

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK DİN MÜSİKİSİ BİLİM DALI

ANONİM OLAN TEZKİRE-İ MÜSİKÎŞİNÂSÂN
ADLI ESERİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tamer KOBALAS

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bayram AKDOĞAN

ANKARA - 2018

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK DİN MÜSİKİSİ BİLİM DALI

ANONİM OLAN TEZKİRE-İ MÜSİKÎŞİNÂSÂN
ADLI ESERİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tamer KOBALAS

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bayram AKDOĞAN

ANKARA - 2018

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK DİN MÜSİKİSİ BİLİM DALI

ANONİM OLAN TEZKİRE-İ MÜSİKÎŞİNÂSÂN
ADLI ESERİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bayram AKDOĞAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE;

Bu belge ile tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../12/2018)

Tamer KOBALAS

İmzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR	III
TRANSKRİBE ALFABESİ	IV
ÖNSÖZ	V

GİRİŞ

A. TEZİN KONUSU VE AMACI	1
B. TEZİN ÖNEMİ	1
C. TEZİN ÇALIŞMA YÖNTEMİ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEZKİRE-İ MÛSİKÎŞİNÂSÂN'IN TANITIMI

A. ESERİN TANITIMI	3
B. ESERİN YAZARI	10
1. TEMELLÜK VE TESÂHÛB KAYDI	13
2. YAZMAYA GÖRE YAZARIN MÛSİKÎ HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ ...	15
C. ESERİN YAZILDIĞI MUHTEMEL TARİH	16
D. YAZARIN FAYDALANDIĞI ESERLER	17
E. SIRALAMA	18
1. YAZMADAKİ SIRALAMA ÜZERİNE	18
a. SIRALAMADA TEKRAR EDEN İSİMLER	19
b. SIRALAMAYA GÖRE MÛSİKÎŞİNÂSLAR	21
2. KRONOLOJİK SIRALAMA	28

3. ÇALIŞMAMIZDAKİ SIRALAMA	34
F. TRANSKRİBE ÇALIŞMASI	41

İKİNCİ BÖLÜM

TEZKİRE-İ MÛSİKÎŞİNÂSÂN'IN İNCELENMESİ VE MUHTEVİYATI

A. AÇIKLAMALI ANA METİN	43
B. TABLO	189
C. SONUÇ	221

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERİN TRANSKRİBESİ, ASLI VE ÖZETİ

A. TEZKİRE-İ MÛSİKÎŞİNÂSÂN'IN TRANSKRİBESİ	223
B. TEZKİRE-İ MÛSİKÎŞİNÂSÂN'IN ASLI	319
C. KAYNAKÇA	464
D. ÖZET	475

KISALTMALAR

AA.	: Atrabü'l-Âsâr fî Tezkireti Urefâi'l-Edvâr
AİBÜ.	: Abant İzzet Baysal Üniversitesi
a.g.e.	: adı geçen eser
A.Ü.İ.F.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
AÜ.	: Ankara Üniversitesi
bkz.	: bakınız
BTMA.	: Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi
c.	: cilt
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Edebiyat
M.E.B.	: Milli Eğitim Basımevi
Mc.	: mecâzî
ö.	: ölümü
s.	: sayfa
s.a.v.	: sallallahu aleyhi ve sellem
S.	: sayı
TDEA.	: Türk Dili ve Edebiyat Ansiklopedisi
TDK.	: Türk Dil Kurumu
TDVY.	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
TMA.	: Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
TÜSAV.	: Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı
yy.	: yüzyıl

TRANSKRIBE ALFABESİ

ا = A	ذ = Z	ع = ‘	و = V
ب = B	ر = R	غ = Ğ	ه = H
پ = P	ز = Z	ف = F	ی = Y
ت = T	ژ = J	ق = Q	ء = ‘
ث = S	س = S	ك = K, G	آ = Ā
ج = C	ش = Ş	گ = G	إ = İ
چ = Ç	ص = Ş	ڭ = Ń	ي = Ī
ح = H	ض = D/Ž	ل = L	أ = O, U, Ü
خ = Ĥ	ط = T	م = M	او = Ō, Ū, Ü
د = D	ظ = Z	ن = N	

ÖNSÖZ

Tezkire, belli bir meslekte yetişmiş kişilerin yaşam öykülerinin anlatıldığı eserlere verilen addır ve ilgili bilim tarihi için vazgeçilmez kaynaklardır. Gerek edebiyat gerekse din bilimlerinde önemli bir boşluğu doldurur. Günümüzde biyografi veya otobiyografi de diyebileceğiniz tezkireler, bilimler tarihinin serüveninin (safahatının) kanıtları olarak ehemmiyet arzeder.

Ancak Türk Mûsikîsi tarihi için böyle bir şey söylemek zordur. Ne bir kişiyi anlatan ne de ansiklopedik anlamda birden fazla kişiyi bir araya getiren otobiyografi veya biyografi türü yazma ve telif eserler pek yoktur. Örneğin Türk musikisinin temel direği kabul edilen Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi'nin ayrıntılı tercüme-i hali elimizde mevcut olsaydı musiki geçmişimiz hakkında çok sağlıklı bilgiler elde etmiş olacaktık. Belki de tarihimizde unutulmuş yahut hala gün yüzüne çıkmamış Dede Efendi ve İtrî Efendi gibi nice bestekârlarımız mevcuttur.

Elinizdeki çalışmada 1920'lerde yazılan, yazarı bilinmeyen Tezkire-i Mûsikîşinâsân adlı yazmayı inceledik. Tezkire-i Mûsikîşinâsân; mûsikîşinaslar hakkında yazılmış nadir eserlerden biridir. Türk Mûsikîsi tarihinde tek mûsikîşinaslar tezkiresi olarak bilinen XVIII. yy.'da Şeyhülislam Esad Efendi tarafından yazılan Atrabü'l-âsâr ile söz konusu incelediğimiz eseri kıyasladığımızda içerdiği farklı mûsikîşinaslar nedeniyle çalışmamızın önem kazandığını görmekteyiz. Şu an elimizde bulunan en kapsamlı çalışma Yılmaz Öztuna'nın Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi'dir.

Tez çalışması için konu araştırmaları yaptığım zamanlarda, Osmanlı Türkçesi ile yazılmış mûsikî ile ilgili bir eser çalışmayı kararlaştırdım. Bu tür çalışmaların yapılabilmesi için de Osmanlı Türkçesi'ne vakıf olmak gerekir. Bu nedenle çalışmanın ve araştırmanın sonucunda hem Osmanlı zamanında Türk Din Mûsikî hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmayı hem de Osmanlı Türkçesi'ne vakıf olarak öz Türkçemizin rayiha havasını günümüzde solumaya çalıştık.

Çalışmamızı üç bölümde sıraladık. Girişten sonra eserin tanıtımını, yazıldığı tarihi ve meçhul yazar üzerine yaptığımız çalışmayı ele aldık. Çalışmamızın esasını teşkil eden ikinci bölümü ise Tezkire-i Mûsikîşinâsân'ın incelenmesine ve muhteviyatına ayırdık. Eserdeki mûsikîşinâsları da ayrıntılı bir şekilde tabloda

gösterdik. Son bölümde ise eserin transkripsiyonu ve aslını, okuyucunun istifade edebilmesi için ekledik.

Türk Din Mûsikîsi hakkında, Osmanlı Türkçesi ile yazılmış, el yazması eserler pek bulunmamaktadır. Bazı eserler ise farklı ülkelerin kütüphanelerinde sergilenmektedir. Bu eserlerin büyük bir çoğunluğunu ise edvâr kitapları ve mecmualar oluşturmaktadır. Mûsikîşinasların hayatları hakkında tatmin edici bilgi ve belge pek yoktur. Tüm bu mevcut eserler araştırmacılarını beklemektedir. Bu tür eserlerin incelenerek mûsikî dünyasına kazandırılması gerekir.

Öncelikle böyle bir nadide yazma eseri tez çalışması olarak kabul eden Prof. Dr. Bayram Akdoğan'a çok teşekkür ederim. Metinleri okumamızda yardımcı olan yazar Ali Osman Muş'a ve çalışmamız boyunca desteğini üzerimizden eksik etmeyen aileme de şükranlarımı sunarım.

Çalışmamızın faydalı olması temennisiyle...

Tamer KOBALAS

11 Eylül 2018

Atakum / SAMSUN

GİRİŞ

Giriş bölümünde yaptığımız çalışmanın muhteviyatını, önemini ve çalışma yönteminden bahsettik. Tezin konusu ve amacı başlığıyla çalışmamız başlamaktadır.

A. TEZİN KONUSU VE AMACI

Çalışmamızın adı *Tezkire-i Mûsikîşinâsân*'dır. Bu orijinal yazma eser Türk Mûsikîsi alanında görev yapmış 205 mûsikîşinâs hakkında biyografik bilgi vermektedir. Biz eser üzerinde inceleme yapmak suretiyle günümüz mûsikî araştırmalarının hizmetine sunmak istedik. .

Tezimizin amacı: kütüphanede unutulmaya yüz tutmuş nadide yazma eserin Türk Din Mûsikîsi tarihi vesilesiyle günümüz Türkçesine kazandırıp, köklü tarihimiz ile bağımızı sağlamlaştırarak, mûsikî sanatının önemini ortaya koymaktır.

B. TEZİN ÖNEMİ

Osmanlı tarihinde mûsikîşinâslar hakkında yazılmış eser neredeyse yok denecek kadar azdır. Hatta Osmanlı zamanında yazılmış tek mûsikîşinâslar tezkiresi XVIII. yüzyılın başlarında Es'ad Efendi'nin yazdığı *Atrabü'l-Âsâr*'dır diyebiliriz. Mûsikîşinâsların bir kısmının aynı zamanda şâir olması hasebiyle şâirler hakkında yazılan müteaddit şûârâ tezkirelerinde mûsikîşinâsların da isimleri geçmekte ve günümüze kadar bu şekilde ulaşabilmektedir.

Hal böyle olunca yazarı meçhul olan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında yazılmış olan bu eser büyük bir önem arz etmektedir. Yaptığımız araştırmalar sonucunda meçhul yazarı keşfetmeye muvaffak olabilseydik bu çalışmamız daha da önem arzedecekti fakat maalesef gerçekleştiremedik. Bu çalışmamızı ise Meçhul Yazar Üzerine başlığı altında anlattık. El yazması eseri inceleyerek günümüze kazandırdığımızdan yaptığımız çalışmanın değerli olduğunu düşünüyoruz.

C. TEZİN ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Tezkire-i Mûsikîşinâsân adlı eser üzerine çalışmalarımız yaklaşık iki yıl sürdü. Eser Osmanlı Türkçesi¹ ile yazıldığından ilk önce eseri okumaya çalıştık. Eseri okumamız zor fakat anlamamız kolay oldu. Çünkü eserde kullanılan lisan, bugünkü

¹ Osmanlı Türkçesi: Osmanlıca olarak bilinen Osmanlı Devleti zamanında kullanılan Türkçe'nin Arap harfleri ve Osmanlı'ya mahsus harflerle yazılmasıdır.

dilimizden pek farklı değildi. Lakin bu dilin yazımı Osmanlı Alfabesi ile olduğundan, bizim bu yazıya pek alışkın olmayışımızdan ve yazarın el yazısının kendine has üslûbundan dolayı okumamız bir hayli zor oldu. Okumamıza yazar Ali Osman Muş², Osmanlı Türkçesi öğretmeni İsmail Vanlı, öğretim görevlisi Halil İbrahim Haksever³ ve Bedri Mermutlu⁴ yardımcı oldular. Sosyal medya üzerinde yardımlaşma gruplarından da istifade ettik.

Okuma çalışmalarının sonucunda eserin üzerinde tahkik usulü ile durmaya çalıştık. Fakat söz konusu eserin müellifinin meçhul olması ve yaptığımız araştırma sonucunda eserin farklı nüshalarının olmaması nedenleriyle çalışmamıza araştırma ve inceleme yöntemiyle devam ettik.

Birinci bölümde, eser hakkındaki bilgileri ve yaptığımız bu çalışmaları Eserin Tanıtımı başlığı altında gösterdik. Eserin yazarı meçhul olduğundan, yazarı hakkındaki araştırmalarımızı Eserin Yazarı başlığı altında belirttik. Eserin içindeki bilgilerden yola çıkarak eserin yazıldığı tarihi belirlemeye çalıştık. Yazarın eseri yazarken faydalandığı kaynakları da bir tabloda gösterdik.

Çalışmamızın esasını teşkil eden ikinci bölümde ise Tezkire-i Mûsikîşinâsân'ın incelemesini yaptık. Eserdeki bilgileri incelerken Diyanet İslam Ansiklopedisi ve Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi'nden faydalandık. İnceleme sırasında önemli gördüğümüz bilgileri dipnotta gösterdik. Açıklamalı ana metinden sonra eserin genel olarak muhteviyatını içeren bir tablo hazırladık. Üçüncü bölümde ise okuyucunun daha geniş istifade edebilmesi için eserin transkripsiyonunu ve aslını yerleştirdik.

² Yazar Ali Osman Muş, 1956 doğumlu Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. Mezunudur. Tercüman yazar Endonezya merkezli kitaplar telif etmektedir. Ayrıyeten yerel bir gazetede makaleleri mevcuttur. Bknz: <https://www.kapsamhaber.com/yeni-yazarimiz-ali-osman-mus-un-ozgecmisi-makale,1047.html>.

³ Dr. Öğr. Üyesi, Halil İbrahim Haksever, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı'nda öğretim üyesidir.

⁴ Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Bedri Mermutlu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Lisans Programı'nda öğretim üyesidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEZKİRE-İ MÛSİKÎŞİNÂSÂN'IN TANITIMI

A. ESERİN TANITIMI

Tezkire-i Mûsikîşinâsân adlı eser yazarı meçhul olarak Ankara Milli Kütüphane’de yazmalar A 3655 numaralı yerde kayıtlıdır. A5 boyutundaki bu defter (yazma eser), kapakları desenli kâğıt kaplı mukavva bir cilt içindedir. 102 yapaktır. Sayfalarda numaralandırma mevcut olmayıp, kütüphaneye girmesi sonucunda kurşun kalemle numaralandırma yapılmıştır. Eserin ön kapağını açtığımızda ilk olarak kütüphaneye kayıt yapan kişinin “*Tezkîre-i Mûsikîşinâsan 206⁵ Türk Bestekârının alfabetik biyografisi yazarı meçhul – Yz 3655*” yazısı ile karşılaşırız. *Türk Bestekârının* denilmesine rağmen eser içerisinde Türk olmayan bestekârlar da mevcuttur.⁶

Eserde toplam 205 kişi anlatılmaktadır. Eserdeki maddelerin içinde anlatılan iki farklı kişiyi de kattığımızda **207** kişi hakkında bilgi veriliyor diyebiliriz. Eserin kapağını ilk açtığımızda karşınıza çıkan sayfada (ki biz burayı 0^a olarak numaralandırdık) 206 Türk Bestekârının alfabetik biyografisi diye de belirtilmiştir. Eserde tercüme-i halleri verilenlerin birçoğu *Diyanet İslam Ansiklopedisi* ve Yılmaz Öztuna’nın *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*’nde geçmektedir. Geçen kişileri bu ansiklopedilerden ve diğer kaynaklardan inceleyerek dikkate değer yerleri çalışmamızda belirttik. Her biri hakkında yeterli bilgi vermeye çalıştık.

Giriş sayfasının arkasında Eyüplü Mehmed Bey, Mutfazâde Ahmed Efendi, Üsküdarlı Vahip Efendi, Latif Ağa, Behlül Efendi ve Dede Salih Bey’in adları kurşun kalemle yazılmış olup yazarın bu 6 kişiyi eserinde açıklamayı unutmamak için buraya not ettiğini düşünüyoruz. Mutfazâde Ahmed Efendi ve Üsküdarlı Vahip Efendi hariç diğer dört kişinin tercüme-i halleri eserde mevcuttur. Sonraki iki sayfayı boş bıraktıktan sonra Elif başlığı altında İbrahim Efendi’yle yazar eserine başlamaktadır. Bu sayfayı 1^a olarak kabul ediyoruz ki kütüphaneye kayıt yapan kişi de eserin sol üst tarafına 1 yazmıştır.⁷ Bu sayfanın altında Milli Kütüphane’nin kaşesine rastlıyoruz. Milli Kütüphane’nin 1^a, 7^a ve 41^a olmak üzere üç farklı yerde kaşesi bulunmaktadır. 1b

⁵ Eserde toplam 205 kişi anlatılmaktadır.

⁶ Örneğin 4^b’de Rum olan *İsak (Tanbûri)* ve 27^b’de yine Rum olan *Zaharya* anlatılmıştır. 64^a’da anlatılan *Nikoğos Ağa* ise Ermeni’dir.

⁷ Bkz.: *Tezkire-i Mûsikîşinâsân* 1^a.

numaralı sayfanın üst kısmında 12 Nisan 1973 yazıyor ve bu tarihin eserin kütüphaneye kazanıldığı tarih olduğunu düşünüyoruz. 102b numaralı sayfada ise 100 TL'ye satın alındığı belirtilmiştir. *Abdullah Öztemiz*⁸ - Gemlik'ten satın alınarak kütüphaneye kazanılmış olduğunu 1b numaralı sayfanın üzerindeki nottan anlıyoruz. Sonuç olarak bu yazma eser 12 Nisan 1973 tarihinde 100 TL karşılında Abdullah Öztemiz'den satın alınarak Ankara Milli Kütüphane'ye kazandırılmıştır.

1a numaralı sayfada elif başlığı altında Ahmed Ağa ile başlayarak 69b numaralı sayfada ye başlığı altında Yusuf Paşa ile eserine son verilmiştir. 69 numaralı sayfadan sonra da kurşun kalemle bazı eklentiler yapılmıştır.

Eserde mûsikîşinâslar Osmanlı Alfabeti'ne göre sıralanmıştır. Örneğin elif başlığı altında Ahmed Ağa da İbrahim Efendi de anlatılmıştır. Türkçe Alfabe'ye göre ise Ahmed Ağa a başlığı altında, İbrahim Efendi de i başlığı altında anlatılması gerekir. Biz kişileri günümüz alfabesine uygun olarak yeniden sıraladık. Çalışmamızın transkribe bölümünde ise yazarın eserinde yazdığı şekilde sıralayıp, transkribe ettik.

Eserdeki mûsikîşinâsları alfabetik sıraya göre sıralarken unvanlarından ziyade isimlerini göz önünde bulundurduk. Örneğin eserin 16a numaralı sayfasında hı harfinin altında Hoca Abdülkadir anlatılmaktadır. Biz, Abdülkadir Merâğî olarak kabul ederek sıralamaya bu şekilde koyduk. Fakat hâfız, derviş gibi unvanları olup pek şöhretli

⁸ Abdullah Öztemiz Hacıtahtiroğlu: 1929 senesinde Malatya'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Malatya'da tamamlamış, 1957 senesinde İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Askerlik görevini tamamladıktan sonra çeşitli hastanelerde doktorluk yapmıştır. (Abdullah Öztemiz Hacıtahtiroğlu, erişim tarihi 16.05.2018, <http://www.biyografya.com/biyografi/1840>.)

Abdullah Öztemiz Hacıtahtiroğlu doktorluğunun yanında aynı zamanda yazar ve şâirdir. Zümrüdüanka mahlasıyla hiciv şiirleri yazmıştır. Şiirlerini çoğunlukla aruz ve hece veznini kullanmıştır. Çeşitli dergilerde ve gazetelerde şiirleri yayınlamıştır.

Hacıtahtiroğlu, Bursa'nın Gemlik ilçesinde tedavi gördüğü hastanede 16 Aralık 2015 tarihinde vefât etmiş ve Gemlik Şehir Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Hacıtahtiroğlu çeşitli eserler meydana getirmiştir. Bunlardan en önemlisi muhakkak Mesnevi-i Şerif'i kendi veznine sadık kalarak, manzum bir halde tercüme ettiği "*Mevlanâ Celâleddin Rûmî'den, Kendi Vezni ile Manzum Mesnevi Çevirisi* (1972)" adlı kitabıdır. Şiirlerini içeren *Sessiz Gürültü* (1972), hiciv ve taşlamalarını içeren *Mayın Tarlası* ve *Isırgan Çiçekleri* adlı kitapları da vardır. Ayrıca antoloji olarak *Türk Edebiyatında Dinî ve Ahlâkî Şiirleri Güldestesi – Başlangıcından Bugüne Kadar* (1963), *Hazret-i Peygambere Şiirler Antolojisi – Naatler Güldestesi* (1966) toplam altı eseri vardır.

Hacıtahtiroğlu'nun pek çok yazma ve Osmanlı Alfabeti'yle matbu nevadirden eserler içeren bir kütüphanesi bulunmaktadır. Bu eserleri nasıl elde ettiği malum değildir. İncelediğimiz bu kitap da kütüphanesinden Ankara Milli Kütüphane'ye satın alınma yoluyla dahil olmuştur.

Abdullah Öztemiz adına açılmış sosyal medyada (Dr. Abdullah Öztemiz, erişim tarihi 16.05.2018, <https://www.facebook.com/DrAbdullahOztemiz/>) bir sayfa olup, bu sayfayla oğlu ilgilenmektedir. Eserimizin yazarı hakkında malumat elde etmek için oğluyla iletişime geçtik fakat babaları vefât ettiğinden dolayı maalesef bizlere pek yardımda bulunamadılar.

olmayan kişileri ise unvanlarından ayırmayarak o şekilde bıraktık. Örneğin; Hâfız Kömür.

Yazarın 26^a’da ra bâbının altında anlattığı Râif Mahmûd Efendi’yi, kaynaklarda geçtiği şekil olan Mahmûd Râif Efendi olarak çalışmamızın içinde belirttik.

Bazı kelimeleri günümüz Türkçesine çevirmeyerek hem eserin tarihi havasını kaçırmamayı amaçladık. Hem de o kelimeleri günümüze kazandırmak istedik. Örneğin; Tercüme-i hâl (biyografi).

Yazar eserde birkaç istisna hariç çoğu yerinde çoğunlukla hicrî tarih kullanmıştır. Bu hicrî tarihleri Türk Tarih Kurumu’nun Tarih Çevirme Kılavuzu⁹ yardımıyla miladi tarihe çevirdik. Miladi tarih ise sadece 50b numaralı sayfada Kantemiroğlu’nu anlatırken kullanılmıştır. Rumi tarih ise sadece 48b numaralı sayfada Aziz Dede’yi anlatırken kullanılmıştır.

Bazı kelime ve deyimlerden kazandığımız hâleti ruhiye ve hissiyatı karşılayan günümüz Türkçesine uygun ifade veya kelime bulamadığımızdan o kelimeleri metinde dipnotta açıklayarak günümüze kazandırmaya çalıştık. Örneğin; Metfûn (Gönül vermiş, tutkun, vurgun).

Yazar, aynı devire ait peşi sıra gelen mûsikîşinâsları anlatırken “*Bu da aynı devirde yaşamıştır.*” (1^a, Ahmed Çelebi) gibi ifadeler kullanarak anlattığı kişinin, bir önceki kişi ile aynı devire ait olduğunu belirtmiştir. Biz bu ifadeleri kaldırıp ilgili mûsikîşinâsın hangi devire ait olduğunu belirterek metine ekledik.

Metinde geçen sultanların hüküm sürdükleri, tahtta bulundukları tarihleri parantez içerisinde belirterek okuyucuların o dönemler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağladık.

Metinde eksik olan yerleri, uygun ifadelerle tamamladık. Örneğin 47a numaralı sayfada “.... *Sultan Sâni mûsikîşinâslarından*” diye adı geçen sultanın II. Mahmûd olduğu metnin devamında verilen tarihten anlaşılmıştır. Yine 44a numaralı sayfada “*Sultan Mehmed devri vüzerâsındandır....*” diyerek kaçınıcı Sultan Mehmed olduğundan bahsedilmemiştir. Devamında verilen vefât tarihinden IV. Mehmed olduğu anlaşılmıştır.

⁹ Türk Tarih Kurumu, Tarih Çevirme Kılavuzu, web, <http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>.

Eserin bazı yerlerinde cümleler tamamlanmamış, devamı gelmemiştir. Örneğin 36a numaralı sayfanın son bölümünde “.... *Dede meseleyi haber alarak aynı makamdan*” demiş ve cümle havada kalmıştır. Yine aynı sayfanın ortasına “....*Hasköy’de Kalaycı Bahçesi’nin Rum Kabristanı’nın kapısında....*” demiş ve cümle tamamlanmamıştır.

54^b’de dipnotta “(1) *Yeniköy’de Hanende Köse Osman Bey – Harbiye Nezareti’nde Katiblerinden.*” denilmiş ne ifade ettiği anlaşılmamıştır.

Eserin yazıldığı dili anlamak çok zor değildir. Fakat bazı yerlerde anlam bozukluğu vardır. Örneğin 17a numaralı sayfada “....*Hoca Avrupa’ca tanınmıştır...*” denilmiş, Abdülkadir Meraği’nin Avrupa vilayetlerinde dahi tanındığı vurgulanmıştır.

Yazar cümlelerin bazı yerlerinde boşluk bırakmıştır. Sonradan tamamlayıp doldurulacakmış gibi kimi cümlelerde parantez içi boşluk bırakılmış, kimi yerlerde de boşluk bırakılıp geçilmiştir. Örneğin, 67a numaralı sayfada Haşim Bey anlatılırken “...*Evâhir hayatında sâkindi...*” denilip boşluk bırakılmıştır. 4a numaralı sayfada İbrahim Paşa anlatılmaya devam etmiş “...*bu zât daha sonra sadrazam oldu ve () senesinde padişahın emriyle yatağında öldürüldü.*” denilerek vefât tarihi boş bırakılmıştır. 64b numaralı sayfada da Nuri Bey’i anlatırken “*Bolâhenk () vefâtı...*” denilip vefât tarihi boş bırakılmıştır.

Yazar 35b numaralı sayfanın sonunda Şâkir Ağa’yı anlatmaya başlamış ve 36a numaralı sayfada devam etmiştir. Lakin 35^b’den 36^a’ya geçerken muhtemelen “idhal” kelimesini yazmayı unutmuştur. Bakınız; “....*pek çabuk kendisini tanıttırması ve çavuş ağalara [idhal] edilmiştir....*”

Müellifin kendisinin dipnotta gösterdiği açıklamaları metnin uygun yerlerine ilave ederek köşeli parantez içinde italik olarak belirttik. Eserin otuzdan fazla yerinde dipnotta açıklamalar vardır.

Yazar altı mûsikîşinâsı eserinde iki yahut üç kez anlatmıştır. Tekrar eden bu mûsikîşinâslar ile ilgili açıklamaları ileride Sıralamada Tekrar Eden İsimler başlığı altında açıkladık.

Yazma eserde oldukça az da olsa yazım hatası mevcuttur. Örneğin 47a numaralı sayfada *çakır-salan* ifadesi sad harfiyle yazılması gerekirken, yazar sin ile yazmış ve yazım hatası yapmıştır.

Eserin içinde geçen mûsikîşinâsları yüzeysel bir şekilde araştırıp, yazarın verdiği bilgileri bu araştırma sonucunda değerlendirdik. Farklı bilgileri dipnotlarda açıkladık. Önemli gördüğümüz bilgileri doğrudan metin içine ekledik. Eserin hacminin çok büyümemesi, bu çalışmanın çok meşakkatli olmaması hem de çok zaman almaması için gerekli araştırmalarımızı çok detaya inmeden yaptık. Yoksa 205 mûsikîşinâsın teker teker detaylı bir şekilde araştırılıp eserde verilen bilgilerle karşılaştırılması gerçekten uzun sürecekti.

Transkribe bölümünde mûsikîşinâsların eserlerinin adlarını tırnak içinde göstererek makam ve usûlle karışmamasına çalıştık. Örneğin Rast kâr “Ez şevk-i tû an zûlf-i cemal-i tû ne dedim”.

Üçüncü bölümün, *Tezkire-i Mûsikîşinâsân'ın Aslı* başlığı altında eserin asıl nüshasını ekledik. Bu bölümde eserdeki boş sayfaları göstermeyip, sadece kâğıt üzerinde yazı bulunan sayfaları belirttik.

Yazar 28^a'da Zaharya'da rotüş kelimesi kullanılmıştır. Fransızca *retouche* kelimesinden Türkçe'ye rotüş olarak geçen bu kelime kusurları gidermek amacıyla düzeltmek, değiştirmek anlamındadır. (TDK.)

Yazar 31b ve 32a numaralı sayfalarda Sadullah Ağa'dan bahsederken Hacı Sadullah Ağa madde başı altına Silahşör Sadullah Ağa ve Sadullah Efendi'den bilgiler karışmıştır. Biz bu üç farklı Sadullah'ı ayırt etmek için ayrıyeten bir madde başı açarak karışıklığın önüne geçmeye çalıştık.

Yazar 43b numaralı sayfada İtrî'yi anlatırken sayfanın ortasında farklı bir renk tonunda sonradan ekleyerek yazdığı muhtemel olan notta “*bunların ikisinin güftesini Atrabü'l-Âsâr'dan aldım*” diyerek, doğrudan *Atrabü'l-Âsâr'dan* faydalandığını belirtmiştir.

Yazar 54^b'da alışılmışın dışına çıkarak mûsikîşinâslardan oluşan bu eserinde mûsikî terimi olan *sirto*'yu birkaç cümle ile açıklamıştır. Yine 72^a'da *armoni* ve *armoni usûlü*'nü açıklamıştır.

Müellif yazma eserin sonunda eserdeki mûsikîşinâsları içeren bir fihrist yapmıştır. Fakat 101^b'de 101. sıradaki Şevki Bey fihristte bulunmasına rağmen, eserin içerisinde anlatılmamıştır. Şevki Bey'in adı eserde sadece bir yerde adı (15^a) geçmiştir.

Son bölümde eserin kendisinde de görebileceğiniz gibi 0^b olarak numaralandırdığımız ikinci sayfada şu şekilde notlar bulunmaktadır:

“Eyüplü Mehmed Bey, Mutaftzâde Ahmed Efendi, Üsküdarlı Vâhip Efendi, Latif Ağa, Behlül Efendi – bahriye nezaretinde katıpti.

..... *Salih Bey'in (boşluk) daire başkâtibi Mahmûd*” İncelediğimiz bu yazma eserin numaralandırılmamış ilk sayfasında isimlerle karşılaşırız. Bu bölümler normalde Temellük/Tesâhüb kaydı olarak geçmektedir. Temellük/Tesâhüb kaydı: Mülkiyet kaydı manasına gelen ve kitabın kime ait olduğunu bildiren notlardır. Genellikle cildin iç tarafında veya eserin ilk sayfasında sol üst tarafta bulunur. Bazen bu kısma şahsi mühürler de basılmaktadır. Bunlara da temellük mührü denir.¹⁰ Fakat yazar incelediğimiz bu yazma eserin ilk sayfasındaki isimleri, eserinde açıklamayı unutmamak için not etmiştir. Çünkü ilk sayfada ismi zikredilen Mutaftzâde hariç dört kişi eserin sonraki sayfalarında açıklanmıştır. Fakat 102^b ve 103^a'da temellük ve tesahüb kayıtları mevcuttur. Gerekli açıklamalar ileride Temellük ve Tesahüb Kaydı başlığı altında açıklanmıştır.

Yazar eserin bazı yerlerinde latin harfleriyle de yazılmış bilgiler vardır. Özellikle yabancı terimler latin harflerle yazılmıştır. Örneğin 51a numaralı sayfada Dimitri Kantemir'i anlatırken Kantemir'in yazdığı eseri *“Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir”* sayfanın sonunda latin harfleriyle yazmıştır.

Eser 102 varak yani 204 sayfa olmasına rağmen, boş sayfaları çıkardığımızda eser toplamda 139 sayfa düşmektedir.

Ankara Milli Kütüphane'deki eser hakkındaki kayıt kuyudat notları şöyledir:

Sıra	Açıklama	Kaydı
1	Adı	Tezkirei Musiki Şinasan
2	Yeri	O6 Mil Yz A 3655

¹⁰ Bkz: Abdullah Rüştü Kişi, “Kitap Terimleri Lügâtçesi”, *Din ve Hayat TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi*, Ankara 2016, S. 16, s. 66.

3	DVD No	197
4	Ölçüleri	205X155 - 190X130 mm.
5	Yaprak Sayısı	102
6	Satır Sayısı	27
7	Koleksiyon	Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu
8	Yazı türü	Rika
9	Kağıt türü	Çizgili defter kağıdı
10	Dil	Türkçe
11	Genel notlar	Sırtı bordo panditoz bez. Kapakları desenli kağıt kaplı mukavva bir cilt içindedir. Eser bestekârların hayat hikayeleri ile ilgilidir. Bazı yapraklar boştur. Bazı yazılar siyah mürekkep, bazı yazılar kurşun kalemle yazılmıştır. 77 ^a - 98a arası boştur. Dizin vardır. Satın alma: Abdullah Öztemiz: 1973 SN 1973-2/309

Yazma eserde boş sayfalar da mevcuttur. Girişte 1^adan önceki iki sayda da boş bırakılmıştır. Eserdeki boş sayfaları aşağıdaki tabloda gösterdik.

Eserdeki boş sayfalar
6 ^b / 8 ^b / 9 ^a / 10 ^b / 18 ^b / 24 ^b / 39 ^a / 52 ^b / 53 ^a / 55 ^b / 56 ^a / 56 ^b / 61 ^b / 66 ^b / 67 ^b / 68 ^a / 68 ^b / 70 ^a / 70 ^b / 71 ^a / 71 ^b / 72 ^b / 77 ^a / 77 ^b / 78 ^a / 78 ^b / 79 ^a / 79 ^b / 80 ^a / 80 ^b / 81 ^a / 81 ^b / 82 ^a / 82 ^b / 83 ^a / 83 ^b / 84 ^a / 84 ^b / 85 ^a / 85 ^b / 86 ^a / 86 ^b / 87 ^a / 87 ^b / 88 ^a / 88 ^b / 89 ^a / 89 ^b / 90a / 90 ^b / 91 ^a / 91 ^b / 92 ^a / 92 ^b / 93 ^a / 93 ^b / 94 ^a / 94 ^b / 95 ^a / 95 ^b / 96 ^a / 96 ^b / 97 ^a / 97 ^b

Eserde sayfanın boş olmasına rağmen açıklama ihtiyacı duyulan sayfalar	
5 ^b	Yazar bu sayfada kurşun kalem kullanarak 1268'den 1224'ü çıkartarak 44 sonucunu bulmuştur.
6 ^a	Sadece Aleksan Efendi yazıyor.
12 ^b	Bu sayfada bir şeyler yazılmış gibi görünmesine rağmen 12 ^a 'da yazılanlardan bu sayfaya mürekkep geçmiştir
18 ^a	Okuyamadığımız bu kelime yazıyor. (Hızır)'a benziyor.
40 ^a ile	Bu iki sayfa arasında üç sayfa tamamen boşdur. Dat harfi ile başlık

41 ^a arası	açılmış ve yazarın bu harf ile başlayan bir kişi yazmamasından bu bölüm boş bırakılmıştır.
42 ^a	Kurşun kalemle Tatyos Efendi'den bahsedilmiştir.
42 ^b	43 ^a 'da İtrî ile ilgili açıklama bir önceki sayfa olan 42 ^b 'de devam edilmiştir.
47 ^a	Bu sayfanın ortasında kısaca Osman Bey anlatılıyorken sonradan üstüne çizgi çekilmiştir.
49 ^b	Kurşun kalemle Garbis Efendi ve Aziz Efendi kısaca anlatılmıştır.
60 ^a	Bu sayfanın alt kısmında üç tane çıkarma işlemi yapılmıştır.
61 ^a	Kurşun kalemle Melekzet Efendi kısaca anlatılmıştır.
64 ^b	Bu sayfada üç farklı yazı çeşidi olduğunu düşünüyoruz. Siyah kalem, mavi kalem ve kurşun kalemle üç farklı yazım vardır.
72 ^a	Kurşun kalemle yazılarak armoni açıklanmıştır
98 ^a / 98 ^b	Nedim'in " <i>Yine oldum esiri ah bir şuh-ı sitemkârın</i> " şiiri yazılmıştır.
98 ^b	Bu sayfanın yarısı yırtılarak koparılmıştır.
99 ^a	" <i>Bir lahzacık olsun...</i> " birşeyler karalanmıştır.
99 ^b	Rast'tan başlayarak makamlar sıralanmıştır.
100 ^a	Üç sütun halinde boş bir tablo vardır.
100 ^b	Eserde anlatılan kişilerin fihristi yapılmıştır
102 ^b	Eserin son sayfasıdır. 12 Nisan 1973'te 100 TL'ye satın alındığı belirtilmiştir.
Arka kapağın içi	Kurşun kalemle hem yukarıdan aşağı, hem de aşağıdan yukarı olmak üzere zıt yönde Temellük ve Tesâhüb kaydı mevcuttur.

B. ESERİN YAZARI

Tezkire-i Mûsikîşinâsân'ın yazarı meçhuldür. Yazmanın müellifinin meçhul olması bizlere ayrı bir çalışma alanı sundu. Günümüzden yaklaşık bir asır önce yazılmış ve yazarı ile alakalı hiçbir yerde bir kayıt-kuyudat bulunmayan bu eserin yazarını araştırdık. Araştırmamız sonucunda edindiğimiz bilgiler şu şekildedir:

Öncelikle şu kesindir ki bu eser Ankara Milli Kütüphane'ye Abdullah Öztemiz adlı birinden satın alınmıştır. Eserin 1a numaralı sayfasında 309/1973 yazmaktadır. 1b

numaralı sayfanın üst tarafında belirtildiğine göre ise eser 12 Nisan 1973 tarihinde satın alınmıştır. Yine aynı sayfada (1^b) satan kişinin Abdullah Öztemiz – Gemlik olduğu belirtilmektedir. Bu işlem sonucunda esere 309 numarası verilmiştir. Sonuç olarak bu eser Abdullah Öztemiz’den 12 Nisan 1973 yılında satın alınarak Milli Kütüphane’ye kazandırılmıştır.

Yaptığımız araştırmalar sonucunda İstanbul Şehir Üniversitesi’nin arşivinde Necip Asım Yazıksız’ın yaptığı bir musahabe de Tezkire-i Mûsikîşinâsân Hakkında Bir Mütalaa’ya¹¹ rastladık. Bu mütalaada Nuri Şeyda Bey’in yazdığı mûsikîşinâsların tercüme-i hallerini anlatan bir *Tezkire-i Mûsikîşinâsân*’dan bahsediliyordu. İlk olarak eserimizin yazarını bulduğumuzu düşündük. Fakat Nuri Şeyda Bey 1901 yılında vefât etmiş olması bizleri bu kanıdan vazgeçirdi. Çünkü eserimiz bu tarihten sonra yazılmıştı. Yazar bir de tezkire içerisinde Nuri Şeyda Bey’in bir makalesinden yararlanmış (29a numaralı sayfa) ve diğer bir yerde de Rauf Yekta Bey ile arasındaki münakaşadan bahsetmiştir. (7a numaralı sayfa) Bunlardan sonuçla yazarın Nuri Şeyda Bey olamayacağına kadar verdik.

Daha sonra kütüphanelerde *Tezkire-i Mûsikîşinâsân* adlı eserleri araştırdık. Aynı isimde İstanbul, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Tarih 706 numarada kayıtlı diğer bir esere rastladık. Fakat bu eserin *Atrabü’l-Âsâr*’ın Ali Emirî hattıyla nüshası olduğunu öğrendik.

İncelediğimiz bu eser Cem Behar’ın yazdığı Şeyhülislam’ın Müziği eserine göre *Atrabü’l-Âsâr*’ın zeylli (eklentili) bir nüshasıdır.¹² *Atrabü’l-Âsâr fî Tezkireti ‘Urefâi’l-Edvâr*¹³’da geçen 97 kişinin aksine, yalnızca *Atrabü’l-Âsâr*’ın 8^b-9^a sayfasında geçen Parsâzâde [Abdülbâkî] Efendi, eserimizde madde başı olarak geçmemekte, 7^b sayfasında Parsa Efendi anlatılırken madde içinde atıf yapılmaktadır. Fakat bu eser *Atrabü’l-Âsâr*’ın zeylinden farklıdır. 97 mûsikîşinâstan farklı olarak ayrıca 108 mûsikîşinâs daha anlatılmış ve bazı yerlerde *Atrabü’l-Âsâr*’dan faydalanılmıştır.

¹¹

<http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/21026/001511372006.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

¹² Cem Behar, *Şeyhülislam’ın Müziği*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s. 13.

¹³ İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 6204 nüshası.

Atrabü'l-Âsâr ile ilgili yazılmış bir adet yüksek lisans tezi¹⁴ ve bir adet de doktora tezi¹⁵ bulunmaktadır. İki tezi incelememiz sonucunda, çalıştığımız bu yazma eser ile ilgili tezler içerisinde hiçbir bilgi bulamadık.

Eserin müellifini bulmak için girişimlerde bulunduk. Bütün ihtimalleri araştırdık. 24 Kasım 2017 tarihinde Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ne giderek yazma eser uzmanı Emel Hanım'dan yardım istedik. Kendileri bu konuda pek fazla yardımcı olamayacaklarını teessüfle ifade ederek bizi, Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kitap Şifhanesi'nde yazma eser uzmanı Murat Serdar Saykal'a yönlendirdiler. 08 Aralık 2017 tarihinde Murat Serdar Beyle görüştük ve eserimizin yazarının Hüseyin Sadettin Arel olabileceğini söyledi. Ve Hüseyin Sadettin Arel'in eserlerinin Türkiyat Enstitüsü'nde toplandığını belirterek orada Arel'in yazılarını inleyebileceğimizi ekledi. Ayrıyeten Prof. Ruhi Ayangil'e de danışmamızı önerdi. 22 Aralık 2017 tarihinde İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'ne giderek, Arel'in yazmalarını inceledik. Başlangıçta yazılarını Arel'e benzetmemize rağmen oradaki araştırma görevlisi Harun Korkmaz¹⁶, kendi araştırma alanının Hüseyin Sadettin Arel olduğunu belirterek, bu yazının Arel'e ait olmadığını söyledi. Ve eserimizi inceleyerek Mûsikî Tarihi alanında önemli bir çalışma olacağını ekledi.

Araştırmalarımızda rastladığımız Ali Emirî'nin el yazmalarına nazaran ve Ali Emirî'nin yaşadığı tarihleri de göz önünde bulundurarak, eserimizin müellifinin Ali Emirî olabileceği tahminiyle 12 Ocak 2018 tarihinde Millet Kütüphanesi'ne gittik. *Tezkire-i Mûsikîşinâsân* adlı daha önce bahsetmiş olduğumuz esere rastladık. İncelememiz sonucunda bu eserin *Atrabü'l-Âsâr*'ın bir nüshası olduğunu gördük.

Murat Serdar Soykal'ın bizi bir diğer yönlendirmesi olan Ruhi Ayangil ile 06 Şubat 2018 tarihinde buluşarak kendilerinden yardım istedik. Eserden birkaç nüsha kendilerine iletmemize rağmen Ruhi Ayangil'den herhangi bir cevap alamaadık.

İbnülemin, Hoş Sada adlı kitabında; Dede Efendi'yi anlatırken Dede Efendi'nin doğum tarihinin dipnotunda¹⁷ “*Rûsûmat memurlarından Cemil adında birinin Türk*

¹⁴ Hakkı Tekin, *Şeyhülislâm Esad Efendi ve Atrabü'l-âsâr fî Tezkiret-i Urefâi'l-Edvâr Adlı Eseri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1993.

¹⁵ Zeynep Sema Yüceşık, *Şeyhülislâm Esad Efendi ve Atrabü'l-âsâr fî Tezkiret-i Urefâi'l-Edvâr*, (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990.

¹⁶ Harun Korkmaz, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Bölümü, Araştırma Görevlisi.

¹⁷ İbnülemin Mahmut Kemal İNAL, *Hoş Sadâ Son Asır Türk Musikişinasları*, İstanbul 1958, s. 133.

Mûsikîşinâslarının muhtasar hal tercemelerini yazdığı defterinde Dedenin doğum tarihi 1196 olmak üzere gösterilmektedir.” demektedir. Bizim çalıştığımız yazma eserde de Dede Efendi’nin doğum tarihi 21b numaralı sayfada 1196 olarak verilmiştir. Bu bilgiye ulaşınca eserimizin yazarı hakkında oldukça mühim bir malumat ettiğimizi düşündük. Fakat bir sonraki sayfanın dipnotunda¹⁸ da İbnülemin, “*rûsûmat memurlarından Cemil Bey’in ifadesiyle aynen şöyledir: Oğlum mûsikî sana dadı hakdır. İnşaallah bütün mûsikîşinâsânı koltuklarının altına alırsın.*” demiştir. Üstteki ifade derterde geçmesine rağmen bu ifade incelediğimiz yazma eserde yer almadığından rûsûmat memurlarından Cemil Bey de incelediğimiz bu eserin yazarı değildir.

Çalıştığımız bu eseri Avni Erdemir, Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şâirleri eserinde¹⁹ Nizârî’yi anlatırken kaynak olarak göstermiş fakat bizim okuduğumuz sûretle okuma hatası yapmıştır. “... *san’atkârlıkla te’mîn-i ma’îşet iderdi.*” demesine rağmen (Bkz. 62^a – Nizârî) “... *hıdmetkârlıkla te’mîn-i ma’îşet iderdi.*” diye olması gerekmektedir.

Sonuç olarak yaptığımız araştırmalar neticesinde en azından bu yazma eserin yazarının kimler olamayacağını belirtebiliriz. Nuri Şeyda Bey, Ali Emîrî Efendi, Hüseyin Sadettin Arel ve rûsumat memûrlarından Cemil Bey bu eserin yazarı değildir. Ayrıca Cem Behar’ın eserinde belirttiği gibi bu yazma eser *Atrabü’l-Âsâr*’ın zeylli bir nüshası da değildir.

Bize göre müellif, yazasındaki bozukluk itibariye yazar kimliği ön planda olmayan; mûsikîşinâsların tercüme-i hâllerini yazması itibariyle mûsikî ile alakadar olan ve 1920’li yıllarda yaşamış bir zâttır. Yazarın mûsikîşinâs biri olduğunu varsayarsak, bu eseri mûsikîşinâsların tercüme-i hallerini öğrenmek amacıyla not ettiği düşünebiliriz. Çünkü *Atrabü’l-Âsâr*’daki 97 mûsikîşinâs yazma eserde mevcut olup, oradaki gibi dili çok süslü ve ağır değildir. Daha yalın ifadelerle kısa bir şekilde anlatılmıştır. Veyahut yazar alanında tek olan *Atrabü’l-Âsâr*’dan farklı bir kaynak eser ortaya koymaya çalışmıştır diyebiliriz ki bunda da çok başarılı olduğunu söyleyemeyiz.

¹⁸ İbnülemin, a.g.e., s. 134.

¹⁹ Avni Erdemir, *Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri*, Ankara 1999, s. 348.

1. TEMELLÜK VE TESÂHÜB KAYDI

Temellük ve tesâhüb kaydı, yazma veya basma eserin herhangi bir yerinde kime ait olduğunu belirten kayıtlardır. Bu kayıtlar kitabların genellikle 1^a sayfasında olabileceği gibi, muhtelif yerlerinde de karşımıza çıkabilmektedir. Önemli tarihi ve biyografik bilgiler içermesinin yanısıra kitabın macerasını da ortaya koyabilmektedir.²⁰

Eserin ilk sayfalarında temellük ve tesâhüb kaydına rastlamadık. Fakat eserin son sayfasında ve arka kapağın arkasında bazı kayıtlara rastladık ki şöyledir:

- 102^b *Antalya (tarikle?), Konya vilâyeti Eğirdir ahz-ı asker şu'besi [asker alımı şubesi] inzibat zabıtı [polis vazifesi gören asker, ordu mensubu] mülâzım-ı evvel [üsteğmen] Niyazi.*

Mülâzım-ı Evvel Niyazi olarak araştırma yaptığımızda 1873 yılında doğan ve 1913 yılında vefât eden Resneli Niyazi Bey adında birine ulaşmaktayız.²¹ Askeri bir kimliğe sahip olan Niyazi Bey'in mûsiki ile ilgili bir tarafına rastlamadık. Bu kayıttan sadece eserin Niyazi Bey'in eline ulaştığını çıkarabiliriz.

- 102^b *Râmi bostan mahallesi, Mustafa Efendi, 8 sene? (13)28 [1910-11].*

Mustafa Efendi'nin kim olduğu açıkça belirtilmediğinden yaptığımız çalışma sonucunda bu kayıt ile ilgili pek bir bilgi bulamadık.

- 103^a *Harem iskelesi şerif kuyusu 68 numero Ziya Bey*

Harem İskeleyi İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunmaktadır. Şerif Kuyusu adında da bir sokak da Üsküdar'da bulunmaktadır. Üsküdarlı Ziya Bey, Bestenigâr Ziya Bey, Hoca Ziya Bey ve Hânende Ziya Bey gibi isimlerle de meşhurdur. Maruf Behlül Efendi'nin yeğenidir. 1877'de Üsküdar'da doğmuş, 1923 yılında Mersin'de vefât etmiştir.²²

- 103^a *Aksaray Horhor'da Kızıl Minare mahallesi, 114 numero Remzi Efendi'nin oğlu, Ali Nâci*

²⁰ Orhan Bilgin, "Temellük ve Tesâhüb Kaydı", *DİA.*, c. 40, İstanbul 2011, s. 411-412.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Milliyet Gazetesi, Resneli Niyazi, web, erişim tarihi 15. 05. 2018, <http://www.milliyet.com.tr/2002/03/02/yazar/uras.html>.

²² Ayrıntılı bilgi için bkz.: *Esendere Kültür Sanat Derneği*, "Bestenigar Ziya Bey", web sitesi, erişim 18.05.2018, http://www.eksd.org.tr/bestecilerimiz/bestenigar_ziya_bey.php.

İstanbul'un Fatih ilçesinde Aksaray semti bulunmaktadır. Bu semt içerisinde de Horhor Caddesi yer almakta ve bu cadde üzerinde ise Kızılminare Camii yer almaktadır. Ali Nâci adında birine ise yaptığımız araştırmalar sonucunda ulaşamadık.

2. YAZMAYA GÖRE YAZARIN MÛSİKÎ HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ

Şunu ifade etmeliyiz ki öncelikle yazar mûsikî alanında bir eser kaleme almıştır. Ve bu eser mûsikîşinâsların biyografilerini ve eserlerini ihtiva etmektedir. Bu iki bilgiye nazaran yazarın mûsikî ile alakadar birisi olduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır. Nitekim 44^b'de Nâyî Osman Dede'yi anlatırken, hicâz âyîn-i şerifin güftesi “*Men âşık-ı an hüsnem aşkest münâcâtem*” olan eserinin sırf hicâz nağmeler içerdiği için hicâz denmesine rağmen yeknesak (tekdüze) olduğunu belirtmiştir. Bu bilgiye nazaran yazarın mûsikî kulağına hatta makam bilgisine sahip olduğunu ifade edebiliriz.

Yazarın İslâm açısından mûsikî görüşüne bakacak olursak, en azından böyle bir eser kaleme almasından dolayı mûsikî ile uğraşmanın İslâm dinî açısından bir sakıncasının olmadığını düşünüyor diyebiliriz. Eserinde mûsikî ile ilgili ayet ve hadis bulunmamaktadır.

Yazar eserinde [23^a] Zeki Ağa'yı anlatırken şu kıssayı bizlere aktarmıştır: Zeki Mehmed Ağa, muasırı ulemadan Kethüdazâde Efendi'ye hacca giderek tanbura tövbe edeceğini söylemiş. Kethüdazâde de şu yolda cevap vermişti. “*Zeki Ağa! Hacca git fakat tanbura tövbe etme! Hatta Arafat'ta da çal!*” demiş ve ona mesnevînin şu beyitleri okumuştur:

Pes hekîmân gofteend in lahnâ - Ez devvârı çerh be-giriftîm mâ

Bânk-i gerdişhâ-yı çerhest in ki halk - Mîserâyendeş be-tanbûr u be-halk

Neticede bilge kişiler, “Biz, bu makamları gökyüzünün dönüşünden aldık” dediler.

Halkın tanburla çaldıkları ve boğazla söyledikleri, gökyüzünün dönüşlerinin sesidir.

Yani tanbur ve sâir sazlar çalmayı, hançere ile teganni etmeyi, doğanın bir olayı olarak görerek, bunda bir sakınca bulmayarak Zeki Ağa'nın tanbur çalmaya devam etmesini söylemiştir. Yazar da bu kıssayı eserinde bize aktararak mûsikî hakkındaki görüşlerini ortaya koymuştur.

Sesin, İslâm dinindeki yeri oldukça önemlidir. Kur'an-ı Kerim'de insanın sesini çok yükseltmeyip, mütevazı olması öğütlenmiştir.²³ Hadis-i şeriflerde de Kur'an-ı Kerim'in duyulu, hüzünlü bir eda ile okunması övülmüştür.²⁴

Osmanlı Devleti zamanında su sesi ve mûsikî tedavi amaçlı kullanılmıştır. Özellikle ruh hastalıkları tedavisinde mûsikî oldukça etkilidir.²⁵ Muhakkak mûsikînin en önemli etkisi insanı olumsuz düşüncelerden uzaklaştırıp hastalığını yenmesine büyük etki edecek moral olmasıdır.

Yapılan araştırmalara göre ise müzik aleti çalan çocuğun IQ'su 7 ile 10 puan arasında artıyor, dil öğrenme ve matematiğe katkısı da fazlalaşıyor.²⁶ Bütün bu olumlu yönlere baktığımızda mûsikîyi bilinçli ve doğru bir şekilde kullandığımızda İslam açısından bir sakıncası olmayacağı kanaatindeyiz. Nasıl ki insan hür iradesiyle bıçağı, ekmeği kesmek için de veya bir yakınına zarar vermek için de kullanabileceği gibi mûsikî de Allah'ın belirlediği kurallar çerçevesinde uygulanmalıdır.

C. ESERİN YAZILDIĞI MUHTEMEL TARİH

Eserin yazıldığı tarih tam olarak bilinmemektedir. Lakin metin içerisinde geçen bilgiler doğrultusunda eserin yazıldığı tarihi yakın olarak anlamaktayız. Bakınız 25a numaralı sayfada Râşid Efendi'yi anlatırken “*yigirmi dört sene evvel vefât etmiştir*” demiş ve aynı sayfanın üst tarafında 1338-24=1314 işlemini yapmıştır. 1338 hicrî tarihinden 24 çıkarılmış ve Râşid Efendi'nin vefât tarihi olan 1314 sonucu elde edilmiştir. Râşid Efendi'nin vefât tarihi kaynaklarda kesin olarak bilinmemektedir. Ama bizim için önemli olan 1338 hicrî tarihidir ki o da **1919-1920** miladî tarihine denk gelmektedir. Ama bu sayfadaki bilgiler kurşun kaleme benzeyen bir kalemle yazılmıştır. Eserin geneli, bu sayfada yazılan tarihten önce yazılmış olabilir. 60^a'nın altında 1340'tan 1294 çıkartılmış ve Mustafa İzzet Efendi'nin tahminimizde eserin yazıldığı günden kaç yıl önce vefât ettiği bulunmuştur. Buna nazaran ise eser **1921-22** yılında yazılmış olabilir.

²³ Lokman, 31/19.

²⁴ El-Buhârî, *Sahih-i Buhârî*, Kitâbu't-Tevhîd, bâb:52; Ebû Dâvud, *Sünen*, Vitir, 20'de rivâyet edilmiştir.

²⁵ Ruhi Ayangil, “Ruh Hastalıklarının Tedavisinde Mûsikî”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1989, c. XXXI, s. 272.

²⁶ Esra Ülkar, “Her notadan IQ yayılıyor”, *Hürriyet Gazetesi*, web erişim 16.07.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/her-notadan-iq-yayiliyor-40084588>.

50b numaralı sayfada ise “....Romanya Hükûmeti tarafından tesviye edilerek 1911’de Viyana ve Leibzig’de şu nâmda basdırıldı.” denilerek hem eserin içinde bir milâdî tarih kullanılmış hem de eserin içinde bulunan en son tarih verilmiştir. Bu sayfadaki yazı eserin genelindeki yazı tarzında ve mürekkep renginde yazıldığından eser en erken **1911** yılında nihâyete ermiş diyebiliriz.

76a numaralı sayfada Giriftzen Nâfiz Bey kısaca anlatılırken yine *takriben yigirmi sene evvel vefât etmiştir* denilmiş fakat Nâfiz Bey’in vefât tarihi verilmemiştir. Kaynaklara baktığımızda ise verilen bu kısa bilgilerle eşleşen Nâfiz Bey bulamadığımızdan bu bilgi eserin yazıldığı târîh hakkında bizlere ışık tutamamıştır.

Sonuç olarak incelediğimiz bu yazma eser günümüzden yaklaşık bir asır önce yazılmıştır. Eserimizde geçen en son tarih **1921-1922** olduğundan, eserin en erken bu tarihlerde tamamlandığını öngörüyoruz.

D. YAZARIN FAYDALANDIĞI ESERLER

Yazar eserini yazarken farklı kaynaklardan faydalanmıştır. Bunları da dipnotta açıkladığı gibi metin içerisinde aldığı kaynağa atıfta bulunarak da belirtmiştir. Yazar ilk dipnotunu 2b numaralı sayfada göstermiş, *Fatîn’e göre (1096)’dır* diyerek Fatîn Tezkiresi’nden alıntı yaptığını belirtmiştir. Bir de dipnotta göstermeden metin içinde *Evliya Çelebi’ye göre (1a numaralı sayfa)* gibi ifadelerle de farklı kaynaktan yararlandığını göstermiştir. Yazarın hangi kaynaklardan faydalandığını aşağıdaki tablolarda gösterdik.

	Tezkireler	Geçtiği sayfa
1	Atrabü’l-Âsâr	41 ^a / 43 ^b / 44 ^a
2	Esrar Dede Tezkiresi	20 ^a / 35 ^a / 44 ^b / 63 ^a / 67 ^a
3	Fatîn Tezkiresi	2 ^b / 4 ^b / 26 ^b / 35 ^b
4	Latîfî Tezkiresi	19 ^a / 27 ^b / 33 ^b / 43 ^a
5	Sâlim Tezkiresi	13 ^a / 25 ^b / 63 ^a
6	Sehî Bey Tezkiresi	19 ^a / 27 ^b / 28 ^b / 34 ^a
	Tarihler	
7	Atâ Bey - Enderun Tarihi	29 ^b / 59 ^a
8	Cevdet Tarihi	26 ^a / 29 ^a
	Diğer Kaynaklar	

9	Evliya Çelebi	1 ^a / 43 ^a
10	Haşim Bey Mecmuası	30 ^b / 31 ^a / 45 ^a
11	Hâfız İlyas	36 ^a / 39 ^b / 44 ^b / 45 ^b
12	Mesnevi-i Şerif	23 ^a
13	Şehbal (Gazetesi)	45 ^b

Sonuç olarak yazar **13** farklı kaynaktan yararlanmıştır. Genel dizinde de bu kaynakların çalışmamız içerisinde nerede geçtiklerini görebilirsiniz.

E. SIRALAMA

1. YAZMADAKİ SIRALAMA ÜZERE

Yazar eserine başlamadan önce hiçbir açıklama ve önsöz yapmamış doğrudan eserine başlamıştır. Yazar eserindeki kişileri madde başı halinde sıralarken bağdaşık, özdeş bir sıralama olduğunu pek söyleyemeyiz. Günümüz ansiklopedilerinde olduğu gibi, her zaman alfabetik sıralama yaparken tercüme-i halleri verilen mûsikîşinâsın öz adını esas alarak madde başı yapmamıştır. Bazen kişinin lakabı, sıfatı, nesebi, aile adı veyahut mahlası seçilmiştir. Eğer bunlardan biri seçilmişse hemen ardından öz adı da verilmiştir. Örneğin 1b numaralı sayfada geçen, Âmâ sıfatıyla sıralamaya giren İbrahim Efendi “elif” başlığı altında, 7a numaralı sayfada geçen Burnaz nâmıyla sıralamaya giren Mehmed Ağa “be” başlığı altında sıralamaya sokulmuştur.

Bazen de sadece kişinin lakabı, sıfatı, nesebi, aile adı veya mahlası seçilmiştir. Örneğin, 2a numaralı sayfada madde başı Odabaşızâde olarak verilen kişinin asıl adı Mehmed olup, 11a numaralı sayfada madde başı Çuvaldızâde olarak “cim” başlığı altında verilen mûsikîşinâsın asıl ismi ise İsmail’dir.

Alfabetik sıraya konan mûsikîşinâs, aynı zamanda şâir ise şâirin mahlası da hemen ardında gelen metinde ilave edilmiştir. 17b numaralı sayfada madde başı olarak verilen Halil Efendi’nin mahlası Zeki, 44a numaralı sayfada ise madde başı olarak Osman Çelebi’nin mahlası Vehbî’dir.

Bazen de kişinin birden fazla lakâbı bulunuyorsa bunlar da belirtiliyor. Örneğin 17b numaralı sayfada madde başı olarak verilen Halil Efendi anlatılırken *Mahlası Zeki’dir. Devrân Bacızâde, Çengi Halil, Nasuh Paşazâde dahî derler* denilmiştir.

Madde başı olarak ise 13^a'da Hâfız Kumral Mehmed Efendi ve 43^a'daki Acem Avvâd Mehmed Efendi örnek olarak verilebilir.

Yazar incelediğimiz bu *Tezkire-i Mûsikîşinâsân* adlı eserinde madde başı olarak aldığı kişilerin lakaplarının neden verildiğini bazen de açıklamıştır. Örneğin 43a numaralı sayfada Andelibî mahlaslı Hasan'ı anlatırken “*Islıkla gayet güzel bülbül taklidi yaptığından ahâli arasında “Bülbül Hasan” denirmiş! Bu münâsebetle andelibî mahlasını taşıyordu.*” diye açıklamıştır. Ve yine 53b numaralı sayfada ise Kâtibî'yi anlatırken “*Güzel yazı yazdığından bu mahlası almıştır.*” diye belirtmiştir.

Bazen ise sıralamaya kişinin meslek veya sahip olduğu unvan girmiştir. 15a numaralı sayfada Hacı Kirâmî Efendi “ha” başlığının altına, 19^a'daki Derviş Ömer “dal” başlığının altına ve 36b'deki Şeyh Hüseyin Efendi ise “şın” başlığının altında anlatılmıştır.

Bunlardan farklı olarak bazen de kişinin isminin hiç anılmadan sadece lakabı kullanılarak madde başı yapılmıştır. Örnek olarak 9^b'deki Tesbihîzâde, 20^b'deki Dellâlzâde ve 54^b'deki Kemânî Ağa verilebilir.

13^b'de madde başı olarak verilen Hâfız Kömür ve 15^a'daki Hâfız Portakal ise hem unvanıyla ve lakabıyla kullanılmıştır. 41^a'daki Tomtom İmamı ise İstanbul'un Tophane semtindeki bir Tomtom Kaptan mahallesinin imamı olduğundan bu nâmla madde başı edilmiştir. 53^b'de ise Küçük İmam ve Küçük Müezzîn madde başı olarak bulunmaktadır.

Sonuç olarak *Tezkire-i Mûsikîşinâsân* adlı bu eserimizde yazar tercüme-i halleri verilen mûsikîşinâsları madde başı yaparken tutarlı ve düzenli bir yol tutamamıştır. Bazen kişinin direk öz adını, nesebini, mahlasını veya lakabını kullanmıştır. Tahminimizce yazar, kişileri o dönemde en çok bilinen, kullanılan veya nasıl ön plana çıkmış ise o şekilde eserine geçirmiştir. Mûsikî ve sanat çevresinde hangisiyle anılmakta ve hangisiyle öne çıkmışsa alfabetik sıraya da bu nitelemeyle girmiştir.

Bu bölümde eserdeki mûsikîşinâsların nasıl sıralandığı gösterilmiştir. İlk başlıkta yazma eserin orijinalinde yazar nasıl bir sıralamaya tabi tuttuysa o şekilde tabloya eklenmiş, ikinci başlıkta mûsikîşinâsların vefât tarihleri göz önüne alınarak kronolojik bir sıralama yapılmış ve üçüncü bölümde ise çalışmamızın içerisinde biz nasıl bir sıralama yaptıysak o şekilde tabloya eklenmiştir.

a. SIRALAMADA TEKRAR EDEN İSİMLER

Yazar eserin birkaç yerinde madde başı olarak aynı kişileri göstermiştir. Bunlar muhtemelen sonradan kurşun kalemle yazılıp eklenmiştir. Nikoğos Ağa ilk olarak 64a numaralı sayfada eserin genelini yazıldığı siyah renkli kalemle farklı olarak o dönemlerde kopya kalemine benzer bir kalemle yazılmıştır. 65a numaralı sayfada, çoğu bilgiler tekrar edilerek Nikoğos Ağa tekrardan anlatılmıştır. 75^b'de ise Nikoğos Ağa ile ilgili bir satırlık kısa bir bilgi kurşun kalemle verilmeye çalışılmışsa da tarafımızca tam olarak anlaşılmamıştır. Aynı sayfada madde başı olarak Nikoğos Ağa ikinci kez verilmişse de bu Nikoğos Ağa diğerinden farklı kişidir.

Dede Efendi ise 21b numaralı sayfada anlatılmış olup ve sonraki iki sayfada da eserleri verilmiştir. Eserimizin sonlarına doğru 73^a ve 73^b'de Dede Efendi muhtemelen kurşun kalem ile yazılmış olarak tekrardan anlatılmıştır. İki maddenin içerdiği bilgiler çoğunlukla birbirinin tekrarıdır.

Behlül Efendi 8a numaralı sayfada alışmış olduğumuz yazı tarzının dışında fakat aynı renkli kalem kullanılarak anlatılmıştır. 75^a'da ise kurşun kalemle Behlül Efendi tekrardan madde başı yapıp bilgiler verilmiş, 75^b'de ise bir satırlık pek anlayamadığımız bir cümle ifade edilmiştir.

Garbis Efendi ilk olarak 49b numaralı sayfada kurşun kalemle yazılmış olarak iki satırlık kısa bir bilgi verilmiştir. Daha sonra eserimizin sonlarında 76^a'da yine kurşun kalemle yazılmış olarak bir satır bilgi verilmiştir.

Aleksan Ağa 6a numaralı sayfada madde başı olarak kurşun kalemle yazılmış ve boş bırakılmıştır. 54^b'ye gelince ise Kemânî Ağa maddesi altında yine kurşun kalemle açıklanmıştır. Hacı Kirâmî Efendi de aynı şekilde 15a numaralı sayfada kurşun kalemle madde başı olarak yazılmış olup hakkında hiçbir bilgi verilmeyerek boş bırakılmıştır. 74^b'de ise Hacı Kirâmî Efendi hakkında yarım sayfa bilgi verilmiş ve bu eksiklik giderilmiştir.

Râşid Efendi ise 25a numaralı sayfada kurşun kalem benzeri bir kalemle yazılarak anlatılmış ve 60^b'de Neyzen Râşid Efendi madde başı altında kopya kalemi ile tekrardan açıklanmıştır.

Mustafa İzzet Efendi 59a numaralı sayfada yazar eserinde genel olarak anlattığı biçimde madde başı yapılarak 3 sayfada genişçe anlatılmıştır. 64^a'da ise Neyzen

Mustafa Efendi madde başı altında anlatılan bu kişi ise Mustafa İzzet Efendi'nin ta kendisidir. 1245/1829'da çırak çıkarılması, neyzen olması ve talik-sülüs yazmakla meşhur olması iki farklı madde başı olarak alınan bu kişilerin aynı kişi olmasının en büyük delillerindendir. Yazar burada açıkladığımız tekrar eden kişilerden sadece Mustafa İzzet Efendi genel olarak kullanılan yazı rengi ve tarzında yazılmıştır.

Sonuç olarak bu 7 mûsikîşinâs eserin farklı yerlerinde birden çok kez anlatılmış, çoğu yerinde aynı bilgiler tekrar edilmiştir.

b. SIRALAMAYA GÖRE MÛSİKÎŞİNÂSLAR

1a numaralı sayfada elif bâbı altında İbrahim Efendi'den başlayarak, 76b'de Derviş Hüseyin ile nihayete eren bu yazma eserde 205 kişinin tercüme-i hâli bulunmaktadır. 69^b'de Yusuf Paşa ile düzenli sıralama bitmiş, sonrasında kurşun kalem ile zeyiller olmuştur. Parantez içinde kendilerini tasvir eden önemli unvanları gösterilmiştir. Sol sütundaki sıralama devam ederken boşluk bırakılan mûsikîşinâslar yazmada birkaç kez madde başı yapılarak anlatılan mûsikîşinâslardır.

			Tezkire-i Mûsikîşinâsân
1	1 ^a	:	İbrahim Efendi (<i>Edirneli</i>)
2		:	Ahmed Çelebi (<i>Na'ne</i>)
3		:	Ahmed Çelebi (<i>Selanikli</i>)
4	1 ^b	:	Ahmed Ağa (<i>Mehter</i>)
5		:	Âmâ İbrahim Çelebi
6		:	Âhenî Çelebi (<i>Mehmed</i>)
7		:	Emin (<i>Nazîrîzâde</i>)
8	2 ^a	:	Odabaşîzâde (<i>Mehmed</i>)
9	2 ^b	:	Ahmed Çelebi (<i>Diyarbakırlı</i>)
10		:	Ebûbekir Ağa (<i>Eyüplü</i>)
11		:	İsmail Ağa (<i>Hasköylü</i>)
12		:	Es'ad Efendi (<i>Şeyhülislam</i>)
13	3 ^a	:	Ahmed Refî' Efendi
14		:	İbrahim Paşa (<i>Pargalı</i>)
15	4 ^b	:	Îsak (<i>Tanbûrî</i>)
16		:	Ahmed Hamid Efendi (<i>Nazîfzâde</i>)

17		:	Oskiyan (<i>Samatyalı</i>)
18	5 ^a	:	Ahmed Kâmil Efendi (<i>Kırımlı</i>)
19		:	Avvâdiye (<i>Tanbûrî</i>)
20	5 ^b	:	İbrahim Efendi (<i>Âsâriye Hatibi</i>)
	6 ^a	:	Aleksan Efendi (<i>Kemânî Ağa</i>)
21	7 ^a	:	Burnaz Mehmed Ağa
22		:	Baba Nevâyî
23		:	Parsâ Efendi (<i>Mehmed</i>)
24	7 ^b	:	Pîrî Çelebi (<i>Tophaneli</i>)
25	8 ^a	:	Behlül Efendi (<i>Hânende</i>)
26	9 ^b	:	Tesbihîzâde (<i>Tophaneli</i>)
27		:	Tatar (<i>Gazi Giray Han</i>)
28	11 ^a	:	Çuvaldızâde (<i>İsmail</i>)
29		:	Çemenzâde (<i>Mehmed Çelebi</i>)
30		:	Cevher Ağa (<i>Mustafa</i>)
31	11 ^b	:	Çarşeb Mehmed Ağa
32		:	Çilingirzâde (<i>Ahmed Ağa</i>)
33	12 ^a	:	Cemil Bey (<i>Tanbûrî</i>)
34	13 ^a	:	Hâfız Kumral Mehmed Efendi
35		:	Hâfız Post (<i>Mehmed Çelebi</i>)
36	13 ^b	:	Habibzâde Abdullah Ağa
37		:	Hâfız Kömür (<i>İstanbul</i>)
38		:	Hasan Efendizâde (<i>Kadıköylü</i>)
39	14 ^a	:	Hasan Ağa (<i>Enfî Burnaz</i>)
40		:	Hâfız Rifat (<i>Mehmed</i>)
41		:	Hacı Ârif Bey
42	15 ^a	:	Hızır Ağazâde Said Bey
43		:	Hâfız Portakal (<i>Kasımpaşalı</i>)
		:	Hacı Kirâmî Efendi
	15 ^b	:	Hasan Efendi
44		:	Hamparsum (<i>Limonciyan</i>)
45	16 ^a	:	Hoca Abdülkadir (<i>Merâğî</i>)
46	17 ^b	:	Halil Efendi (<i>Zeki, Devrân Bacızâde</i>)

47		:	Hobyarzâde (<i>İstanbul</i>)
48		:	Hatipzâde Osman Efendi
49		:	Hazinedâr Ahmed Ağa
50		:	Halil Efendi (<i>Kırımlı</i>)
51	19 ^a	:	Dâî (<i>Şâir</i>)
52		:	Derviş Ömer (<i>Tokatlı</i>)
53		:	Derviş Sadâyî (<i>İstanbul</i>)
54	19 ^b	:	Derviş Ali (<i>Ali Şîr-u Ganî</i>)
55		:	Derviş Mehmed (<i>Şamlı</i>)
56		:	Derviş Mehmed (<i>Bağdatlı</i>)
57		:	Derviş Abdi (<i>Kefeli</i>)
58		:	Derviş Çelebi (<i>Eyüplü</i>)
59		:	Derviş Mustafa (<i>Aşçıbaşı</i>)
60		:	Derviş Ali (<i>Kudümzen</i>)
61	20 ^a	:	Derviş Kasım (<i>İstanbul</i>)
62		:	Derviş Şeyda (<i>Abdürrahim</i>)
63		:	Dellâlzâde (<i>İsmail</i>)
64	21 ^a	:	Dede Salih Bey (<i>Sernâyî</i>)
65		:	Derviş Mehmed (<i>Çallı</i>)
66		:	Dilhayat Kalfa (<i>Tanbûrî</i>)
67	21 ^b	:	Dede Efendi (<i>Hammâmîzâde</i>)
68	23 ^a	:	Zihnî Efendi (<i>Ahmed</i>)
69		:	Zeki Mehmed Ağa (<i>Tanbûrî</i>)
70		:	Zekâî Efendi (<i>Eyüplü</i>)
71	25 ^a	:	Râşid Efendi (<i>Baba Neyzen</i>)
72	25 ^b	:	Recep Çelebi (<i>Taşçızâde</i>)
73		:	Recep Çelebi (<i>Çömlekçizâde</i>)
74		:	Rıza (<i>Mustafa</i>)
75		:	Reşîd Çelebi (<i>İstanbul</i>)
76		:	Reftar Kalfa
77	26 ^a	:	Râif Mahmûd Efendi
78		:	Rif'at Bey (<i>Şehlevendîmzâde</i>)
79	26 ^b	:	Râsih Efendi (<i>İbrahim</i>)

80		:	Rif'at Bey (<i>Bestekâr</i>)
81	27 ^b	:	Zeynep (<i>Şâire</i>)
82		:	Zârî (<i>Tanbûrî</i>)
83		:	Zaharya (<i>Mir Cemil</i>)
84	28 ^b	:	Sâgarî (<i>Kazzaz Ali</i>)
85		:	Sultan Korkut (<i>Şehzâde</i>)
86	29 ^a	:	Sütçüzâde (<i>İsa Efendi</i>)
87		:	Seyyid Nûh (<i>Diyarbakırlı</i>)
88	29 ^b	:	Sultan Selim (<i>III. Selim</i>)
89	31 ^a	:	Sultan Mahmûd (<i>II. Mahmûd</i>)
90	31 ^b	:	Hacı Sadullah Ağa (<i>Musâhib</i>)
91	32 ^a	:	Sebuh (<i>Kemânî</i>)
92	32 ^b	:	Sâlim Bey (<i>Üsküdarlı</i>)
93	33 ^b	:	Şâvûr (<i>Şâir</i>)
94		:	Şükrullah (<i>Ahmed Oğlu</i>)
95	34 ^a	:	Şemsî (<i>Şâir</i>)
96	34 ^b	:	Şeyh Yusuf (<i>Çengi</i>)
97		:	Şeyhzâde Ahmed Efendi
98		:	Şîve Ahmed Çelebi
99	35 ^a	:	Şerif Çelebi
100		:	Şehlâ Mustafa Çelebi (<i>Diyarbakırlı</i>)
101		:	Şeyh Abdülbâkî Efendi (<i>Nâsır</i>)
102	35 ^b	:	Şemsi Bey (<i>Tanbûrî</i>)
103		:	Şâkir Ağa (<i>Köprülü</i>)
104	36 ^b	:	Şeyh Hüseyin Efendi (<i>Fahreddin</i>)
105	37 ^a	:	Şeyh Celal Efendi
106	38 ^a	:	Şeyh Mehmed Atâullah Efendi
107	39 ^b	:	Suyolcuzâde Salih Efendi
108	40 ^a	:	Sarı Bâkî (<i>Galatalı</i>)
109		:	Salih Efendi (<i>Hânende</i>)
110	41 ^a	:	Tanbûrî Hacı Kasım
111		:	Durmuş Ağa (<i>Galatalı</i>)
112		:	Tomtom İmamı

113		:	Talip Efendi (<i>Ahmed/Mehmed</i>)
114	41 ^b	:	Tavukçuzâde (<i>Abdullah</i>)
115		:	Tosunzâde (<i>Abdullah Efendi</i>)
116		:	Tâhir Ağa (<i>Sâzende</i>)
117		:	Tanbûrî Mustafa Çavuş
118	42 ^a	:	Tatyos Efendi (<i>Kemânî</i>)
119	43 ^a	:	Andelibî (<i>Bûlbûl Hasan</i>)
120		:	Andelib Çelebi (<i>Ruşçuklu</i>)
121		:	Acem Avvâd Mehmed Ağa
122		:	İtrî (<i>Buhûrîzâde Mustafa</i>)
123	44 ^a	:	Osman Efendi (<i>Galatalı</i>)
124		:	Osman Çelebi (<i>Vehbî</i>)
125		:	Ali Paşa (<i>Efrasiyaboğlu</i>)
126		:	Abdûlbâkî Ârif Efendi
127	44 ^b	:	Osman Ağa (<i>Manisalı</i>)
128		:	Ârif Mehmed Ağa
129		:	Abdürrahim Efendi (<i>Şeyh</i>)
130		:	Ali Ağa (<i>Kemânî</i>)
131	45 ^a	:	İzzet Ağa (<i>Mehter</i>)
132	45 ^b	:	Ömer Efendi (<i>Ak Molla</i>)
133		:	Abdullah Ağa (<i>Şehlevendim</i>)
134		:	Abdi Ağa (<i>Tulum</i>)
135		:	Osman Bey (<i>Büyük</i>)
136	46 ^b	:	Ali Efendi (<i>Tanbûrî</i>)
137	47 ^a	:	Ali Ağa (<i>Baş Çakırsalan</i>)
138	47 ^b	:	Ali Bey (<i>Kel</i>)
139	48 ^a	:	İsmet Ağa (<i>Miskâlî</i>)
140		:	Ali Galip Bey (<i>Hânende, Müstahdem</i>)
141	48 ^b	:	Aziz Dede (<i>Neyzen</i>)
	49a	:	Asım Bey (<i>Giriftzen</i>)
142	49 ^b	:	Garbis Efendi (<i>Kânûnî</i>)
143		:	Aziz Efendi (<i>Medenî</i>)
144	50 ^a	:	Koca Osman (<i>Osman Efendi</i>)

145		:	Kadri-i Âmâ (<i>İstanbul</i>)
146		:	Kara Mehmed (<i>Mardinli</i>)
147		:	Kantemiroğlu (<i>Dimitri</i>)
148	51 ^b	:	Kazzaz Hasan Çelebi
149		:	Kapudanzâde (<i>Ahmed</i>)
150	52 ^a	:	Kandillili İmam (<i>Neyzen</i>)
151	53 ^b	:	Kâtibî
152		:	Küçük İmam (<i>Naathân</i>)
153		:	Kemankeşzâde Ahmed Efendi
154		:	Gülcübaşızâde (<i>Mehmed Efendi</i>)
155		:	Küçük Müezzîn (<i>Mehmed</i>)
156	54 ^a	:	Kerim Efendi (<i>Cennet Filizi</i>)
157		:	Keçi Ârif Ağa
158		:	Giriftzen Asım Bey
159	54 ^b	:	Kemânî Ağa (<i>Aleksan Efendi</i>)
		:	Sirto
160	55 ^a	:	Latif Ağa (<i>Hânende</i>)
161	57 ^a	:	Meşrebî
162		:	Makâmî (<i>Şâir</i>)
163		:	Murad Ağa (<i>Şeştarzen</i>)
164	57 ^b	:	Mehmed Bey (<i>Antepli</i>)
165		:	Muharrem Ağa (<i>Kilisli</i>)
166		:	Müezzîn Mustafa Ağa (<i>Kasımpaşalı</i>)
167		:	Mahmûd Çelebi (<i>Diyarbakırlı</i>)
168	58 ^a	:	Mustafa Ağa (<i>Kadıköylü, Serhânende</i>)
169		:	Mûsikî Nâibi Mustafa Efendi
170		:	Mahmûd Ağa (<i>Üsküdarlı</i>)
171		:	Memiş Ağa (<i>Kaftânî</i>)
172	58 ^b	:	Mecdî Efendi (<i>Mehmed</i>)
173		:	Musallî Efendi (<i>Mustafa</i>)
174		:	Molla Mehmed Efendi (<i>Üsküdar</i>)
175		:	Mehmed Nuri Efendi (<i>Giriftzen</i>)
176	59 ^a	:	Mustafa İzzet Efendi (<i>Kazasker</i>)

177	60 ^b	:	Markar (<i>Hânende</i>)
		:	Neyzen Râşid Efendi (<i>Baba</i>)
178	61 ^a	:	Melekzet Efendi (<i>Notacı</i>)
179	62 ^a	:	Nizârî (<i>Tanbûrî</i>)
180		:	Nasuh Paşazâde Ömer Bey (<i>İstanbul</i>)
181		:	Nâzım Çelebi (<i>Mustafa</i>)
182		:	Naathân Abdi
183	62 ^b	:	Nâbî (<i>Şâir</i>)
184	63 ^a	:	Na'lçe Efendi (<i>Mehmed</i>)
185		:	Nazîm Efendi (<i>İstanbul</i>)
186		:	Nâyî Osman Dede
187	63 ^b	:	Nazîm Çelebi (<i>Yahya</i>)
	64 ^a	:	Neyzen Mustafa Efendi (<i>Kazasker</i>)
188		:	Nikoğos Ağa (<i>Topkapılı Hânende</i>)
189	64 ^b	:	Nuri Bey (<i>Bolâhenk</i>)
	65 ^a	:	Nikoğos Ağa (<i>Topkapılı Hânende</i>)
190	65 ^b	:	Nikolaki (<i>Kemençeci</i>)
191	66 ^a	:	Vardakosta Ahmed Ağa
192	67 ^a	:	Haşim Bey
193	69 ^a	:	Yahya Çelebi (<i>Diyarbakırlı</i>)
194		:	Yahya Çelebi (<i>Üsküdarlı</i>)
195		:	Yusuf Çelebi (<i>Naathân</i>)
196		:	Yağlıkçızâde Ahmed Efendi
197	69 ^b	:	Yusuf Paşa (<i>Neyzen</i>)
	73 ^a	:	Dede Efendi (<i>Hammâmîzâde</i>)
198	74 ^a	:	Nedim Bey (<i>Hânende</i>)
199	74 ^b	:	Hacı Kirâmî Efendi (<i>Tanbûrî</i>)
	75 ^a	:	Behlül Efendi (<i>Hânende</i>)
	75 ^b	:	Nikoğos
200		:	Hacı Fâik Bey
		:	Behlül Efendi (<i>Hânende</i>)
201		:	Nikoğos (<i>Kumkapılı</i>)
202	76 ^a	:	Giriftzen Nâfiz Bey

203		:	Rıza Bey (<i>Giriftzen</i>)
		:	Garbis (<i>Kânûnî</i>)
204		:	Hakkı Bey (<i>Neyzen</i>)
205	76 ^b	:	Derviş Hüseyin (<i>Külhanbeyi</i>)

2. KRONOLOJİK SIRALAMA

Eserin ihtivâ ettiği 205 mûsikîşinâsın kronolojik sıralamasını aşağıdaki tabloda belirttik. Bu sıralamayı yaparken vefât tarihlerini göz önünde bulundurduk. Önceden de belirttiğimiz gibi eserdeki her mûsikîşinâsın vefât tarihi verilmemiştir. Vefât tarihi verilmeyen kişilerin vefât tarihlerini kaynaklardan bulup sıralamaya koyduk. Kimilerinin ise vefât tarihi tam olarak bilinmeyip mensup olduğu asır verilmiştir. Buna göre eserimizde ilk sırayı Hoca Abdülkâdir Merâğî almaktadır ki o da XIV. yüzyılın ikinci yarısını ve XV. yüzyılın ise ilk yarısına mensuptur. Son sırada ise Melekzet Efendi bulunmaktadır, onun vefâtı da 1937 yılındadır. Eserin yazıldığı sırada Mısır’da (hayatta) olduğu 61a numaralı sayfada belirtilmiştir. Vefât tarihi verilenlerden ise Tanbûrî Cemil Bey hicrî 1332 (miladî 1913-14) olarak yazılmıştır. (Cemil Bey’in vefât tarihi 1916’dır.)

Sonuç olarak eser XIV. yüzyılın ikinci yarısından XX. yüzyılın ilk yarısını kapsayan 205 bestekâr, şâir ve mûsikîşinâsı kapsamaktadır.

	Mûsikîşinâslar
1	Abdülkâdir Merâğî, <i>Hoca</i> (1360-1435)
2	Ahmed Oğlu Şükrullah (ö. 1470?)
3	Zeynep, <i>Şâire</i> (ö. 1474)
4	Dâî, <i>Şâir</i> (15. yy.)
5	Nizârî, <i>Tanbûrî</i> (15. yy.)
6	Sultan Korkut, <i>Şehzâde</i> (ö. 1513)
7	Makâmî, <i>Şâir</i> (ö. 1535)
8	İbrahim Paşa, <i>Pargalı</i> (ö. 1536)
9	Şâvûr, <i>Şâir</i> (ö. 1552)
10	Zârî, <i>Tanbûrî</i> (ö. 1552)
11	Meşrebî (ö. 1554)

12	Sâgarî, <i>Kazzaz Ali</i> (ö. 1554?)
13	Andelibî, <i>Bûlbûl Hasan</i> (16. yy.)
14	Kâtibî (16. yy.)
15	Şemsî, <i>Şâir</i> (16. yy.)
16	Tatar, <i>Gazi Giray Han</i> (ö. 1607)
17	Sütçüzâde, <i>İsa Efendi</i> (ö. 1628?)
18	Baba Nevâyî (ö. 1650)
19	Kadri-i Âmâ, <i>İstanbul</i> (ö. 1650?)
20	Ali Paşa, <i>Efrasiyaboğlu</i> (ö. 1652)
21	Derviş Sadâyî, <i>İstanbul</i> (ö. 1655)
22	Koca Osman, <i>Osman Efendi</i> (ö. 1655?)
23	Mûsikî Nâibi Mustafa Efendi (ö. 1670?)
24	Şeyh Yusuf, <i>Çengi</i> (ö. 1670)
25	Küçük İmam, <i>Naathân</i> (ö. 1675)
26	Nasuh Paşazâde Ömer Bey (ö. 1675)
27	Hâfız Kömür, <i>İstanbul</i> (ö. 1680?)
28	Hatipzâde Osman Efendi (ö. 1680)
29	Osman Efendi, <i>Galatalı</i> (ö. 1680?)
30	Parsâ Efendi, <i>Mehmed</i> (ö. 1680)
31	Zihnî Efendi, <i>Ahmed</i> (ö. 1680?)
32	Ahmed Çelebi, <i>Na'ne</i> (ö. 1687)
33	Yahya Çelebi, <i>Üsküdarlı</i> (ö. 1687)
34	Mahmûd Ağa, <i>Üsküdarlı</i> (ö. 1688)
35	Hasan Efendizâde, <i>Kadıköylü</i> (ö. 1690?)
36	İbrahim Efendi, <i>Edirneli</i> (ö. 1691)
37	Hâfız Post, <i>Mehmed Çelebi</i> (ö. 1694)
38	Nâzım Çelebi, <i>Mustafa</i> (ö. 1694)
39	Acem Avvâd Mehmed Ağa (17. yy.)
40	Ahmed Ağa, <i>Mehter</i> (17. yy.)
41	Ahmed Çelebi, <i>Selanikli</i> (17. yy.)
42	Andelib Çelebi, <i>Rusçuklu</i> (17. yy.)
43	Burnaz Mehmed Ağa (17. yy.)
44	Çuvaldızâde, <i>İsmail</i> (17. yy.)

45	Derviş Abdi, <i>Kefeli</i> (17. yy.)
46	Derviş Çelebi, <i>Eyüplü</i> (17. yy.)
47	Derviş Kasım, <i>İstanbul</i> (17. yy.)
48	Derviş Mehmed, <i>Bağdatlı</i> (17. yy.)
49	Derviş Mehmed, <i>Şamlı</i> (17. yy.)
50	Derviş Mustafa, <i>Aşçıbaşı</i> (17. yy.)
51	Derviş Ömer, <i>Tokath</i> (17. yy.)
52	Durmuş Ağa, <i>Galatalı</i> (17. yy.)
53	Gülcübaşızâde, <i>Mehmed</i> (17. yy.)
54	Habibzâde Abdullah Ağa (17. yy.)
55	Hâfız Kumral Mehmed Efendi (17. yy.)
56	Hâfız Portakal, <i>Kasımpaşalı</i> (17. yy.)
57	Hazinedar Ahmed Ağa (17. yy.)
58	Hobyarzâde, <i>İstanbul</i> (17. yy.)
59	Kara Mehmed, <i>Mardinli</i> (17. yy.)
60	Kemankeşzâde, <i>Ahmed Efendi</i> (17. yy.)
61	Mahmûd Çelebi, <i>Diyarbakırlı</i> (17. yy.)
62	Mehmed Bey, <i>Antepli</i> (17. yy.)
63	Muharrem Ağa, <i>Kilisli</i> (17. yy.)
64	Murad Ağa, <i>Şeştarzen</i> (17. yy.)
65	Mustafa Ağa, <i>Kadıköylü</i> (17. yy.)
66	Naathân Abdi (17. yy.)
67	Na'îçe Efendi, <i>Mehmed</i> (17. yy.)
68	Nazîm Efendi, <i>İstanbul</i> (17. yy.)
69	Osman Çelebi, <i>Vehbî</i> (17. yy.)
70	Pîrî Çelebi, <i>Tophaneli</i> (17. yy.)
71	Recep Çelebi, <i>Taşçızâde</i> (17. yy.)
72	Sarı Bâkî, <i>Galatalı</i> (17. yy.)
73	Şerif Çelebi (17. yy.)
74	Şeyhzâde Ahmed Efendi (17. yy.)
75	Şîve Ahmed Çelebi (17. yy.)
76	Tanbûrî Hacı Kasım (17. yy.)
77	Tavukçuzâde, <i>Abdullah</i> (17. yy.)

78	Yahya Çelebi, <i>Diyarbakırlı</i> (17. yy.)
79	Âhenî Çelebi, <i>Mehmed</i> (ö. 1700)
80	Çemenzâde, <i>Mehmed Çelebi</i> (ö. 1700?)
81	Recep Çelebi, <i>Çömlekçizâde</i> (ö. 1701)
82	Halil Efendi, <i>Nasuh Paşazâde</i> (ö. 1703)
83	Talip Efendi, <i>Ahmed/Mehmed</i> (ö. 1706)
84	Müezzîn Mustafa Ağa, <i>Kasımpaşalı</i> (ö. 1708)
85	Musallî Efendi, <i>Mustafa</i> (ö. 1710?)
86	Emin, <i>Nazîrîzâde</i> (ö. 1712)
87	İtrî, <i>Buhûrîzâde Mustafa</i> (ö. 1712)
88	Nâbî, <i>Şâir</i> (ö. 1712)
89	Abdûlbâkî Ârif Efendi (ö. 1713)
90	Cevher Ağa, <i>Mustafa</i> (ö. 1713)
91	Derviş Ali, <i>Ali Şîr-u Ganî</i> (ö. 1714)
92	Seyyid Nûh, <i>Diyarbakırlı</i> (ö. 1714)
93	Tosunzâde, <i>Abdullah Efendi</i> (ö. 1715)
94	Mecdî Efendi, <i>Mehmed</i> (1716)
95	Küçük Müezzîn, <i>Mehmed</i> (ö. 1717)
96	Kazzaz Hasan Çelebi (ö. 1720?)
97	Kantemiroğlu, <i>Dimitri</i> (ö. 1723)
98	İsmail Ağa, <i>Hasköylü</i> (ö. 1724)
99	Kapudanzâde, <i>Ahmed</i> (ö. 1725?)
100	Nazîm Çelebi, <i>Yahya</i> (ö. 1727)
101	Hasan Ağa, <i>Enfî Burnaz</i> (ö. 1728)
102	Yusuf Çelebi, <i>Naathân</i> (ö. 1728?)
103	Reşîd Çelebi, <i>İstanbullu</i> (ö. 1729)
104	Nâyî Osman Dede (ö. 1733?)
105	Zaharya, <i>Mir Cemil</i> (ö. 1740?)
106	Tesbihîzâde, <i>Tophaneli</i> (ö. 1744)
107	Rıza, <i>Mustafa</i> (ö. 1746)
108	Ahmed Refî' Efendi (ö. 1750?)
109	Âmâ İbrahim Çelebi (ö. 1750?)
110	Es'ad Efendi, <i>Şeyhülislam</i> (ö. 1753)

111	Ebûbekir Ağa, <i>Eyüplü</i> (ö. 1759)
112	Ömer Efendi, <i>Ak Molla</i> (ö. 1777)
113	Vardakosta Ahmed Ağa (ö. 1794)
114	Derviş Mehmed, <i>Çallı</i> (ö. 1798)
115	Ahmed Çelebi, <i>Diyarbakırlı</i> (18. yy.)
116	Çarşeb Mehmed Ağa (18. yy.)
117	Derviş Ali, <i>Kudümzen</i> (18. yy.)
118	Hâfız Rif'at, <i>Mehmed</i> (18. yy.)
119	Halil Efendi, <i>Kırımlı</i> (18. yy.)
120	Memiş Ağa, <i>Kaftânî</i> (18. yy.)
121	Molla Mehmed Efendi (18. yy.)
122	Odabaşızâde, <i>Mehmed</i> (17. yy.)
123	Osman Ağa, <i>Manisalı</i> (18. yy.)
124	Reftar Kalfa (18. yy.)
125	Şehlâ Mustafa Çelebi, <i>Diyarbakırlı</i> (18. yy.)
126	Tomtom İmamı (18. yy.)
127	Derviş Şeyda, <i>Abdürrahim</i> (ö. 1800)
128	Râif Mahmûd Efendi (ö. 1807)
129	Hacı Sadullah Ağa (ö. 1808?)
130	Sultan III. Selim (ö. 1808)
131	İsak, <i>Tanbûrî</i> (ö. 1814)
132	Ahmed Kâmil Efendi, <i>Kırımlı</i> (ö. 1820)
133	Şeyh Abdülbâkî Efendi, <i>Nâsır</i> (ö. 1820)
134	Mehmed Nuri Efendi, <i>Giriftzen</i> (ö. 1822)
135	Tâhir Ağa, <i>Sâzende</i> (ö. 1827)
136	Ali Ağa, <i>Kemânî</i> (ö. 1830)
137	Abdürrahim Efendi, <i>Şeyh</i> (ö. 1831)
138	Ahmed Hamid Efendi, <i>Nazîfzâde</i> (ö. 1832)
139	Ârif Mehmed Ağa (ö. 1832)
140	Derviş Hüseyin, <i>Külhanbeyi</i> (ö. 1833)
141	Hızır Ağazâde Said Bey (ö. 1837)
142	Râsih Efendi, <i>İbrahim</i> (ö. 1837)
143	Hamparsum, <i>Limonciyan</i> (ö. 1839)

144	Sultan II. Mahmûd (ö. 1839)
145	Şâkir Ağa, <i>Köprülü</i> (ö. 1840)
146	Keçi Ârif Ağa (ö. 1843)
147	Dede Efendi, <i>Hammâmîzâde</i> (ö. 1845)
148	Zeki Mehmed Ağa, <i>Tanbûrî</i> (ö. 1846)
149	Şemsi Bey, <i>Tanbûrî</i> (ö. 1847)
150	Rif'at Bey, <i>Şehlevendîmzâde</i> (ö. 1850?)
151	Çilingirzâde, <i>Ahmed Ağa</i> (ö. 1862)
152	Suyolcuzâde Salih Efendi (ö. 1862)
153	Haşim Bey (ö. 1868)
154	Dellâlzâde, <i>İsmail</i> (ö. 1869)
155	Oskiyan, <i>Samatyalı</i> (ö. 1870?)
156	İsmet Ağa, <i>Miskâlî</i> (ö. 1873)
157	Mustafa İzzet Efendi, <i>Kazasker</i> (ö. 1877?)
158	İbrahim Efendi, <i>Âsâriye Hatibi</i> (ö. 1880?)
159	Markar, <i>Hânende</i> (ö. 1880?)
160	Hacı Ârif Bey (ö. 1884)
161	Nikoğos Ağa, <i>Kumkapılı Kemânî</i> (ö. 1884)
162	Sâlim Bey, <i>Üsküdarlı</i> (ö. 1884)
163	Yusuf Paşa, <i>Neyzen</i> (ö. 1884)
164	Osman Bey, <i>Büyük</i> (ö.1885)
165	Rıza Bey, <i>Giriftzen</i> (ö. 1886-1887)
166	Dede Salih Bey, <i>Sernâyî</i> (ö. 1888)
167	Latif Ağa, <i>Hânende</i> (ö. 1888?)
168	Ali Efendi, <i>Tanbûrî</i> (ö. 1889?)
169	Nikoğos Ağa, <i>Topkapılı Hânende</i> (ö. 1890)
170	Hacı Fâik Bey (ö. 1891)
171	Râşid Efendi, <i>Baba Neyzen</i> (ö. 1892?)
172	Hakkı Bey, <i>Neyzen</i> (ö. 1894)
173	Sebuh, <i>Kemânî</i> (ö. 1894)
174	Aziz Efendi, <i>Medenî</i> (ö. 1895)
175	Behlül Efendi, <i>Hânende</i> (ö. 1895)
176	Yağlıkızâde Ahmed Efendi (ö. 1895)

177	Rif'at Bey, <i>Bestekâr</i> (ö. 1896)
178	Ali Bey, <i>Kel</i> (ö. 1897)
179	Zekâî Efendi, <i>Eyüplü</i> (ö. 1897)
180	Abdi Ağa, <i>Tulum</i> (19. yy.)
181	Abdullah Ağa, <i>Şehlevendim</i> (19. yy.)
182	Ali Ağa, <i>Baş Çakırsalan</i> (19. yy.)
183	Ali Galip Bey, <i>Hânende Müstahdem</i> (19?. yy.)
184	Avvâdiye, <i>Tanbûrî</i> (19. yy.)
185	Dilhayat Kalfa, <i>Tanbûrî</i> (19. yy.)
186	Giriftzen Nâfiz Bey (19. yy.)
187	İzzet Ağa, <i>Mehter</i> (19. yy.)
188	Kandillili İmam, <i>Neyzen</i> (19. yy.)
189	Kerim Efendi, <i>Cennet Filizi</i> (19. yy.)
190	Salih Efendi, <i>Hânende</i> (19. yy.)
191	Tanbûrî Mustafa Çavuş (19. yy.)
192	Aziz Dede, <i>Neyzen</i> (ö. 1905)
193	Şeyh Celal Efendi (ö. 1907)
194	Hacı Kirâmî Efendi, <i>Tanbûrî</i> (ö. 1908)
195	Kemânî Ağa, <i>Aleksan Efendi</i> (ö. 1910?)
196	Nedim Bey, <i>Hânende</i> (ö. 1910?)
197	Nuri Bey, <i>Bolâhenk</i> (ö. 1910)
198	Şeyh Mehmed Atâullah Efendi (ö. 1910)
199	Şeyh Hüseyin Efendi, <i>Fahreddin</i> (ö. 1911)
200	Tatyos Efendi, <i>Kemânî</i> (ö. 1913)
201	Nikolaki, <i>Kemençeci</i> (ö. 1915?)
202	Cemil Bey, <i>Tanbûrî</i> (ö. 1916)
203	Garbis Efendi, <i>Kânûnî</i> (ö. 1925)
204	Giriftzen Asım Bey (ö. 1929)
205	Melekzet Efendi, <i>Notacı</i> (ö. 1937)

3. ÇALIŞMAMIZDAKİ SIRALAMA

Eserimizde tercüme-i halleri bulunan kişileri tablo halinde çalışmamızda düzenlediğimiz sıralama ile aşağıda gösterdik. *Atrabü'l-Âsâr*'da geçenleri ise nerede geçtiğini de yanındaki sütunda belirttik. *Atrabü'l-Âsâr*'da geçmesine rağmen günümüzde pek bilinmeyen yahut kaynaklarda pek geçmeyen kişileri italik olarak yazdık. Kalın olarak belirttiğimiz kişiler (**toplam 32 kişi**) ise yazma eserimizde geçip, günümüzde kaynaklarda bulunmayan kişilerdir. Bu mûsikîşinâslar çalışmamızın mûsikî tarihine kazandırdığı en önemli sonuçlarından bir tanesidir.

		Kişiler	AA. ²⁷
1	43	<i>Abdi (Naathân)</i>	[36 ^a / 36 ^b]
2	43	Abdi Ağa (Tulum)	
3	43	<i>Abdullah Ağa (Habibzâde)</i>	[11 ^b / 12 ^a]
4	44	Abdullah Ağa (Şehlevendim)	
5	44	Abdullah Efendi (Tosunzâde)	[9 ^a]
6	45	Abdülbâkî Efendi (Nâsır)	
7	46	Abdülbâkî Ârif Efendi	[24 ^a / 25 ^b / 25 ^a]
8	47	Abdülkadir Merâğî (Hoca)	
9	50	Abdürrahim Efendi (Şeyh)	
10	51	Âhenî Çelebi (Mehmed)	[6 ^a / 6 ^b]
11	51	Ahmed Ağa (Çilingirzâde)	
12	52	<i>Ahmed Ağa (Mehter)</i>	[5 ^a / 5 ^b]
13	52	Ahmed Ağa (Vardakosta)	
14	53	<i>Ahmed Ağa (Hazinedar)</i>	[15 ^a / 15 ^b]
15	54	Ahmed Çelebi (Na'ne)	[4 ^b]
16	54	Ahmed Çelebi (Şîve)	[21 ^a / 21 ^b]
17	54	Ahmed Çelebi (Selanikli)	
18	54	<i>Ahmed Çelebi (Diyarbakırlı)</i>	[6 ^b / 7 ^a]
19	55	<i>Ahmed Efendi (Şeyhzâde)</i>	[21 ^a]
20	55	<i>Ahmed Efendi (Kemankeşzâde)</i>	[28 ^a / 28 ^b]
21	56	Ahmed Rifat Efendi (Yağlıkızâde)	
22	56	Ahmed Hamid Efendi (Nazîfzâde)	

²⁷ *Atrabü'l-Âsâr*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 6204 nüshası.

23	56	Ahmed Kâmil Efendi (Kırımlı)	
24	58	Ahmed Refî' Efendi	
25	58	Aleksan Efendi (Kemânî Ağa)	
26	59	Ali Ağa (Kemânî)	
27	61	Ali Ağa (Baş Çakırsalan)	
28	61	Ali Bey (Kel)	
29	62	Ali Efendi (Tanbûrî)	
30	63	Ali Galip Bey (Hânende Müstahdem)	
31	64	Ali Paşa (Efrasiyaboğlu)	[25 ^b]
32	64	<i>Andelib Çelebi (Rusçuklu)</i>	[23 ^b / 24 ^a]
33	64	Andelibî (Bülbül Hasan)	
34	65	Ârif Ağa (Keçi)	
35	65	Ârif Mehmed Ağa	
36	66	Asım Bey (Giriftzen)	
37	67	Avvâdiye (Tanbûrî)	
38	67	Aziz Dede (Neyzen)	
39	68	Aziz Efendi (Medenî)	
40	68	<i>Baba Nevâyî</i>	[8 ^a / 8 ^b]
41	68	Behlül Efendi (Hânende)	
42	69	Celal Efendi (Şeyh)	
43	72	Cemil Bey (Tanbûrî)	
44	73	Cevher Ağa (Mustafa)	[10 ^b / 11 ^a]
45	74	<i>Çuvaldızâde (İsmail)</i>	[10 ^a]
46	74	Dâî (Şâir)	
47	75	Dede Efendi (Hammâmîzâde)	
48	75	Dellâlzâde (İsmail)	
49	83	Derviş Abdi (Kefeli)	[16 ^b / 17 ^a]
50	84	Derviş Ali (Ali Şîr-u Ganî)	[15 ^b / 16 ^a]
51	84	Derviş Ali (Kudümzen)	[17 ^a]
52	85	<i>Derviş Çelebi (Eyüplü)</i>	[17 ^a / 17 ^b]
53	85	Derviş Hüseyin (Külhanbeyi)	
54	85	<i>Derviş Kasım (İstanbul)</i>	[18 ^a / 18 ^b]
55	86	<i>Derviş Mehmed (Şamlı)</i>	[16 ^a / 16 ^b]

56	86	<i>Derviş Mehmed (Bağdatlı)</i>	[16 ^b]
57	86	Derviş Mehmed (Çallı)	
58	86	Derviş Mustafa (Aşçıbaşı)	[18 ^a]
59	87	Derviş Ömer (Tokatlı)	[15 ^b]
60	87	Derviş Sadâyî (İstanbulu)	[17 ^b]
61	88	Derviş Şeyda (Abdürrahim)	
62	89	Dilhayat Kalfa (Tanbûrî)	
63	90	<i>Durmuş Ağa (Galatalı)</i>	[22 ^a / 22 ^b]
64	90	Ebûbekir Ağa (Eyüplü)	[5 ^b / 6 ^a]
65	90	<i>Emin (Nazîrîzâde)</i>	[34 ^b / 35 ^a]
66	91	Es'ad Efendi (Şeyhülislam)	
67	92	Fâik Bey (Hacı)	
	93	Galip Bey (Ali Galip Türkan-Notacı)	
68	93	Garbis Efendi (Kânûnî)	
69	93	<i>Hobyarzâde (İstanbulu)</i>	[14 ^b]
70	94	Hacı Ârif Bey	
71	95	Hâfız Kömür (İstanbulu)	[12 ^b / 13 ^a]
72	96	Hâfız Kumral (Mehmed Efendi)	[12 ^a / 12 ^b]
73	97	Hâfız Portakal (Kasımpaşalı)	
74	97	Hâfız Post (Mehmed Çelebi)	[11 ^a / 11 ^b]
75	98	Hâfız Rif'at (Mehmed)	[14 ^a]
76	99	Hakkı Bey (Neyzen)	
77	99	<i>Halil Efendi (Nasuh Paşazâde)</i>	[14 ^a / 14 ^b]
78	99	Halil Efendi (Kırımlı)	
79	99	Hamparsum (Limonciyan)	
80	100	Hasan Ağa (Enfi Burnaz)	[13 ^a / 13 ^b]
81	100	Hasan Çelebi (Kazzaz)	[27 ^b]
82	101	Hasan Efendizâde (Kadıköylü)	[13 ^b / 14 ^a]
83	101	Haşim Bey	
84	102	Hüseyin Efendi (Fahreddin Şeyh)	
85	103	Itri (Buhûrîzâde Mustafa)	[7 ^b / 8 ^a]
86	105	İbrahim Çelebi (Âmâ)	[5 ^b]
87	106	İbrahim Efendi (Edirneli)	

88	106	İbrahim Efendi (Âsâriye Hatibi)	[4 ^a / 4 ^b]
89	107	İbrahim Paşa (Pargalı)	
90	108	İsa Efendi (Sütçüzâde)	[19 ^b / 20 ^a]
91	108	İsak (Tanbûrî)	
92	109	İsmail Ağa (Hasköylü)	[6 ^b / 7 ^a]
93	110	İsmet Ağa (Miskâlî)	
94	110	İzzet Ağa (Mehter)	
95	111	Kadri-i Âmâ	[26 ^b / 27 ^a]
96	111	Kandillili İmam (Neyzen)	
97	111	Kantemiroğlu (Dimitri)	
98	115	Kapudanzâde (Ahmed)	[27 ^a / 27 ^b]
99	115	<i>Kara Mehmed (Mardinli)</i>	[27 ^a]
100	116	Kasım (Tanbûrî Hacı)	[12 ^b]
101	116	Kâtibî	
102	116	Kerim Efendi (Cennet Filizi)	
103	117	Kirâmî Efendi (Hacı Tanbûrî)	
104	117	Küçük İmam (Naathân)	[27 ^b / 28 ^a]
105	118	Küçük Müezzîn (Mehmed)	[28 ^b / 29 ^a]
106	119	Latif Ağa (Hânende)	
107	120	<i>Mahmûd Ağa (Üsküdarlı)</i>	[33 ^b / 34 ^a]
108	120	Mahmûd Çelebi (Diyarbakırlı)	[31 ^b / 32 ^a]
109	120	Mahmûd Râif Efendi	
110	121	Makâmî (Şâir)	
111	121	Markar (Hânende)	
112	122	<i>Mecdî Efendi (Mehmed)</i>	[32 ^b / 33 ^a]
113	122	<i>Mehmed Ağa (Çarşeb)</i>	[11 ^a]
114	123	Mehmed Ağa (Burnaz)	
115	123	<i>Mehmed Ağa (Acem Avvâd)</i>	[25 ^b / 26 ^a]
116	124	Mehmed Atâullah Efendi (Şeyh)	
117	125	Mehmed Bey (Antepli)	[29 ^b / 30 ^a]
118	125	<i>Mehmed Çelebi (Çemenzâde)</i>	[10 ^a / 10 ^b]
119	126	<i>Mehmed Efendi (Gülcübaşızâde)</i>	[29 ^a / 29 ^b]
120	126	Mehmed Efendi (Molla)	[33 ^a / 33 ^b]

121	126	Mehmed Nuri Efendi (Giriftzen)	
122	127	Melekzet Efendi (Notacı)	
123	127	<i>Memiş Ağa (Kaftânî)</i>	[31 ^a / 31 ^b]
124	127	Meşrebî	
125	128	<i>Muharrem Ağa (Kilisli)</i>	[30 ^a / 30 ^b]
126	128	Murad Ağa (Şeştarzen)	[29 ^b]
127	129	Musallî Efendi (Mustafa)	[31 ^b]
128	129	<i>Mustafa Ağa (Kadıköylü Serhânende)</i>	[32 ^a / 32 ^b]
129	129	Mustafa Ağa (Müezzîn)	[30 ^b / 31 ^a]
130	130	Mustafa Çavuş (Tanbûrî)	
131	130	<i>Mustafa Çelebi (Şehlâ Diyarbakırlı)</i>	[20 ^b]
132	130	Mustafa Efendi (Mûsikî Nâibi)	[32 ^b]
133	131	Mustafa İzzet Efendi (Kazasker)	
134	134	Nâbî (Şâir)	[35 ^b]
135	135	Nâfiz Bey (Giriftzen)	
136	135	Na'lçe Efendi (Mehmed)	[37 ^a]
137	136	Nâyî Osman Dede	
138	137	<i>Nâzım Çelebi (Mustafa)</i>	[35 ^b / 36 ^a]
139	137	Nazîm Çelebi (Yahya)	[34 ^a / 34 ^b]
140	138	Nazîm Efendi (İstanbulu)	[35 ^a / 35 ^b]
141	139	Nedim Bey (Hânende)	
142	140	Nikoğos Ağa (Topkapılı Hânende)	
143	141	Nikoğos Ağa (Kumkapılı Kemânî)	
144	142	Nikolaki (Kemençeci)	
145	142	Nizârî (Tanbûrî)	
146	142	Nuri Bey (Bolâhenk)	
147	144	<i>Odabaşızâde (Mehmed)</i>	[7 ^a / 7 ^b]
148	144	<i>Osman Ağa (Manisalı)</i>	[25 ^a]
149	144	Osman Bey (Büyük)	
150	146	Osman Çelebi (Vehbî)	[25 ^a / 25 ^b]
151	146	Osman Efendi (Galatalı)	[24 ^a]
152	147	<i>Osman Efendi (Koca)</i>	[26 ^a / 26 ^b]
153	147	Osman Efendi (Hatipzâde)	[14 ^b / 15 ^a]

154	148	Oskiyan (Samatyalı)	
155	148	Ömer Bey (Nasuh Paşazâde)	[36 ^b / 37 ^a]
156	148	Ömer Efendi (Ak Molla)	
157	149	<i>Parsâ Efendi (Mehmed)</i>	[8 ^b]
158	149	<i>Pîrî Çelebi (Tophaneli)</i>	[9 ^a]
159	150	Râsih Efendi (İbrahim)	
160	150	Râşid Efendi (Baba Neyzen)	
161	151	Recep Çelebi (Taşçızâde)	[18 ^b / 19 ^a]
162	151	Recep Çelebi (Çömlekçizâde)	[19 ^a / 19 ^b]
163	152	Reftar Kalfa	
164	152	Reşîd Çelebi (İstanbulu)	
165	152	Rif'at Bey (Bestekâr)	
166	152	Rif'at Bey (Şehlevendimzâde)	
167	155	Rıza Efendi (Mustafa)	
168	156	Rıza Bey (Giriftzen)	
169	156	Sadullah Ağa (Hacı)	
	158	Sadullah Ağa (Silahşör)	
170	159	Sâgarî (Kazzaz Ali)	
171	160	Said Bey (Hızır Ağazâde)	
172	161	Salih Dede Efendi (Sernâyî)	
173	161	Salih Efendi (Suyolcuzâde)	
174	162	Salih Efendi (Hânende)	
175	162	Sâlim Bey (Üsküdarlı)	
176	163	<i>Sarı Bâkî (Galatalı)</i>	[22 ^a]
177	163	Sebuh (Kemânî)	
178	164	Seyyid Nûh (Diyarbakırlı)	[20 ^a]
179	165	Sultan Korkut (Şehzâde)	
180	166	Sultan II. Mahmûd	
181	167	Sultan III. Selim	
182	171	Şâkir Ağa (Köprülü)	
183	172	Şâvûr (Şâir)	
184	172	Şemsî (Şâir)	
185	173	Şemsi Bey (Tanbûrî)	

186	174	Şerif Çelebi	[21 ^b / 22 ^a]
187	174	Şükrullah (Ahmed Oğlu)	
188	175	Tâhir Ağa (Sâzende)	
189	175	<i>Talip Efendi (Ahmed/Mehmed)</i>	[23 ^a]
190	176	Tatar (Gazi Giray Han)	
191	178	Tatyos Efendi (Kemânî)	
192	178	<i>Tavukçuzâde (Abdullah)</i>	[23 ^a / 23 ^b]
193	178	<i>Tesbihîzâde (Tophaneli)</i>	[9 ^b / 10 ^a]
194	178	<i>Tomtom İmamı</i>	[22 ^b / 23 ^a]
195	179	<i>Yahya Çelebi (Diyarbakırlı)</i>	[37 ^b / 38 ^a]
196	179	<i>Yahya Çelebi (Üsküdarlı)</i>	[38 ^a / 38 ^b]
197	179	Yusuf Çelebi (Naathân)	[37 ^a / 37 ^b]
198	179	Yusuf Dede Efendi (Çengi)	[20 ^b / 21 ^a]
199	180	Yusuf Paşa (Neyzen)	
200	181	Zaharya (Mir Cemil)	
201	182	Zârî (Tanbûrî)	
202	183	Zekâî Efendi (Eyüplü)	
203	185	Zeki Mehmed Ağa (Tanbûrî)	
204	186	Zeynep (Şâire)	
205	186	Zihnî Efendi (Ahmed)	[18 ^b]
	187	Sirto	

F. TRANSKRİBE ÇALIŞMASI

Çalışmamızın ikinci bölümünün içerisindeki 3.bölüm’de eserin transkribesi bulunmaktadır. Transkribe bölümümüz 0^b olarak adlandırdığımız sayfadan başlayarak eserin arka kağındaki notların olduğu 103^a’ya kadar devam etmektedir. Sayfa numaraları eserin kütüphaneye kaydında sol üst köşeye kurşun kalemle yapıldığından, transkribe çalışmamızda bu numaralandırmayı esas aldık. Bu sayfaları köşeli parantez içerisinde belirttik.

Yazma eserdeki dipnotları, eserde geçtiği sayfanın altına bir çizgi ekleyerek belirttik. Aynı şekilde eserin üst tarafında geçen ve sonradan eklenen notları, ilgili sayfanın altında (üst) parantezi yanında, içerisindekileri (iç) parantezi yanında

gösterdik. Derkenar gibi eserin sağ yanındaki notları da (yan) parantezi yanında belirterek, metnin ana yapısından karışmasını engellemeye çalıştık.

Madde başındaki isimleri ve sayfaların numalarını kalın puntolu yazı ile belirttik. Yazmada iki sütun halinde verilen eserleri, transkribe bölümünde önce sağ tarafı ardından da sol tarafı vererek gösterdik. Eserleri ise tırnak içerisinde italik olarak yazdık.

Eserin içerisindeki alt alta yapılmış olan çıkarma işlemleri, çalışmamız içerisinde yan yana yazarak gösterdik. Okuyamadığımız yerleri geçen bahsi geçen yerlerde dipnotta belirttik.

Yazma eserin içerisinde geçip, anlam olarak ifade içermeyen kelimeleri köşeli parantez içerisine aldık. Aynı şekilde yazmanın içerisinde geçmeyip, müellifin yazmayı muhtemelen unuttuğu kelime ve ekleri de köşeli parantez içerisinde bu çalışmamız içerisinde gösterdik.

İKİNCİ BÖLÜM

TEZKİRE-İ MÛSİKÎŞİNÂSÂN'IN İNCELENMESİ VE MUHTEVİYATI

A. AÇIKLAMALI ANA METİN

ABDÎ (XVII. yy.)

Naathân nâmıyla maruftur. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devri vazifedârlarından İstanbullu bir mûsikîşinâstır. Eserleri:

- Nişâbûrdan çember usûlünde : Bakışın deler ciğerler bu ne gamzeli bakışlar
- Muhayyerden semaî usûlünde : Mest olup gel gel açılmışsın bu fettanlık nedir?

ABDÎ AĞA (XIX. yy.)

Lâkabı *Tulum Abdi*'dir. Sultan II. Mahmûd (1808-1839) devrine mensuptur.²⁸

ABDULLAH AĞA (XVII. yy.)

Habibzâde nâmıyla meşhurdu. İstanbullu olup on kadar eseri vardır. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde yaşamıştır.

- Acemden sakîl usûlüyle : Dağlarla nev-be-nev bu cism-i zarı seyr idün
- Sabâdan semaî usûlüyle : Dem-be-dem didelerim eşk-i firavan bürüdi

en meşhurlarıdır. Ayırıyeten on kadar daha eseri vardır.²⁹

²⁸ Müellif eserinde Abdi Ağa için pek açıklamalarda bulunmamıştır. Abdi Bey, Abdi Efendi adında kişiler mevcut ise de, Yılmaz Öztuna'nın *Türk Müsikîsi Ansiklopedisi*'nde Abdi Efendi [Tulum] adında biri olmasına rağmen Yılmaz Öztuna'nın verdiği vefât tarihi (- 1750?) Abdi Ağa'nın mensup olduğu devre uymamaktadır. Bkz.: Yılmaz Öztuna, "Abdi Efendi [Tulum]", *Türk Müsikîsi Ansiklopedisi*, M.E.B., İstanbul 1969, c. I, s. 2.

Ayrıca *İslam Ansiklopedisi*'nde Abdi Efendi [Basmacı] adlı Türk bestekârı ve icrâcısı olup, yaşadığı devir itibarıyla yazarın anlattığı Abdi Ağa'ya benzemektedir. Bkz.: Nuri Özcan, "Abdi Efendi, Basmacı", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, c. I, s. 73-74.

²⁹ Milliyet Gazetesi arşivi, web, erişim tarihi 06.12.2017, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1959/04/03>.

ABDULLAH AĞA (XVIII-XIX. yy.)

Şehlevendim Abdullah Ağa da denir. Yüzünün ve vücudunun pek güzel olmasıyla *Şehlevendim* lakabını aldı.³⁰ Sultan III. Selim zamanında (1789-1807) çocuk denecek yaşta saraya alındı.³¹ Enderûnlu bir hâfızdır. Bu nedenden dolayı *Hâfız Şehlâ* veya *Hâfız Abdullah Ağa* da denirdi. Sultan II. Mahmûd (1808-1839) devrine mensuptur. Malûmât-ı mûsikiyesinin yüksekliğine denk güzel bir sese mâlikmiş. Şevk-âver makamının³² onun tarafından terkib edilmiş olması muhtemeldir.³³ Doğum ve vefât tarihi tam olarak bilinmemektedir.

ABDULLAH EFENDİ (ö. 1127/1715)

Tosunzâde nâmıyla meşhurdur. İstanbulludur. Sultan III. Ahmed'in (1703-1730) müezzinlerinden ve zamanının en yüksek hânendelerindendir. *Nevâ-saz makam eviç adn olsun Tosun-zâde* mısraının delâletiyle İstanbul'da³⁴ 1127/1715'de vefât etmiştir. Bestelediği iki yüzü aşkın eserin en güzeli nevâdan darb-ı fetih usûlünde bestelediği "*Seni tebride benden olsa ağıyar ittîfak üzere*" murabba'ıdır. Günümüze şu 9 parçası ulaşmıştır:³⁵

- Nevrûz Evsat İlâhî : Kaçan kim makdem-î pâkinle â'lem muhterem/oldu, Fâizî
- Sabâ Remel I. Beste : Meyl eylese ağıyâra, anî sanma vefadır, Veysî
- Sabâ Hafif II. Beste : Ol levendâne kesimle görüp ol sîm-teni
- Mâhûr Berefşân Beste : Bu ne lebdürür, ne ağız, ne yaman gülüşdürür bu, Fuzûlî
- Muhayyer Muhammes Beste:Derd-i hicrânâ tabibim bir devâ etmez misin?³⁶
- Nevâ Zencir Beste : Ne dem ki kasd-ı dile tîğ-ı hun-feşan çekilir
- Hüseyinî Nim Evsat Cumhûr İlâhî : Ben bu aşka düşeli, Yûnus
- Gülizâr Evsat Cumhûr İlâhî : Behey kardeş Hakk-ı bulam mı dersin? Yûnus
- Hüseyinî-Zemzeme Düyek İlâhî : Milk-i bekâdan gelmişem fânî cihânı n'eylerem

³⁰ Nuri Özcan, "Abdullah Ağa, Şehlevendim", *DİA.*, İstanbul 1988, c. I, s. 2.

³¹ Nuri Özcan, aynı yer.

³² Makamların yapısı, donanım ve seyirleri hakkında bilgi için bkz.: İsmail Hakkı Özkan, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015.

³³ Öztuna, "Abdi Efendi [Tulum]", *TMA.*, M.E.B., İstanbul 1969, c. I, s. 2.

³⁴ Nuri Özcan, "Abdullah Efendi, Tosunzâde", *DİA.*, İstanbul 1988, c. I, s. 100.

³⁵ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı Başbakanlık Basımevi, "Abdullah Efendi [Tosun-zâde]" maddesi, Ankara 1990, c. I, s. 11.

³⁶ "*Derd-i hicrânâ tabibim bir devâ bilmez misin*" diye de bazı kaynaklarda geçmektedir.

ABDÜLBÂKÎ EFENDÎ (1765-1820)

Yenikapı Mevlevîhânesi meşâyihinden olduğundan *Şeyh Abdülbâkî Dede* de denirdi. Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Ebûbekir Efendi'nin oğlu olup biraderi Ali Nutki Dede'nin meşîhatinde tekkenin neyzen başılığını yapmıştır. 1219/1804'te Ali Nutki Dede'nin ahirete irtihaliyle yerine postnişin olmuştur. Müşârun ileyh hazretlerinin mûsikîye vukûfuyla müştehir üstatlardandır. [*“İlmî ve amelî mûsikînin müşârun bi'l-benânı ve o ilmin üstâd-ı bî-misl ü akranı olup hakkında Farabî-i zaman demek elyaktır...”* Esrar Dede³⁷ Tezkiresi'nden] Aynı zamanda şâir ve müellif bir zât idi.

Mûsikîdeki en maruf eserleri; ısfahan ve acem bûselikten iki âyîn-i şerîftir.³⁸ Abdülbâkî Dede, bir büyük usûl ile yedi tane de mürekkep makam bulmuştur.³⁹ Bunlardan delâvîz, rûhefzâ ve dildâr nâmındaki terkiplerin mübdi'i⁴⁰ olduğunu Haşım Bey yazıyor.

Abdülbâkî Efendi, Sultan III. Selim (1789-1807) hazretlerinin arzusuyla *Tetkik ü Tahkik*⁴¹ ünvanlı bir kitabı mûsikîye kazandırmıştır. Ayrıca *Tahrirye* ünvanıyla bir risale de ebced harflerinden mürekkep bir nota kayıt ettiğini izah eylemiştir. [*Her iki kitap müellifinin hatt-ı destleri ve bir cild derûnunda mevcud olarak dergâhın kütüphanesinde mevcuttur.*] Ve padişah hazretlerinin besteledikleri sûz-i dilârâ âyîn-i şerîfini yazarak zât-ı hümayûnlarına takdim eymiştir. Ayrıyeten *Müretteb Divanı*, *Şerh-i Ta'rîb-i Şâhidî*, *Menakibu'l-Ârifin tercümesi* ve *Defter-i Dervişân*⁴² yazmıştır. *Nâsır* mahlasını kullanarak yazdığı yaklaşık 928 beyitlik bir divan sahibidir.⁴³

³⁷ Esrar Dede: Asıl adı Mehmed olup 18. yy.'da yaşamış olan Esrar Dede mevlevî mutasavvıf bir şâirdir. Esrar Dede Tezkiresi diye meşhur olan *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye* eseri 200'den aşkın mevlevî şâirlerin biyografisini ihtiva etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İlhan Genç, *Esrar Dede Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*, (Basılmamış Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.

³⁸ Bugün elimizde sadece acem-bûselik âyîn-i şerîfi vardır.

³⁹ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Abdülbâkî Nâsır Dede-Efendi” maddesi, c. I, s. 14.

⁴⁰ Mübdi': 1. İbdâ eden, icat eden, yeni şeyler bulan, söyleyen. 2. Din işlerinde bid'at ehlinde olan. 3. Benzeri görülmemiş şiir söyleyen. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 700.

⁴¹ Abdülbâkî Efendi, bu eserinde 136 makam ve 21 usûlü incelemiş, bu çalışmasını da III. Selim'e sunmuştur. Detaylı eser bilgisi için bkz.: Nâsır Abdülbâkî Dede, çev. Yalçın Tura, *Tetkik ü Tahkik İnceleme ve Gerçeği Araştırma*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2006.

⁴² Nuri Özcan, “Abdülbâkî Nâsır Dede”, *DİA*, İstanbul 1988, c. I, s. 199.

⁴³ Erdemir böyle demesine rağmen DİA.'nda ve BTMA.'nda yaklaşık 3000 adet beyti olduğu söyleniyor. Bkz.: Avni Erdemir, *Anadolu Sahası Musikişinası Divan Şairleri*, TÜSAV Yayınları 1, Ankara 1999, s. 310-312.

Tâhir Bey telifâtını sayarken edvâr-ı mûsikîye bir zeyil⁴⁴ yazdığını da ilave ediyor. Bütün bu salâhiyetdâr zevâtın tedkikâtı⁴⁵; Abdülbâkî Efendi'nin zamanının mütemeyyiz bir mûsikî âlimi olduğunu ortaya koymaktadır.

Vefâtı 1236/1820'dedir. *Âlem-i lâhûta cân attı bu dem Bâki Dede* vefâtına tarihtir.⁴⁶

ABDÜLBÂKÎ ÂRİF EFENDİ (ö. 1713)

Ulemâdandır. Kasımpaşa'da sâkin Tersane-i Âmire mahzen kâtibi Mehmed Efendi'nin oğlu idi. İkmâl-i tahsilden sonra ihrâz-ı merâtible iki defa Rumeli Kazaskerliği'ne⁴⁷ irtifâ etti.

Abdülbâkî Ârif Efendi âlim, mûsikîşinâs, neyzen ve talik-nüvis⁴⁸ olmak itibarıyla birçok meziyeti nefsinde toplamış fuzalâdandır.

Malûmât-ı mûsikiyesi pek yüksek olmasına rağmen şöhret arzusunda bulunmamıştır! Bunun için eserleri ün kazanmamıştır. Yalnız *Atrabü'l-Âsâr*⁴⁹

- Rûy-ı ıraktan zencir usûlünde : Küşâd olur gül-ı bahtım tebessum itdikçe
Açıldı gonca-i tab'ım terennüm itdikçe

murabba'ını kayıt ediyor.

Ârif mahlasıyla Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazan Abdülbâkî Efendi, divan sahibi bir şâirdir.⁵⁰ Abdülbâkî Ârif Efendi nazım ettiği miraciyesini besteleyerek her

⁴⁴ Zeyil: 1. Etek. 2. Son. 3. Kuyruk. 4. Bir şeyin altı, devamı, eki. Bkz.: Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2007, s. 1184.

⁴⁵ Tetkikât: Tetkikler, inceden inceden araştırmalar, incelemeler. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1054.

⁴⁶ Tarih düşürme: Önem verilen ya da dikkat çeken bir olayın tarihini belirtmek için ebced hesabıyla bir cümle, bir mısra ya da beyit söylemenmesidir. Detaylı bilgi için bkz.: Kenan Demirkaya, "Osmanlı Dönemi Arap Edebiyatında Tarih Düşürme Şiirleri ya da Şiirle Tarih Düşürme", *Şarkiyat Mecmuası*, S. 5, İstanbul 2014, s. 87-124.

⁴⁷ Kazasker: Kazasker ya da kadasker, İslâm tarihinde askerler arasındaki davalara bakan ordu kadısı, Osmanlılar'da Dîvân-ı Hümâyûn'un üyesi, yargı ve eğitim teşkilâtının sorumlusu. Bkz.: Mehmet İpşirli, "Kazasker", *DİA.*, İstanbul 2005, c. XXV, s. 140-143.

⁴⁸ Nüvis: "yazan, yazıcı" manalarıyla kelimelere eklenir. Örneğin, Tâlik-nüvis; tâlik yazan. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 849.

⁴⁹ *Atrabü'l-Âsâr*: Tam adı *Atrabü'l-âsâr fî tezkireti urefâi'l-edvâr* olup *Tezkire-i Hânendegân* ve *Tezkire-i Mûsikîşinâsân* adlarıyla da tanınmaktadır. Sadrazam Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'ya ithaf edilen bu eserde Sultan I. Ahmed (1603-1617) ile Sultan III. Ahmed (1703-1730) devirleri arasında yetişen bestekârlardan büyük bir kısmının tercüme-i halleri yer almaktadır. Bkz.: Nuri Özcan, "Atrabü'l-Âsâr", *DİA.*, İstanbul 1991, c. IV, s. 85-86.

sene miraç geceleri Hazret-i Eyüp'ün türbesinde, tarafından tertip olunan büyük bir cemiyet huzurunda okutturmuş.

Şâir Seyyid Vehbî'nin mezar taşında yazılı olan *Gidip Ârif Efendi ismi kaldı dehre bâkî* mısraının delâletiyle 1125/1713'te vefât etmiş ve Eyüp Sultan Türbesi hazîresine defnedilmiştir.⁵¹

ABDÜLKADİR MERÂĞÎ (1360-1435)

Azerbaycan'ın Maraga⁵² kazasında doğdu. Doğum tarihi malum değildir.⁵³ Babası Gıyaseddin Gaybî fâzıl ve mûsikîşinâs bir zâttır. Abdülkadir güzel sesli olduğundan mûsikî kabileyetini geliştirmeye çalışmış ve evvela Kur'ân-ı Kerîm'i hıfz etmiştir. Bir taraftan da celi⁵⁴ hattına çalışmış ve zamanının üstatlarından sayılacak derecede muvaffak olmuştur.

Babası öldükten sonra seyahate çıkarak Tebrîz⁵⁵'e uğradı. O sırada mezkûr şehirde İlhânyân'nın üçüncü hükümdarı Sultan Hüseyin bin Şeyh Üveys bulunuyordu. Hocayı huzuruna çağırdı ve teganni ettirdi. Ve hocayı beğerek iltifatta bulundu. Daha sonra şehrin maruf mûsikîşinâslarından mürekkep bir meclise hocayı davet etmiş ve Abdülkadir Merâğî ehliyetini ilk olarak burada göstermiştir. Şöyle ki: Mecliste hazır bulununlar o zamanlar *Nevbet-i Müretteb* denilen parçaların bestelenmesinde ki güçlükten bahsediyormuş. Hoca her gün bir tane bestelemek sûretiyle bir ramazanda otuz Nevbet-i Müretteb yapacağını söylemiş. Güfte ve makamlarının başkaları tarafından seçilmek şartıyla vaat ettiği eserleri besteleyerek muhaliflerini hayretler içinde bırakmıştır.

⁵⁰ Erdemir, a.g.e., s. 55.

⁵¹ Mustafa Uzun, "Abdûlbâkî Ârif Efendi", *DİA.*, İstanbul 1988, c. I, s. 195-198.

⁵² Maraga: Meraga, İran'ın Doğu Azerbaycan Eyaleti'nde bir şehirdir. İdari merkez Tebriz'e 130 km. uzaklıktaki şehir, Sehent eteklerinde Safî Çayı kıyısında kurulmuştur. Bkz.: Osman Gazi Özgüvenli, "Merâğa", *DİA.*, İstanbul 2004, c. XXIX, s. 162-163.

⁵³ Yazarın böyle demesine rağmen Abdülkadir Merâğî'nin doğum tarihi 1360 olarak belirtilmektedir.

⁵⁴ Celi: 1. Âşikâr, meydanda olan, belli. 2. Kalın ve okunaklı bir çeşit sülûs yazısı. 3. Cilâlı, parlak. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 131.

Hatt-ı celi: Bütün İslam yazılarının uzaktan okunabilecek kadar iyi yazılmış nev'i ve sülûs yazısının irisi. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 341.

⁵⁵ Tebriz: İran'da Doğu Azerbaycan Eyaleti'nin yönetim merkezi olan şehir. Detaylı bilgi için bkz.: Ali Sinan Bilgili, "Tebriz", *DİA.*, İstanbul 2011, c. XL, s. 219-222.

Sultan Hüseyin mûsikîye mahbûp⁵⁶ bir zâttı. Vefâtına kadar hocayı yanından ayırmadı. Halefî Ahmed Celâyîrî de bu sûretle hareket etti. Fakat 788'de Timurlenk Tebrîz'i almış ve Ahmed Celâyîrî Bağdat'a nakil etmişti. Timur istila ettiği yerlerdeki sanatkârları başkente nakletmek alışkanlığında olduğundan bu meyânda hoca da Semerkand'a gönderildi.

Daha sonra Timur'un üçüncü oğlu Mirza Miranşah'ın nedimliğinde bulundu. Ve bu münasebetle büyük bir felakete maruz kalmadı. Timur bazı sebepler dolayısıyla oğluna hiddetlenerek nedimlerinin idamını emir etmiş ve emir infaz edilmişti. Yalnız Hoca Abdülkadir firar sûretiyle yakasını kurtarabildi.

Bir müddet serseriyâne dolaştı. Sonra tekrar Timur'a sığınarak Timur'un affına mazhar oldu. Ve Timur'un yanında kaldı. Fakat hoca bu hırslı hükümdarın fasılasız seferlerini takibe takat gerirememiş, Hindistan seferinde Semerkand'da ikamete müsaade almıştı. Timur hocayı Semerkand ulemasına bir fermanla *[Bunun bir sûreti hocanın eser telifi olup bazı hâşiyelerini ihtiva eden ve elyevm Rauf Yekta Bey'in yed-i temellükünde bulunan bir kitabında mevcuttur.]* gönderdiğinden şehirde büyük ihtirama mazhar oldu. Mûsikî cemiyetlerinde hakem mevkiinde bulunurdu.

Timur'un vefâtında (807/1405) oğlu Muinüddin Şahrûh'a intisap ederek musâhibi⁵⁷ oldu.

*Câmiu'l-Elhân*⁵⁸ nâmındaki eserini 818/1415'de yazarak bu hükümdara takdim etmiştir. Bundan başka hoca *Safiyüddin Abdülmümin'in Kitâbü'l-Edvâr* şerhinde bazı tashihler yaptı. *Kenzü'l-Elhân* ve *Makâsîdü'l-Elhân* *[Bir nüshası Felemenk'de "Leyden"]*⁵⁹ şehri kütüphanesinde "1061" numarada mukayyet imiş.] nâmlarında iki eseri daha vardır ki *Kenzü'l-Elhân* eserlerinin notalarını ihtiva ediyormuş. *Makâsîdü'l-Elhân* da mukaddimesindeki kayda nazaran Sultan II. Murad'ın (1421-1451) nâmına ithafen yazılmıştır. Bundan; hocanın o zamanki başkentimiz olan Bursa'ya kadar geldiği anlaşıyor.

⁵⁶ Mahbûb: 1. Muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen sevgili. 2. Erkek sevgili. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 565.

⁵⁷ Musâhib: 1. Biriyle musâhabe eden, sohbetinde bulunan, konuşan, arkadaş. 2. Büyük bir zâtın yanında bulunup onu sözüyle sohbetiyle eğlendiren. 3. Padişahın husûsî işlerinde bulunanlardan her biri. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 686. Ayrıca musâhib hakkında detaylı bilgi için bkz.: Mehmet İpşirli, "Musâhib", *DİA*, İstanbul 2006, c. XXXI, s. 230-231.

⁵⁸ Abdülkâdir Merâgî ve eseri *Câmiu'l-Elhân* hakkında detaylı bilgi için bkz.: Ubeydullah Sezikli, *Abdülkâdir Merâgî ve Câmiu'l-Elhân'ı*, (Basılmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.

⁵⁹ Yazarın burada bahsettiği kütüphane Hollanda'daki Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'dir.

Ben bunun; Sultan I. Mehmed (1413-1421) devrine mûsadif olduğuna ve bazı mûsikîşinâslarımızın kendisinden istifade ettiklerine ait bir kayd-ı tarihi elde ettim.⁶⁰

Hoca bir gün tâûna⁶¹ musâb olarak 838/1435'te vefât etmiştir. Güzel sesli olduğundan *Gûyende* nâmını almıştı. Çünkü o zamanlar hânendelere bu ünvan verilirdi. Ud çalmakta pek maharetli olduğu da rivâyet edilir.

Hocanın mûsikîmize unutulmaz bir yâdı vardır. Tasavvur edilmiş ki bu zât ismini iyi bildiğimiz üstatların en eskisi olduğu halde bugün elimizde otuz kadar eseri yaşıyor. Kendisine ait şüpheli bulunan birkaçı istisna edilmek şartıyla eserlerinde bir hususiyet vardır. Nağmeler basit ve ağır fakat taklidi müşkil bir şekildedir.

Evladı ve torunu kadirşinâs padişahlarımızın mazharı himayesi olarak İstanbul'a yerleştiler. Oğlu Abdülkadir *Nekâvetü'l-Edvâr*'ı, torunu Mahmûd'da *Makâsîdü'l-Edvâr*'ı yazmıştır ki her ikisi Nuri Osmaniye Kütüphanesi'nde mevcuttur.

Hoca Avrupa'da da tanınmıştır. Avusturya mûsikîşinâslarından Kieseewetter nâm zâtın *Arapların Mûsikîsi*⁶² ünvanıyla yazdığı kitaba maruf müsteşrik Hammer vasıtasıyla hocadan tercüme ettirdiği bazı parçaları esas tuttu. Bugün hocaya aidiyeti kuvvetle iddia olunan eserler bunlardır:

- Rast kâr : Ez şevk-i tû an zülf-i cemal-i tû ne didim
- Rast kâr : Ahen şevkâi ilâ diyâri
- Rast nakış semaî : Biyâ vü revim ez in velâyet men ü tû
- Rast nakış düyek : Âmed nesîm-i subh-dem tersem ki âzâreş küned
- Rast nakış fer'i : Seyr-i gül-i gülşen bî-tû harâmet
- Rast kâr düyek : Nümûne îst be gûş-i sipihr
- Pençgâh semaî : Bî-tû nefesî hoş nezedem hoş ne nişestem
- Nikriz nakış semaî : Berây-ı tâ'ne-i mâ in heme (çi) der-cûşend
- Rehâvî nakış semaî : Ger siyehi çünin büved çeşm-i tû ber helâk-i mâ
- Mâhûr kâr hafif : Bî bâde bahar hoş nebâşed
- Mâhûr kâr hafif : Rûhî fedâke ey sanemi

⁶⁰ Müellifin kendi düşünceleridir.

⁶¹ Tâûn: Vebâ, yumurcak denilen salgın hastalık. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1040.

⁶² Avusturyalı müzikolog Raphael Georg Kieseewetter (1773-1850), 1842 yılında *Die Musik der Araber* (Arapların Mûsikîsi) adlı eserini tarihçi ve doğu bilimci Joseph von Hammer-Purgstall'ın (1774-1856) önsözüyle Leibzig'de yayınlamıştır.

- Sabâ kâr nim sakîl : Nuş-ı leb der resid makbul ü men
- Sabâ nakış hafîf : Naka-i leyli nedaret serbeher har avered⁶³
- Segâh kâr hafîf : Ey şehenşâh-ı Horasan yâ İmâm ibni'l-İmâm
- Eviç nakış semaî : Günci vü kitâbi vü harfî dü seyek renk
- Hüseyinî nakış semaî : Çeşm-i bed-keş be çeşm-i mestet ne resed yâr
- Bestenigâr nakış semaî : Derviş recâ-yı serfirâz neküned
- Hüseyinî nakış muhammes : Leşker keşid-i aşk-ı dilem terk-i can girift
- Nihâvend kâr devr-i hindi : Ah arzu güzeşti ez-had

ABDÜRRAHİM EFENDİ (1769-1831)

Şeyh Abdürrahim Efendi denirdi. İstanbul'da Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Ebûbekir Dede'nin üç oğlunun en küçüğü olarak 1769 doğdu. Sultan III. Selim'in (1789-1807) devrinde Yenikapı Mevlevîhânesi postnişini maruf mûsikîşinâs Abdülbâkî Efendi'nin biraderidir.⁶⁴ Galata Mevlevîhânesi'nde kudümzen başıydı. *Künhî* mahlasıyla şiirler yazmıştır.⁶⁵

“Fenn-i mûsikîde Farabi-i vakt ü zaman ve bu asırda üstâdân beyninde muallim olup.... [Esrar Dede Tezkiresi'nden]

Maruf Nâyî Osman Dede'nin hicazdan bestelediği âyîn-i şerîf unutulmakla olduğundan yeniden bir âyîn-i şerîf bestelemiştir. *[Bu âyîn hiç bir makama temas etmeyerek sırf hicaz nağmelerden mürekkebe olmasına rağmen yeknesak şâibesi bulunması şâyân-ı dikkatmiş! Güftesi “Men âşık-ı an hüsnem aşkesti münâcâtem”]*

Haşim Bey *anber-efşân* nâm terkinin muhteri'i⁶⁶ olduğunu söylüyor.⁶⁷ Galata Mevlevîhânesi'nin kudümzen başı Derviş Mehmed bu zâtın talebelerinden olup onun delâletiyle meşhur Varda Kosta mevlevîliğe⁶⁸ intisab etmiştir.

⁶³ “Naka-i leyli nedaret serbeher yar avered” diye de kaynaklarda geçmektedir.

⁶⁴ Abdülbâkî Efendi (Şeyh Abdülbâkî Dede) yazarın eserinde incelediği kişilerdendir.

⁶⁵ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, “Künhî Abdürrahim Dede” maddesi, Dergah Yayınları, İstanbul 1981, c. VI, s. 42.

⁶⁶ Muhteri': 1. İhtirâ eden, icâdeden, yepyeni bir şey meydana getiren. 2. Yalandan havâdisler uydurarak iftirâda bulunan. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 675.

⁶⁷ Anber-efşân mürekkep makam Abdürrahim Efendi (Dede) tarafından terkib edilmiştir. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Anber-efşân” maddesi, c. I, s. 61.

Biraderzâdeleri⁶⁹ Recep Hüsni Dede'nin vefâtıyla 1245/1829'da meşîhate⁷⁰ geçmiş ve iki seneden az bir süre sonra bu görevi ifa ederken vefât etmiştir.⁷¹

ÂHENÎ ÇELEBÎ (ö. 1700)

Asıl ismi *Mehmed*'dir. İstanbul'da doğmuş ve 1700 yılında İstanbul'da ölmüştür.⁷² Kefe⁷³ valisi Ahmed Paşa'nın divan efendisi⁷⁴ idi. Zamanımıza sadece bir nühuft beste ve nakış yürük semaîsi ulaşmıştır.⁷⁵ Meşhur eserleri:

- Hüseyinîden sakîl usûlüyle : Eşkim dökülür hasret ile eşin terimden⁷⁶
- Nühüftten remel usûlüyle : Her geh ki gül hasret ola bülbüle mahsus

“*Mum itti Âhenî'yi dest-i haddâd-ı ecel.*” mısraı vefâtına tarih düşülmüştür. Vefâtı 1112/1700'dedir.⁷⁷

AHMED AĞA (ö. 1862)

Çilingirzâde nâmıyla maruftur. Sultan II. Mahmûd (1808-1839) devrinde maruf Dede Efendi'nin talebelerindendir. Hocasının delâletiyle 1231/1816'da saraya alındı ve Seferli Odası'na⁷⁸ çerağ olarak 1233/1818'de çavuş oldu.

⁶⁸ Tasavvufta ve özellikle mevlevîlikte mûsikî anlayışı için bkz.: Bayram Akdoğan, *Mevlevîliğin Din Anlayışında Mûsikî - Huccetü's-Semâ' Risâlesi*, Ankara 2009, s. 93-130.

⁶⁹ Ağabeyi Şeyh Abdülbâki Nâsır Dede'nin oğlu.

⁷⁰ Meşîhat: 1. Şeylik. 2. Şeyhülislâmlık pâyesi, makâmı. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 630.

⁷¹ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Abdürrahîm Kûnhî Dede-Efendi [Şeyh]” maddesi, c. I, s. 21.

⁷² Yazar bu eserde (1^b) Âhenî Çelebi'nin vefâtını 1072/1661-62 görtermiş, diğer kaynaklarda farklı olarak verilmiştir. Bkz.: Öztuna, *TMA.*, a.g.e., “Mehmed Çelebi [Âhenî]” maddesi, c. II, s. 19.

⁷³ Kefe: Ukrayna'nın Kırım yarımadasının güneydoğu kıyısında yer alan bir liman şehridir. Kefe 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım Hanlığı'na verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yücel Öztürk, “Kefe”, *DİA.*, c. 25, İstanbul 2002, s. 182-184.

⁷⁴ Divan Efendisi: Vezirlerle Beylerbeylerinin yazı işlerinde istihdam ettikleri adamlarına, son ıstılaha göre mektupçularına verilen unvandır. Bkz.: Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, s. 462.

⁷⁵ Nuri Özcan, “Âhenî Mehmed Çelebi”, *DİA.*, İstanbul 1988, c. I, s. 514-515.

⁷⁶ Bu eser, “Eşkim dökülür hasret ile çeşm-i terimden/Bir lahzâ nihan olsa cemâlim nazarımdan” diye de bir makalede farklı olarak geçmiştir. Bkz.: Recep Uslu, “Mûzik Tarihi Açısından Esad Efendi'nin Atrabü'l-Âsâr'ı”, *Mûsikîşinâs Dergisi*, S. 10, 2009, s. 225.

⁷⁷ Yazar vefât tarihini 1073/1663 yılı vermiştir. Öztuna'da ve Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde vefât tarihi 1700'dür. Bkz.: Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Mehmed Çelebi [Âhenî]” maddesi, c. II, s. 37.

⁷⁸ Seferli Odası: Seferli Koğuşu.

Çilingirzâde sesinin tizliği cihetiyle akranı arasında mümtaz idi. Saraya kabul sebebi de bu meziyetinden dolaydır. 1244/1829'da Şâkir Ağa'nın munfasılan⁷⁹ çerağlığını istirhamı üzerine arzusu kabul edilmiş ve yerine sermüezzin olarak Çilingirzâde getirilmiştir. Yani pek gariptir.

Bir gün Sultan II. Mahmûd nâgihânı Livâ-i Şerîf'in⁸⁰ bulunduğu kuleye giderek öğle namazına durmuş. Sünneti müteakib kâmet getirecek nöbetçi müezzin bulunmadığından Kılarlı Hâlim Efendi bu işi deruhde etmişti. Namazın sonunda padişah hiddetle Silahtar Ağa'ya "*Müezzinler dayak yemek icap eder mi?*" diye sorunca bunu işitenler bir tarafa kaçışmışlar, Çilingirzâde de zikredilen vazifeye memur olduğundan çeneleri kilitlenmiş ve olduğu yere yığılmıştı. Derhal biçarenin ayaklarına beş on değnek vurulmuştu. Fakat hâline acıyan Sultan II. Mahmûd "*Çilingirzâde'nin dayak yemesine muadil olsa olsa müezzin başı olması mukabil olur.*" diyerek Ahmed Ağa'yı has odalılara ilhak ile müezzin başı tayin eylemiştir. 1279/1862'ye kadar bu vazifede kalarak o tarihte vefât eylemiştir.

AHMED AĞA (XVII. yy.)

Mehterlerdendir. Aslen Edirneli idi. Mûsikîde ilmî ve amelî rûsûh⁸¹ sahibi bir zât olup kırk kadar murabba'ı varmış. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında müştehir olmuştur.

AHMED AĞA (1728?-1794)

Vardakosta Ahmed Ağa nâmıyla meşhurdu. Amasya'ya bağlı bir kasabada doğmuştur.⁸² *Vardakosta* kelimesi meşk⁸³ getirenlere tahsis edilen eski bir

⁷⁹ Munfasıl: 1. İnfisâl eden, ayrılan, ayrılmış, ayrı; bitişik olmayan. 3. İşinden ayrılmış, me'murluktan çıkmış. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 682.

⁸⁰ Liva-i Şerif: Hz. Muhammed (s.a.v)'in bayrağı, sancağı. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 553.

⁸¹ Rûsûh: 1. Muhkem, sağlam olma. 2. Bir ilmin derinliğine, inceliğine varma. 3. Mahâret, meleke. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 901.

⁸² Erdemir, a.g.e., s. 39.

⁸³ Meşk: Aslında bu terim hat sanatında yazı örneği, yaz alıştırması veya hat yazı karalaması anlamına gelmektedir. Mûsikîde ise meşk etmek, *eser geçmek*, *hocadan eser geçmek*, yani eseri, eserleri, repertuarı aktarmak, intikal ettirmek, başkasına, başka bir kuşağa geçirmek anlamında kullanılmaktadır. Meşk edilen eserin usûlüyle birlikte öğrenilmesi esastır. Detaylı bilgi için bkz.: Cem Behar, *Aşk Olmadan Meşk Olmaz Geleneksel Osmanlı / Türk Müziğinde Öğretim ve İntikal*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016, s. 15-72.

tabirimizdir.⁸⁴ Bestekâr Hızır Ağa'nın oğludur.⁸⁵ Sultan III. Selim'in (1789-1807) musâhiblerinden meşhur bir üstâd-ı mûsikîdir. Mevlevî tariki mensûbiyetinden olup hicaz ve nihâvend sabâ âyîn-i şerîflerini bestelemiştir. Hepsî de güzel bir eseridir.

Refiki Dervîş Mehmed Galata Dergâhı'nın kanun başı ve maruf Abdürrahim Dede'nin talebesi olup mumaileyhin delâlet ve teşvikiyle mevlevîliğe intisap etmiştir.

Ahmed Ağa bestelediği âyînleri huzûr-ı hümayûnda okumuş ve padişahta âyîn bestelemek merakı uyanmıştır ki Sûz-i dilârâ âyîninin vücûda getirilmesine sebep budur. Sûz-i dilârâ rast şu'bânından bir makamdır. Sultan III. Selim bu âyîni besteledikten sonra bizzat Ahmed Ağa'ya o da diğer âyînhânlar geçerek dergâhta merasim-i mûtadda⁸⁶ padişah hazır olduğu halde okunmuş ve hepsi atiyelerle taltif edilmiştir. 2 Âyîn-i Şerîf, 17 peşrev, 8 saz semaîsi, 6 beste, 3 semaî ve 8 şarkı olmak üzere toplam elimizde 44 parça eseri bulunmaktadır.⁸⁷

Vefâtı Galip Dede'nin “*Musâhib oldu hamuşana ahabab*” mısramın delâletiyle 1209/1794'dedir. Kulekapısı (Galata) Mevlevîhânesi'nde medfundur.

AHMED AĞA (XVII. yy.)

İstanbul lu olup *Kasımağa Hazinedârî*⁸⁸ veya *Hazinedâr* Ahmed Ağa nâmlarıyla meşhurdu. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrine mensuptur. Acemden semaî usûlünde bestelediği *Ağyâr ile ey gonca sen iç bâdei gülgûn, ben nûş ideyim hûn müstezâd*⁸⁹ semaî onundur.

⁸⁴ Vardakosta kelimesi İtalyanca *guardia* “koruma, nöbet tutma” ve *costa* “kenar, kıyı” sözcüklerinin bileşigidir. Ayrıca iri yarı, güçlü kuvvetli kadın ve erkeklere de halk arasında vardakosta denilmiştir. Ahmed Ağa'nın denizcilikle alakası olması düşük ihtimaldir. Güçlü kuvvetli ve boylu poslu olmasından dolayı bu lakabın verilmesi muhtemeldir. Müellifimizin dediği meşk getirenlere vardakosta denilmesi belki de o dönemin bir özelliğidir. Bkz.: Nuri Özcan, “Ahmed Ağa, Vardakosta”, *DİA.*, İstanbul 1989, c. I, s. 41-42.

⁸⁵ Öztuna, TMA., a.g.e., “*Ahmed Ağa [Vardakosta]*” maddesi, c. I, s. 17.

⁸⁶ Merâsim-i mûtad: Mu'tâd: İtiyad edilmiş, âdet olunmuş, alışılmış. Mûtad olarak gerçekleşen merasim. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 690..

⁸⁷ Öztuna, BTMA., a.g.e., “*Ahmed Ağa [Vardakosta]*” maddesi, c. I, s. 30.

⁸⁸ Hazinedâr: Kıymetli evani (kapkacaklar), eşya ve emvalin konulduğu yeri idare ve muhafazaya memur olanlar hakkında kullanılan unvandır. Bu gibi şeylerin bulunduğu yere hazine yahut hazine odası denirdi. Bkz. Pakalın, a.g.e., c. I, s. 785.

⁸⁹ Müstezâd: 1. Ziyâdeleşmiş, artmış, çoğalmış. 2. (Edebiyat) Bahr-i heceze vezinlerinden: “mef'ûlü mef'ûlü mef'ûlü faulün” vezninde söylenmiş mısra'lara, “mef'ûlü faulün” parçalarına müsâvî birer parça katmak sûretiyle meydana getirilen manzume. Bkz. Devellioğlu, a.g.e., s. 752.

AHMED ÇELEBİ (ö. 1687)

Nâne Ahmed Çelebi nâmıyla meşhurdur. Galatalı⁹⁰ olup Avcı Sultan Mehmed⁹¹ (1648-1687) zamanında ün kazanmıştır. Yetmiş kadar murabba' bestelemiştir.

Vefâtı "*Bûstân-ı 'adn ola yâ Rabb cây-i nânenin.*" mısraının delâletiyle İstanbul'da⁹² 1098/1687'dedir. Şu üç eseri günümüze ulaşmıştır.⁹³

- Muhayyer Ağır Çenber Beste : Vakt-i subh oldu pür olsun kûşe-i mey-hâneler
- Nihâvend Çenber Beste : Bağ-ı hüsnün goncasından, andelîb-i nâ-tüvân
- Tâhir Aksak Semaî : Cânım yerine geldi ki cânânımı gördüm

AHMED ÇELEBİ (ö. 17. yy)

Şîve⁹⁴ Ahmed Çelebi de denirdi. İstanbulludur. Devrinin meşhur üstatlarından ders alarak kendini mûsikî alanında yetiştirdi.⁹⁵ Sesi pek güzel olan Ahmed Çelebi, Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde İstanbul Şehremini'deki Himmetzâde Efendi Tekkesi'nde zâkirbaşı⁹⁶ idi. Yüzden fazla eseri vardır. Örneğin;

- Muhâlif-i ıraktan zencir usûlünde : O meh-veşin yine yad-ı ruhiyle ah itdim
- Hüseyinîden evfer usûlünde : Gezersin sû-be-sû alemde bir mesrûr gördün mü?

AHMED ÇELEBİ (XVII. yy.)

Sultan IV. Mehmed (1648-1684) devrinde yaşamıştır. Selaniklidir. Evliya Çelebi'ye göre "*.. Dâvud perdesinden bî-bâk kavî-i uşşâk okurdu.*"

- Beyâtîden evfer usûlüyle : Ey gonçe-i nev resîde-i gülşen-i râz

⁹⁰ Galata: İstanbul'un Beyoğlu ilçesinin tarihi bir semtidir.

⁹¹ Avcı Sultan Mehmed: Sultan IV. Mehmed ava olan merakı yüzünden Avcı Sultan Mehmed diye anılırdı. Eserin çoğu yerinde bu ifade ile anılmıştır. Bu ifadeden sonra Avcı Sultan Mehmed yerine Sultan IV. Mehmed diye ifade edeceğiz.

⁹² Nuri Özcan, "Ahmed Çelebi, Na'ne", *DİA.*, İstanbul 1989, c. II, s. 56.

⁹³ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "Ahmed Çelebi [Nâne]" maddesi, c. I, s. 32.

⁹⁴ Şîve: 1. Ağz, tarz, üslup. 2. Naz, eda. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1001.

⁹⁵ Nuri Özcan, "Ahmed Çelebi, Şîve", *DİA.*, İstanbul 1989, c. II, s. 56.

⁹⁶ Zâkirbaşı: 1. Zikreden. 2. Zikir meclisinde zikir âyînini idare eden, mûsikî usûlüne göre ilahiler okuyup zikredenleri coşturan kimse. Bkz.: Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001, s. 389.

- Nevâdan sakîl usûlüyle : Düşükçe yolun bâd-ı sabâ kûy-ı nigâra

murabba'larını bestelemiştir.

AHMED ÇELEBİ (XVII-XVIII. yy.)

Diyarbakırlıdır. Oradaki zergerlerin⁹⁷ “*Kuyumcu gibi bir sanat olacak zanderim.*” kethüdası⁹⁸ idi. Sultan III. Ahmed (1703-1730) zamanında meşhur olmuştur. Mahir bir kemânî olup on kadar eser bestelemiştir.

AHMED EFENDİ (XVII. yy.)

Şeyhzâde Ahmed Efendi denirdi. Diyarbakırlıdır. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında İstanbul’da nakşîbendî şeyhiydi. Eserleri:

- Eviçten devr-i revân usûlünde : Nice demdir ki seyr-i mah-ruyar-ı yardan dûruz
Düşüp tarik-i hicre pertev-i envardan dûruz⁹⁹
- Nişâbûrdan devr-i kebîr usûlünde: Aceb çok cevrimi çektim ben ol hâl-i siyeh-kârın
Dirigâ kim barışmadı benimle yıldızı yârin¹⁰⁰

AHMED EFENDİ (XVII. yy.)

Kemankeşzâde nâmıyla maruftur. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrine mensub Tophaneli bir mûsikî üstâdıdır. “*Yâre sorunca şive-i kadd-i nihâlini*” murabba’ı onundur. Ayrıyeten sabâdan devr-i revân usûlüyle “*Kumaş-ı surh-ı dâğım çâr-sû-yi sîne peydadır*” bestesi de ona aittir.¹⁰¹

⁹⁷ Zerger: Kuyumcu. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1181.

⁹⁸ Kethüda: Büyük devlet adamlarıyla, zenginlerin işlerini gören adam hakkında kullanılan tabirdir. Halk arasında kâhya denilirdi. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. II, s. 251.

⁹⁹ Uslu, a.g.e., s. 229.

¹⁰⁰ Uslu, a.g.e., s. 220.

¹⁰¹ Uslu, a.g.e., s. 227.

AHMED RİFAT EFENDİ (ö. 1895)

Yağlıkzâde nâmıyla maruftur. Sultan Abdülaziz (1861-1876) devrinde ünlenen mûsikîşinâslardan olup Sadrazam Ali Paşa'nın kitapçısıydı. 1299/1881 yılında yazdığı *Lugat-ı Târihî ve Coğrafiyye* kitabı ile tanınmıştır.¹⁰² Dede Efendi'nin talebelerindendir.¹⁰³ 1895 yılı başlarında vefât etmiş ve Fatih Emir Buhârî Tekkesi'ne defnedilmiştir.¹⁰⁴

AHMED HAMİD EFENDİ (ö. 1832)

Hâcegândan Nazîf Efendi'nin oğlu olduğu için¹⁰⁵ *Nazîfzâde* nâmıyla meşhurdur. Mevlevî olup maruf Şeyh Gâlip Efendi'den sikke¹⁰⁶ almıştı. "... müretteb dîvanı ve hatt-ı talik ile fenn-i mûsikîde sıyt ü iştiharı vardır." (*Fatîn Tezkiresi'nden*) Seksen yaşlarında vefât etmiştir.¹⁰⁷ Vefâtı 1248/1832'dedir.

AHMED KÂMİL EFENDİ (ö. 1820)

Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Aslen Kırımlı olup küçük iken Enderûn-ı Hümâyûn'a¹⁰⁸ giderek ve "... sevk-i selîka-i tabîatla fenn-i mûsikîde üstâd-ı kâmil olmağla ..." çavuş sınıfına ithal edildi. Musâhib Kemânî Hâzır Ağa, Âmâ Corci ve Îsak'tan mûsikî öğrendi.

¹⁰² *Lugat-ı Târihi ve Coğrafiyye* adlı eser toplamda 7 cilt olmak üzere tarih ve coğrafya ansiklopedi olmasının yanısıra genel bilgiler ihtiva etmesinden dolayı kapsamlı bir ansiklopedidir. Yaklaşık olarak 1883 yılında tamamlanmıştır. Bkz.: Abdülkadir Özcan, "Ahmed Rifat Efendi, Yağlıkzâde", *DİA.*, İstanbul 1989, c. II, s. 130-131.

¹⁰³ Öztuna, TMA., a.g.e., "Ahmed Efendi [Yağlıkçı-zâde]" maddesi, c. I, s. 21.

¹⁰⁴ Abdülkadir Özcan, "Ahmed Rifat Efendi, Yağlıkzâde", *DİA.*, İstanbul 1989, c. II, s. 130-131.

¹⁰⁵ Mehmet Arslan, "*Hâmid, Nazîf-zâde Ahmed Hâmid Efendi*", Madde No: 8766, erişim 06 Kasım 2017. <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4200>.

¹⁰⁶ Sikke: Mevlevî külâhı. Sarıklı külâhlara destarlı külâh, sarıksız olanlara dal sikke denir. Uludağ, a.g.e., s. 319.

¹⁰⁷ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, "Hâmid Ahmed Efendi" maddesi, c. IV, s. 85.

¹⁰⁸ Enderûn-ı Hümâyûn: Enderûn, Osmanlı Devleti'nde XV. yy.'da Sultan II. Murat (1421-1451) tarafından kurulmuş ve asıl teşkilatına ise Sultan II Mehmed (1451-1581) zamanında kavuşmuştur. Devletin idarî ve askerî kadrosunun yetişmesi için teşkil edilmiş bu kadroda mûsikî eğitimi de verilmiştir. Bkz.: İslam Ansiklopedisi, "*Enderûn*" maddesi. Enderûn'da 7 bölüm vardır. Bunlar en alttan en üst kademeye göre şöyle sıralanır: 1. Küçük Oda. 2. Büyük Oda. 3. Doğancı Koğuşu. 4. Seferli Koğuşu. 5. Kiler Koğuşu. 6. Hazine Koğuşu. 7. Has Oda. Ayrıca Enderûn'daki mûsikî eğitimi için bkz.: Mustafa Ali Özses, *Enderûn ve Türk Mûsikîsi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.

Güzel sesli bir zât olduğundan Hâne-i Hâssa'ya¹⁰⁹ alınmış ve peşinden müezzin başı yapılmış ve daha sonra da vak'a-yı selimiye¹¹⁰ de padişah hazretlerinin felaketine (şehit oluşuna) sebep olanlardan meşhur Aygır İmam'ın¹¹¹ yerine imam-ı şehriyârî¹¹² olundu. 1226/1811'e kadar bu vazifede kaldı. O tarihte Cennet Filizi Abdülkerim Efendi¹¹³ kendisine ihtilaf etmiş ve Kâmil Efendi Rumeli payesine¹¹⁴ nâil olmuştu. Bir müddet sonra izin alarak hacca gitmiş ve hacdan dönüşünde tekrar Rumeli payesini kazanmış ve 1235/1820'de yaklaşık 80 yaşındayken vefât etmiştir.

Ahmed Kâmil Efendi hayattayken tekke yaptırmıştır. Bu tekke Ahmed Kâmil Efendi Tekkesi diye bilinip, çeşitli adlarla da anılmakta ve İstanbul'un Fatih ilçesinde Karagümrük semtinde bulunmaktadır.¹¹⁵

Ahmed Kâmil Efendi, Alemdâr Mustafa Paşa'nın saraya hücumuyla meydana gelen ve Sultan III. Selim'in (1789-1807) şehadetine sebep olan hâdise-i müessifede Sultan II. Mahmûd'u (1808-1839) kurtaranlardan biridir. Ve bundan dolayı tarihin takdirine nâil olmuştur. Sultan III. Selim'in mûsikî savtını¹¹⁶ Kâmil Efendi'den meşk ettiğini söylüyorlar. Fakat tercüme-i hâlini¹¹⁷ âşikâr sûrette yazan Atâ Bey¹¹⁸ bundan hiç bahsetmiyor. İhtimal ki bu rivâyet doğrudur.¹¹⁹ Fakat Atâ Bey'in dikkatine çarpmamıştır. Ahmed Kâmil Efendi, Arapça ve Farsça'yı iyi seviyede bilirdi. Fıkıhta ve

¹⁰⁹ Hâne-i Hassa: Enderûn-ı Hümâyûn'daki en üst seviyedeki eğitim ve öğretimin verildiği, devlet teşkilatına idareci yetiştirdiği bölümdür. Hâne-i Hassa'ya *Has Oda* da denilirdi. Bkz.: Tahir Güngör, *Enderun Saray Mektebi'nde Has Oda Teşkilatı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, s. 36.

¹¹⁰ Vak'a-yı selimiye: Sultan III. Selim'in şehid edilmesi.

¹¹¹ Aygır İmam: Aygır İmam nâmıyla anılan Derviş Mehmed Efendi, Sultan III. Selim (1789-1807) zamanında yaşamış softalığı ve oburluğuyla tanınmış bir imamdır.

¹¹² İmam-ı şehriyârî: Padişah'ın özel imamı.

¹¹³ Abdülkerim Efendi ileride Kerim Efendi başlığıyla anlatılmıştır.

¹¹⁴ Paye: 1. Rütbe, derece. 2. İlmiyenin, sarıklıların bir rütbesi. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 855.

¹¹⁵ Ömer Suat İnan, *Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi ve Dîvân'ı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016, s. 13-14.

¹¹⁶ Savt: 1. Ses, seda. 2. Bağırma, haykırma, çılgılık. (Devellioğlu, a.g.e., s. 922.) Savt mûsikî terimi olarak ise; tekkelerde okunan, güfte olarak daima tekrarlanan, ruha vahdet duygusu telkin eden, yeknesak, kısa birkaç cümleden oluşan, Türk Mûsikîsi formudur. (Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Savt" maddesi, c. II, s. 264.) Mûsikî savtı denilince ses *mûsikîsi* olarak günümüzde kullandığımız şan ifadesi de aklımıza gelebilir.

¹¹⁷ Tercüme-i hâl: Biyografi, bir kişinin hayatını anlatan eser. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1083.

¹¹⁸ Atâ Bey: Asıl ismi Atâullah Ahmed olan Ata Bey, 1801 yılında İstanbul'da doğmuştur. Tayyar Efendi'nin oğlu olması hasebiyle Tayyazâde'de denilmiştir. Yazdığı beş ciltlik Enderûn tarihiyle büyük şöhret kazanmıştır. Yaklaşık 1880 yılında vefât etmiştir. Bkz.: Mehmet İpşirli, "Atâ Bey, Tayyazâde", *DİA*, İstanbul 1991, c. IV, s. 34-35.

¹¹⁹ Ahmed Kâmil Efendi'nin günümüze hiçbir eseri ulaşmamıştır. Sultan III. Selim'in dinî ve din dışı mûsikî hocası olması, mûsikîmizdeki yerini belirtmektedir. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Kâmilî Efendi [Kırımlı Tatar Hâfız Ahmed]" maddesi, c. I, s. 420.

ferâizde de derin bilgisi vardı.¹²⁰ Mûsikîde mâhir bir zâttı. Bestekârlığına dair bir kayda tesadüf etmedim.

AHMED REFİ' EFENDİ (ö. 1750)

Sarayda yetişerek hâcegân rütbesini aldı.¹²¹ Sultan III. Ahmed (1703-1730) ve Sultan I. Mahmûd (1730-1754) zamanlarında musâhib-i şehriyârî olup bir aralık Edirne'ye sürgün edilmişti. Oradan güfte ve bestesi kendisine ait şu şarkıyı;

Meskenimden dûr idüb gurbetde ser-gerdân iden

Kismetim mi, tâliim mi yoksa cânâ sen misin?

padişaha takdim ederek padişahın affına mazhar olmuştu. Dönüşünde Hicaz'a gitti. Vefâtına kadar musâhiblikte bulundu. Hoca Neşet Efendi'nin¹²² babasıdır. Vefâtı yaklaşık olarak 1750 yılındadır.¹²³

ALEKSAN EFENDİ (ö. 1910?)

Aleksan Ağa veya *Kemânî Ağa* nâmlarıyla maruftu. Babasının adı Kırkor'dur ve Ermeni asıllıdır.¹²⁴ Ortaköylüdür. Bestekârlığı yüksektir. 1910(?)¹²⁵ tarihinde felç geçirerek vefât etmiştir. Hâlim Paşa'nın pek ziyade teveccühlerine mazhar olduğundan Bebek'teki yalısında harem meşkiyle meşgul bulunurdu. Öztuna'nın ansiklopedisindeki eserleri şunlardır:

- Beyâtî taksim

¹²⁰ Nuri Özcan, "Ahmed Kâmil Efendi", *DİA.*, İstanbul 1989, c. II, s. 96.

¹²¹ Avni Özdemir, Ahmed Refi'yi anlatırken Sultan II. Ahmed döneminin musâhib-i şehriyârî olduğundan bahsediyor. Müellifimiz ise Sultan III. Ahmed döneminin musâhib-i şehriyârî olduğunu söylüyor. Sultan III. Ahmed ve Sultan II. Mahmûd dönemleri peşpeşe olduğu için Sultan III. Ahmed döneminde musâhib-i şehriyârî olması daha muhtemeldir. Bkz.: Özdemir, a.g.e., s. 372.

¹²² Hoca Neşet Efendi: Ahmed Refi' Efendi Edirne sürgünündeyken 1735 yılında doğmuştur. Maruf divan şâiridir. 1807 yılında İstanbul'da vefât etmiş ve Topkapı dışındaki Sakızcıağa Mezarlığı'daki aile fertlerinin yanına defnedilmiştir. Bkz.: Mustafa İsen, "Hoca Neş'et" *DİA.*, İstanbul 1998, c. XVIII, s. 191-192.

¹²³ Ahmed Refi' Efendi'nin oğlu Hoca Neş'et Efendi'nin anlatıldığı bir makalede Ahmed Refi' Efendi'nin vefât tarihi 1750 olarak verilmiştir. Bkz.: Ali Güzelyüz, *Hoca Neş'et'in Hayatı, Eserleri ve Tûfân-ı Ma'rifet'teki Tasavvufî Görüşleri*, İstanbul 1997, s. 1.

¹²⁴ Öztuna, BTMA., a.g.e., "Aleksan Ağa [Kemânî Ağa]" maddesi, c. I, s. 43.

¹²⁵ Öztuna, BTMA., aynı yer.

- Devr-i kebîr şed arabân peşrevi
- Çifte düyek hüseyînî-aşîrân peşrevi ve saz semaîsi
- Fâhte beyâtî - arabân peşrevi
- Mâhûr saz semaîsi
- Dügâh peşrevi (fâhte)
- Bestenigâr saz semaîsi
- Hüseyînî-aşîrân aksak şarkı : Âşıkın/âh-û figandır her demi
- Nühüft ağır aksak şarkı : Âşık oldum bir güle bülbül gibi
- Râst curcuna şarkı : Sen de mi hâlâ esîr-i zülf-i yâr olmakdasın
- Hicazkâr düyek şarkı : Güzelle iftîhâr eyler güzeller
- Hicaz aksak şarkı : Bitmiyor şû âh-ü vâhım, baht-ı nâ-hemvâredir
- Acem aşîrândan devr-i hindi usûlünde : Gönül hicrinle kan ağlar harabdır

ALİ AĞA (ö. 1830)

Kemânî Ali Ağa diye meşhurdu. Yüksek bir bestekârlarımızdandır. Sultan II. Mahmûd (1808-1839) devrinde Hazine Koğuşu¹²⁶ çavuşlarından olup 1228/1813'te başçavuşluğa terfî etti. Miron ve Corci gibi müstesnâ yetişmiş kemânîlerde dâhil olduğu halde bütün muasır meslektaşlarına üstün olduğu rivayet ediliyor. Bundan dolayı Sultan II. Mahmûd'un büyük bir teveccühü vardı. Fakat bir aralık tesadüfî bir felakete uğramıştı. Bir ramazan günü Sultan II. Mahmûd tebdîl-i kıyafetle sarayın bahçesinde dolanırken Kemânî'ye rast gelmiş. Ali Ağa oruç sersemliğiyle padişahı tanımadığından ihtiramda kusur göstermiş ve buna hiddetlenen padişah Ali Ağa'yı sürgün ettirmişti.¹²⁷

Sekiz ay sonra Silahtar İbrahim Ağa'nın araya girmesiyle affedilerek tekrar saraya getirildi. Huzurda taksim yaptırıldı. Taltifen Doğancı Başılık'a¹²⁸ tayin olundu.

¹²⁶ Hazine Koğuşu: Topkapı Sarayı, Enderûn avlusundaki iç hazinenin ve saraya ait mücevherat ve kıymetli eşyanın sorumluluğu bu koğuşa ait olduğu için Hazinedâr Koğuşu denilmiştir. Bu koğuştakiler sara dışı hizmetlere tayin edildiklerinde yani "Bîrun"a çıktıklarında sırasıyla sancakbeyi, hatta beylerbeyi rütbesiyle işe başlarlardı. Bkz.: İlber Oltaşı, *Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007, s. 139.

¹²⁷ Yılmaz Öztuna Türk Müsîkîsi Ansiklopedisi'nde şehirde sarhoş gezdiği için 8 ay saraydan uzaklaştırıldığını söylerken müellifimiz ise oruç sersemliğinden dolayı padişahı tanıyamayıp ihtiramda kusur gösterdiği için tebid edildiğini söylemektedir. Bkz.: Öztuna, *TMA.*, a.g.e., "Ali Ağa [Kemânî]" maddesi, c. I, s. 27.

¹²⁸ Enderûn-ı Hümayûn'da Doğancı Koğuşu'nun başındaki kişiye verilen unvandır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Güngör, a.g.e., s. 21-22.

Bununla beraber Ali Ağa'yı sever ve himaye ederdi. Hatta maruf cündîlerden¹²⁹ Türkî Mehmed Ağa'yı, Ali Ağa'ya tahkir¹³⁰ ettiğinden dolayı Beşiktaş'tan İstanbul Sarayı'na uzaklaştırmıştı.

Şişman ve toplu bir zât idi. Ali Ağa 1245/1830'da 60 yaşlarında¹³¹ vefât etmiştir. Öztuna'nın belirttiğine göre Kemânî Ali Ağa'ya ait elimizde 11 peşrev, 8 saz semaîsi ve 33 şarkısı vardır. Haşim Bey'in mecmûasında gördüğüm eserleri:

- Rast şarkı : Düştü gönlüm sana şimdi ey peri
- Sûzinâk şarkı : Bezme buyur ey mah-ı münevver hele bir şeb
- Büzürk şarkı : Niçün ey meh seni uşşakın arayıp (taramaz)
- Tarz-ı nevin şarkı : Ey şah-ı vefa-güster-u lutf-ı hümem-ara
- Sabâ şarkı : Seyr eyle ol mâh-ı tal'atı
- Beyâtî şarkı : Daim seni ben arardım
- Isfahan şarkı : Hicrinle ey şuh dil pare pare
- Hicaz şarkı : Gönül verdim bir zalime (sen dilbere)
- Nevâ şarkı : Bir dahi semt-i Vefa'ya gitme(di)m
- Arazbar bûselik : Şahım senin (daim) heman
- Arazbar bûselik : Ey melek-huy dilber-i nazik-eda
- Acem kürdî şarkı : Çehre edip dün bi-sebeb
- Bestenigâr şarkı : Kerem kıl bu dil-i zare
- Evcârâ şarkı : Sen döküp ruhsâra kâkül
- Hüseyinî aşirân şarkı : Vechin bu caya verdi nur
- Hüseyinî aşirân şarkı : Eylerim ben intizarın
- Hüseyinî aşirân şarkı : Dünyaya vermezdim seni
- Şevk-efzâ şarkı : Ey şehenşah-ı adalet-irtisam
- Şed arabân şarkı : Kaşları yay mah-ı taban

¹²⁹ Cündî: Askerî süvârî, sipâhi, ata iyi binen, binici. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 148.

¹³⁰ Tahkir: 1. Hakaret etme. 2. Hor görme, küçük görme. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1019.

¹³¹ Öztuna, BTMA., a.g.e., "Alî Ağa [Kemânî]" maddesi, c. I, s. 44.

ALİ AĞA (XIX. yy.)

*Baş Çakırsalan*¹³² *Ali Ağa* nâmıyla maruf olup Sultan II. Mahmûd (1808-1839) devri mûsikîşinâslarından ve Enderûn-ı Hümâyûn mensûbiyetindendir. Kemeçe çalmaya muktedir bir zât idi. 1234/1819'da Yedikule Dizdarlığı'yla¹³³ çerağ çıkarılmıştır.¹³⁴

ALİ BEY (ö. 1897)

İstanbul'dur. Başının tüysüz bulunmasından dolayı ahâlî arasında *Kel Ali Bey* nâmıyla şöhret bulmuştur. Aynı zamanda *hânende*, *enderûnî*, *Kadıköylü* nâmlarıyla da maruftur. Eserlerinin pek çoğunu semaî usûlünde bestelediğinden *Semaîci Ali* nâmıyla da anılırdı. Enderûn-ı Hümâyûn'un Seferli Koğuşu'na¹³⁵ mensuptu. Pek küçük iken Saray-ı Hümâyûn'a alınmış, Dede Efendi ve Dellâlzâde ile mûsikî öğrenmişti. Sesi pek âhenkdar bulunmuş ve tegannisindeki hususiyet dolayısıyla zamanının en yüksek hânendesiydi. Hatta merhûm Sultan Abdülmecid, (1839-1861) Ali Bey'i daha çocuk iken elinden tutarak validelerinin yanına götürür ve "*Valide! Sana insan bülbülü getirdim.*" diye beyân-ı takdirât edermiş.

¹³² Çakırsalan: Şikar ağalarından (avcı zümresi) olup av işleriyle uğraşan yüksek rütbeli zümredir. Çakırcı yahut Çakırsalan denilirdi. Ellerindeki çakırı avın üzerine saldıklarından bu ad ile anılmaktadır. Çakırcıbaşı, şahincıbaşı, atmacıbaşı ve doğancıbaşı gibi de avcılıkla ilgili görevliler de sarayda bulunmaktaydı. Bkz.: Abdülkadir Özcan, "Çakırcıbaşı", *DİA.*, İstanbul 1993, c. VIII, s. 189-190.

¹³³ Dizdarlık: "Kale, hisar" anlamına gelen Farsça diz kelimesinden türetilmiştir. Dizdarlar kale muhafızlarının kumandanı durumundadırlar. Ayrıyeten kaledeki değerli eşyaların korunması, şehrin asayışı ve hapishaneden sorumlu olması cihetiyle de şehrin sosyal yaşantısıyla da ilgilenirler. Bkz.: *DİA.*, "Dizdar" maddesi. Daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Eftal Şükrü Batmaz, *Osmanlı Devletinde Kale Teşkilatına Genel Bir Bakış*, Ankara Üniversitesi, 1996.

¹³⁴ Çerağ çıkmak: Çerağ kelime anlamı olarak; çıra, ışık anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ise nur ve marifet olarak anlam kazanmaktadır. (Uludağ, *a.g.e.*, s. 94.) Çerağ çıkmak, çıkarılmak deyiimi ise; 1. Sanatını yalnız başına yapmasını sağlamak, iş gücü sahibi etmek. 2. Saray ve konaklarda çalıştırılan carie ve köleleri geçimini sağlayarak ayrı ev bark sahibi etmek. Bkz.: <http://www.lugatim.com/s/çırak>.

¹³⁵ Seferli Koğuşu: Sultan IV. Murad'ın (1623-1640) koğuştaki ağaları sefere götürmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Harbin zor şartlarından dolayı kendisine hizmet edecek gençleri bu koğuştan seçtiği için ismi Seferli Koğuşu'dur. Kurulduğu ilk yıllarda Enderûn halkının çamaşırlarının yıkanması ve Enderûn'un tertip düzeninden sorumluydular. Zamanla çalışmaları sanata ve mesleki alana kaydırılarak kemankeş, pehlivan, hânende ve berber yetiştirmişlerdir. Padişahın çamaşırları da burada yıkanır ve katlanır. Ayrıca Seferli Koğuşu'nun ağası, padişahın camide namaz kılacağı vakit seccadesini sererdi. Saraydaki dilsizler ve cüceler de burada eğitilerek saraya kazandırılırdı. Bkz.: Oltaylı, *a.g.e.*, s. 137.

Daha sonra Enderûn-ı Hümâyûn'dan infiali ile Sadrazam Ali ve Mısırlı Kâmil Paşaların dairelerinde bulunmuş ve bir müddet Mısır'da kalmıştı. Mısır'dan dönüşünde ise Kadıköy'de emlak edinerek oraya yerleşmişti.

1284/1867'de çerağ çıkarılmıştır. Kadıköy'de Osman Ağa Mahallesi'nde sâkin idi. Sesi gayet tiz ve tabî bir oynaklığa mâlik olduğundan zamanının en yüksek hânendesı idi. Koşma, divan gibi şeyleri okumakta şöhretliymiş. Birkaç güzel eser bestelemiştir. Öztuna'nın ansiklopedisinde 43 eseri bulunmaktadır.

Meykeş¹³⁶ olduğu ve her akşam fazlaca işret¹³⁷ etmek alışkanlığında olduğu halde yine de sesinin tazeliğini muhafaza etmiştir. Şîr-i pençe¹³⁸ hastalığına yakalanmış ve tedavide bulunduğu Prusya¹³⁹ Hastânesi'nde 1311/1893 tarihinde vefât etmiştir.¹⁴⁰

ALİ EFENDİ (1836-1889?)¹⁴¹

Aslen Midilli ahâlisindendi. *Tanbûrî Ali Efendi* nâmıyla meşhurdu. 1252/1836 senesinde Hâfız Bekir Efendi'nin soyundan dünyaya gelmiş, yedi yaşında iken de hıfzını ikmal eylemiştir. Güzel bir sese mâlikiyetle müstesnâ bahtiyarlardandı. Yedikapı Mevlevihânesi şeyhi Celal Efendi merhûmla uzun müddet Osman Bey'den tanbur¹⁴² meşkine devam etmişti. Her ikisi de maruf tanbûrîlerdendir. Tanbûrî Cemil Bey de bir müddet kendisinden meşk etmiştir.

Ali Efendi'nin malûmât-ı kalemiyyesi de iyi idi. Sultan Abdülaziz (1861-1876) zamanında kurulan sarıklı müezzinler meyânında mâbeyne¹⁴³ alınmış, kısa bir süre sonra imam-ı sâni olmuş, mevleviyet re'yi almış ve Kudüs mollalığını kazanmıştı.

¹³⁶ Meykeş: Şarap içen. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 638.

¹³⁷ İşret: 1. İçki. 2. İçki içme, içki kullanma. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 466.

¹³⁸ Şîr-pençe: “arlan eli” en çok ensede ve sırtta çıkan, çabuk genişleyen ve tehlikeli bir halde olabilen bir kan çıbanı. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1001.

¹³⁹ Prusya: Kuzey Almanya'da eski bir devlet. Ayrıntılı bilgi için bkz.: *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, İstanbul 1985, c. X, s. 354-359.

¹⁴⁰ Yılmaz Öztuna, ansiklopedisinde 1897 yılında 67 yaşlarında Kadıköy'nde Kuşdili'ndeki evinde vefât ettiğini söylerken, müellifimiz ile vefât yerinde çalışmaktadır. Bkz.: Öztuna, *TMA*, a.g.e., “Ali Bey” maddesi, c. I, s. 28.

¹⁴¹ İstanbul Beşiktaş Etiler Mahallesi'nde Tanbûrî Ali Efendi adında bir sokak bulunmaktadır.

¹⁴² Tanbur, (طنبور): Türk Dil Kurumu, tambur yazımını doğru kabul etmiştir. Fakat Türk Mûsikîsi çevrelerince tanbur kullanımı daha yaygındır. Bizde eserimizde tanbur olarak kullandık.

¹⁴³ Mâbeyn: 1. İki şeyin arası, aradaki şey, ara. 2. Haremle (kadınlar dâiresi ile) selâmlık (erkekler dâiresi) arasındaki oda. 3. Sarayda, cûkelânın ve diğer zevâtın mürâaat edecekleri ve padişaha yakınlarının bulunduğu dâire. 4. Pâdişah sarayı. Bkz. Devellioğlu, a.g.e., s. 558.

Hayatının son zamanını İzmir ve Manisa’da geçiriyor ve orada mûsikî heveskârlarını tâlim ile uğraşıyordu. Eserlerinin en mühimlerini zikredilen vilâyette ikametî zamanının mahsulüdür. Sûz-i dil, eviç, siphir ve muhayyer zirgûleleri hep orada bestelemiştir. Fakat şayan-ı teessüftür ki bunların çoğu gayr-ı mektup bulunuyor. Elde olan eserlerinde Ali Efendi’nin hassas ruhu okunmaktadır. En mühim eserleri sûz-i dil faslındandır. Gariptir ki sûz-i dil takımını bir ramazanda tamamlamıştır.

Bir gece dostları ve öğrencileriyle beraber bulunuyordu. Ânî olarak kendini rahatsız hissetmiş ve “*Evlatlar! Siz meşkinize devam edin, ben diğer odada biraz istirahat edeceğim.*” demiş ve sonra da rahmet-i İlâhî’ye kavuşmuştu. İzmir’de 1306/1889¹⁴⁴ senesinde vefât etmiş ve Karşıyaka Mezarlığı’na defnedilmiştir.¹⁴⁵ Öztuna’nın ansiklopedisinde 123 eseri mevcuttur.

ALİ GALİP BEY (XVIII-XIX? yy.)

Hânende Gâlip diye meşhur idi. Hânende, Köse Osman Bey’in kardeşidir. Ayasofya şeyhi Hilmi Efendi’nin oğlu olup Matbaa-yı Bahriye’de hizmetliydi. Fatih’te Kadı Çeşmesi’nde sâkin imiş. Bu zât pek duygulu, hisli sesiyle; güzel ve âşikâne tegannisiyle herkesin meftûniyetini celp etmişti. Muhitin kadirnâşinâslığına bakılsın ki hâl-i sıhhatte bulunduğu zamanda hemen her gün bir yere davet edilir, hürmet gösterilirken hastanede yattığı birkaç ay zarfında hiçbir ahababının ziyaretine mazhar olamamıştır.

Eski ve yeni eserlerin güftelerini Gıdâ-yı Rûh¹⁴⁶ isimli ayrıca bir kitapta toplamıştı. Bestelediği birkaç şarkı tabiatındaki inceliğe delildir.

¹⁴⁴ Ali Efendi’nin vefât tarihi Öztuna’nın ansiklopedisinde 1902 olarak geçerken, İslam Ansiklopedisi’nde ise 1890? olarak geçmektedir. Bkz.: Öztuna, TMA., a.g.e., “Ali Efendi [Tanbûrî Hâfız]” maddesi, c. I, s. 30.

¹⁴⁵ Cinuçen Tanrıkorur, “Ali Efendi, Tanbûrî”, *DİA.*, İstanbul 1989, c. II, s. 389-390.

¹⁴⁶ Gıdâ-yı Rûh adlı eser Ali Galip Türkkan (1868-1949) adlı Türk şarkı bestekârı ve üdisine ait olup bu kitap 1895 yılında İstanbul basılmıştır. Ali Galip Türkkan 1908’de mûsikîyi tamamen bırakmış ve 1949 yılında Erenköy’de vefât etmiştir. Fakat burada anlatılan Ali Galip Bey ile Ali Galip Türkkan arasında Gıdâ-yı Ruh haricinde herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Türkkan [Ali Galip]” maddesi, c. II, s. 410.

Ayrıyeten Galip Bey adında bir binbaşı ve lavtacı mevcut olup vefât tarihinin 1925? olma ihtimalinden ve kitabın yazım tarihin bu tarihten önce olmasından dolayı bu kişi de Ali Galip Bey’e uymamaktadır. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Galip Bey [Binbaşı Lavtacı]” maddesi, c. I, s. 298.

İşrete aşırı düşkünlüğü sıhhatini sarsmış, nihayet sol kolu bir ağrıdan dolayı tedavide bulunduğu Yenibahçe Hastanesi'nde kesilmiş ve kolunun kesilmesi vefâtına sebep olmuştu. Henüz genç bir yaşta iken (42-43 yaşlarında) vefât ederek Fatih'te Otakçılar civarına defnedilmiştir.

ALİ PAŞA (ö. 1652)

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devri vezirlerindendir. *Efrasiyaboğlu Ali Paşa* nâmıyla maruf olup 30 yıla yakın¹⁴⁷ Basra Valiliği'nde bulunuyordu. Arazbardan nim devir usûlünde “*Reftim ve berdim dağ-ı to ber dil*” murabba'ı onun eseridir.

Vefâtı 1062/1652'dedir.

ANDELİB ÇELEBİ (XVII. yy.)

Aslen Rusçuklu¹⁴⁸ olup İstanbul'u vatan edinmişti. Sesinin güzelliği ile meşhurmuş. İhtimal ki *andelib*¹⁴⁹ ünvanı da bu münasebetle verilmişti. Sultan I. Ahmed (1603-1617) ve Sultan IV. Murad (1623-1640) zamanlarında ün kazanmıştı.

“*Hâfız-ı Kur'an, Dâvûdî bülend âvâzeli bir üstâd-ı kâmilidir...* ” Evliya Çelebi'den.

- Evfer usûlüyle nevâdan : Hüsn kim galiye vü gâzeden imdad ister
- Aşîrândan semaî usûlüyle : Can kalmadı ben ki nale kıldım sensiz

murabba'ları onundur. Yirmi kadar daha eseri varmış.

ANDELİBÎ (XV-XVI. yy.)

Asıl adı *Hasan*'dır. Kastamonuludur. Isıkla gayet güzel bülbül taklidi yaptığından ahâli arasında *Bülbül Hasan* denirmiş. Bu münasebetle *Andelibî* mahlasını taşıyordu. Sultan II. Mehmed (1451-1481) devrinde yaşamıştır. Divan şâiridir.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Öztuna, TMA., a.g.e., “Ali Paşa [Âşık Efrâsyâboğlu]” maddesi, c. I, s. 33.

¹⁴⁸ Rusçuk: Bulgaristan'da Tuna Nehri kıyısında bulunan bir şehirdir.

¹⁴⁹ Andelib: Bülbül. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 33.

¹⁵⁰ TDEA., “Andelibî (Bülbül Hasan)” maddesi, c. I, s. 138.

Şuarâ¹⁵¹ tezkirelerince şiirleri beğenilmemiş ve şöhretini sesinin güzelliği ile kazanmıştır.¹⁵²

“*Elhân ü âvâzesi bî-mânend idi. Âvâze-i hûbî kuvvetü'l-kulûb ve hüsn-i sadâsı rûh eîzâsı bezm âşûbdu. Sadâ-yi sürûdı nağme-i Dâvud gibi âb-ı cereyândan ve mürg-ı tayerândan geri kordu.*” (Latîfî Tezkiresi'nden)¹⁵³

ÂRİF AĞA (ö. 1843)

Keçi Ârif Ağa nâmiyle meşhurdu. Boyunun kısa olmasından dolayı, tanbur çalarken pest perdelere erişememesi ve sıçrayarak bu perdeleri kullanması sebebiyle *keçi* denildiği söylenir. Çirkin yüzlü bir kimse olduğundan *Şirin Ârif* unvan-ı mecazıyla da tesmiye edilirmiş! Sultan II. Mahmûd (1808-1839) devrinde Enderûn-ı Hümâyûn Kilerli Koğuşu'na mensûb çavuşlardandır. Muasırı içinde en yüksek tanbûr çalmakla maruf olduğuna 1246/1830'da musâhiblikle taltif edilmiştir. *Keçi Ârif* unvanını almasına sebep; kolları kısa olduğundan çalarken yegâh perdesini çalmak için birdenbire sıçraması keçiye benzermiş. Bilâhare Dede Efendi'nin kızı Hatice Hanım ile evlenmiştir ki maruf bestekâr Rif'at Bey bu izdivacın mahsülüdür.

1843 yılında vefât etmiştir.

Dilküşâ ve Şevk-âver makamlarını Ârif Ağa terkip etmiştir.¹⁵⁴ Zâvil Saz Semaîsi, Dilküşâ Peşrevî (Çenber) ve Saz Semaîsi günümüze ulaşmıştır.

ÂRİF MEHMED AĞA (ö. 1832)

Sultan III. Selim (1789-1807) devri mûsikîşinâslarındandır.¹⁵⁵

Hâfız İlyas, Enderûn Tarihi'nde Sultan II. Mahmûd (1808-1839) zamanı mûsikîşinâslarından ve enderûnun Seferli Koğuşu çavuşlarından bir Ârif Ağa'dan

¹⁵¹ Şuarâ: Şâirler, ozanlar. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1002.

¹⁵² Erdemir, a.g.e., s. 50.

¹⁵³ Latîfî Tezkiresi için bkz.: Mustafa İsen, *Latîfî Tezkiresi*, Akçağ Yayınlar, Ankara 1999.

¹⁵⁴ Öztuna, BTMA., aynı yer.

¹⁵⁵ Yazar bu yazma eserde (44^b) “*Elimizde birçok eseri mevcut olan Mehmed Ağa ile aynı zât olma ihtimali vardır. Bilhassa maruf bestekâr Mehmed Ağa'nın tercüme-i hâlini yazamadığıma pek müteessifim.*” demiş verdiği bilgiler kendi içerisinde çelişmiştir.

bahsediyor ve sîne kemani çalmakla meşhur olduğunu ilave ediyor. Bütün bu benzer isimlerin aynı devire tesadüf – tarihî delillerin bulunmaması cihetiyle – beni şaşırttı.

Haşim Bey, Dilküşa makamını tasrif ederken musâhib Hızır Ağazâde Ârif Mehmed Ağa'nın eser ihtirâ'ı olduğunu söylüyor.¹⁵⁶ Bir de enderûnlu şâir ve mûsikîşinâs Hızır Ağazâde Said Bey vardır. Aynı devire tesadüf etmelerinden dolayı kardeş olmaları muhtemeldir.

Sesi yumuşak, tatlı ve mûsikîye tabî bir yeteneği olduğundan bu sanatta ve şiirde pek çabuk ehliyet sahibi olmuştu. Avare bir zat olduğundan meczup diye yâd edilirdi.

Vefâtı 1248/1832'dedir.¹⁵⁷ Yenikapı Mevlevîhânesi'nde medfundur.

ASIM BEY (1851-1929)

Yenişehir-i Fener'de¹⁵⁸ doğmuştur.¹⁵⁹ Zamanının en başarılı girift¹⁶⁰ icracısı olduğundan *Giriftzen Asım Bey* diye tanınmıştı. Beyoğlu bölgesi itfaiye binbaşılardanandır. 26 Şubat 1929'da vefât etmiştir.¹⁶¹ Vefâtından sonra adı İstanbul'da bir sokağa verilmiştir.¹⁶²

Büyük Türk bestekârı olan Âsım Bey; güzel şarkılar, saz eserleri, peşrevler ve semaîler bestelemiştir. Elimize 54 eseri ulaşmıştır.¹⁶³

¹⁵⁶ Bu Ârif Mehmed Ağa, bir önceki maddede bahsedilen Keçi Ârif Ağa'dır. Ancak bu Ârif Mehmed Ağa, Hızır Ağazâde olmayıp; Hızır Ağazâde Mehmed Ağa (ö.1800?) ayrı bir kişidir ki o da bu bölümün içinde geçen ve yazarın maruf bestekâr Mehmed Ağa diye tarif ettiği kişidir. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Mehmed Ağa [Küçük, Hızır Ağa-zâde]” maddesi, c. II, s. 35.

¹⁵⁷ Ârif Mehmed Ağa, büyük bestekâr Ârif Bey ile farklıdır. Yazar da bu benzerliğe şüphe ile bakmıştır. Lakin eserdeki bilgiler ile Ârif Bey hakkındaki bilgiler pek uyuşmamaktadır.

¹⁵⁸ Yenişehir-i Fener: Larissa veya Yenişehir, Yunanistan'ın Tesalya bölgesinin en büyük şehridir.

¹⁵⁹ Nuri Özcan, “Âsım Bey”, *DİA*, İstanbul 1991, c. III, s. 476-477.

¹⁶⁰ Girift: Ney ailesinden olup, kamıştan yapılmış bir müzik aletidir. Eskiden yaygın ve kullanılmakta olup, günümüzde ise pek kullanılmamaktadır. Ses aralığı bakımından ney sazından daha dardır. Üzerinde 8 yahut 9 deliği vardır. Fakat dem sesleri daha kuvvetli çıkmaktadır. Bkz.: Mehmet Nuri Uygun, “Girift Sazı ve Deliklerinin Açısındaki Sayısal Değerler”, *Medeniyet Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, S. 2., İstanbul 2015, c. I, s. 112-113.

¹⁶¹ Yazar, eserinde 54^ada “*Elyevm ber-hayattır*.” diyerek bu eseri yazdığı dönemde, Asım Bey'in hayatta olduğunu belirtmiştir. Yani incelediğimiz bu eser Asım Bey'in vefâtı olan 1929 yılından önce yazılmıştır.

¹⁶² İstanbul, Üsküdar, Aziz Mahmûd Hüdayî Mh., Giriftzen Asım Sk.

¹⁶³ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Âsım Bey [Miralay Giriftzen Hacı Mustafa]” maddesi, c. I, s. 116-117.

AVVÂDİYE (XVIII-XIX. yy.)¹⁶⁴

Sultan III. Selim (1789-1807) zamanında Musevî bir tanbûrîdir.

AZİZ DEDE (1835-1905)

Müteahhir¹⁶⁵ neyzenler içerisinde en seçkinlerinden biridir. (Rumî)¹⁶⁶ 1270/1854-1855'te İstanbul'da doğdu. Aziz Dede deminin kuvvetiyle meşhurdu. Muasırları neydeki maharetini “*On kişinin üflemesiyle ancak elde edilebilir*” söyleyerek dile getirirlermiş.¹⁶⁷

Gelibolu Mevlevîhânesi'nde çile çıkararak¹⁶⁸ Dede ünvanını almıştı. Tarikat erbabı arasında ney meşkine başlamış daha sonra da meşhur Sâlim Bey'den çokça istifade etmiştir. Bir aralık Hâlim Paşa'nın davetiyle Mısır'a gitti ve kendisine çok hürmet gösterildi. Son zamanlarında Kulekapısı (Galatasaray), Bahariye ve Yenikapı Dergâhlarının neyzen başılığını ifa ediyordu. Hamparsum notasını kullanırdı. Hatta Büyük Osman Bey eserlerini Aziz Dede'ye yazdırırmış.

Aziz Dede kısa boylu, şişman, mukavvim bir vücuda malikse de işrete ziyadesiyle inhimâki meykeş¹⁶⁹ olmadığı halde vefâtına sebep olmuştur. Haşin bir tabiatla olduğundan talebeleri pek müşkilat gelirlerdi. Hatta kendilerinden sonra Kulekapısı'na neyzen başı olan Hakkı Dede bir meşki müteakib sarf-ı nazar etmekle mecbur olmuştur.

Aziz Dede evvelce girift ve nısfıye¹⁷⁰ ile de meşgul olmuşsa da daha sonra sırf neye dikkat hasr eylemiştir. Hatta neyzenlerin nısfıye üflemelerine karşı çıkarmış.

Büyük usûllerden yalnız devr-i kebîr kuvvetle kullanabilirse de en ziyade semaî de sahib-i ihtisas idi. Hatta devr-i kebîr usûlündeki eserleri bile kolaylıkla semaîye

¹⁶⁴ Avvâd: Ud çalan. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 54.

¹⁶⁵ Müteahhir: Teahhür eden, sonraya kalan, geciken. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 758.

¹⁶⁶ Gariptir ki yazar sadece bu bölümde rumî tarih vermiştir.

¹⁶⁷ Güntekin Mehmet, *İstanbul'un 100 Musikişinası*, İstanbul Kültür A.Ş., İstanbul 2010, s. 48.

¹⁶⁸ Çile: 1. Kırk sayısı. 2. (Tasavvuf) Dervişlerin تنها ve ıssız bir yere çekilip kırk gün kırk gece çetin bir perhiz ve nefis mücahadesi döneminden geçmeleri, bu süre içinde gıda, uyku ve dünya kelimelerini en aza indirerek hem beden, hem de zihnen azami derecede ibadet etmeleri. Bkz.: Uludağ, a.g.e., s. 96.

¹⁶⁹ Meykeş: Şarap içen, içki içen. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 638.

¹⁷⁰ Nısfıye: Ney'in bir çeşidi. Ney'in bir sekizli tizine verilen ad. 12 çeşit neyin herbirinin birer nısfıyesi vardır. Örneğin *mansur nısfıye*, mansur ney'in bir sekizli tizidir. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Nısfıye” maddesi, c. II, s. 118.

mütemâyil-i tahvîl idi. Bundan dolayı en mühim eserleri sâz semaîleridir. Saz eserleri; uşşâk, kârciğâr, yegâh, sultânî-yegâh, hicaz, hümâyûn, rast, hüseyinî, sabâ, sûz-i dildendir. Hicaz ve nevâdan olmak üzere iki de peşrev bestelemiştir.

(Rumî) 1323/1907-1908'de¹⁷¹ vefât ederek Üsküdar Mevlevîhânesi'ne defin edilmiştir.

AZİZ EFENDİ (ö. 1895)

Medine'de doğduğu için *Medenî Aziz Efendi* nâmıyla anılırdı. Babası Abdullah Câfer Efendi vefât edince, İstanbul'a gitti. Biraz Türkçe öğrenmiş olan bu yetim çocuğu Anber Ağa evlat edindi ve iyi bir tahsil yaptırdı. Kur'ân-ı Kerîm-i hıfzettirdi.¹⁷² Öztuna'nın ansiklopedisinde 50 eseri mevcuttur.

Vefâtı 1313/1895'dir. "*Hak Azizî yevm-i mahşerde eder mutlak aziz*" vefâtına tarih olarak söylenmiştir.

BABA NEVÂYÎ (ö. 1650)

Aslen Halepli olup İstanbul'a yerleşmiştir. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında ün kazanmış mûsikîşinâslardandır. Vefâtı 1060/1650'dedir. Meşhur eserleri;

- Nişabûrdan nim devir usûlüyle : Ne açıldık fezâ-yı gülşene gül-pîrehenlerle
- Şehnâzdan evfer usûlüyle : Dedim hüsnün beratında nedir zülf-i siyah eğri

BEHLÜL EFENDİ (ö. 1895)

Hânendeydi. İstanbulludur. Bahriye hazîne-i evrak mümeyyizi idi. Ziya Bey'in dayısıdır. Mevlevî tarikatına intisâb etmiştir. Derin mûsikî bilgisi ve güzel sesiyle

¹⁷¹ Hem Yılmaz Öztuna'nın ansiklopedisinde hem de DİA.'de vefât tarihi 1905 olarak verilmiştir ki 2-3 senelik bir ihtilaf söz konusudur. Aynı şekilde doğum tarihini de müellifimiz yanlış vermiştir. Çoğu kaynaklarda 1835 olarak doğumu gösterilmektedir. Bkz.: Öztuna, TMA., a.g.e., c. I, s. 91.; Nuri Özcan, "Aziz Dede", DİA., İstanbul 1991, c. IV, s. 334-335.

¹⁷² Öztuna, BTMA., a.g.e., "Azîz Efendi [Medenî Hâfız]" maddesi, c. I, s. 134.

tanınmış, özellikle durak¹⁷³ okumadaki maharetiyle ün kazanmıştı.¹⁷⁴ *Durakçı Behlül Efendi* diye de maruf olup Yenikapı Mevlevîhâne'sinde hizmette bulunmuştur.¹⁷⁵ Eyüplü Mehmed Bey'in talebesidir. Biraz da Dede Efendi'den meşk etmiştir. Kerimesi elyevm ber-hayat¹⁷⁶ olup, güzel kanun çalarmış. Bu zât çoğunlukla Sahib Molla Bey'in yalısına müdavim bulunuyormuş. Nota bilmediği halde perdeye aşına bir zâtmış.

Gayet güzel taksim yapmakla meşhurmüş. Hacı Ârif Bey'ler bile bulundukları mecliste Behlül Efendi'ye taksim ettirirlermiş.

1895¹⁷⁷ yılında vefât etmiş, Edirne Kapısı'na defin olunmuştur. Üsküdar'da ¹⁷⁸ Hacı Bayram Dergâhı'nda bulunurdu.

Eserleri içerisinde birkaç güzel ilahi vardır. Elimizde ise şu üç eseri bulunmaktadır:¹⁷⁹

- Müsteâr durak : Şifây-i vasl kadrin hicr ile bî-mâr olandan sor
- Müsteâr evsat cumhur ilahi : Vech-i yâre dûş olan, âlemde seyrân istemez
- Uşşâk düyek ilahi : Tecellî-i cemâl ister

CELAL EFENDİ (1848-1907)

Şeyh Celal Efendi, Celâleddin Dede denirdi. Mesnevîhan Osman Selahattin Efendi'nin sulbünden¹⁸⁰ 1265/1848 senesinde doğdu. Validesi Attar Hacı Tâhir Efendi'nin kerimesi Hacı Münire hanımdır. İbtidâ Davud Paşa Rüştiyesi'nde mebâdi-i ulûmu¹⁸¹ tahsile başladı. Çeşitli muallimlerden Arapça ve şer'îyyât, Tunuslu Mustafa Efendi'den de Futuhât-ı Mekkiyye ve Buhâri-i Şerîf okudu. Pederinden husûsi tederrüsle icâzet aldı.

¹⁷³ Durak: Dinî ve tasavvufî Türk Müsikisî'nde bir çeşit ilahidir. Mevlevîlik hariç tarikatların ayin ve zikirleri arasında, fasıla verildiği zaman icra edildiği için bu adı almıştır. Durak formunda sadece Durak Evferi usûlü kullanılmaktadır. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Durak" maddesi, c. I, s. 232.

¹⁷⁴ Nuri Özcan, "Behlül Efendi", *DİA*, İstanbul 1992, c. V, s. 353.

¹⁷⁵ Ruhi Ayangil, "Türk Müsikîsi Tarihinde Yenikapı Mevlevîhânesi", *Z Dergisi*, erişim tarihi 24.12.2017, <https://zdergisi.istanbul/makale/turk-musikisi-tarihinde-yenikapi-mevlevihanesi-59#>.

¹⁷⁶ Behlül Efendi'nin eşi, yazar bu eseri yazdığı zamanlarda hayattaymış.

¹⁷⁷ Yazar 8^a'da ... vefâtı yaklaşık 1303(1886)'dadır. demiştir, fakat Behlül Efendi 1895 yılında İstanbul'da vefât etmiştir. Bkz.: Nuri Özcan, "Behlül Efendi", *DİA*, İstanbul 1992, c. V, s. 353.

¹⁷⁸ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 75^b.

¹⁷⁹ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Behlül Efendi" maddesi, c. I, s. 151.

¹⁸⁰ Sulb: 1. Omurga kemiği, bel kemiği. 2. Sülâle, zürriyyet. 3. Soy. 4. Sert, katı. 5. Katı. 6. Taş gibi. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 962.

¹⁸¹ Mebâdi-i ulûm: İlk bilgiler, ilk ilim başlangıçları. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 591.

1283/1866'da Mustafa Nâil Paşa'nın kerimesi Nazife Hanım'la izdivaç etmiştir. 1286/1869'da pederinin ihtiyar-ı uzlet buyurması münasebetiyle Konya seccade-nişîni Safvet Çelebi'nin müsaadesiyle vekâleten nişîne tayin olundu. O esnada yirmi iki yaşlarında bulunuyorlardı. 1304/1886'da Osman Selahattin Efendi ahirete irtihal ettiğinden vazifeyi asaleten ifa etmeye başladı.

1305/1887'de Eskişehir Mevlevî Dergâhı postnişini Hasan Hüseyin Dede'den mesnevî-i şerîf icazeti aldı. Meşîhat vazifesi kendilerine tevcih olunduktan sonra mukabele günleri düzenli olarak mesnevî-i şerîf tedrisine devam etti. Kitabı on sekiz senede ikmal buyurduktan sonra tekrar takrîre¹⁸² başlamış, ancak hastalığı bu mebrur vazifeye mani olmuş ve son defasında:

Hemçünan yâd-ı ecel bâ Ârifân / Nerm-i şev hemçûn nesîm-i gülîstan

beytini okuyarak dersi terk etmiştir. Müşârun ileyh hazretleri çeştî, şâzelî, kâdirî tarîklerinde hilâfeti hâizdirler.

Adab-ı tarîk muhafazaya pek riâyetkar, mevki-i resmîyette vakur mamafih hususiyet âlemi sâde ve nezih idi. Tekellüfsüz görüşür ve vüs'at-i ilmiyesi ile muhataplarına bir hiss-i hürmet ilka ederdi. Müntesibîn-i tarîk arasında mümtaz şahsiyetlerin bulunması ve bunların şeyhi sık sık ziyaretleri o devir idaresinde cây-ı şüphe görülmuş ve bu yüzden Celal Efendi pek çok tazyikata maruz kalmıştı.

Hayatının son zamanlarında tederrün-i rie ve hançere¹⁸³ hastalığına muzdarip bulunuyordu. Üç sene kadar marazın ızdırabıyla ezildi. Bir aralık tabiplerin gösterdiği lüzum üzerine Gedikpaşa civarında bir ev kiralayarak nakil etti. Fakat hastalık yerini takip etmiş ve 1324/1907 Mayısında şeyh hazretlerinin ahirete irtihaliyle neticelenmiştir. Dergâhta pederleri Osman Selahattin Efendi'nin yanında medfundur.

Meslek-i mûsikîsi - Merhûm Celal Efendi, zamanının en iyi tanbûrîlerinden biridir. Mûsikîyi büyük ve küçük Osman beylerle, İsmet ve Nikoğos Ağalardan öğrenmişti. Sonra bunu isti'dat zatının sevkiyle pek ileri götürmüştü. Mûsikî nazariyatında müphem meseleleri halledecek derecede ihraz-ı liyakat eylemiştir.

¹⁸² Takrîr: 1. Yerleştirme, yerleştirilme. 2. Sağlamaştırma, sağlamaştırılma. 3. Anlatma, anlatış. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1027.

¹⁸³ Tederrün-i rie ve hancere: Tederrün: Bir uzvun, bir organın şişmesi. (Devellioğlu, a.g.e., s. 1054) Rie: Akciğer. (Devellioğlu, a.g.e., s. 893.) Hancere: Gırtlak, hançere. (Devellioğlu, a.g.e., s. 324.)

Tanbûrdaki tavrı silk-i kadim ile Cemil Bey tarzları arasında mutavassıt bir çığırdır. Yani ne pek seri ne ağırdır. Fakat hissiyatı itibariyle çalışı pek kasvetdârmış. Müşârun ileyhın tanbûrunu dinleyenler bunu umumiyetle anlıyorlardır. Bir gün Gedikpaşa'daki konağına Kemânî Memduh Efendi'yi çağırarak beraberce bazı parçaları çalmışlar, Memduh Efendi şeyhin tanburdaki maharetini “*Şimdiye kadar böyle tanbur dinlemedim!*” takdiratıyla itiraf etmiştir. Bilhassa mızraplarındaki hususiyet sanat müntesiplerini hayran bırakırdı. Kendisine has bu tanbur uslûbu *âşikâne* olarak nitelendirilmiştir.¹⁸⁴

Yenikapı Mevlevîhânesi'nin 18. ve sondan bir evvelki şeyhi olan Celâleddin Dede, döneminin tanbur virtüözü idi.¹⁸⁵

1322/1904 Nâyî Osman Dede'nin Hicaz Âyîn-i Şerîfi'nin güftesini düğâhtan besteleyerek yeni âyîn vücuda getirmiştir ki erbâbı arasında pek makbul sayılan bir eserdir. Ve bu eser günümüze kadar ulaşan Celal Dede'nin tek eseridir.

Güftesi: *Şevk-i hayali dost-ı tenim canı can ider*

Sû dü ziyanı zevk-u gam-ı bî nişan ider

mısrayıyla başlar. Hakikatte bu âyîn Celal Efendi'nin uslûbünün ihtişam ve ulviyetini gösterir. Hicaz ve düğâh makamlarının yer ve hareketçe müşabehetleri olmasına rağmen Osman Dede'nin kullandığı nağme kalıplarını değiştirmemek şartıyla düğâha nakli şeyh hazretlerinin mûsikîdeki rûsûhuna birer sağlam delildir.

Celal Efendi mûsikîşinâslara mevki ve din farkını nazar-ı dikkate almaksızın hürmet gösterirdi. Bu onun mütehallik¹⁸⁶ olduğu efkâr-ı ulviye ve kadirşinâslığının bürhanıdır. Topkapılı Nikoğos'un hastalığını işiterek mûsikîşinâslardan maruf Behlül Efendi'yle ziyaretine gitmiş ve “*Biz seni mûsikî ile tedaviye geldik*” diyerek gönlünü hoş etmiş ve sonra da paşanın etrafına dizilerek Irak Faslını icra etmişlerdi. Adamcağız bu ulviyet karşısında ağlamış, teşekkürler etmiş sonrasında kendisi de bir şeyler çalmak istediği halde muvaffak olamamıştır.

¹⁸⁴ Nuri Özcan, “Mehmed Celâleddin Dede”, *DİA.*, c. 28, İstanbul 2003, s. 446-447.

¹⁸⁵ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Celâleddin Dede [Şeyh Mehmed, “Şeyhî”, Tanbûrî ve Neyzen]” maddesi, c. I, s. 173-174.

¹⁸⁶ Mütehallik: Ahlâk peydâ eden, huy edinen, yeni bir huy kazanan. Bkz. Devellioğlu, a.g.e., s. 767.

Tanbûrî Yovakim gırtlak vereminden muzdariben Samatya'daki evinde yatarken, Celal Efendi ziyaretine giderek bizzat hizmet sûretiyle Tanbûrî Yovakim'in gönlünü hoş etmeye çalıştığını orada hazır bulunan bir zattan işittim.

CEMİL BEY (1872-1916)

Doğumu 1289/1872, vefâtı 1916'tedir.¹⁸⁷ Tanbûrî Cemil Bey nâmıyla maruftur. Babası ceza mahkemesi üyelerinden Tevfik Bey olup, Cemil Bey üç yaşındayken vefât etmiştir.¹⁸⁸ İdrak edebildiğimiz sâzendelerin en yükseğidir. Bir müddet Mekteb-i Mülkiye'de bulunmuş, tahsili orta; Fransızca okur-yazar, mutavassıt bir kaleme mâlikti. Tanbura pek küçük yaşlarda başlamış ve eslâfın silkini ¹⁸⁹ bir uslûb ibdâ eylemiştir. Bundan başka kemençe ve viyolonsel çalmağa da hâkimdi. Diğer sazları da orta derecede çalabilirdi.

Tanbûrî Cemil Bey, hâkim olduğu enstrumanları yapıda ve icrada teknik açıdan geliştirmek için birçok çalışmalarda bulunmuştur. Tanburu kemençe yayı ile çalarak, yaylı tanburu bulmuş; kemençeye bir tel daha takadar (kaba rast) dört telli kemençeyi oluşturmıştır.¹⁹⁰

Eslâfın¹⁹¹ âsârını Tanbûrî Ali Efendi'den öğrenmişti. Alkolik, tabîaten mağmûm¹⁹², hayatı gayr-ı muntazamdı. Bundan ...¹⁹³ büyük sanatkârın nâ-behengâm ufûlünü intâc etti. Tanburda asırlık inkılapla muhitine hâkim olmuştur. Bugünkü tanbur vadisi Cemil'in mesleğinin bir zeyl-i temâdisidir. Bestelediği birçok eserin en güzellerini saz eserleri teşkil eder.

İstanbul'un Fatih ilçesinde Aksaray semtinde bir sokağa Cemil Bey'in adı verilerek *Tanbûrî Cemil Bey Sokağı* denilmiştir.

¹⁸⁷ Cemil Bey'in vefât tarihini 1332/1914 olarak veren müellifimiz 2 sene yanılmıştır. Kaynakların çoğunda Cemil Bey'in vefât tarihi 1916 olarak verilmiştir. Hatta Yılmaz Öztuna doğrudan 04.08.1916 tarihini vermiştir. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Cemil Bey [Tanbûrî]" maddesi, c. I, s.177.

¹⁸⁸ Nuri Özcan, "Cemil Bey, Tanbûrî", *DİA*, İstanbul 1993, c. V, s. 326-327.

¹⁸⁹ Okuyamadığımız kelime, bkz.: 12^a.

¹⁹⁰ Sevda Sever, "*Tanbûrî Cemil Bey'in Klasik Kemençe ile Eser İcrasının Özellikleri*" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008, s. 4-5.

¹⁹¹ Eslâf: Bir memurluk veya hizmette birinden önce bulunmuş olanlar, yerlerine geçilen kimseler, geçmişler. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 234.

¹⁹² Mağmûm: 1. Gamlı, kederli, tasalı. 2. Bulutlu, kapalı, sıkıntılı. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 562.

¹⁹³ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 12^a.

- Şed arabân peşrevi fâhte
- Şed arabân saz semaîsi
- Ferahfezâ peşrevi
- Ferahfezâ saz semaîsi
- Muhayyer peşrevi
- Muhayyer saz semaîsi
- Mâhûr peşrevi
- Kürdîli hicazkâr peşrevi
- Hicazkâr saz semaîsi
- Nevâ peşrevi devr-i kebîr
- Bestenigâr saz semaîsi
- İsfahan peşrevi
- Sûz-i dilârâ saz semaîsi
- Şehnâz şarkı - sengin semaî veya dügâh
- Nihâvend - vals¹⁹⁴ : Sevdim seni ey işvebâz
- Muhayyer : Pür lerze olur rûyini gördükçe cenânım
- Hicaz : Hep sevgi vaslında gönül şâd olacakken
- Eviç : Nazîrin yok senin ey mâh yerde
- Mâhûr : Var iken zâtında böyle hüsn-ü ân olma¹⁹⁵
- Kürdîli hicazkâr : Defî' naliş eylerim hep seyri ruhsarınla ben

CEVHER AĞA (ö. 1713)

Asıl ismi *Mustafa*'dır. *Cevherî* mahlasıyla şiirler yazmış bir divan şâiridir.¹⁹⁶ *Gevherî* de denirdi.¹⁹⁷ Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devri üstatlarından olup sesinin güzelliği ile ün kazanmıştı. Şeyhü'l-İslam Yahya Efendi'nin kölesi idi. Musâhip Mustafa Paşa'nın terbiyekerdesi olup hazır cevap bir şâir imiş. On beş kadar eseri olup en meşhurları:

¹⁹⁴ Vals: 1. Bir tür salon dansı. 2. Bazı besteciler tarafından yalnızca çalınmak üzere hazırlanmış beste türü. (TDK.)

¹⁹⁵ “Var iken zâtında böyle hüsn-ü ân senin” diye yazmada geçmektedir. Bkz.: 12^a.

¹⁹⁶ TDEA., “Cevherî Mustafa Ağa” maddesi, c. II, s. 57.

¹⁹⁷ Özdemir, a.g.e., s. 181.

- Nikrizden muhammes usûlüyle: Gönüm hevesi zülfi siyahkare düşürdüm¹⁹⁸
- Nevâdan sakîl usûlüyle : Ruhun bir lâle terdir, ne lâle lale-i hamra

Cevherî, mûsikîye aşinâ bir şâirdir. Şiirlerini makamlara uygun yazmış ve çoğu şiiri bestelenmiştir. Gevherî adında şâirler arasında yaygın bir makâmı da kendisi icâd etmiştir.¹⁹⁹

Âşık Gevherî, Türk Halk Müziği’imizde meşhur olup günümüzde hala söylenilen türkülerin yazarıdır. Örneğin; *Elâ gözlü nazlı dilber* ve *Ey benim nazlı cânânım* adlı âşık türküleri Cevher Ağa’ya aittir.²⁰⁰

Maruf Yusuf Nâbî Efendi’yle latîfeleri meşhurdur. 1125/1713’te vefât etmiştir. Aşağıdaki kıta onundur:

Saba firkat-serâda dil dinen gam-hârı gördün mü?

Esir-i kâkül-i dilber o mihnetkârı gördün mü?

Nice mecmûalar gördün hezârân defter ü divan

Felek bu Cevherî gibi dür-i şehvârı gördün mü?

ÇUVALDIZZÂDE (XVII. yy.)

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde yaşamıştır. İsmi *İsmail* olup Diyarbakırlı idi. Kürdîden hafif usûlüyle “*Kastın eğerçi can u dilin birisinedir*” eserini bestelemiştir.

DÂÎ (XV. yy.)

Hicretin sekizinci asrında yaşamış Kastamonulu şâir ve mûsikîşinâstır. İstanbul’un fethinde bulunmuştur ve Sultan II. Mehmed (1451-1481) devrinde vefât etmiştir.²⁰¹

¹⁹⁸ Zekâî Dede’nin de aynı isimde hisar bûselik makamından nakış yürük semaîsi mevcuttur. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Zekâî Dede” maddesi, c. II, s. 516.

¹⁹⁹ Şükrü Elçin, *Gevherî Divanı, İnceleme-Metin-Dizin-Bibliyografya*, Ankara 1984, s. 16-21.

²⁰⁰ Nurettin Albayrak, “Gevherî”, *DİA*, İstanbul 1996, c. XIV, s. 43-44.

Latîfî Tezkiresi'nde "... marûf müezzîn ve âvâzei elhânı şîrin kimsedir..."

Sehî Bey'in²⁰² tezkiresinde Emir Süleyman nâmına *Çenk-nâme*²⁰³ ismiyle bir kitap yazan Ahmed Dâî'den²⁰⁴ bahsediyorsa da kitabın mevzuunda ve müellifin hayatı hakkında fazla bir şey yazmıyor.

Bursa'da *Ahmed-i Dai Sokağı* olup, o sokakta 1477 yılında yapılan *Ahmed Dai Camii*'i vardır.

DEDE EFENDİ (1778-1845)

Asıl ismi *İsmail* olup; *Derviş İsmail*, *Dede*, *Dede Efendi* ve *Hammâmîzâde* dahi denirdi. 1778²⁰⁵ senesinde İstanbul'da doğmuştur. Pederi Şehzâdebaşı civarında Acemoğlu Hamamı'nın sahibi Arnavut Süleyman Ağa'dır. Bundan dolayı kendisi *Hammâmîzâde Derviş İsmail Efendi* nâmıyla meşhurdur.

İlk olarak ulemadan ve mûsikî üstatlarından Uncuzâde Mehmed Efendi ye müdâvemetle²⁰⁶ mûsikî meşkine çalışmış, bilahare mevlevîliğe intisap ederek Yenikapı Mevlevîhânesi'nde çile çıkarmış ve Şeyh Ali Efendi'den ahz-i tarîk²⁰⁷ etmiştir. Daha babasının sağlığında merhûm Uncuzâde'den meşk ediyormuş.

İlk eserlerinden olup bûselik makamından bestelediği *Zülfündedir benim baht-ı siyahım* şarkısı Sultan III. Selim (1789-1807) hazretlerinin mesmûî hümayûnları olarak nazar-ı takdir ve iltifat oldu. Bu, Dede'nin şöhret kazanmasına bir başlangıç teşkil etmişti.

²⁰¹ Erdemir, a.g.e., s. 110.

²⁰² Sehî Bey Tezkiresi: Asıl adı Heşt Bihişt olan bu tezkire, Sehi Bey (ö. 1548) tarafından yazılan ilk Osmanlı şâirler tezkiresidir. 1538 yılında tamamlanmıştır. Bir önsöz, her birine bihişt (cennet) adı verilen sekiz tabaka ve bir hatimeden oluşmuştur. Bkz.: Günay Kut, "*Heşt Bihişt*", DİA., c. 17, İstanbul 1998, s. 273-274. Latîfî Tezkiresi gibi Sehî Bey Tezkiresi de tetkikatlar ve çalışmalar sonucunda Mustafa İsen tarafından günümüze kazandırılmıştır. Bkz.: Mustafa İsen, *Sehî Bey Tezkiresi Heşt - Behişt*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

²⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Çenkname Ahmed-i Dâî, Harvard Üniversitesi, Cambridge 1992.

²⁰⁴ DİA.'de Ahmed-i Dâî maddesi bulunmakta ve mûsikî ile pek ilişkisi bulunmayıp, edebiyatımızda çeşitli eserler veren 15. yy.'da yaşamış meşhur bir şâirdir. Bu iki kişi muhtemelen aynı kişidir. Bkz.: Günay Kut, "Ahmed-i Dâî", DİA., İstanbul 1989, c. II, s. 56-58.

²⁰⁵ Yazar 21^b'de Dede Efendi'nin 1196/1782 senesinde İstanbul'da doğduğunu yazmıştır. Hâlbuki Dede Efendi 9 Ocak 1778 (10 Zilhicce 1191) tarihinde doğmuştur. Müellifimiz burada yanılmıştır. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., "*İsmâîl Dede-Efendi*" maddesi, c. I, s. 394.

²⁰⁶ Müdâvemet: [Devam'dan] Bir işe aralıksız sürekli çalışma. Bir yere her vakit gidip gelme.

²⁰⁷ Ahz-i tarîk: Tasavvufta mürid adayının (tâlip, muhib) şeyhe ve onun vereceği emirlere tam anlamıyla bağlı kalacağına dair verdiği biata dair söz manasındadır. Bkz. Osman Türer, "Biat", DİA., İstanbul 1992, c. VI, s. 124-125.

Sultan II. Mahmûd'un (1808-1839) cülûsunda musâhibliğe tayin olundu. 1234/1819'da da müezzîn başı oldu. Aynı zamanda Enderûn-ı Hümâyûn'da mûsikî muallimliğini ifa ediyordu. Sultan Abdülmecid'in (1839-1861) cülûsunda ²⁰⁸ bu hizmette bulundu. O vakit padişah tarafından ikametine tahsis olunan Ahırkapı'daki konağında yine talebelerine mûsikî meşkine müdâvemet göstermekte idi.

1262/1845 senesinde talebelerinden Dellâlzâde ve Muhtabzâde'yi refakatine alarak hacc-ı şerîfe gitmiş, Arafat'tan indikten sonra hastalanmış ve birkaç saat mürurunda dâr-ı bekâya irtihal eylemiştir. Kabri Hazret-i Fatîma'ya mûcâvirdir. Vefâtına tarih olarak Şâir Müşîr Kazım Paşa tarafından *Kebş-i cânın kıldı İsmail Dede kurbân-ı Hak* söylenmiştir.

Dede Efendi idrak edebildiğimiz bestekârların en yükseğidir. Pek çok ve çeşitli eserleri vardır. Eserlerinin büyük bir kısmı elimizde bulunur. Üslubu şûh²⁰⁹, kıvrak ve ruhnevâz²¹⁰ olup kendisine mahsus bir husûsiyete sahiptir.

Dede Efendi, babasından kalan malları, hamamı ve hatta evi sefihâne yiyip bitirdikten sonra mevlevîhâneye iltica ederek çile çıkarmıştı.

Dede Efendi aynı zamanda orta düzeyde şâirdir. Bir miktar Türkçe ve Farsça şiirleri vardır.²¹¹

Sazkâr faslını geçerken Tab'î'nin "*Hemişe dilde suhan elde saz karımdır*" bestesinin meyânını hocası hatırlayamamış talebeleri iyice yetişmiş olduğundan hepsine bir bir meyânı yapmalarını söyleyerek bunlardan birinin kabulünü zarûrî bulmuş, dedenin zevk-i mûsikîsi Tab'î'nin eserine pek yaklaştığından eski meyânı hatırlamış ve meşk etmiştir. "*Zülfündedir...*" şarkısını daha mevlevîliğe intisabından evvel bestelemişti. Bilâhare enderûnlular vasıtasıyla Dede Efendi'nin şöhretini işiten padişah dedeyi huzuruna celp ederek okutturmuş ve pek ziyade takdir ederek atıyyeler²¹² vermiştir.

Meşhur üstatlardan Eyüplü Mehmed Bey, Dellâlzâde, Haşim Bey, Zekâi Efendi kendi talebelerindendir.

²⁰⁸ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 21^b.

²⁰⁹ Şûh: 1. Hareketlerinde serbest. 2. Neşeli, şen ve oynak [kadın]. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1003.

²¹⁰ Ruhnevaz: 1. Ruh okşayan. 2. Türk müziğinde bir makam. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 897.

²¹¹ Erdemir, a.g.e., s. 246.

²¹² Atiyye: Hediye, bahşiş. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 52.

Mûsikîde mühim bir inkılap yapmıştır. Bazı usûllerde tadilat yapmış ve garb nağmelerine benzeyen nağmeler içeren şarkılar vücuda getirmiştir. [*Hüzzâm bestesinin “ Gören fütade olur ... ” usûlü zencirdir.*]

“Çifte düyek, çember, fâhte, devr-i kebîr, berefşân” berefşân yerine yine devr-i kebîri ikame etmiş ve bununla nağmelerin latif tabîatını muhafaza etmiştir.

Şed arabândan “*Fer verdi yine dehre bu nev sûr-i meserret*” eviçten “*Ebrûlerinin zahmı nihandır ciğerimde*” ısfahandan “*Aşık olalı sen yâre gönül*” şarkılarında usûl değiştirmesi o zamana kadar alışık bir şey olmadığı halde kendi meydana getirdiği bir yeniliktir.

Denilebilir ki kendi zamanından ziyade bu zamanın rûhunu taşımıştı. Tanzimat ilanından sonra Avrupa adet ve teşkilatıyla beraber biraz da mûsikînin memlekete girmesi Dede’de alafranga karşı bir yönelim uyandırmıştı. Rasttan “*Yine bir Gülnihal*” şarkısı gibi eserler bu eğilimin belli başlı eserlerindendir.

Nev eser, sabâ bûselik, eviç bûselik, hisar bûselik, hicaz bûselik ve sultanı yegâh fasıllarının muhteri’i Dede Efendi’dir. Nev eser faslını Kömürcüzâde Hâfız Efendi’yle müştereken vücuda getirmişler ve bu şekle nihâvend takımları o kavuşturmuştu. Ve kendisinden çok sonra Hacı Ârif ve Fâik Beylerle Tanbûrî Ali Efendi’yle yeniden bir nihâvend takımı vücuda getirmişlerdir. İmam Zeyne’l-Âbidîn Efendi ile bir rekabet neticesinde ferahfeza faslını meydana getirmiştir.

Öztuna’nın ansiklopedisinde günümüze ulaşan 288 eseri verilmiştir.²¹³ Meşhur eserleri:

- Rast cedîd çember beste : Nâvek-i gamzen ki
- Rast nakış semaî : Oynar yürek terennümü
- Rast semaî : Durmaz işler ta ciğerden
- Rast şarkı : Üfdadenim ey bi vefa
- Rast şarkı : Yüzündür cihanı münevver eden
- Rast şarkı : Öpsem seni doyunca
- Rast şarkı : Dil bir güzele meyletti hele
- Rast şarkı : Yine bir gülnihal aldı bu gönlümü

²¹³ Öztuna, BTMA., a.g.e., “İsmâil Dede-Efendi” maddesi, c. I, s. 396-400.

- Rehâvî muhammes beste : Ne edâdır bu, ne kâkûldür bu
- Nev-eser zencir beste : Nasıl edâ bilir ol dilber
- Nev-eser nakış semaî : Diyemem sîne-i berrâkı semenden
- Sûzinâk darbeyn beste : Müştakı cemalin gece gündüz
- Sûzinâk nakış semaî : Nesin sen a güzel
- Sûzinâk nakış semaî : Cana firakı aşkın ile
- Mâhûr hafîf beste : Ey gonca dehen harı elem
- Mâhûr nakış semaî : Yine zevrakı derunum
- Mâhûr şarkı : Sana layık mı ey gül ten
- Mâhûr şarkı : Gördüm bugün cananı dil
- Dügâh çember beste : İzârın gül gül olmuş
- Sabâ şarkı : Gûş eyle gel bülbülleri
- Sabâ şarkı : Küçücükken bir yâr sevdim
- Uşşâk şarkı : Pür ateşim açtırma sakın
- Beyâtî şarkı : Nice bir aşkınla feryad edeyim
- Şed arabân şarkı : Gözümden gönlümden
- Şehnâz nakış semaî : Sevdî bu gönül seni
- Şehnâz şarkı : Sana ey canımın canı efendim
- Beyâtî arabân şarkı : Aklın alır âşıkları deli eyler
- Muhayyer şarkı : Ben sana âşık delim²¹⁴
- Muhayyer şarkı : Sevdiceğim aşıkını ağlatır
- Bûselik nakış semaî : Dehr olmada bu sur ile
- Bûselik şarkı : Zülfündedir benim bahtı siyahım
- Bûselik remel beste : Olduk yine bu şevk ile
- Sabâ bûselik çember beste : Yar ile ateş mekân olsam da
- Sabâ bûselik çember beste : O nahli bağı letafet aman
- Sabâ bûselik sengin semaî : Rengi ruhi gülzarı şâh eyledi²¹⁵
- Hisar bûselik kâr : Ruyi tu camı tarabı gülgün bâd
- Hisar bûselik nakış semaî : Yine bezmi ‘iyy vuslat dili bi karare
- Eviç bûselik çember beste : Ağlar inler payine yüzler sürer
- Eviç bûselik semaî : Sakiya mest ü mudam eylesen

²¹⁴ Ben sana âşık değilim.

²¹⁵ Rengi ruhi gülzarı tebah eyledi.

- Eviç bûselik semaî : Koy açılalım bilsin her razımı
- Şehnâz bûselik beste : Bir devlet için çarha
- Şehnâz bûselik şarkı : Ben müptela oldum sana
- Tâhir bûselik semaî : Söyleyin ol yâre benim
- Acem kürdî şarkı : Bir güzele ben de gönül
- Müstear şarkı : Gönlümü bend etti ol mâh
- Mâyê zencir beste : Olmamak zülfün esiri
- Beyâtî semaî : Her dem edip meyli cefa
- Isfahan şarkı : Aşık olalı sen yare gönül
- Hicaz nakış düyek : Ey çeşmi ahu hicr ile
- Hicaz zencir beste : O mahitabı acep gösterir mi?
- Hicaz nakış semaî : Yine neşei muhabbet dilü canım
- Hicaz şarkı : Ben bilmedim bana ne oldu
- Hicaz şarkı : Aşkınla ben ey nazenin
- Hicaz şarkı : Baharın zamanı geldi
- Hicaz şarkı : Seyri gülşen edelim ey şivekâr
- Hicaz şarkı : Ey but-i nev eda
- Hicaz şarkı : Gönül durmaz su gibi çağlar²¹⁶
- Hicaz şarkı : Bir sevda geldi başıma
- Nişbûrek şarkı : Bigânelik ettin bana
- Nevâ şarkı : Müşköl oldu suzişim etmek nihân
- Nevâ şarkı : Gülzara salın mevsimidir
- Hüseyinî şarkı : Nazlı nazlı sekip gider²¹⁷
- Hüseyinî şarkı : Su gibi çağladığım
- Hüseyinî şarkı : Su gibi çağlarım ben
- Hisar semaî : Hava güzel yine gülşende
- Gülizâr şarkı : Reha bulmadım zülfün telinden
- Gülizâr şarkı : Bî vefa bir çeşmi bî dad
- Gerdâniye şarkı : Bir dilberi sevip bilmezem noldum²¹⁸
- Siphir nakış semaî : Hâlât-ı dil-i benzetemem

²¹⁶ Bu şarkı diğer kaynaklarda şehnâz olarak gösterilmiştir.

²¹⁷ Bu şarkı diğer kaynaklarda gülizâr olarak gösterilmiştir.

²¹⁸ Bu şarkı diğer kaynaklarda hüseyinî aşîrân olarak gösterilmiştir.

- Şehnâz zencir beste : Açıldı lali izarım
- Maye şarkı : Sermesti gamım bade-i huni ciğerimden
- Maye şarkı : Fırkatin hâlim perişan etti
- Hüzzâm zencir beste : Gören fütade olur
- Hüzzâm şarkı : Derdimin dermanı sensin
- Hüzzâm şarkı : Ey güli bağı eda
- Hüzzâm şarkı : Bir nevcivanın hüsn-ü cemali
- Irak beste devr-i kebîr : Her zaman piş-i niganın(m)da
- Irak nakış semaî : Hasretle tamam nale döndüm
- Bestenigâr beste : Erişti mevsimi gül
- Bestenigâr lenk fâhte beste : Dil oldu şimdi meftûn
- Bestenigâr nakış semaî : Kurban-ı tû zülf-i anber efşan
- Bestenigâr şarkı : Ben seni sevdim seveli
- Beste ısfahan şarkı : Bir bülbülü bağım ki
- Eviç şarkı : Ebrulerinin zahmi nihandır
- Eviç şarkı : Bülbül asa ruzu şeb karım nevâ
- Eviç şarkı : Söyleyin ol nevcivana
- Evcara şarkı : Hüsnüne mail gönlüm ezelden
- Evcara şarkı : Gel ey güzeller serveri
- Ferahnâk nakış semaî : Dili bi çareyi mecruh eden
- Ferahnâk zencir beste : Figan eder yine bülbül
- Acem aşirân zencir beste : Meşamı hatıra buyi
- Acem aşirân semaî : Ne havayı bağ sazed
- Acem aşirân semaî : Ey lebleri (mül) gonca yüzü gül
- Şevk-efzâ çember beste : Ermesin ol şehin şevket-i
- Şevk-efzâ nakış semaî : Seri zülf-i anberini yüzüne
- Nühüft şarkı : Ey serv-i nâz-ı nevresim
- Nühüft şarkı : Kasdı o şuhun yine âzâre mi?
- Ferahfezâ hafif kâr : Görmemiştir böyle câ-yı
- Ferahfezâ berefşân beste : Ey kaşı keman tiri müjen
- Ferahfezâ semaî : Bir dilberi nadide bir kameti
- Ferahfezâ semaî : Bu gece ben yine bülbülleri

- Ferahfezâ şarkı : El benimçün seni sarmış
- Köçek şarkı : Ağlatırlar güldürürler
- Hisar bûselik muhammes beste : Her sözün uşşaka ihsan
- Eviç bûselik muhammes beste : Aybeder hâli dili aşufte samanım

DELLÂLZÂDE (1797-1869)

Asıl ismi *İsmail*'dir. Saray-ı Hümâyûn kapı arası Dellâlî²¹⁹ Mustafa Ağa'nın oğlu olup 1212/1797'de Sarıgüzel Mahallesi'nde²²⁰ doğmuştur. Pek küçük iken Kur'ân-ı Kerim'i hıfz etmiş ve Dede Efendi'den mûsikî meşkine başlamıştı. Bir gün Huzûr-ı Şahâne'de muhayyer faslı yapılmış ve tiz sesli hânendelerin azlığı padişahın nazar-ı dikkatini celp ettiğinden bu eksikliğin giderilmesi için Dede'ye emir edilmişti. O da talebelerinden Dellâlzâde ile Çilingirzâde'yi teveccüh ederek saraya yerleştirmiştir. Sûret-i kabulleri Enderûn Tarihi'nde şu sûretle tasvir edilmiştir:

“İlm-i mûsikîde Sâni-i Farâbî velhân-ı elhânda misl-i A'râbî ad olunan ricali hânendeden Derviş İsmail Dede'nin mümtaz ve müntehab şakirt müeddiplerinden Çilingirzâde Ahmed Ağa ile İsmail Ağa'nın sadâları müessir ve meşreb ve mezhepleri de bir gibi olduğundan ehad-ü hüma ahire denk ve ikisine de bir diyecek olmadığı halde Dellâlzâde delâlet ni'm'ür-refîk ile Hazine-i Hümâyûn'a istek ve Çilingirzâde kendine kapı açmak ümidi ile Seferli Odası'nda meşgul ahenk düm tek oldu.”

Dellâlzâde sarayda mûsikî muallimi bulunan Dede Efendi'den meşkine devam etmiş ve 1238/1822'de Serhenk-i Şehriyârî²²¹ ünvanıyla saray müezzinlerine ilhak edilmiştir.

1241/1825'te tâlimine memur olduğu Haşim Bey'in yanından alınmasına muğber²²² olarak sarayı terk etmişse de zuhur eden bir tesadüf sevgiyle tekrar Enderûn'a alındı. Vak'a-yı Hayriye'de²²³ münâdîler herkesi silahaltına davet ediyorlardı.

²¹⁹ Dellâl: 1. Tellâl, satılacak şeyi satan. 2. Alıcı ile satıcı arasında vâsıa olan kimse. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 173.

²²⁰ Sarıgüzel Mahallesi, İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunmaktadır.

²²¹ Serhenk-i Şehriyârî: Padişah Çavuşu.

²²² Muğber: 1. Tozlu, tozlanmış. 2. Gücenmiş, gücenik, küskün. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 663.

²²³ Vak'a-yı Hayriye: Hayırlı olay. Sultan II. Mahmûd tarafından Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kaldırılması olayıdır. Detaylı bilgi için bkz.: Kemal Beydilli, “Vak'a-i Hayriye”, *DİA*, İstanbul 2012, c. XLII, s. 454-457.

Dellâlzâde büyük bir cüretle Yeniçeri Kışlalarına kadar sokulmuş ve ahaliyi âsîler aleyhine toplanmaya teşvik eylemiştir. Vakayı işiten padişah unvan olarak Dellâlzâde'yi tekrar saraya aldırđı ve musâhiblikle taltif etti.

1242/1826'da Halil Rıfat Paşa'nın şeref-i sıhriyyete²²⁴ nâiliyeti münasebetiyle yapılan düğünde okumak üzere bestelediğı Ferahnâk Kâr şark nağmeleriyle zevk ü şâdînin derece-i ifadesine güzel bir misaldir. Bundan başka segâh faslından “Çok harâb dilleri ma'mûr nigâhın” şarkısı ile Dede'nin ısrarıyla bestelediğı Sûzinâk murabba'ı en büyük eserlerindendir. Son zamanlarında nazariyât-ı mûsikî ile uğraşmış fakat bir şeye muvaffak olamamıştır. Müneccimliğe hevesli olup makamları muayyen saatlerde okumak istemiş ve bundan dolayı huzurda fasıl yapması emredilince saatine bakarak okunacak faslı belirlemeye çalışmış.²²⁵

Dellâlzâde mûsikî ile işigaline fasıla verdi. 1261/1845'de Dede ve Muhtabzâde ile Hicaz'a gitti. 1263/1847'de Dede Efendi'nin vefâtı üzerine İstanbul'a döndü. Müteakiben Sultan Abdülmecid'in teşkil ettiğı Mızıka-yı Hümâyûn²²⁶ Hânendeliğı'ne tayin olundu ve Beşiktaş'ta bir ev satın alarak oraya yerleşti. Bununla beraber yine haftada bir gün Topkapı Sarayı'na gelerek talebelerine mûsikî meşk ediyordu.

1279/1862'de Sultan Abdülaziz tarafından Çilingirzâde Ahmed Efendi'nin vefâtıyla münhal kalan müezzin başılığa tayin edildi. Vefât tarihi olan 1286/1869'a kadar o vazifede kaldı. Yahya Efendi Tekkesi'nde metfundur.

Bir oğlu olup kendisinden on beş sene sonra vefât etmiştir.²²⁷ Merhûm orta boylu, zayıf, elleri gayet büyük, kara gözlü son zamanlarında kamburlaşmış bununla beraber nûrânî yüzlü bir zâtmış.

²²⁴ Sıhriyyet: Evlenmek yoluyla olan akrabalık. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 949.

²²⁵ Türk Mûsikîsi'nde makamların icrâ edileceğı vakitler ve makamların etkileri için bkz.: Bayram Akdoğan, “Fethullah Şirvânî'ye Göre Makamların Tesirleri ve İcrâ Edileceğı Vakitleri”, A.Ü.İ.F. Dergisi, c. XLVIII, s. 79-82.

²²⁶ Mızıka-yı Hümâyûn: Sultan II. Mahmûd, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla dâhilindeki Mehterhâne'nin de kapanmasıyla, ihtiyaç haline gelen bando müziğı için 1828 yılında Mızıka-yı Hümâyûn'u kurmuştur. İlk başlarda Enderun'daki Türk hocalar tarafından verilen eğitimin başarılı olamaması sebebiyle, önce Fransız Mösyö Manguel, ardından da İtalyan Guiseppe Donizetti Mızıka-yı Hümâyûn'un başına getirilmiştir. Donizetti bandodaki müzisyenlere önce Hamparsum notasını öğretmiş, ardından da günümüzde de kullanılan batı müziğı nota sistemini ilk defa uygulamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Erhan Özden, *Osmanlı Maârifî'nde Mûsikî*, TTK. Yayınları, Ankara 2015, s. 52-56.

²²⁷ Öztuna'nın ansiklopedisinde oğlu olduğundan hiç bahsedilmeyip, sadece iki kızı olduğü belirtilmektedir. Bkz.: Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “İsmâil Efendi [Dellâl-zâde Hacı Hâfiz]” maddesi, c. I, s. 401.

Dede Efendi mektebinin en büyük şakirdidir. En nefis eserleri yegâh faslındandır. Adeta metruk bir halde bulunan karcıgar faslını yeniden ihya etmiştir.

İştihârı, notanın yeni kabulü zamanına müsadif ise de bereket versin ki eserleri Mızıka-yı Hümâyûn tarafından tesbit edilerek kaybolmaktan korunmuştur. Eserleri:²²⁸

- Yegâh zencir beste : Gönül ki aşk ile pür-sînede hazîne bulur
- Yegâh hafif beste : Bir haber gelmedi ârâm-ı dil ü cânımdan
- Yegâh semaî : Piyale elde ne dem bezmine habib gelir
- Yegâh semaî : Bülbülüm bir güle kim şevkimi efzûn eyler
- Sûz-i dil şarkı : Gücenmiş ol gül-i gülzâr
- Ferahnâk şarkı : Künc-i gamda rûz u şeb dil bî-huzur
- Ferahnâk şarkı : Zülfünü ruhsare dök sümbül gibi
- Ferahnâk şarkı : Olmadım ben dest-i res manendine
- Segâh şarkı : Çok kıldı harab dilleri ma'mûr nigâhın
- Segâh şarkı : Şemâi maksudu yak
- Mâhûr zencir beste : Ayâne idim ol şeh-i hûbâna hediye
- Mâhûr semaî : Mânend-i âh kimse bana hem-nefes değil
- Mâhûr şarkı : Al yanına bir dil-nevâz
- Tâhir şarkı : Ben sana mecbûr olmuşum âh yavrucağım
- Hicaz şarkı : Meseldir söylenir dilde
- Hicazkâr şarkı : Şah aziz mehlika
- Sûzinâk beste : Sinede bir lahza ârâm gel cânım gibi
- Muhayyer bûselik zencir beste : Çekme zahmet dil için merheme zahmet²²⁹

DERVİŞ ABDÎ (ö. 1107/1685?)

Aslen Kefeli olup asıl adı *Abdullah b. Ali*'dir.²³⁰ *Mutî*' mahlasıyla da şiirler yazmıştır.²³¹ Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrine mensup bir mevlevîdir. Bestekâr ve zâkir olarak ünlenen Abdi Efendi'nin zamanımıza gelen tek eseri sözleri Eşrefoğlu

²²⁸ Yazarın yazmada verdiği eserler bunlardır. Öztuna'nın ansiklopedisinde günümüze ulaşan 86 adet eseri mevcuttur.

²²⁹ "Çekme zahm-ı dil için merheme zahmet" diye de kaynaklarda geçmektedir.

²³⁰ Nuri Özcan, "Derviş Abdi", *DİA.*, c. IX, İstanbul 1994, s. 190.

²³¹ Erdemir, a.g.e., s. 294.

Rûmî'ye ait olan “Yüreğime dost derdi vurdu türlü yâreler” uşşâk evsat ilahidir.²³² Hicazdan evfer usûlünde “Bir yanar mı bulunur çün ciğerimden gayrı” murabba'ını bestelemiştir.

DERVİŞ ALİ (1635?-1714)

Ali Şîr-u Ganî nâmıyla maruftur. On birinci hicri asra (milâdî on yedinci asır) mensuptur. İstanbulludur. Gülşenî tarîkindendir. İyi bir mûsikî tahsili görmüştür. Döneminin büyük üstâdı olarak ün kazanmıştır. Şehremini'deki Hulvî Tekkesi şeyhi Sinan Efendi'nin vefâtıyla (1695-96) bu dergâha şeyh tayin edildi.²³³ Vefâtına kadar bu görevi ifa etti ve vefâtından sonra dergâhın adı *Şîrugânî* Tekkesi olarak anıldı. Kabri bu tekkenin haziresindedir.²³⁴

- Nevâdan evfer usûlüyle : Hayli uşşâka bela-yı nâgehândır gamzesi
- Segâhtan hafif usûlüyle : Dil-i nizare terahhum ider hababim yok

maruf eserlerinden olup daha yüz kadar murabba' ve altı yüzü aşkın savt, tesbih ve ilahi bestelemiştir.

DERVİŞ ALİ (XVII-XVIII. yy.)

Aslen Filibeli²³⁵ olup Edirne'yi vatan edinmiş bir mevlevî kudümzenidir. *Kudûmî* mahlasıyla şiirler yazmıştır.²³⁶ Otuz kadar eser bestelemiştir ki en meşhurları şunlardır:

- Baba tâhirden zencir usûlünde : Gel ey saba eser-i gül-bahardan ne haber
- Muhayyer bûselikten devr-i revân usûlünde : Naz idüp ben aşık-ı zara sever dersen
beni

Çeşitli dinî ve din dışı eserler²³⁷ bestelediği halde günümüze hiçbir eseri ulaşmamıştır.²³⁸

²³² Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Abdî Efendi [Kefeli Dervîş Kadı-zâde Osmân]” maddesi, c. I, s. 10.

²³³ Nuri Özcan, “Ali Şîrugânî”, *DİA.*, İstanbul 1989, c. II, s. 454.

²³⁴ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Alî Şîr-ü Ganî Efendi” maddesi, c. I, s. 53.

²³⁵ Filibe: Bulgaristan'ın Sofya'dan sonra ikinci büyük kentidir.

²³⁶ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Alî Dede [Kudümzenbaşı Dervîş, Kudûmî]” maddesi, c. I, s. 46.

DERVİŞ ÇELEBİ (XVII. yy.)

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devri üstatlarındandır. Eyüplüydü. Pek küçük iken mûsikî öğrenmiş ve on beş kadar eser bestelemiştir.

- Acemden evfer usûlünde : Bahâr-ı hüsnünün bil kadrin ey meh câvidan sanma
- Muhayyerden çember usûlünde : Gerden-i canda kemend-i zülf-ı cânânım
midir?²³⁹

DERVİŞ HÜSEYİN (ö. 1833)

*Külhanbeyi*²⁴⁰ nâmıyla maruftu. İlk başta külhâne hademesindendi. Bir gece tesadüfen zikirde okuması Sultan II. Mahmûd'un (1808-1839) dikkatini çekerek Seferli Koğuşu'na چراغ edilmiş daha sonra anânesine²⁴¹ muhalif olduğu iddiasıyla ve Hâlet Efendi'nin müdahalesiyle yüz kuruş maaşla ihraç edilmiştir. Dede Efendi'nin talebelerindendir. Son demlerinde Yenikapı Dergâhı'nda ikamet ediyordu. Gayet güzel bir edâyâ malik olduğundan Dede Efendi, talebelerine onun tavrını taklidi tavsiye edermiş. Uzun bir yaşam sürüp, 1833 yılında vefât etmiştir.²⁴²

DERVİŞ KASIM (XVII. yy.)

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında yaşayan İstanbullu bir mevlevîdir. Sekiz kadar eseri olup, uzzâldan hafif usûlünde bestelediği "*Pirahen-i rengini o sîmin-beden üzre*" murabba'ı onundur.

²³⁷ Formlar sâz mûsikîsi ve sözlü mûsikî diye iki başlıktan oluşmaktadır. Sözlü mûsikî formları da dînî ve lâ dînî (dîn dışı) olmak üzere ikiye ayrılır. Dînî Mûsikî ise kendi içerisinde Câmî Mûsikîsi ve Tekke (Tasavvuf) Mûsikîsi olmaz üzere ana iki bölümden oluşmaktadır. Detaylı bilgi için bkz.: Bayram Akdoğan, *Örneklerle Türk Mûsikîsinde Formlar*, Ankara 2010, s. 45-149.

²³⁸ Nuri Özcan, "Derviş Ali, Kudümzen", *DİA.*, İstanbul 1994, c. IX, s. 192.

²³⁹ "Gerden-i canda kemend-i zülf-ı cânâne midir?" diye de kaynaklarda geçmektedir.

²⁴⁰ Külhanbeyi: Kendilerine özgü giyinişi olan, argo kullanan, başıboş, haylaz delikanlı, serseri, hayta, külhani. (TDK.) Osmanlı zamanında hamam ocağının sürekli yanmasını sağlamak için ocağa kömür atan kişidir. Yetim, başıboş olan bu kişilerin, hamam sahibi tarafından merhamet edilip kışı sıcak yerde geçirebilmesi için hamama alınır, bir takım ufak işler sayesinde hamamda barınırdı. Külhanbeyleri genelde başıbozuk kişiler olduğundan, toplum tarafından pek sevilmezdi. "*Heyt, Var mı bana yan bakan?*" gibi nidalar külhanbeyleri arasında yaygındı. Ayrıntılı bilgi için bkz.: *Meydan Larousse*, a.g.e., c. VII, s. 720-721.

²⁴¹ An'ane: 1. Rivâyet, gelenek. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 32.

²⁴² Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "Hüseyin Dede [Külhanbeyi]" maddesi, c. I, s. 358.

DERVİŞ MEHMED (XVII. yy.)²⁴³

Galata Mevlevîhânesi'nde meskûn idi. Aslen Şamlıdır. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde maruf bir neyzendi. Meşhur eserleri:

- Beyâtîden çember usûlünde : Subh-dem cana nesim-i zülf-i hoş-boyun senin²⁴⁴
- Iraktan hafif usûlünde : Gördüm aks-i ruy-i yâri gevherin âyîne de

DERVİŞ MEHMED (XVII. yy.)

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinin üstatlarındandır. Aslen Bağdatlı olup, mevlevî idi. On beş kadar eseri olup marufları:

- Eviçten zencir usûlünde : Ter olmadın leb-i hâhiş kenar-ı câmindan
- Hicazdan evfer usûlünde : Ârızın vâsf eyler iken gülşen içre gül güle

DERVİŞ MEHMED (ö. 1798)

Çallı Derviş ünvanıyla meşhur olmuştur. Galata, Beşiktaş, Kasımpaşa mevlevîhânelerinin neyzenbaşısıydı. Zamanında bu sınıfta eşi benzeri nadir bulunan bir kimseydi. Türk Mûsikîsi'nin büyük ney üstatlarından biridir.²⁴⁵ 1213/1798'de vefât etmiştir.

DERVİŞ MUSTAFA (XVII. yy.)²⁴⁶

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında Edirne Mevlevîhânesi'nde aşçıbaşısıydı. Hicazdan zencir usûlünde “*Şarab-ı germ-i ışkî nuş idüp mestanedir gönüm*” murabba'ını bestelemiştir.

²⁴³ Yazar 19^b'de Derviş Mehmed'i anlatmıştır. Fakat anlatılan bu kişi Atrabü'l-Âsâr'ın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 6204 nüshasına [16^a] göre Derviş Ali Ser-neyzen olarak geçmektedir.

²⁴⁴ “*Subh-dem cana nesim-i zülf-i şeb-hûyun senin*” diye de kaynaklarda geçmektedir.

²⁴⁵ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Mehmed Dede [Çallı Derviş Neyzenbaşısı]” maddesi, c. II, s. 38.

²⁴⁶ Öztuna'nın BTMA'nda 1650? yılında vefât etmiş bir Türk bestekâr Mustafa (Derviş)'dan bahsedilmekteyse de aynı kişi olup olmadığı konusunda tam bir bilgiye ulaşamadık. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Mustafa [Derviş]” maddesi, c. II, s. 75.

DERVİŞ ÖMER (XVII. yy.)

Sultan IV. Murad (1623-1640) zamanında Enderûn-ı Hümâyûn mûsikî muallimiydi. Tokatlıdır. Gülşenî Tarîki'ne mensup bir derviş olup Mısır'da İbrahim Gülşenî'nin²⁴⁷ âsitanesinde²⁴⁸ on yedi sene hizmet ettikten sonra Süleyman Kânûnî (1520-1566) zamanında İstanbul'a gelmiş ve padişahla beraber Sigetvar Harbi'ne²⁴⁹ katılmıştır.

Evliya Çelebi yüz kırk yaşında vefât ettiğini haber verir ki güç inanılır. Yine aynı müellifin rivâyetine göre asrın mûsikî hocası ad olunacak iktidarda bir zât imiş.

Sultan IV. Murad (1623-1640) segâh makamını pek sevdiğinden bu fasılda birçok nakış, savt, zikir ve şarkı bestelemiştir. Mâye makâmından devr-i revân usûlüyle “*Yârin dehâni ser nihandan haber ver bir*” mısraıyla başlayan bir murabba'ndan Evliya Çelebi bir münasebetle bahsediyor.

Günümüze 3 hâneli bir dinî Sakîl Eviç Peşrevi ulaşmıştır ki bu peşrev “*Zâkir Sakıylı*” diye anılırdı.²⁵⁰ Bu büyük bestekâr pek çok talebe yetiştirmiştir ki en meşhur talebesi, bestekâr ve hânende olan Galatalı Vehbi Osman Efendi'dir.²⁵¹

DERVİŞ SADÂYÎ (1590?-1655)

İstanbulu bir mevlevî olup Sultan IV. Murad (1623-1640) zamanında ün kazanmıştı. 6 Muharrem 1066 (5 Kasım 1655) tarihinde Bursa'da vefât ederek, Deveciler Mezarlığı'na defnedilmiştir.²⁵² Günümüze ulaşan şu sabâ evsat ilâhî,

²⁴⁷ İbrahim Gülşenî (ö. 1534), Gülşenî ve Halvetî tarikatının kurucusudur. İbrahim Gülşenî ve Gülşenî Tarikatı ayrıntılı bilgi için bkz.: Himmet Konur, *İbrâhîm Gülşenî Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2000.

²⁴⁸ Âsitâne: Bir tarikatın veya tarikat kolunun merkezi durumunda olan büyük tekkelere verilen isimlerden biri. Bkz.: M. Baha Tanmam, “Âsitâne”, *DİA.*, İstanbul 1991, c. III, s. 485-487.

²⁴⁹ Sigetvar Harbi: Sigetvar (Zigetvar) Macaristan'ın güneybatısında bulunan Baranya idari birimine bağlı tarihi bir şehirdir. Avusturya ile 1562 yılında vergi anlaşması yapılmıştı. Ferdinand'ın vefâtıyla vergilerin iki yıldır zamanında ödenmemesi yapılan bu sulhun bozulmasına ve Sigetvar Seferine neden oldu. Sultan I. Süleyman'ın (Kanuni) (1520-1566) bizzat ordusunun başkumandanı olarak çıktığı on üçüncü ve son seferdi. Kanuni bu savaşa hasta olarak katılmış ve 73 yaşında savaş alanında vefât etmiştir. Sonrasında Sigetvar Kalesi alınmış ve sefer zaferle sonuçlandı. Bkz.: İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara XIII Dizi, c. II, s. 408-421.

²⁵⁰ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Ömer Efendi [Derviş, Tokatlı Gülşenî]” maddesi, c. II, s. 176-177.

²⁵¹ Nuri Özcan, “Derviş Ömer Efendi”, *DİA.*, İstanbul 1994, c. IX, s. 195.

²⁵² Nuri Özcan, “Derviş Sadâyî”, *DİA.*, İstanbul 1994, c. IX, s. 197.

“Gelmişim vahdet ilinden / aşk ile cihana ben” Derviş Sadâyî’ye aittir.²⁵³ Diğer iki eseri şunlardır;

- Aşîrândan evfer usûlünde : Yolunda can virem gibi derunumda alâmet var
- Hicazdan düyek usûlünde : Meyân-ı lücce-i firkatde kaldı keştî-i dil

DERVİŞ ŞEYDA (ö. 1800)

İsmi *Abdurrahim*’dir. İstanbullu olup bir Halvetî²⁵⁴ dervişinin oğludur. Küçük yaşta Kur’an-ı Kerim’i hıfza çalıştığından halk arasında daha çok *Şeydâ Hâfız* ismiyle tanındı. Daha sonra gözleri âmâ olduğundan mûsikî öğrenmek ve bu sûretle geçimini tesis etmek emeliyle Galata Mevlevîhânesi’ne intisap etmiş ve Selim Dede’den sikke almıştı. Müşârun ileyh az zamanda sanatı benimsemiş ve zamanının üstatları arasında ismi geçmeye başlamıştır.

“... Tekmîl-i fenn-i mûsikîye az zamanda nâil ve zamanımızın Hâfız Post’u olup Yenikapı Mevlevîhânesi’nde kudümzen başılık makam-ı refîine nâil olmuştur.” *Esrar Dede Tezkiresi’nden*

Abdürrahim Efendi aynı zamanda mutavassıt iktidarda bir şâirdi. Şiirlerinde *Şeydâ* mahlasını kullandığı gibi *Şeydâ Dede*, *Şeydâ Derviş*, *Şeydâ Hâfız* mahlaslarını da kullanmıştır.²⁵⁵

Iraktan bestelediği âyîn-i şerîf meşhurdur. Zamanımıza ulaşan eserlerine bakıldığında devrinin büyük bestekârlarından olduğu anlaşılmaktadır. Bazı kaynaklarda döneminin Hâfız Post’u addedildiği de belirtilmektedir.²⁵⁶

Sultan III. Selim Hazretlerinin (1789-1807) lütfuna nâil olarak Hicaz’a gitmiş ve dönüşünde birkaç sene evinde istirahat etmiştir. 68 yaşlarında kudümzenbaşı olarak²⁵⁷ 1214/1800’de vefât etmiş ve Üsküdar Mevlevîhânesi’ne defîn edilmiştir.

²⁵³ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Sadâyî” maddesi, c. II, s. 246.

²⁵⁴ Halvetî: Halvetiyye, Ömer el-Halvetî’ye (ö.800/1397-98) nisbet edilen İslam dünyasının en yaygın tarikatıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Süleyman Uludağ, “Halvetiyye”, *DİA*, İstanbul 1997, c. XV, s. 393-395.

²⁵⁵ Erdemir, a.g.e., s. 445.

²⁵⁶ Nuri Özcan, “Abdürrahim Dede, Şeydâ Hâfız”, *DİA*, İstanbul 1988, c. I, s. 288-289.

²⁵⁷ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Abdürrahim Dede-Efendi” maddesi, c. I, s. 21.

DİLHAYAT KALFA (XVIII-XIX. yy.)

Türk Mûsikîsi'nin en üst düzeye eriştiği dönemde yaşamıştır.²⁵⁸ Doğum ve vefât tarihi tam olarak bilinmemektedir. Sultan II. Mahmûd (1808-1839) zamanında sarayın Hazinedâr ustasıymış. Güzel tanbur çalarmış. Müslüman kadın bestekârlarımızın en iyilerindendir. Bestelediği eserler genel olarak düz bir seyir halinde devam etmiş, fazla geçki ve çeşni içermemiştir.²⁵⁹ Aşağıdaki eserleri Yılmaz Öztuna'nın Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi'nden²⁶⁰ alınmıştır:

- Evcâra peşrevi (çifte düyek)
- Saz semaîsi
- Mâhûr saz semaîsi
- Ağır remel eviç beste²⁶¹ : Çok mu fîğanım ol gül-i zîba-hırâm için?
- Devr-i kebîr mâhûr beste : Tâ-be-key sinemde cây etmek cefâ vû kîneye?
- Ağır hafîf ras beste : Nev-hırâmım sana meyl eyledi can bir, dil iki
- Ağır hafîf sabâ beste : Yek-be-yek gerçi murâd-i dili takrir ettim
- Muhammes siphir peşrevi
- Hüseyinî peşrevi (*Hezâr-Dinâr*)
- Saz semaîsi
- Neresin seşrevi
- Neresin saz semaîsi
- Büzürg peşrev (*Hafîf*)
- Büzürg saz semaîsi
- Müselles sakîl peşrev
- Müselles saz semaîsi

²⁵⁸ Dilek Şafak, “*Dilhayat Kalfa Hayatı – Besteciliği – Eserleri*”, (Yüksek Lisans Tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996, s. 1.

²⁵⁹ Şakak, a.g.e., s. 5.

²⁶⁰ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Dil-Hayat Kalfa” maddesi, c. I, s. 226.

²⁶¹ Müellifimiz Enderûnlu Yusuf Efendi'den bilgisine ulaştığını ifade ederek “*Evicden de güzel bir beste yapmıştır.*” dediği beste budur.

DURMUŞ AĞA (XVII. yy.)

On birinci hicri asra mensup üstatlardan olup Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında meşhur olmuştu. Galatalı idi. Güzel sesli bir zâtmış. Yüz kadar eser bestelemiştir ki en meşhuru acem aşırnâdan çember usûlündeki “*Andelibem gülşenim tâb-ı münîrimdir benim*” bestesidir.

EBÛBEKİR AĞA (ö. 1759)

İstanbul’da Eyüpsultan’da doğmuştur. Bu yüzden *Eyyûbî* yahut *Eyüplü* denirdi. Sultan III. Ahmed (1703-1730) zamanında Enderûn-ı Hümâyûn Hane-i Kiler ağalarından idi. İtrî öldüğü zaman 25 yaşlarında olan Ebûbekir Ağa Lâle Devri’nin en büyük bestekârı olarak tanınmıştır. 1759 yılında, 75 yaşlarında İstanbul’da vefât etmiştir.²⁶² Lale Devri’nin ünlü hânende ve bestekârı olan Ebûbekir Ağa’nın günümüze ulaşan darbeyn usûlünde bestelediği mâhûr bestesi “*Bir âfet-i meh-peyker ile nüktelerim var*” şu an bile keyifle dinlenmektedir.²⁶³ Çoğu eseri din dışıdır.

- Hüseyinîden zencir usûlüyle : Senin-çün hâb-ı râhat çeşm-i giryânımla düşmendir
- Eviçten remel usûlüyle : Âşık-ı gam-ı dil-rübâsız olmaz

murabba’ları da onundur.

EMİN (ö. 1712)

Asıl ismi *Mehmed* olup *Nazîrîzâde* nâmıyla maruftur. Delvineliydi.²⁶⁴ Selanik’e yerleşmiş daha sonra 1100/1689’da İstanbul’a gelmiş ve bilgili bir zât olduğundan kibar toplumda hürmet görmüştü. Daha sonra geçim sıkıntısı çektiğinden Şeyhü’l-İslam Feyzullah Efendi’ye takdim ettiği “*Ey dest dilet be-lutf u cûd âmede*” mısraıyla başlayan murabba’ı takdir edilmesine vesile olmuş ve Kıbrıs’a defterdar²⁶⁵ tayin edilmiştir.

²⁶² Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Ebubekir Ağa” maddesi, c. I, s.241.

²⁶³ Nuri Özcan, “Ebûbekir Ağa”, *DİA.*, İstanbul 1994, c. X, s. 275.

²⁶⁴ Delvine: Delvina veya Delvine, Arnavutluk’un Avlonya ilinde bulunan bir şehir ve belediyedir.

²⁶⁵ Defterdar: Osmanlı devleti mali işlerin başındaki memura verilen addır. Defter ile dar kelimelerinden teşekkül etmiş olan bu tâbir defter tutan demektir. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. I, s. 411.

Emin Efendi, çeşitli ilimlerdeki geniş bilgisiyle meşhur olup aynı zamanda zamanının yüksek bir mûsikîşinâsıymış. Özellikle vefâta tarih düşürmede şöhret kazanmıştı.²⁶⁶

On beş kadar eser bestelemiştir ki en meşhuru nişabûrdan devr-i kebîr usûlüyle bestelediği “*An peri ruhsar âmed cay-ı der dil gerd-ü ref*” murabba’ıdır.

Kıbrıs’ta defterdârlığı sırasında 1124/1712’de vefât etmiştir.

ES’AD EFENDİ (1685-1753)

Şeyhülislam Ebû İshak İsmail Efendi’nin oğlu olup 1109/1697’de doğmuştur. *Fatîn’e göre 1096/1685’tir.*

Sırasıyla ihrâz-ı tarîk ederek 1161/1748’de makam-ı meşîhate geçmiş ve daha sonra görevden alınarak İncirköy’ündeki²⁶⁷ sahilhânesinde ikamete başlamış, 1166/1753’de vefâtı ile Âşık Paşa Mahallesi’nde pederinin eseri olan camii yakınına defnedilmiştir.

Es’ad Efendi fazl u kemâliyle müstehir bir zât olup müteaddid eserleri vardır. En meşhuru *Lehçetu’l-Lugât*’tır.²⁶⁸ Bundan başka Sultan III. Ahmed (1703-1730) nâmına *Bülbül-nâme* nâmında diğer bir kitap *Yasin, Nebe, Ayete’l-Kürsî* tefsirleri ve *Hemziye, Mudariyye, Dimyatiyye, Bür’e* tahmisleri²⁶⁹ yazmıştır. Mûsikî malumatı pek yüksekti.

Yüzü aşkın mûsikîşinâsın tercüme-i hâllerini ihtiva eden ve bu itibarla mûsikî tarihimiz için yüksek bir ehemmiyeti bulunan *Atrabü’l-Âsâr fî-Tezkireti Urefâi’l-Edvâr* bu zâta aittir. Kitap maruf Nevşehirli İbrahim Paşa’ya ithâfen yazıldığı mukaddimesinden anlaşılıyor. [“*Mûsikîden bahsederken der ki: “.... Lehv ü la’ib olmayup bil ki ervâh-ı nefvi natıkayı âlem-i kudî ile te’sis etmektir...”*”] Ancak merhûm muhitinde ki muharrirlerin geleneğinden ayrılamamış ve kitabın tali bir kısmını içeren tekellüfat-ı münşiyâne ile doldurmuştur. [Bir numûne: “.... Mâdâm ki râst-ı rehâviyân-ı râh-ı büzürg-i sedâd pâ-nihâde-i makam-ı evc reşâd u terâne-pirâ-yı nevâ-yı im[ti]dâd

²⁶⁶ Erdemir, a.g.e., s. 127.

²⁶⁷ İncirköy: İstanbul’da Boğaziçi’nin Anadolu yakasında Beykoz ilçesine bağlı bir mahalledir.

²⁶⁸ Lehçetü’l-Lügat, Türk Dil Kurumu tarafından, 1999 yılında 835 sayfa olarak yayınlamıştır.

²⁶⁹ Tahmis: 1. Bir şeyi beş kat veya beş köşeli yapma. 2. Bir şiirin her beytinin üstüne üçer mısra katarak her beyti beşer mısraya çıkarma. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1021.

olup şahid-i gül-‘izâr-ı müberka-’rûy-ı devâmı gerden-i ‘işve-i gerdâniyeden bûselik-dâde-i hayat ve sünbüle-i ezhâr-ı etvârı bestenigâr-ı şehnâz-ı sebât ola. Ve gül-bâng-ı sadâ-yı uşşâk beyâtî-mezâk tanîn-endâz-ı sımâh-ı pest ü bülend-i âfâk olup hisâr-ı müste‘âr-ı vücudu dırefş-efrâzi-i bekâ ile devam bula... ’] Bestelediği eserlerin nelerden ibaret olduğunu bilemiyoruz.

Zamanımıza ulaşan eden en maruf eseri *Cemalin gülşeninde bir saadet* mısraıyla başlayan uşşâk ağır semaîsidir. Ayrıca Öztuna’nın ansiklopedisinde şu yedi eser mevcuttur.²⁷⁰

- Sofyan rast ilahî, Nesîmî
- Nühüft saz semaîsi
- Dügâh çenber beste : İzârın gülgül olmuş bûsedem, dil, dâğdârındır
- Dügâh nakış sengin semaî : Sayd eder bin dili bir dâm ile zülf-i siyehin
- Dügâh nakış yürük semaî : Der çemeni piş-i mehi der-yemeni
- Arazbar nakış yürük semaî : Ey nâm-ı cemâl-i yâr burdim
- Hüseyinî nakış yürük semaî : Ey şeh-i kişver-i nâz-u nahvet

Kudret-i şâiranesi de yüksekti. Aşağıdaki mısralar kendisine aittir.

Bakmam o ebruvâne hatt-ı fitne-zâdsız

Şehbeyt-i hüsnâ meyl eylemem müstezâdsız

Es‘ad metâ nazmî gibi bî-revaç olur

Yazar kerem olursa da olmaz kisâdsız

Meşhur şâire Fitnat Hanım (ö. 1194/1780) bu zâtın soyundan dünyaya gelmiştir.

FÂİK BEY (ö. 1891)

Asıl adı *Ahmed Fâik* olup, hacca gittiği için *hacı* nâmıyla da anılmıştır. Dellâlzâde İsmail Efendi’nin talebelerindendir. Esasen Enderûnî’ydi. Aksaray’daki Kız Sanâyi Mektebi’nin müdürüydü. Aynı zamanda iyi girift ve ney üflerdi.²⁷¹

²⁷⁰ Öztuna, TMA., a.g.e., “Es‘ad Efendi [Şeyhulislâm Mehmed]” maddesi, c, I, s. 198.

Dinî ve din dışı pek çok formda eser besteleyen Fâik Bey'in günümüze ulaşan 170 eseri Öztuna'nın ansiklopedisinde verilmiştir.²⁷²

GALİP BEY (ö. ?)

Ali Galip Bey'den ayırt etmek için Notacı Galip Bey diye tesmiye edilip elyevm ber-hayattır.²⁷³ Bir ûdîdir. İki nota mecmûası vardır ki biri peşrev ve sâz semaîlerini diğeri ise dilden dile dolaşan şarkıları ihtiva eder. Yazılışındaki sıhhat itibarıyla herkesçe pek makbul tutulur. Rûsûmâtta²⁷⁴ kitabetle meşgul imiş!²⁷⁵

GARBİS EFENDİ (ö. 1925)²⁷⁶

Beşiktaşlı bir kanunidir. *Uzun Garbis* derlerdi. Ermeni asıllı olan Garbis Efendi piyasa sâzendesi olup fazla bir değer ifade etmeyen piyasa şarkıları bestelemiştir.²⁷⁷ Bir az kânun çalarsa da esasen notacılıkla meşhurmüş. Öztuna'nın ansiklopedisinde 44 eseri verilmiştir.

HOBYARZÂDE (XVII. yy.)²⁷⁸

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde yetişmiştir. İstanbullu olup yedi kadar eseri vardır. Sabâdan semaî usûlüyle bestelediği “*Kıl sabâ gönliüm perîşân olduğum cânana arz*” murabba'ı onundur.

²⁷¹ Nuri Özcan, “Hacı Fâik Bey”, *DİA.*, İstanbul 1996, c. XIV, s. 474.

²⁷² Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Fâik Bey [Hacı]” maddesi, c. I, s. 281-284.

²⁷³ Yazar 48a numaralı sayfada Ali Galip Bey'i anlatırken nota mecmuası olduğundan bahseder ve dipnotta bu bahsedilen nota mecmûasının Notacı Galip Bey'e ait olduğunu söyleyip, bu bilgilere yer verir. Bu bilgiler Ali Galip Türkkân (1868-1949) ile bağdaşmaktadır. Bkz.: Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Türkkân [Ali Galip]” maddesi, c. II, s. 410.

²⁷⁴ Rûsûmât: Gümrük idâresi. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 902.

²⁷⁵ Yazar 48a numaralı sayfanın altına kurşun kalemle açıklama yapıp, üst tarafta bahsedittiği paragrafın aslında Notacı Galip Bey'e ait olduğunu bildiriyor.

²⁷⁶ Yazma eserin sonuna doğru 76^ada *Garbis – Balkan muhârebesinde öldü* denilmişse de (1. Balkan Savaşı 1912-1913 / 2. Balkan Savaşı 1913 yıllarındadır.) kaynaklarda ölümü 1925 olarak verilmiştir. Bkz.: Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Garbis Efendi” maddesi, c. I, s. 298.

²⁷⁷ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Garbis Efendi” maddesi, c. I, s. 298.

²⁷⁸ Hüb: Güzel, hoş, iyi. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 377. Bizde ise hob olarak da kullanılmaktadır. Hobyar ise güzel sevgili demektir. İstanbul'un Fatih ilçesinde Hobyar Mahallesi mevcuttur. Sirkeci'de de Hobyar Camii vardır.

HACI ÂRİF BEY (1831-1885)

1247/1831'de İstanbul'da doğdu. Pederi Eyüp'te yerleşmiş, Şerî Mahkeme Başkâtibi Ebûbekir Efendi'dir. Henüz ibtidâî mektebine²⁷⁹ giderken sesinin güzelliği ilâhî muallimi maruf Eyüplü Mehmed Bey'in ve hat hocası Zekâî Efendi'nin takdirini alarak mûsikî terbiyesinin gelişmesine çalıştılar. 1260/1844'te Mehmed Bey'in delâletiyle Bâb-ı Seraskerî'ye²⁸⁰ gidip gelmeye başladı. Daha sonra padişahın buyruğuyla Mızıka-yı Hümâyûn'a alınarak Haşim Bey'den ders görmeğe başladı. Sultan Abdülmecid (1839-1861), Hacı Ârif Bey'e büyük bir teveccüh gösterirdi. Daha sonra arzusuyla ve altı bin kuruş maaş tahsisıyla emekli edildi.

Ârif Bey bir müddet Şûrâ-yı Devlet²⁸¹ hülefalığında²⁸² ve Beykoz Âşâr Müdürlüğü'nde bulunmuş müteakiben Sultan Abdülaziz (1861-1876) devrinde tekrar saraya alınmış ve Harem-i Hümâyûn mûsikî derslerine devam etmeye başlamıştır. Sonra dört bin kuruş maaşla tekrar emekli edildi.²⁸³ (1293/1876) Sultan Abdülhamid'in (1876-1909) cülûsuyla bir daha saraya alınarak Mızıka-yı Hümâyûn muallimliğine tayin ve kolağalık²⁸⁴ rütbesi sorumluluğuna verildi. Fakat bîçare hayatının son zamanlarında geçim sıkıntısı çekiyordu. Çünkü asgarî maaşlarla geçinmeğe alışmamıştı. Hatta “*Ahteri düşkün garibim*” nihâvend şarkısını vefâtından birkaç gün evvel besteleyerek teessüratını izhara çalıştığını rivâyet ederler.

Şarkı ve oyunda Hacı Ârif Bey'in şanına kimse yetişememiştir. Bunun kendi çalışması sonucu elde ettiği kazanımlardan ziyade tabîî kabiliyetinin bir eseri olduğuna hüküm etmek lazım gelir. Başlarda beste yapmadığından dolayı tarz-ı kadîm taraftarlarının sitemlerine maruz kalıyordu. Hacı Ârif Bey'in bunlara bir mukabil olmak üzere bir beste yapmış fakat bu pek fena düştükten karşıtlarının elinde bir silah itham olarak kalmıştır. Fakat Hacı Ârif Bey de bununla yetinerek başka beste yapmağı tecrübe

²⁷⁹ İbtidâî mektep: İlkokul.

²⁸⁰ Bâb-ı Seraskerî: Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin en üst rütbedeki kumandanı olan seraskerin resmî makam ve buranın âbidevî ana giriş kapısı. Bkz.: Abdülkadir Özcan, “Bâb-ı Seraskerî”, *DİA.*, İstanbul 1991, c. IV, s. 364.

²⁸¹ Şûrâ-yı Devlet: Hicrî 1284 (M. 1867) yılında Meclis-i Valâ'nın lâğviyle kurulan teşekkülün adıdır. Devlet işleri hakkında kararlar vermek, kanun ve nizamları tetkik eylemek, yüksek memurları muhakeme etmekle vazifelendirilmişti. (Günümüz Danıştay'ı.) Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. III, s. 360-361.

²⁸² Hülefâ: Halifeler. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 380.

²⁸³ Hacı Ârif Bey, Harem-i Hümâyûn'da cariyelere meşk hocalığı yaparken, Çeşmidilber adındaki bir cariyeye âşık olur ve onunla evlendirilip saraydan uzaklaştırılır. Müteakiben eşinin Hacı Ârif Bey'i terketmesi üzerine tekrardan saraya alınır. Bu olay üzerine Hacı Ârif Bey “*Nişin terkeyleyip gittin a zalim*” şarkısını bestelemiştir. Bkz.: Nuri Özcan, “Hacı Ârif Bey”, *DİA.*, İstanbul 1996, c. XIV, s. 440-442.

²⁸⁴ Kolağalık: Yüzbaşılıkla binbaşılık arasındaki rütbenin adıdır. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. II, s. 288.

etmemiştir. Hocası Haşim Bey'in eserlerinde eskilere nazaran mühim bir değişim olmakla beraber Ârif Bey'in şarkıları büsbütün başka üslup ve başka mahiyettedir.

Üstat en ziyade hazin, müessir, nizamkâr ve âşıkane zeminlerde muvaffak olmuştur. Sûzinâktan “*Yandım o güzel gözlere ey şûh sitemkâr*” ve uşşâktan “*Meyhâne mi bu bezm-i tarabhane-i cem mi?*” şarkıları iki enfes eseridir. Öztuna'nın ansiklopedisinde 400'e yakın eseri bulunmaktadır.

Ârif Bey mûsikîmize türk aksağı ve katikofti²⁸⁵ olmak üzere iki usûl kazandırmıştır. Hiçbir saz icra etmediği ve nota bilmediği halde adedi bine yaklaşan şarkılarını da ezberden okurdu. Rıfat Bey, Hacı Fâik Bey, Medenî Aziz Efendi, Şevki Bey'in eserlerinde Hacı Ârif Bey'in tesiri mahsustur. Hacı Ârif Bey'den sonra mûsikî gittikçe eski ihtişamını kaybetti. Evvelce eserlerini içeren bir mecmûa bastırmışsa da en güzel eserlerini bunun basımından sonra bestelemiştir.

Abdülkadir Merâğî, Buhûrîzâde İtrî, Dede Efendi'den sonra gelen en büyük Türk Mûsikî bestekârıdır. Kendisinden sonra da Cemil Bey ve Hüseyin Sadettin Arel gelmiştir.²⁸⁶

1302/1885'de Kuruçeşme'de dostlarından birinin yalısında vefât etmiş²⁸⁷ ve Beşiktaş'ta Yahya Efendi Dergâhı'na defnedilmiştir. Teessüfe yaraşır ki cenâzesinde yalnız on bir kişi bulunmuştur.

HÂFIZ KÖMÜR (ö. 1680?)

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devri üstatlarından olup İstanbullu bir dervîştir. Dinî örnekler vermesine rağmen bestelediği eserlerin çoğu din dışı mûsikî formlarındadır.²⁸⁸ Acayip sedası ve komik çehresi ile akranı arasında dikkat çekmiştir.²⁸⁹ Otuz kadar eser bestelemiştir ki en marufları:

- Iraktan nim devir usûlüyle : Dil-i aşüfte kim ol anberin-gisuya bağlanmış

²⁸⁵ Katikofti: Müsemmen usûlü. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Katikofti” maddesi, c. I, s. 434.

²⁸⁶ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Ârif Bey [Hacı Mehmed]” maddesi, c. I, s. 102.

²⁸⁷ Diyanet İslam Ansiklopesi ve Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopesi'ne göre Hacı Ârif Bey, Mızıka-yı Hümâyûn'da 28 Haziran 1885 tarihinde vefât etmiştir. DİA'nda Rauf Yektâ Bey'in verdiği bilgiye göre Kuruçeşme'de bir arkadaşının yalısında vefât ettiği de eklenmiştir.

²⁸⁸ Nuri Özcan, “Hâfız Kömür”, DİA., İstanbul 1997, c. XV, s. 93.

²⁸⁹ Milliyet gazetesi arşivi, web, erişim tarihi 06.12.2017, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1959/04/03>.

- Sabâdan devr-i revân usûlüyle : Dil-i şeyda firak-ı yar ile rencidedir şimdi

Günümüze şu 3 eseri ulaşmıştır:²⁹⁰

- Hüseyinî nakış aksak semaî : Açıldı gonca-i bahârım, pür oldu
- Nihâvend-i kebîr muhammes beste : Bâğdâ mey içilip nâleler eyler, n'eyler,
terennümsüz
- Nihâvend-i kebîr nakış aksak semaî : Dil-i aşüftemiz şimdi yine bir nev-
cûvân ister

HÂFİZ KUMRAL (XVII. yy.)

Asıl adı *Mehmed*'dir ve *Hâfız Kumral Mehmed Efendi* nâmıyla meşhurdur. İstanbulludur. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devri²⁹¹ mûsikîşinâslarından olup Üsküdar'da Aziz Mahmûd Efendi Dergâhı'nda zâkirbaşı idi. Devrinin mûsikîşinâsları arasında bilhassa gür ve tesirli sesiyle tanınan Hâfız Kumral, zâkirbaşılığı ve hânendeliği yanında güçlü bir bestekâr olarak da kabul edilmiştir.²⁹² Meşhur eserleri:

- Nikrizden evfer usûlüyle : Reng-i gül-i hoş-bu ruh-ı cânanda bulundu
- Pençgâh çenber fâhte tevşih : N'ola tâcım gibi bâşımdaya getirsem dâim²⁹³
- Hüseyinî aksak semaî : Cemâlin mühr-i âlem-tâba benzer²⁹⁴
- Hüseyinîden evfer usûlünde (müstezâd beste) : Şerh eylemeğe derd ü gam-ı
aşkını her-bâr, ey şûh-ı sitemkâr

murabba'larıdır. Ayrıyeten 30 kadar daha eseri vardır.²⁹⁵

²⁹⁰ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Hâfız Kömür Efendi" maddesi, c. I, s. 317.

²⁹¹ Öztuna vefât tarihini 1621 olarak göstermesine rağmen yazarın belirttiğine göre şöhret bulduğu devir Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanıdır. Sonuç olarak 1621'de vefât etmesi muhtemel değildir. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, aynı yer.

²⁹² Nuri Özcan, "Hâfız Kumral", *DİA*, İstanbul 1997, c. XV, s. 93-94.

²⁹³ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Mehmed Efendi [Hâfız Kumral, Zâkirbaşı]" maddesi, c. II, s. 38.

²⁹⁴ Öztuna, *BTMA*, aynı yer.

²⁹⁵ Milliyet Gazetesi arşivi, web, erişim tarihi 06.12.2017,
<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1959/04/03>.

HÂFİZ PORTAKAL (XVII. yy.)

Sultan IV. Murad (1623-1640) zamanında yaşamış Kasımpaşalı bir üstattır. Sadrazam Ahmed Paşa asrında gulam²⁹⁶ şâdiydi. Evliya Çelebi aynı dönemde yaşayan mûsikîşinâslar meyânında bu zâtın ismini de zikrediyor.

HÂFİZ POST (ö. 1694)

Asıl ismi *Mehmed Çelebi* olup vücudu çok kıllı olduğundan bu nâmı almıştır. İstanbulludur. *Hâfız* mahlasıyla şiirler yazmış babası imam olduğu için *imamzâde* nâmıyla da tanınmıştır.²⁹⁷ Malumat-ı mûsikîsi oldukça kuvvetliymiş. Asrının en büyük mûsikîşinâsı olduğunda eski müellifler müttefiktir. Aynı zamanda mutavassıt iktidarda bir şâirmiştir.

[“....*Ol asrın hâce-i cihânı fenn-i mûsikârın Fisagores-i devrânı tanbûr-ı bezm-i şevkân miyân-ı târ-ı nezâketi ve daire-i ülfetin malzeme-i sohbeti.*”

... *kadrî mûsikîşinâsân miyânesinde be-gâyet bâlâ ve Rum u Acem’de müştâkâtına nihayet ve dil-dâdegânına hadd ü nihayet yoktur...*” *Tezkire-i Sâlim’den*]²⁹⁸

Tezkire-i Sâlim’e göre bülend ve nazik seda ile okurmuş! Hâlbuki Atrabü’l-Âsâr sesinin bî-âhenk olduğundan bahsediyor. Bu zâtın muhayyer bestenin bestekârı olduğuna nazaran tatlı değilse de tiz bir sese sahip olduğunu kabul etmemiz icap eder.

Hayatının son zamanlarında Dîvân-ı Âli²⁹⁹ hocaları sınıfına katılmış ve Kâğıt Emaneti³⁰⁰ işi kendi sorumluluğuna verilmişti.

Güftelerinin bulunduğu bir mecmûa yazmıştır. Hâfız Post Mecmûası olarak meşhur olup günümüzde Topkapı Sarayı’nda sergilenmektedir.³⁰¹

²⁹⁶ Gulam Şâdi: Tımar sahiplerinin harp zamanında beraber götürdükleri muharipler (harp adamları) hakkında kullanılan bir tâbirdir. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. I, s. 679.

²⁹⁷ Erdemir, a.g.e., s. 196

²⁹⁸ Tezkire-i Sâlim: Mîrzâzâde Mehmed Sâlim Efendi (1688-1739), Tezkiretü’ş-Şü’ârâ adlı eserinde 1688-1722 yılları arasında ölen ve yaşamakta olan 423 şâiri anlatmaktadır. Sâlim Efendi’nin ünlenmesini sağlayan en önemli eseridir. Bkz.: Haz. Adnan İnce, *Tezkiretü’ş-şuarâ*, Ankara 2018, s.5.

²⁹⁹ Dîvân-ı Âli: Nazırlarla (bakanlar) temyiz reisi (Yargıtay başkanı) ve âzalarının (üyeler) muhakemesi için teşkil olunan mahkemeye verilen addır. Lüzum görüldükçe padişahın iradesiyle kurulurdu. (Günümüz Anayasa Mahkemesi) Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. I, s. 462.

³⁰⁰ Bu görevi ifa edenlere Kâğıt Emîni denirdi. Kâğıt Emîni; Osmanlı’da Ahkâm-ı Mâliye (Maliye Bakanlığı) ile saray arasındaki haberleşmeyle görevli kimsedir. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. II, s. 136.

Vefâtını Tezkire-i Sâlim 1105/1694 olarak kayıt ediyor ki beş senelik bir tehalûf³⁰² vardır. “*Postı çâk eyledi şîr-i ecel*” mısraı vefâtına tarih düşmüştür. Vefâtı 1101/1689-90’dadır.³⁰³ Meşhur eserleri şunlardır:

- Nevâdan evfer usûlünde : Ham olmaz değme tirendaz-ı ânın imtihânından³⁰⁴
- Rehâvî semaî usûlünde : Dile mâye-i safâdır hatt-ı rûy-i yâr derler
- Muhayyer çember beste : Vakt-i subh oldu pür olsun kûşe-i meyhaneler
- Râhatü’l-ervâh semaî : Gammı hicriyle zebunum nice türlü hâletim var
- Hüseyinîden darb-ı fetih usûlünde : Temennâmız ne nuş-ı meyde ne sagarda kalmıştır

1000’den fazla eser besteleyen Hâfız Post’un maalesef günümüze notalarıyla ulaşan 15 parçası olduğu söylenmektedir.³⁰⁵

HÂFİZ RİF’AT (XVIII. yy.)

Asıl adı *Mehmed* olup şiirde *Rif’at* mahlasını kullanmaktadır.³⁰⁶ Hâfızlığını on yedi yaşındayken tamamlayıp dini ilimlere vâkıf olduktan sonra kadılık makamına kadar yükselmiştir.³⁰⁷ Bu yüzden *Molla* veya *Kadı* olarak da anılırdı. Sultan III. Ahmed (1703-1730) devrinde yaşamış İstanbullu bir bestekârdır.

Yirmi kadar murabba’, şarkı ve semaîsi varmış! Elimizde yaklaşık on eseri mevcuttur. Rif’at Efendi aynı zamanda şâir olduğundan dolayı bestelerinin çoğunun güftesi kendisine aittir.

³⁰¹ Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphânesi Revân Köşkü yazmaları nr. 1724.

³⁰² Tehâlûf: Birbirine zıt olma, birbirine uymama. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1061.

³⁰³ Yazarın verdiği bilgiye göre (13^a) Hâfız Post 1101/1689-90’da vefât etmiştir. Lakin diğer kaynaklarda vefâtı 1105/1694 olarak verilmektedir.

³⁰⁴ *Ham olmaz değme tirendaz-ı aheng imtihanından* diye de kaynaklarda geçmektedir.

³⁰⁵ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Hâfız Post [Tanbûrî Hânende Mehmed Çelebi]” maddesi, c. I, s. 319.

³⁰⁶ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Rif’at Efendi [Üsküdarlı Kadı Molla Hâfız Süleyman]” maddesi, c. II, s. 235.

³⁰⁷ DİA., “Rifat Süleyman Efendi”, c. XXXV, İstanbul 2008.

HAKKI BEY (ö. 1894)

Lakabı *Kör Hakkı*'dır. İstanbulludur. Harbiye Nezareti Muhasebat birinci şubesi ketebesindendi. Zeyrek'te³⁰⁸ çelebi odalar mahallesinde sakindi, meşhur bir neyzendi. 1894 yılında İstanbul'da vefât etmiştir.³⁰⁹

HALİL EFENDİ (ö. 1703)

Mahlası *Zeki*'dir. *Devrân Bacızâde*, *Çengi Halil*, *Nasuh Paşazâde* de denirdi. İlmiye mesleğine mensup olup, ikmal-i tahsilden sonra mülazım ve kırk akçe medreseden munfasıl olarak Mısır kadılığına nâil olmuştur. Mûsikî, şiir, tarih ve çeşitli ilimlerde malumat sahibi bir zât imiş. Vefâtı 1115/1703'tedir.

Otuz kadar musanna'³¹⁰ murabba' bestelemiştir ki en meşhurları şunlardır:

- Iraktan sakîl usûlüyle : Seraser yandım ey dili âteş-i ah-ı ciğer-suza
- Beyâtîden çember usûlüyle : Ne dem şimşir-i gamzeyle o fettan gösterir

HALİL EFENDİ (XVII-XVIII. yy.)

Sultan III. Selim (1789-1807) ve II. Mahmûd (1808-1839) zamanında yaşamış, Enderûn'a mensup bir mûsikîşinâstır. Aslen Kırımlı idi. Kur'ân-ı Kerîm'i kendi zâtına mahsus bir sûrette kıraatiyle meşhurmüş.

HAMPARSUM (1768-1839)

Adı *Limonciyan Hamparsum*'dur. Aslen Harputlu bir Ermeni olan Serkis Limonciyan ile Gadarine Hanım'ın oğludur.³¹¹ Maruf notanın muhteri'i olup Sultan III. Selim (1789-1807) ve Sultan II. Mahmûd (1808-1839) zamanında yetişmiştir. Tanbur

³⁰⁸ Zeyrek: İstanbul'un Fatih ilçesinde yer alan tarihi bir semttir.

³⁰⁹ Yazar 76a numaralı sayfada Hakkı Bey'i anlatırken, Hakkı Bey'in vefât tarihini vermemiştir. DİA.'nde 1894 olarak verilmiştir. Bkz.: M. Serhan Tayşi, "Hakkı Bey, Üsküdarlı", *DİA.*, İstanbul 1997, c. XV, s. 208.

³¹⁰ Musanna': 1. Tasnî edilmiş, sanat eseri olarak meydana getirilmiş, usta elinden çıkmış. 2. Çok süslü. 3. Uydurulmuş. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 687.

³¹¹ Nuri Özcan, "Limonciyan, Hamparsum", *DİA.*, İstanbul 2003, c. XXVII, 192-193.

çalar ve eserleri güzel okurmuş. Çeşitli eserleri vardır. Çoğunlukla mevlevî tekkelerine müdâvim bulunurdu. Hayatını muallimlikle geçirmiştir. Oğlu Zenop da meşhur bir neyzen idi. Günümüze çeşitli eserlerinden sadece 47 tanesi kalabilmiştir.³¹²

1839 yılında vefât etti ve Beyoğlu'ndaki Surp Agop Ermeni mezarlığına defnedildi.³¹³

HASAN AĞA (ö. 1728)

İstanbul'un Fındıklı mahallesindendir. Mahlası *Hulûsî* idi. İbtidâ Enderûn-ı Hümâyûn'da Hâne-i Kiler'e dâhil edilerek mûsikî öğrenmiş ve 1127/1715'de kâfi miktarda vazife muhakkıkı³¹⁴ olunarak چراغ çıkarılmıştı. Enfiyye³¹⁵ müptelası için *Enfi* veya büyük burunlu olduğu için *Burnaz* nâmlarıyla da tanınırdı.³¹⁶ Sesi pek güzel olduğundan serhânende nâmını almıştı. Vefâtı 1141/1728'dedir.

İki yüzden fazla murabba', nakış ve şarkı bestelemiştir. Meşhur eserleri:

- Acemden zencir usûlünde : Alup yine eline mutrıba çağânelelerin
- Iraktan nim devir usûlünde : Kaçan Ferhad'a Şirin cuy-ı şîr emr itdi taş üzre

HASAN ÇELEBİ (ö. 1720?)³¹⁷

Asıl mesleği kazzazcılık³¹⁸ olduğundan *Kazzaz Hasan Efendi* diye meşhurdu. Sultan II. Mustafa (1695-1703) devrinde ün kazanmış bir mûsikî üstâdıdır. İstanbullu bir hizmetkârdı. Otuz kadar murabba', şarkı ve ilahi nevinden eserleri vardır. Günümüze hiçbir eseri ulaşmamıştır. En meşhuru mâhûrdan fer' usûlünde "*Bezm-i cemende şîveler eyler yürür müsün?*" bestesidir.

³¹² Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Hamparsum Limoncuyan [Kemânî Baba Hampartzum]" maddesi, c. I, s. 325-326.

³¹³ Özcan, aynı yer.

³¹⁴ Muhakkık: Tahkîk eden, hakikati, gerçeği arayıp meydana çıkaran; soruşturmacı. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 666.

³¹⁵ Enfiyye: Keyif içinn buruna çekilen çürütölmüş ve içine bâzı kokulu maddeler katılmış tütün tozu, burun otu [uydurulmuş kelimedir]. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 223.

³¹⁶ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Hasan Ağa [Enfi, Burnaz, Tanbûrî, Serhânende, "Hulus"]" maddesi, c. I, s. 331.

³¹⁷ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Hasan Efendi [Kazzâz Hânende Çelebî]" maddesi, c. I, s. 334.

³¹⁸ Kazzaz: İpekçi, ipek işleyen, ipek satan. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 500.

HASAN EFENDİZÂDE (ö. 1690?)

Kadıköylüdür. *Ahî* nâmıyla meşhurdur.³¹⁹ Aynı mahallede sakin olan Serhânende Mustafa Ağa'dan meşk etmişti. Yirmiden fazla eser bestelemiştir ki meşhurları şunlardır:

- Hüseyinîden remel usûlüyle : Yüz sürmeğe can payine çokdan nigerandır
- Acemden hafif usûlüyle : Nezzâra kıl gönül, o büt-î mâh-tal'ata
- Mâhûr durak : Eyliyen uşşâkı şeydâ dâimâ³²⁰
- Nikrîz çenber beste : Melûl olmak neden, ey dil, şarâb-ı erguvan yok mu?³²¹
- Sabâ "Cankurtaran" saz semaîsi³²²

Evliya Çelebi'nin birinci cildinde bu zâtın ismi geçmektedir.

HAŞİM BEY (1815-1868)

Seyyid Mehmed Ağa nâm zatın oğludur. 1815 yılında İstanbul Fatih Sarıgözel mahallesinde doğmuştur.³²³ Pek küçük iken saraya alınmış ve güzel bir çocuk olduğu için "*Perverde-i nâz u na'im..*"³²⁴ olarak terbiye edilmişti. Mûsikîyi Dellâlzâde'den meşk ediyordu.

[*Şu satırlar Enderûn tarihinden alınmıştır. Dellâlzâde "Raks eyler iken ez kaza, sen şûhha oldum mübtela" mealinde şarkılar meşk ettiği hüsnâ ve müstesna çocuklardan Haşim Bey tam bir mîr-i sîm-i endâme ibtilâ beliiyesiyle karşısında her gece yanarak "Su gibi çağladığım, yüreğim dağladığım senin aşkın değil mi? Her gece ağladığım" tarzında şeyler söylediğine Amr ve Bekr intikal edip bir takrîb ve dil-firîb ile hemen çocuğa lala ve başına bela edince badehu bir kimse ile sohbet ettirmemeğe ikdam ve ale'd-devâm beste ve semaî meşk ederek çavuş mülazımı ettirdiği netice-i kelam olmağın nihayet elân bir takım şerir bir tavır diğer olarak."*]

³¹⁹ Hüseyin Akpınar, "Tasavvufî Bir Kurum Olan Ahîlik'te Mûsikî" *İstem Dergisi*, S.13, 2009, s. 130.

³²⁰ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "Hasan Efendi-zâde Âhî Efendi [Üsküdarlı]" maddesi, c. I, s. 335.

³²¹ Öztuna, *BTMA.*, aynı yer.

³²² Öztuna, *BTMA.*, aynı yer.

³²³ Nuri Özcan, "Hâşim Bey", *DİA.*, İstanbul 1997, c. XVI, s. 407-408.

³²⁴ *Perverde-i nâz u na'im*: Perverde: 1. Beslenmiş, terbiye edilip yetiştirilmiş, büyütülmüş. 2. Üzüm sırasında yapılan bir çeşit tatlı. (Devellioğlu, a.g.e., s. 862.) Bolluk, bereket içinde ve nazlı olarak.

1242/1827’de çavuş oldu ve Sultan II. Mahmûd’un (1808-1839) vefâtından sonra müezzîn başılığa kadar irtifa etti. Bektâşî mensubiyetindendir. Birçok eseri vardır ki eskilere nazaran bir yenilik irâe eder. Şarkî tarzının en yüksek bestekârı olan Hacı Ârif Bey’in hocası olması cihetiyle Haşim Bey’in kendisinden etkilendiği aşikârdır. Mûsikî Nazariyatı’ndan bahseden ve eski eserlerin güftelerini içeren bir mecmûası vardır.³²⁵

Bir bahane ile çocuğu Sarıkçı Şâkir Ağa’nın yanına verdirmişlerdi. Bundan müteessir olan Dellâlzâde artık sarayda durmaya tahammül edemeyerek kaçmıştı. Fakat vak’a-yı hayriyede görülen yârlığı üzerine Sultan II. Mahmûd tekrar kendisini saraya aldırması ve müstevfî³²⁶ maaş tayin eylemiştir. 1868 yılında vefât etmiştir.³²⁷ Üsküdar’da Tunusbağı’nda medfundur. Öztuna’nın ansiklopedisinde günümüze 83 eserinin ulaştığı belirtilmektedir.

HÜSEYİN EFENDİ (1851-1911)

Şeyh Hüseyin Efendi de derlerdi. Mahlası *Fahrettin*’dir. 1267/1851’de doğmuştur. Evvela Yenişehir ve sonra Çırağan dergâhlarının postnişini idi. Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi maruf Osman Selahattin Efendi’nin damadıdır. Pederi Nazif Efendi’yi ihtilaf ettiği zaman ancak on iki yaşında idi. 1326/1908’e kadar uzanan bir yaşantı vardır. Zikredilen tarihte³²⁸ zuhûr eden müstevli koleraya musâb olarak âlem-i ukbâya intikal eylemiştir.

Çırağan Dergâhı sarayın inşası münasebetiyle yıkılarak önce Maçka’ya sonra da Bahariye’ye nakil edildi. Gariptir ki Nazif Efendi’nin ceddi de bu tahvile tâbi tutularak iki defa kabrinden çıkarıldıktan sonra Bahariye’ye defin edilmiştir. Şeyh Hüseyin Efendi de aynı makberede istirahat-güzîndir.

Şeyh Hüseyin Efendi pek çok emsali gibi şiire ve mûsikîye meczup bir zâtı. Kudret-i şâirânesi mutavassıt, mûsikîsi ise pek yüksekti. *Fahrî* mahlasıyla şiirler yazmış

³²⁵ Bu eser Haşim Bey Mecmûası olarak meşhur olup iki defa İstanbul’da basılmıştır. Yazar eserinin muhtelif yerlerinde bu eserden faydalanmıştır.

³²⁶ Müstevfî: [Vefâ’dan] Yeter, yetişir. Tam, mükemmel.

³²⁷ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Hâşim Bey [Müezzînbaşı Hacı Hüseyin]” maddesi, c. I, s. 335.

³²⁸ Yazarın zikredilen tarihte yani hicrî 1326’da vefâtını vermesine rağmen Fahrettin Dede, 21 Ramazan 1329 (15 Eylül 1911) tarihinde vefât etmiştir. Bkz.: Nuri Özcan, “Hüseyin Fahreddin Dede”, *DİA*, İstanbul 1998, c. XVIII, s. 546-547.

ve bu şiirlerini bir divanda toplamıştır.³²⁹ Sanatı maruf üstatlardan ve Muhtabzâde'den öğrenmişti. Yusuf Paşa'dan da ney meşk etmişti. Ve sonuç olarak muasır neyzenler meyânında mütemeyyiz mevki kazanmışlardı. Dem ve tavır itibariyle emsalsiz bulunduklarını bu sınıfın zî-iktidar müntesiplerinden işittim.

Acem aşîrân âyîn-i şerîfi zâde-i ihtisabileridir. Dügâh'tan da bir peşrev bestelemişlerdir. Öztuna'nın ansiklopedisinde unutulmuş bir eseri ve günümüze ulaşan 9 eseri olduğu belirtilmektedir.³³⁰

İTRÎ (ö. 1711)

Asıl ismi *Mustafa* olup *Buhûrîzâde* nâmıyla meşhurdur. İstanbulludur. Huzûr-ı Hümâyûn'da çeşitli fasıllar yaparak dikkatleri celp etmiş ve matlubu olan Esirciler Kethüdalığı³³¹ ile taltif olunmuştur. İtrî en yüksek bestekârlarımızdan olup edebiyatımız gibi İranî tesir altında kalan mûsikîye millî bir istikamet vermekle maruftur. Geçen uzun bir zamana rağmen hala eserleri kıymetlidir. Bunların mühim bir kısmı bize ulaşmış bulunuyor.

Hakkında Salim Efendi “ *İlm-i edvârın hâce-i sânisî ve fenn-i mûsikînin Şeyh Nizâm hakânîsî*” diyor.

Es'ad Efendi Atrabü'l-Âsâr'ında “*Micmer-i derûnî ma'arif-nümûdu dîd-efrûz-ı 'anber-sürûd ve nefha-i nagâm-ı müşgîn-demi 'itr-sây-ı dimâğ-ı fenn-i ma'hûd olup nûkhet-i 'abîr-âsârı bûyîde-kâr-ı meşâm-ı dünya ve râyihâ-i 'ûd-ı kemâlî tebhîr-efgen-i bezmgâh-ı verâ olmağın zaman-ı şâdi-resân-ı Hazret-i Mehmed Hân'da 'ilm-i edvârda kemâl-i üstâdiyyet ile iştiâr ve tasnif-i makş³³² u kârda esâtîz-i A'cam-var dakâyık-şî'ar..*” olduğundan diye gösterişli bir ifade ile tasvir ediyor. Gerçi o zamanın müellifleri herkes hakkında bu yolda ³³³ tasavvura alışılmış iselerde şüphesiz bu sözler İtrî hak ettiği için söylenmiştir.

³²⁹ Erdemir, a.g.e., s. 151.

³³⁰ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Fahreddin Dede [Neyzen Şeyh Hüseyin, “Fahri”]” maddesi, c. I, s. 280.

³³¹ Esirciler Kethüdası: Köle ve cariye satışı işleriyle meşgul teşekkül mensuplarından birinin adı idi. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. I, s. 553.

³³² Yazar 43^b numaralı sayfada Atrabü'l-Âsâr'dan aldığı kısımda *tasnif-i nakş-ı nakş u kârda* diyerek yanlış göstermiştir. Bkz.: Atrabü'l-Âsâr 7^b.

³³³ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 43^b.

İtrî cuma namazlarında okunmak için birçok naatlar bestelemişse de teessüftür ki bunları bilen müezzinler kalmamıştır. Teravih namazlarında ilk dört rekâtında ısfahan, ikinci ve üçüncü rekâtında hüzzam (?) dördüncü rekâtında mutlaka eviç, beşinci rekâtında mutlaka acem aşîrân okunması İtrî'nin ihtirâ' ettiği bir usûldür.³³⁴

İtrî aynı zamanda mürettep divan sahibi hacı bir şâirdir. Ama bu divanı günümüze ulaşmamıştır.³³⁵ Hattatlar arasında da talik yazmakla meşhurdu. Bunun için her üç sınıf hakkında tezkire yazanlar kitaplarında İtrî'ye mühimce bir mevki vermişlerdir.

Çoğu mûsikîşînâslarımız gibi mevlevî olan İtrî'nin ney üflemekte de mahareti varmış. Çeşitli saz eserlerinden şu an elimizde pek azı mevcuttur. [*Rehâvîden sakîl usûlünde bir peşrev, Nihâvendden yine sakîl usûlünde bir peşrev ve semaî, Beyâtîden evsat usûlünde bir peşrev*]

Eski mecmûalardaki güftelere nazaran bine yakın eser bestelediği muhakkaksa da teessüftür ki bize ulaşan eserleri aşağıdakilerdir. Bunların ikisinin güftesini Atrabü'l-Âsâr'dan aldım.

Segâh Âyîn-i Şerîfî ile Rast Naat-ı Şerîfî Cenâb-ı Mevlana'nın âsitânesine hediye ettiği iki lâ-yemut ve enfes eseridir.

Âlem-i mûsikîyye de nâminı ilelebet payidar edecek olan en büyük eseri Bayram Tekbiri'dir ki segâh usûlünde bestelemiştir. Her okunduğu zaman kalbimiz vecih ile titrer. İlâhiyât zemininde pek çok eseri vardır. Bilhassa “*Sâyesi düşmez yere bir böyle nahl-i tûr'sun*” nihâvend ilâhisi zâkir arasında pek makbuldür.

Vefâtı 1124/1712'dedir. “*Buhûrî-zâde'yi bûyâ-yı bezm-i adn ede Allah*” vefâtına tarihtir. Buna nazaran vefât tarihi 1123/1711 görülmektedir.

³³⁴ Enderûn usûlü teravih namazı, Osmanlı iç teşkilâtında, sarayda, Hırka-i Saâdet'te, saray camileri ve mescitlerde, selâtin camileri başta olmak üzere büyük camilerde ve dergâhlarda uygulanmış, Anadolu'ya da yayılmış dinî bir gelenektir. Bu kadim geleneğimiz İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti projeleri kapsamında “*Enderûn Usûlü Terâvih*” ve “*Cumhur Müezzinliği*” uygulamasıyla ihyâ edilmiştir. Bkz.: Ahmed Şahin-Mehmed Kemiksiz, *İstanbul 2010 Ramazan Enderûn Terâvihi ve Cumhur Müezzinliği*, İstanbul 2010, s. 5-18.

³³⁵ Erdemir, a.g.e., s. 235.

Öztuna'nın eserinde dinî 10 ve din dışı 32 eseri olmak üzere 42 eseri verilmiştir.³³⁶ Eserlerinin meşhurları şunlardır:

- Hüseyîden darb-ı fetih beste : Sirişk-i çeşm-i hûnim
- Muhayyerden fâhte beste : Dilber dile dil dilber-i fettâna münasip
- Rehâvî semaî : Biz âlûde-i sâgar-ı bâdeyiz
- Pençgâh fer' beste : Hem sohbet-i dildâr ile mesrûr idik evvel
- Pençgâh çember beste : Pây-i yâre düşmeğe ağıyardan nevbet mi var
- Isfahan zencir beste : Gel (ey) nesîm-i sabâ hatt-ı yârdan ne haber
- Nevâ beste : Piyâleler ki o ruhsâr-ı âl'e ter getirir
- Hisar nim devir beste : Câmlâ'ındır senin âyîne rûy-i enverin
- Hisar semaî : Dil-i pür-ıztırâbım mevce-i seylâbdır sensiz
- Segâh semaî : Tûtî-i mûcize-gûyem ne desem lâf değil
- Irak semaî : Nevruz eriştî bağa şarab istemez misin?
- Nühüft semaî : Mecbur-ı aşkı olduğumu her gören (bilen) bilir
- Bûselik hafif beste : Her gördüğü periye gönül müptelâ olur
- Râhatü'l-ervâh zencir beste : Unutturur gamın ol kâmuranı söyletse

İBRAHİM ÇELEBİ (ö. 1750?)³³⁷

Âmâ İbrahim Çelebi nâmıyla meşhurdu. İstanbul'un Koca Mustafa Paşa Mahallesi'ndendir. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinin maruf bestekâr ve neyzenlerindendir. İki yüzü aşkın beste ve bir miktar nakış³³⁸ bestelemiştir ki en meşhurları aşağıdaki iki murabba'dır:

- Hüseyîden zencir usûlüyle : Eriştî mevsim gel bir gülistan idegôr
- Nevâdan evfer usûlüyle : O şâhun bezmine din gelmesün ağıyara yer yoktur

³³⁶ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "İtrî [Buhûrî-zâde Mustafa Efendi veyâ Çelebî]" maddesi, c. I, s. 376.

³³⁷ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "İbrâhim Efendi [Âmâ]" maddesi, c. I, s. 378.

³³⁸ Nakış: Beste ve semaî formlarının hususî bir şekline verilen isim. Eğer beste ve semaî, 4 hane değil de 2 hane olursa, "Nakış Beste" ve "Nakış Semaî" denilir. Bkz.: Öztuna, *TMA.*, a.g.e., "Nakış" maddesi, c. II, s. 62-63.

İBRAHİM EFENDİ (ö. 1691)

Aslen Edirneli olup Bezzaz³³⁹ Hacı Mehmet Efendi'nin oğludur. Güzel sesli bir zât olduğundan Sultan IV. Mehmed'e (1648-1687) imâmette bulunmuş ve on sekiz sene bu görevde hizmet etmiştir. Kıraat ilminde döneminin önde gelenlerinden biri olan İbrahim Efendi birçok talebe yetiştirmiştir.³⁴⁰ Sürgün yediği Kıbrıs'ta 1102/1691'in mayısında vefât etmiştir.³⁴¹ Dinî ve din dışı çeşitli formlarda çokça eser bestelemiştir. Aşağıdaki iki murabba' meşhur eserlerindendir.

- Hüseyinîden devr-i revân usûlüyle : Bitmez yüreğim yâreleri işler onulmaz
- Eviçten hafif usûlüyle : Cennet safâsı vuslat-ı cânân değil midir?

İBRAHİM EFENDİ (1809-1880?)

İstanbul Tophane'de Kılıçlı Paşa mahallesinde Âsâriye Camii'nin imam-hatibi olduğundan *Âsâriye Hatibi* nâmıyla meşhurdu. Arabistan'da doğduğu rivayet edilirse de hangi şehre mensup olduğu araştırılamamıştır. Doğum tarihi 1224/1809'dur. Yedi veyahut sekiz yaşında iken babasıyla beraber İstanbul'a gelmiş ilimleri öğrenmeye çalışmış ve Dede Efendi'yle meşk etmiştir. 1243/1827'de Arnavutköy'e imam olmuştur. 1254/1838'de de Âsâriye Camii Şerîfi'ne baş imam-hatip tayin buyurulmuştur. İmam-hatip olmasına rağmen içki müptelâsıydı.³⁴² Daha sonra mezkûr imamet ve hitabet görevinden ref' olunarak devâirden yerine hidmet-i kitabetle devam etmiştir. Yaklaşık 1880 yılında vefât etmiştir.³⁴³ Birçok nefis eserlerin bestekârı olup en meşhur iki eseri;

- Bestenigâr makamından : Bû dil sana meftûn olalî ey şeh-i hûbân
- Hicazkârdan : Yok hılâfım...

mısraıyla başlayan şarkılardır.³⁴⁴

³³⁹ Bezzaz: 1. Bezci, kumaş satan, manifaturacı. 2. Çarşı, bedesten. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 98.

³⁴⁰ Nuri Özcan, "İbrâhim Efendi, Edirneli", *DİA*, İstanbul 2000, c. XXI, s. 296.

³⁴¹ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "İbrahim Efendi [Kazasker Hâfız Hunkâr İmamı Edirneli]" maddesi, c. I, s. 378.

³⁴² Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "İbrâhim Efendi [Âsâriye Hatibi]" maddesi, c. I, s. 378.

³⁴³ Öztuna, ansiklopedisinde İbrahim Efendi'nin vefâtını 1880? olarak gösteriyor. Yazar ise eserinde (5^b) 1254/1852 yılını vermektedir. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, aynı yer.

³⁴⁴ Bu sayfanın (5^b) sonunda yazar bir işlem yapmıştır. 1268-1224 = 44 sonucunu bulmuş ve İbrahim Efendi'nin kaç yaşlarında vefât ettiğini hesaplamıştır.

İBRAHİM PAŞA (1495-1536)

Parga³⁴⁵ gemicilerinden birinin oğludur. Gençliğinde mâhir bir kemânî olan İbrahim, Türk korsanları tarafından tutularak Manisa civarında yaşayan dul bir kadına satıldı. Bu kadın genç kölenin hüsn-ü tabiatını ve hünerini gayet güzel geliştirmek ve itina-kârâne terbiye etmekle izhâr ediyordu. O zaman henüz veliaht bulunan Şehzâde Süleyman (Kânûnî, Sultan I. Süleyman) keman çalmakta³⁴⁶ bulunan İbrahim'e tesadüf eyledi. Genç kölenin hüner ve zekâsına o kadar meftûn³⁴⁷ oldu ki o vakitten beri kendisine refik fî mefârik ittihaz ve cülûsunda hizmet-i hâssa ve doğancılar reîsliğine tayin edildi.

Sultan I. Süleyman'ın (1520-1566) veziri olan maktul veya makbul İbrahim Paşa hakkında Hammer diyor ki: *“Rûy-ı devâmı gerden işve-i gerdâniyyeden pûselik-dâde-i hayât ve sünbûle-i ezhâr-ı etrârı beste-nigâr-ı şehnâz sebât ola ve gülbank-ı sadâ-yı uşşâk beyâtî-mezâk-ı tanîn-endâz-ı humâk pest ü bülend-âfâk olub hisâr-ı müste'âr-ı vücûdî direfş-i efrâzi-i bükâ ile devâm bula ...”*

Tarih-i Atâ³⁴⁸, da bunu; Enderûn-ı Hümâyûn'a dahil olarak *“...Tahsil-i ilmi kemâle me'a ziyade sa'y ü verziş”* ettiğini söyleyerek te'yid ve ikmal ediyor. Bu zât daha sonra sadrazam oldu ve 1536³⁴⁹ senesinde padişahın emriyle yatağında öldürüldü.

Mûsikîmizde Hümâyûn-kâr³⁵⁰ nâmlı eserin bestekârı olarak İbrahim Paşa gösteriliyor. Bunun Sultan III. Ahmed'in (1703-1730) maruf veziri Nevşehirli İbrahim Paşa olduğuna dair mûsikîşinâslar arasında bir zan mevcut ise de bu zâtın mûsikîye mahbûbetine ve erbâb-ı sanatı himayesine rağmen bizzat mûsikî ile iştigal ettiğine dair bir kayd-ı tarihi yoktur. Maktûl İbrahim Paşa ise mûsikîşinâs idi ve padişaha intisabına

³⁴⁵ Parga: Yunanistan'ın güney batısında bulunan ufak bir sahil şehri.

³⁴⁶ Öztuna'nın verdiği bilgiye göre kemençe çalmaktadır. Bkz.: Öztuna, TMA., a.g.e., “İbrahim Paşa [Makbûl, Vezîr-i âzam]” maddesi, c. I, s. 292.

³⁴⁷ Meftûn: 1. Fitneye düşmüş, sihirlenmiş. 2. Gönül vermiş, tutkun, vurgun. 3. Hayrân olmuş, şaşmış. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 601.

³⁴⁸ Tarih-i Atâ: Tayyazâde Atâ Bey'in 19. yy.'ın sonunda yazdığı beş ciltlik mufassal Osmanlı Saray tarihi, *Târih-i Atâ* ve *Târih-i Enderûn* olarak da anılmaktadır. Günümüzde Mehmet Arslan tarafından tekrardan gözden geçirilip yayınlanmıştır. Bkz.: Tayyazâde Ata, *Osmanlı Saray Tarihi: Tarih-i Enderun*, Haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010.

³⁴⁹ Yazar, İbrahim Paşa'yı anlattığı bu yerde (4^ü) vefât ettiği tarihi parantez içinde boşluk bırakarak göstermiştir. Öztuna'nın ansiklopedisinde vefât tarihi verilmiştir. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “İbrâhîm Paşa [Makbûl, Vezîr-i Âzam]” maddesi, c. I, s. 380.

³⁵⁰ Yazar bu paragrafta Hümâyûn-kâr eserinin bestekârının Makbul İbrahim Paşa olabileceğini belirtmiştir. Lakin bugün Hümâyûn Ağır Hafif Kâr (Ey ki dostân âşıkam âşık-ı zârem çi künem?) parçasının Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından bestelendiği açıktır. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “İbrâhîm Paşa [Nevşehirli Dâmâd, Sadrâzam]” maddesi, c. I, s. 380.

en ziyade bu meziyeti yardım etti. Sonra da Enderûn mektebinde tahsil etti ki bütün bu kayıtlar hümayûn-kâr bu zât tarafından bestelendiğine delâlet ediyor. Bununla beraber mesele henüz açıkça anlaşılmamıştır.

İSA EFENDİ (ö. 1628)

İstanbullu olup *Sütçüzâde* nâmıyla maruftur. Sütçüzâde'nin oğlu Hâfız Abdullatif Efendi de babası gibi mûsikîşinâstır.³⁵¹ Darb-ı fetih sabâ peşrevi ile mâhûr yürük semaî (*Uşşâk senin hüsnüne kurbân olsun*) zamanımıza ulaşan iki eseridir.³⁵² Elli kadar eseri olup meşhurları şunlardır:

- Mâhûrdan devr-i revân usûlünde : Dil-i suzanı ol şuh-ı keman-darım nişan eyler
- Aşîrândan evfer usûlüyle : Nahl-i emel sebz olmadın geldik bu dehrin bağına

1628 yılında vefât etmiştir.³⁵³ “*Kıla mehâfil cennette sütçü-zâde makâm*” vefâtına tarih olarak düşülmüştür.

İSAK (1745?-1814?)

Asıl adı *İzak Fresco Romano*'dur. İstanbul Ortaköylü ve Musevi milletindendir. Sultan III. Selim'in (1789-1807) tanbur muallimi olduğu rivâyet ediliyor. Evvelce sîne kemânı³⁵⁴ çalarmış. Romanya'dan gelen Kemânî Miron'u dinledikten sonra buna muktedir olamayacağını anlamış ve kemânı terk ederek hususi olarak sadece tanbura çalışmıştır. Bestekârlığı yüksektir. Bununla birlikte eserleri ağır nağmelerden oluşur.

Haşim Bey'in mecmûasında mevcut eserleri şunlardır:

- Gülizâr zencir beste : Beste-î zencîr-i zülfündür gönül, ey dil-rübâ
- Gülizâr zencir semaî : Bir hoş-hırâm tâze civân aldı gönlümüz

³⁵¹ Erdemir, a.g.e., s. 192.

³⁵² Öztuna, BTMA., a.g.e., “İsâ Efendi [Sütçü-zâde]” maddesi, c. II, s. 391.

³⁵³ Yazar bu eserde (29^a) *1047/1637'de vefât etmiştir.* demiştir. Fakat İsa Efendi'nin vefât târihi kesin olarak bilinmemekle beraber çoğu bilgilere göre 1628'dir. Bkz.: Nuri Özcan, “İsâ Efendi, Sütçüzâde”, *DİA.*, İstanbul 2000, c. XXII, s. 481-482.

³⁵⁴ Sîne kemânı: Günümüzde kullanılan keman Batı Mûsikîsi'nden intikal etmeden evvel, Türk Mûsikîsi'nde kullanılan keman çeşididir. “Ayaklı keman”, fakat boyuna değil, daha irice olduğu için göğüse dayanması sebebiyle “sîne kemânı” denmiştir. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Sînekemânı” maddesi, c. II, s. 304.

- Gülizâr hafif beste : Dağ-dârî tîr-i gamzendir gönül ey meh-cebîn
- Gülizâr semaî : Bileydi derd-i derûnum o fitne-cû dilber
- Hisar şarkı : Bir dilberi melek peyke
- Bûselik şarkı : Dil sana şimdi bendedir
- Şed arabân hafif beste: Ey safây-î ârızından çeşme-î hurşîd-i âb
- Isfahan peşrev
- Beyâtî peşrev

Günümüze 49 peşrevi, 43 saz semaîsi, 6 bestesi, 7 şarkısı, 1 ağır semaîsi ve 3 yürük semaîsi ulaşmıştır.³⁵⁵

İSMAİL AĞA (1674?-1724)

Kara İsmail Ağa diye meşhurdu. Edirne yakınında bulunan Hasköy kazasına mensuptur. Sultan II. Mustafa (1695-1703) zamanında Teberdârân-ı Hassa'ya³⁵⁶ ve oradan Hane-i Kilere alınmış! Daha sonra sesinin güzelliği cihetiyle Hâne-i Hâneye çerağ edilmiştir. Sultan III. Ahmed (1703-1730) zamanında bir zeamet³⁵⁷ ihsan olunarak dışarı çıkarıldı.

Vefâtı 1136/1724'dedir. Öztuna'nın ansiklopedisinde 15 eseri mevcuttur.³⁵⁸ Meşhur eserleri şunlardır:

- Hüzzâmdan muhammes usûlüyle : Herkese mihr-ü vefa aşığa naz etmek neden?
- Kürdîden semaî usûlüyle : Bu tab ile ruhsâre-i cânana bakılmaz

³⁵⁵ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "İsak [Tanbûrî]" maddesi, c. I, s. 391.

³⁵⁶ Teberdârân; Saray hizmetkârlarından olup, teber denilen ay şeklindeki küçük balta taşıdıkları için bu adı almışlardır.

Teberdârân-ı Hassa: Saray baltacıları hakkında kullanılan bir tâbir olup bunlara *Zülüflü Baltacılar* da denirdi. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. III, s. 429.

³⁵⁷ Zeâmet: Fetih sırasında arazi-i emiriyye itibar olunan yerlerden muhariplerle bir kısım devlet ve saray memurlarına kılıç hakkı ve dirlik olarak verilen "*Beytülmal*" hissesi yerine kullanılan bir tabirdir. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. III, s. 649.

³⁵⁸ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "İsmâil Ağa [Kara]" maddesi, c. I, s. 393.

İSMET AĞA (1807-1873)

Mıskal³⁵⁹ çalgısının son temsilcilerindendi.³⁶⁰ Sultan II. Mahmûd (1808-1839) zamanında iştihar etmiş bir kemâniydi. Aslen Ermeni olup 12 yaşlarındayken hidayet etmiştir.³⁶¹ Saray-ı Hümâyûn'da keman muallimi idi.

İZZET EFENDİ (XVIII-XIX. yy.)

Mehter İzzet Ağa da denirdi. Zurna ve girift çalmadaki maharetiyle meşhurdur. Sultan III. Selim (1789-1807) zamanında mehterhâneye dâhil olmuş ve 1235/1820'de mehterbaşı İsmail Ağa'nın çerağ edilmesi üzerine yerine geçti. Başçavuşluğa irtifa etti. Âlâyîşe³⁶² düşkün bir zât olduğundan bindiği at ve takımları görenler hased edermiş. Fakat Nizâm-ı Cedîd'in kabulünde mehterhâne lağv edilerek yerine mûsika (Mızıka-yı Hümâyûn) kabul olunmuş, İzzet Ağa da süvari ağaların borazanlığına geçmişti. Bir müddet aralarında başıbozuk kıyafetiyle dolaştı. Fakat artık sanatıyla dikkatleri üzerine celp etmiyordu. Nihayet bu terk edilmişliğe tahammül edememiş ve 1244/1828'de ihtilal eden Çanakkale Dizdârlığı'na³⁶³ talip olarak mezkûr vazifeye tayin edilmiştir.

İzzet Ağa tarihimizde birçok şarkılar hatıralar bırakan mehterlerin sonuncusudur. Günümüze şu iki eseri ulaşmıştır:³⁶⁴

- Acem aşîrân düyek : Yanar sînem benim her bâr
- Sabâ aksak : Güzâr-ı letafetsin sen

³⁵⁹ Mıskal: Genellikle alt uçları kapalı, değişik boylarda kamış borularının küçükten büyüğe doğru yanyana bağlanmasıyla meydana gelen mıskal XVIII. yüzyıla kadar Türk Mûsikîsi'nde yaygın olarak kullanılmış nefesli bir çalgıdır. Boruların üstündeki deliklere üflenerek çalınır ve şekil bakımından Batı müziğindeki panflüte benzemektedir. Bugün ise tamamen unutulmuştur. Bkz.: Neşe Can, "Unutulan Çalgımız: Mıskal", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, S. 3, Ankara 2004, c. XXIV, s. 193-206.

³⁶⁰ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "İsmet Ağa [Mıskaali]" maddesi, c. I, s. 371.

³⁶¹ Öztuna, *BTMA*, aynı yer.

³⁶² Âlâyîş: 1. Bulaşıklık bulaşma. 2. Depdebe, tantana, gösteriş [ikinci mânâ uydurma olmakla beraber yaygın ve galiptir]. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 26.

³⁶³ Kal'a Dizdârlığı: Kale muhafızı hakkında kullanılan bir tabirdir. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. II, s. 144.

³⁶⁴ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "İzzet Ağa" maddesi, c. I, s. 414.

KADRI-İ ÂMÂ (ö 1650?)

Sultan IV. Murad (1623-1640) zamanında yetişmiş, iki yüzden ziyade eser meydana getirmiş, İstanbul’da âmâ bir bestekârdı. Meşhur eserleri şunlardır:

- Acemden darb-ı fetih usûlünde : Ey şûh-u cihân pîşe nîçün cana kıyarsın
- Hüseyinîden evfer usûlünde : Anber hattın andım tama’-ı hâma düşürdüm

Yılmaz Öztuna’nın ansiklopedisinde ise aşağıdaki eserleri geçer:³⁶⁵

- Rast zencir I. Beste : Nakşıdır, ol hatt-ı la’lin kim beğim, dû-mısradır
- Rast hafif II. Beste : Jâle-veş bir gonca-i râ’nâya düşmüştür gönül
- Nevâ aksak semaî : Sevdi bu gönül seni, yaman eylemedi
- Acem nakış yürük semaî: Ruhların seyr edelim berk-i gül-i yer yerine
- Nikriz nakış yürük semaî: Ben âşık-ı mahzun-ü perîşânı unutma

KANDİLLİLİ İMAM (XVIII-XIX. yy.)

Sultan III. Selim (1789-1807) vüzerâsından Selim Paşa’nın imamı idi. Asrının en maruf neyzenlerinden olup meşhur Ak Molla Ömer Efendi’nin talebelerindendir.

KANTEMİROĞLU (1673-1723)

Boğdan voyvodası³⁶⁶ Konstantin Kantemir’in oğludur. 1673 senesinde doğdu. Babası tarafından rehin olarak İstanbul’a gönderildi. Enderûn-ı Hümâyûn’a alındı ve orada Türkçe ve mûsikî öğrendi. Çeşitli malumatlar edindi. İstanbul’da belli başlı ikameti büyük kardeşinin esaretinden azlini müteakibtir ki dokuz sene kadar imtidat³⁶⁷ etmiştir. Boğaz içinde Ortaköy’de ve İstanbul’da Fethiye Camii civarında sancaktar yokuşunda Ulah Sarayı denilen iki ikametgâhı vardı ki ikincisi, inşâ esnasında Saray-ı Hümâyûn’a nezareti bahane olunarak yasaklanmak istenmişti. Fakat bu saray Sadrazam Ali Paşa’nın müsaadesiyle tamamlanmıştı.

³⁶⁵ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Kadrî Çelebi veya Efendi [Fedâi Âmâ]” maddesi, c. I, s. 418.

³⁶⁶ Voyvoda: Reis, subaşı, ağa gibi muhtelif mânalara gelen bir tâbirdir. Boğdan Voyvodası, Galata Voyvodası bu kabildendir. Voyvoda İslâvca bir kelimedir. Ağa, reis mânasına gelir. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. III, s. 598.

³⁶⁷ İmtidâd: 1. Uzama, uzanma; uzun sürme. 2. Uzak. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 434.

İtalyalı rahip Toderini'nin Fransızca tercüme nüshası 1289/1872'de Paris'te basılmış olan Türklerin Edebiyatı adlı eserinde Kantemir'den naklen şu açıklamalar mevcuttur. “*Kantemir rivayetine göre IV. Mehmed (1648-1687) asrında mûsikî Türkler arasında canlanmış ve birçok hünerver hânende ve sâzendeler yetiştirmekle muvaffak olan “Osman Efendi” nâm üstâdın himmet ve gayretiyle terakkî³⁶⁸ bir hale gelmiştir.*”

Prens Kantemir 1691'den itibaren mûsikîyi mûsikî âletleri üzerinde meşke başlamıştı. Daha sonra Hazine-i Hümayûn müdürü İsmail Efendi ile saray hazinedârı Latif Çelebi'nin teşvikleriyle mûsikî nazariyatımızdan³⁶⁹ bahseden Türkçe bir kitap yazmış ve III. Ahmed (1703-1730) hazretlerine takdim eylemiştir.

Kantemir nağmelerin tesbiti için yeni bir nota ihtirâ³⁷⁰ etmiş ve eserlerini bu vasıta ile yazmıştı. Bu Türkçe harflerden mürekkebtî. Notayı umumileştirmeye çok çalıştı. Fakat mûsikî müntesibleri amelî şekilde çalışmağa sarf-ı nazar edemediler. [*Türkler alafrank nota tahvil edilerek sefir Ferriol'un (Recueil de cent estampes) nâm eserine derç ve fazla olarak alaturka ve alafranga sadalarının müteâliyesini havi bir cetvelde ilave edilmiştir.*]

1710'da başlayan Rus Muharebesi münasebetiyle sınır hattı büyük ehemmiyet ettiğinden Boğdan yeni Nikola Mavrokordato'nın iktidarı yetersiz görülmüş ve vazifesi Kantemir'in uhdesine teveccüh olunmuştu. Bu münasebetle padişahın huzuruna çağırılarak hil'at giydirildi. Bu esnada meşhur bir eseri olan “*Sultânî Nevâ*” sâz semaîsini ihtirâ'-kerdesi olan nota ile tespit ederek zât-ı hümayûna takdim sûretiyle arz-ı şükran eylemiştir. Müteakib hayatı şâyân-ı teessüfe bir netice ile nihayetlendi. Esnâ-i bakiyyesinde îtası mu'tad olan hediyeyle afv edilmiştir. Buna rağmen Sadaret Kethüdalığı³⁷¹ tarafından tazyik edilmiş ve sefir olan Kantemir, Deli Petro'nun ittifak teklifini musîb bularak düşman tarafına geçmek sûretiyle hükümet metbuasına ihanet göstermiştir.

³⁶⁸ Terakkî: 1. Yukarı kalkma, yükselme. 2. İlerleme. Bkz.: Develloğlu, a.g.e., s. 1082.

³⁶⁹ Mûsikî Nazariyatı için bkz.: İsmail Hakkı Özkan, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015.

³⁷⁰ İhtirâ': 1. Benzeri görülmemiş bir şey icâdetme, vücuda getirme, getirilme. Bkz.: Develloğlu, a.g.e., s. 420.

³⁷¹ Sadaret Kethüdası: Sadrazamların birinci derecede yardımcısı olan memurlara verilen unvandır. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. III, s. 80.

Ruslar erzak yokluğundan seferi başa çıkaramadılar. Müsalahada Kantemir'in iadesi teklifini Deli Petro red ederek ikametine Ukrayna'nın Harkov kentinde bir çiftlik tahsis etmiş ve Kantemir orada 21 Ağustos 1723 senesinde öldü.³⁷²

Orta boylu, sevimli, hoş sohbet bir zatmış. Ana dilinden başka Türkçe, Arapça, Farsça, Rumca, Latince, Rusça, İtalyanca, Yunan-ı Kadîm³⁷³, Fransızca lisanlarıyla görüşebiliyormuş. Latince dört ciltten oluşan bir Osmanî Tarihi yazmıştır. Bu kitabın Fransızca tercümesi de vardır. Güzel tanbur çalarmış. *Kitab-u ilm'il-mûsikî*'si³⁷⁴ mûsikî nazariyâtı için iyi bir kaynaktır. Malumatının yüksekliğiyle kendini göstermişti. Mûsikî meselelerinde sıkıntı çekenler görüşüne müracaat ederlermiş!

[Romanya akademisi azasından mösyö Teodor İstanbul'a gelerek Rauf Yekta Bey'den âsârının notalarını almış ve akademiye arz etmişti. Eser takdir edildi. Maarif Romanya hükümeti tarafından tesviye edilerek 1911'de Viyana ve Leipzig'de şu nâmda bastırıldı. (Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir³⁷⁵)]

Bazı eserleri şunlardır:

- Sultânî nevâ sâz semaîsi
- Nişabûrek beste ve semaîsi
- Sultânî ırak peşrevi ve sâz semaîsi
- Pençgâh peşrevi ve sâz semaîsi
- Bûselik aşîrân peşrevi ve sâz semaîsi
- İsfahan cedîd peşrevi ve sâz semaîsi
- Uşşâk peşrevi ve sâz semaîsi
- Nihâvend peşrevi ve sâz semaîsi

³⁷² Mustafa Özdemir, "Dimitri Kantemir; Osmanlı Devleti'nde Yetişen Bir Oryantalist", *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, İstanbul 2016, S. 10, s. 69.

³⁷³ Yunan-ı Kadîm: Eski Yunanca.

³⁷⁴ Kantemir'in tam adı *Kitâbü 'ilmi'l-Mûsikî alâ Vechi'l-Hurufât, Mûsikîyi Harflerle Tesbit ve İcra İlminin Kitabı* olan eseri Yalçın Tunahan tarafından tekrar yayına hazırlanmış ve 2001 yılında İstanbul'da Yapı Kredi Yayınları'ndan iki cilt olarak günümüze kazandırılmıştır. Birinci cildi edvârdan ve ikinci cildi ise notalardan oluşmaktadır. Bkz.: Kantemiroğlu, Haz.: Yalçın Tura, *Kitabü 'ilmi'l-Mûsikî alâ Vechi'l-Hurufât, Mûsikîyi Harflerle Tesbit ve İcra İlminin Kitabı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

³⁷⁵ Dimitrie Kantemir'in 1911 yılında yazdığı bu eser günümüzde Moldova Milli Kütüphanesi'nde (*National Library of Moldova*) 949.8"16/17" numaralı yerde muhafaza edilmektedir. Bkz.: erişim tarihi 26.03.18, http://catalog.bnrm.md/opac/bibliographic_view/467379;jsessionid=665413658148C5B85F92A11E4BB4A7AF.

Öztuna'nın ansiklopedisinde Dimitri Kantemir'in 1 beste, 2 aksak semaî, 25 saz semaîsi, 36 peşrev ve 1 hava olmaz üzere günümüze ulaşan toplam 65 eseri verilmiştir.³⁷⁶

Rauf Yekta Bey'in elinde Kevserî Mecmûası³⁷⁷ adlı bir risale vardır ki harflerimizden oluşmuş bir nota bulunmakta ve bazı eski eserler yazılmıştır. Bunun; Kantemir'in notası olduğuna kuvvetle ihtimal verilmektedir ki şu şekildedir:

	Kaba Çargâh		Bûselik		Gerdâniye
	Yegâh		Çargâh		Şehnâz
	Aşîrân		Sabâ		Muhayyer
	Acem aşîrân		Uzzâl		Sünbûle
	Irak		Nevâ		Tiz Segâh
	Rehâvî		Beyâtî		Tiz Bûselik
	Rast		Hisar		Tiz Çargâh
	Zengûle		Hüseyinî		Tiz Sabâ
	Dügâh		Acem		Tiz Uzzâl
	Nihâvend		Eviç		Tiz Nevâ
	Segâh		Mâhûr		Tiz Beyâtî
					Tiz Hüseyinî

³⁷⁶ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Kantemiroğlu [Prens Dimitrius Cantemir]” maddesi, c. I, s. 423.

³⁷⁷ Kevserî Mecmûası: Rauf Yekta Bey'in şahsî kütüphanesinde bulunan ve 18. yüzyıla ait çok sayıda müzik eserinin notasını ihtiva eden bu eser Mehmet Uğur Ekinci tarafından günümüze kazandırılmıştır. Bkz.: Mehmet Uğur Ekinci, *Kevserî Mecmuası / 18. Yüzyıl Saz Müziği Külliyyatı*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2016.

Bu işaretler birbirine benzer. Ancak medâr-ı temyiz olarak aralarında rik’a ve nesih farkları vardır. Uzatmalar rakamlarla gösterilmiştir, meselâ:

و	حاه	د	د	حاه	حاس
۲	۱	۴	۳	۱	۱

Îlâ-âhir gibi.

Kevserî Mecmûası’ndan alafranka nota tahvilen alınmış bazı eserler Şehbal Mecmûası’nda mevcuttur.

KAPUDANZÂDE (ö. 1725?)

Sultan III. Ahmed (1703-1730) devri üstatlarındandır. İstanbullu olup, ismi *Ahmed*’dir. Gür sese ve heybetli bir vücuda sahipmiş!

- Segâhtan muhammes usûlünde : Eyleye yar seza-varı visal ağyarı
- Rehâvîden remel usûlünde : Seyr (it) izâr-ı yârı hatt-ı mûsk-bar ile

murabba’ını bestelemiştir. Ayrıca Yılmaz Öztuna’nın ansiklopedisinde³⁷⁸ şu iki eser geçmektedir:

- Muhâlif-i irak firengî fer’ beste : Âşık seni dünyâyı gamın âleme vermez
- Rehâvî Firengî Fer’ II. Beste : Arz etmediğim yârime bir (nüsha: yâre meğer) yâre mi kaldı

KARA MEHMED (XVII. yy.)

Sultan I. İbrahim (1640-1648) zamanında İstanbul’a yerleşmiş bir Mardinlidir. En güzel eseri beyâtiden çember usûlündeki “*Ruşen olmaz şam-ı bahtım mâh-ı (subh-ı) vuslat neylesün*” bestesidir.

³⁷⁸ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Ahmed Efendi [Kapdan-zâde]” maddesi, c. I, s. 32.

KASIM (XVII. yy.)

Tanbûrî Hacı Kasım diye meşhurdur. Diyâr-ı mağrip³⁷⁹ doğmuştur. “*Atrabü’l-Âsâr aynen bu tabiri kullanıyor. Cezayir, Fas ve Tunus ülkelerinden birine mensubiyetini kabul edeceğiz.*”

Bilahare İstanbul’da tavattun etti. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinin maruf tanbûrîlerindendir. Yirmi kadar eserinin en güzeli arazbardan çember usûlünde “*Firkatin yandırdı bağrım ciğerim kan oldu gel*” mısraıyla başlayan bestedir.

KÂTİBÎ (XV-XVI. yy.)

Molla Aşkî’nin şakirdi imiş. Güzel yazı yazdığından bu mahlası almıştı.

“...ilm-i mûsikîde pehlivân-ı kâmil, kendünün ve gayrin eşârını nakş u tasnif bağlayup ırlardır – yani tegannî ederdi -....” Kendisinin ve başkalarının şiirlerine beste yaptığını burdan öğrendiğimiz Kâtibî’nin günümüze ulaşan eseri bulunmamaktadır.³⁸⁰

Kânûnî Sultan Süleyman (1520-1566) zamanında İstanbul’da vefât etti.

KERİM EFENDİ (XVIII-XIX. yy.)

İsmi *Abdülkerim*’dir. Sesi ve lehçesi güzel bir zât olduğundan *Cennet Filizi* nâmıyla şöhratkârdır. Mûsikîde bilgi sahibi olduğundan Sultan III. Selim (1789-1807) zamanında Saray-ı Hümayûn müezzin başlığında ve Sultan II. Mahmûd’un (1808-1839) cülûsuyla imam-ı sâni ve daha sonra Ahmed Kâmil Efendi’yi ihtilaf ederek imam-ı evvelikte bulundu.

İtimâd-ı şahaneye mazhariyetinden dolayı sadrazam ve şeyhü’l-islâma iradat-ı şifahiye tebliği tercihen kendisine emanet edilirmiş.

³⁷⁹ Diyâr-ı mağrip: Cezayir, Fas, Tunus.

³⁸⁰ Erdemir, a.g.e., s. 259.

KİRÂMÎ EFENDİ (1840-1908)

Tanbûrî, Hacı nâmlarıyla maruftur. Aslen İstanbullu olup Şehremini’de sakindi. Habeşi³⁸¹ idi. İlk olarak Mekteb-i Harbiye’ye³⁸² gitmiş ve hastalığı nedeniyle ayrılmak zorunda kalmıştı. Harbiye Nezâreti Muhasebat birinci şubesinde mümeyyizdi. Sultan Reşad’ın (1909-1918) şehzâdelik zamanında ramazan müezzinliğini ifa ediyordu.³⁸³ Biraz tanbur çalar, biraz da alafrank notaya vâkıftı. Birkaç şarkı bestelemiştir. Pek çok eser bilir ve bunları oldukça güzel bir şekilde okuduğundan her yerde hürmetle karşılanırdı. Tekkelerde ilahi ve durak okurdu.

Zarurete duçar olduğu cinnet sebebiyle kendisini asmak sûretiyle intihar etmiştir. Vefâtı 24 yahud 25 dedir.³⁸⁴ Mevlevîhânekapı’daki Bağdatlı Tekkesi’nin haziresine defnedildi.³⁸⁵

KÜÇÜK İMAM (ö. 1675)

Asıl ismi *Mehmed* olup Atrabü’l-Âsâr’a göre *Ahmed*’dir.³⁸⁶ İstanbulludur. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında Valide Camii³⁸⁷,’nde naathân idi. Mûsikîye vukûf-u tâmmına³⁸⁸ binâen *İmam-ı Fenn* nâmıyla tesmiye edilirdi. Meşhur eserleri aşağıdaki iki bestesidir:

- Eviçten evfer usûlüyle: Cûy-ı eşkim serv-kaddin (geçsün) çün ko aksun sû-be-sû
- Hüseyinîden nim devir usûlünde : Niçun suz-ı derunun aşık-ı bî-dil nihân eyler

³⁸¹ Habeşi: 1. Habeşli. 2. Güzel sanatlarda kullanılan bir kâğıt cinsi. 3. Çok esmer. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 303. Metinde Kirâmî Efendi’nin Habeşistanlı olduğu kastedilmiştir.

³⁸² Tam adı Mekteb-i Erkân-ı Harbiyye-i Şâhâne’dir. Osmanlı Ordusu’na kurmay subay yetiştiren askeri okuldur. Mustafa Kemal Atatürk de bu okulda eğitim görmüştür.

³⁸³ Öztuna vefâtını şöyle anlatıyor: Sultan Reşad tahta çıkınca, hünkâr başmüezzini olacağı bekleniyordu. O zamanlar geçim sıkıntısı da çekiyordu. Dostları dahi bu vafize için onu layık görüyorlardı ve tebrikler almaya başladı. Bu göreve getirilmeyince evinin bahçesindeki dut ağacına kendisini asarak 1909 yılında intihar etti. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Kirâmî Efendi [Tanbûrî Hacı]” maddesi, c. I, s. 446.

³⁸⁴ Yazar vefâtını 24 yahud 25’tedir diyerek hicrî 1324-1325 yılını kastetmiş ve o yıllar da miladî olarak 1906 - 1907 - 1908’e tekabül etmektedir. Lakin Kirâmî Efendi 1909 yılında vefât etmiştir.

³⁸⁵ Nuri Özcan, “Hacı Kirâmî Efendi”, *DİA*, İstanbul 1996, c. XIV, s. 489-490.

³⁸⁶ Nuri Özcan, “Mehmed Efendi, Küçük İmam”, *DİA*, İstanbul 2003, c. XXVIII, s. 455.

³⁸⁷ Valide-i Cedid Camii: İstanbul’un Üsküdar ilçesinde denizin hemen yanında bulunan camii.

³⁸⁸ Vukûf-u tamme: Tam vukûfiyet, konuya tamamıyla hâkim olma.

Yılmaz Öztuna, ansiklopedisinde ise günümüze şu eserlerinin ulaştığını belirtmiştir:³⁸⁹

- Rast kâr devr-i revân
- Beyâtî muhammes beste : Sînede her gamze-i şemşîrden bir yâre var
- Beyâtî-kürdî evfer beste : Mâh-i ruhsâr-i tü
- Hüseyinî düyek ilâhî : Zühdünü koy, aşka düş, ehl-i cinân etsin seni
- Hümâyûn ağır darb-ı fetih beste: Tâ-be-key sûz-i gamınla derdli sînem dağlayım?

KÜÇÜK MÜEZZİN (ö. 1717)

İsmi *Mehmed* ve İstanbul âhâlisindendir. Küçük yaşta saraya alınarak Enderûn'da yetişmiştir.³⁹⁰ Sultan II. Mustafa (1695-1703) merhûmun huzurunda yaptığı fasıllar dikkat çekerek hürmet görmüş ve sonuç olarak Anadolu muhasebesine nâiliyete bekâm³⁹¹ buyurulmuştur.

1129/1717 senesinde Edirne'de vefât etmişti. “*Eyledi Küçük Müezzîn mahfeli me’vâdâ cây*” mısraı vefâtına tarihtir.

Bestelediği on beş kadar eserin en güzelleri şu iki murabba’dır:

- Tiz bûselikten devr-i revân usûlünde : Alup âğuşa hem-çün hâle ol mâh-ı nevi
- Nevâdan çember usûlünde : Dersen ey dil çeşm-i bahtım derd-i hicran görmesün

Yılmaz Öztuna şu üç parçasının günümüze ulaştığını söylüyor:³⁹²

- Tâhir ağır aksak semaî : Aldın dilimi, zülfün-içün şâne mi sandın?
- Tâhir hafif beste : Bağ-ban sünbül okur, biz dahi “gîsû” diyelim
- Şehnâz-bûselik nakış aksak semaî : Kimseyi dil-teng-i âzâr etme, sultanlık budur

³⁸⁹ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Mehmed Efendi [Küçük İmâm]” maddesi, c. II, s. 39.

³⁹⁰ Nuri Özcan, “Mehmed Efendi, Küçük Müezzîn”, *DİA*, İstanbul 2003, c. XXVIII, s. 456.

³⁹¹ Bekâm: Maksat ve meramına ulaşan. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 81.

³⁹² Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Mehmed Efendi, [Küçük Müezzîn]” maddesi, c. I, s. 39.

LATİF AĞA (1805?-1888)

İstanbuldur. Sultan Abdülmecid (1839-1861) zamanında Enderûn-ı Hümâyûn mensublarından olan başçavuşluk ve serhânendelikle Mızıka-yı Hümâyûn padişahın isteğiyle nakil edilmiştir. (Ser-âğâz)

Sultan Abdülaziz (1861-1876) zamanında Kol Ağalık'a kadar yükselmiştir. O vakte kadar müezzinlikle de meşgul olduğu halde Sultan Abdülaziz kendisini müezzinlikten azl ederek yalnız talime memur etmiştir. Sultan Abdülhamid (1876-1909) zamanında “*Şeh-i hikmet-i -şinâs-ı bende-perversin*” hüzzâm ağır semaîsinin huzurda terennümü ³⁹³ mahzûziyet-i şâhâneyi mûcib olarak binbaşılığa terfi etmiştir.

Beyoğlu Kazancı'da sakin ise de vefâtına yakîn Şehzâde Camii arkasında bir eve nakil ederek orada vefât etmiştir. Vefât sebebi mesâne hastalığıydı. Vefâtında 83 yaşında idi. (1306/1888)³⁹⁴

Dellâl Abdi Efendi'den meşk etmiştir. Hatta vefâtına yakın ³⁹⁵ çağırarak Latif Ağa'yı ³⁹⁶ ettiği rivayet olunur.

Latif Ağa oldukça muntazam şiir yazmaya muktedir olduğundan güfteleri ekseri kendisininindir. Öztuna'nın ansiklopedisinde 42 tane eseri vardır. En son eseri bûselikten “*İnanmaz vâ'd-i vasl-ı yâre gönüm*” dür.

Gayet hoş ve mübârek bir tabiata malikmiş. Hatta kendisine ihtiram yapılmağa razı olmayacak derecede mütevazı imiş. Bazen eserini saklayacak derecede mahviyet-perest olduğunu söylüyorlar. Öğrencileri arasında İsmail Hakkı Bey, Kânûnî Mehmed Bey, Tanbûrî Ali Efendi, Guatelli Paşa, Medenî Aziz Efendi de vardır.³⁹⁷ Hacı Ârif ve Rauf Yekta Beyler üzerinde hüsn-i teallümü vardır.

³⁹³ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 55^a.

³⁹⁴ Öztuna vefât tarihini 1885? veriyor. Yazma eserimizde ise 1888 yılı verilmiştir. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Latîf Ağa [Suyolcu]” maddesi, c. I, s. 473.

³⁹⁵ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 55^a.

³⁹⁶ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 55^a.

³⁹⁷ Öztuna, BTMA., aynı yer.

MAHMÛD AĞA (ö. 1688)

Üsküdarlıdır. Sultan IV. Mehmed'in (1648-1687) vüzerasından Viyana muhasırı³⁹⁸ meşhur Kara Mustafa Paşa'nın hânendesidir. Güzel sesli ve müstesnâ bir hânende imiş. Eviçten çember usûlünde bestelediği “*Saki be-nur-ı bade ber efroz cam-ı ma*” murabba'ı en güzel eseridir.

1099/1688 senesinde vefât etmiştir.

MAHMÛD ÇELEBİ (XVII. yy.)

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde yaşamış Diyarbakırlı bir mücellid³⁹⁹ idi. Otuz kadar eser bestelemiştir. Uzzâldan devr-i revân usûlünde “*Ruh-ı âlın sanema reşk-i şarab olmuşdur*” murabba'ı onundur. Şu üç eseri günümüze ulaşmıştır:⁴⁰⁰

- Rehâvî nakış yürük semaî : Ger siyah-ı çünin büved, çeşm-i tû ber-helâk-i mâ
- Uşşâk nakış yürük semaî : Dilâ çünem, dilâ çünem, dilâ çün
- Mâyê ağır aksak semaî şarkı : Püser adın Memiş imiş

MAHMÛD RÂİF EFENDİ (ö. 1222/1807)

İngiliz Mahmûd diye maruftur. Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyûn'dan⁴⁰¹ ambar emîni İsmail Efendi'nin oğludur. Yusuf Ağâh Efendi Londra elçisi iken yanında başkâtip olarak bulunmuş, İngilizce öğrenmiş ve daha sonra sırasıyla Donanma-yı Hümâyûn Müsteşarlığı, Beylikçilik, Reîsü'l-Küttaplık yapmış ve nihayetinde karadeniz boğazının tahkimine memur olmuştur.

³⁹⁸ Muhasır: Muhâsara eden, etrâfını kuşatan, saran. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 669.

³⁹⁹ Mücellid: Teclid eden, kitap ciltleyen, ciltçi. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 704.

⁴⁰⁰ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Mahmûd Çelebi [Diyâr-ı Bekrî]”, c. II, s. 10.

⁴⁰¹ Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyûn: Devlet dairelerindeki yazı işlerinin başında ve bir takım mühim memuriyetlerde bulunanlar hakkında kullanılan bir tâbirdir. Bunun yerine sadece *hâcegân* da denilirdi. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. I, s. 693.

Dede Efendi ile ortaklaşa rast-ı cedîd kâr'ı bestelemiştir. Ayrıca bir acem-aşîrân fihrist saz semaîsi, hicaz-ı muhalif hafif peşrev ve saz semaîsi de zamanımıza ulaşan eseridir.⁴⁰²

Esasen mûsikîşinâs bir zât olup “... *bir muktezây-ı hüküm nev civânı tanbûrzenlik tahsiliyle fenn-i mûsikîde mümtaz ve zâtında sada ve edâsı hoş ve dilnüvâz olduğundan Tanbûrî Mahmûd*”(Cevdet Tarihi'nden)⁴⁰³ diye maruf idi. Kabakçı isyanında⁴⁰⁴ yamaklar tarafından 1222/1807'de şehit edilmiştir. Üsküdar'da Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı'nda medfundur.⁴⁰⁵

MAKÂMÎ (ö. 1535)

Mûsikîye vukûfuna ve mensubiyet-i tâmmesine binâen *Makâmî* mahlasını kazanmıştır. Muasır meslektaşları arasında temeyyüz etmiş bir zât idi. Birçok zaman hitabette bulunmuş ve sonra erkân-ı devletin takdirini celb ederek bir miktar maaş tahsisiyle vazifesinden afv edilmiş. 1535 yılında Sultan I. Süleyman'la (1520-1566) Bağdat seferine giderek orada vefât etmiştir ve Bağdat'ta medfundur.⁴⁰⁶ İktidarı mutavassıt bir şâirdi. Şiirlerinden seçilmiş şu parçayı ilâve ediyorum:

Âh ile cihân halkını bîzâr (bîmâr)⁴⁰⁷ edeyim mi?

Nâlemle seg-i kûyunu âzâr edeyim mi?

Dilberlere mey almağa meyhânegilerden

Câmide hatibim deyü ben âr edeyim mi?

Meşhûr-ı cihân olmağa rindân⁴⁰⁸ arasında

Bir taze gazel gün gibi izhâr edeyim mi?

⁴⁰² Öztuna, BTMA., a.g.e., “Mahmûd Râif Efendi [Reîsü'l-küttâb Tanbûrî]” maddesi, c. II, s. 10.

⁴⁰³ Yazar eserinin 26^a 'nın alt bölümünde “*Dîvan muhasebât evrak odasında Zühtü Bey'in*” diye bir not eklemiştir. Lakin bu notun ne anlam ifade ettiği tarafımızca anlamışmamıştır.

⁴⁰⁴ Kabakçı İsyanı: Nizâm-ı Cedîd ve Sultan III. Selim devrini sona erdiren isyan. Detaylı bilgi için bkz.: Kemal Beydilli, “Kabakçı İsyanı”, *DİA.*, İstanbul 2001, c. XXIV, s. 8-9.

⁴⁰⁵ Kemal Beydilli, “Mahmud Râif Efendi”, *DİA.*, İstanbul 2003, c. XXVII, s. 382-383.

⁴⁰⁶ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Makaamî [Serezli]” maddesi, c. II, s. 16.

⁴⁰⁷ Erdemir, a.g.e., s. 272.

⁴⁰⁸ Rindân: Rind'in çoğulu. Rind: Kalender, dünya işlerini hoş gören kimse, aldırıışsız. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 894.

MARKAR (ö. 1880?)

Hasköylüdür. Hânende Markar nâmıyla şöhretşiar olup birçok nefis eserlerin bestekâridir. Ermenidir. Hancıyan Efendi'nin vâlidesi (Anber)⁴⁰⁹, Markar'dan meşk etmiştir. Nikoğos Ağa'da da hakk-ı teallümü vardır. Haftada bir defa da saraya müdavemetle meşk idermişlermiş. Eski hânendeler (Çarşıda imameli hânda) meşk ederlermiş. ⁴¹⁰ meşk takımı olmayıp piyasa sazları yalnız kemençe ve lavta⁴¹¹ olup oyun havaları çalarlarmış. Bir de tavuk pazarı aşıkları varmış. Meşhur şâir Serkiz de bunlardan biri imiş.

İlk evvel piyasaya çıkan ⁴¹² Serkiz kanuni ⁴¹³ Ciğerci Kırkor Hânende Artin Tanbûrî Mikail'den mürekkep bir fasıl takımı çıkmıştı. Sultan Abdulaziz (1861-1876) zamanında Üsküdar'da Millet Bahçesi'nin karşısındaki gazinoda çalarlardı.

Mâhûr ağır aksak şarkısı çok meşhur olup Öztuna'nın ansiklopedisinde 22 eseri daha geçmektedir.⁴¹⁴

MECDÎ EFENDÎ (1637-1716)

İsmi *Mehmed*'dir. Doğumu 1047/1637, vefâtı 1128/1716'da İstanbul'dadır. Sultan III. Ahmed (1703-1730) devri ulemasından olup Anadolu Kazaskerliği'ne irtifa eylemiştir. Halûk⁴¹⁵ ve hoş sohbet bir zâtmış.

On kadar eseri vardır. En meşhur eseri bestenigârdan “*Yâd-ı ruhunla (ruhiyle) ağlasam eşkim gül-âb olur*” semaîsidir.

⁴⁰⁹ Hancıyan Efendi'nin vâlidesi mûsikîşinas Eftik'tir. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Hancıyan [Levon]” maddesi, c. I, s. 327.

⁴¹⁰ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 60^b.

⁴¹¹ Lavta: Mızrapla çalınan, gövdesi uttan küçük eski bir Türk Mûsikîsi çalgısıdır. Sapı uda nazaran biraz daha uzun olup, sapındaki perdeler bağlanmıştır. 4 çift teli vardır. Günümüzde nerdeyse terkedilmiş bir sazdır. Bkz.: Kerem Güney, *Lavta Metodu “Türk Lavtası İçin Bir Eğitim Modeli”*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015, s. 4-7.

⁴¹² Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 60^b.

⁴¹³ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 60^b.

⁴¹⁴ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Markar Ağa [Hânende Çilingir]” maddesi, c. II, s. 29.

⁴¹⁵ Halûk: 1. İyi huylu, insâniyetli, geçim ehli olan. 2. Erkek adı. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 320.

MEHMED AĞA (XVIII. yy.)

*Çarşeb*⁴¹⁶ *Mehmed Ağa* nâmıyla maruftur.⁴¹⁷ İstanbulludur. Sultan III. Ahmed (1703-1730) zamanında Enderûn-ı Hümâyûn Hâne-i Hâssa başmüezzini olup 1126/1714’de bir zeamet ihsanıyla çerağ çıkarılmıştır.

Beyâtiden semaî usûlüyle bestelediği “*Bizden ey bâd-ı saba ver haber âzâdelere*” meşhur bir eseridir.

MEHMED AĞA (XVII. yy.)

Burnaz Mehmed Ağa denirdi. *Ümnî* nâmıyla da maruftur. Diyarbakırlıdır. Zekâsının keskinliği ile vasıflanmış bir zât ise de bencil ve gururlu olduğundan İstanbul’a gelmeğe tenezzül etmemiş, taşra mıntıkalarında dolaşan ileri gelenlere intisabı tercih eylemiştir. 1104/1693 tarihinde Bağdat valisi Ahmed Paşa’ya intisap ederek kethüdası olmuş ve sonradan Arap çarpışmalarının birinde şehadete nâil olmuştur. Meşhur bir şâir olup aşağıdaki dörtlük onundur.

Ahd-i fûrkatde dahı kesb-i huzûr eylemişüz

Sanma kim hâtıra-i vuslatı dûr eylemişüz

Münkesirdür didi ahibb bize mînâyı

Hürmet-i bâdede âyâ ne kusûr eylemişüz

Mehmed Ağa vaktiyle Nuri Şeyda Bey’le⁴¹⁸ Rauf Yekta Bey arasında münakaşaya sebep olmuş ve her ikisinin de iddiasına nazaran maruf mûsikîşinâslardan olması icap ediyorsa da Atrabü’l-Âsâr’da ismine tesadüf edemedim. Tezkire-i Sâlim’de tercüme-i hâli mevcut ise de mûsikî ile iştigalinden bahsedilmemiştir.

⁴¹⁶ Çarşeb: Çarşaf [giyilen]. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 153.

⁴¹⁷ Mehmed Ağa, *Atrabü’l-Âsâr*’ın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 6204 numaralı nüshasının 11a numaralı sayfasında Çarşeb Mustafa Ağa olarak geçmektedir. Bkz.: Cem Behar, *Şeyhülislâm’ın Müziği*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s. 236.

⁴¹⁸ Erdemir, a.g.e., s. 447.

MEHMED AĞA (XVII. yy.)

Acem Avvâd Mehmed Ağa denirdi. İranlıdır. Sultan IV. Murad (1612-1640) devrinde İstanbul'u vatan edinmiş bir bestekârdır. Evliya Çelebi bu zâtı maruf üdîler meyânında kayıt ediyor. *Evvelce üdîlere avvâd denilirdi.*

- Acem aşîrândan hafif usûlünde : Kande varsa aşık-ı bîçare cananın arar
- Beyâtîden devr-i kebîr usûlünde : Lâleler bezm-i çemende câm-ı 'işret gösterir

MEHMED ATÂULLAH EFENDİ (1842-1910)

Şeyh nâmıyla maruftur. 1258/1842'de Kulekapısı (Galata) Dergâhı'nın pederleri Seyyid Kudretullah Efendi'nin sulbünden dünyaya gelmiştir. Umûmî mektebinde⁴¹⁹ ibtidâî bir tahsilden sonra Bayezid müderrislerinden Kasîdecizâde Süleyman Efendi'nin dersine devam ederek icâzet almıştır. Daha sonra hususi muallimler vasıtasıyla müktesebatını⁴²⁰ genişletmeye çalışmış, Almanca ve Fransızca öğrenmiştir. Emsali arasında müteceddidâne malumatıyla mümtazdır. Felsefe ve içtimâiyyâta⁴²¹ ait kitapları dergâh civarındaki kitapçı Vayis ve Kayl vasıtasıyla celp ederek mütalaadan hâlî kalmamış.⁴²² Hendeseye⁴²³ de pek meraklı imiş.

Talik yazısında da maharet sahibi idi. Dergâh ateşbâzının (matbah) tâkında mahkûk kıt'a-yi tarihçe müşârun ileyhın yazısıdır.

Pederinin vefâtında (1288/1871) 29 yaşında, Mahmûd Sadrettin Çelebi tarafından nişîn kendilerine bırakılmış ve kırk sene kadar bu vazifeyi kemal-i ciddiyetle ifa etmişlerdir. Son zamanlarında Mekteb-i Sultani'yi⁴²⁴ ikmali üzere bulunan bir oğlunun ufûlü⁴²⁵ kendisini pek müteessir etmiş sıhhati sarsılmış gözlerine ⁴²⁶

⁴¹⁹ Umûmî Mektebi: İslami ilimlerin yanı sıra belli bir ölçüde dâhili ilimlerin öğretildiği mekteplerdir. Bkz.: Özden, a.g.e., s. 9.

⁴²⁰ Müktesebât: Edinilen, kazanılan bilgiler. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 718.

⁴²¹ İctimâiyyât: Sosyoloji. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 408.

⁴²² Hâlî kalmak: Boş kalma, onsuz olma, geri durmak. Hâlî: 1. Tenha, boş, sahipsiz yer. 2. Açık yer. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 317.

⁴²³ Hendese: Geometri. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 357.

⁴²⁴ Mekteb-i Sultânî: 1868 yılında Sultan Abdülaziz (1861-1876) tarafından kurulan bu okul günümüzde Galatasaray Lisesi olarak kullanılmaktadır.

⁴²⁵ Üfûl: 1. Batma, kaybolma, görünmez olma. 2. Ölme. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1126.

⁴²⁶ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 38^b.

‘asab-i basari (karâsu)⁴²⁷ hastalığı gelmişti. Buna rağmen yine de mütalaadan hâlî kalmazlardı.

Atâullah Efendi; zamanının mûsikî âlimlerindendi. Türk Mûsikîsi aralıkları için bir sonometre icad etmiştir.⁴²⁸ Son zamanlarında gözlerine ârız olan zaaf olmasaydı bu sanatın pek yükselmesi memuldü. İktidar mûsikîyi pek çok emsali gibi yalnız işitmekle akletmemiştir. Mükemmel nota bilir kânuna ve uda katîatle hâkim bir zâttı. Pederinin meşîhatinde matraba⁴²⁹ kânunla iştirâk edermiş. Eslâfin eserlerini tesbit etmiş fakat bu notalar vefâtından sonra metrûkatı arasında bulunmamıştır. Vaktiyle hava değişikliği için Beykoz Akbaba’da bir ev kiralamıştı. Bazı evrak ve notalarının orada metruk kalması muhtemel görülüyormuş. Mukabil günler matrablarda okunan âyînleri büyük dikkatle takip eder ve âyînin bitiminde usûl ve nağme hatalarını lazım gelenlere nazikâne ihtar edermiş.

Tabîaten sadelik ve mahviyyeti sever; müeddip, hoş sohbet, herkesin hatta mücâvir hristiyanların bile muhabbetini celp etmiş bir zattı. Cenâzesinde gösterilen alaka buna şahittir. Merhûm, mevlevî urefânın son mütekâmil numûnelerinden idi.

1326/1908-1909’da⁴³⁰ bir gece sekte-i kalpten ahirete irtihal ederek dergâhta pederinin yanına defin olunmuştur.

MEHMED BEY (XVII. yy.)

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde alaybeylerinden Antepli bir zâttı. Bundan dolayı *Ayntabî* de denirdi. Daha sonra İstanbul’a yerleşti. Muasırları arasında sesinin güzelliği ve mûsikî malumatının yüksekliğiyle mütemeyyizdi.

Bestekârlıkla büyük şöhret kazanmıştır.⁴³¹ Bestelediği yüzü aşkın eserin en güzeli eviçten ter-i darb usûlünde bestelediği “*Periveşi dil-i divane mi-keşed suyeş*” murabba’dır. Günümüze ise şu üç eseri ulaşmıştır.⁴³²

⁴²⁷ Karasu: Göz tansiyonu.

⁴²⁸ Öztuna, TMA., a.g.e., “Atâullah Dede - Efendi [Şeyh Mehmed]”, c. I, s. 82.

⁴²⁹ Matrab: Mevlevî tekkelerinde kudüm çalınan ve naat okunan yüksekçe bölüme denir. Bu bölüme mutriphane de denilmektedir. Bkz.: Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 2017, s. 494.

⁴³⁰ Öztuna ansiklopedisinde doğum tarihini 14.09.1910 olarak vermektedir.

⁴³¹ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Mehmed Bey [Ayntabî]” maddesi, c. II, s. 36.

- Irak hafif kâr-ı bâğ-ı behişt : Nemî keşed ser-i mûy-i dilem be-bâğ-ı behişt
- Rast berefşân nakış beste : Rûşem bengâhî büred cânâne çunîn bâyed
- Rast nakış yürük semaî : Ben vuslata etdikce temennâyı efendim

MEHMED ÇELEBİ (ö. 1700?)⁴³³

Çemenzâde nâmıyla maruf olup, Diyarbakırlıdır. Orada bir âyânının⁴³⁴ nedimi⁴³⁵ idi. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devri mûsikîşinâslarından. Uzzâldan muhammes usûlüyle “*Ey gönül gayriye meyil eyleme canan bir olur*” murabba’ını bestelemiştir.

MEHMED EFENDİ (XVII. yy.)

Gülcübaşızâde nâmıyla maruftur. İstanbulludur. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında Tersane-i Âmire’de mehaz kâtibi idi. En meşhur eseri hicazdan sakîl usûlünde bestelediği “*Gördüm kenâr-ı cûyda ‘andelîb zâr*” murabba’ıdır.

MEHMED EFENDİ (XVII-XVIII. yy.)

Molla Mehmed Efendi olarak meşhurdu. Sultan III. Ahmed (1703-1730) devri üstatlarından Üsküdarlı bir zâttır. Şeyh Abdülhayy Efendi’nin oğludur.⁴³⁶ Yirmi kadar eseri vardır. Meşhurları şu iki bestedir:

- Uşşâktan çember usûlünde : Hasret ile didesi pur-nem nice bi-çare var
- Mâhûrdan çember usûlünde : Haddeden geçmiş nezaket yâl ü bâl olmuş sana

⁴³² Öztuna, *BTMA*, aynı yer.

⁴³³ Recep Uslu, “Türk Müziği Estetik Terimleri: “Atrab’ul-Âsâr’da Müzik Estetiğinin İzleri” *Musiki Dergisi*, erişim tarihi 24.12.2017, <http://www.musikidergisi.net/?p=584T>.

⁴³⁴ Âyân: 1. Gözler. 2. Bir memleketin ileri gelenleri. 3. Evvelce Millet Meclisi’nin kararlarını incelemekle görevli başka bir meclis olup, Osmanlı İmparatorluğu’nun 1877 ve 1908 Meşrûtiyetinde üyeleri hükûmetçe seçilmişti. 4. Senato üyesi. Bkz. Devellioğlu, a.g.e., s. 54.

⁴³⁵ Nedim: 1. Meclis arkadaşı, sohbet arkadaşı. 2. Büyükleri, fıkra ve hikâyeleriyle eğlendiren. 3. Güzel hikâye anlatan, tatlı konuşan. 4. Erkek adı. 5. İmparatorluk devrinde Yeniçeri ocağına yeni yazılan kimse. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 816.

⁴³⁶ Öztuna’nın belirttiğine göre Şeyh Abdülhayy Efendi’nin torunudur. Ayrıca Mehmed Efendi’nin vefât tarihini de 1680? olarak göstermiş olup yazarın belirttiği devire göre bu bilgi de şüpheli karşılanmaktadır. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Mehmed Efendi [Molla Üsküdarlı Hânende]” maddesi, c. II, s. 39.

MEHMED NURİ EFENDİ (ö. 1822)

Eğrikapı haricinde Savaklar Dergâhı⁴³⁷ şeyhi Seyyid Mehmed Nizâmeddin Efendi'nin oğlu olup mevlevî tarikatına mensuptur. Mükemmel girift çalar, usûl-âmîz bir zât imiş! Hoş sohbet olduğundan meclisine birçok zât toplanırdı. Sonraları maruf Hâlet Efendi'nin ikram ve riâyet görmüş ve bu vesile ile Hâlet Efendi mezkûr dergâhı tamir ettirmiştir. Vefâtı Hâlet Efendi'den kırk gün sonradır.⁴³⁸

MELEKZET EFENDİ (1857-1937)

Batı ve Hamparsum notasını çok iyi kullandığı için *Notacı Melekzet* nâmıyla maruftur. Hidayet ettiğinde ismini *Mustafa Nuri Efendi* olarak değiştirmiş fakat sonradan tenassur ederek⁴³⁹ tekrar Melekzet olarak anılmıştır.⁴⁴⁰ Kahire'de 1937 yılında vefât etmiştir.⁴⁴¹

MEMİŞ AĞA (XVII-XVIII. yy.)

Kaftânî Memiş Ağa dahi derlerdi. Galata'nın Fındıklı mahallesinden ve Sultan II. Mustafa (1695-1703) devri üstatlarından.

- Segâhtan zencir usûlünde : Çıkınca pireheninden o sine deryada
- Aşirândan devr-i kebîr usûlünde : Bûse-i la'l-i lebin ol mest-i bed-hu virmedi

murabba'ları onun eseridir. Bunlardan başka elli kadar beste, nakış ve şarkısı vardır.

⁴³⁷ Savaklar Dergâhı: Aslında Cemâlîzâde Tekkesi olarak bilinen ve İstanbul'un Fatih ilçesinde Eğrikapı'da bulunan bu dergâh, Halvetî-Uşşâkiyye'nin şubelerinden olan Cemâliyye tarikatının âsitânesi ve pir evidir. Bkz.: M. Baha Tanmam, "Cemâlîzâde Tekkesi", *DİA.*, İstanbul 1993, c. VII, s. 318-319.

⁴³⁸ Hâlet Efendi, Osmanlı devlet adamı olup 1822 yılında vefât etmiştir. Bu yüzden yazarın verdiği bilgiye göre Mehmed Nûri Efendi de 1822 yılında vefât etmiş olmalıdır. Bkz.: Abdülkadir Özcan, "Hâlet Efendi", *DİA.*, İstanbul 1997, c. XV, s. 249-251.

⁴³⁹ Tenassur etmek: Hristiyan olma. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1076.

⁴⁴⁰ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "Mustafa Nûri Efendi [Notacı Melekset]" maddesi, c. II, s. 81.

⁴⁴¹ Yazar "*Elyevm Mısır'dadır.*" Diyerek bu eseri yazdığı sıralarda (1920'ler) hayatta olup, Melekzet Efendi'nin Mısır'da bulunduğunu belirtmiştir.

MEŞREBÎ (ö. 1554)

Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) devri mûsikî üstatlarındandır. İstanbulludur. Pek çok emsâli gibi lâubâli, kalender meşrep⁴⁴² bir zât idi. “..ilm-i edvârda tamîka kudreti ve fenn-i mûsikârda mahâreti vardır..” Günümüze hiçbir eseri ulaşmamıştır. Sultan II. Selim’in şehzâdeliğinde Manisa’da onun hizmetindeyken 1554 yılında vefât etmiştir.⁴⁴³

MUHARREM AĞA (XVII. yy.)

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devri sipâhi sınıfına mensuptur. Kilis’te doğmuş ve İstanbul’un Yenibahçe mahallesine yerleşmişti. Güzel sesli bir zât imiş. On beş parça eserin bestekârı olup en meşhur eserleri aşağıdaki iki murabba’dır:

- Aşîrândan devr-i kebîr usûlünde: Hayâlin dideden, nakşın dil-i bî-kîneden çıkmaz
- Acemden hafif usûlünde : Bir bî-kesim ki hâlîme hemdem bulunmadı

MURAD AĞA (XVII. yy.)

Sultan IV. Murad (1623-1640) Bağdat’ı işgalinde ⁴⁴⁴ eden emirlerden maruf iki hânende ve on sâzendeyi İstanbul’a getirmişti. Hânendelerden biri Mîr Muhammed diğer ⁴⁴⁵ Murad Ağa’dır ki aslen İran ahalisindendi.⁴⁴⁶ Memleketinde mûsikî öğrenmiş ve İstanbul’a vusûlünü müteakib mûsikîşinâsân mehafilinde pek çabuk ünlenmiş ve bu şöhretini Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrine kadar muhafaza etmiştir. Murad Ağa aynı zamanda mâhir bir *şestâzen*⁴⁴⁷ idi.

⁴⁴² Kalender meşrep: Kalender; 1. Dünya’dan elini çekip başıboş dolaşan [derviş]. 2. Dünyadan elini eteğini çekip her şeyi hoş gören [kimse]. (Devellioğlu, a.g.e., s. 484.) Meşrep; 1. İçecek yer. 2. Yaradılış, tabiat mizaç; huy, ahlâk. (Devellioğlu, a.g.e., s. 631.) Anlamlarındaki iki kelimenin birleşmesiyle oluşmuştur.

⁴⁴³ Erdemir, a.g.e., s. 279.

⁴⁴⁴ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 57^a.

⁴⁴⁵ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 57^a.

⁴⁴⁶ DÎA.’nde Nahcivanlı bir Âzerî olduğu belirtilmektedir. Bkz.: Nuri Özcan, “Murad Ağa, Şeştârî”, *DÎA.*, İstanbul 2006, c. XXXI, s. 185.

⁴⁴⁷ Şestâzen: Şestâr çalan kimse. Şestâr: XVII. Asır Türk Mûsikîsi’nde kullanılan bir sazdır. 6 çift telli ve perdeli olup Türk arp’i diye de anılmaktadır. Mızrapla çalınan bir çalgı olmayıp, telleri el ile çekilmektedir. Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Şeştâr” maddesi, c. II, s. 353.

Bestekârlığı yüksektir. Murad Ağa'nın elimizde 5 eseri mevcuttur.⁴⁴⁸ Vücuda getirdiği yüzü aşkın eseri olup en güzelleri şu iki bestedir:

- Hüseyinîden sakîl usûlünde : Geçmiş meğer ki fevt-i dem-i fırsat itmişiz
- Hüseyinîden evfer usûlünde : Ey reşk-i peri, hüsn-i Hüdâ-dâd senindir

MUSALLÎ EFENDİ (ö. 1710?)

Asıl ismi *Mustafa*'dır. Edirnelidir ve o şehrin müderrislerindendir. Annesi Enderûn-ı Hümâyûn kâbilesi⁴⁴⁹ olduğundan *Ebezâde* ünvanıyla şöhret bulmuştur. Küçük yaşta mûsikîye başlayarak bu sanatta ilerlemiştir. Sesinin güzel ve gür olduğu, tiz perdelere ustalıklı çıkabildiği söylenmektedir.⁴⁵⁰ Otuz kadar murabba', semaî ve şarkısı olup en marufları:

- Beyâtîden firenkçin usûlünde : Hatt-ı izârı(nı) gördi senin o hâlet ile
- Hüseyinîden devr-i kebîr usûlünde: Şimdi meyli gönlümün bir serv-i hoş-reftaradır

murabba'larıdır. Günümüze ise sadece beyâtîden bestelediği "*Meclisimiz kûşe-i meyhânedir.*" nakış yürük semaî eseri ulaşmıştır.⁴⁵¹

MUSTAFA AĞA (XVII. yy.)

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrine mensuptu. Kadıköylüdür. Enderûn-ı Hümâyûn'da serhânendeydi. Yirmi murabba' bestelemiştir ki en meşhurları:

- Baba tâhirden nim devir usûlünde : Hayâl-i cilve-ger dilde o şuh-ı dil-sitan gâib
- Segâhtan hezec usûlünde : Bana rahm iderdi eğer bileydi o meh-likâ nigerânımı

besteleridir.

⁴⁴⁸ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "Murâd Ağa [Şeştârî]" maddesi, c. II, s. 69.

⁴⁴⁹ Kâbile: Kadın ebe. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 476.

⁴⁵⁰ Hakan Aksoy, "Mustafa Efendi, Ebezâde", *DİA.*, İstanbul 2006, c. XXXI, s. 297.

⁴⁵¹ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "Mustafa Efendi [Ebe-zâde Musallî]" maddesi, c. II, s.78.

MUSTAFA AĞA (ö. 1708)

Müezzin Mustafa Ağa denirdi. *Hânendebaşı* unvanıyla da adlandırılmıştı. Kasımpaşalıdır. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devri Enderûn-ı Hümâyûn hânendelerinden idi. Meşhur iki eseri:

- Beyâtîden çember usûlünde : Âlem oldu şadından ben esîr-i gam henüz
- Iraktan devr-i revân usûlünde : Dil esir olmağa bir kamet-i şimşâd ister

Yirmi kadar eseri vardır fakat günümüze yalnızca beyâtîden bestelediği “*Ne dem ki nâz-ile o melerû kelâm-eder.*” ağır aksak semaîsi ulaşmıştır.⁴⁵²

Vefâtı 1120/1708⁴⁵³ tarihindedir. “*Üç me’vayı Müezzin Çelebi ede makam*” mısırâı vefâtına tarih olarak düşünülmüştü.

MUSTAFA ÇAVUŞ (XVIII-XIX. yy.)

Tanbûrîdir. Kadıköylü Kadı Mehmed Efendi’nin oğlu olup *Kadızâde* nâmıyla da anılmıştır.⁴⁵⁴ Sultan III. Selim (1789-1807) ve Sultan II. Mahmûd (1808-1839) zamanında bulunmuştur. Meşhur Tanbûrî Îsak (ö.1814?), tanbur çalmayı Mustafa Çavuş’tan öğrenmiştir. Büyük bir bestekârdır. Hatta tavşancaların⁴⁵⁵ pek çoğu ona aittir.

MUSTAFA ÇELEBİ (XVIII. yy.)

*Şehlâ*⁴⁵⁶ *Mustafa Çelebi* de denirdi. Diyarbakırlıdır. Sultan III. Ahmed (1703-1730) devrinde yaşamış bir zattı. Mücellitlikle yaşamını temin edermiş. On kadar eser bestelemiştir ki en meşhurları şu iki murabba’dır:

- İsfahandan darbeyn usûlünde : Feryad ederim zülf-ü siyahkarın elinden
- Segâhtan muhammes usûlünde : Adem bu bezm-i devr-i dilârâya bir gelir

⁴⁵² Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Mustafa Ağa [Müezzin Ser-hânende Kasımpaşalı]” maddesi, c. II, s. 76.

⁴⁵³ Öztuna, vefât tarihini 1690? olarak vermiştir.

⁴⁵⁴ Öztuna ansiklopedisinde vefât tarihini olarak 1745? vermesine rağmen yazarın verdiği bilgiyle uyuşmamaktadır. Bkz.: Öztuna, *TMA.*, a.g.e., “Mustafa Çavuş [Tanbûrî Âşık]”, c. II, s. 46.

⁴⁵⁵ Tavşanca: Vaktiyle Klasik Türk raslarından biri. Ayakların ve topukların zemine belirli ahenklerle vurarak oynanmaktadır. Hususi kıyafeti vardı. Das fes, şalvar, çuha veya kadife dar cepken giyilir, oynarken zil vurulurdu. Bkz.: Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Tavşanca” maddesi, c. II, s. 383-384.

⁴⁵⁶ Şehlâ: 1. Elâ göz, koyu mavi göz. 2. Ela gözlü [kadın]. 3. Tatlı şaşı. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 985

MUSTAFA EFENDİ (ö. 1670?)⁴⁵⁷

Mûsikî Nâibi Mustafa Efendi nâmıyla meşhurdur. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinin mübâhî⁴⁵⁸ bulunduğu mûsikîşinâslardandı. İstanbulludur. Muasır meslektaşları besteledikleri eserleri evvela Mustafa Efendi'nin nazar-ı tenkitlerine arz ederek muvâfık bulmadıklarını gizlerlermiş. Bu sebebe binâen mûsikî nâibî ünvanıyla meşhur olmuştur. Ehliyetine bu bir delildir.

Hisardan muhammes usûlünde “*Ey peri peyker ezelden mest ü hayranın senin*” bestesi onundur.

MUSTAFA İZZET EFENDİ (1801-1877?)

Kazasker nâmıyla meşhurdur. 1216/1801 senesinde Tosya (Kastamonu) kasabasında doğmuştur. Babası Düztabanzâde Mustafa Ağa'dır. Sultan II. Mahmûd (1808-1839) zamanında enderûn mensubiyetinden ve Kilerli Koğuşu'ndandır. Zamanının yüksek neyzenlerinden biridir. Talik ve sülûs yazmakla da meşhurdur. 1245/1829'de çerağ çıkarılmıştır. Orta boylu, nazik, edip, güzel yüzlü bir zâtmiş.

Validesi tarafından İstanbul'a gönderilmiş ve Fatih'te Kurşunlu Medrese'de tahsile başlamıştı. “.. *Sadâ-ı ferahfezâları ve fenn-i mûsikîde maba'de Fisagores ve Farabi olan malumat mükemmele ve kabiliyyet-i meşhureleri ..*” [*Küre içindeki mecelleler Ata'dan alınmıştır.*] hasebiyle mûsikî meşkine başladı. Musâhib Kömürcü Hâfız Efendi'den öğrendiği bir naatı bağça kapısında Hidayet Camii'nde yapılan selamlıkta padişahın huzurunda okumuş, padişahın takdirine nâil olmuş ve terbiyesi Silahdar Ali Paşa'ya havale olunarak üç sene sonra Galata Sarayı'na ve daha sonra İlyas Ağa'nın silahdarlığında Enderûn-ı Hümâyûn'a alınmıştı.

Sarayda mûsikî ve ney öğrendi. Bir taraftan da Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi'den talik, Mustafa Vasıf Efendi'den sülûs ve nesiha çalıştı. Sonuç olarak “...*mûsikîde ve hutût-u mütenevvi'ada ferîd-i asr ve vahîd-i dehr...*” olacak derecede yükseldi.

⁴⁵⁷ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Mustafa Efendi [Mûsikî Nâibi]” maddesi, c. II, s. 78.

⁴⁵⁸ Mübâhî: Övünen. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 699.

Daha sonra elde ettiği müsaade üzerine Kayserili Şeyh Ali Efendi'yle Hicaz'a gitti. Dönüşünde bir müddet Mısır'da ikamet etti. İstanbul' geri geldiğinde gizlice Mahmûd Paşa Hamamı civarında satın aldığı eve yerleşmiş ve orada nakşî dervîşî kıyafetinde ahabplarıyla mutasavvıfane bahşalara dalmıştı.

O esnada Sultan II. Mahmûd (1808-1839) Bayezid Camii'nde selamlık yapmıştı. Mustafa İzzet Efendi'de üzerinde dervîş kıyafetiyle müezzin mahfilinde bulunuyordu. Efendi vukû bulan istirham üzerine kâmet getirmiş fakat bu fena bir hadisenin meydana gelmesine sebep olmuştu. Sultan II. Mahmûd, İzzet Efendi'yi sesinden tanıyarak İstanbul'a geldiğini saklamasını ve dervîş kıyafetinde bulunmasını kendi teveccüh ve iyiliklerinin hakir görülmesine atfederek idamını emir etmişti. İzzet Efendi ancak Musâhip Said Efendi ve Hüsrev Paşa'nın vasıtasıyla hayatını kurtarabilmişti.

Ertesi günü Kömürçüzâde, zavallıya Bayezid'te tesadüf ederek: Akşam şu Küttâb, Efendimize özbek dervîşî kıyafetinde görünmüş olduğuna teessürlerini buyurdular ve *“Elbiselerini değiştirerek başına fes giy!”* demişlerdi. İzzet Efendi'de; *“Seneye başka kisveye tebdil edemem.”* diye mukabele edince, *“Öyle ise bir daha padişahın nazarına alakalı olacak yerlerde bulunma, zira hakkında zararlar umulur.”* Tavsiyesinde bulundu. Fakat hayırhâh bir zât olduğundan vakadan padişaha bahsetmemiş, gücenmiş padişahı teskin ederek İzzet Efendi'yi affettirmiştir.

Müteakiben sadır olan iradeye ittisaliyle İzzet Efendi saraya gitti. Ve padişah huzurunda neyiyle taksim yaptı. Memnun kalan padişah bestelediğı şarkıları okutarak İzzet Efendi'ye sormuş, O da *“Efendimizin şarkıları, şarkıların padişahıdır. Ancak tahsin ve tesirinden başka bir şey denilebilir mi?”* Cevabını vermişti. İğbirârını unutan Sultan II. Mahmûd, İzzet Efendi de *“Üç defadır efendiyi dervîşane sarayımıza davet edip, hüsn-i şahanemizi itham eyledik. Bundan sonra da bir iş olmadığı sûrette bazı, bazı saz nevbetlerine gelsin.”* diye gönlünü hoş etmeye çalışmış, İzzet Efendi de padişahın vefât tarihi olan 1255/1839 senesine kadar saray fasıllarına devam eylemiştir.

Sultan Abdülmecid ilk cuma selamlığını Eyüp'te yapmıştı. Hutbeyi okuyan İzzet Efendi'yi pek beğendi. Ve kendisine 8imam-ı sâni tayin etti. Sonra sırasıyla Anadolu payesi, baş imamet, Rumeli payesi tevcih ve şehzâdelere yazı muallimliğine tayin

buyuruldu. Daha sonra imametten infiali ile Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye⁴⁵⁹ azalığında, Nakib'ül Eşraf'lığında⁴⁶⁰ bulundu ve 1294/1877⁴⁶¹ senesinde seksen yaşına yakın olarak vefât etmiş, Tophane'de kâdirî dergâhına⁴⁶² defnedilmiştir.

Müşârun ileyh maruf hattatlardan olup camileri tezyin eden birçok kitabelerden başka on bir mushaf-ı şerîf, bir o kadar delâil ve iki yüze yakın hilye-i şerîf yazmıştır. Bilhassa sülûs yazmakla meşhurmüş. Fakat ihtisası mûsikîdeymiş. Eserleri ağır, meşki ve talimi güç şeyler olduğundan gençler bunların birçoğuna yabancı kaldılar.

Yeniköylü Hâfız Hasan Sırrı, Medeni Aziz ve Behlül Efendi'lerin hocası olup Haşim Bey, Dellâlzâde İsmail Efendi ve Rıfat Bey gibi mûsikî üstatlarından efendi-i müşârun ileyh için hâce-i zamandır derlerdi.

İhtiyarlığında ney üfleyemez olmuş ve sesi kalınlaşmıştı. Bununla beraber mûsikî mahfellerinin en muhterem bir şahsiyetiydi. Hânende Ali Bey'in rivayetine göre Ali Paşa'nın konağında yapılan saz meclislerinde çoğunlukla efendi de bulunur, genç hânendelerin tiz perdelere çıkmalarına paşa itiraz ederek *“Beyefendiler! Hocaefendi Hazretlerini dinleyeceğiz!”* ihtarıyla efendiye hürmetlerini sunmaktan geri kalmazmış. Allah hepsine rahmet eylesin.

Elimizde 3 durak, 1 ilâhî, birer peşrev, ağır ve yürük semaî ile 19 şarkıdan oluşan toplam 26 eseri mevcuttur.⁴⁶³ Bazı eserleri:

- Hicaz şarkı : Harap oldu dil-i nâ-şâd elinden
- Hicaz şarkı : Ey dil-rubâ-yı dil-şikâr
- Nişâbürek şarkı : Ol yosma gönül yıkıyor
- Arabân bûselik şarkı : Ey şehsuvar-ı meydan-ı işve
- Mâye şarkı : Şeb midir bu yâ sevâd-ı âh-ı pinhânım mıdır?
- Bestenigâr şarkı : İdüp sen hatırım ayal
- Bestenigâr şarkı : Ey serv-i nâzım reftârı bâlâ

⁴⁵⁹ Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye: Islahat hareketlerinin icabettirdiği yeni nizamnameleri hazırlamak, memurların muhakemesiyle meşhul olmak, lüzum gösterilen devlet işlerinde oy kullanmak üzere 1837 senesinde oluşturulan meclisin adıdır. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. II, s. 430.

⁴⁶⁰ Nakib'ül Eşraf: Hazret-i Peygamber'in sülâlesi mensuplarının işleriyle meşgul olan vazife sahibi olan kimsedir. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. II, s. 647.

⁴⁶¹ Mustafa İzzet Efendi'nin vefât tarihi ihtilâfıdır. DİA., 1876 diye belirtirken, Öztuna ise 1876 olarak vermektedir. Yazar ise 1294 hicrî tarihini vermektedir ki o da 1877-78 miladî yılına tekabül etmektedir.

⁴⁶² İstanbul, Kadiriler Yokuşu'ndaki İsmail Rûmî Kâdirî Asitânesi.

⁴⁶³ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Mustafa İzzet Efendi [Kazasker Hacı Neyzen]” maddesi, c. II, s. 80.

- Eviç şarkı : Bir sebeple sen gücenmişsin bana

$$1294 - 1216 = 78$$

$$1340^{464} - 1294 = 46$$

$$1294 - 1216 = 78^{465}$$

NÂBÎ (1642-1712)

Maruf şâirimizdir. Aslen Ruhâlî⁴⁶⁶ olup, ismi *Yusuf*’tur. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında İstanbul’a gelerek Musâhip Mustafa Paşa’ya intisap etmiş, hürmet teveccüh görmüş, hacc-ı şerîfe gitmiş ve döndüğünde tekrar paşanın hizmetine girip ve kethüdalığında bulunmuştur. Daha sonra vazifesine son verilerek Halep’e gitmiştir. Halep’te vali olarak Baltacı Mehmed Paşa bulunuyordu. Baltacı Mehmed Paşa, müşârun ileyhin fazl u irfanına alakasız kalmamış, sadaretinde İstanbul’a celp ederek baş muhasebecilikle taltif etmiştir. Nâbî her üç lisanı katiyetle bilir. Tasavvufa aşina olup kudret-i şâiranesi yüksekti. *Siyer-i Veysel-i Zeyl*, *Tuhfetü'l Haremeyn*, *Hayriyye*, *Gazânâme*⁴⁶⁷, *Münşeât*, *Müretteb Divan* yazmıştır. Bunların dışında *Farsça Divançe*, *Terceme-i Hadîs-i Erbaîn*, *Hayrâbâd* ve *Surnâme* de Nâbî’nin eserlerindendir.⁴⁶⁸ Aynı zamanda asrının mûsikî üstatlarından sayılacak bir zâtı. Mûsikîyi Diyarbakırlı Seyyid Yahya’dan meşk etmiştir. Güzel bir sese de mâlikmiş.

Vefâtı “*Nâbî be-huzûr âmed*” cümlesinin delâletiyle 1124/1712’dedir.

Rehâvîden nim devir usûlündeki şu murabba’ı “*Ruhunda bedenden yârin ki âb ü tâb olur peydâ, Derûnumda benim bir ma’den-i sim-âb olur peydâ*” Nâbî bestelemiştir.

Nâbî med’uvven⁴⁶⁹ 1120/1708 de Diyarbakır’a gitmişti. Vali Recep Paşa, kadı da Şâir Sâbit Efendi imiş. Eşraf-ı memleket tarafından şerefine tertip olunan ziyafette birçok mûsikîşinâslar bulunmuş ve Nâbî’ye hürmeten divanından seçilmiş güzide parçaları besteleyerek okumuşlar ve bunlardan

⁴⁶⁴ Yazar 60^a’da tahminimizce Mustafa İzzet Efendi’nin kaç yıl önce vefât ettiğini bulmak için 1340’tan 1294’ü çıkarmış müteakibinde 46 bulmuştur. Buradan sonuçla incelediğimiz bu yazma eserin 1340 tarihinde yani miladi 1921-22 yıllarında yazıldığını düşünüyoruz.

⁴⁶⁵ Yazar 60^a’da üç tane çıkarma işlemi yapmış ki ikisi birbirinin tekrarıdır. Mustafa İzzet Efendi’nin vefât tarihi olan 1294’ten tahmini doğum tarihi 1216 çıkarılmış sonuç olarak 78 sene yaşadığını ifade etmiştir.

⁴⁶⁶ Ruhâ: Urfa.

⁴⁶⁷ Gazânâme: Fetihnâme-i Kamanîçe veya Fetihnâme olarak da adlandırılmaktadır.

⁴⁶⁸ Erdemir, a.g.e., s. 299.

⁴⁶⁹ Med’uvven: Dâvetli olarak, dâvet olunarak, çağrılarak. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 599.

- Hânende Zerger Ahmed Çelebi hicazdan zencir usûlünde: *Seni tebrîde benden olsa a'dâ ittîfak üzre*

- Şehlâ Mustafa Çelebi ısfahandan darbeyn usûlünde: *Yârin bilirüz bezmimize rağbeti vardır*

- Hânende ve mücellid Mahmûd Çelebi acemden evfer usûlünde: *Ol dil kim sâğar-ı bî-renk cihân-ı bî-hakâyıkdır*

- Meşhur Seyyid Nûh nişâbûrdan devr-i kebîr usûlünde: *Çemende cûy-veş bu cüst-cûlar hep senünçündür*

- Şeyh Ahmed Nakşîbendî de ıraktan nim devir usûlünde: *Sevâd-ı mümkünât âsâr-ı sun'ı bî-suhan söyler*

bestelerini terennüm ettiler. Nâbî'de Diyarbakır şâirlerinden seçip beğendiği parçaları okumak sûretiyle mukabele etti. Zamanımıza Nâbî'nin hiçbir mûsikî eseri ulaşmamıştır.⁴⁷⁰

NÂFİZ BEY (XIX-XX. yy.)

Giriftzen Nâfîz Bey diye de tanınırdı. Tabî zerafet ve cemâliyle meşhurdu. Çengelköy'ünde sakindi. (Hâriciyye'de memurdu.) Takrîben yirmi sene evvel vefât etmiştir.⁴⁷¹

NA'LÇE EFENDİ (XVII. yy.)

Asıl ismi *Mehmed*'dir. İstanbulludur. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde meşhur üstatlardandı. Musâhip paşanın mektupçusu⁴⁷² imiş. Üç yüz kadar murabba', şarkı ve naatların bestekârı olup en meşhur iki eseri şunlardır:

- Uşşâktan rehâvî usûlünde : Zeban-ı aşkı anlar sana benzer işve-ger var mı?

⁴⁷⁰ Öztuna, BTMA., a.g.e., "Nâbî [Hacı Gaffâr-zâde Yûsuf]" maddesi, c. II, s. 95.

⁴⁷¹ Giriftzen Nâfîz Bey hakkında pek bilgi verilmemiştir. Nâfîz Bey adında diğer kaynaklarda Durakçı, Hacı Hâfîz biri olmakta fakat bu kişinin Nâfîz Bey olup olmadığı tam olarak anlaşılmamıştır. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., "Nâfîz Bey [Hâfîz Hacı]" maddesi, c. II, s. 95-96.

⁴⁷² Mektupçu: Resmî dairelerde yazı işleriyle meşgul olan idare veya kalemin başında bulunan memurun unvanıdır. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. II, s. 466.

- Aşîrândan zencir usûlünde : Zülf-i dilber sünbül-i bağ-ı cinanımdır benim

Şu üç eseri günümüze ulaşmıştır:⁴⁷³

- Nişâbûr çenber beste : Bakışın deler ciğerler, bu ne gamzeli bakışdır
- Beyâtî aksak semaî : Sabâ o gonca-i zîbâ gelir mi, gelmez mi?
- Rast aksak semaî : Hevâ-yı aşkına şâhım düşürdü bû dil-i zârım

NÂYÎ OSMAN DEDE (ö. 1733?)

İstanbul'un Vefa mahallesinde doğdu. Ney üflemedeki maharetinden dolayı halk arasında *Kutb-ı Nâyî* ismiyle maruftur.⁴⁷⁴ Sinn-i temyîze geldikten sonra mevlevîliğe intisap ederek uzun müddet Galata Mevlevîhânesi şeyhi Ahmed Gavsî Dede'ye hizmette bulunmuş ve ondan ahz-i tarîk etmiş, mûsikî ve ney öğrenmiştir. Tekkenin on sekiz sene neyzen başlığını ifa ettikten sonra mesbuk iktidar ve hüsn-i hilkate mebni 1109/1697 senesinde şeyh müşârun ileyh ihtilaf etmiştir. Aynı zamanda Gavsî Dede'nin damadı idi.

Gayet halûk bir zât olduğundan herkesin mahbubu idi. Şâir, muharrir⁴⁷⁵ fakat en ziyade mûsikîşinâstır. “... *Fenn-i mûsikînin üstâd-ı üstâdân zamanları olup masnua-ı hayâliyye-i hevâiyyeleri elân hayret-i figen-i havâtır mühre-i fenn-i mezbûr ...*” [Esrar Dede'den] idi.

Osman Dede bir notanın muhteri'idir. Bir notadan istifade ettiği muhakkaktır. Fakat bu nota şeklen bize malum değildir. Sâlim Efendi tezkiresinde diyor ki:

“... *Fenn-i mûsikîde muhayyer-i ukûl bir marîfet vâlâya destres-i olmuştu kim kelimat ve hurûf kitabet eder ki nağme ve savtı zabt ederdi ... ki rakam-ı kesîresi olan kağıdı önüne koyup ol kârı, ol besteyi bi-nağamâtiha min-gayrı ziyade ve lâ-noksan okurdu.*”

⁴⁷³ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Mehmed Efendi [Nâ'lçe]” maddesi, c. II, s. 40.

⁴⁷⁴ Erdemir, a.g.e., s. 315.

⁴⁷⁵ Muharrir: 1. Tahrîr eden, yazı yazan, kâtib, yazar, bir mevzuyu yazı ile anlatan. 2. Telif eser sâhibi. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 669.

Mûsikî eserlerinden mevcut bir şey olduğunu bilmiyorum.⁴⁷⁶ Yalnız hicazdan bestelediği âyîn-i şerîfin ilerleyen zaman içerisinde unutulmuş ve yeniden bestelendiğini tezkirelerin delâletiyle öğrendim. Peygamber mucizelerinden bahseden “*Ravzatü’l-İ’câz*” ve Şems-i Tebrîz’den faydalanarak yazdığı “*Zübde-i Makâlât Şemsi*” adlı eserleri vardır. Ayrıca bir de miracyeleri - *marûf bir eser olup rivayete göre bir gecede bestelemiştir* - olup bunu bestelediklerini Esrar Dede yazıyor. Ayrıca Öztuna’nın ansiklopedisinde günümüze ulaşan 39 eseri verilmiştir.⁴⁷⁷

Vefâtı 1146/1733’dedir.⁴⁷⁸ Seyyid Vehbi şu tarihi söylemiştir. “*Osman Dede göçtü ola sırrı bâkî*”

NÂZİM ÇELEBİ (ö. 1694)

Asıl ismi *Mustafa*’dır. İstanbul’un Yeni mahallesinde sakindi. Bektâşî halifelerinden Yeniçeri Efendisi Ördek İsmail Efendi’nin oğlu olup bilahare babasını ihtilaf etmişti. 1106/1694 senesinin muharrem ayında vefât etti. Mûsikîşinâstır ve aynı zamanda divan sahibi bir şâirdir.⁴⁷⁹ Nazım ettiği:

Fark olunmaz şu’le-i âhım gice meh-tâb’dan

Neyleyim hurşid-i rahşanım göz açmaz hâbdan

beytini hüseyinîden çember usûlünde bestelemiştir.

NAZÎM ÇELEBİ (ö. 1727)

Yahya Nazîm Çelebi nâmıyla meşhurdur. İstanbul’un Kumkapı mahallesindendir. Salim diyor ki “... *Hâssen ilm-i mûsikîde a’lem ve ol fenni âlî-makâmın üstâdânı meyânesinde müsellemler olup ... şu rütbe sahip maharettir ki hâlâ*

⁴⁷⁶ Yazarın eserinde böyle demesine rağmen Öztuna’nın ansiklopedisinde günümüze ulaşan 39 eseri verilmiştir. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Osmân Dede [Kutb-ı Nâyî Şeyh, “Osmân”, “Nâyî”]” maddesi, c. II, s. 170.

⁴⁷⁷ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Osmân Dede [Kutb-ı Nâyî Şeyh, “Osmân”, “Nâyî”]” maddesi, c. II, s. 170.

⁴⁷⁸ Osman Dede’nin vefât tarihi Öztuna’nın ansiklopedisinde 1730, Erdemir’in Musikişinas Divan Şairleri eserinde 1729, DİA.’nda 1729 olarak belirtilmektedir. Eserimizde ise 1146/1733 tarihi verilmektedir.

⁴⁷⁹ Erdemir, a.g.e., s. 319.

ağaze olunan makamlardan bir makam yoktur ki ol sırrı-defter ehl-i tıbbâ' ânda bir vâfir beste ve semaî ihtirâ' eylememiş ola ...”

Tiz bir sese mâlik olup aynı zamanda mürettep divan sahibi bir şâirdir. Mûsikîye derin vukûfiyeti yanında sesinin güzelliğiyle de öne çıkmıştır. Hânende olarak da şöhret yapmıştır.⁴⁸⁰ Nazîm Çelebi, Hz. Muhammed (s.a.v.)’e duyduğu muhabbet sebebiyle her makamı içeren bir naat-ı şerîf vücûda getirmiş ve edebiyatımızda özellikle naat şâiri olarak tanınmıştır.⁴⁸¹ Sultan II. Mustafa (1695-1703) zamanında Sadrazam Acemzâde Hüseyin Paşa tarafından ehlini takdir olunarak kendisine İstanbul’un meyve-pazar başılığı ihsan olunmuştur. Gayet güzel Farisi bilirmiş. Vefâtı 1139/1727 senesindedir.

Beş yüz kadar murabba’, nakış ve şarkının bestekârı 300’e yakınının güftesi güfte mecmûalarında tespit edilmiştir.⁴⁸² Günümüze ulaşan on dört eserini ise Öztuna ansiklopedisinde belirtmiştir.⁴⁸³ Meşhurları şu murabba’lardır:

- Acemden muhammes beste : Ol kim misal-i hâle meh-i mihribanı var
- Muhayyer zencir beste : Gönül düşüb hâm ı giysûy i yâre kalmıştır
- Şehnâz ağır semaî : Didem yüzüne nazır, nazır yüzüne didem
- Hüseyinîden zencir usûlünde : Cihan harab girişme-i siyah çeşminden

Şu naatı da hüseyinî makamından bestelemiştir:

Ey ledün mektebinin hâce-i ümmî lâkabı

Enbiyâ ve Rusûlün zîver-i tesbîh-i lebi

Eyledin da’vetinin kabza-i teshirine râm

Rûm ü Hind ü Acemi Mısr ile Şâm ü Haleb’i

NAZÎM EFENDİ (XVII. yy.)

İstanbul’da doğmuştur.⁴⁸⁴ Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrine mensup mûsikî üstatlarından İstanbullu bir müderristir. Şeyhzâde Mehmed Efendi’nin oğlu ve

⁴⁸⁰ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Nazîm [Yahyâ Nazîm Çelebi]” maddesi, c. II, s. 101.

⁴⁸¹ Erdemir, a.g.e., s. 322.

⁴⁸² Mustafa Uzun - Nuri Özcan, “Nazîm”, *DİA.*, İstanbul 2006, c. XXXII, s. 452-453.

⁴⁸³ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Nazîm [Yahyâ Nazîm Çelebi]” maddesi, c. II, s. 101.

meşhur Emirgünzâde'nin damadıdır. Şeyhülislam Bahâyî Efendi zamanında Fetva Eminliği'nde⁴⁸⁵ bulundu. Hattat ve şâirdi. Çeşitli malumata ve bazı tali sanatlara vâkıf bulunuyordu. Her sazı az çok çalabilecek iktidardaymış.⁴⁸⁶

Bestelediği on beş eserin en meşhuru muhayyerden bestelediği devr-i kebîr usûlündeki “*Gönül te'sîr-i tâb-ı neşve-i çeşminle mest olmuş, O keyfiyetle âhir vâsıl-ı bezm-i elest olmuş*” murabba'ıdır.

NEDİM BEY (1865/1870?-1910?)

Üsküdar Doğancılar'da sakindi. Harbiye Nezareti inşaat dairesi veznedârı Cemal Bey'in damadıdır. Harbiye Nezareti Muhasebat birinci şubesinde kâtipti. Hâlim Paşa'nın kerimesiyle evlenmiş ve sonra araları açılarak ayrılmışlardı. Hacı Kirâmî ve Behlül Efendilerle çağdaş olduğundan ve görüştüğünden bu zâtlardan pek çok istifade etmesi muhtemeldir. *Boğaziçi Bülbülü*'de denirdi.⁴⁸⁷

Bestekârlığı yoktur.⁴⁸⁸ Nota da bilmezdi. En büyük meziyeti sesinin fevkalade parlak olması ve güzel taksim yapması itibarıyla zamanının en yüksek hânendesidir. Bu sebeple *Hânende Nedim Bey* de denir. Mani ve takımı yollarında yapılmış eserleri okumakta pek mümtazmış. Hâlim Paşa tarafından mazhar-ı himâye olmuş ve vefâtını müteakib damadı olmuştu. Vefâtında 40 - 45 yaşlarında imiş.⁴⁸⁹

⁴⁸⁴ Erdemir, a.g.e., s. 321.

⁴⁸⁵ Fetva Emîni: Şeyhülislam kapısındaki Fetvahane'nin başında bulunan zata verilen ünvandır. Şeyhülislam'a sorulan şer'i meselelerin fetvalarını hazırlamak, dilekçe ile sorulan suallere cevap vermek ve şer'iyye mahkemelerinden verilen duyuruları tetkik etmekle vazifeleriyle mükellefti. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. I, s. 621.

⁴⁸⁶ Öztuna, ansiklopedisinde bir bestekâr ve şâir Nâzım Efendi daha vardır ama o bestekârlıkta ve şâirlikte Büyük Nazım'e (*Nazım Çelebi [ö. 1727] 'yi kastediyor.*) yetişememiştir diyerek bahsettiği bestekâr ve şâir, bu Nazım Efendi'dir. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Nazım [Yahyâ Nazım Çelebi]” maddesi, c. II, s. 101-102.

⁴⁸⁷ Öztuna, TMA., a.g.e., “Nedim Bey [Üsküdarlı Hânende]” maddesi, c. II, s. 69.

⁴⁸⁸ Yazar öyle demesine rağmen Öztuna hicaz sofyan “Arayanlar beni (gönlüme/gülüme) dağda(larda) bulsun (sorsun)” eserini tek şarkısı olarak vermiştir. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Nedim Bey” maddesi, c. II, s. 105.

⁴⁸⁹ Öztuna'nın belirttiğine göre vefât tarihi 1910? olup, yazarın ifade ettiği 40-45 yaşlarında vefât etmiştir bilgisine göre doğum tarihi takriben 1865-1870 yılları arasındadır.

NİKOĞOS AĞA (ö. 1890?)

İstanbul'un Topkapı mahallesindendir ve orada sakindi. Sultan Abdülaziz (1861-1876) devrine mensup olup mûsikîşinâslar arasında Nikoğos Ağa'nın mümtaz bir mevki vardır.

Mûsikîyi ilk önce Balatlı Karabet Ağa'dan, daha sonra ise Dede Efendi'den ve Markar'dan meşk etmiştir. Zamanının en güzel sesli adamlarından ve Enderûn-ı Hümâyûn muallimlerindendir. Dellâlzâde ve Haşim Bey'le beraber bu vazifeyi yerine getirmişlerdir.

Sadrazam Ali Paşa kendisine meftûn olup çoğunlukla odasına çağırır ve sevişirlermiş.⁴⁹⁰ Bir gün ikisi odada yalnızca bulunurken içeriye bir müsted'î⁴⁹¹ girer. Adamcağız, Paşa'nın ufak tefek bulunmasından sadrazam olmasına ihtimal vermeyerek Nikoğos'un ayaklarına kapanır. Nikoğos Ağa bu yanlışlığı derhal nesh ederek paşayı göstermiş ise de biçare bunu başından savmak istediğine haml ederek Nikoğos'u bırakmaz ve istirhamlarına devam edermiş.

İhtiyar, mûlahham⁴⁹², kırmızı ve güzel yüzlü bir zâtmiş. ⁴⁹³ uslûb-ı mûsikîye mâlik bir zâtı. Pek çok eseri vardır ve hepsi de güzeldir. Bestelediği çeşitli eserler; nezih ve hassas bir ruhun tezahürüdür. Öztuna'nın ansiklopedisinde günümüze ulaşan 72 şarkısı verilmiştir.

On iki kadar kardeşinden Kapril bazı şarkılar vücuda getirmiş bir bestekârdır. Nişan ise sîne kemanını güzel çalmakla meşhurmüş.

Nikoğos kulaklarına kadar geçen aziziye hatta eski İstanbul'un efendilerinin mu'tâdı olan kıyafeti, iri vücudu, kırmızı ve güzel yüzü, aksakalı ve örfümüze has olan ağır tabiatıyla Ermeni'den ziyade Türklere yaklaşmış bir şahsiyetti. Bunlardan dolayı ilk görüşte zamanın Türk ricalini andırır bir tesir verirdi. Türkçe okuyup, yazmasını ve daha garibi dinî mûsikîye olan fart-ı inhimâkini ilave edersek bu itiyadının derecesini göstermiş oluruz. Dinî mûsikîye meraklı bir zat olup Topkapı civarında bir tekke (diğer tekkelere de) müdâvim bulunur hatta zikire iştirak edermiş. Sesinin güzel ve âhenkdar

⁴⁹⁰ Yazar burada (64^a) "... *sevişirler*" demesine rağmen zannımızca muhabbet ederler, birbirlerini sayarlar severler, sık sık görüşürler anlamında kullanmıştır.

⁴⁹¹ Müsted'î: İstidâ eden, dilekçe veren [kimse]. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 746.

⁴⁹² Mûlahham: Etli, şişman, semiz. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 718.

⁴⁹³ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 64^a.

olması bu gibi mahfellerde hüsn-i kabulünü mûcib olurdu. Hatta Sultan Abdülmecid'in (1839-1861) arzusuyla bir defa Ezân-ı Muhammedî okuduğu rivayet edilir.

Vefâtı mûcib-i teessüf bir vak'a sebebiyledir. Hâlim Paşa gibi Sadrazam Ethem Paşa da eski eserleri ihtiva edecek koleksiyon tanzimi için uğraşıyormuş. Bu koleksiyon için Nikoğos Ağa da davet edilmiş. Paşa dairesine ihtiyarlık sebebiyle ağır yürütmesi bahane edilerek ihtisab ağası Hüseyin Bey'in oğlu tarafından bu lakaytlığa haml edilmiş *"Hızlı yürü be herif!"* diyerek tahkîren⁴⁹⁴ bîçareye bir tokat vurulmuş ve teessürle evine gelmiştir. Bu ağır muamele bîçareyi çok müteessir etmişti. Evine avdetinden sonra pek yaşamamış ve vefât etmişti. Hissiz bir şahsın kurban-ı kadri olmuştur. Yaklaşık 1890 yılında vefât etmiş⁴⁹⁵ ve Topkapı Ermeni mezarlığında medfundur.

NİKOĞOS AĞA (ö. 1884)⁴⁹⁶

Kumkapılı idi. Ve orada ⁴⁹⁷ kemânî idi. Meşhur Nikoğos ise tanbûrî idi⁴⁹⁸ ve (Muharrem'in 7'inci günü 45 sene evvel) Topkapı da Karagöz sinde aramışsa da pazar dergâhı olduğundan oraya götürmüş, orada bir Nikoğos imiş..... Şeyh Efendi tarafından Nikoğos'un eli öpülmüş sonra Nikoğos'la beraber Karagöz giderek orada (Gördüğüm) şarkısını meşk etmişler. Elyevm Hâfız Osman... o imiş. Nikoğos İstanbul'a gitmiş ve oldukça zayıf imiş. (Takriben 82/92 tarihinde) Dellâlzâde çiraklarından idi.

..... Yenişehirli İbrahim Efendi'den naklen:

O zamanlar Nikoğos 45 – 50 yaşlarında vardı.

⁴⁹⁴ Tahkîren: Hor ve hakir görülerek. Hakaret edilerek.

⁴⁹⁵ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Nikoğos Ağa [Hânende Topkapılı]" maddesi, c. II, s.121-122.

⁴⁹⁶ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Kemânî Nikoğos Ağa Hudâverdi" maddesi, c. II, s.122-123.

⁴⁹⁷ Bu bölümdeki okuyamadığımız kelimeler için bkz.: 75^b.

⁴⁹⁸ Öztuna ansiklopedisinde belirttiğine göre aynı dönemde yaşamış 3 farklı Nikoğos vardır. Birincisi meşhur Nikoğos Ağa (Taşçıyan)'dır ki hânende ve bestekârdır. İkincisi ise burada geçen Nikoğos'tur ki tanbûrîdir. Üçüncüsü ise burada madde başı olan Nikoğos Ağa (Hudâverdi)'dir ki o da kemânîdir.

NİKOLAKİ (ö. 1915?)

Ermenidir. Mızıkâ-yı Hümâyûn tavşanca muallimi idi. Güzel kemençe çaldığından Kemençeci Nikolaki diye ünlendi. Sarayda ustakar sıfatıyla bulunurdu. Hazine-i hâssada bin kuruş maaşla bir ev tahsis edilmişti. Pek çok güzel eserleri vardır. Günümüze peşrev, saz semaîsi ve şarkı formlarında olmak üzere 26 eseri ulaşmıştır.⁴⁹⁹ Sanatkârlığı Kôr Sebuḥ'tan yüksektir.

NİZÂRÎ (ö. XV. yy.)

Dokuzuncu asrın nısf-ı evvelinde (miladi olarak yaklaşık 1420?) yaşamıştır. Güzel sesli ve iyi tanbur çalan bir zâtmış. Hizmetkârlıkla te'min-i maişet ederdi.

Sehî Bey aşağıdaki iki beyiti şiirine örnek vermiştir:⁵⁰⁰

İtin ayağı izi ger olsa başıma tâç

Şems ü kamerden ey şeh alırdım harâç u bâç

Erse lebin zamanına İskender-i cihân

Ab-ı hayâta çekmezdi hergîz ihtiyâç

NURÎ BEY (ö. 1910)

Âsâr muhafazasından ve revnak okumasından dolayı Bolâhenk ünvanıyla meşhurdu. İstanbulludur. Mûsikîyi Haşim Bey, Dellâlzâde ve Rıfat Bey'den meşk etmiştir. Mûsikîde bir silk-i mûsikî sahibi olup çeşitli eserleri vardır. Doksan küsur faslı hâfızasında mevcut olup notaya az vâkıf olduğundan her gün üç dört defa tekrar edermiş.

Sesi pek güzel değilmiş. Muasırı Zekâî Efendi'yle görüşmekte olup müşârun ileyhten pek ziyade istifade etmiştir. Mûsikîyi ilk olarak Dede Efendi'nin kızı Hatice Hanım'dan meşk etmiştir. Fatih'te Emir Buhârî Tekkesi civarında sâkindi.

⁴⁹⁹ Öztuna, BTMA., a.g.e., "Nikolaki Efendi [Kemençeci]" maddesi, c. II, s. 122.

⁵⁰⁰ Erdemir, a.g.e., s. 348.

Bâb-ı Zabtiyye İstintak Dâiresi'nde⁵⁰¹ kâtip yardımcısı olarak 1848 yılında göreve başladı.⁵⁰² Tophâne-i Âmire İstihkâm ve Muayene Dairesi mümeyyizi⁵⁰³ iken II. Meşrûtiyet'in ilanında (1908) emekli edilmişti.

Mütedeyyindi⁵⁰⁴ ve işrete uzak dururdu. Tatlıyı pek severmiş. Orta boylu, az sakallı gayet tiz bir tabiatta olup itirazdan hoşlanmaz mûsikî hususunda pek ziyade hodbîn⁵⁰⁵ bulunurmuş. Bundan dolayı muasırlarını pek tezlil eder fakat eslâfa gayet hürmetkâr bulunur ve biz onlara çırak olamayız der imiş. Vaktiyle bir az ney üflediğinden dolayı perdeye (notaya) aşına bulunurmuş. İyi muhâsib ve iyi kâtipti. Mütevassıt bir hattat olup, iyi seviyede Arapça bilirmiş. Karcığâr ve bûselikten iki âyîn bestelemiştir. Bir defa da Hâfız Ahmed Efendi'ye hiddetlenerek bir hisar bûselik ve şevkutarab fasıllarından bestelemiştir. Çeşitli şarkıları ve hatta peşrevleri vardır.

Vefâtında seksen yaşına yakın olup yetmişine yaklaştığı bir zamanda evlenmişti. Dîk-i sadra⁵⁰⁶ uğrayarak 1910 yılında⁵⁰⁷ vefât etmiştir. Cenâzesi iki gün müddet teahhürden sonra iradesi istihsal olunarak Fatih makberesine defin edilmiştir. (1325/1908) Fatih'te Emir Buhârî'de medfundur.

Günümüze ulaşan eserleri şu şekildedir: 2 âyîn, 2 ilâhî, 2 dinî peşrev, 1 sirto, 4 kâr, 11 beste, 14 semâî ve 38 şarkı olmak üzere toplam 74 adet.⁵⁰⁸

İstanbul Üsküdar'da İnadiye semtinde Aşçıbaşı Mektebi sokağında Bolâhenk Nuri Çıkmazı bulunmaktadır. Ayrıca Ümraniye'de ve Beyoğlu'nda da Bolâhenk Sokağı mevcuttur.

⁵⁰¹ Bâb-ı Zabtiyye İstintak Dâiresi: Karakol ifade alma (sorguya çekme) dairesi.

⁵⁰² Hasan Aksoy, "Nûri Bey, Bolâhenk", *DİA.*, İstanbul 2007, c. XXXIII, s. 264.

⁵⁰³ Yazar *Tophane'de bahriye ve muayene dairesi başkâtibiydi (yahut mümeyyizi)* olarak belirtmiştir.

⁵⁰⁴ Mütedeyyin: 1. Dîne bağlı. 2. Borç edilen, borçlanılan. 3. Belirli bir dîni kabul etmiş olan. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 763.

⁵⁰⁵ Hodbîn: Kendini beğenmiş, bencil. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 375.

⁵⁰⁶ Dîk-i sadr: Dîk: Dar olma, darlık. (Devellioğlu, a.g.e., s. 185). Sadr: 1. Göğüs. 2. Yürek. (Devellioğlu, a.g.e., s. 908.) Kelimelerinden oluşmuş göğüs darlığı anlamındadır.

⁵⁰⁷ Yazar bu bölüm içerisinde meşrutiyetin ilanında emekli olduğunu söylemektedir. Bu ikinci meşrutiyettir ve 1908 yılında ilan edilmiştir. Emekliliğinden iki yıl sonra da vefât ettiğini Öztuna ansiklopedisinde belirterek vefâtını 1910 olarak vermektedir. Ancak yazar vefâtını 1325/1908 tarihini vermiş ve yanılmıştır. Bkz.: Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "Nûri Bey [Bolaahenk]" maddesi, c. II, s. 148.

⁵⁰⁸ Öztuna, *BTMA.*, aynı yer.

ODABAŞIZÂDE (ö. XVIII. yy.)

Eyüplü idi. İsmi *Mehmed*, mahlası *Rızâ*'dır. Sultan III. Ahmed (1703-1730) zamanında ünlenmiş üstatlardandır. Kadırga limanında Mehmed Paşa Camii'nin vaizi olup *Kâfiye-i İbn-i Hâcib*'i⁵⁰⁹ Türkçe'ye tercüme ederek Sultan II. Mustafa'ya (1695-1703) takdim etmiş ve gümrükte bir vazifeye tayin olunmuştur. Güzel okur, tanbur ve ney çalarmış. Bundan başka şiir-ü inşa ve lügazda⁵¹⁰ dahi mâhir bir zât idi. Yirmi kadar murabba', şarkı ve ilâhîsi vardır. Nevrûz acemden devr-i revân usûlüyle bestelediği "*Dil-i ye's-ülfet-i âşık felekde kâm-cû olmaz*"⁵¹¹ onundur.

OSMAN AĞA (XVII-XVIII. yy.)

Manisalıdır. Sultan II. Mustafa (1695-1703) devrinin zeamet ashabındandır. Segâhtan muhammes usûlünde "*Terk-i ser eyledi (dil) kuçmak için sim-tenin*" murabba'ını bestelemiştir.

OSMAN BEY (1816-1885)

Büyük Osman Bey yahut *Sersâzende Osman* nâmlarıyla maruftu. [Resmi *Şehbal*'in 49 ve tercüme-i hâli 51'nci nüshasındadır.]1232/1816'da Tophane civarında doğdu. Pederi Tanbûrî Zeki Mehmed Ağa'dır. Çocukluğunda babasından tanbur⁵¹² ve mûsikî öğrendi. Ve yine onun delâletiyle saraya girdi. Saraya kabul edilmesini Hâfız İlyas şu sûretle anlatıyor.

⁵⁰⁹ Kâfiye-i İbn-i Hâcib: İbnü'l-Hâcib'in (1175-1249) bu eseri, bütün nahiv konularını içine alan çok veciz ve özet bir eserdir. Bu esere *el-Kâfiye fi'n-Nahv* de denilmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: İsmail Karahan, *İbnü'l-Hâcib ve el-Kâfiye Adlı Eseri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2011, s.25.

⁵¹⁰ Lügaz: Bilmece yerine kullanılan tabirdir. Eski divanların çoğunda lügazlardan birkaç tane bulunduğu gibi halk dilinde de hece vezni ile tertip edilmiş olanları vardır. Örn.; *Bir küçücük fıçı, içindedir turşucuk*. (Limon). Divan şâirleri, her şey hakkında lügaz yaparlar, onu bir takım teşbihler, iyhamlar (*iki manaya gelen bir kelimeden en az kullanılan manayı bilerek kullanma*) hatta ebcet hesaplarıyla anlatırlardı. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. II, s. 370.

⁵¹¹ "*Dil-i ye's-ülfet-i âşık felekde kâm-cû olmaz/Derûn-ı sâde-levh-i dilde nakş arzu olmaz*" yazarın eserinde yazmayıp boş bıraktığı yeri bir makalede bulduk. Bkz.: Uslu, a.g.e., s. 225.

⁵¹² Tanbûrî Zeki Mehmed Ağa kimseye ders vermezmiş. Osman Bey, tanburu babasından değil kendi kendine öğrendiği için, tanbur üslubu klasik Türk tanbûr tavrını temsil etmez. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., "Osman Bey [Tanbûrî Büyük]" maddesi, c. II, s. 167.
DİA.'ne göre babasından tanbur öğrenmeye başlamış lakin babasının vefâtından dolayı pek istifade edememiştir. Bkz.: Hasan Aksoy, "Osman Bey, Büyük", *DİA.*, İstanbul 2007, c. XXXIII, s. 460-461.

“İş bu şehir-i zü'l-kâidenin yirmi sekizinci gününe tesadüf eden cumartesi şehriyâr-ı bahtiyar hazretleri çinili köşkte saadetle teşrif ve ağayan-ı kadr-dânı hakka taltif hatminde topunun toptan top oynaması teklif buyurduklarında ağalar tasnif olup aralıkta alaya karşı yakaya geçeceği zaman çağırılacak şarkıyı çağırmaya huzurda hazır bulunan musâhiblerden Tanbûrî Zeki Ağa oğlunun sada a'la olduğunu medh-ü sena ve şarkıyı bizim mahdum okusa dediğini istihza ettilerse de herifin mezhebi geniş olduğundan oralara ilişik etmeyip hitam melce de mahdum-u merkumun çavuş mülazımı olmasını recâ ve bizim rızkımız çalıp çağırmak iledir diyerek her tarafa iltica etmeğin çocuğun sadası hânende edası değilse de babası olacak deyyus [Hırs insanı ne kadar adileştiriyor. Büyük sanatkârımız hakkında bu sözü söylemeye acaba ne lüzum vardı.] me'yus olmasın için çavuşlara mülazım ve hânendelere mülazım oldu.”

Osman Bey arkadaşlarından Rıfat ve Haşim beylerle beraber 1242/1826'da çavuş ağalığa terfî etti. Pederinin vefâtından sonra sırf tanbura çalıştı. Ancak babasının tavrında çalmıyordu. Osman Bey, Sultan Abdülmecid (1839-1861) ve Sultan Abdülaziz (1861-1876) devirlerinde sarayda sersâzende olarak bulunuyordu. Fasıllara da tanburuyla iştirak ederdi.

Osman Bey'in en büyük eseri peşrevleridir. Peşrevcilik vâdisinde Osman Bey'in şanına, şerefine kimse yetişememiştir. Sernâyi Dede Salih Bey, Giriftzen Asım Bey, Tatyos Efendi aynı mesleğe mensup büyük şahıslar olduğu halde Osman Bey'den geridirler. Esلافının uzun, sıralı ve büyük usûlde yapılan peşrevleri yerine güzide, oynak nağmeli ve basit usûllerde peşrevler ikâme etmiştir. Hemen hemen her makamda bir peşrevi olup hepsi de güzeldir. Eskiden yalnız hüzzâm peşrevi bilinir ve *Tatar'ın hüzzâmı dururken yeni peşrev yapmaya çekinirim* dermiş! Fakat sonra Şeyh Atâullah Efendi'nin rica ve ısrarına dayanamayarak bir hüzzâm peşrevi bestelemiştir. Öztuna'nın ansiklopedisinde zamanımıza ulaşan 46 eseri verilmiştir.

Eserlerini bozanlara pek hiddetlenirmiş. Hatta bir gün kıraathanede fasıl yaparlarken kanun çalan, uşşâk peşrevinin teslimine fazla bir nağme ilave etmiş, Osman Bey hiddetinden herifi dövmeğe kalkmıştı.

Osman Bey mevlevîliğe mahbup olduğundan mukabele günleri Kulekapısı'na gider, sonrasında hoş sohbet ve latifeci bir zât olduğundan pek çok zevât toplanırdı.

Hazır cevaplığına bir misal olarak şu hikâyeyi anlatırlar: Arkadaşlarından Muammer Bey bir eşeğe rakiben yolda kendisine tesadüf etmiş ve hayvana hitaben öp ağabeyinin elini demesine mükabil Osman Bey elini derhal merkebin ağzına yaklaştırarak “*Muammer ol! Evladım*”⁵¹³ demiştir.

1302/1885’te göğüs hastalığından dolayı vefât ederek Beşiktaş’ta Yahya Efendi Dergâhı’na defin edilmiştir.

OSMAN ÇELEBİ (XVII. yy.)

Mahlası *Vehbî*’dir. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında Bostancıların⁵¹⁴ Damcı Zümresi’nden iken bir nanpâre⁵¹⁵ ihsanıyla emekli edilmiştir. Günümüze hiçbir dinî ve dindışı sözlü eseri ulaşmamıştır. Bir rast peşrevi ile iki rast semaîsi Hamparsum’un sayesinde elimize geçmiştir.⁵¹⁶

Nevâdan “*Mutrib-i aşk aceb sâz nevâhi dâred*” semaîsini bestelemiştir. Bundan başka daha elli kadar eseri varmış.

OSMAN EFENDİ (ö. 1680?)⁵¹⁷

İstanbul Galatalıdır. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında ünlenmiş bir üstattı. Tersane Ruznâmçecisi⁵¹⁸ Mahmûd Efendi’nin oğlu ve Musâhip Mustafa Paşa’nın divan efendisidir. Sedası ve natıkası güzel bir zâtmış.

Murabba’, nakış ve şarkı olarak elli kadar eser bestelemiştir. Örneğin; Hüseyinîden terk-i darb usûlünde “*Ey murg sihr-i aşk zi-pervâne bi-yamuz*” mısraıyla

⁵¹³ Gelenek ve göreneğimize göre el öpülünce; eli öpülen kişi, el öpene “*Bahtiyâr ol! El öpenlerin çok olsun.*” gibi dualar eder. Muammer ise burada hem kişinin adıdır hem de ömür süren, yaşayan, yaşamış anlamına gelmektedir. Osman Bey ise burada “*Muammer ol, evladım.*” derken hem duada bulunmuş hem de eşeğe râkib olarak bulunan Muammer Bey’i kastetmiştir.

⁵¹⁴ Bostancı: Saraylarda kasırların bekçiliğini yapan ve zabıta işleriyle de alâkadar bulunan saray mensuplarına verilen ad. Bostancılar devşirme sistemiyle toplanan ve acemi oğlanlar denilen Hristiyan çocuklarının bu işe kabiliyetlerine göre ayrılır ve seçilirlerdi. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. I, s. 239.

⁵¹⁵ Nanpâre: 1. Ekmek parçası, bir lokma ekmek. 2. Geçime yarayan iş ve memurluk. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 806.

⁵¹⁶ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Vehbî Osmân Çelebi [Galatalı Hânende]” maddesi, c. II, s. 479.

⁵¹⁷ Erdemir, a.g.e., s. 491.

⁵¹⁸ Ruznâmçeci: Günlük varidat (gelirler) ve masarifin (masraflar, harcamalar), yahut aynıyyatın kaydına mahsus defterleri tutan memurlar için kullanılan unvandır. Bkz.: Pakalın, a.g.e., “Ruznâmçeci” maddesi, c. III, s. 60.

başlayan beste onun eseridir. Günümüze ise nikrîzden aksak semaî usûlünde bestelediği “*Merâmım sanma bilmez, bilir ol mâhım neden sonra*” eseri ulaşmıştır.⁵¹⁹

OSMAN EFENDİ (ö. 1665?)

Koca Osman diye meşhurdu. Sultan IV. Murad (1623-1640) devrine mensuptur. Kasımpaşalıdır. Pek küçük yaştayken mûsikî tahsiline başlamış, zamanın üstatları arasına geçmiştir. Hâfız Post, Koca Osman Efendi’nin talebesidir.⁵²⁰ En meşhur eseri bûselik makamından terk-i darb usûlüyle “*Niyaz-nâme*” nâmındaki sanatkâr bir kârdır ki Es‘ad Efendi kitabında mübâlağakârâne taltif ediyor.

- Segâhtan hafif usûlüyle : Âşiyân-ı mûrg-i dil zülf-i perîşânındadır

bestesi de Osman Efendi’ye aittir.

OSMAN EFENDİ (ö. 1680?)

Hatipzâde Osman Efendi diye meşhurdur. Galatalıdır. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devri üstatlarındandır. Meşhur eserleri:

- Nevâdan devr-i kebîr usûlünde : Bülbülün zârın şehâ vakt-i bahâr olsun da gör
- Nevâ nakış semaî : Bir zaman idi hem-âgûş-i hayâl olduğumuz
- Isfahan hafif : Ey çeşm-i girye-hîz eserin yok mudur senin
- Rast kâr-ı nâtık : Rast geldim merg-zâr içre o şûh-i dil-keşe⁵²¹
- Bûselik muhammes beste : Oldu bu gönül dolaşarak zülfüne şeyda⁵²²
- Eviç aksak semaî : Sabr eyleyemem ol güle “cânım” demedikce⁵²³

⁵¹⁹ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Osmân Efendi [Galatalı]” maddesi, c. II, s. 171.

⁵²⁰ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Osman Efendi [Kasımpaşalı Koca]” maddesi, c. II, s. 172.

⁵²¹ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Osmân Efendi [Hatıyb-zâde]” maddesi, c. II, s. 171.

⁵²² Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Osmân Efendi [Hatıyb-zâde]” maddesi, c. II, s. 171.

⁵²³ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Osmân Efendi [Hatıyb-zâde]” maddesi, c. II, s. 171.

OSKİYAN (1780?-1870?)⁵²⁴

Samatyalıdır. Cevahircidir. Beyâtî sâz semaîsi Oskiyan'ın yegâne eseridir. Tanbûrî Îsâk öldükten sonra yerini tutacak bir adam aramışlar. Oskiyan kuyumcu ve pek zengin biri olduğundan saraya ücretle getirilmesi güç görülmüş, nihayet padişahın özel iradesiyle gelmiştir.⁵²⁵

ÖMER BEY (ö. 1675)

Nasuh Paşazâde nâmıyla maruftur. İstanbul ahalisindendir. Sultan I. İbrahim (1640-1648) zamanında Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyûn mensubiyetinden olup mûsikîden ziyade çoğunlukla ilme adanmışlığıyla meşhurdu. 1086/1675 yılında vefât etmiştir.⁵²⁶ Yazdığı şiirlerinde *Ömrî* mahlasını kullanmıştır.⁵²⁷

- Gerdâniyeden evfer usûlünde : Bîm-i reh bilmez şeb-i tarîkde تنها gelür
- Uşşâktan hafif usûlünde : Za'f-ı gamınla kalmadı tab-ı nigahımız

murabba'larının bestekârıdır. Döneminin maruf bestekâr ve hânendesi Ömer Bey mûsikî nazariyatında da bilgi sahibiydi.⁵²⁸ Es'ad Efendi'ye nazaran 22 bestesi vardır ama günümüze hiçbir eseri ulaşmamıştır.⁵²⁹

ÖMER EFENDİ (ö. 1191/1777)

Ak Molla nâmıyla maruftu. Zamanının en yüksek hattatı ve mûsikîşinâsıdır. Ney üflemekte ihtisas sahibidir. Boğaz içinde İncirköy'de sakin olup her sabah seher vakti kalkar yarım (saat) kadar dem üfler ve demini doldurduktan sonra eviç makamında es-
Salât verirmiş.

⁵²⁴ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Oskiyam [Tanbûrî ve Neyzen Kuyumcu Samatyalı]” maddesi, c. II, s. 166.

⁵²⁵ Yazar, Râşid Efendi'yi (25^a) anlatırken Oskiyan'a atıf yaparak bu paragraftaki bilgileri vermiştir.

⁵²⁶ İsmail Belîğ, *Nuhbetü'l-Âsâr li Zeyl-i Zübde'ti'l-Eş'âr*, Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, GÜ Yayınları, Ankara 1985, s. 360.

⁵²⁷ Özdemir, a.g.e., s. 362.

⁵²⁸ Hasan Aksoy, “Ömer Efendi, Nasuhpaşazâde”, *DİA.*, İstanbul 2007, c. XXXIV, s. 54.

⁵²⁹ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Ömer Bey [Nasûh Paşa-zâde]” maddesi, c. II, s. 176.

Eyüp civarında Şeyh Murad Dergâhı şeyhi Ali Mirî Efendi'nin halifesi olduğundan vefâtında o dergâhın kapısının karşısındaki makbereye defn olunmuştur. Vefâtı 1191/1777'dedir.

PARSÂ EFENDİ (ö. 1680)

Asıl ismi *Mehmed* olup Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde ünlenmiş üstatlardandır. Kaynaklarda *Sâbir* olarak da geçmektedir.⁵³⁰ Gelibolu kasabasına mensuptur. Parsâ Efendi tarîk-i mevlevîden mürebbet dîvân sahibi bir şâir ve maruf bir hattat idi. Şeyhülislam Minkârîzâde Yahya Efendi'nin yardımıyla ilmiyeye intisap etmiş ve Filibe mollası olmuştu. Amcası Ağazâde'nin "*Cilve-i envâr zâta mazhar, mücellâ biziz*" mısraıyla başlayan gazelini tahmis etmiştir ki tamamı Esrar Dede Tezkiresi'nde mevcuttur.

Oğlu Abdülbâkî Efendi⁵³¹ de mûsikî de ehliyet sahibi bir zât ise de mahviyyetkâr⁵³² olduğundan pek ünlenmemiştir. Tekrar mevlevîliğe geri dönerek Gelibolu'da vefât etmiştir. Vefâtı 1091/1680'dedir.

PÎRÎ ÇELEBÎ (XVII. yy.)

İstanbul'un Tophane mahallesindendir. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde yaşamış ve hayatını mûsikîye hasretmiş⁵³³ bir zâttı. Meşhur bir eseri nevâdan berefşân usûlüyle bestelediği "*Ne dil-i hasta-i mecrûhuma merhem bulunur*" murabba'ıdır.

Tezkire-i Sâlim'de Pîrî nâm zâtın mufasssal tercüme-i hâli yazılmıştır. Buna nazaran Valide Sultan Camii Şerîfi'nin kâtibî fuzelâdan Abdullah Efendi'nin oğlu olup İstanbul'da doğmuştur. İlmiye mensûbiyetindendi. Sırasıyla çeşitli medreselere ve

⁵³⁰ Pervin Aynagöz, Mustafa Safayî Efendi *Tezkire-i Safayî (Nuhbetü'l-âsâr min Fevâ'id'il-eş'âr)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1988, s. 289.

⁵³¹ Parsâzâde Abdülbâkî Efendi, Atrabü'l-Âsâr'ın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 6204 nüshasında (8^b-9^a) madde başı halinde geçmesine rağmen, yazar eserinde sadece kısa bir bilgi vermiştir. Atrabü'l-Âsâr'ın bu nüshasında geçen 97 kişiden sadece Parsâzâde Abdülbâkî Efendi ayrı bir madde halinde anlatılmamıştır.

⁵³² Mahviyyet: Alçakgönüllülük. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 572.

⁵³³ Hasretmek: 1. Sıkıştırma, dar bir yerin içine alma. 2. Hareketten menetme, etrâfını çevirme. 3. Mahsus kılma, kılınma. 4. Vakfetme, tahsis etme. 5. Zaman ayırma. 6. Konuşurken veya okurken tutulup kalma. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 336.

Diyarbakır, Bağdat, Kars kadılıklarına nâil olmuştur. Hoş sohbet ve nâzik tabiatlı bir zâtmış. Kudret-i şâirânesine misal olarak şu beyit vardır;

Nikâh-ı endâze olup âyîne-i ruhsar cânâna

Derûnda olan râzi nihânı yâre götürdüm

Fakat mûsikî ile işigaline dair hiç bir kayıt yoktur. Ancak Atrabü'l-Âsâr'da Pîrî Çelebi'nin Sultan IV. Mehmed devri adamlarından olduğuna ve Tezkire-i Sâlim'de aynı isimdeki zatın (1098/1687) senesinde Ankaravî Ahmed Efendi'den İbrahim Kethüda Medresesi'ne tayin olduğuna ve her iki kitapta Pîri'nin İstanbullu olarak kayıt edilmesine nazaran birbirine muasır olarak aynı şehirde aynı mahlası taşıyan iki şahsiyet olmasını bahs-i muhtemel gördüm ve her ikisinin aynı kimse olduğuna kanaat ederek ismini Türk mûsikîşinâsların meyânına ilaveye lüzum gördüm.

RÂSİH EFENDİ (ö. 1253/1837)

Asıl ismi *İbrahim*'dir. Enderûnlu Mehterbaşı Osman Ağa'nın oğludur. Çocukluğunda saraya alınmış ve çukadar⁵³⁴ ağılığı kadar yükselmiştir. Hüdâvendigar Eyâleti nanpâresiyle çerağ çıkarılarak 1253/1837'de vefât etmiştir. Hayatı sarayda geçen İbrahim Râsih Efendi, Divan sahibidir.⁵³⁵

“Mûmâileyh ilm-i mûsikîye âşinâ bir şâir bî hemtâ idi.” (Fatîn Tezkiresi'nden)

RÂŞİD EFENDİ (1820?-1892?)⁵³⁶

Aslen Üsküdarlıdır. Üsküdar'da Ahmediye'de sâkindi. Baba Râşid nâmıyla maruf olup Mızıka-yı Hümâyûn yüzbaşılığını ⁵³⁷ etmiştir. Bektâşî şeyhi olduğundan dolayı baba nâmıyla maruftur. Enderûndan Latif Ağa ile beraber başçavuşluğa nakil etmişti. Meşhur bir neyzen ve meşhur bir bestekârdır. Hamparsum notasını Ermenilerden daha iyi bilirmiş.

⁵³⁴ Çuhadar: Eskiden sarayın büyük memurlarına ve padişahların hizmetlerinde bulunanlara verilen addır. Sonraları resmî dairelerin ayak hizmetlerini yapanlara da bu ad verilmiştir. Eski yazıda çuka sûretinde yazıldığı için *çukadar* olarak da geçmektedir. Bkz.: Pakalın, a.g.e., “Çuhadar” maddesi, c. I, s. 385.

⁵³⁵ Erdemir, a.g.e., s. 365.

⁵³⁶ Öztuna, TMA., a.g.e., ”Râşid Efendi [Baba Neyzen]” maddesi, c. II, s. 169.

⁵³⁷ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 25^a.

Râşid Efendi, Tanbûrî Oskiyan'ın talebesi olup oldukça güzel ney üflermiş. İlk meşkini müteakip Oskiyan'dan çok istifade etmiştir. Yirmi dört sene evvel vefât etmiştir.⁵³⁸

RECEP ÇELEBİ (XVII. yy.)

İstanbuldudur. Babası taşçı olduğundan *taşçızâde* nâmıyla maruftu. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında yaşamıştır. Yüzden fazla murabba', nakış ve şarkı bestelemiştir ki en meşhurları:

- Muhayyerden evfer usûlüyle : Figan kim haste-i hicranın ol şûh cihan bilmez
- Iraktan sakîl usûlüyle : Lûtfu heva benim sihri bâdı nev bahâr

murabba'larıdır. Zamanımıza ise iki eseri ulaşmıştır.⁵³⁹

- Mâhûr lenk-fâhte beste : Seyr et, izâr-ı yâri hat-î müşg-bâr ile
- Rast aksak semaî : Çekmiş ruhunâ nikaab-ı işve

RECEP ÇELEBİ (ö. 1701)

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında ün kazanmış üstatlardandır. İstanbulludur. Babası ve kendisi çömlek imalatıyla uğraştığından *çömlekçizâde* yahud *âbrîzî* de denmektedir.⁵⁴⁰ Evvelce esnaflıkla meşgul olduğu halde mûsikî öğrendikten sonra sesinin güzelliğiyle tanınmış ve padişah huzurunda birçok fasıllar yaparak zât-ı şahanenin (padişahın) takdirini kazanmıştır.

Recep Çelebi en faal bestekârlardandır. Bini aşkın eser vücuda getirmiştir ki en meşhur iki eseri:

- Hüseyinîden evfer usûlüyle : Bûs eylemedir dehanını niyetimiz
- Uşşâktan nim devir usûlüyle : Dil-i gam-ülfetin bir kerre mesrûr olduğun görsek

⁵³⁸ Yazar 25^a'da çıkarma işlemi yapmıştır. Yazar 1338'den 24''ü çıkarmış ve 1314 bulmuştur ki ifade ettiğine göre Râşid Efendi'nin vefât tarihidir. Verilen vefât tarihi 1314/1896-97 yılına tekabül etmektedir. 1338 hicri tarihi hicri yazarın Râşid Efendi'yi anlattığı tarihtir. Lakin eserin içinde geçen en son tarih 1340 olduğundan eser 1338 tarihinde tamamlanmıştır diyemeyeceğiz.

⁵³⁹ Öztuna, TMA., a.g.e., "Recep Çelebi [Çömlekçi-zâde Âbrîzî]" maddesi, c. II, s. 172-173.

⁵⁴⁰ Öztuna, TMA., aynı yer.

murabba'larıdır. 1113/1701'de deniz yoluyla Mısır'a giderden yolda vefât etmişti.

Yazar “*Evliya Çelebi’de ismi geçen meşhur Hânende Recep Çelebi’nin bu ikisinden hangisi olduğunu kestiremedim.*” demişse de iki Recep Çelebi de çağdaştır ve hânendelikle daha çok *Taşçızâde* meşhurdur. Yılmaz Öztuna’nın dediğine göre Evliya Çelebi ikisini de şahsen tanımaktadır.⁵⁴¹

REFTAR KALFA (XVIII. yy.)

Sultan I. Mahmûd’un (1730-1754) cariyelerindendir. Sîne kemanı çalarmış.⁵⁴² Birkaç semaî ve peşrev bestelemiştir.

REŞİD ÇELEBİ (ö. 1729)

İstanbul’lu olup Sultan III. Ahmed (1703-1730) devrinde şöhret kazanmıştır. Eski saray teberdârlarından iken Enderûn’a alınmış sonra da چراغ çıkarılarak Damat İbrahim Paşa tarafından kâğıt emini tayin olunmuştur. Vefâtı 1142/1729’dedir. Meşhur iki eseri:

- Rasttan fer’ usûlünde : Şol katre-i eşkim ki akar kan arasında
- Baba tâhirden semaî : Sun sâgarı sâkî bana mestâne disünler

RÎF’AT BEY (ö. 1888)

Müteahhir bestekârlarımız içerisinde eserlerinin mütenevvii ve güzelliği itibariyle Rıfat Bey’in mevkiî büyüktür. Babası meşhur tanbûrîlerden Keçi Ârif Ağa olup annesi Hatice Hanım da maruf Dede Efendi’nin kızıdır.

Rıfat Bey’in mûsikîşinâs bir aileye mensûbiyeti ve bundan mülhem bulunması muhakkaksa da Dede’den bizzat istifade ettiği meselesi bugün pek anlaşılamamıştır. *[Bolâhenk Nuri Bey ilk meşklerini Dede Efendi’nin kızından almıştı. Bu kadıncağz*

⁵⁴¹ Öztuna ansiklopedisinde Reftar Kalfa’nın vefâtını 1700? olarak göstermiş, fakat bu yazma eserde Sultan I. Mahmûd (1730-1754) döneminde cariyeye olduğundan bahsedilmektedir. Bkz.: Öztuna, TMA., a.g.e., “Reftâr Kalfa” maddesi, c. II, s. 173.

⁵⁴² Öztuna ansiklopedisinde muhtemelen tanbûrî olduğundan bahsediyor. Bkz.: Öztuna, TMA., a.g.e., “Reftâr Kalfa” maddesi, c. II, s. 173.

Tophane civarında oturuyormuş. Bu Rifat Bey'in ya validesi ya teyzesidir. Her iki ihtimale göre Rifat Bey bu kadınlardan feyz-yâb olduğunu kabule bir mani yoktur.] Bunları aydınlatacak edecek kayıtları elde ettikçe ayrıca ilave edeceğim. Ve ser müezzinliği pek küçükken Mızıka-yı Hümâyûn'a dâhil olarak kat'ı⁵⁴³ merâtible⁵⁴⁴ mirâlâyılık rütbesini ihrâz etmişti.

Saray-ı hümâyûnda Hacı Ârif Bey, Âmâ Sebuḥ, Haşim Bey'lerle birlikte bulunmuş ve şüphesiz bu zatlardan çokça istifade etmiştir. Esasen Dellâlzâde çıraqlarındandır. Kendisi Mızıka-yı Hümâyûn'dan başka, Tophane Mûsikîsi'nde, Topkapı Sarayı'nda da vazifedardı.

Pek çok kimseler ve bilhassa meşhur Bolâhenk Nuri Bey üzerinde hakk-ı teallümü vardır. Gariptir ki Nuri Bey, Rifat Bey'in hastalık ve ihtiyarlığı sebebiyle vazifesinden emekli edildiği zaman hocasına ihtilaf için lazım kalan makamata müracaat küstahlığında bulunmuş.

Rifat Bey Sultan Abdülmecid (1839-1861) zamanında Mızıka-yı Hümâyûn kumandanlığında bulunan Hasan Akif Bey'in kerimesiyle evlenmişti. Yazları kayın pederinin Sarıyer'deki, kışları da Tophane'deki evlerinde otururmuş.

Sarıyer'de ikameti zamanında mücaviri Hasan Basri Bey'in evinde talebeleriyle toplanarak meşk ederlermiş. O zamanlar bu gibi içtimalara müsaade edilmediği halde pek meriyyül hatır⁵⁴⁵ bir zât olduğundan kimse müdahalede bulunmağa cesaret edememiştir.

Sultan Abdülaziz'in (1861-1876) kendisine büyük teveccühleri vardı. Hatta Mısır seyahatinde Rifat Bey'i yanından ayırmamıştır. Yalnız bir defa küçük bir sebepten muğber olarak bir sene kadar hanesinde ikametini emir etmişti.

Notası pek kuvvetliymiş. Bir aralık notacı Emin Bey'le eserlerinin bazılarını bastırmış ve bunların bir kısmını evlad-ı şüheda menfaatine Yıldız Sarayı'nda tesis edilen sergiye terk etmiştir. Kıymetdâr nota ve mecmûaları, vefâtı sonrasında meydana gelen Cihangir yangınında yanmıştır.

⁵⁴³ Kat'i: Kesip atan, tereddüde mahal bırakmayan, kesin. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 495.

⁵⁴⁴ Merâtib: Rütbelere, derecelere. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 618.

⁵⁴⁵ Meriyyül hatır: Hatırlı, itibarlı, sözü geçer. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 621.

Rif'at Bey güzel lavta çalarmış. Bestelediği eserlerin güftelerini çok defalar Muallim Ferid Şûra-yı Devlet azasından maruf Said Bey'lere yazdırırmış. Notalarını ise çoğunlukla güzel yazdığından dolayı Tophane Mûsikası'ndan Binbaşı Rıza Bey'e yazdırırmış.

Az köse sakallı, mütedeyyin, nûrânî sîmâlı bir zatmış. Hatta resim aldırmayacak derecede anane-perest idi. Yalnız sarayı ziyaret eden bir İspanya heyet-i mûsikiyesinin ricalarına dayanamayarak resmî elbisesiyle bir resmini aldırılmıştır.

Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) zamanında bu zâtın ehliyetine yaraşır bir muamele gösterilmemişti. Biçare son zamanlarında felçli olduğundan sol tarafını kullanamazmış. Hatta sağ eli ile usûl tutarmış. Hastalığının gittikçe ilerlemesi üzerine nâm tahsisatıyla emekli edilmiş fakat emekli maaşı düzenli ödenmediğinden hayatının son demlerinde yoksulluk çekmiştir. 1888 yılında vefât ederek⁵⁴⁶ Yahya Efendi Dergâhı'na defîn edilmiştir.⁵⁴⁷

Bu büyük bestekârımızın günümüze ulaşan üç yüzü aşkın eseri vardır.⁵⁴⁸

RİF'AT BEY (ö. 1850?)

Sultan II. Mahmûd'un (1808-1839) musâhiblerinden maruf mûsikîşînâs Şehlevendim Abdullah Ağa'nın oğludur. İlk başlarda hazine koğuşundan ve saray cündilerinden olduğu halde bir tesadûf sevgiyle tebdil-i meslek etmiş ve mûsikîye çalışmıştır.

1235/1820 senesinde padişah huzurunda Gülhane Köşkü'ne gelerek huzurunda top oynattırdı. Merasim icabı bir şarkı okumak lazım geliyormuş. Rifat Bey güzel sesli olduğundan padişahın müsaadesiyle Şâir Vâsıf Bey tarafından yazılıp Başçavuş Sadullah Ağa⁵⁴⁹'nın bestelediği “*Ey kerem kânı şeh-i âli cenâp, zerre-perversin misal-i âfitab*” bûselik şarkıyı okumuş. Bunu pek beğenen padişah, Rif'at Bey'in atlı sınıfından

⁵⁴⁶ Yazar 24^a'da Rif'at Bey'in vefât tarihini takriben hicrî 1313/1896 olarak vermiş ve altına da 1305, 1306 tarihlerini eklemiştir. DİA.'ne göre 1888 yılında vefât etmiştir. Hicrî 1305-1306 tarihlerine tekabül etmektedir.

⁵⁴⁷ DİA.'ne verdiği bilgiye göre mezarının nerede olduğunun bilinmemektedir. Bkz.: Nuri Özcan, “Rifat Bey, Sermüezzîn”, DİA., İstanbul 2008, c. XXXV, s. 103-104.

⁵⁴⁸ Öztuna, Rif'at Bey hakkında yarım sayfa kadar malumat verdikten sonra eserlerini yazmıştır. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Rif'at Bey [Ser-Müezzîn Miralay]” maddesi, c. II, s. 231-234.

⁵⁴⁹ Burada belirtilen kişi Başçavuş Sadullah Efendi'dir. Vefâtı 1854 tarihindir. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Sâdullah Efendi” maddesi, c. II, s. 249-250.

tefrikini emir eylemiştir. Bu sûretle başçavuş mülazımı olarak 1242/1826'da çavuşluğa terfi etti.

Meşhur eseri “*Âteş-i aşkın senin ey mehlika*” şarkısıdır. Maruf Rif'at Bey'den ayırt etmek için *Büyük Rif'at Bey* nâmıyla meşhurdu. *Hânende, Cündî, Şehlevendimzâde* nâmlarıyla da bilinip takriben 1850 yılında vefât etmiştir.⁵⁵⁰

RIZA EFENDİ (ö. 1746)⁵⁵¹

Asıl ismi Mustafa'dır. Babası İbrahim'e katıldığı seferlerde topların nehirlerden geçirilmesinde kolaylık sağlayan köprülerin yapımındaki maharetinden dolayı Neccar lakabı verilmiştir. Bu yüzden *Neccarzâde* de denilir.⁵⁵² Beşiktaşlı olup tahsilini ikmal ettikten sonra nakşibendî tarikatına intisap etmiş ve Şeyh Arapzâde İlmî Mehmed Efendi'den inâbe⁵⁵³ alarak Sinan Paşa Medresesi'ne şeyh oldu.

Lebin vasfında sultânım dehân aşık zebân aşık

Sana ey mihr-i tâbânım zemîn âşık zamân âşık

Şiiri Hopçuzâde Hacı Şâkir tarafından bestelenmiştir.⁵⁵⁴

“... Şiir, inşâ ve âlem-i mûsikîde hazz-ı meyfûru vardı.” (Sâlim Tezkiresi'nden)

Mürettep divan sahibidir.⁵⁵⁵ 1746 yılında vefât ederek, Beşiktaş'taki Sinan Paşa Camii'nde görevliyken camii yakınındaki tekkeyi ihya ettiğinden dolayı adının verildiği bu tekkenin haziresine defnedilmiştir.⁵⁵⁶

⁵⁵⁰ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Rif'at Bey [Şehlevendim-zâde]” maddesi, c. II, s. 235.

⁵⁵¹ Öztuna'nın eserinde Mustafa Rıza Bey adlı bir Türk müzisyeni bulunmaktadır. Vefât tarihinin çok farklı olduğundan dolayı iki kişi birbirinden bağımsızdır. Bkz.: Öztuna, *TMA*, a.g.e., “Mustafa Rızâ Bey” maddesi, c. II, s. 50.

⁵⁵² Erdemir, a.g.e., s. 376.

⁵⁵³ İnâbe: 1. Dönmek, pişman olmak. 2. (Tasavvuf) Tevbe etme; el alma, bir şeyhe bağlanma. Bkz.: Uludağ, a.g.e., s. 186.

⁵⁵⁴ Erdemir, a.g.e., s. 378.

⁵⁵⁵ Bu divan yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Bkz.: Tülin Danacı, *Neccarzâde Şeyh Rızî Divanı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1988.

⁵⁵⁶ Halil İbrahim Şimşek, “Rızâ Efendi, Neccarzâde”, *DİA*, İstanbul 2006, c. XXXII, s. 483-484.

RIZA BEY (ö. 1886)⁵⁵⁷

Takrîben Ahmediye yakınlarından olup, Üsküdarlıdır. Çok iyi girift çaldığından *Üsküdarlı Giriftzen Rıza Bey* diye meşhurdu. Meşhur giriftzen Ali Efendi ondan ⁵⁵⁸ miş. Yaklaşık otuz sene evvel altmış yaşındaydı.⁵⁵⁹ Bâb-ı Seraskerî ketebesinden idi. Aynı zamanda iyi ci⁵⁶⁰ ve iyi hakkaktı. Üsküdarlı Sâlim Bey ile birlikte tekkelere devam edererek beraber üflerlermiş.⁵⁶¹

SADULLAH AĞA (ö. 1808?)⁵⁶²

*Hacı*⁵⁶³ *Sadullah Ağa* nâmıyla maruftu. Sultan III. Selim'in (1789-1807) musâhiblerinden olup bazılarının rivayetlerine bakılırsa şehriyâr hazretlerinin hakk-ı teallümü de vardır. Sesinin güzelliği ile meşhurdu.

Vefâtı 1222/1808'dedir. *[Bazı eserleri mevcut olan başçavuş diğer bir Sadullah Ağa*⁵⁶⁴ *vardır ki Sultan II. Mahmûd devrinde Enderûn-ı Hümayûn'da bulunurdu. Her ikisinin de aynı zât olması mümkün değildir. Çünkü Cevdet Paşa, Musâhib Sadullah Ağa'nın vefâtını 1222/1808'de gösteriyor.]* Büyük bestekârlarımızdan birisiydi.

Beyâtî arabân ve segâh zenzeme fasıllarını bu zât yapmıştı. Beyâtî arabân faslını yapmaya başlamasına sebep olan garip macera herkesçe malumdur. Sadullah

⁵⁵⁷ Ergun, a.g.e., s. 503.

⁵⁵⁸ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 76^a.

⁵⁵⁹ Üsküdarlı Giriftzen Rıza Bey pek maruf olmayıp sadece bazı kaynaklarda ismine tesadüf edilmektedir. Öztuna'nın ansiklopedisinde (Öztuna, BTMA., a.g.e., "Rızâ Bey [Neyzen Vefâlı Ali]" maddesi, c. II, s. 229) bir maddenin içerisinde giriftzen Rıza Bey'den bahsedilmekte ve vefâtı da 2 Haziran 1887 olarak verilmektedir. Ayrıyeten DİA.'nde (Nuri Özcan, "Atlı, Halit Lemi", DİA., İstanbul 1991, c. IV, s. 81-82.) Halit Lemi Atlı anlatılırken eniştesi Şefik Bey'in konağında aylık yapılan meşklerde Giriftzen Rıza Bey'in de bulunduğu belirtilmektedir.

⁵⁶⁰ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 76^a.

⁵⁶¹ Ergun, a.g.e., s. 503.

⁵⁶² Yazar 31^b ve 32^a numaralı sayfalarda Sadullah Ağa'yı anlatmıştır. Lâkin bu bilgiler çok karışık olup içlerinde tutarsızlıklar vardır. İncelememiz sonucunda yazarın 3 farklı Sadullah'ı bir madde altında topladığını fark ettik ve ayrıyeten bir Sadullah Ağa madde başı daha açma ihtiyacı hissettik. Aynı devirde yaşamış ve Enderûn'da bulunmuş çeşitli Sadullah'ların olması bizleri haklarında kesin olarak bilgi vermeyi zorlaştırmıştır. Sicilli-i Osmanî'de Sadullah Ağa ve Sadullah Efendi adında birbirine yakın dönemde yaşamış ondan fazla kişi mevcuttur. Bkz.: Mehmed Süreyya, *Sicilli-i Osmanî*, İstanbul 1996, c. V, s. 1426-1428.

Aynı dönemde yedi farklı Sadullah'ın yaşamış olması Sadullah'ların karışmasına büyük bir etken olmuştur. Hacı Sadullah Ağa ve diğer Sadullah'lar için detaylı bir çalışma yapılmıştır. Bkz.: Güldeniz Ekmen, *Hacı Sadullah Ağa ve Diğer Sadullah'lar*, (Sanatta Yeterlilik) İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993.

⁵⁶³ Hacı denilmesine rağmen kaynaklarda hacca gittiğine dair bir bilgi yoktur. Bkz.: Güldeniz Ekmen, "Hacı Sâdullah Ağa", DİA., İstanbul 1996, c. XIV, s. 496-497.

⁵⁶⁴ Bilgiler karışmasın diye bu Sadullah Ağa'yı bir sonraki madde başında gösterdik.

Ağa Mihrişâh Sultan'ın cariyelerinin meşkine memurdu. Cariyelerden birine âşık olmuş ve çerağ çıkarılarak kendisine nikâh kıyılmasını istirham eylemiş fakat bu talep valide sultanı bir hayli sinirlendirmiş: *“Nân ve nimet düşmanı bu adam benim cariyelerime göz dikmiş. Arslanım (yani padişah) hakkından gelsin!”* Diye taraf-ı padişahın cezalandırmasını talep etmişti. Padişah, idamını emretmiş ve zindana atılmıştı. Sadullah Ağa yakalandığı bu felaketten beyâtî arabân faslını yapmak sûretiyle yakasını kurtarabilmiş, hatta matlubu olan cariyeyi nâiliyetle taltif edilmişti. *[Eviç ve Evcârâdan güzel eserleri olan Dilhayat Kalfa'nın bu cariyeye olduğunu rivayet ediyorlar.]*

Sadullah Ağa'nın başka bir menkıbesi daha vardır. Valide kethüdası Yusuf Ağa'yla muayyen bir para karşılığında ömrünün yedi senesini satmış, buna dair Galata Kadısı Şeytan Emin Efendi tarafından bir senet de düzenlenmişti ki o senet Yusuf Ağa'nın kabakçı meselesinde (Kabakçı İsyanı) Bursa'da idamından sonra metrûkâtı meyânında elde edilmiş ve herkesi hayrette bırakmıştı. Ceza olarak Emin Efendi sürgün edilmişti. Bundan bahseden Cevdet Paşa diyor ki:

“... Vahib'ul-'asr Sadullah Ağa musâhib zümresinden begayet mûsikîşinâsı ve hoş âvâz ve zâtında akl-ı dirayet sahibi ve “Giyme kuzum pempe-hâre” şarkısının nazım ve mürettibi olup hele ol yâdigar bu takrîble bir miktar meblâğ almak garazıyla irtikap eylediği teviline salahiyyeti vardır. Nitekim araplar bir hile yap bin akçe al derler lakin garabet ol iki dihâtdan olan devletlülerin kabul ve imzalarındadır. Hatta mukabilinde ağayı müşârun ileyh Sadullah Ağa'ya yedi kese akçe verdiği resîde-i sıhhattir ve garaibdendir ki beş ay mürûrunda Sadullah Ağa vefât eylemiştir...”

Mustafa Paşa Dergâhı'nın dışarı kısmında metfundur. (Camiye nâzir)⁵⁶⁵

Öztuna'nın ansiklopedisinde zamanımıza ulaşan aşağıdaki eserlerden farklı olarak 8 eseri daha verilmiştir.⁵⁶⁶

- Uşşâk kâr : Dil 'esir-i kâkül-i nâmdâr heman ah geç gele
- Hümâyûn nakış : Neyleyim sâhn-ı çemen seyrini cânânım yok
- Beyâtî arabân çember beste : Padişahım lutf edip
- Beyâtî arabân hafif beste : Bülbül-i dil ey gül-i rânâ
- Beyâtî arabân semaî : Raks eyleyicek nâz ile (ol âfet-i Mısırlı)

⁵⁶⁵ Bu bilginin doğruluğunu yahut hangi Sadullah'a ait olduğunu tam olarak bulamadık.

⁵⁶⁶ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Sâdullah Ağa [Hacı Musâhib-i Şehryârî]” maddesi, c. II, s. 249.

- Beyâtî arabân nakış semaî : Diller nice bir çâh-ı zenahdânına
- Muhayyer semaî : Hâl-i siyehi gerden-i nâzik-terindedir
- Muhayyer semaî : Bir elif çekti yine sineme canan
- Arazbar bûselik darbeyn beste : Nice bir (ey) şûh-i cihan
- Arazbar bûselik semaî : Düştüm düşeli
- Arazbar bûselik nakış semaî : Al gönül âyîne-i manâdır bu
- Sabâ zemzeme zencir beste : Nedir bu gonca dehen sende ey gül-i ahmer
- Sabâ zemzeme semaî : Gel şah-ı cihanım gidelim gülşene biz de
- Hüseyinî aşirân zencir beste : Azimetin nereden böyle bî-nikab senin
- Hüseyinî aşirân hafif beste : Nev-bahar oldu yine azm-i gülistan görünür
- Hüseyinî aşirân semaî : Dilber olucak âşıkına eyleye çâre
- Hüseyinî aşirân semaî : O müşkin turrarlar kim ol büt-i dil-cûde
- Sûz-i dil semaî : Beni ey gonca-fem bülbül sıfat nalan eden
- Şed arabân zencir beste : Ne dem ki sinesi ol gül-rûhun
- Evcârâ şarkı : Bir letafetli hava kim bu şeb ey mehlika⁵⁶⁷
- Acem bûselik şarkı : Çün erdi hengâm-ı bahar
- Hicazkâr şarkı : Hırâm et gülşene gûş eyle ar'ardan müdârâyı⁵⁶⁸
- Şed arabân semaî : Nedir merâm-ı (murâd-ı) dil-i kûy-i yâri biz biliriz

SADULLAH AĞA (1730 - 1812)

Sadullah Ağa silahşör ve süvari olarak şöhret yapmıştır. 1142/1730'da Fatih Camii müezzinlerinden Hâfız Kerim Efendi'nin soyundan dünyaya gelmiş, babasından makâmât ilmini öğrendikten sonra Enderûn'a verilmiş ve orada mûsikî tahsil etmişti. İtrî Efendi'nin üslub bir mahsus sahibidir. Eserlerinde eslafa nazaran bir kıvraklık meşhudmuş. Üstâdı kim olduğu bilinmiyor.

Tarih ve edebiyatımızı anlar, lobut⁵⁶⁹ atar ve ata binerdi. 1182/1768'de Rusya muharebesinde (1768-74 Rus Harbi) bulunmuştur. Yusuf Ağa'nın mazhar-ı teveccühü olarak sermusâhibliğe kadar terfi etmiştir.

⁵⁶⁷ Güftesi Hızır Ağazâde Said Bey'e ve bestesi Dede Efendi'ye ait olan bu şarkı hatâen Sadullah Efendi maddesi altında verilmiştir.

⁵⁶⁸ Bu iki eser (Acem bûselik ve Hicazkâr) Öztuna'ya göre Sadullah Efendi (1760? – 1854?)'ye aittir. Bkz.: Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Sâdullâh Efendi” maddesi, c. II, s. 249-250.

1215/1800 yıllarında padişah tarafından ihsan edilen konakta sakin olarak bulunuyordu. 1808 yılında 82 yaşında vefât etmiştir.⁵⁷⁰ Şâir Ahmed Ârif Bey tarafından vefâtına tarih olarak aşağıdaki beyit düşülmüştür:

[*Ağlamaktan döndü girdaba dü çeşmi ârifi*

Oldu Sadullah Ağa kasr-ı cinânın bülbülü] 1222/1808.

SÂGARÎ (ö. 1554?)⁵⁷¹

Edirnelidir. Sekizinci asr-ı hicriyede (m. XIV. yy.'da) yaşamıştır. Asıl ismi *Kazzaz Ali* olup içkiye olan düşkünlüğü sebebiyle *Sâgarî* mahlasını almıştır. Bazı kaynaklarda vefât tarifi 1554 olarak verilmiştir.⁵⁷² Şâirler arasında hicviyeleri ile tanınmıştı. Meslektaşlarından birçokları gibi mey ü mahbub düşkün, güzel satranç ve tavlâ oynar, nükteperdâz bir zâtmış.

Mûsikîye derece-i alakası hakkında Fatîn'de aynen şu satırlar vardır:

“... *Bir sâzende-i berbat-ı*⁵⁷³ *sürûr-ı nağme-ârâ idi. Nağme-saz sihr-perdâzı Harut ve Marut'u gökten indirirdi. Ve zahme-i sürûrun zühre-i zehrâya benzerdi. Pîr-keş mahbub meysiz ve def neysiz olmazdı...*”

Sehî Bey'e nazaran meşhur Hânende Şemsi ve Sâzende Pür Bey'le⁵⁷⁴ düşüp kalkarmış. Fakat çaldığı berbat olmayıp kopuzdur.

“...*eline kopuz alup perdesini yüzden götürüp çalmağa başlayıcak Zühde'yi gökten yere indirip bi-ihhtiyar raks-ı semâ'a ...*” Sehî Bey'den.

⁵⁶⁹ Lobut: Cündilerin (atlı sipahi) kullandıkları yetmiş seksen santim uzunluğundaki dört parmak kalınlığındaki kısa ve kalın sopadır. Hayvan üstünde düz olarak atıldığı gibi yukarı da atılırdı. Lobut, kola kuvvet vermek, cirit atmayı ilerletmek gibi faydaları olduğu gibi yine topun icadından evvel yüksek duvarlı kalaların içine aşırarak, içerdekileri yaralamak için de kullanılmıştır. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. II, s. 368.

⁵⁷⁰ Yazarın 31^b ve 32^a'da belirttiği bilgileri ayırmada gerçekten güçlük çektik. Üç farklı Sadullah'ı karıştırmış bir Sadullah Ağa altında anlatmıştır.

⁵⁷¹ Detaylı bilgi için bkz.: Erdemir, a.g.e., s. 400.

⁵⁷² Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. VII, s. 416.

⁵⁷³ Berbat: 1. Kaz göğüslü. 2. Lavtayı andırır saz. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 86.

⁵⁷⁴ Sehî Bey Tezkiresi'ne nazaran bu kişi Sâzende Ali Pürtük'tür. Yazar eserinde sadece Pür Bey olarak belirtmiştir. Bkz.: *Sehî Bey Tezkiresi* <Hest Behişt> Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser, İstanbul 1980, s. 173.

Âşık Çelebi'nin belirttiğine göre Sâgarî, ölmeden önce kendi mezarını hazırlatmış, etrafına badem ve şeftali ağaçları diktirerek mezar taşına yazılması için şu kıtayı yazmıştır;

Anun için mezârum üstinde

Ben bu eşcârı böyle vaz itdüm

Bu cihân içre n'eyledüm n'itdüm

Bir boyı serv ü gözi bâdâmun

*Şeftâlûsına toymadum gitdüm*⁵⁷⁵

Hezeyâna ait bir divanı vardır. Şiirinden bir numune:

Çeng-i hamide-kâmete döndü kaddi henüz

Ne sazı kodı Sâgarî elden ne sâgarı

Pîr oldı Sâgarî komaz elden piyâleyi

Düşdü asâya nergîs-i zerrîn kadeh gibi

SAİD BEY (ö. 1837)

Hızır Ağazâde nâmıyla meşhurdu. Müşârun ileyh Sultan II. Mahmûd (1808-1839) devrinin maruf şâirlerindendi. Hızır Ağa'nın torunu ve Mehmed Ârif Ağa'nın oğludur.⁵⁷⁶ Enderûn-ı Hümâyûn Kilerli Koğuşu'na mensuptu. Daha sonra mûsikî tâlimine başlayarak muvaffak olmuş ve serhenk⁵⁷⁷ zümresine ithal edilmiştir. İyi keman çalardı. Vefâtı 1252/1837'dedir. Bahariye'de medfundur.⁵⁷⁸

⁵⁷⁵ Bkz.: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Sâgarî maddesi. Erişim tarihi 27.03.2018, <http://www.turkedebiyat isimler sozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=991>.

⁵⁷⁶ Öztuna, BTMA., a.g.e., "Saîd Bey [Hızır Ağa-zâde]" maddesi, c. II, s. 252.

⁵⁷⁷ Serhenk: (Serheng) 1. Çavuş; kavas; yasakçı. 2. Türk müziğinde birkaç asırlık bir mürekkep makam olup zamanımıza kalmış numunesi yoktur. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 942.

⁵⁷⁸ Süreyya, a.g.e., c. VI, s. 1440.

SALİH DEDE EFENDİ (ö. 1888)

İstanbul'da 19. yüzyılın ilk çeyreğinde doğmuştur.⁵⁷⁹ Meşhur Yusuf Paşa'nın pederi Şeyh Saîd Efendi'yle anabir ve kardeşirler. Sultan Abdülmecid (1839-1861) devrinde Mızıka-yı Hümâyûn'da bulunuyordu. Kaymakam rütbesine sahip olup Sultan Abdülaziz'in (1861-1876) bidâyet cülûsunda yapılan ıslahatta emekli edilmiştir. Yeni neyzen olduğundan sonradan Beşiktaş Mevlevîhânesi'ne neyzen başı olmuştu. Bu münasebetle *Sernâyi Dede Salih Bey* ünvanıyla meşhurdur. Babası ve ağabeyi gibi şeyh olamayışının sebebi, öncede Mızıka-yı Hümâyûn'da çalışmasıdır.

Günümüze ulaşan 28 eseri Öztuna'nın ansiklopedisinde belirtilmiştir.⁵⁸⁰ Ruhnevâz peşrevler ve saz semaîleri bestelemiştir ki en meşhuru şehnâz peşrevidir. Saz mûsikîsinin müteahhir şahısları arasında en mümtazlarından biridir.

Vefâtı yaklaşık olarak 1302/1885⁵⁸¹ senesindedir. Kasımpaşa Mevlevîhânesi Kabristanı'nda medfundur.

SALİH EFENDİ (1807-1862)

1222/1807'de doğmuştur. Asıl adı *Salih Vasfî Mehmed*'dir.⁵⁸² Babası su yolcu nâm kimse olduğundan *suyolcuzâde* nâmıyla anılırdı. Sesi güzel olduğundan ilk olarak Hâlet Efendi Dâiresi'nde müezzinlik etmiş, sonra saraya intisabıyla mazhar-ı teveccüh olmuştu. Sûret-i kabulü şu sûretledir:

1230/1815 senesi rebîül evvelin on ikinci günü (22 Şubat 1815) Ağalar Dâiresi'nde mevlîd okunuyormuş. Mevlîdin bitiminde Aziz Mahmûd Hüdâyî post nişini Şeyh Şehabettin Efendi dervişleriyle toplanarak Huzûr-ı Hümâyûn'da âyîn yaptırılmış, bu esnada ilahi okuyan Suyolcuzâde dikkatleri ve takdirleri üzerine toplamıştır. Hâzirûn tarafından çocuğun enderûna ithali arzusu izhar olunmuş ve Sultan II. Mahmûd (1808-1839) da bu arzuyu yerine getirerek Seferli Koğuşu'na kaydını emir eylemiştir.

Salih Efendi pek çabuk yükseldi. Ve bundan dolayı da sarayın feyz-i terbiyetkârına borçludur. Daha sonra pek çok vazifelerde bulundu.

⁵⁷⁹ Zaur Şükürov, "Sâlih Dede Efendi", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, s. 37-38.

⁵⁸⁰ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Sâlih Dede [Neyzenbaşı Kaymakân]" maddesi, c. II, s. 257-258.

⁵⁸¹ Vefâtı diğer kaynaklara göre 1888'dedir. Bkz.: Öztuna, *BTMA*, aynı yer.

⁵⁸² Nuri Özcan, "Sâlih Efendi, *Suyolcuzâde*", *DİA*, İstanbul 2009, c. XXXVI, s. 38-39.

Vak'a-yı hayriye'den sonra İslimiye Kazası'na⁵⁸³ tayin oldu. Daha sonra ise oradaki çuha fabrikasına nazır oldu. (1269/1853) Daha sonra İstanbul'a gelmiş ve hayatının sonuna kadar on sene Beşiktaş'ta ikamet etmiştir. Güzel eserler vücuda getirmiştir.

Maruf bestekârlarımızdan biridir. Bilhassa naat ve ilahi okumakla meşhurdu. “*Matrabhâne-i kemalin farâbi-i meşhûre-i sâni denmeğe şayan bir mûsikîşinâs hoş elhânı..*” olduğunu Hâfız İlyas yazıyor. Günümüze 20 parçası ulaşmıştır.⁵⁸⁴ Kabri Maçka kışlasının karşısındaki kabristandadır. Muasırı olan şâir Hasan Hüseyin Efendi, hakkında şu beyti söylemiştir:

Ne zaman kılsa da taksim Suyolcu-zâde

Su-be-su akıtır lüle misali çeşmim

Vefâtı 1279/1862 senesindedir. Vefâtına tarih olarak “*Hak Suyolcu-zâde'yi kevserle iskâ eyleye*” düşünülmüştür.

SALİH EFENDİ (XIX. yy.)

Sultan II. Mahmûd (1808-1839) hânendelerindendir. Enderûn-ı Hümâyûn'a mensub olup Kilerli Koğuşu'nda hizmetliydi.

SÂLİM BEY (ö. 1884)

Maruf hânende Hacı Fâik Bey'in büyük biraderidir. Üsküdar Doğancılar'da sakindi. Bundan dolayı Üsküdarî Sâlim Bey nâmıyla maruftur. Bâb-ı Seraskeriye'de (şimdiki Harbiye Nezareti) memurmuş. Sâlim Bey müteahhir neyzenler içerisinde en ileri gidenlerdendir. Yusuf Paşa derecesinde kuvvetli deme malik olmamakla beraber tatlı çalışıyla akranı arasında mümtazdı. Birkaç fakat kıymetli eserler vücuda getirmiştir. (Hicaz ve şehnâz bûselik peşrevleri gibi)

Üsküdar Ahmedîye'de Sa'diyye Tarikatı şeyhlerinden Fethi Efendi'nin damadıydı. Fethi Efendi bir az ney üflermiş. Bir gün Sâlim Bey'e bir ney vererek

⁵⁸³ İslimiye Kazası: Bulgaristan'ın ortasında yer alan Sliven ilinin merkezidir.

⁵⁸⁴ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Sâlih Efendi [Suyolcu-zâde Mehmed Vasfî]” maddesi, c. II, s. 258-259.

çalmasını istemiş ve teberrüken⁵⁸⁵ fâtiha okumuştur. Sâlim Bey’de hemen hemen neyi kendi çabasıyla üflemeyi öğrenmiş ve Sultan Abdülaziz’in (1861-1876) neyzen başılığına kadar irtifa eylemiştir.

Bir ramazan gecesi Üsküdar’da Tabutçular’da Rufâiyye Tarikatı (Sandıkçı) dergâhında zikir ediyormuş! “*Kerimullah...*” ibâre-i celîlesiyle başlayan şehnâz ilahisini okunmakta ve kendisi de neyiyle eşlik etmekteyken aniden 1884 yılında vefât etmiştir.⁵⁸⁶ Kayınpederi Fethi Efendi’nin Ahmediye’deki dergâhında metfundur. “*Çaldı neyzen mîr Salim ömrünün son faslını*” vefâtına tarihtir.

Öztuna’nın ansiklopedisinde zamanımıza ulaşan 12 eseri verilmiştir.⁵⁸⁷

SARI BÂKÎ (XVII. yy.)

Hicrî on birinci asır üstatlarından Galatalı bir zattır. Sabâdan bu semaî onundur:

Dilim o nadire-guy aşına-yı dilberdir

Sözüm latife-i hatır-güşa-yı dilberdir

SEBUH AĞA (1828-1894)

Gözleri âmâ idi. *Kemânî Âmâ Sebu*h diye meşhurdur. Zamanın en yüksek kemânîsi olup Beşiktaş’ta Yenimahalle’de⁵⁸⁸ Sultan Abdülaziz (1861-1876) tarafından bahşedilen evde sakindi. Evvelce Unkapanı’nda bir kıraathane de çalıştığı halde Sultan Abdülaziz tarafından ustakâr yani keman muallimi sıfatıyla saraya alınmıştır. Şâyân-ı hayrettir ki kemani tek parmakla çalarmış.

⁵⁸⁵ Teberrüken: Uğur sayarak. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1047.

⁵⁸⁶ Yazar vefât tarihini 1313/1895-1896 olarak belirtertmış diğer kaynaklarda ise 1888 olarak verilmiştir. Bkz.: Hasan Aksoy, “Sâlim Bey, Üsküdarlı”, *DİA*, İstanbul 2009, c. XXXVI, s. 48-49. Fakat Sadettin Nüzhet Ergun, Türk Müsîkîsi Antolojisi’nde ise 1884 yılını vermiştir. Bkz.: Ergun, a.g.e., s. 503.

⁵⁸⁷ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., “Sâlim Bey [Neyzen Üsküdarlı]” maddesi, c. II, s. 259.

⁵⁸⁸ Yılmaz Öztuna Türk Müsîkîsi Ansiklopedisi’nde Ihlamur’da bir ev tahsis ettiğini belirtiyor. Bkz.: Öztuna, *TMA*, a.g.e., “Sebu

Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) zamanında vefât etmişti. Günümüze 15 eseri ulaşmıştır.⁵⁸⁹

SEYYİD NÛH (ö. 1714)

Diyarbakırlıdır. Asıl ismi *Mehmed* olup, memleketinde aldığı eğitimden sonra genç yaşta İstanbul'a gitmiştir.⁵⁹⁰ Enderûn-ı Hümâyûn'da başhânende olmuştur ve sonra da memletinde tımar verilerek emekli olunmuştur.

Nuri Şeyda Bey ayrıca Şeyhülislam Hüsamzâde Abdurrahman Efendi'nin dairesine intisap ederek mevkûfât⁵⁹¹ hocalığını elde ettiğini yazıyor. Kendisi sahîhü'n-neseb bir seyyid imiş.

Vefâtı 1126/1714'dadır. Nuri Şeyda Bey bir makalesinde Konyalı olduğunu ve 1066/1656'da vefât ettiğini yazıyor. Fakat evvelki kayıt daha doğrudur.

Bu zât Sultan IV. Mehmed (1648-1687) ve Sultan III. Ahmed (1703-1730) zamanında mevki-i iştiharda bulunmuş ve zamanımıza birçok eserleri ulaşmıştır. *Atrabü'l-Âsâr* otuz kadar eser bestelediğinden bahsediyor. Öztuna'nın ansiklopedisinde ise günümüze ulaşan 15 eseri veriliyor. En meşhurları:

- Baba tâhirden havi usûlünde : Aşkın yolunda menzil-i maksuda yetişem
- Hüseyînden nim fâhte usûlünde : Mushaf demek hatâdır ser safha-i cemâle
- Hümâyûndan semaî usûlünde : Şeb cünûn-i dil dimagam râ perişân-kerde bûd
- Tâhirden semaî usûlünde : Ne hevâ-yı bağ-ı ruhsâr men esîr-i zülf-i yârem
- Şehnâzdan çember usûlünde : Bezm-i meyde sâkîyâ devr eylesin mül gül gibi
- Nühüftten darb-ı fetih usûlünde : Tâ kim hattın ey meh-cebînîm yüze çıktı
- Tâhirden çember usûlünde : Nesîm-î bül-heves, gîsûy-i cânânımdan el-çeksîn

⁵⁸⁹ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Sebuh Ağa [Kemânî Âmâ Samatyalı Simonyan]” maddesi, c. II, s. 270-271.

⁵⁹⁰ Hasan Aksoy, “Seyyid Nuh”, *DİA.*, İstanbul 2009, c. XXXVII, s. 74.

⁵⁹¹ Mevkûfât: (Bir zaman için) Tutulmuş, bekletilmiş [mal veya para]. Mevkûfât kalemi: Mahlûl olan tımarların gelirleri, vakıftan hazineye air fazla gelirler ve örfî vergilerden savaşa ait olan gelirleri toplayan kalem. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 635.

SULTAN KORKUT (ö. 1513)

Sultan Korkut Hazretleri Osmanlı Hanedânı azasından⁵⁹² birçokları gibi şâir ve mûsikîşinâstı. Hakkında Sehî Bey diyor ki:

“İlm-i edvârda dahi mâhir ve her nev’ sazı çalmağa kâdir, hatta kendi ihtirâ’âtından “ğıda-i rûh” adlı bir saz tasnif etmiştir. Ehli katında mu’teber u mahbub olan hoş-âvâz düşmüştür.”

Latîfî de: “.. Alel husus ki ilm-i edvârın ve fenni mûsikârın ibdâında bî-bedel ve ilminde sâhib-i muhammildi..” diyor.

Sultandan kat’i emir ederek hacca gitmiş ve ihram giymişti. Bu münasebetle *Harîmî*⁵⁹³ mahlasını tercih etmiştir. Şehadeti 1513’tedir.⁵⁹⁴ Güzel şiirleri vardır.

Tâc ü kabâyı terk idüp uryân olayum bir zaman

Gurbette seyran eyleyüp mihmân olayum bir zaman

Çeng ü rebâbın sohbeti mutrib temâm oldu heman

Bezm-i belâda ney gibi nâlân olayım bir zaman

Gâh düşünüp gâhî durup geh gülüben gâh ağlayup

Gâh kan yudup serhoş olup sekrân olayum bir zaman

Günümüze şu sekiz eseri ulaşmıştır;⁵⁹⁵ 1. Devr-i kebîr kürdî (bugünkü beyâtî), 2. Eviç, 3. Hâver, 4. Lâle-ruh Peşrevleri ile 5. Lâle-ruh, 6. Mâye-i Atıyk, 7. Nevâ (Şereşeyan) ve 8. Uşşâk Saz Semaî.

⁵⁹² Azâ: Organlar, üyeler. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 56.

⁵⁹³ Erdemir, a.g.e., s. 205.

⁵⁹⁴ Yazar burayı boş bırakmıştır. Şehzâde Korkut, babası Sultan II. Bayezid’e isyan edince Mısır’a sürülmüş; kardeşi Sultan Yavuz tahta çıkınca da buna rıza göstermeyerek 1513’te idam edilmiştir. Bkz.: Öztuna, BTMA., a.g.e., “Korkut Hân [Şehzâde Sultân Şâh Ebu’l-Hayr Mehmed]” maddesi, c. II, s. 458.

⁵⁹⁵ Öztuna, aynı yer.

SULTAN II. MAHMÛD (1785-1839)

Padişah şehidi kısa bir fasıla ile Sultan II. Mahmûd (1808-1839) ihtilaf etti. Vefâtları 1255/1839'dadır. İyi bir hattat ve mutavassıt bir şâirdir. Adlî mahlasıyla şiirler yazmıştır.⁵⁹⁶ Mûsikîye şâyan-ı takdir vukûf ve mahbûbiyeti bu sanatın devr-i selîmi de ki revnak⁵⁹⁷ ve kemâlini muhafazaya hadim oldu. Bu himmeti izhara sebep olan sâik şehzadeliklerini mûsikîşinâs bir muhitte geçirmekten ziyade bizzat Sultan III. Selim (1789-1809) tarafından terbiye-i mûsikiyelerinin istikmaline çalışılmasıdır.

Cevdet Paşa bunu açık açık anlatmakla beraber Sultan III. Selim (1789-1807) Hazretlerinin erkek evlattan mahrumiyeti cihetiyle şehzadeyi öz evlat kabul ederek samimi hasbihallerde bulunduğunu kayıt ediyor. Atâ'da şu açık malumat vardır:

“Âmmi ekremlerinin fenn-i mûsikîde müsellim olan malumatlarından âvân inzivâlarında ekser evkatinde beraber bulunarak hüsn-ü ülfet ve bu fenden vesair fünundan istihsali malumata himmet buyurmuşlardı ..”

Bu satırların delâletiyle hüküm ederiz ki Sultan II. Mahmûd'un bizzat Sultan III. Selim'den mûsikî ve tanbur meşk ettiğini iddia edenler doğru söylüyorlar. Mustafa İzzet Efendi'den ney öğrendiğini rivayet edenler varsa da buna inanamayacağım. Çünkü Mustafa İzzet Efendi aşağıda yazacağım ayrıntılı tercüme-i hâlden anlaşılacağı üzere padişahın cülûsundan çok sonra genç bir talebe olarak Enderûn-ı Hümâyûn'a alınmış ve orada ney meşk etmiş. Ancak Sultan II. Mahmûd'un son zamanlarında bu sınıfa yetişebilmişti.

Batı Müziği'ni ülkemize getiren ve 1834'te Mızıkâ-yı Hümâyûn'u kuran II. Mahmûd'dur.⁵⁹⁸ Zat-ı hümâyûnlarına ait olup Haşim Bey mecmûasında bulunan eserler şunlardır:

- Acem bûselik şarkı : Aldı aklım yine bir nevres nihâl
- Acem bûselik şarkı : Ey sinesafî lali mül
- Eviç bûselik şarkı : Nihâl-i gülbün-i hüsn-i ezelsin
- Eviç bûselik şarkı : Düştü gönlüm bir güzele

⁵⁹⁶ Erdemir, a.g.e., s. 31.

⁵⁹⁷ Revnak: 1. Parlaklık, tazeli, güzellik gösteren. 2. Türk müziğinde bir mürekkep makam. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 890.

⁵⁹⁸ Sultan II. Mahmûd'un mûsikî hayatı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Tûbâ Akyol, *Sultan II. Mahmûd'un Mûsikîşinâslığı ve Bestelerin Müzikal Analizi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014, s. 23.

- Şehnâz bûselik şarkı : Ey dilber-i zengin-eda
- Şehnâz bûselik şarkı : Gönlüm o şuh-i gül'izar
- Muhayyer bûselik şarkı : Ey goncai nazik benim
- Müstear şarkı : Sevmez miyim ey şuh seni
- Hüzûm şarkı : Güller açıldı geldi yaz
- Bûselik aşirân şarkı : Pek hahişi var gönlümün ey serv-i bülendim
- Hisar bûselik şarkı : Aman ey şuhu nazende
- Şevkutarab şarkı : Ey gül nihali işvebaz
- Ferahfeza şarkı : Sevdim yine bir mehveşi
- Şed arabân şarkı : Manendi meh etti zuhur
- Sûz-i dilârâ şarkı : Gülşende yine meclis rindane donansın
- Sûz-i dilârâ şarkı : Nihali kametin bir gülfidandır
- Nihâvend şarkı : Gel, azm edelim bu gece Göksu'ya beraber
- Nihâvend şarkı : Olmasın mı mübtelası serseri
- Mâhûr şarkı : Aldı aklım bir gonca leb
- Mâhûr şarkı : Ne aran sende mevcûd
- Beyâtî şarkı : Ey şahı cihan eyleye hak ömrünü efzun
- Hicaz şarkı : Söylemezmiydim sana ey gülizâr
- Arazbar şarkı : Naz etme gel, ey gonca-fem
- Bûselik şarkı : Gülzara salın gonca-ı zibay-ı zamansın

Öztuna'nın ansiklopesinde ise 28 eseri verilmiştir.⁵⁹⁹

SULTAN III. SELİM (1761-1808)

Veladetleri 1175/1761, cülûsları 1213/1798'tedir. Padişahlarımız arasında şâir ve mûsikîşinâs olarak mümtaz bir mevkiîleri vardı. Valideleri Mihrişâh Sultandan miras olarak aldığı hassas ve mütevazı bir tabiat bu sanatlarda yükselmesine pek yardım etti. Şehzadelik zamanlarını adet olunan surette sarayın kafes odalarında geçirmişler ve hayatının bu safhası mûsikî işigali ile geçmiştir.

⁵⁹⁹ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Mahmûd II. [Gaazî Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni, "Adlî"]" maddesi, c. II, s. 7.

Güzel tanbur çalar ve biraz da ney üflerdi. Kudret-i şâiranesi ise çok yüksekti. İlhamî mahlasıyla yazdığı şiirlerini bir divanda toplamıştır.⁶⁰⁰ Talik yazmakta mâhirdi. [Şiirlerinin en güzel numuneleri Atâ Bey'in Enderûn Tarihi'nde yazılıdır.] Mûsikî-i savtını İmam Kırımlı Kâmil Efendi'den ve tanburu da İsak'tan öğrenmişlerdi. Cûlûsundan sonra resmî iştigalleri arasında bizzat mûsikî ile meşgul olamamışlarsa da erbâbını himaye sûretiyle bu sanatın yükselmesi için hâdim olmaktan geri kalmamışlardır. [“...Şiir ü inşaya ve fenn-i mûsikîye rağbet hümayûnları olduğundan zuraî ve şüarâ meydan aldı ve fenn-i mûsikî pek ziyade revaç buldu..” Cevdet Tarihi'nden] Sanatta pek mütevazıymış.

Hikâye edildiğine göre şevkutarabdan besteledikleri bir murabba'nın hata-ı lahîn-i Vardakosya Ahmed Ağa tarafından izah edilmiş ve infîâlî âsârı göstermeyerek tebessüm ederek dinlemişlerdi. Bir defa da Tanbûrî İsak tertip olunan fasla geç yetişir. Nöbetçi zenci âhenk yapılan odaya girmesine mani olmak ister. Meseleyi işiten Sultan Selim hiddetle: *Kör fellâh!*⁶⁰¹ *Senin emsalin her gün gemiler dolusu Sudan'dan geliyor. İsak asırlarda bir gelir* diyerek Tanbûrî'nin ithalini emir etmiş ve içeri girdiği zaman gönlünü almıştır. Sultan Selim iyi bilmesine ve iyi düşünmesine rağmen resmi hayatında muvaffak olamadı. O da ihtimal ki fazla sanatkâr ruhu taşımanın bir neticesidir ki hilm ve sükûnetinin ⁶⁰² kurbanı oldu.

Garip bir kaderdir ki katiller üzerine hücum ettiği zaman kendisini neyiyle müdafaa etmek istemiş ve sonra Allah diye feryat etmiş akabinde gaddârâne şehit edilmişti. “1223/1808”⁶⁰³

Muhit bu büyük padişahı ve meâsir-i müteceddidânesini söndürmekle izhar-ı küfrân etti. Fakat bir şâirimizin dediği gibi Sultan Selim “... *Diyâr-ı sanat tacidârlığından ...*” henüz kimse iskât⁶⁰⁴ edememiştir.

Sultan Selim büyük bir bestekârdı. Çoğu şehzadelik zamanlarına ait olmak üzere birçok güzel eseri vardır.

⁶⁰⁰ Erdemir, a.g.e., s. 242.

⁶⁰¹ Fellâh: 1. Ekince, çiftçi, ekin eken ve biçen. 2. Zenci, siyah Arap. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 256.

⁶⁰² Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 29^b.

⁶⁰³ Yazar, Sultan III. Selim'in şehid olduğu tarihi hicrî 1123/1711-1712 vererek yanlışmıştır. Muhtemelen yazım hatası yapılarak yüzlük basamağındaki 2'yi 1 olarak yazmıştır. Hicrî 1223 olacaktır.

⁶⁰⁴ İskât: Sükût ettirme, susturma. 2. Münâkaşada, cevap veremeyecek hale getirme, ağzını kapatma. 3. Kandırma, râzı etme. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 451.

Mevlevîliğe ve Hazret-i Pîre büyük bağlılığı olduğundan maruf Galip Dede'nin iltimasıyla Kulekapısı Dergâhı'nı tamir ettirmiş ve esnâ-i kûşâdında okunmak üzere bir sûz-i dilâra âyîn-i şerîf bestelemişlerdir ki eserlerinin en güzellerindendir. Bunu bizzat musâhib Varda Kosta Ahmed Ağa'ya meşk etmişler o da âyînhân dedelere geçerek resmi kûşadda merasim-i mahsusa ile okumuştur.

Mûsikîmiz Sultan III. Selim'in eser ibdâî olan birçok mürekkep makamları ihtiva ediyor. Acem-bûselik, arazbâr-bûselik, dilnevâz, evcârâ, gerdâniye-kürdî, hicâzeyn, hüseyinî-zemzeme (hüseyinî-kürdî), hüzzâm-ı cedîd, ısfahânek (ısfahânek-i cedîd), muhayyer-sünbûle, nevâ-bûselik, nevâ-kürdî, pesendîde, rast-ı cedîd, sûz-i dilârâ, şevk-i dil, şevk-efzâ ve şevkutarab olmak üzere 18 makam terkîb etmiştir.⁶⁰⁵

Son makamın (şevkutarab) Sultan Selim tarafından vücuda getirildiği meselesi ihtilaflı ise de zat-ı hümayûnları tarafından yapılan bestenin güftesi ki:

Perçem-i gül-pûşinin yâdıyla feryâd eyledim

Andelib-i bâğa feryâd ile imdâd eyledim

Eskidir âgâze-i hâlet-fezâ-i bülbülân

Bâis-i şevk u tarab bir nağme îcâd eyledim

cümlesiyle nihayet bulur. Son mısraı bu makamında hazret-i padişah tarafından ibda' edildiğine delil ad olunmaktadır.

Sûz-i dilârânın bütün eserleri kendilerine aitti. Yalnız mûsikîşinâslardan Hâfız Efendi'ye “*Senin de bir eserin bulunsun!*” iltimasıyla⁶⁰⁶ bir şarkı bestelettirmiştir. Fakat irtihallerini müteakib başka eserler ilave olundu.

Sultan Selim küme faslını çoğunlukla Topkapı Sarayı'ndaki serdâpta⁶⁰⁷ yaptırırdı. Bu pek müferreh daire olup dört köşe bir sofha ve cenahlarda birer odadan mürekkep imiş. Gerek bu serdâp ve gerek civarındaki çemşirlik⁶⁰⁸ - güya burada her gün

⁶⁰⁵ Ferdi Koç, *Sultan III. Selim Hân'ın Mûsikî Eserlerinin Müzikal Analizi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003, s. 61-84.

⁶⁰⁶ İltimas: 1. Kayırma. 2. Arka, kayırıcı. 3. Yapılmasını isteme. [asıl mânâsı: “tutunma, tutma”dır]. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 431.

⁶⁰⁷ Serdâp: 1. Sıcak memleketlerde çok sıcak günlerde barınılan derin yer altı odası. 2. Padişah saraylarının sağ ve sol taraflarında bir yahut birer oda bulunan üç köşe sofa. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 941.

⁶⁰⁸ Çemşirlik: Çamaşırlık.

şafak vaktinde peri padişahları divan tertip ederek maiyetine emirler verirmiş. Rumeli şimendiferinin güzergâhına tesadüf eylemesi cihetiyle Sultan Abdülaziz'in müsaadesiyle kaldırılmıştır.

Öztuna'nın ansiklopedisinde günümüze ulaşan ve güftelerinin çoğu kendisine ait olan 103 eseri verilmiştir.⁶⁰⁹ Sultan Selim'in Haşim Bey mecmûasında mevcut eserleri şunlardır:

- Sûz-i dilârâdan peşrev
- Sûz-i dilârâdan saz semaîsi
- Sûz-i dilârâdan hafif beste : Çin-i giysusuna zencir-i teselsül dediler
- Sûz-i dilârâdan semaî : Âh gönül curamıyız kar-ı penah eyleyelim
- Sûz-i dilârâdan semaî : Abu tab ile bu şeb haneme canan geliyor
- Rast cedîd hafif beste : Çeksem o şuhu sineye hülyalarım gibi
- Pesendîde çember beste : Her ne dem saki elinden sagar işret gelir
- Pesendîde semaî : Ziver i sine idüp rûhi revanım diyerek
- Büzürk hafif beste : Ah aşkınla havalandım bi laneliğim gel gör
- Mâhûr şarkı : Gel açıl gonca dehen zevk idecek günlerdir
- Mâhûr şarkı : Sen şebh-i hüsnü behâsın
- Arazbar şarkı : Oldu gönlüm sana mail
- Şehnâz şarkı : Bir nev civane dil müpteladır
- Muhayyer sünbüle semaî : O demlerdir ki idüp hemdem-i ülfet beni
- Muhayyer sünbüle şarkı : Bir yosma şûh-ı dil-ruba
- Bûselik şarkı : Bir pür cefa hoş dilberdir
- Şehnâz bûselik şarkı : Bugün bir bî-aman gördüm
- Tâhir bûselik şarkı : Güzel gel meclise تنها
- Hûzzâm şarkı : Gönül verdim bir civane
- Şevkutarab şarkı : Kapıldım ben bir civane
- Şevk-efzâ şarkı : Ey servi gülzarı vefa
- Şevkutarab zencir beste : Perçem-ı gül-puşunun yadıyle feryad eylerdim
- Sûz-i dilârâdan darbeyn beste : Keman aşkını çekmek o şuhun hayli müşkülmüş

⁶⁰⁹ Öztuna, *BTMA*., a.g.e., “Selim III. [Hân, Sultan, Gazi]” maddesi, c. II, s. 279-281.

ŞÂKİR AĞA (1779-1840)

Asıl adı *İzzet Şâkir* olup Kırım'dan göç eden Tatar Osmanoğlu ailesindendir.⁶¹⁰ Aslen Köprü (Samsun-Vezirköprü) kazasına mensuptu. Çocuk iken İstanbul'a gelmişlerdi. Sultan II. Mahmûd (1808-1839) devrinde yüksek bir sanatkârdır.

Tatlı bir sese mâlik olduğundan Sultan III. Selim'in (1789-1807) Hazine Kethüdası Salih Bey'in dairesine intisap eylemişti. Daha sonradan saraya verildi. "...*Tab'i pesendîdesi nice üstâd-ı nihâvende karîn ve her kâr arazbarı mûsikîye mekârin olmağın...*" Sarayda pek çabuk kendini tanıtmış ve çavuş ağalara ithâl edilmişti. Şâkir Ağa'nın terbiyesi hususunda lalası başçavuş mevâlî Mustafa Ağa'nında büyük tesiri olmuştur. 1235/1820'de müezzin başı olarak has odaya geçti.

Hâfız İlyas, Şâkir Ağa'dan bahseder ki: "... *Kadir geceleri sedasını dinlemek için halkın Ayasofya Camii Şerîfi'ne hücumla mübalağadan müberrâ ve makam-ı hüzzâm dil-ârâ semt-i irak ve aceme âşinâ gösterdiğine binaen cemaat-i imam olmasına himmet ve tarafi şahaneden dahi bu hususa niyet buyuruldu ise de muktezâ-yı hikmet kısmet olmayıp "1243/1827" senesinde Nusretiye hatibi ol emele nâil oldu ...*" diyor.

Fakat bu tayin Şâkir Ağa için hayalinin yıkılmasına sebep oldu. Sevk-i teessürle çerağlığını isteyerek 1244/1828'de saraydan çıktı. Meşhur Çilingirzâde de kendisine ihtilaf etti. Şâkir Ağa zamanının mûcib-i mübâhâtı sayılacak bir zattır. Bestekârlıkta zamanının en ileri gidenlerindendi. Ferahnâk faslının mübdi'i [*Şâkir Ağa fevkalade parlak bir sese malik olup Eviç makamından taksim yaptığı zaman tabiatının sevgiyle yegâh açar ve bazı tezyinat lahîne ilave edermiş. Bu sûretle yeni bir makam îcâdına zâhib olmuş ve arkadaşlardan bilâhare kadiasker olan Neyzen Mustafa Efendi, Kemânî Ali Ağa ve Zeki Mehmed Ağalarla birlikte bir fasıl vücuda getirmişler ve bununla huzurda Dede'yi mahcup bırakmamak istemişlerse de Dede meseleyi haber alarak aynı makamdan...*⁶¹¹] olup eserlerinin en güzelleri bu fasıla âittir. Mûsikîden başka çeşitli malumata malik olup ayrıyeten iyi talik yazarmış! Eserleri bu yüzden başka ve kendisine has bir üsluba hâvîdir. Garb lahnından ilhama delâlet edecek nağmeler pek çoktur. Mâ ba'de hayatı iltizamcılıkla geçmiştir.

⁶¹⁰ Nuri Özcan, "Şâkir Ağa", *DİA.*, İstanbul 2010, c. XXXVIII, s. 307.

⁶¹¹ Yazma eserin 36^a'nın numaralı sayfasının sonunda kurşun kalemle yazılmış bu cümlemin sonu gelmemiştir.

Ve yine bu sayfanın ortasında *Hasköy'de Kalaycı Bahçesi'nde rum kabristanının kapısında...* denilmiş cümle tamamlanmamıştır.

Hacı Ârif Bey'den önce gelen şarkı bestekârlarımız arasında en büyüğü olarak kabul edebileceğimiz Şâkir Ağa'nın günümüze ulaşan 73 eserinin 68'i şarkıdır.⁶¹²Bazı eserleri:

- Ferahnâk beste : Meyl eder bu hüsn ile kim görse ey gül-fem seni
- Ferahnâk yürük semaî : Bir dilbere dil düştü (ki) mahbûb-ı dilimdir
- Rast şarkı : Mûy-i jülidem oluptur serde anka lalesi
- Rast şarkı : Her telden (dilden) ol meh çalmıyor
- Rast şarkı : Hiç (bulunmaz) böyle dilbaz
- Ferahnâk ağır aksak semaî : Ey şah-ı melek kadd-i bâlâyı ferah-nâk

ŞÂVUR (ö.1552)⁶¹³

Kastamonuludur. Kadıdır. Şâver yahut Şâverî de denir. “*Fenn-i eşârda ve ilm-i mûsikîde hûb telifleri ve garra tasnifleri vardır.*”(Latîfî Tezkiresi'nden) Fakat bunların nelerden ibaret olduğundan bahsedilmemiştir.

Meşhur şâir Necati Bey'in muasırı ve takdirgirdesi imiş. Bestekâr, mûsikîşinâs ve aynı zamanda divan sahibidir.⁶¹⁴ Zamanımıza hiçbir eseri ulaşmamıştır. 1552 yılında vefât etmiştir.⁶¹⁵

ŞEMSÎ (XV-XVI. yy.)

Sultan I. Süleyman'ın (1520-1566) ilk zamanlarında vefât etmiştir. Kastamonulu idi. Hakkında Latîfî diyor ki: “.... *Bu dahi ilm-i makamâtın üstâd-ı yahşî idi. On iki makamı on iki buruca ve yedi âvâzeyi yedi yıldıza ve dört şubeyi dört anâsıra yirmi dört perdeyi yirmi dört saate terkip ve taksim edip çok savt delâvîzler ve âvâze-i tarab-engîzler amele getirmiştir....*”

⁶¹² Öztuna, BTMA., a.g.e., “Şâkir Ağa [Ser-Müezzin Musâhib-i Şehryârî]” maddesi, c. II, s. 330.

⁶¹³ Yazar 33^b'de Şâvur'u anlatırken *Hicrî sekizinci asrın ilk yarısında yaşamıştır.* demesine rağmen bu tarih milâdî ondördün yüzyılın ilk yarısına denk gelmektedir. Kaynaklarda ise vefâtı onaltıncı yüzyılın ortasında gösterilmektedir.

⁶¹⁴ Erdemir, a.g.e., s. 433.

⁶¹⁵ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. VIII, s. 110.

Sehî Bey de tezkiresinde *Nahîf*⁶¹⁶ nâm zattan bahsederek *güyende-hânende* olduğunu ve *Usta Şemsî* denildiğini söylüyor ve diyor ki: “*Güyendelikde şol mertebe de pehlivandır ki diyâr acemden sâzende Abdülkadir geldikde Sultan II. Mehmed adına bir tasnîfin hem ebyâtın deyip hem taksîmün edip tasnif bağlayıp ırlamıştır. – yani teganni etmiştir. –*”

Her ikisinin aynı zât olarak kabul etmemize hemen hemen bir asırlık fasıla manidir. Yahut tezkire sahipleri yanılmıştır diyeceğiz.

Döneminin ünlü bestekâr ve naathânlarından olan Şemsî’nin maalesef günümüze ulaşmış bestesi yoktur.⁶¹⁷ Şemsî’nin birazda şiirle işigali varmış. Bereket versin ki bu meziyeti kendisine şâirlere mahsus bir tezkire de yer kazandırabilmiştir. Zaten mûsikîşinâslarımızdan çoğunun şâir, hattat, hoca gibi tâlî bir sınıfın sâliki olmaları sayesinde tercüme-i hâllerini bu zevâta mahsus olan tezkirelerde bulabiliyoruz. Sırf mûsikîşinâslar içinden bir tezkire yazmak kadirşinâslığını gösteren yalnız Es‘ad Efendi merhûm olmuştur ki bu sayede hiç olmazsa o zamana kadar gelenleri öğrenebildik. Müşârun ileyh Efendi’nin yaşadığını Damat İbrahim devri gibi bahtiyar safhalara tarihimiz her zaman malik olsaydı biz de mükemmel bir tarih-i mûsikî elde etmiş olacaktık.

ŞEMSİ BEY (ö. 1847)

İstanbuldudur. Sultan II. Mahmûd (1808-1839) devrinin maruf tanbûrîlerindendi. İlk başlarda Enderûn-ı Hümâyûn’a alınarak hânendeler mesleğine ithal edildiyse de bir sebepten dolayı hizmeti terk etmiştir. Hayatının sonraki dönemini sefihâne geçirmiş ve “*Âb ü hâkinde var âsâr-ı fereh meykedenin, kim ki endûh ile ‘azm etse meserretle döner*” beyt-i neş’e-bahşını güya olarak kâh meyhane ve kâh kahvehane peykelerinde sâzende ve hânendelik ederek (*Fatîn Tezkiresi’nden*) Şâir ve mûsikîde maharetiyle maruf bir zât imiş!

1263/1847’de terk-i hayat etmiştir.

⁶¹⁶ Erdemir, a.g.e., s. 304.

⁶¹⁷ Erdemir, a.g.e., s. 439.

ŞERİF ÇELEBİ (XVII. yy.)

Aslen Türk olup Mısır'ı vatan edinmişti. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) zamanında yaşamış büyük bir üstattır. Çok tatlı sesli hânende ve sâzende idi.⁶¹⁸ Elli kadar eseri varmış. Meşhurları şunlardır:

- Nevâdan sakîl usûlünde : Ben ol be(n)d ahde rağmen bir vefadâr eyledim peyda
- Aşîrândan çember usûlünde : Bela-yı aşka düştün; aşk-ı mihnet-karı gördün mü?

ŞÜKRULLAH (1388-1470?)

XV. yüzyılın başlarında⁶¹⁹ yaşayan mûsikîşinâslardan *Ahmed oğlu Şükrullah* ismini bugün mevcut kalabilmiş kitaplardan anlıyoruz. Bunlardan biri Safiyyüddin Abdülmümin el-Urmevî'nin *Kitâbü'l-Edvâr*'ını, *Terceme-i Kitâb-ı Edvâr* (Edvâr-ı Mûsikî)⁶²⁰ adıyla Türkçe'ye tercüme ettiği eserdir ki şayan-ı ehemmiyet malumatı muhtevidir. Kitap Hoca Zekâi Efendi'nin metrukâtından Rauf Yekta Bey Efendi tarafından satın alınmıştır. Viyana Kütüphanesi'ndeki eserinin mevcudiyetini de müşârun ileyhten mesmû'um⁶²¹ oldu. Diğer bir kitabının da Viyana Kütüphanesi'nde bulunduğu anlaşılmışsa da bunun aynı kitap olup olmadığını bilmiyoruz. Daha çok *Behcetü't-Tevârih* nâmında yazdığı eserle tanınmıştır.⁶²²

Bu devirde mûsikî ehemmiyetli işigâlâtan sayılırdı. Bu zattan başka Hızır bin Abdullah nâmında diğer bir Türk, müstakilen mûsikîye ait bir kitap telif etmiştir.

⁶¹⁸ Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "Şerîf Çelebi" maddesi, c. II, s. 283.

⁶¹⁹ Yazar 33^b numaralı sayfada Şâvûr'u anlatırken *sekizinci asr-ı hicrinin ilk nısfında yaşamıştır* demiş ve sonraki madde olan Şükrullah'ı anlatırken de *yine bu devirde yaşayan mûsikîşinâslardan Ahmed oğlu Şükrullah ismini bugün mevcut kalabilen kitablardan anlıyoruz* demiştir. Yani Şükrullah'ın da sekizinci asr-ı hicride yaşadığını belirtmiştir. Fakat kaynaklarda verilen bilgilere göre bu bilgi yanlıştır. Öztuna, Şükrullah'ın doğumunu 1388 vefâtını ise 1470? olarak vermektedir. Bkz.: Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., "Şükrullah" maddesi, c. II, s. 363.

⁶²⁰ Mûsikî ile ilgili bu eser 36 fasıldan oluşur ve o dönemde kullanılan Türk çalgılarını da anlatmaktadır. Bkz.: Ramazan Kamiloğlu, *Ahmed oğlu Şükrullah ve "Edvâr-ı Mûsikî" Adlı Eseri*, (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 5.

⁶²¹ Mesmû': 1. İşitilmiş, duyurulmuş, haber alınmış. 2. Dinlenen, işitilen. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 627.

⁶²² Bu eserde dünyanın başlangıcından 1451 yılına kadarki olaylar konu edilerek yazılmış genel İslam ve Türk ansiklopedisidir. Şükrullah bu eserini Farsça kaleme almış ve Sultan II. Mehmed'in vezîriazâmı Mahmûd Paşa'ya yazmıştır. Bkz.: Alime Evci, *Şükrullah el-Amasyavî'nin Kitâbu Behcetü't-Tevârih'inin Mustafa el-Fârisî Çevirisi (vr. 31b-61a)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü, İstanbul 2013, s. 5.

“...ve bunda birkaç tarîka ki ânlara peşrev derler ol tarîkaların sûretin bildirmekçün yazalum ve ol peşrevlerin nağmelerini bildirelum. Ve her nağmeler altında zahmeler bütün hesaplarını Türk dilince yazalum: Mâhir kişi ki bu yazılan sûrete bakub ol peşrevleri amele götürse ve zahme dediğimiz yere ursa bu sanatta lâ-nazîr ola amma şol şartla ki bu kaideyi hatırında tuta. Eğer kitap içinde görse ve hatırında tutmasa amele götürmek dilese ve kelime de rast düşmez. Meğer gayet zîrek ola ve zihni tiz ola ve bu harflerin sûretinden haberdar ola ol vakit kitabın görmekle amele götürebilir....” Netice şu oluyor ki ecdadımız pek eski devirlerde dahi notaya vâkıf bulunuyordu.

TÂHİR AĞA (ö. 1827)

Sultan II. Mahmûd (1808-1839) devrinde Enderûn-ı Hümâyûn sâzendelerindendi. Kemeñçe çalarmış. Vefâtı 1243/1827’dedir.

TALİP EFENDİ (ö. 1706)

İsmi Tezkire-i Salim’e göre *Mehmed*; Es’ad Efendi’nin kaydına nazaran *Ahmed*’dir. Babası Bursalı Kürt Mustafa Efendi nâmında sulehâdan bir zât imiş. Bu münasebetle *Kürdizâde* nâmıyla anılıyordu. İlmiyeye intisap ile sırasıyla ihraz-ı murabıt ettikten sonra 1117/1705’de Erzurum kazasına tayin edilmiştir ve bir sene sonra orada vefât etmiştir. Salim “... *Fenn-i şiir ve inşâda tab’ı pak bir şâir-i huceste-idrak idi...*” diyor da mûsikî ile iştigalinden bahsetmiyor. *Atrabü’l-Âsâr*’da aşağıdaki murabba’ların bestekârı olarak gösterilmiştir.

- Kürdîden hafîf usûlünde : Nîlgûn-ı fûtada seyr eyle o sîmin-bedeni
- Aşîrândan semaî usûlünde : Bûy-ı gül-i nâze dermeyenler bilmez

TATAR (ö. 1607)

Hüzzâm Peşrevi'nin bestekârı olan Tatar mûsikî sâlikince bu nâmla tesmiye edilen eski posta sürücülerinden biri zannedilmekte ve bu hata birçok tâlî efsanelere vücud vermekteydi. Güya peşrevi Konya'ya giderken atın üzerinde bestelemiş vesâire vesâire...

Muhterem Rauf Yekta Bey'in delâletine medyûnum ki beni irşat etti. Ve Tatar'ın eski Kırım hanlarından *Gazi Giray* olduğunu hatta eski mecmûalarda sadece Tatar değil; bir de hanlık izafesi *Tatar Han* olarak kayıtlı bulunduğunu söylediler. Gazi Giray Han⁶²³ Osmanlı tarihinin mühim şahsiyetlerinden biri olduğunu tercüme-i hâli belli başlı tarihlerimizde bilhassa Kırım hanlarının terâcim-i ahvâlini ihtiva eden *Gülbün-i Hânân*'da⁶²⁴ bulmak mümkündür. Ben burada özet olarak yazacağım:

Takriben 1016/1607 senesinde tevellüt etmiştir. Devlet Giray Han'ın oğludur. Genç iken Kırım kuvvetleriyle şark seraskerî Osman Paşa'nın maiyetine memur olmuş. O zamanın tabirince dil almak⁶²⁵ - yani esir yakalamak - için cüz'i bir kuvvetle İran arazisine ilerlemiş fakat birdenbire fâik düşman tarafından istikbal edilmişti. Şecî', vakûr bir zât olduğundan ric'ate tenezzül etmeyerek harbi kabul etmiş fakat neticede askerleri kılıçtan geçirilmiş kendisi esir edilmişti. Alamut Kalesi'nde yedi sene⁶²⁶ mahbus kaldı. Nihayet firar ederek derviş kıyafetinde Erzurum'a gelmeğe muvaffak olmuş. O sıralar mir emîri İslam Giray vefât ettiğinden Kırım Hanlığı'na tayin buyurulmuştur.

O sıralarda Eğri Seferi vukûa geldi. Padişah'ta bulunan biraderi Fetih Giray Sadrazam Sinan Paşa'nın tavsiyesiyle Kırım'a hân tayin edildi. Bunu işiten Gazi Giray İstanbul'a gelmek üzere yola çıkmış ve Sinop'a ulaşmıştı. Hâlbuki İstanbul'da da yeni bir azl ü bekâ vâki' oldu. Sinan Paşa'yı, İbrahim Paşa ihtilaf etti. Ve Gazi Giray'ın

⁶²³ Gazi Giray Han'ın ayrıntılı olarak hayatı ve eserleri için bkz.: Elvina Abduvaliyeva Er, *Bora Gazi Giray Han: Hayatı ve Eserleri*, (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.

⁶²⁴ *Gülbün-i Hânân*: Altın Orda Devleti'nin son varisi Kırım Hanlığı'nın tarihini başlangıcından yıkılışına kadar "*Kırım Hanlarının hayatı*" üzerinden anlatan tek eserdir. Eser Melek Hacı Giray'ın hayat öyküsü ile başlar ve son Kırım hanı diyebileceğimiz Baht Giray'ın ölümü (1801) ile sona erer. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Alper Başer, Alper Günaydın, *Gülbün-ü Hânân - Kırım Hanları Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü, 2013, s. 6.

⁶²⁵ Dil almak: Düşman tarafından, düşman hakkında bilgi verecek bilgili esir yakalamak.

⁶²⁶ Gazi Giray Han, kaynaklarda geçen bilgiye göre ise Alamut Kalesi'nde dört sene esir kalmıştır. Yazar ise yedi sene esir olduğunu yazmıştır. Kaynaklarda Alamut Kalesi olarak verilmiş, yazma eserde ise okumakta güçlük çektiğimiz bir kelime ile belirtilmiştir. Bkz.: 9^b.

ibkâsını hâvî istihsâl ettiği fermanı müteferrika başı Çerkes Handan'ı tevdîan gönderdi. Handan'a ikinci bir ferman daha vermiş ve Kırım'a ulaştığı zaman eğer Gazi Giray'ı çıkmış bulursa Fetih Giray'a ait fermanı ibrazı tebeyyüne etmişti. Çünkü Gazi Giray'ın isyanından korkuluyordu. Hâlbuki Handan Ağa aldığı emri karıştırarak, Sinop'ta rast geldiği Gazi Giray'a fermanı verdi. O da Kırım'a dönüşüyle fermanı uygulamış ve hanlığına danıştırdıktan sonra biraderini, evlat ve ailesiyle birlikte idam ettirmiştir. Gazi Giray şedit ve gaddar tabiatte bir adamdı. Hayatını bu ve buna benzer cinayetlerle lekelemiştir.

Hidemât-ı siyasiyye ve askeriyesi parlaktır. Ulah beyi Âsî Mihal'e ve Avusturyalıları karşı birçok muharebelere iştirak etmiş ve devletimizin büyük hâdimleri sırasına geçmiştir. Aynı zamanda mütefekkir, âlim, şâir bir zâttır. *Gazâyî* mahlasıyla şiirler yazmış Divan (Divançe) ve Gül ü Bül adlı mesnevi sahibidir.⁶²⁷ “*Râyete meyl ideriz kâmet-i dil-cû yerine*” mısraıyla başlayan celâdetkârâne⁶²⁸ yazılmış bir gazelin nâzımıdır. Diğer parlak asarı nazimesi bir tarafa dursun fakat bu gazel birçoklarımızda hatır nişanı bulunuyor.

Gülbün-i Hânân mûsikîye derece-i avdeti hakkında diyor ki: “.... *Fenni edvârda mânend Farabi imam zamanı, âlât-i mûsikîden envâi sazı icrada nâdire-i deveran olup telif eylediği nakış ve kâr ve beste ve şarkı-i şirinkârın adedi perde-i tâ'dâdı güzâr etmiştir ..*” diğer eserlerini bilmiyoruz. Fakat elimizde bulunan Hüzzâm Peşrevi birçok tadilata rağmen hala muhafaza ediyor. Hatta kudemânın peşrevlerine mû'teriz⁶²⁹ bulunan maruf Osman Bey bile buna mûterif olup hüzzâmdan başka peşrev yapmağa te'dip ederim der imiş!

Gazi Giray bir tâuna⁶³⁰ musâb olarak 1016/1607 senesinde vefât etmiştir. Öztuna; hüzzam, şed arabân, beyâtî arabân, gülizâr ve muhalif ırak makamlarının Tatar'ın terkibi ve ihtirai olabileceğini söyleyerek günümüze ulaşan 62 eserini ansiklopedisinde vermiştir.⁶³¹

⁶²⁷ Erdemir, a.g.e., s. 178.

⁶²⁸ Celâdetkârâne: Yiğitçe, kahramanca. Celâdet; bahadırılık, kahramanlık, yiğitlik. (Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 130.)

⁶²⁹ Mû'teriz: 1. İtiraz eden, karşı gelen, karşı söyleyen. 2. Beğenmeyerek bir şeyin bozulmasını isteyen. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 694.

⁶³⁰ Tâun: Vebâ, yumurcak denilen salgın hastalık. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 1040.

⁶³¹ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Gazi Giran Han II. [Bora, Ebu'l-Feth]” maddesi, c. I, s. 300-301.

TATYOS EFENDİ (1858-1913)

Asıl adı *Tateos Enkersciyan*'dır.⁶³² Aslen Ortaköylü olup vefâtına yakın Kadıköy'de oturuyormuş. 1913⁶³³ tarihinde vefât etmiştir. Günümüzde hala meşhur olan *Gâmzedeyim Deva Bulmam* eseri Tatyos Efendi'nindir.⁶³⁴

TAVUKÇUZÂDE (XVII. yy.)

İstanbul'dur. Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrine müsâdiftir. İsmi *Abdullah*'tı. Baba tâhirden çember usûlünde “*Etmeden nazara hüsn-ü dilbere deprem henüz*” mısraıyla başlayan murabba'ı bestelemiştir.

TESBİHÎZÂDE (ö. 1744)

Tophaneliydi. Vefâtı 1157/1744'dedir. Müstakîmzâde vefâtına tarihi olarak “*Yüz çevirdi hayf Tesbihi fenâdan bakiye*” düşmüştür. Eserleri;

- Kürdîden muhammes usûlüyle : Kaddin görüp âdem nice damânına düşmez
- Hüseyinîden sakîl usûlüyle : Gülistan-ı gamın bülbülleri ateş nevâdır hep

TOMTOM İMAMI (XVII-XVIII. yy.)

Mîlâdî on yedinci yüzyılda yaşamış Sultan II. Mustafa (1695-1703) zamanında meşhur olmuştu. Aslen Anadolu ahalisinden olup daha sonra İstanbul'un Tophane mahallesine yerleşti. O mahallenin imamı olup emsâlleri gibi aynı zamanda mektep muallimi idi. İlmî ve amelî mûsikîde mâhir ve güzel sesli bir zâtmış. Otuz kadar bestesi vardır. İki eseri:

- Hicazdan çember usûlünde : Alma ey gül andelîbin eşk-i çeşm-i pür-nemin
- Sabâdan evfer usûlünde : Kaldı visali çün hat-ı anber- feşane dek

⁶³² Öztuna, *BTMA.*, a.g.e., “Tatyos Efendi” maddesi, c. II, s. 382.

⁶³³ Yazar 42a numaralı sayfada Tatyos Efendi'yi anlatırken vefât tarihini parantez içinde boşluk bırakmıştır.

⁶³⁴ Nuri Özcan, “Tatyos Efendi”, *DİA.*, İstanbul 2011, c. XL, s. 173-174.

YAHYA ÇELEBİ (XVII. yy.)

Diyarbakırlı bir üstâd-ı mûsikî olup Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrine mensuptur. Bestelediği on beş kadar eserin en güzelleri şu iki murabba’dır:

- Acem aşîrân nim devir usûlünde : Yaşım ki gözden aks-i arız-ı canana düşmüştür
- Kürdîden fer’ usûlünde : Mürğ-i dilimin kârını hep nâleler itdi

YAHYA ÇELEBİ (ö. 1687)

Üsküdarlıdır. Devâtîzâde Şeyh Mehmed Efendi’nin asâdârının oğlu olup Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devrinde Dârüssaâde ağası olan Yusuf Ağa’nın hademelerindendi. Vefâtı 1098/1687 senesindedir. Isfahandan devr-i revân usûlünde “*Ruhunda bâdeden yârin ki âb u tâb olur peydâ!*” murabba’ını bestelemiştir.

YUSUF ÇELEBİ (1670?-1728?)

Sultan III. Ahmed (1703-1730) zamanında yetişmiş bir mûsikîşînâstır. Sultan Selim Camii’nde naathânmış. Aslen köle olmasına rağmen dönemin üstatlarından mûsikî, dinî ve edebî ilimler tahsil etmiştir.⁶³⁵ Bu sebepten dolayı da efendisi âzâd etmiştir.⁶³⁶ Elli kadar murabba’ ve şarkısı vardır. Mevlîd-i şerîfe benzer olan Ârif Efendi’nin miraciyesini bestelemiştir. Meşhur eserleri:

- Nihâvendden zencir usûlünde : Ne feyz-i şevk ü ne ser-sebzi-i bahâra döner
- Segâhtan havi usûlünde : Bana kan ağladır derd-i firâk-ı la’l-i handanın
- Nikrizden zencir usûlünde : Gelince çeşmine cânâ şarâb-ı nâb senin⁶³⁷

YUSUF DEDE EFENDİ (1605-1670)

Konyalıdır. 1605 yılında Konya’da doğmuş ve mevlevî şeyhi Bostan Çelebi’ye intisab etmişti.⁶³⁸ *Şeyh Yusuf Mevlevî Çengi* diye şöhret almıştı. Maruf bir çengzen

⁶³⁵ Nuri Özcan, “Yûsuf Çelebi, Niznâm”, *DİA.*, İstanbul 2013, c. XLIV, s. 9.

⁶³⁶ Öztuna, *TMA.*, a.g.e., “Yûsuf Çelebi [Tîz-nâm Hâfız Yûsuf Efendi]” maddesi, c. II, s. 392.

⁶³⁷ “..... şarâb-ı nâm” diye eserde hatalı olarak geçmektedir. Bkz.: 69^a.

olduğundan *çengi* ünvanını almıştı. Hâfız olup, kendini mûsikî ve edebiyatta yetiştirmiştir.⁶³⁹ İstanbul'a geldikten sonra Kulekapı (Galatasaray) Dergâhı'nda Âdem Dede tarafından terbiye edilmiş ve nihayet zikredilen tekkeye neyzen başı olmuştu. Sultan IV. Murad (1623-1640) tarafından derviş kıyafetinde saraya alındı ve Gılmânân-ı Hassa'ya⁶⁴⁰ ilhak olundu. Sultan I. İbrahim'in cülûsunda bi'l-istîzân dışarı çıkarak Beşiktaş Dergâhı şeyhi Hasan Dede'nin kızını almış ve 1070/1660'da Nâci Ahmed Dede'ye ihtilaf ederek zikredilen tekkeye şeyh olmuştu.

Mucizât-ı nebeviyeden bahis ve on beyitten mürekkep *Ravzat'un-Nûr* isminde farsî bir kitabı, ayrıca Türkçe eserleri vardır.

Vefâtı 1080/1670'dadır. Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde medfundur. Vefâtına Fennî Dede şu tarihi söylemiştir.

Fenni'yâ gûş idicek fevtini dedim târîh

Oldu Yûsuf Dede'miz Mısr-ı naîm içre azîz

Kendi tarafından nazım edilen:

Bir sînede kim nâr-ı muhabbet eseri yok

Zulmetdedir ol nûr-ı Hudâ'dan haberi yok

beytini rasttan devr-i revân usûlünde bestelemiştir.

YUSUF PAŞA (1821-1884)

Pederi Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi maruf mûsikîşinâslardan Said Efendi'dir. Ney üflemesini, babasından öğrenmiştir.⁶⁴¹ Sultan Abdülmecid (1839-1861) ve Sultan Abdülaziz Han (1861-1876) zamanlarında Mızıka-yı Hümâyûn'da bulunmuş ve kendisine mîr-i miranlık⁶⁴² rütbesi teveccüh olunmuştur. Zamanının en büyük

⁶³⁸ Mehmet Nuri Uygun, "Yûsuf Dede Efendi", *DİA.*, İstanbul 2013, c. XLIV, s. 9-10.

⁶³⁹ Öztuna, *TMA.*, a.g.e., "Yûsuf Dede-Efendi [Musâhib-i Şehryârî]" maddesi, c. II, s. 393.

⁶⁴⁰ Gılman-ı Hassa: Padişahların hususi köleleri. İlk zamanlar *iç oğlanları*, daha sonra ise *iç ağaları* da denilmiştir. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. I, s. 665.

⁶⁴¹ Öztuna, *TMA.*, a.g.e., "Yûsuf Paşa [Firik Neyzen]" maddesi, c. II, s. 394-395.

⁶⁴² Mir-i Miran: Mülki rütbe. Beylerbeyi. Bkz.: Devellioğlu, a.g.e., s. 651.

neyzeniydi. Sultan Abdülaziz’e ney hocalığı yapmıştır.⁶⁴³ Rivayet edildiğine göre Yusuf Paşa’nın demi pek kuvvetli olup ney üflediği zaman sakın gecelerde boğazın bir sahilinden diğer sahiline aks ettirmiş!

Yusuf Paşa’nın çeşitli saz eserleri vardır. Bilhassa saz semaîleri hâlâ kulaklarımızı süslemektedir. Üsküdar’da sakindi.

1301/1884’da vefât etmiş ve Bahariye Mevlevîhânesi’nde meşayihâ mahsus olup semâ’hânenin yanında bulunan makbereye defin edilmiştir.

ZAHARYA (ö. 1740?)

Çeşitli bestelerinin delâletiyle kudret-i sanatkârına meftûn olduğumuz bu büyük sanatkârın tercüme-i hâlini pek bilemiyoruz. Kısmen elde edebildiğim⁶⁴⁴ malumat da muhterem Rauf Yekta Bey’in inayetiyle mümkün olabildi. Üstat Rauf Yekta, Rumca yazılan ve Rum mûsikîşinâslarından kısa olarak bahseden bir risalenin delâletine atfen Zaharya’nın Fener Patrikhanesi’nde kilise mugannisi olduğunu ve Hânende Zaharya nâmıyla muanven olup içeri ve dışarı mûsikîye hâiz-i ihtisası bulunduğunu söylüyor. İçeri mûsikîsi tabiriyle Kilise mûsikîi murad ediliyor. Ayrıca bu adamın kürkçülükle meşgul olduğuna dair bir rivayet vardır. On birinci asr-ı hicrinin nısf-ı evvelinde ber-hayat bulunmasını muhtemel görüyorum.

Eserlerinin müteakiben üstatlarımız tarafından tadil ve tezyin edildiği de varid görülüyormuş. Çünkü Rauf Yekta Bey patrikhâne de mevcut olup *Geyveli* nâm muganni tarafından yazılan bazı âsârının notaları gözden geçirmiş ve hüseyinî besteyi başka bir şekilde görmüştür. Güftelerin taksimini meşhud intizam Türkçe’ye derin bir vukûfi istilzam ettirir. Ahad-ı nâstan bir rum olan Zaharya’nın bu meziyetini taşıdığını güç fehim edebiliriz. Bunun için üstat – Rauf Yekta Bey – Zaharya’nın kayıt edilen eserlerin sonradan rötuş edildiğini iddia etmesini mûcib görüyorum.

⁶⁴³ Nuri Özcan, “Yusuf Paşa”, *DİA.*, İstanbul 2013, c. XLIV, s. 25-26.

⁶⁴⁴ Yazarın kendi edindiği bilgiler.

Esnaflıkla işigali mümkündür. Bugün bile⁶⁴⁵ aynı sınıfa mensup adamların sık bulunmadığından bu vazifeyi ifa ettiklerine şahittir. Çünkü kilise mugannileri ruhban mesleğine mensup değildirler.

Takriben Sultan III. Ahmed (1648-1687) zamanında maruf bir tanbûrî olup, Cemil Bey nâmında bir bestekârın hocası imiş. Zaharya ile Cemil'in aynı kimse olduğu ve Türkler arasında "Mîr Cemil" nâmıyla yâd edildiği hakkında ayrıca bir rivayet vardır. O zamanlar mahlas istimalinin (kullanımının) revacda olması bu ihtimale hak kazandırıyor. Bunu teyid edecek daha kuvvetli bir delil vardır ki bu da her iki nâmda zatlara atıf olunan eserlerin birbirlerine pek benzemesidir. Hatta ısfahan fashında maruf "leyle-i zülfün" bestesi Zaharya'ya ait olup "karar etmez" mısraıyla başlayan o güzel semaî de Mir Cemil'e atıf olunur. Çünkü o zamanki bestekârlığımızda şahısların nâm yapması riayeti elzem bir kâide sayılırdı.

Yazarın böyle demesine rağmen Zaharya ile Mir Cemil'in aynı kişi olduğu hususunda bugün kimsenin şüphesi yoktur.⁶⁴⁶

Bugün elimize geçen eserlerinden anladığımız kadarıyla eserleri Klasik Türk Müziği'nin en ünlülerindendir ve içerisinde Ortodoks mistisizmi kokusu vardır. Günümüze 19 eseri gelmiştir.⁶⁴⁷

ZÂRÎ (ö. 1563)

Bolu civarında Mudurnu kasabasına mensup bir tanbûrîdir. Terzilikle yaşamını geçirdiği için Zârî-i Sûzenî de denirdi.⁶⁴⁸

"... Hûb sâzende-i nağme-sâz ve nevâzende-i tanbûr-nevâzdır ki nağme-i tanbûrî rûhunda bülbül-i nağmeveri silinmez ve sürûd-ı rûdî katında mürğân sihrinin sâz-ı cifri asla ötmez, ekser evkâtta hemdem-i bezm-i rindân ve mahrem-i meclis-i yârân olup..."
Latîfî Tezkiresi'nden

⁶⁴⁵ Yani 1920'lerin başlarında.

⁶⁴⁶ Tunisa Yeşilçay, *Klasik Türk Müzikisi'nde Zaharya ve Eserleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2005, s. 11.

⁶⁴⁷ Öztuna, *BTMA*, a.g.e., "Zaharya [Zaccharias]" maddesi, c. II, s. 508-509.

⁶⁴⁸ Erdemir, a.g.e., s. 504.

Aşık Çelebi vefâtını 1563 olarak vermektedir.⁶⁴⁹ Aynı zamanda mutavassıt iktidarda bir şâir imiş.

ZEKÂÎ EFENDÎ (1824-1897)

Zekâî Dede diye meşhurdur. 1240/1824 senesinde Eyüp Cedîd Ali Paşa mahallesinde doğdu. Babası o mahallenin imamı Süleyman Hikmetî Efendi idi. İlk olarak babasından hattı öğrendi. Amcası İbrahim Zühdi Efendi'yle de Kur'ân-ı Kerîm'i hâfızlığa çalıştı. 1259/1843'te hâfızlığını tamamladı ve hatt'tan icazet aldı. İlk yazdığı levhalar gayet güzel olup zamanının meşhur hattatlarının övgüsünü kazanmıştır. Daha sonra Balçıklı Hoca Ali Efendi'den tasavvurat ve tasrifâta kadar arapça öğrendi. Bir taraftan da maruf Mustafa İzzet Efendi'den sülûs ve nesih meşkine çalışmaktaydı.

Fakat en büyük emeli mûsikî tahsil etmektir. Bunun için Dede Efendi'nin talebelerinden Eyüplü Mehmed Bey'e müracaat etmişti. Mehmed Bey şakirdinin mûsikî yeteneğine hayran kalarak terbiyesi için layık olduğu itınayı göstermiş ve Zekâî Efendi bir sene içinde on beş fasıllık küçük bir üstat olarak yetişmiştir. Aynı zamanda ufak tefek şeyler yapmak sûretiyle bestekârlığı da tecrübe etmiştir. Mehmed Bey rûfekasından sadaret⁶⁵⁰ müsteşarı Ali Şefkatî Efendi ve maruf Dellâlzâde ile haftada birkaç defa Dede Efendi'nin meşkine devam ediyordu.

Bir gün Dede Efendi'nin arzusuyla Zekâî Efendi'yi ve diğer talebesi Hâfız Hamdi'yi üstâdın nezdine göndermişti. Dede Efendi, Zekâî Efendi'ye birçok şeyler okuttu. Kabiliyetini pek beğenerek kendisinden meşke devama teşvik etti. Zekâî Efendi'yi bu sûretle Dede Efendi'den talime başlanmış ve ilk olarak Zaharya'nın "*Çeşmi meygûnun ...*" segâh bestesi ile hicazdan "*Ey çeşm-i âhû ...*" nakışını ve nühüftten "*Bende oldu dil ...*" şarkısını öğrenmişti. Daha sonra Dede Efendi'nin teşvikiyle "*Dil hasret vuslün ile talan gel efendim*" mısraıyla başlayan sûz-i dil ağır semaîsini besteleyerek üstâdın nazar-ı takdirini celp ettiği ilk ağır eseri budur.

⁶⁴⁹ 27b numaralı sayfada Zârî anlatılırken "*Takrîben sekizinci asrın nısf-ı evvelinde*" denilmiş ve yaşadığı dönem yaklaşık olarak 14. yy. olarak ifade edilmiştir. Fakat Zârî diğer kaynaklara göre 1552 yılında vefât etmiş yani 16. yy.'da yaşamıştır. Bkz.: Bilge Kaya Yiğit, "Bolulu Divan ve Tasavvuf Şâirleri", *AİBÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bolu 2013, S. 12, s. 319-320.

⁶⁵⁰ Sadaret: Sadrazamlık yerine kullanılan bir tâbirdir. Sadrazam; devlet adamlarının en büyüğü olmak itibarıyla bu tâbir kullanılırdı. Bkz.: Pakalın, a.g.e., c. III, s. 77.

1261/1845 senesinde mısırlı Fazıl Mustafa Paşa'nın dairesine intisap ederek Mısır'a gitti. Orada Şeyh Şehabettin nâm âlimden Arap mûsikî usûllerini öğrendi. Mısır'dayken hem Arapça'sını ilerletti ve şughul ilâhî formunu öğrendi.⁶⁵¹ Paşa yazları Bahariye'deki yalısında geçiriyordu. Mehmed Bey de ihtiyarlığı münasebetiyle emekli edildiğinden Zekâî Efendi'yle Bostan İskeleyi'nde bir kahvede meşke devam ederlerdi.

1280/1863'de pederi vefât ettiğinden Mihrişâh Sultan İbtida Mektebi'ne yazı hocalığına başladı. 1281/1864'te mevlevîliğe intisap ederek Yenikapı şeyhi Osman Selahattin Efendi'den sikke aldı.

1287/1870'te Mustafa Fazıl Paşa'nın arzusuyla sûz-i dilden bir âyîn-i şerîf bestelemiştir ki bu ancak 1309/1891'de Bahariye Mevlevîhânesi'nde okunmuştur. 1292/1875'te Fazıl Mustafa Paşa vefât etti.

1302/1885'te Bahariye Mevlevîhânesi'nde kudûmzen başılığa geçti. 1305/1887'de Darüşşafaka Mektebi mûsikî hocası tayin edildi.

Dede Efendi'den sonra eserlerinin çokluğu itibariyle Zekâî Dede gelir. Âyîn, naat, ilahi, durak, kâr, nakış, murabba', semaî, şarkı olarak pek çok eser bestelemiştir. Bazılarının iddiaları gibi eserlerinin ilahi tarzını andırdığı doğru değildir. Bugünkü üstatların pek çoğu üzerinde hakk-ı taallümü olduğundan Zekâî Efendi eslâfın eserlerine vasıta-i nakil olmuştur. Ve bugünkü mûsikîmiz de mahsûs bir tesiri vardır.

Mevlevîliğe intisabından sonra münhasıran âyîn-i şerîf bestelemekle iştigal etti. Mâye, ısfahan, sabâ zenzeme, sûzinâk makamlarından müteaddid âyîn-i şerîfleri olup hepsi de güzeldir.

Beyâtî bûselik, hicaz aşîrân terkipleri ibdâ eden Zekâî Efendi'dir. Nota bildiği halde eserlerini yazmağa lüzum görmemiştir. Fakat şiddet-i zekâsına bakılsın ki hâfızasında iki bine yakın eser vardır. Günümüze ise 132 dinî eser; 5 âyîn, 1 mersiye, 2 tesbih, 4 tevşih, 4 durak, 38 şughul, 80 ilâhî ve 131 din dışı eser; 1 kâr-ı natık, 2 kâr, 40 beste, 8 nakış beste, 23 ağır semaî, 22 yürük semaî, 27 şarkı, 8 marş olmak üzere toplam 263 eseri ulaşmıştır.⁶⁵²

⁶⁵¹ İrfan Karaduman, *Mehmet Zekâî Dede Efendi'nin Makam Anlayışının Türk Din Mûsikîsine Etkileri*, (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011, s. 13.

⁶⁵² Öztuna, BTMA., a.g.e., "Zekâî Dede [Eyyûbî Hoca Hâfız Mehmed]" maddesi, c. II, s. 517.

1315/1897’de ahirete irtihal ederek Kaşgarî Dergâhı şerîfi haziresine defin edilmiştir.

ZEKÎ MEHMED AĞA (ö. 1846)

Musâhib-i şehriyârî Tanbûrî Numan Ağa’nın oğludur.⁶⁵³ Sultan II. Mahmûd’un (1808-1839) musâhiblerinden ve zamanının en yüksek tanbûrîlerindendir. Sersâzende Büyük Osman Bey bu zâtın oğlu olup çocukluğunda Zeki Ağa’nın istirhamıyla Enderûn-ı Hümâyûn’a alınmıştır.

Zeki Mehmed Ağa, muasırı ulemadan Kethüdazâde Efendi’ye⁶⁵⁴ hacca giderek tanbura tövbe⁶⁵⁵ edeceğini söylemiş. Müşârun ileyh de şu yolda mukabele etmişti. “*Zeki Ağa! Hacca git fakat tanbura tövbe etme! Hatta Arafat’ta da çal!*” demiş ve ona mesnevînin şu beyitleri okumuştur:

Pes hekîmân gofteend ân lānhâ - پس حکیمان گفته اند این لحنها -

Ez devvârî çerh be-giriftîm mâ - از دوار چرخ بگرفتم ما -

Bânk-i gerdişhâ-yî çerhest ân ki halk - بانگ گردشهای چرخست این که خلق -

Miserâyendeş be-tanbûr u be-halk - می سرائندش بطنبور و بحلق -

Neticede bilge kişiler, “Biz, bu makamları gökyüzünün dönüşünden aldık” dediler.

*Halkın tanburla çaldıkları ve boğazla söyledikleri, gökyüzünün dönüşlerinin sesidir.*⁶⁵⁶

Zamanımıza 15 peşrevi ve 5 şarkısı olmak üzere 21 eseri ulaşmıştır.⁶⁵⁷ Ferahnâk Peşrevi bu zâtın eseridir. “*Râhatü’l-Ervâh çaldı göçtü Tanbûrî Zeki*” mısraının delâletiyle 1261/1845’e⁶⁵⁸ vefât etmiştir.

⁶⁵³ Öztuna, TMA., a.g.e., “Zeki Mehmed Ağa [Tanbûrrî Nûmân Ağa-zâde]” maddesi, c. II, s. 408-409.

⁶⁵⁴ Kethüdazâde Ârif Efendi, 1777-1849 yıllarında yaşamış, dönemin meşhur Osmanlı âlimidir. Detaylı bilgi için bkz.: İsmail Erdoğan, “Kethudazâde Ârif Efendi ve Felsefî Görüşleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 15, S. 1, Elazığ 2005, s. 171-188.

⁶⁵⁵ Zeki Mehmed Ağa bu zamana kadar tanbur ile uğraşarak günaha girdiğini düşünmekte ve haccında tövbe edip bırakacağını söylemiştir. İslam açısından müzik tartışılmıştır. Kur’an-ı Kerim, hadisler ve fakihlerin görüşleri doğrultusunda müzik için bkz.: Süleyman Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004.

⁶⁵⁶ Mesnevî’nin IV. cilti 735 ve 736. beytlerinden alınan bu dörtlük İbrahim b. Edhem’in göç etmesinin sebebi ve Horasan sultanlığını terk edişi (172a) başlığı altında geçmektedir. Bkz.: Ahmed Avni Konuk, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi 7*, İstanbul 2008, s. 220-221.

⁶⁵⁷ Öztuna, BTMA., a.g.e., “Zekî Mehmed Ağa” maddesi, c. II, s. 518-519.

⁶⁵⁸ Çoğu kaynaklara göre Tanbûrî Zeki Mehmed Ağa, 1846 yılının Kasım ayında vefât etmiştir.

ZEYNEP (ö. 1474)⁶⁵⁹

Kastamonulu maruf bir şâire idi. Şâire Fitnat Hanım'dan sonra en önemli şâiremizdir.⁶⁶⁰ Edebiyat tarihleri, hayatından ve edebi eserlerinden bahsediyorlar. Aynı zamanda mûsikîşinâs imiş. Sehî Bey'in tezkiresinde “*ilm-i edvârda ser-âmed, fûnûn-u şîirde bî-mânend nice maarife mâlik hatun idi...*” diyor.

ZİHNÎ EFENDİ (ö. 1680?)⁶⁶¹

İsmi *Ahmed* olup, İstanbul'un Kasımpaşa mahallesindendir. Hicretin on birinci asrına (mîlâdî on yedinci asır) mensuptur. Asrının meşhur mûsikî üstatlarından ders alarak Divân-ı Hümâyûn hâcegânı olmuştur.⁶⁶² Zamanımıza hiçbir eseri ulaşmamıştır.

Beyâtîden çember usûlünde “*Râyic olmaz her zeman nakd-i temenna böyledir*”⁶⁶³ bestesi onundur.

ARMONİ (hourmonie)

Üç dört sesin aynı zamanda ve kulağa hoş gelecek sûrette kullanılmasıdır.

ARMONİ USÛLÜ

İbtida mûsikîşinâs Rameau⁶⁶⁴ tarafından vaz' edilmiştir. (1722) Neşir ettiği (*Traité d'Harmonie*) nâm kitabı armoniden bahseden en eski bir kitaptır. “*Mûsikîmiz Avrupalıların melodi dedikleri parçarlardan mürekkep olarak armoni devrine henüz dahil olmamıştır.*”

⁶⁵⁹ Erdemir, a.g.e., s. 511.

⁶⁶⁰ Erdemir, a.g.e., s. 511.

⁶⁶¹ Öztuna, TMA., a.g.e., “Zihnî Efendi [Ahmed]” maddesi, c. II, s. 416.

⁶⁶² Erdemir, a.g.e., s. 516.

⁶⁶³ Ağlama ey hâce kim ümmîd-i dünyâ böyledir/ Hem yakar pervânesin hem sûz-ı dil ızhâr böyledir/ Muktezâ-yı meşreb-i şem'-i şebârâ böyledir, diye devam eder. Bkz.: Erdemir, aynı yer.

⁶⁶⁴ Jean-Philippe Rameau.

Avrupalıların armonisi bize nâil-i tatbîk değildir. Fakat zamanla bizimde bir armonimiz olacaktır. Henüz Tatyos ve Şemsi Efendiler sevk-i ihtiyaçla bazı armoni parçaları yapmaya başlamışlardı.

Falso oldu yerine eskiden Tenâfır-i dâni' oldu denirmiş. Akort, âhenk düzen vermek anlamındadır.

Arap ve acem mûsikîşinâslar eskiden nağmeyi perde yerinde isti'mal ederlermiş. Meselâ nevâ nağmesi, nevâ perdesi.

SİRTO

Sîne kemânî Mustafa Ağa icâd etmiştir. Oyun havası. Bu köçekçe ve tavşancaların (mûcib/mevcûd ⁶⁶⁵ yanıdır) içinde geçer. Çengiye kadınlar köçekçeyi erkekler oynarlar. Sirtoyu erkek elbisesiyle kadınlar oynarlarmış.

Nedim⁶⁶⁶

Yine oldum esîri âh bir şûh-ı sitemkârın
Ki dilber sevmemiş, bilmez belâsın âşık-ı zârın
Ne kâfirliklerin gördüm ben ol zülf-i siyehkârın,
O ebrûnun, o zâlim gamzenin, ol çeşm-i mekkârın

O tıfl-ı nâzı gördüm rûyine hurşîd eser etmiş
Haberdâr olmamıştım, sonra bildim neylemiş n'etmiş
Meğer, zâlim kaçıp tenhâca sa'dâbâd'a dek gitmiş
Temâşâ eylemiş âlâyını şevketlü hünkârın

Gezermiş kasrın etrâfında yer yer tâze meh-rûlar
Mükehhal gözlü, şîrîn sözlü, leyli yüzlü âhûlar

⁶⁶⁵ Okuyamadığımız kelime. Bkz.: 54^b.

⁶⁶⁶ Yazar 98^b'de Nedim'in şiirini yazmıştır.

Hemân alkış sadâsın andırırımış çağlayan sular,
Ederlermiş duâsın pâdişâh-ı ma'delet-kârın

Güzelsin, bî-bedelsin, şûhsun, âlüftesin cânâ!
Söz olmaz hüsnüne, gelmez nazîrin âleme hakkâ!
Senin her cevrinle bin cân ile sabreylerim ammâ,
Beni pek öldürür ey bî-vefâ ellerle bâzârın

Bugün, bir mahrem-i esrâr, yâr-i nükte-pîrâdan
İşittim kim, sayıp uşşâkını ey şûh-ı sîmîn-ten
Nedîm-i zâra benzer âşıkım yoktur demişsin sen
Efendim, işte vardır: ben esirin, ben giriftârın

Eylemiş tanzir divan-ı rübâ'îyyâtımı
Çar etraf sitanbuldan çıkup çar

İhtiyarım gitti elden mest-i şevk oldum yine
Can gibi döndükçe etrafta şûhân el-aman
Cana yetdim ben de aldım her birinden bûseler
Can nedir, kim olmasın canan yolunda râyegân

Bir lahzacık olsun beni yâd eyleyebilsen
Hicrana da razı idim hüsrana da bilsen

B. TABLO

	T.M			Nereli	Lakâbı/ <i>Asıl İsmi</i> /Mahlası	Enstrüman	Mesleği	Dönem	Vefâtı
1	1 ^a	:	İbrahim Efendi	Edirneli	-	Bestekâr, Ses Virtüözü	İmam-ı Şehriyârî	IV. Mehmed	1691
2		:	Ahmed Çelebi	Galatalı (İstanbul)	Na'ne	Bestekâr		IV. Mehmed	1687
3		:	Ahmed Çelebi	Selanikli		Bestekâr		IV. Mehmed	17. yy.
4	1 ^b	:	Ahmed Ağa	Edirneli		Bestekâr	Mehter	IV. Mehmed	17. yy.
5		:	Âmâ İbrahim Çelebi	Koca Mustafa Paşa Mahallesi (İstanbul)	Âmâ	Bestekâr, Neyzen		IV. Mehmed	1750? [*]
6		:	Âhenî Çelebi		<i>Mehmed</i>	Bestekâr	Dîvan Efendisi	IV. Mehmed	1700 [*]
7		:	Emin	Delvineli	Nazîrîzâde, <i>Mehmed</i>	Bestekâr	Kıbrıs Defterdârı	IV. Mehmed, III. Ahmed	1712

8	2 ^a	:	Odabaşızâde	Eyüplü (İstanbul)	Rıza, <i>Mehmed</i>	Bestekâr, Tanbûrî, Neyzen	Vâiz, üstat	II. Mustafa, III. Ahmed	18. yy.
9	2 ^b	:	Ahmed Çelebi	Diyarbakırlı		Bestekâr, Kemânî	Zerger Kethüdası	III. Ahmed	18. yy.
10		:	Ebûbekir Ağa	Eyüp Sultan (İstanbul)	Eyyûbî	Bestekâr, Hânende	Kiler Ağası	III. Ahmed	1759*
11		:	İsmail Ağa	Hasköylü (Bulgaristan)	Kara	Bestekâr, Ses Virtüözü	Beterdârân-ı Hassa, Hâne-i Hassa	II. Mustafa, III. Ahmed	1724*
12		:	Es'ad Efendi		Şeyhülislam	Bestekâr, Şâir, Müellif		III. Ahmed	1753
13	3 ^b	:	Ahmed Refî' Efendi			Bestekâr	Musâhib-i Şehriyârî, Hâcegân*	III. Ahmed, I. Mahmûd	1750?*

14		:	İbrahim Paşa	Pargalı (Yunanistan)	Maktul, Makbul	Bestekâr, Kemânî	Hademe-i Hassa ve Doğancılar Reisliği, Sadrazam	I. Süleyman	1536*
15	4 ^b	:	İsak	Ortaköylü (İstanbul), Mûsevî		Bestekâr, Tanbûrî		III. Selim	1814?*
16		:	Ahmed Hâmid Efendi		Nazîfzâde, Mevlevî	?		II. Mahmûd	1832
17		:	Oskiyan	Samatyalı (İstanbul)		Bestekâr	Mücevherci	Abdûlmecid, Abdûlaziz	1870?*
18	5 ^a	:	Ahmed Kâmil Efendi	Kırımlı		Mûsikîşinâs, Ses Virtüözü	Çavuş, Hâne-i Hassa, Müezzinbaş1, İmam-ı Şehriyârî,	III. Selim, II. Mahmûd	1820

						Rumeli Pâyesi		
19		:	Avvâdiye	Mûsevî		Tanbûrî	III. Selim	19. yy.
20	5 ^b	:	İbrahim Efendi	Arabistan	Âsâriye Hatibi	Bestekâr	İmam	II. Mahmûd, Abdûlmecid
	6 ^a	:	Aleksan Efendi					
21	7 ^a	:	Burnaz Mehmed Ağa	Diyarbakırlı	Ümnî, Şâir		Kethüda	IV. Mehmed*
22		:	Baba Nevâyî	Halepli		Bestekâr	IV. Mehmed	1650
23		:	Parsâ Efendi	Gelibolu (Çanakkale)	Mehmed, Sâbir*, Hattat, Şâir, Mevlevî		Molla, Üstat	IV. Mehmed
24		:	Pîrî Çelebi	Tophane (İstanbul)	Şâir		Kadı	IV. Mehmed
25	8 ^a	:	Behlül Efendi	İstanbullu	Durakçı*	Taksim, Hânende	Hazine-i Evrak Mümeyyizi	Abdülaziz, II. Abdülhamid

26	9 ^b	:	Tesbihîzâde	Tophaneli (İstanbul)		Bestekâr		III. Ahmed, I. Mahmûd	1744
27		:	Tatar		Gazi Giray Han, Âlim, Şâir, Gazâyî*, Mütefekkir	Bestekâr,		Sokullu Mehmed Paşa, III. Mehmed, I. Ahmed	1607
28	11 ^a	:	Çuvaldızâde	Diyarbakırlı	İsmail	Bestekâr		IV. Mehmed	17. yy.
29		:	Çemenzâde	Diyarbakırlı	Mehmed*	Bestekâr, Mûsikîşinâs	Nedîm	IV. Mehmed	1700?*
30		:	Cevher Ağa		Mustafa, Şâir, Cevherî*, Gevherî*	Bestekâr, Ses Virtüözü,	Üstâd, Köle,	IV. Mehmed, III. Ahmed	1713
31	11 ^b	:	Çarşeb Mehmed Ağa	İstanbul		Bestekâr	Hâne-i Hassa Baş Müezzini	III. Ahmed	18. yy.
32		:	Çilingirzâde		Ahmed Ağa,	Tiz Sesli	Çavuş, Müezzinbaşı	II. Mahmûd, Abdülmeçid	1862

39	14 ^a	:	Hasan Ağa	Fındıklı (İstanbul)	Enfi, Burnaz, Hulusî	Bestekâr, Serhânende		III. Ahmed	1728
40		:	Hâfız Rif'at	İstanbul	Mehmed, Molla, Şâir	Bestekâr	Kadı	III. Ahmed	18. yy.
41		:	Hacı Ârif Bey	İstanbul		Bestekâr	Muallim, Kolağası	Abdûlmecid	1885
42	15 ^a	:	Hızır Ağazâde Said Bey		Şâir	Kemânî	Serhenk Zümresi	II. Mahmûd	1837
43		:	Hâfız Portakal	Kasımpaşalı (İstanbul)		Mûsikîşinâs	Üstat, Gulam Şâdî	IV. Murad	17. yy.
		:	Hacı Kirâmî Efendi						
	15 ^b	:	Hasan Efendi						
44		:	Hamparsum	Harputlu (Elazığ), Ermeni	Notacı	Bestekâr, Tanbûrî	Muallim	III. Selim, II. Mahmûd	1839*
45	16 ^a	:	Hoca Abdülkadir	Merağalı	Hâfız, Hattat,	Bestekâr,		II. Murad	1435

				(Azerbaycan)	Gûyende	Ûdî, Hânende			
46	17 ^b	:	Halil Efendi		Zeki, Devrân Bacızâde, Çengi, Nasuhpaşazâde	Bestekâr	Mısır Kadısı	IV. Mehmed	1703
47		:	Hobyarzâde	İstanbul		Bestekâr		IV. Mehmed	17. yy.
48		:	Hatipzâde Osman Efendi	Galatalı (İstanbul)		Bestekâr	Üstat	IV. Mehmed	1680?*
49		:	Hazinedâr Ahmed Ağa	İstanbul		Bestekâr	Kasım Ağa Hazinedarı	IV. Mehmed	17. yy.
50		:	Halil Efendi	Kırımlı		Mûsikîşinâs, Kıraat		III. Selim, II. Mahmûd	18. yy.
51	19 ^a	:	Dâî	Kastamonulu	Şâir	Mûsikîşinâs		II. Mehmed*	15. yy.
52		:	Derviş Ömer	Tokatlı	Gülşenî	Bestekâr	Mûsikî Muallimi	IV. Murad	17. yy.

53		:	Derviş Sadâyî	İstanbul	Mevlevî	Bestekâr		IV. Murad	1655*
54	19 ^b	:	Derviş Ali	İstanbul	Gülşenî, Ali Şîr-u Ganî*, Şeyh	Bestekâr		III. Ahmed	1714*
55		:	Derviş Mehmed	Şamlı		Bestekâr, Neyzen		IV. Mehmed	17. yy.
56		:	Derviş Mehmed	Bağdatlı	Mevlevî,	Bestekâr		IV. Mehmed	17. yy.
57		:	Derviş Abdi	Kefeli (Kırım- Ukrayna)	Mevlevî, <i>Abdullah b. Ali*</i> , Mutî’*	Bestekâr		IV. Mehmed	17. yy.
58		:	Derviş Çelebi	Eyüplü (İstanbul)		Bestekâr		IV. Mehmed	17. yy.
59		:	Derviş Mustafa			Bestekâr	Aşçıbaşı	IV. Mehmed	17. yy.
60		:	Derviş Ali	Filibeli (Bulgaristan)	Mevlevî, Kudûmî*	Bestekâr, Kudümzen		II. Mustafa, III. Ahmed	18. yy.*
61	20 ^a	:	Derviş Kasım	İstanbul	Mevlevî	Bestekâr		IV. Mehmed	17. yy.
62		:	Derviş Şeyda	İstanbul	<i>Abdürrahim,</i> Mevlevî, Hâfız,	Bestekâr		III. Selim	1800

					Şâir				
63		:	Dellâlzâde	Sarıgüzel Mahallesi (Fatih- İstanbul)	Hâfız, <i>İsmail</i> ,	Bestekâr	Serhenk-i Şehriyârî, Musâhib, Hânende, Müezzınbaş1	Abdûlmecid, Abdûlaziz	1869
64	21 ^a	:	Dede Salih Bey		Sernayi	Bestekâr, Neyzen	Kaymakam, Neyzenbaş1	Abdûlmecid, Abdûlaziz	1888 [*]
65		:	Derviş Mehmed		Çallı, Mevlevî	Neyzen	Neyzenbaş1	III. Selim	1798
66		:	Dilhayat Kalfa			Bestekâr, Tanbûrî	Hazinedar Ustası	I. Mahmûd	1820? [*]
67	21 ^b	:	Dede Efendi		Hammâmîzâde, Derviş, <i>İsmail</i> , Mevlevî, Şâir	Bestekâr	Müezzınbaş1, Muallim,	III. Selim, II. Mahmûd, Abdûlmecid	1845
68	23 ^a	:	Zihni Efendi	Kasımpaşa (İstanbul)	<i>Ahmed</i>	Bestekâr	Hâcegân	IV. Mehmed	1680? [*]

69		:	Zeki Mehmed Ağa			Bestekâr, Tanbûrî	Musâhib	II. Mahmûd	1846
70		:	Zekâî Efendi	Eyüp – Ali Cedit Mahallesi (İstanbul)	Dede, Hattat, Hâfız	Bestekâr	Yazı Hocası, Kudümzenbaşı, Mûsikî Hocası	Abdûlmecid, Abdûlaziz, II. Abdülhamid	1897
71	25 ^a	:	Râşid Efendi	Üsküdarlı (İstanbul)	Baba, Bektaşî, Şeyh	Bestekâr, Neyzen	Yüzbaşı, Başçavuş	Abdûlaziz, II. Abdülhamid	1892? [*]
72	25 ^b	:	Recep Çelebi	İstanbulu	Taşçızâde	Bestekâr		IV. Mehmed	17. yy.
73		:	Recep Çelebi	İstanbulu	Çömlekçizâde [*] , Âbrizî [*]	Bestekâr	Üstat	IV. Mehmed	1701
74		:	Rıza	Beşiktaşlı (İstanbul)	<i>Mustafa</i> , Nakşibendi, Neccarzâde [*]		Şeyh	III. Ahmed	1746 [*]
75		:	Reşîd Çelebi	İstanbulu		Bestekâr	Saray Teberdârı, Kâğıt Emîni	III. Ahmed	1729

76		:	Reftar Kalfa		Câriye	Bestekâr, Sîne Kemanı		I. Mahmûd	18. yy.
77	26 ^a	:	Râif Mahmûd Efendi		İngiliz Mahmûd	Bestekâr	Başkâtib, Müsteşar, Beylik, Reisü'l-Küttâb	III. Selim	1807
78		:	Rif'at Bey		Şehlevzendimzâde, Cündî	Hânende*	Musâhib, Çavuş	II. Mahmûd	1850?*
79	26 ^b	:	Râsih Efendi		İbrahim		Çuhadar Ağa,	II. Mahmûd	1837
80		:	Rif'at Bey			Bestekâr, Lavta	Sermüezzîn, Miralaylık	Abdûlmecid, II. Abdülhamid	1896
81	27 ^b	:	Zeynep	Kastamonulu	Şâire	Mûsikîşinâs		II. Fatih	1474*
82		:	Zârî	Mudurnulu (Bolu)	Şâir	Tanbûrî	Terzi	I. Süleyman	1552*
83		:	Zaharya	Rum	Mir Cemil,	Bestekâr, Kilise	Kürkçü	III. Ahmed	1740?*

					Hânende	Mugannisi,			
84	28 ^b	:	Sâgarî	Edirneli	<i>Kazzaz Ali</i> , Şâir	Kopuz- Berbat		I. Selim, I. Süleyman	1554? [*]
85		:	Sultan Korkut		Haremî, Şâir	Mûsikîşinâs		II. Mehmed, II. Bayezit	1513 [*]
86	29 ^a	:	Sütçüzâde	İstanbul	<i>İsa Efendi</i>	Bestekâr		II. Osman, IV. Mehmed	1628? [*]
87		:	Seyyid Nûh	Diyarbakırlı	<i>Mehmed</i>	Bestekâr, Hânende	Başhânende, Mevkûfât Hocası	IV. Mehmed, III. Ahmed	1714
88	29 ^b	:	Sultan Selim (III. Selim)		Padişah, Şâir, Hattat,	Bestekâr, Tanbûrî, Neyzen			1808
89	31 ^a	:	Sultan Mahmûd (II. Mahmûd)		Pâdişah, Hattat, Şâir, Adlî	Bestekâr, Tanbûrî,			1839

						Neyzen			
90	31 ^b	:	Hacı Sadullah Ağa		Hacı, Musâhib-i Şehriyârî	Bestekâr		I. Abdülhamid, III. Selim	1808?
91	32 ^a	:	Sebuh		Âmâ, Kemânî	Bestekâr*, Kemânî	Ustakâr	Abdülaziz, II. Abdülhamid	1894*
92	32 ^b	:	Sâlim Bey	Üsküdarlı (İstanbul)	Üsküdarlı	Bestekâr, Hânende, Ney Virtüözü	Neyzenbaşı	Abdülaziz	1884*
93	33 ^b	:	Şâvûr	Kastamonulu	Kadı, Şâver*, Şâverî*	Bestekâr, Mûsikîşinâs		I. Süleyman	1552*
94		:	Şükrullah		Ahmed Oğlu	Müellif		II. Mehmed	1470?*
95	34 ^a	:	Şemsî	Kastamonulu	Usta, Nahîfî, Şâir	Bestekâr, Naathân		I. Süleyman	16. yy.
96	34 ^b	:	Şeyh Yusuf	Konyalı	Hâfız, Mevlevî Çengî, Şeyh	Bestekâr, Neyzenbaşı,		IV. Murad	1670

						Çengzen			
97		:	Şeyhzâde Ahmed Efendi	Diyarbakırlı	Nakşibendi Şeyhi, Şeyhzâde	Bestekâr		IV. Mehmed	17. yy.
98		:	Şîve Ahmed Çelebi	İstanbul	Şîve	Bestekâr, Zâkirbaşı		IV. Mehmed	17. yy.
99	35 ^a	:	Şerif Çelebi			Bestekâr, Hânende*, Sâzende*	Üstat	IV. Mehmed	17. yy.
100		:	Şehlâ Mustafa Çelebi	Diyarbakırlı	Şehlâ	Bestekâr	Mücellid	III. Ahmed	18. yy.
101		:	Şeyh Abdûlbâkî Efendi		Şeyh, Mevlevî, Müellef, Nâsır*	Bestekâr, Neyzenbaşı, Şâir, Mûsikî Alimi	Neyzenbaşı, Postnişîn, Şeyh	III. Selim	1820
102	35 ^b	:	Şemsi Bey	İstanbul	Şâir	Tanbûrî, Hânende, Sâzende	Hânende	II. Mahmûd	1847

103		:	Şâkir Ağa	Köprülü (Samsun)	<i>İzzet Şâkir</i> , Hattat	Bestekâr	Çavuş Ağası, Müezzin Başı, İltizamcı	II. Mahmûd	1840*
104	36 ^b	:	Şeyh Hüseyin Efendi		Fahreddin, Şeyh, Postnişîn, Fahrî*, Şâir	Bestekâr, Neyzen	Postnişîn	II. Abdülhamid	1911*
105	37 ^a	:	Şeyh Celal Efendi		Şeyh, Mevlevî	Bestekâr, Tanbûrî	Şeyh	Abdûlmecid, Abdûlaziz, II. Abdülhamid	1907
106	38 ^a	:	Şeyh Mehmed Atâullah Efendi		Şeyh, Hattat, Postnişin, Mevlevî	Kânûnî, Ûdî, Mûsikî Âlimi	Postnişîn	II. Abdülhamid	1910*
107	39 ^b	:	Suyolcuzâde Salih Efendi		Suyolcuzâde, <i>Salih</i> <i>Vasfî Mehmed</i> *	Bestekâr, Hânende, Ses Virtüözü	Müezzin, Nâzır	II. Mahmûd	1862
108	40 ^a	:	Sarı Bâkî	Galatalı (İstanbul)		Bestekâr	Üstat	IV. Mehmed	17. yy.

109		:	Salih Efendi			Hânende	Kilerli Koğuşu Müstahdemi	II. Mahmûd	19. yy.
110	41 ^a	:	Tanbûrî Hacı Kasım	Mağrip (Cezayir, Fas veya Tunus)	Tanbûrî	Bestekâr, Tanbûrî		IV. Mehmed	17. yy.
111		:	Durmuş Ağa	Galatalı (İstanbul)		Bestekâr, Ses Virtüözü	Üstat	IV. Mehmed	17. yy.
112		:	Tomtom İmamı	Anadolulu		Bestekâr, Ses Virtüözü	İmam, Muallim	II. Mustafa	18. yy.
113		:	Talip Efendi	Bursalı	<i>Ahmed-Mehmed,</i> Kürdîzâde, Şâir	Bestekâr	İlmiye	IV. Mehmed, III. Ahmed	1706
114	41 ^b	:	Tavukçuzâde	İstanbulu	<i>Abdullah</i>	Bestekâr		IV. Mehmed	17. yy.
115		:	Tosunzâde	İstanbulu	<i>Abdullah Efendi</i>	Hânende, Bestekâr	Müezzin	III. Ahmed	1715
116		:	Tâhir Ağa			Sâzende, Kemençe	Sâzende	II. Mahmûd	1827

117		:	Tanbûrî Mustafa Çavuş		Tanbûrî	Bestekâr, Tanbûrî		III. Selim, IV. Mahmûd	19. yy.
118	42 ^a	:	Tatıos Efendi	Ortaköylü, Ermeni*		Bestekâr*		II. Abdülhamid	1913*
119	43 ^a	:	Andelibî	Kastamonulu	Hasan, Bülbül, Şâir	Ses Virtüözü		II. Mehmed, II. Bayezit	16. yy.
120		:	Andelib Çelebi	Ruşuklu (Bulgaristan)	Hâfız	Bestekâr, Ses Virtüözü		I. Ahmed, IV. Murad	17. yy.
121		:	Acem Avvâd Mehmed Ağa	İranlı	Acem Avvâd	Bestekâr, Ûdî		IV. Murad	17. yy.
122		:	İtrî	İstanbul	Buhûrîzâde, Mustafa, Hattat, Mevlevî	Bestekâr, Şâir, Neyzen	Esirciler Kethüdâlığı	IV. Mehmed, III. Ahmed	1712
123	44 ^a	:	Osman Efendi	Galatalı (İstanbul)		Bestekâr, Ses Virtüözü	Üstat, Divan Efendisi	IV. Mehmed	1680?*

124		:	Osman Çelebi		Vehbî	Bestekâr	Bostancılar Damcı Zümresi	IV. Mehmed	17. yy.
125		:	Ali Paşa		Efrasiyaboğlu	Bestekâr	Basra Valiliği, Vezir	IV. Mehmed	1652
126		:	Abdûlbâkî Ârif Efendi	Kasımpaşa (İstanbul)	Âlim, Şâir, Hattat	Bestekâr, Mûsikîşinâs, Neyzen	Rumeli Kazaskeri	IV. Mehmed, III. Ahmed	1713
127	44 ^b	:	Osman Ağa	Manisalı		Bestekâr	Zeamet Ashabı	II. Mustafa	18. yy.
128		:	Ârif Mehmed Ağa		Şâir	Bestekâr, Ses Virtüözü		III. Selim, II. Mahmûd	1832
129		:	Abdürrahim Efendi	İstanbul	Kudümzenbaşı, Künhî*, Şeyh, Mevlevî	Bestekâr, Kudümzen	Kudümzenbaşı, Şeyh	III. Selim, II. Mahmûd	1831*
130		:	Ali Ağa		Kemânî	Bestekâr, Kemânî	Hazine Koğuşu Çavuşu, Doğancı Başı	III. Selim, II. Mahmûd	1830

131	45 ^a	:	İzzet Ağa		Mehter	Bestekâr, Girift, Borazan	Mehterhâne, Başçavuş, Çanakkale Dizdarlığı	III. Selim	19. yy.
132	45 ^b	:	Ömer Efendi		Ak Molla	Hattat, Mûsikîşinâs, Neyzen		I. Mahmûd, III. Mustafa	1777
133		:	Abdullah Ağa		Şehlevendim, Hâfız, Şehlâ	Ses Virtüözü		III. Selim, II. Mahmûd	19. yy.
134		:	Abdi Ağa		Tulum			II. Mahmûd	19. yy.
135		:	Osman Bey	Tophaneli (İstanbul)	Büyük, Sersâzende	Bestekâr, Tanbûr	Çavuş Ağalık, Sersâzende	Abdûlmecid, Abdûlaziz	1885
136	46 ^b	:	Ali Efendi	Midilli	Mevlevî, Tanbûrî, Hâfız	Tanbûrî, Ses Virtüözü	Mâbeyn, İmam-ı Sâni, Kudüs Mollalığı	Abdûlmecid, Abdûlaziz	1890

137	47 ^a	:	Ali Ağa		(Baş Çakırsalan)	Kemençeci, Mûsikîşinâs		II. Mahmûd	19. yy.
138	47 ^b	:	Ali Bey	Kadıköylü (İstanbul)	Kel, Hânende, Enderûnî, Kadıköylü, Semâîci	Bestekâr, Hânende, Ses Virtüözü	Seferli Koğuşu	Abdûlmecid, Abdülaziz, II. Abdülhamid	1897*
139	48 ^a	:	İsmet Ağa	Ermeni		Kemânî, Mıskâlî*	Keman Muallimi	II. Mahmûd, Abdûlmecid, Abdülaziz	1873*
140		:	Ali Galip Bey		Hânende	Bestekâr, Hânende	Müstahdem		19?. yy.
141	48 ^b	:	Aziz Dede	İstanbul	Neyzen, Dede, Mevlevî	Bestekâr, Neyzen	Neyzenbaşı	Abdülaziz, II. Abdülhamid	1905*
	49 ^a	:	Asım Bey						
142	49 ^b	:	Garbis Efendi	Beşiktaşlı (İstanbul),	Uzun	Bestekâr, Kânûnî,	Piyasa Sazendesi*	II. Abdülhamid	1925*

				Ermeni		Notacı			
143		:	Aziz Efendi	Medineli	Medenî, Hâfız	Bestekâr		Abdülaziz, II. Abdülhamid	1895
144	50 ^a	:	Koca Osman	Kasımpaşalı	Koca	Bestekâr	Üstat	IV. Murad, IV. Mehmed	1655? [*]
145		:	Kadri-i Âmâ	İstanbul	Âmâ	Bestekâr		IV. Murad	1650? [*]
146		:	Kara Mehmed	Mardinli		Bestekâr		İbrahim, IV. Mehmed	17. yy.
147		:	Kantemiroğlu	Romanyalı	Boğdan Voyvodası	Bestekâr, Tanbûr	Voyvoda	IV. Mehmed, III. Ahmed	1723 [*]
148	51 ^b	:	Kazzaz Hasan Çelebi	İstanbul	Kazzaz	Bestekâr	Üstâd-ı Mûsikî, Hizmetkâr	II. Mustafa, III. Ahmed	1720? [*]
149		:	Kapudanzâde	İstanbul	Ahmed	Bestekâr,	Üstat	III. Ahmed	1725? [*]

						Gür Sesli			
150	52 ^a	:	Kandillili İmam			Neyzen	İmam-ı Şehriyârî	III. Selim	19. yy.
151	53 ^b	:	Kâtibî		Kâtibî	Bestekâr		I. Süleyman	16. yy.
152		:	Küçük İmam	İstanbul	<i>Mehmed/Ahmed,</i> İmam-ı Fenn	Bestekâr, Naathân	İmam	IV. Mehmed	1675*
153		:	Kemankeşzâde	Tophaneli (İstanbul)	<i>Ahmed</i>	Bestekâr, Kemânî	Üstâd-ı Mûsikî	IV. Mehmed	17. yy.
154		:	Gülcübaşızâde	İstanbul	<i>Mehmed</i>	Bestekâr	Tersâne-i Âmire Mehaz Kâtibi	IV. Mehmed	17. yy.
155		:	Küçük Müezzîn	İstanbul	<i>Mehmed</i>	Bestekâr	Müezzîn	II. Mustafa, III. Ahmed	1717
156	54 ^a	:	Kerim Efendi		<i>Abdülkerim,</i> Cennet Filizi	Ses Virtüözü	Müezzînbaşı, İmam-ı Sânî,	III. Selim, II. Mahmûd	19. yy.

							İmam-ı Evvel		
157		:	Keçi Ârif Ağa		Şirin, Keçi	Bestekâr, Tanbûrî	Çavuş, Musâhib	II. Mahmûd	1843
158		:	Giriftzen Asım Bey		Giriftzen	Bestekâr, Giriftzen	İtfaiye Binbaşı	II. Abdülhamid	1929*
159	54 ^b	:	Kemânî Ağa	Ortaköylü (İstanbul), Ermeni*	Aleksan Efendi	Bestekâr, Kemânî		II. Abdülhamid	1910?*
		:	Sirto						
160	55 ^a	:	Latif Ağa		Şâir	Bestekâr, Serhânende	Başçavuş, Kol Ağası, Müezzin, Binbaşı	Abdûlmecid, Abdûlaziz	1888?
161	57 ^a	:	Meşrebî	İstanbul			Mûsikî Üstâdı	I. Süleyman	1554*
162		:	Makâmî	Serezli (Yunanistan)	Şâir	Makâm		I. Süleyman	1535*

163		:	Murad Ağa	İran		Bestekâr, Şeştarzen		IV. Murad, IV. Mehmed	17. yy.
164	57 ^b	:	Mehmed Bey	Antepli	Ayntâbî	Bestekâr, Ses Virtüözü	Alaybeyi	IV. Mehmed	17. yy.
165		:	Muharrem Ağa	Kilisli		Bestekâr, Ses Virtüözü	Sipâhî	IV. Mehmed	17. yy.
166		:	Müezzîn Mustafa Ağa	Kasımpaşalı (İstanbul)	Hânendebaşı	Bestekâr, Hânende	Müezzîn, Hânende	IV. Mehmed, III. Ahmed	1708
167		:	Mahmûd Çelebi	Diyarbakırlı		Bestekâr	Mücellid	IV. Mehmed	17. yy.
168	58 ^a	:	Mustafa Ağa	Kadıköylü (İstanbul)		Bestekâr, Serhânende	Serhânende	IV. Mehmed	17. yy.
169		:	Mûsikî Nâibi Mustafa Efendi	İstanbulu	Mûsikî Nâibi	Bestekâr		IV. Mehmed	1670?*
170		:	Mahmûd Ağa	Üsküdarlı (İstanbul)		Bestekâr, Hânende, Ses	Vüzerâ	IV. Mehmed	1688

						Virtüözü			
171		:	Memîş Ağa	Fındıklı-Galata (İstanbul)	Kaftânî	Bestekâr	Üstat	II. Mustafa	18. yy.
172	58 ^b	:	Mecdî Efendi	İstanbul	<i>Mehmed</i>	Bestekâr	Kazasker	II. Mustafa, III. Ahmed	1716
173		:	Musallî Efendi	Edirneli	Ebezâde, <i>Mustafa</i>	Bestekâr, Ses Virtüözü	Müderriş	II. Mustafa, III. Ahmed	1710? [*]
174		:	Molla Mehmed Efendi	Üsküdar(İstanbul)	Molla	Bestekâr, Hânende [*]	Üstat	III. Ahmed	18. yy.
175		:	Mehmed Nuri Efendi		Mevlevî	Giriftzen		III. Selim, II. Mahmûd	1822 [*]
176	59 ^a	:	Mustafa İzzet Efendi	Tosyalı (Kastamonu)	Kazasker, Hattat	Bestekâr, Neyzen	Kazasker, İmam-ı Sânî	II. Mahmûd, Abdûlmecid, Abdûlaziz	1877?
177	60 ^b	:	Markar	Hasköylü	Hânende	Bestekâr,		Abdûlmecid,	1880? [*]

				(İstanbul)		Hânende		Abdülaziz	
		:	Neyzen Râşid Efendi						
178	61 ^a	:	Melekzet Efendi		<i>Mustafa Nuri,</i> Notacı	Notacı		II. Abdülhamid	1937 [*]
179	62 ^a	:	Nizârî		Şâir	Ses Virtüözü, Tanbûrî	Hizmetkâr	II. Mehmed	15. yy.
180		:	Nasuh Paşazâde Ömer Bey	İstanbul	Ömrî [*]	Bestekâr, Hânende [*]	Hâcegân-1 Divan-1 Hümâyûn	I. İbrahim	1675 [*]
181		:	Nâzım Çelebi	Yeni Mahalle (İstanbul)	Mustafa, Şâir	Bestekâr, Mûsikîşinâs		IV. Mehmed	1694
182		:	Naathân Abdi	İstanbul	Naathân	Bestekâr, Mûsikîşinâs	Vazifedâr	IV. Mehmed	17. yy.
183	62 ^b	:	Nâbî	Ruhalı (Urfalı)	<i>Yusuf,</i> Şâir, Müellif	Bestekâr, Ses Virtüözü	Kethüdâ, Başmuhasebeci	IV. Mehmed, III. Ahmed	1712

184	63 ^a	:	Na'lçe Efendi	İstanbul	Mehmed	Bestekâr	Üstat, Mektupçu	IV. Mehmed	17. yy.
185		:	Nazîm Efendi	İstanbul	Hattat, Şâir	Bestekâr	Müderriş, Fetvâ Eminliğı	IV. Mehmed	17. yy.
186		:	Nâyî Osman Dede	Vefalı (İstanbul)	Nâyî, Kutb-ı Nâyî*, Mevlevî, Müellif, Şâir	Bestekâr, Ney Virtüözü		III. Ahmed, I. Mahmûd	1733?
187	63 ^b	:	Nazîm Çelebi	Kumkapılı (İstanbul)	Yahya, Hânende*, Naat Şâiri*	Bestekâr, Ses Virtüözü, Hânende	Meyve-Pazar Başı,	II. Mustafa, III. Ahmed	1727
	64 ^a	:	Neyzen Mustafa Efendi (Kazasker)						
188		:	Nikoğos Ağa	Topkapılı (İstanbul), Ermeni	Hânende*	Mûsikîşinâs, Ses Virtüözü	Muallim	Abdülaziz, II. Abdülhamid	1890*
189	64 ^b	:	Nuri Bey	İstanbul	Bolâhenk, Hattat	Bestekâr	Kâtip Yardımcısı,	II. Abdülhamid	1910*

						Mümeyyiz		
	65 ^a	:	Nikoğos Ağa					
190	65 ^b	:	Nikolaki	Ermeni	Kemençeci	Bestekâr, Kemençe	Tavşanca Muallimi, Ustakar	II. Abdülhamid 1915?*
191	66 ^a	:	Vardakosta Ahmed Ağa	Amasya*	Vardakosta, Mevlevî	Bestekâr	Musâhib, Üstâd-ı Mûsikî	I. Abdülhamid, III. Selim 1794
192	67 ^a	:	Haşim Bey	İstanbul*	Bektaşî	Bestekâr, Mûsikî Mecmûası Yazarı	Çavuş, Müezzinbaşı	II. Mahmûd, Abdûlmecid 1868*
193	69 ^a	:	Yahya Çelebi	Diyarbakırlı		Bestekâr	Mûsikî Üstâdı	IV. Mehmed 17. yy.
194		:	Yahya Çelebi	Üsküdarlı (İstanbul)		Bestekâr	Hademe	IV. Mehmed 1687
195		:	Yusuf Çelebi			Bestekâr, Naathân		III. Ahmed, 1728?*

								I. Mahmûd	
196		:	Yağlıkçızâde Ahmed Efendi	İstanbul*	Yağlıkçızâde	Mûsikîşinâs	Kitapçı	Abdülaziz, II. Abdülhamid	1895*
197	69 ^b	:	Yusuf Paşa		Neyzen, Dede*, Miralay	Bestekâr, Ney	Miralay, Musâhib*, Mâbeynci*	Abdûlmecid, Abdülaziz, II. Abdülhamid	1884
	73 ^a	:	Dede Efendi						
198	74 ^a	:	Nedim Bey	Üsküdar Doğancılar (İstanbul)	Boğaziçi Bülbülü*, Hânende	Ses Virtüözü, Hânende	Kâtip	II. Abdülhamid	1910?*
199	74 ^b	:	Hacı Kirâmî Efendi	İstanbullu	Hacı, Habeşi, Tanbûrî	Bestekâr, Tanbûrî	Müezzin	II. Abdülhamid	1908*
	75 ^a	:	Behlül Efendi						
	75 ^b	:	Nikoğos						

200		:	Hacı Fâik Bey	Üsküdarlı	Hacı	Bestekâr* , Neyzen* , Giriftzen*	Müdür*	Abdülaziz, II. Abdülhamid	1891*
		:	Behlül Efendi						
201		:	Nikoğos	Kumkapılı (İstanbul)	Kemânî, Hudâverdi*	Kemânî		Abdülmecid, Abdülaziz, II. Abdülhamid	1884*
202	76 ^a	:	Giriftzen Nâfız Bey	Çengelköy (İstanbul)	Giriftzen	Girift			19. yy.
203		:	Rıza Bey	Üsküdarlı (İstanbul)	Giriftzen	Giriftzen			1886*
		:	Garbis						
204		:	Hakkı Bey	(Üsküdar)* İstanbullu	Kör, Neyzen, Yekçeşm* , Şâir*	Neyzen	Muhasebât Ketekesi	Abdülaziz, II. Abdülhamid	1894*
205	76 ^b	:	Derviş Hüseyin		Külhanbeyi,	Ses virtüözü,		III. Selim,	1833*

					Mevlevî*, Halvetî*	Mevlidhân*		II. Mahmûd	

C. SONUÇ

Eserimizin ilâhiyat ve mûsikî tarihi alanında faydalı bir çalışma olacağını düşünüyoruz. Türk Mûsikîsi tarihi açıdan XIII. yüzyıla kadar geri gitmesine rağmen, araştırmacılar kaynak eser açısından sıkıntı çekmektedir. Mevcut olan bu eserlerden bazıları ülkemizin dışında farklı yerlerde sergilenmekte, bazıları da kütüphanelerin arka raflarında kalarak unutulmaya yüz tutmuş gün yüzüne çıkmak için araştırmacılarını beklemektedir. Bizler de bu amaçla *Tezkire-i Mûsikîşinâsân* adlı Osmanlı Türkçesi'nin nadide yazma eserini günümüze kazandırmaya çalıştık.

Osmanlı Devleti'nin sonu, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk zamanlarında yazılmış bu eser, sayıları sınırlı olan Türk Din Mûsikîsi yazma eserlerinden bir tanesidir. İçerdiği bilgiler bakımından bu yazma eser çok mühim olmamakla birlikte, muhteva ettiği 32 farklı mûsikîşinâs ile mûsikî tarihi açısından değer ifade etmektedir.

Tezkire-i Mûsikîşinâsân adlı bu yazma eser 1920-21 yıllarında yazılmıştır. O dönemde yazar, mûsikî alanında tezkire yazma ihtiyacını görmüş ve bu alandaki boşluğu doldurmak istemiş ama akademik anlamda bir eser yazamamıştır. XX. yüzyılın başlarında, Osmanlı Türkçesi ile yazılmış bu eser o dönemde Türkiye'nin bilimsel seviyesini kısmen bizlere göstermektedir. Yazarın kim olduğunu bilemememize rağmen, eserinde çeşitli kaynaklardan faydalanmış ve bunları dipnotta göstererek ilmiye sınıfına yakın bir kişilik olabileceği kanısını bizlerde uyandırmıştır. Yine eserde rivayete dayalı, gözden ve kulaktan edilmiş bilgiler de mevcuttur. Müellifin yazısının özgün olması ve eserin belli bir düzen içerisinde olmaması, bazı yerlerin farklı kalemlemlerle ve özensiz bir şekilde yazılması, esere başlarken ki ciddiyet ve hevesin zamanla azaldığını ortaya koymaktadır.

Eserin başında latin harfleriyle *Tezkire-i Mûsikîşinâsan 206 Türk Bestekarının Alfabetik Biyografisi Yazarı Meçhul* yazısı bulunmaktadır. Çalışmamız sonucunda eserin içerisinde 205 mûsikîşinâs bulunduğu sonucuna vardık. İçeriği karıştırılan iki farklı kişiyi de eklediğimizde bu sayı 207'ye ulaşmaktadır.

İncelemesini yaptığımız bu eser Cem Behar Şeyhülislam'ın Müziği adlı kitabında belirttiği üzere Atrabü'l-Âsâr'ın bir nüshası olmadığını gerekçeleriyle açıkladık. *Tezkire-i Mûsikîşinâsân*'da, Atrabü'l-Âsâr'da bulunan 97 kişinin 96'sı geçmekte; Parsâzâde'ye de bir paragrafta atıf yapılmaktadır. Atrabü'l-Âsâr'dan farklı olarak ise 108 kişi anlatılmaktadır.

Eserin yazarını bulmak için yaptığımız alan araştırmalarında bir sonuç elde edemedik. Ancak yazarın kimler olamayacağı sonuca vardık. Nuri Şeyda Bey, Ali Emîrî Efendi, Hüseyin Sadettin Arel ve rüsumat memurlarından Cemil Bey bu eserin yazarı değildir.

Günümüzden yaklaşık bir asır önce yazılan bu eserin dili, günümüzde kolayca anlaşılmasına rağmen, öncelikle latin alfabesini kullanmaya geçmemiz ve müellifin yazısının kötü olmasından dolayı okunup çözülerek günümüz lisanına aktarılması bizler için kolay olmamıştır. XX. yy.'ın başlarında Fransızca'dan dilimize girmiş kelimeler bu eserde de görülmektedir.

Eseri ilk olarak elimize aldığımız yapacağımız bu çalışmanın daha da önemli olacağını düşünüyorduk. Gerek muhteviyatı gerekse meçhul yazarını ortaya çıkaramayışımız nedeniyle beklentimiz tam olarak gerçekleşmedi. Fakat sonuç olarak bu çalışmamız mûsikî hakkında Osmanlı Türkçesi ile yazılmış el yazması bir eseri ihtiva etmiş, 32 farklı kişiyi mûsikî tarihine kazandırmış ve kütüphanenin tozlu raflarından bir eseri daha gün ışığına çıkarmıştır.

Son zamanlarda bu alanda yapılan çalışmalar umut vericidir ama yetersizdir. Akademik alanda çalışma yapacak araştırmacıları kütüphanelerimizde daha nice nadide eserler beklemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEZKİRE-İ MÛSİKÎŞİNÂSÂN'IN TRANSKRİBESİ ve ASLI

A. TEZKİRE-İ MÛSİKÎŞİNÂSÂN'IN TRANSKRİBESİ

[0^b] Eyübli Mehmed Beg, Mütâf-zâde Aḥmed Efendi, Üsküdârlı Vâhib Efendi,

Latîf Ağa, Behlül Efendi Bahriye nezâretinde kâtibdi

- Şâlih Beg'in dâire baş-kâtibi Maḥmūd

[1^a]

ELİF (')

İbrahim Efendi: Vefâtı “1102” dedir. Aşlen Edirneli olub Bezzâz Hacı Mehmed Efendi'nin oğlıdır. Güzel sesli bir zât olduğından Avcı Sultân Mehmed'e imâmetde bulunmuş ve on sekiz sene îfâ-yı ḥıdmet itmiştir. Meşhûr eserleri: Hüseynîden devr-i revân uşûliyle “*Bitmez yüregim yâreleri işler oñulmaz*” Evcden hafif uşûliyle “*Cennet şafâsı vuşlat-ı cânân degil midir?*” murabba'larıdır.

Aḥmed Çelebi: Na'ne Aḥmed Çelebi nâmıyla meşhûrdur. Ğalaṭalı olub Avcı Sultân Mehmed zamânında iştiḥâr itmişti. Vefâtı “*Bostan-ı 'adn ola yâ Rab câyı Nâneniñ*” mışrâ'ının “1098” dedir. Yetmiş kadar murabba' bestelemiştir.

Aḥmed Çelebi: Bu da 'aynı devirde yaşamışdı. Selaniklidir. Evliyâ Çelebi'ye göre “*.. Dâvud perdesinden bî-bâk kavlı-i 'uşşâk okurdu.*” Beyâtîden evfer uşûliyle “*Ey gonca-i nev resîde gülşen râz*” Nevâdan şakîl uşûliyle “*Düşdükce yoluñ bād-ı şabâ kūy-ı nigâra*” murabba'larını bestelemiştir.

[1^b] **Aḥmed Ağa:** Mehterlerdendir. Aşlen Edirneli idi. Mûsikîde 'ilmî ve 'amelî rusûḥ şâhibi bir zât olub kırk kadar murabba'ı varmış.

A'mâ İbrahim Çelebi: İstanbul'un Koca Muştafa Paşa mahallesindendir. Avcı Sultân Mehmed devrinin ma'rûf bestekâr ve neyzenlerin[den]dir. İki yüzü mütecâviz beste ve bir miḳdar nakış bestelemiştir ki eñ meşhûrları: Hüseynîden zencîr uşûliyle “*İrişdi mevsim gel bir gülistân ide gör*” Nevâdan evfer uşûliyle “*O şāhuñ bezmine dñ gelmesün a'yāra yer yokdur*” murabba'larıdır.

Âhenî Çelebi: Vefâtı “1072” dedir. Kefe valisi Aḥmed Paşa'nın Dîvân Efendisi idi. Meşhûr eserleri: Hüseynîden şakîl uşûliyle “*Eşkim dökülür ḥasret ile eşk-i terimden*”

Nühüftden remel uşulinde “*Her geh ki gül-i hasret ola bülbüle maşşūs*” “*Mum itdi Ahenī’yi dest-i haddād-ı ecel*” mışrā’ı vefâtına tārīḥ düşmüşdür.

Emīn: Aşıl ismi Mehmed olub “Nazīrī-zāde” nāmıyla ma’rūfdur. “1124” de vefāt itdi. “Delvīne” li idi. [2^a] Selanik[d]e yerleşmiş, müte’ākiben İstanbul’a gelerek “1100” ma’lūmātlı bir zāt olduğından kibar meḥāfilde hürmet görmüş, daha sonra ma’işetçe daykıya dūçar olduğundan Şeyḥü’l-İslām “Feyzullah” Efendi’ye taqḏīm ettiği “*Ey dest dilet be-luṭf u cūd āmede*” mışrā’ıyla başlayan murabba’ı mūcib-i taqḏīr olmuş ve Kıbrıs’a defterdār ta’yin idilmiştir. Müşārun ileyh vūs’at-ı ma’lūmātıyla müştehir, ‘aynı zamānda zamānının yüksek bir mūsikīşināsı imiş! On beş kadar eşer bestelemiştir ki eñ meşhūrı nişābūrdan devr-i kebīr uşūliyle “*Ān peri-ruḥsār āmed cāy-ı der-dil kerd ü ref*” murabba’ıdır.

Oṭabāşı-zāde: Eyübli idi. İsmi Mehmed, maḥlaşı “Rızā” dır. Sultān Aḥmed-i Şālīs zamānında iştiḥār itmiş üstādlardandır. “Kadırğa” limanında Mehmed Paşa Cāmi’i’niñ vā’izi olub “Kāfiye-i ibn-i Hācib”i Türkçe’ye tercüme iderek Sultān Muştafā[ya] taqḏīm itmiş ve gümrükde bir vazīfeye ta’yīn olunmuşdı. Güzel okur, ṭanbūr ve ney çalarmış. Bundan mā’adā şi’ir ü inşā ve lügazda daḥī māhir bir zāt idi. Yigirmi kadar murabba’, şarkı ve ilāhisi vardır. Nevruz ‘acemden devr-i revān uşūliyle: *Dil-ye’s[i] ‘āşık felekde kām-cū olmaz.*

[2^b] **Aḥmed Çelebi:** Diyārbekirlidir. Oradaki zergerleriñ “Kuyumcı gibi bir şan’at olacağ zan iderim” ketḥūdāsı idi. Māhir bir kemānī olub on kadar eşer bestelemiştir.

Ebū Bekir Ağa: Sultān Aḥmed-i Şālīs zamānında Enderūn-ı Hümāyūn Hāne-i Kılar ağalarından idi. Hüseyñiden zencīr uşūlinde “*Seniñ-çün ḥāb-ı rāḥāt çeşm-i giryānımla düşmendir*”ve evcden remel uşūlinde “*‘Āşık-ı gam-ı dil-rübāsız olmaz.*” murabba’ları onuñdur.

İsma’il Ağa: Vefātı (1136) dadır. Edirne kırbunda Hāşkōy kazāsına mensūbdur. Sultān Muştafā zamānında Teberdārān-ı Hāşşa’ya ve oradan Hāne-i Kılar’e alınmış; daha sonra sesiniñ güzelliği cihetiyle hāne-i hāneye چراغ idilmiştir. Sultān Aḥmed zamānında bir ze’āmet iḥsān olunarak tışarı çıkarıldı. Meşhūr eşerleri: Hūzzāmdan muḥammes uşūliyle “*Herkes mihr ü vefā ‘āşığa naz itmek neden?*” kürdiden semā’ī uşūlinde “*Bu tāb ile ruḥsāre i cānāne bakılmaz.*”

Es'ad Efendi: Şeyhü'l-İslām Ebū İshāq İsmā'il Efendi'niñ oğlu olub (1109) da doğmuşdur. (1)

(1) Faṭīn'e göre (1096) dır.

[3^a] sırasıyla ihrāz-ı ṭarīk iderek “1161”de maḳām-ı meşīḥate geçmiş ve ba'dehu 'azl olunarak İncirköyü'nde ki sāhilhānesinde ikāmete başlamış, (1166) da irtihāl ile 'Āşık Paşa Maḥallesinde pederiniñ eşeri olan cāmi' kurbuna defin idilmiştir. Müşārun ileyh faẓl u kemāliyle müştahir bir zāt olub müte'addid eserleri vardır. Eñ meşhūrı (Lehcetu'l-Luġāt)dır. Bundan mā'adā Sultān Aḥmed-i Şāliş nāmına “Bülbül-nāme” nāmında diğeri bir kitāb “yasin, nebe, āyetü'l-kürsī” tefsīrleri ve “hemziyye, muzariyye, dimyātiyye, bür'e” taḥmīsleri yazmıştır. Ma'lūmāt-ı mūsikīsi pek yüksekti. Yüzi mütecāviz mūsikīşināsın tercüme-i ḥāllerini ihtivā iden ve bu i'tibarla tāriḥ-i mūsikīmiz için yüksek bir ehemmiyeti bulunan (*Aṭrabü'l-Āşār fī-Tezkireti 'Urefā'i'l-Edvār*) bu zāta 'āiddir. Kitāb ma'rūf Nevşehirli İbrahim Paşa'ya ithāfen yazıldığı muḳaddimesinden āñlaşıyor. (1) Ancak merḥūm muḥitindeki muḥarrirleriñ 'an'anātından ayrılamamış ve kitābın tāli bir kısmını ḥāiz bulunan tekellüfāt-ı münşiyāne ile ṭoldurmuşdur. (2) Bestelediği eserleriñ nelerden 'ibāret bulunduğunu bilemiyorum. Zamānımıza intikāl iden eñ ma'rūf eşeri “*Cemāliñ gülşeninde bir sa'ādet*” mısra'ıyla başlayan 'uşşāk ağır semā'isidir.

(1) *Mūsikīden bahş ederken der ki “... Lehv ü la'b olmayub bil ki ervāḥ-ı nefevī nāṭıqayı ālem-i ḳudsī ile tesīs itmekdir...”*

(2) *Bir numūne: “.. Mādām ki rast-ı rehāviyān-ı rāh-ı büzürk-i sedād, pā-nihāde-i maḳām-ı evc reşād ve terāne-pirā-yı nevā-yı im[ti]dād olub şāhid-i gül- 'izār-ı müberka' [3^b] ḳudret-i şā'irānesi de yüksekti.*

Baḳmam o ebruvāne ḥaṭṭ-ı fitne zādsız

Şehbeyt-i ḥüsne meyl eylemem müstezādsız

Es'ad metā'ı nazmı gibi bī-revāç olur

Yazar kerem olursa da olmaz kesādsız

mısra'ları kendisiniñdir. Meşhūr şā'ire Fiṭnat Ḥanım bu zātın şulbünden dünyāya gelmiştir.

Ahmed Refi‘ Efendi: Sultān Aḥmed-i Şālîş ve Maḥmūd-ı Evvel zamānlarında muşāhib-i şehriyāri olub bir aralık Edirne’ye nefy idilmişdi. Oradan güfte ve bestesi kendisine ‘āid şu şarkıyı:

Meskenimden dūr idüb gurbetde ser-gerdān iden

Kısmetim mi, t̄ālî ‘im mi yoksa cānā sen misiñ?

Pādişāha taḳdīm iderek maẓhār-ı ‘afv olmuşdı. ‘Avdetinde hicaza gitdi. Vefātına kadar muşāhiblikde bulundu. Hāce Neşet Efendi’niñ pederidir.

İbrahim Paşa: Süleyman Kānūnī’niñ veziri olan maḳtūl veya maḳbul İbrahim Paşa hakkında Hāmmer diyor ki:

“rūy-ı devāmı gerden-i ‘işve-i gerdāniyyeden pūselik-dāde-i ḥayāt ve sūnbüle-i ezhār-ı etvārı beste-nigār-ı şehnāz-ı şebāt ola. Ve gül-bank-ı şadā-yı ‘uşşāk-ı beyātī-mezāk tanīn-endāz-ı şimāḥ-ı pest ü bülend-i āfāk olub ḥişār-ı müste ‘ār-ı vücūdı dırefş-efrāzi-i bükā ile devām bula ...”

[4^a] Paḡā gemicilerinden biriniñ oğlu ve gençliğinde māhir bir kemānī olan İbrahim Türk qorşanları tarafından tutilarak Manisa civārında yaşayan bir tūl ḳadına satılmışdı. Bu ḳadın genç köleniñ ḥüsn-i ṭabī‘atını ve hūnerini ḡayet güzel geliştirmek ve i‘tinā-kārāne terbiye itmekle izhār idiyordı. O zamān henüz velī‘ahd bulunan Şehzāde Süleyman kemān çalmaḳda bulunan İbrahim’e teşādūf eyledi. Genç köleniñ hūner ve zekasına o ḳadar meftūn oldı ki o vaḳitden beri kendisine refīḳ-fī-mefāriḳ ittiḥāz ve cūlūsunda Ḥademe-i Ḥāşşa ve Toḡancılar reīsligine ta‘yīn eyledi. Tārīḥ-i ‘Atā’da bunı; Enderūn-ı Hümāyūna dāḥil olarak “.. taḥşīl-i ‘ilmi kemāle ma‘a-ziyādetin sa‘y ü verziş” itdigini söyleyerek te‘yīd ü ikmāl idiyor. Bu zāt daha soñra şadr-ı a‘zam oldı ve () senesinde pādişāhıñ emriyle yataḡında öldürüldi.

Mūsikīimizde “hümāyūnkār” nām eşeriñ bestekārı olarak İbrahim Paşa gösteriliyor. Bunuñ Aḥmed-i Şālîş’iñ ma‘rūf veziri Nevşehirli İbrahim Paşa olduğına dā’ir mūsikīşināslar arasında bir zan mevcūd ise de bu zātıñ mūsikīye maḥbūbetine ve erbāb-ı şan‘atı ḥimāyesine raḡmen bizzāt mūsikī ile iştiḡāl itdigine dā’ir bir ḳayd-ı tārīḥi yokdur. Maḳtūl İbrahim Paşa ise mūsikīşinās idi. Ve pādişāha intisābına eñ ziyāde bu meziyeti yardım itdi. Soñra da enderūn mektebinde taḥşīl itdi ki bütūn bu ḳayıdlar

hümâyünkârîñ bu zât tarafından bestelendiğine delâlet idiyor. Ma‘mâfîh henüz mesele vâzîhan aňlaşılmamıştır.

[4^b] **İsâk**: Ortaköyli ve Müsevî milletindendir. Sulţan Selîm-i Şâliş’iñ ʔanbûr mu‘allimi olduğını rivâyet iderler. Evvelce sîne kemânı çalar imiş, Romanya’dan gelen kemânî “Mîron” ı diñledikten buña reķâbete muķtedir olamayacağını aňlamış ve kemânı terk ederek munhaşıran ʔanbûra çalışmışdır. Bestekârlığı yüksektir. Ma‘mâfîh eserleri ağır nağmelerden terekkeb ider. Hâşim Beg Mecmû‘asında mevcûd eserleri şunlardır.

Gül-‘izâr zencîr beste *“Beste-i zencîr zülfüñdür gönûl ey dil-rubâ”*

Gül-‘izâr zencîr semâ‘î *“Bir hoş hırâm tâze civân aldı gönlümüz”*

Gül-‘izâr hafîf beste *“Dâğ-dâri tîr-i ğamzeñdir gönûl ey meh-cebîn”*

Gül-‘izâr semâ‘î *“Bileydi derd-i derûnum o fitne-cû dilber”*

‘Arazbâr şarkı *“Bir dilber-i melek peyke”*

Püselik şarkı *“Dil saña şimdi bendedir”*

Şet ‘arabân hafîf beste *“Ey şafâ-yı ‘arızıñdan çeşme-i hurşîd-i âb”*

İşfahân peşrev

Beyâtî peşrev

Ahmed Hâmid Efendi: Mevlevî olub ma‘rûf Şeyh Ğâlib Efendi’den sikke almışdı. “..Müretteb dîvânı ve ʔaţţ-ı ta‘lîķ ile fenn-i mûsikî de sıyt ü iştihârı vardır ..” (1) Vefâtı “1248” dedir. Nazîf-zâde nâmıyla meşhûrdı.

(1) Faţin Tezkiresinden

Oskiyân - Şamatyalı ve cevâhircidir.

[5^a] **Ahmed Kâmil Efendi**: Aşlen Kırmılı olub küçük iken Enderûn-ı Hümâyûn’a girerek “ ... sevķ-i selîķa-i ʔabî‘atla fenn-i mûsikî de üstâd-ı kâmil olmağla ...” çavuş sınıfına idhâl idildi. Muşâhib Kemânî Hâzır Ağa, A‘mâ Corci, İsâk’dan mûsikî öğrendi. Güzel sesli bir zât olduğından Hâne-i Hâşşa’ya alınmış ve mûte‘âķiben müezzîn-başı daha sonra da vak‘a-ı selîmede pâdişâh hâzretlerinin mûcib-i felâketi olanlardan meşhûr Ayķır İmam’iñ yerine imâm-ı şehriyârî oldu. (1226) ya kadar bu vazîfede kaldı. O

tārīhde Cennet Filizi ‘Ābdülkerīm Efendi kendisine ihtilāf itmiş ve Kāmil Efendi Rumeli pāyesine nāil olmuşdı. Müddetiniñ hitāmında me’zūnen hacca gitmiş ve ‘avdetinde tekrar Rumeli pāyesini kazanmış ve (1235) de irtihāl itmiştir. Vefātında seksen yaşına qarīb idi.

Müşārun ileyh ‘alemdār Muştafā Paşa’nıñ saraya hücümüyle tahaddüs iden ve Sulṭan Selīm’iñ şehādetine bā’iş olan hādise-i müessifede Sulṭan Maḥmūd’u kırtaranlardan biridir. Ve bundan tolāyı tārīhiñ mazhar-ı taqdīri olmuşdur. Sulṭan Selīm-i Şālīş’iñ mūsikī-i şavṭiyi Kāmil Efendi’den meşķ itdigini söylüyorlar. Faķaṭ tercüme-i hālını vāzıhan yazan ‘Aṭā Beg baḥş itmiyor. İhtimal ki bu rivāyet togridir. Faķaṭ ‘Aṭā’nıñ nazar-ı diķķatine çarpmamışdır.

Müşārun ileyh, ‘Arabī, Farsī, bā-ḥuşuş mūsikīde māhir bir zāt idi. Bestekārlığına dāir bir kayıda teşādūf itmedim.

Avvāṭiye: Sulṭan Selim-i Şālīş zamānında müsevī bir ṭanbūrīdir.

[5^b] **İbrahim Efendi:** (Āşāriye ḥaṭibi nāmıyla meşhūrdur) ‘Arabistan’da toğdığı mervī ise de hangi şehre mensūb olduğı taḥķīķ idilememişdir. Tārīḥ-i tevellūdi 1224’dür. Yedi sekiz yaşında iken babasıyla beraber İstanbul’a gelmiş taḥşīl-i ‘ulūma çalışmış ve Dede Efendi’den mūsikī meşķ itmiştir. 1243’de Arnavudköy’e imam oldu. 1254’de de Āşāriye Cāmi‘ Şerīfi’ne baş-imām ve ḥaṭīb ta’yīn buyurulmuşdur. Bilāḥare mezkūr imāmet ve ḥiṭābet ‘uhdesinden ref’ olunarak devāirden yerine ḥidmet-i kitābetle devamı başlamış, 1268’de vefāt itmiştir.

Birçok nefis eşerleriñ bestekārı olub eñ meşhūrı bestenigār maķāmından “*Bu dil saña meftūn olalı ey şeh-i ḥūbān*” şarkısıdır. Diger bir güzel eşeri de ḥicāzkārdan bestelediği “*yok ḥilāfım ...*” mısra’ıyla başlayan şarkıdır.

1268 – 1224 = 44

[6^a] **Aleksān Efendi:**

BE (ب)

[7^a] **Burnaz Meḥmed Ağa:** “Ümnī” nāmıyla ma’rūfdur. Diyārbekirli idi. Şiddet-i zekā ile muttaşīf bir zāt ise de ḥōdbīn ve ma’rūf olduğından İstanbul’a gelmege tenezzül itmemiş, ṭaşra manşıblarında ṭolaşan e’āzıma intisābı tercīḥ eylemiştir.

“1104” târîhinde Bağdad valisi Aḥmed Paşa’ya intisāb iderek ketḥüdāsı olmuş ve muahḥaran ‘Arab muşādemelerinden birinde iḥrāz-ı şehādet eylemiştir. Meşhūr bir şā’ir olub āyetdeki parça onuñdur.

‘Aḥdi firḳatinde daḥī kesb-i ḥużūr eylemişüz

Şanma kim ḥātıra-i vuşlatı devr eylemişüz

Münkesirdür didi aḥbāb bize mīnāyı

Hürmet-i bāde de āyā ne ḳuşūr eylemişüz

Mümā-ileyh vaḳtiyle Nūri Şeydā Beg’le Rauf Yekta Beg arasında mücib-i münākaşa olmuş ve her ikisiniñ iddi’āsına nazaran ma’rūf müsikīşināslardan olması icāb idiyorsa da Aṭrabü’l-Āşār’da ismine teşādūf idemedim. Tezkire-i Sālīm’de tercüme-i ḥālī mevcūd ise de müsikī ile iştikālinden baḥş idilmemiştir.

Baba Nevāyī: Aşlen Halebli olub İstanbul’a yerleşdi. Avcı Sultān Meḥmed zamānında iştiḥār itmiş müsikīşināslardandır. Vefātı (1060) Meşhūr eşerleri nişābūrdan nīm devir uşūliyle “*Ne açıldık fezā-yı gülşene gül-pīrehenlerle*” şehnāzdan evfer uşūliyle “*Didim ḥüsnüñ berātında nedir zūlf-i siyah egri*”

Pārsā Efendi: Vefātı (1091) Aşıl ismi Meḥmed olub Avcı Sultān Meḥmed zamānında iştiḥār-ı üstādlardandır. Gelibolı ḳaşabasına mensūbdur. [7^b] Mümā-ileyh ṭarīḳ-i mevlevīden müretteb dīvān şāḥibi bir şā’ir ve ma’rūf bir ḥaṭṭaṭ idi. Şeyḥü’l-İslām “Minḳārī-zāde Yahyā Efendi’niñ” yardımıyla ‘ilmiyeye intisāb itmiş ve Filibe monlası olmuşdu. Tekrar mevlevīlige rücū iderek Gelibolu’da vefāt itmiştir. ‘Amcası ağa-zādeniñ “*Cilve-i envār zāta mazḥār, mücellā biziz*” mısrā’ıyla başlayan ḡazelini taḥmīs itmiştir ki tamāmı Esrār Dede Tezkiresi’nde mevcūddur. Oğlı ‘Abdūlbāḳī Efendi’niñ müsikīde ehliyet şāḥibi bir zāt ise de maḥviyetkār olduğından iştiḥār itmemiştir.

Pīrī Çelebi: İstanbul’uñ Ṭophāne maḥallesindendir. Sultān Maḥmūd devrinde yaşamış ve ḥayātını müsikīye ḥaşr itmiş bir zāt idi. Meşhūr eşeri Nevādan ber-efşān uşūliyle “*Ne dil hasta-i mecrūḥuma merhem bulunur*” murabba’ıdır.

Tezkire-i Sālīm’de Pīrī nām zātıñ mufaşşal tercüme-i ḥālī yazılmışdır. Buña nazaran Vālide Sultān Cāmi’ Şerīfi’niñ kātibi fuzelādan ‘Abdullah Efendi’niñ oğlı olub İstanbul’da ṭoḡmuşdur. ‘İlmiye mensūbiyetinden idi. Şırasıyla müte’addid medreselerde

ve Diyārbekir, Bağdād, Kars kâdılıklarına nâil olmuştur. Hoş sohbet ve nâzik tabî‘atlı bir zât imiş. Kudret-i şâ‘irānesine mişāl olarak şu beyit vardır.

Nikāh-ı endāz olub āyine-i ruhsār cānāna

Derūnde olan rāz-ı nihānı yāre götürdüm.

Faḳaṭ mūsikī ile iştiğāline dāir hiç bir kayıt yoktur. Ancak Aṭrabü’l-Āsār’da Pīrī Çelebi’niñ Sultān Mehmed devri adamlarından olduğına ve Tezkire-i Sālīm de [8^a] ‘aynı isimdeki zātın (1098) senesinde Ankaravī Aḥmed Efendi’niñ İbrahim Kethüdā medresesine ta’yın olduğına ve her iki kitābda Pīrī’niñ İstanbullu olarak kayıt idilmesine nazaran birbirine mu‘āşır olarak ‘aynı şehirde ‘aynı mahlaşı taşıyan iki şahsiyet olmasını bahs-i muḥtemel gördüm ve her ikisiniñ bir kimse olduğına ḳanā‘at iderek ismini Türk mūsikīşināsları meyānına ‘ilāveye lüzüm gördüm.

Behlül Efendi: Bahriye ḥazīne-i evrāk mümeyyizi idi. Vefātı takrīben “[1]303” dedir. Tarīḳ-i mevlevī müntesiblerinden idi. Gayet güzel takṣīm yapmakla meşhur idi. Hācī Fāik Beg’ler bile bulundıkları meclisde Behlül Efendi’ye takṣīm itdirirlermiş. Eşerlerinden birkaç güzel ilāhiler vardır.

[9^b]

TE (ت)

Tesbīhī-zāde: Ṭophāneli idi. Vefātı (1157) Müsteḳīm-zāde şu tārīhi söylemiştir: “Yüz çevirdi ḥayf-ı Tesbīhī fenādan bāḳīye” Eşerleri Kürdiden muḥammes uşūliyle “*Ḳaddīñ görüb ādem nice dāmānıña düşmez*” ḥüseyniden ṣaḳīl uşūliyle “*Gülistān-ı gamīñ bülbülleri ateş nevādır hep*”

Tatar: Hüzzām pīşreviniñ bestekārı olan “Tatar” mūsikī sālikince bu nāmle tesmiye idilen posta sürücülerinden biri zan idilmekde ve bu ḥaṭā birçok tālī efsānelere vücūd virmekde idi. Güya pīşrevi Konya’ya giderken at üzerinde bestelemiş vesāire vesāire ...

Muḥterem Rauf Yekta Beg’in delāletine medyūnum ki beni irşād itdi. Ve Tatar’ın eski Kırım ḥānlarından Ġāzī Giray olduğinu ḥattā eski mecmū‘alarda sādece Tatar degil; bir de ḥānlık izāfesi [Tatar Ḥān] olarak muḳayyed bulunduğunu söylediler.

Ġāzī Giray Ḥān tārīḳ-i ‘oşmānīniñ mühim şahsiyetlerinden biri olduğinu tercüme-i ḥālī belli başlı tārīḳlerimizde bi’l-ḥāşşa Kırım ḥānlarıniñ terācim-i aḥvālını ihtivā iden “Gülbün-i Ḥānān” bulmak mümkündür. Ben burada muḥtaşaran yazacağım:

Takrîben “1016” senesinde tevellüd itmişdir. Devlet Kiray Hân’ın oğludur. Genç iken Kırım kuvvetleriyle şark ser-‘askeri ‘Osmân Paşa’nın ma‘iyyetine me’mûr olmuş, o zamânın ta‘birince dil almak - ya‘ni esir yakalamak - için cüz‘î bir kuvvetle İrân arâzisine ilerlemiş fakat birdenbire fâik düşman tarafından istikbâl idilmişdi. Secî‘, vakûr bir zât olduğundan ric‘ate tenezzül itmeyerek harbi kabûl itmiş fakat neticede ‘askerleri kılıçdan geçirilmiş kendisi esir idilmişdi. “.....” kal‘asında yedi sene mahbus kaldı. Nihâyet firâr iderek dervîş kıyafetinde Erzurûm’a gelmege muvaffak olmuş ve o sıralarda mir emîri İslâm Giray vefât itdiginden Kırım hânlığına ta‘yîn buyurulmuşdur. **[10^a]** O sıralarda Egri seferi vukû‘a geldi. Ma‘iyyet-i pâdişâhda bulunan birâderi Fetih Giray şadr-ı a‘zam Sinan Paşa’nın tavsiyesiyle Kırım’a hân naşb olundu. Bunu işiden Gâzî Giray İstanbul’a gelmek üzere yola çıkmış ve Sinob’a vâsıl olmuşdu. Hâlbûki İstanbul’da da yeñi ‘azl ü beka vâki‘ oldu. Sinan Paşa’yı İbrahim Paşa ihtilâf itdi ve Gâzî Giray’ın ibkâsını hâvî istihşâl itdiği fermânı müteferrika-başı Çerkes Handân’ı tevdi‘an gönderdi. Handân’a ikinci bir fermân dahâ virmiş, Kırım’a vâsıl olduğu zamân eger Gâzî Giray çıkmış bulunursa Fetih Giray’a ‘âid fermânı ibrazı tebeyyüne itmişdi. Çünkü Gâzî Giray’ın ‘işyanından korkuluyordu.

Hâlbûki Handân Ağa aldığı emri teşvîş iderek Sinob’da râst geldiği Gâzî Giray’a fermânı tevdi‘ itdi. O da Kırım’a ‘avdetle fermânı ibraz ve hânlığına tanıştırdıktan soñra birâderini evlâd-ü ‘âilesiyle i‘dâm itdirmişdir.

Gâzî Giray şedîd ve ğaddâr tabî‘atda bir adamdı. Hayâtını bu ve buña mümâsil cinâyetlerle lekelemiştir. Hîdemât-ı siyâsiyye ve ‘askeriyyesi ise parlaktır. Ulah begi ‘aşî Miḥâl’e ve Avusturyalılara karşı birçok muḥârebelere iştirâk itmiş ve devletimizin büyük hâdimleri sırasına geçmiştir. ‘Aynı zamânda mütefekkir, ‘âlim, şâ‘ir bir zâtdı. “*Ra’yete meyl ideriz kâmet-i dil-cû yerine*” mışrâ‘ıyla başlayan, celadatkârâne yazılmış bir ğazeliñ nâzımıdır. Diger parlak âsâr-ı nazîmesi bir tarafa tursun fakat bu ğazel birçoklarımızda ḥâtır nişânı bulunur.

Gülbün-i Hânân mûsikîye derece-i ‘avdeti hakkında diyor ki: “... *Fenn-i edvârda mânend Farâbî imâm zamân ve âlât-ı mûsikîden envâ‘î sâzı icrâda nâdire-i deverân olub te’lîf itdiği nakış ve kâr ve beste ve şarkı-ı şirinkârıñ ‘adedi perde-i ta‘dâdı güzâr itmiştir...*”

Diger eserlerini bilmiyoruz. Fakat elimizde bulunan hüzzâm pîşrevi birçok ta‘dîlâta rağmen yüksek muḥafaẓa idilmiş. Hattâ kudemânın pîşrevlerine mu‘teriz bulunan

ma'rûf 'Osmân Beg bile buna mu'terif olub (hüzzâmdan başka pîşrev yapmağa) te'dîb iderim dir imiş! Ğazî Giray bir tâ'ûna muşâb olarak 1016 senesinde vefât itmiştir.

[11^a]

CİM (Ğ)

Çuvaldız-zâde: Avcı Sultân Mehmed devrinde yaşamıştır. İsmi İsmâ'îl olub Diyârbekirli idi. Eşerleri kürdîden hafîf uşûliyle “*Kaşdıñ egerçi cãn u diliñ birisinedir*”

Çemen-zâde: Bu da Diyârbekirlidir. Ora a'yânının nedîmi idi. Sultân Mehmed devri mûsikîşinâslarındandır. 'Uzzâlden muhammes uşûliyle “*Ey gönül gayrıya meyl eyleme cãnân bir olur*” murabba'ını bestelemiştir.

Cevher Ağa: Sultân Mehmed devri üstâdlarından olub sesiniñ güzelliği ile müştahirmiş. Şeyhü'l-İslâm Yahyâ Efendi'niñ kölesi idi. On beş kadar eşeri olub eñ meşhûrları Nikrîzden muhammes uşûliyle “*Gönlüm hevesi zülfü siyehkâra düşürdüm*” nevâdan şakîl uşûliyle “*Ruhuñ bir lâle-i terdir ne lâle lâle-i hamrâ*”

Aşıl ismi Muştafa olub muşâhib Muştafa Paşa'nıñ terbiyekerdesi hâzır cevab bir şâ'ir imiş. Ma'rûf Yusuf Nâyî Efendi'yle laţîfeleri meşhûrdur. (1125) de vefât itmiştir. Bu kıt'a onuñdur.

Şabâ fırkat-serâda dil dinen ğam-hârı gördüñ mi?

Esîr-i kâkül-i dilber o miñnetkârı gördüñ mi?

Nice mecmû'alar gördüñ hezârân defter ü dîvân

Felek bu Cevherî gibi dür-i şehvârı gördüñ mi?

[11^b] **Çarşeb Mehmed Ağa:** İstanbullıdır. Sultân Ahmed-i Şâliş zamânında Enderûn-ı Hümâyûn hâne-i hâşşa baş-müezzini olub (1126) da bir ze'âmet ihsânıyla çerâğ çıkarılmışdır. Meşhûr eşeri beyâtiden semâ'î uşûlünde “*Bizden ey bād-ı şabâ bir haber âzâdelere*”

Çilingir-zâde: Sultân Maḥmūd-ı Sānî devrinde ma'rûf Dede Efendi'niñ talebelerindendir. Hâcesiniñ delâletiyle (1231) de saraya alındı ve seferli oṭasına çerâğ

olunarak (1233) de çavuş oldu. Mümā-ileyh sesiniñ tîzligi cihetiyle akrānı arasında mümtāz idi. Saraya sebep-i kabūli de bu meziyetinden tolayıdır. (1244) de Şakir Ağa'nıñ munfaşilen çerāğlığını istirhāmı üzerine arzusu is'āf idilmiş ve yerine Çilingir-zāde geçmiştir. Ya'ni pek ğarībdır.

Bir gün Sultān Mahmūd nāgihānī livā-i şerīfīñ bulundığı kuleye giderek öğle namāzına turmuş, sūnneti müte'ākib ikāmet getirecek nöbetçi müezzīn bulunmadığından kılamlı Hālim Efendi bu işi derūhde itmiş ve namāzıñ hıtāmında pādīşāh hiddetle silahdār ağaya: - Müezzīnler tayağ yimek ĩcāb ider mi? diye sorunca işidenler bir tarafa kaçışmışlar, Çilingir-zāde de mezkūr vazīfeye me'mūr olduğundan korkusundan çeñeleri kilidlenmiş ve olduğu yere yığılmış, derhāl bī-çāreniñ ayaklarına beş on degnek urulmuş fakāt hāline acıyan Sultān Mahmūd: Çilingir-zāde'niñ tayağ yimesine mu'ādil olsa olsa müezzīn-başı olması muķābil olur diyerek Aħmed Ağa'yı hāş oṭalılara ilhāk ile müezzīn-başı ta'yīn eylemiştir. "1279" a kadar bu vazīfede kalarak o tarihte vefāt itmiştir.

[12^a] Cemil Beg: İdrāk idebildiğimiz sāzendeleriñ eñ yüksegidir. (Tevellüdi 1289 vefātı 1332) dir. Pederi cezā mahkemesi a'zāsından Tevfīķ Beg idi. Bir müddet mekteb-i mülkiye de bulunmuş, taḥşīli mutavassıṭ, Fransızca okur, yazar, mutavassıṭ bir kalem mālīkdi. Tanbūra pek yaşında başlamış ve eşlāfīñ silkini bir uşlūb ibdā' eylemiştir. Bundan başka kemānçe ve viyolonsel çalmakda hākimdi. Diger sāzlarında mutavassıṭāne bir şekilde çalabilirdi. Eslāfīñ āşārını Tanbūrī 'Alī Efendi'den öğrenmişti. Tabī'aten mağmūm, ḥayātı ğayr-ı muntazam ve alkolik idi. Bundan büyük şan'atkārīñ nā-be-hengām ufūlünü intāc itdi. Tanbūrda aşırılık inķılābla muḥīṭine hākim olmuşdur. Bugünki tanbūr vadisi Cemil'iñ mesleginiñ bir zeyl-i temādīsıdır. Bestelediği müte'addid āşārīñ eñ güzellerini sāz eşerleri teşkīl ider.

Şet 'arabān pīşrevi fāhte

Şet 'arabān sāz semā'ī

Ferahfezā pīşrevi

Ferahfezā sāz semā'ī

Muḥayyer pīşrevi

Muḥayyer sāz semā'īsi

Māhūr pīşrevi

Kürdîli hicāzkār pīşrevi

Hicāzkār semā'îsi

Nevā pīşrevi devr-i kebîr

Bestenigār sâz semā'îsi

İşfahān pīşrevi

Sûz-i dilārā sâz semā'îsi

Şehnâz şarkı sengin semā'î veya dügâh

Nihāvend - vals - “Sevdim seni ey işve-bâz”

Muḥayyer “Pür lerze olur rûyiñi gördükçe cenânım”

Hicāz “Hep sâye-i vaşlunda gönül şād olacaḳken”

Evc “Nazîriñ yok seniñ ey māh yerde”

Māhūr “Vār iken zâtıñda böyle hüsn-ü ān senin”

Kürdî hicāzkār “Def’i nâliş eylerim hep seyr ruhsârıñla ben”

[13^a]

HA (ح)

Hâfız Kūmrāl Meḥmed Efendi: İstanbullıdır. Avcı Sulṭan Meḥmed devri mūsikîşināslarından olup Üskūdār’da ‘Azîz Maḥmūd Dergāhı’nda zākir-başı idi. Meşhūr eserleri: Hüseynîden evfer uşûliyle “Şerḥ eylemege derd ü gam-ı ‘aşkıñı her-bār, ey şûḥ-ı sitemkār” müstezād o bestesiyle nikrîzden evfer uşûliyle “Reng-i gül hoş-bu ruḥ cānānda bulundu” murabba’larıdır.

Hâfız Post: Aşıl ismi Meḥmed Çelebi olup vücūdı çok kıllı olduğundan bu nāmı almışdı. İstanbullıdır. Ma’lūmāt-ı mūsikîyyesi pek yüksek imiş. Mūmā-ileyh ‘aşrınıñ en büyük mūsikîşināsı olduğunda eski mü’ellifler müttefikdir. (1) Vefâtı “1101” dedir. “Postı çāk eyledi şîr-i ecel” mısrā’ı vefâtına târîḥ düşmüşdür. Tezkire-i Sâlim’e göre bülend ve nâzik şadā ile okurmuş! Hâlbūki Aṭrabü’l-Āṣār sesiniñ bî-āhenk olduğundan bahş idiyor. Bu zâtıñ muḥayyer besteniñ bestekârı olduğına nazaran tatlı degilse de tîz bir sese mālîk

bulundığını kabûl itmemiz icâb ider. Tārîḫ-i vefâtını da Tezkire-i Sâlim “1105” olarak kayd idiyor ki beş senelik bir teḥâlûf vardır. Şoñ dem ḥayâtında dīvân-ı ‘âlî sınıfına ilḥâk olunmuş ve kâğıd emâneti ‘uhdesine teveccühe olunmuşdur. Mutavassıf iktidârda bir şâ‘ir imiş

(1) “... Ol ‘aşrıñ ḥâce-i cihânı ve fenn-i mûsikârıñ Fişagores-i devrânı, ṭanbûr-ı bezm-i şevkıñ miyân-ı târ-ı nezâketi ve dâire-i ülfetiñ malzeme-i şoḥbeti...

...Kadrî mûsikîşinâsân miyânesinde be-ğâyet bâlâ ve Rûm u ‘Acem’de müştâkâtına nihâyet ve dil- dâdegânına ḥadd ü nihâyet yokdur...” Tezkire-i Sâlim’den

[13^b] Meşhûr eṣerleri:

Hüseynîden darb-ı feth uşûlünde “Temennâımız ne nûş-ı meyde ne sâğarda ğalmışdır”

Nevâdan evfer uşûlünde “Ḥam olmaz degme tîrendâz ânıñ imtiḥânından”

Rehâvî semâ‘î uşûlünde “Dile mâye-i şafâdır ḥaṭṭ-ı rûy-i yâr dirler”

Muḥayyerden çenber beste “Vaḳt-i şubḥ oldı pür olsun kûşe-i meyḥâneler”

Râḥatü’l-ervâḥ semâ‘î “Ġamm-ı hicriyle zebûnum nice dürlü ḥâletim var”

Hâbib-zâde ‘Abdullah Ağa: İstanbullı olup on kadar eṣeri vardır.

‘Acemden şakîl usûlünde “Dağlarla nev-be-nev bu cism-i zârı seyr idüñ”

Şabâdan semâ‘î usûlünde “Dem-be-dem dîdelerim eşk-i firavân büridi”

eñ meşhûrlarıdır. Avcı Sultân Mehmed zamânında yaşamışdır.

Hâfız Kômür: Bu da ‘aynı devir üstâdlarından olup İstanbullı bir dervîşdir. Otuz kadar eṣer bestelemiştir ki eñ ma‘rûfları:

‘Irâqdan nîm devir uşûlünde “Dil-i âşüfte kim ol ‘anberin-gisuya bağlanmış”

Şabâdan devr-i revân uşûlünde “Dil-i şeydâ firâḳ-ı yâr ile rencîdedir şimdi”

Ḥasan Efendi-zâde: Kâdıköylidir. ‘Aynı mahallede sâkin olan ser-ḥânende Muştafa Ağa’dan meşḳ itmiştir. Yigirmiye mütecâviz eṣer bestelemiştir ki meşhûrları:

Hüseynîden remel uşûliyle “Yüz sürmege cân pâyiñe çokdan nigerândır”

‘Acemden hafîf uşûliyle “*Nezzāre kıl gönül o büt-i mäh-tal’ata*”

Evliyā Çelebi’niñ birinci cildinde bu zâtıñ ismi geçiyor.

[14^a] Hasan Ağa: İstanbul’uñ Fındıklı mahallesindendir. Vefâtı “1141” mahlaşı Hülûşî idi. İbtidā Enderün-ı Hümāyūn’da Hâne-i Kilare idhāl olunarak mūsikî ögrenmiş ve “1127” de kâfî mîqdarda vazîfe muhakkıķı olunarak çerāğ çıkarılmışdır. Sesi pek güzel olduğından ser-hānende nāmını almışdı. İki yüzden fazla murabba’, naķış, şarkı bestelemişdir. Meşhūr eserleri:

‘Acemden zencîr uşûlinde “*Ālub yine eline muṭribā çağāneleriñ*”

‘İraķdan nîm devir uşûlinde “*Kaçan Ferhād’a Şîrîn cūy-i şîr emr itdi tās üzre*”

Hāfız Rif‘at: Aḥmed-i Şālis devrinde yaşamış İstanbullı bir bestekārdır. Yigirmi kadar murabba’, şarkı ve semā’îsi varmış!

Hacı ‘Ārif Beg: “1247” de İstanbul’da toğdu. Pederi Eyüb’de muķîm mahkeme-i şer‘iyye baş-kātibi Bekir Efendi idi. Henüz ibtiāî mektebine giderken sesiniñ güzelliği ilāhî mu‘allimi ma‘rûf Eyyübî Mehmed Beg’iñ ve ḥaṭ hācesi Zekāî Efendi’niñ taķdîrini celb iderek terbiye-i mūsikāsıniñ inkişāfına çalışdılar. “1260” da Mehmed Beg’iñ delāletiyle Bāb-ı Ser’askeriye mülāzemetle dāḥil oldu. Müte‘ākiben pâdişāhıñ irādesiyle Mūsika-i Hümāyūn’a alınarak Hāşim Beg’den ders görmege başladı. Sultān ‘Abdūlmecîd Hacı ‘Ārif Beg’e büyük bir teveccüh gösterirdi. Daha soñra arzusuyla ve altı biñ kuruş ma‘āş taḥşîşiyle tekā’üd idildi. ‘Ārif Beg bir müddet şūrā-yı devlet ḥulefālığında ve Begkoz a‘şār müdürerinde bulunmuş müte‘ākiben Sultān ‘Azîz devrinde tekrar saraya alınmış ve Harem-i Hümāyūn mūsikî derslerine devāma başlamışdır. **[14^b]** Soñra dört biñ kuruş ma‘āşla tekrar tekā’üd idildi. “1293” Sultān ‘Abdūlḥamîd’iñ cülusuyla bir daha saraya alınarak Mūsika-i Hümāyūn mu‘allimligine ta’yîn ve ‘uhdesine kol-ağalık rütbesi teveccüh olundu. Faķaṭ bî-çāre ḥayātınıñ soñ zamānlarında ma‘îşetçe mużāyaka çekiyordu. Çünki müstevfî ma‘aşlarla geçinmege alışdı. Hattā “*Aḥteri düşkün ġarîbim*” nihāvend şarkısını vefātından birkaç gün evvel besteleyerek te’essürātını izhāra çalışdığını rivāyet iderler.

“1302” de Kūriçeşme’de eḥibbāsından biriniñ yalısında terk-i ḥayāt itmiş ve Beşiktaş’da Yahyā Efendi Dergāhı’na defin idilmiştir. Şāyān-ı te’essüfdür ki cenazesinde yalnız on bir kişi bulundu. Şarkı ve oyunda Hacı ‘Ārif Beg’iñ ka’bına kimse

Hâce ‘Abdülkâdir: Āzerbāycān’ın Merāğa kaşabasında doğdı. Tevellüd senesi ma‘lûm degildir. Babası “Ġıyāseddīn” Ġaybī fāzıl ve mūsikīşinās bir zātdı. ‘Abdülkâdir güzel sesli olduğundan isti‘dād-ı mūsikīşiniñ tetimmesine çalışmış ve ibtidā Qurān-ı Kerīm’i hıfz itdirmiştir. Bir taraftan da celi hattına çalışmış ve zamānıñ üstâdlarından sayılacak derecede muvaffak olmuştur.

Babası öldükden sonra seyāhate çıkarak Tebrīz’e uğradı. O sırada mezkûr şehirde “İlkānyān” ın üçüncü hükümdarı “Sultān Hasan bin Şeyh Üveys” bulunuyordu. Hâceyi huzûruna celb-i teganni itdirdi ve talîf itdi. Daha sonra şehriñ ma‘rûf mūsikīşināslarından (bir) mürekkebi bir meclise hâceyi da‘vet ve ‘Abdülkâdir ibtidā ehliyeti[ni] burada ibrāz itmiştir. Şöyleki: Hāzır bulunanlar o zamānlar nevbet-i müretteb denilen parçalarıñ bestelenmesindeki müşkilâtdan bahş idiyormuş. Hâce her gün bir dāne bestelemek şüretiyle bir ramazānda otuz nevbet-i müretteb yapacağını söylemiş. Ve güfte ve maḳām başkaları tarafından intiḥāb idilmek şartıyla mev‘ūd eserleri besteleyerek mu‘arızlarını ḫayretler içinde bırakmışdı.

Sultān Hüseyin mūsikīye maḥbûb bir zātdı. Vefātına kadar hâceyi yanından ayırmadı. Hālefī “Aḫmed Celāyirī” de bu şüretle hareket itdi. Fakat 788’de Timurlenk Tebrīz’i almış ve Aḫmed Celāyirī Bağdād’a nakil itmiştir. Timur istilā itdiği yerlerdeki şan‘atkarları pay-i taḫta nakil etmek i‘tiyādında olduğundan bu meyānda hâce de Semerkand’a gönderildi. [16^b] Mute‘ākiben Timur’uñ üçüncü oğlu “Mīrzā Mīrañşāh” ın nedīmliginde bulundu. Bu münasebetle büyük bir felākete ma‘rûz kaldı. Timur ba‘zı esbāb tolayısıyla oğluna ḫiddetlenerek nedīmleriniñ i‘dāmını emir itmiş ve emir infāz idilmişdi. Yalnız Hâce ‘Abdülkâdir firār şüretiyle yakasını kurtarabildi.

Bir müddet serseriyāne tolaştı. Sonra tekrār Timur’a ilticā iderek mazḥār-ı ‘afv oldu ve müşārûn ileyh ma‘iyyetinde kaldı. Fakat hâce bu ḫarīş hükümdarı fāşilasız seferlerinde ta‘kibe tāḳat getirememiş, Hindistān seferinde Semerkand’da iḳāmete müsā‘ade almışdı. Timur hâceyi Semerkand ‘ulemāsına bir menşûrla (1) teveccüh itdiginden şehirde büyük ihtirāma mazḥār oldu. Mūsikī mahfellerinde ḫakem mevḳi’inde bulunurdu. Timur’uñ vefātında “807” oğlu “Mu‘īnuddīn” Şāhrūḫ’a intisāb iderek muşāḫibi oldu. “Cāmi‘u’l-Elḫān” nāmındaki eserini “818” de yazarak bu hükümdāra taḳdīm itmiştir. Bundan başka hâce “Şafıyyüddin ‘Abdülmü’mīn” ın “Kitābu’l-Edvār” şerḫinde ba‘zı taşḫīḫāt yaptı. “Kenzü’l-Elḫān” ve “Meḳāşidu’l-Elḫān” (2) nāmlarında iki eseri daha vardır. Ki birincisi eserleriniñ notalarını ihtivā idiyormuş ikincisi de muḳaddimesindeki ḳayda

nażaran Sultān Murād-ı Şānī'niñ nāmına ithāfen yazılmışdır. Bundan; hāceniñ o zamānki pāyitahtımız olan Brūsa'ya kadar geldiği anlaşıyor.

Ben bunuñ; Çelebi Sultān Mehmed devrine müşādif olduğına ve ba'zı mūsikīşīnāslarımızın kendisinden istifāde itdiklerine 'āid bir kayd-ı tārīhi elde itdim.

(1) Bunuñ bir şūreti hāceniñ eşer te'līfi olub ba'zı hāşiyelerini ihtivā iden ve elyevm Rauf Yekta Beg'in yed-i temellükünde bulunan bir kitābda mevcūddur.

(2) Bir nüshası Felemenk de “Leyden” şehri kütübhānesinde 1061 numeroda kayıd imiş.

[17^a] Hāce bir t̄ā'ūna muşāb olarak “838” de vefāt itmiştir. Güzel sesli olduğundan “Güyende” nāmını almışdı. Çünkü o zamānlar hānendelere bu 'unvān virilirdi. 'Üd çalmağda pek olduğu rivāyet idilir. Hāce'niñ mūsikīmize unutulmaz bir yādı vardır. Taşavvur idilmiş ki bu zāt ismini iyi bildiğimiz üstādların eñ eskisi olduğu hālde bugün elimizde otuz kadar eşeri yaşıyor. Kendisine 'āidiyeti şübheli bulunan birkaçı istisnā idilmek şartıyla eşerlerinde bir huşuşıyyet vardır. Nağmeler basīt, ağır faķaķ taklīdi müşkil bir şekildedir.

Evlād ü aḥfādı kadirşinās pādişāhlarımızın maẓhār-ı ḥimāyesi olarak İstanbul'a yerleşdiler. Oğlı 'Abdülkādır “Neķāvetü'l-Edvārı” torunu Maḥmūd'da “Meķāşıdu'l-Edvār” yazmışdır ki her ikisi Nūri 'Osmāniye Kütübhānesi'nde mevcūddur. Hāce Avrupaca tanınmışdır. Avusturya mūsikīşīnāslarından “Kizvetter” nām zāt “Arabların mūsikīsi” 'unvānıyla yazdığı kitāba ma'rūf müsteşriķ “Hemmār” vāsıtasıyla hāceniñ tercüme itdirdiği ba'zı parçaları esās tutdu. Bugün hāceye 'āidiyeti kuvvetle iddi'ā olunan eşerler bunlardır:

Rāst kār “Ez şevķi tū an zūlf-i cemāl-i tū ne didim”

Rāst kār “Aḥen şevķen ilā diyarı”

Rāst naķış semā'ī “Biyā vū revim ez in velāyet men ü tū”

Rāst naķış düyek “Āmed nesīm-i şubḥ-dem tersem ki āzāreş küned”

Rāst naķış fer' “Seyr-i gül-i gülşen bī-tū ḥarāmest”

Rāst kār düyek “Nümüne ist be gūş-i sipihr”

Pençgāh semā'ī “Bī-tū nefesī ḥoş nezedem ḥoş ne nişestem”

Nikrîz nakış semâ'î	“Berây-ı ta ‘ne-i mâ in heme der-cüşend”
Rehâvî nakış semâ'î	“Ger siyehi çünin büved çeşm-i tü ber helâk-i mâ”
Nihâvend kâr devr-i hindî	“Âh arzu güzeşt-i ez-had”
Mâhûr kâr hafîf	“Bî bâde bahâr hoş nebâşed”
Mâhûr kâr hafîf	“Rûhî fedâke ey şanemî”
Bestenigâr nakış semâ'î	“Dervîş recâ-yı serfirâz neküined”
Hüseynî nakış muhammes	“Leşker keşîd-i ‘aşk dilem terk-i cân girift”
Hüseynî nakış semâ'î	“Çeşm-i bed-keş be çeşm-i mestet ne resed yâr”
Şabâ kâr nîm şakîl	“Nûş-ı leb der resîd maqbûl ü men”
Şabâ nakış hafîf	“Naqa-i leyli nedâred serbeher hâr âvered”
Segâh kâr hafîf	“Ey şehenşâh-ı Horasân yâ imâm ibn ‘il-imâm”
Evc nakış semâ'î	“Günci vü kitâbî vü harfî dü seyek renk”

[17^b] **Halil Efendi:** Mağlaşî Zekî'dir. Devrân Bacı-zâde, Çengi Halil, Naşûh Paşa-zâde dahî dirler. ‘İlmiye meslegine mensûb olup ikmâl-i tahşilden sonra mülâzım ve kırk akçe medreseden munfaşıl olarak Mısır kâdıllığına nâil olmuştur. Vefâtı “1115” müsiķî, şî‘ir, târîh ve ‘ulûm-ı mütenevvi‘a da ma‘lûmât şâhibi bir zât imiş. Otuz kadar muşanna‘ murabba‘ bestelemiştir ki en meşhûrları:

‘Irakdan şakîl uşûliyle	“Seraser yandım ey dil-i âteş-i âh-ı ciger-suza”
Beyâtiden çenber uşûlüyle	“Ne dem şimşir-i gamzeyle o fettân gösterir kendin”

murabba‘larıdır.

Hübyâr-zâde: Avcı Sultân devrinde yetişmiştir. İstanbullu olup yedi kadar eşeri vardır. Şabâdan semâ'î uşûlinde “Kıl şabâ gönüm perîşân olduğum cânâna ‘arz” murabba‘ı onuñdur.

Haţîb-zâde ‘Oşmân Efendi: Gâlaçalıdır. ‘Aynı devriñ üstâdlarındandır. Meşhûr eşerleri:

Nevādan devr-i kebīr uşūlünde “Būlbülüñ zārın şehā vaqt-i bahār olsunda gör”

Nevā naķış semā’ī “Bir zamān idi hem-āğūs-i hayāl olduğımız”

Işfahān hafīf “Ey çeşm-i giry-e-ħız eşeriñ yokmıdır seniñ?”

Rāst muşanna‘ bir ķār-ı nātıkı vardır.

Ĥazīnedār Aĥmed Ağa: Kezālik ‘aynı devire mensūbdur. İstanbullı olub Kāsım Ağa Ĥazīnedārı nāmıyla ma‘rūf idi. ‘Acemden semā’ī uşūlünde “Ağyār ile ey gonca sen iç bāde-i gülğün, ben nūş ideyim ĥūn” müstezād semā’ī onuñdur.

Ĥalīl Efendi: Sulţan Selīm-i Şālīş ve Maĥmūd-ı Şānī zamānında yaşamış, enderūna mensūb bir mūsikīşināsdir. Aşlen Kırımlı idi. Kūrān-ı Kerīm’i zātına maĥsūş bir şüretde kıra’atiyle müştehirmiş.

[19^a]

DAL (د)

Dā’ī: Hicretiñ sekizinci ‘aşrın[da] yaşamış Kaştamonlı bir mūsikīşināsdir. “..ma‘rūf müezzīn ve āvāzı ve elĥānı şirin kimsedir..(1)” Sehī Beg tezkiresinde Emir Süleymān nāmına “Cenk-nāme” ismiyle bir kitāb yazan Aĥmed Dā’ī’den bahş idiyorsa da kitābın mevzū’u ve müellifiñ hayātı hakkında fazla bir şey yazmıyor.

Dervīş ‘Ömer: Sulţan Murād-ı Rābī‘ zamānında Enderūn-ı Hümāyūn mūsikī mu‘allimi idi. Toķatlıdır. Gülşenī Tarīķi’ne mensūb bir dervīş olub Mısır’da İbrahim Gülşenī’niñ āsitānesinde on yedi sene ifā-ı ĥidmetden soñra Süleyman Kānūnī zamānında İstanbul’a gelmiş ve pādīşāhla beraber Sigetvār ĥarbine iştirāk itmiştir. Evliyā Çelebi yüz kırk yaşında vefātını ĥaber virir ki güç inanılır. Yine ‘aynı müellifiñ rivāyetine göre ‘aşrın ĥāce-i mūsikī‘ ad olunacak iktidārda bir zāt imiş.

Sulţan Murād-ı Rābī‘ segāh maķāmını pek sevdiğinden bu faşılada birçok “naķış, şavt, zikir ve şarkı” bestelemiştir. Māye maķāmından devr-i revān uşūliyle “Yāriñ dehānı ser nihāndan ĥaber vir bir” mısrā’ıyla başlayan murabba‘ından Evliyā Çelebi bil-münāsebe bahş idiyor.

Dervīş Şadāyī: İstanbullı bir mevlevī olub Sulţan Murād-ı Rābī‘ zamānında iştihār itmiştir. Eşerleri:

‘Arabāndan evfer uşūliyle “Yoluñda cān virem gibi derūnumda ‘alāmet var”

Hicāzdan düyek uşūlünde “*Meyān-ı lücce-i firķatde kaldı keşti-i dil*”

(1) Laţîfî Tezkiresi’nden

[19^b] **Dervîş ‘Ali:** On birinci ‘aşr-ı hicriye mensûbdur. İstanbullı Gülşenî Tarîķi’ndendir.

Nevādan evfer uşūliyle “*Hayl-i ‘uşşaka belā-yı nāgehāndır ğamzesi*”

Segāhdan hafîf uşūliyle “*Dil-i nizāre terahhūm ider hababim yok*”

ma‘rūf eşerlerinden olub daha yüz kadar murabba‘ ve altı yüzi mütecāviz şavt ve tesbîh ve ilāhî bestelemiştir.

Dervîş Mehmed: Ğalaţa Mevlevîhānesi’nde meskūn idi. Aşlen Şamlıdır. Avcı Sultān Mehmed devrinde ma‘rūf bir nāyizenî idi. Meşhūr eşerleri:

Beyātiden çenber uşūlünde “*Şubh-dem cāna nesīm-i zülf-i hoş-boyuñ senin*”

‘Irakdan hafîf uşūlünde “*Gördüm ‘aks-i rüy-i yāri gevherin āyinede*”

Dervîş Mehmed: Bu da o deviriñ üstādlarındandır. Aşlen Bağdādli bir mevlevî idi. On beş kadar eşeri olub ma‘rūfları:

Evcden zencîr uşūlünde “*Ter olmadanın leb-i hāhiş kenar-ı cāmından*”

Hicāzdan zencîr uşūlünde “*‘Arızuñ vaşfeyler iken gülşen içre gül güle*”

Dervîş ‘Abdi: Bu da o devire mensûb bir mevlevîdir. Hicāzdan evfer uşūliyle “*Bir yanar mı bulunur çün cigerimden ğayrı*” murabba‘ını bestelemiştir.

Dervîş Çelebi: ‘Aynı ‘asrıñ üstādlarındandır. Eyübli idi. Pek küçük iken mûsikî öğrenmiş ve on beş kadar eşer bestelemiştir.

Muħayyerden çenber uşūlünde “*Gerden-i cānda kemend-i zülf-i cānānım mıdır?*”

‘Acemden evfer uşūlünde “*Bahār-ı hüsnuññ bil ķadrin ey meh cāvidān şanma!*”

Dervîş Muştafa: Avcı Sultān Mehmed zamānında Edirne Mevlevîhānesi’niñ aşçı-başısı idi. Hicāzdan zencîr uşūlünde “*Şerāb-ı germ-i ışķı nūş idüb mestānedir göñlüm*” murabba‘ını bestelemiştir.

Dervîş ‘Ali: Aşlen Filibeli olup Edirne de tavaştun itmiş bir mevlevî kudümzenidir. Otuz kadar eser bestelemiştir ki eñ meşhurları Muḥayyer püselikden devr-i revân uşûlünde “*Nâz idüb ben ‘âşık-ı zârâ sever dîrsen beni*” Baba tâhirden zencîr uşûlünde “*Gel ey sabâ gül-bahârdan ne haber*”

[20^a] **Dervîş Kâsım:** İstanbullu bir mevlevîdir. “Avcı Sultân Mehmed zamânında” sekiz kadar eseri olup ez-cümle ‘uzzâldan ḥafîf uşûlünde “*Pirâhen-i rengin-i o simin-beden üzre*” murabba‘ı onuñdur.

Dervîş Şeydâ: İsmi ‘Abdurrahîm’dir. İstanbullu olup ḥalvetî dervîşlerinden biriniñ oğlu idi. İbtidâ hıfza çalışmış bilâḥare gözlerine ‘amâ geldiginden mûsikî öğrenmek ve bu şüretle te’mîn-i ma‘îşet itmek emeliyle mevlevîlige intisâb itmiş ve Selim Dede’den sikke almışdı. Müşârun ileyh az zamânda şan‘atı benimsemiş ve zamânınıñ üstâdları arasında ismi geçmege başlamışdır. (1)

‘Irakdan bestelediği âyîn-i şerîf meşhûrdur. Ba‘de Sultân Selim-i Şâliş Ḥazretleriniñ mazḥâr-ı iltâfı olarak Hicâz’a gitmiş ve ‘avdetinde bir kaç sene evinde istirahat itdikden soñra “1214” de irtihâl ile Üsküdâr Mevlevîḥânesi’ne defin idilmiştir. Mutavassıt iktidârda bir şâ‘ir idi.

Dellâl-zâde: Saray-ı Hümâyûn kâpu-arası Dellâli Muştafâ Ağa’nıñ oğlu olup “1212” de Şârigüzel maḥallesinde toğmuşdur. Pek küçük iken Kurân-ı Kerîm’i hıfz itmiş ve Dede Efendi’den mûsikî meşkine başlamışdı. Bir gün ḥuzûr-ı şâhânedede muḥayyer sünbûle faşlı yapılmış ve tiz sesli ḥânendeleriñ azlığı pâdişâhıñ nazar-ı diğkâtinini celb itdiginden ikmâlleri Dede’ye emir idilmiştir. O da talebelerinden Dellâl-zâde ile Çilingir-zâde’yi tavsiye iderek saraya yerleşdirmiştir. Şüret-i kabûlleri Enderûn Târîḫi’nde şu şüretle taşvir idilmiştir:

“‘ilm-i mûsikîniñ şâni-i Farâbî-i velḥân-ı elḥânda mişl-i A‘râbî ‘ad olunan ricâli ḥânendeden Dervîş İsmâ‘îl Dede’niñ mümtâz ve münteḥab şâkird müeddiblerinden Çilingir-zâde Ahmed Ağa ile Dellâl-zâde İsmâ‘îl Ağa’nıñ şadâları müeşşir ve meşreb ve mezhepleri de bir gibi olduğından eḥad-ü hü mâ âḫire denk ve ikisine de bir diyecek olmadığı ḥâlde Dellâl-zâde delâlet ni‘mü’r-refîḫ ile ḥazîne-i hümâyûn istek

(1) “ ... Tekmîl-i mûsikîye az zamânda nâil ve zamânımızıñ Ḥâfız Postı olup Yeñikapu Mevlevîḥânesi’nde kudümzen-başılık makâm-ı refî‘ine nâil olmuştur. ...” Esrâr Dede Tezkiresi’nden

[20^b] ve *Çilingir-zāde kendine kapu açmak ümīdi ile seferli oṭasında meşgūl āhenk dūm tek oldı...*” Dellāl-zāde sarayda mūsikī mu‘allimi bulunan Dede’den meşğine devam itmiş ve “1238” de Serhenk-i Şehriyārī ‘unvānıyla saray müezzınlerine ilhāk idilmiştir. “1241” de ta‘līmıne memur olduğu Hāşım Beg’in yanından alınmasına muğber olarak sarayı terk itdise de zūhūr iden bir tesādūf sevkiyle tekrar enderūna alındı. Vaḳ‘a-yı ḥayriyede münādīler herkesi silāḥ altına da‘vet idiyorlardı. Dellāl-zāde büyük bir cūr’etle Yeñiçeri kışlalarına kadar şokulmuş ve ahālīyi ‘āşiler ‘aleyhine ictimā‘a teşvīk eylemiştir. Vaḳ‘ayı işiden pādişāḥ ‘unvān olarak Dellāl-zāde’yi tekrar saraya aldirdı ve muşāhiblikle talṭif itdi. Dellāl-zāde mūsikī ile iştiğālne fāşıla virdi. “1261” de Dede ve Muýtāb-zāde ile Hicāz’a giderek Dede’niñ vefātı üzerine İstanbul’a döndi. “1263” müte‘ākiben Sultān ‘Abdūlmecīd’in teşkil itdigi Mūsika-i Hümāyūn ḥānendeligine ta‘yīn olundu ve Beşiktaş’da bir ev satın alarak oraya yerleşdi. Ma‘māfih haftada bir gün yine Topkapu Sarayı’na gelerek talebelerine mūsikī meşk idiyordu.

“1279” da Sultān ‘Abdūl‘azīz tarafından Çilingir-zāde’niñ vefātıyla münḥal kalan müezzın-başılığa ta‘yīn idildi ve tārīḥ-i vefātı olan “1286” ya kadar o vazīfe kıldı. Yahyā Efendi Tekyesi’nde medfundur. Bir oğlu olup kendisinden on beş sene soñra vefāt itmişti.

Merḥūm orta boylu, za‘īf, elleri gāyet büyük, kara gözlü soñ zamānlarda kanburlaşmış ma‘māfih nūrānī bir zāt imiş. Dede Efendi mektebiniñ en büyük şākıridir. En nefis eşerleri yegāḥ faşlındandır. Metruk bir ḥalde bulunan kārıcığār faşlını ‘ādetā ihyā itdi.

“1242” de Ḥalil Rıf‘at Paşa’nıñ şeref-i şihriyyete nāiliyeti münāsebetiyle yapılan düğünde okunmak üzre bestelediği feraḥnāk kār şark nağmeleriyle zevk ü şādīniñ derece-i ifādesine güzel bir mişaldır. Bundan başka segāḥ faşlınden [*Çok ḥarāb dilleri māmūr nigāhıñ*] şarkısı ile Dede’niñ ısrārıyla bestelediği sūzināk murabba‘ı en büyük eşerlerindendir.

Soñ zamānlarında nazariyāt-ı mūsikiye ile uğraşmış faḳat bir şeye muvaffak olamamışdı. Müneccimliğe hevesli olup maḳāmātı mu‘ayyen sa‘atlerde okumak ister ve bundan ṭolayı ḥuzūrda faşıl emir idilince sa‘ate bakarak okunacak faşlı ta‘yīne çalışmış! [21^a] İştihārı noṭanıñ yeñi kabulü zamānına muşādif ise de bereket virsün ki eşerleri Mūsika-i Hümāyūn tarafından teşbīt idilirken ziyā‘dan māşūn kalabilmiştir. Eşerleri:

Yegāhdan zencīr beste	“Göñül ki ‘aşkla pür-sīnede hazīne bulur”
Yegāhdan ḥaffīr beste	“Bir ḥaber gelmedi ārām-ı dil ü cānımdan”
Yegāhdan semā‘ī	“Piyāle elde ne dem bezmine ḥabīb gelir”
Yegāhdan semā‘ī	“Bülbülüm bir güle kim şevkimi efzūn eyler”
Süzidil şarkı	“Gücenmiş ol gül-i gülzār”
Feraḥnāk şarkı	“Künc-i ğamda rüz u şeb dil bī-ḥuzūr”
Feraḥnāk şarkı	“Zülfünü ruḥsāra dök sünbül gibi”
Feraḥnāk şarkı	“Olmadım ben dest-i res mānendine”
Segāh şarkı	“Çok kıldı ḥarāb dilleri ma‘mūr nigāhuñ”
Segāh şarkı	“Şem‘a-i maḳşūdı yak”
Muḥayyer püselik zencīr beste	“Çekme zaḥmet dil için merheme zaḥmet”
Māhūr zencīr beste	“Aya ne idem ol şeh-i ḥübāna hediye”
Māhūr semā‘ī	“Mānend-i āh kimse bana hem-nefes değil”
Māhūr şarkı	“Al yanına bir dil-nevāz”
Tāhir şarkı	“Ben sana mecbūr olmuşum āh yavrucağım”
Ḥicāz şarkı	“Meşeldir söylenir dilde”
Ḥicāz kār şarkı	“Şāh ‘azīz mehlikā”
Süzināk beste	“Sīne de bir lahza ārām gel cānım gibi”

Dede Şālīḥ Beg: Sulṭan ‘Abdülmecīd devrinde Mūzika-i Hümāyūn’da bulunuyordu. (Meşhūr Yusuf Paşa’nın pederi Şeyḥ Sa‘īd Efendi’yle anabir kardāşdırlar.) Qāim-i maḳām rütbesine ḥāiz olub Sulṭan ‘Abdül‘azīz’iñ bidāyet cülüsünde yapılan tensikātda tekā‘ūd idilmiş, mükemmel nāyizen olduğundan bilāhare Beşiktaş Mevlevīḫānesi’ne nāyizen-başı olmuşdı. Bu münāsebetle “Ser-nāyī Dede Şālīḥ Beg” ‘unvānıyla meşhūrdur. Rūḥ-nevāz pīşrevler ve sāz semā‘ileri bestelemiştir ki en meşhūrı şehnāz

pîşrevidir. Vefâtı takrîben 302 senesindedir. Kâsım Paşa Mevlevîhânesi kabristânında medfundur. Sâz mûsikîsinin müteahhîr şahısları içinde en mümtâzlarından biridir.

Dervîş Mehmed: “Çallı Dervîş” unvânıyla şöhret almışdı; Gâlağa, Beşiktaş Kâsım Paşa mevlevîhâneleri nâyizen-başısı olup bu sınıfta zamânının ferîdi idi. 1213’de vefât itmiştir.

Dilhâyât Kâlfâ: Sultân Maḥmûd zamânında sarayın ḥazînedâr ustası imiş. Ve güzel tanbûr çalarmış. Evc-ârâ pîşrevi Dilhâyât’ındır. Evcden de güzel bir beste yapmıştır. “Enderûnlı Yûsuf Efendi’den”

[21^b] **Dede Efendi:** “1196” senesinde İstanbul’da doğmuştur. Pederi Şehzâdebaşı civarında “Acemoğlu” hammâmın şâhibi Arnavud Süleyman Ağa’dır. Bundan tolayı kendisi “Ḥammâmî-zâde Dervîş İsmâ’il Efendi” nâmıyla meşhûr idi. İbtidâ ‘ulemâdan ve mûsikî üstadlarından “Uncı-zâde Mehmed Efendi” ye müdâvemetle mûsikî meşķine çalışmış, bilâhare mevlevîliğe intisâb iderek “Yeñikapu” mevlevîhânesinde çile çıkarmış ve “Şeyḥ ‘Alî” Efendi’den aḥz-i tarîķ itmiştir. İlk eserlerinden olup pûselik maķâmından bestelediği “Zülfüñdedir benim baḥt-ı siyâhım” şarkısı Sultân Sâliḥ Ḥazretlerinin mesmû’i hümayûnları olarak mazhar-ı takdîr ve iltifât oldu. Bu Dede’nin iştihârına bir mebde’ teşķil itmişti.

Sultân Maḥmûd-ı Sâni’niñ cülûsunda muşâhibliğe ta’yîn olundu. 1234’de de müezzîn-başı oldu. ‘Aynı zamânda Enderûn-ı Hümayûn’uñ mûsikî mu’allimliğini îfâ idiyordu. Sultân ‘Abdûlmeccîd’in cülûsunda bu ḥıdmetde bulundu. O vakit taraf-ı pâdişâhîden ikâmetine tahşîs olunan Aḥurkapu’daki konağında yine talebelerine mûsikî meşķine müdâvemet göstermekde idi.

1262 senesinde talebelerinden Dellâl-zâde ve Muṭtâb-zâdeyi refâķatine alarak ḥacc-ı şerîfe gitmiş, ‘Arafat’dan indikden sonra ḥastalanmış ve birkaç sâ’at mürûrunda irtihâl-i dâr-ı beķâ eylemiştir. Şâ’ir müşîr Kâzım Paşa şu târîḫi söylemiştir. “*Keḃş-i cânıñ kıldı İsmâ’il Dede kurbân-ı Ḥaḳḳ*” Dede Efendi idrâķ idebildiğimiz bestekârların eñ yüksegidir. Âṣârı pek çok ve pek mütenevvî’dir. Bunların büyük bir kısmı elimizde bulunur. Üslûbı şûḥ, kıvrak ve rûḥ-nevâz olup kendisine maḥşûş bir ḥuşûşiyet ḥâizdir. Kabri Ḥazreti Fâtıma’ya mücâvirdir.

(Nev-eser muḥterî’i Dede Efendi idi. Şabâ pûselik, evc pûselik, ḥişâr pûselik ve ḥicâz pûselik faşıklarınıñ sultânî yegâḥ) Nev-eser faşlını Kômürcî-zâde Ḥâfız Efendi’yle

müştereken vücūda getirmiş ve bu şekle nihāvend takımları o kavuşdurmuş ve kendisinden çok soñra Hācī ‘Ārif ve Faiķ Beglerle Tanbūrī ‘Alī Efendi’yle yeñiden bir nihāvend takımı vücūda getirmişlerdir.

[22^a] Meşhūr eşerleri:

Rāst cedīd çenber beste	“Nāvek-i ğamzeñ ki”
Rāst naķış semā ‘ī	“Oynar yürek terennümi”
Rāst semā ‘ī	“Durmaz işler tā cigerden”
Rāst şarkı	“Üftādeñim ey bī vefā”
Rāst şarkı	“Yüzüñdür cihānı münevver iden”
Rāst şarkı	“Öpsem seni toyunca”
Rāst şarkı	“Dil bir güzele meyl itdi hele”
Rāst şarkı	“Yine bir gülñihāl aldı bu gönlümi”
Rehāvī muhammes beste	“Ne edādır bu ne kāküldür bu”
Nev-eşer zencīr beste	“Naşıl edā bilür ol dilber”
Nev-eşer naķış semā ‘ī	“Diyemem sīne-i berrāķı semenden”
Sūzināk đarbeyn beste	“Müştāķı cemāliñ gice gündüz”
Sūzināk naķış semā ‘ī	“Nesiñ sen a güzel”
Sūzināk naķış semā ‘ī	“Cānā firāķ-ı ‘aşķıñ ile”
Māhūr hañfīf beste	“Ey ğonca dehen hār-ı elem”
Māhūr naķış semā ‘ī	“Yine zevraķ-ı derunum”
Māhūr şarkı	“Saña lāyık mı ey gül ten”
Māhūr şarkı	“Gördüm bugün cānān-ı dil”
Dügāh çenber beste	“İzārīñ gül gül olmuş”
Şabā şarkı	“Güş eyle gel bülbülli”

Şabā şarkı	“Küçücükken bir yār sevdim”
‘Uşşāk şarkı	“Pür ateşim açdırma şakın”
Beyātī şarkı	“Nice bir ‘aşkıñla feryād ideyim”
Şet ‘arabān şarkı	“Gözümden gönümünden”
Şehnāz naķış semā‘ī	“Sevdi bu gönül seni”
Şehnāz şarkı	“Saña ey cānımıñ cānı efendim”
Beyātī ‘arabān şarkı	“‘Aqlın alır ‘aşıklarıñ deli eyler”
Muḥayyer şarkı	“Ben saña ‘āşık delim”
Muḥayyer şarkı	“Sevdiceğim ‘āşıkını ağladır”
Püselik naķış semā‘ī	“Dehr olma da bu sūr ile”
Püselik şarkı	“Zülfüñdedir benim baht-ı siyahım”
Püselik remel beste	“Olduğ yine bu şevk ile”
Şabā püselik çenber beste	“Yār ile ateş mekân olsam da”
Şabā püselik zencīr beste	“O naḥl-i bāğ-ı leṭāfet amān”
Şabā püselik sengin semā‘ī	“Reng-i ruḥ-i gülzārı şāh eyledi”
Ḥişār püselik kār	“Rūy-i tū cām-ı tarab-ı gülgün bād”
Ḥişār püselik muḥammes beste	“Her sözüñ ‘uşşāka iḥsān”
Ḥişār püselik naķış semā‘ī	“Yine bezm-i ‘iyy vuşlat dil-i bī karāra”
Evc püselik çenber beste	“Ağlar iñler pāyine yüzler sürer”
Evc püselik semā‘ī	“Sāḳiyā mest-ü mudām eylesen”
Evc püselik muḥammes beste	“‘Ayb ider ḥāl-i dil-i āşufte samanım”
Evc püselik semā‘ī	“Koy açılalım bilsin her razımı”
Şehnāz püselik beste	“Bir devlet için çarḥa”

Şehnâz püselik şarkı	“Ben mübtelâ oldum saña”
Ṭâhir püselik semâ’î	“Söyleyiñ ol yâre benim”
‘Acem kürdî şarkı	“Bir güzele bende gönül”
Müste‘âr şarkı	“Göñlümi bend itdi ol mâh”
Mâye zencîr beste	“Olmamak zülfüñ esîri”
Beyâtî semâ’î	“Her dem idüb meyl-i cefa”
İşfahân şarkı	“Âşık olalı sen yâre göñül”
Ḥicâz nakış düyek	“Ey çeşm-i âhû hicr ile”
Ḥicâz zencîr beste	“O mâhitâbı ‘aceb gösterir mi”
Ḥicâz nakış semâ’î	“Yine neşe-i muḥabbet dil-ü cânım”
[22 ^b]	
Ḥicâz şarkı	“Ben bilmedim baña no’ldu”
Ḥicâz şarkı	“Aşkıñla ben ey nazenin”
Ḥicâz şarkı	“Bahârîñ zamânı geldi”
Ḥicâz şarkı	“Seyr-i gülşen idelim ey şîvekâr”
Ḥicâz şarkı	“Ey bût-i nev edâ”
Ḥicâz şarkı	“Göñül durmaz şu gibi çağlar”
Ḥicâz şarkı	“Bir sevda geldi başıma”
Nişâbürek şarkı	“Bî-gânelik itdiñ bana”
Nevâ şarkı	“Müşkül oldu sūzişim itmek nihan”
Nevâ şarkı	“Gülzâra şālın mevsimidir”
Hüseynî şarkı	“Nazlı nazlı seküb gider”
Hüseynî şarkı	“Şu gibi çağladığım”

Hüseynî şarkı	“Şu gibi çağlarım ben”
Hişār semā’ī	“Hava güzel yine gülşende”
Gül’izār şarkı	“Rehā bulmadım zülfüñ telinden”
Gül’izār şarkı	“Bir vefā bir çeşm-i bî-dād”
Gerdāniye şarkı	“Bir dilberi sevüb bilmezim noldım”
Siphir nakış semā’ī	“Hālāt-ı dil-i beñzedemem”
Şehnāz zencīr beste	“Açıldı lāli ‘izārım”
Māye şarkı	“Sermest-i ğamım bāde-i hūn-i ciğerimden”
Māye şarkı	“Fırqatīñ hālīm perişān itdi”
Hüzzām zencīr beste	“Gören fütāde olur”
Hüzzām şarkı	“Derdimiñ dermānı sensiñ”
Hüzzām şarkı	“Ey gül-i bāğ-ı edā”
Hüzzām şarkı	“Bir nevcivānıñ hüsñ-ü cemāli”
‘Irāk beste devr-i kebīr	“Her zamān pîş-i nigānında”
‘Irāk nakış semā’ī	“Hasretle temām nāle döndüm”
Bestenigār beste	“İrişdi mevsim gül”
Bestenigār lenk fāhte beste	“Dil oldı şimdi meftūn”
Bestenigār nakış semā’ī	“Kurbān-ı tū zülf-i ‘anber eḡşān”
Bestenigār şarkı	“Ben seni sevdim seveli”
Beste ısfahān şarkı	“Bir bülbul-i bāğım ki”
Evc şarkı	“Ebrūlarınıñ zahmi nihandır”
Evc şarkı	“Bülbul āsā rūzu şeb kārım nevā”
Evc şarkı	“Söyleyiñ ol nev-civāna”

Evc-ārā şarkı	“Hüsnüñe mâil gönüm ezelden”
Evc-ārā şarkı	“Gel ey güzeller serveri”
Ferahnāk naķış semā’ī	“Dil-i bī-çāreyi mecrūh iden”
Ferahnāk zencīr beste	“Fiğān ider yine bülbul”
‘Acem ‘aşırān zencīr beste	“Meşām-ı hātırā bŷy-i”
‘Acem ‘aşırān semā’ī	“Ne havay-ı bāğ sāzed”
‘Acem ‘aşırān semā’ī	“Ey lebleri mül gonca yüzi gül”
Şevk-efzā çenber beste	“Ermesin ol şehiñ şevket-i”
Şevk-efzā naķış semā’ī	“Ser-i zŷlf-i ‘anberini yüzine”
Nühŷft şarkı	“Ey serv i nāz-ı nevresim”
Nühŷft şarkı	“Kaşdı o şŷhuñ yine āzāre mi”
Feraħfezā hafīf kār	“Görmemişdir böyle cāy-ı”
Feraħfezā berefşān beste	“Ey kaşı kemān tīr-i müjen”
Feraħfezā semā’ī	“Bir dilber-i rādide bir kāmēti”
Feraħfezā semā’ī	“Bu gice ben yine bŷlbŷlleri”
Feraħfezā şarkı	“El benimçŷn seni şarmış”
Köçek şarkı	“Ağladırılar güldirirler”

[23^a]

ZEL (٢)

Zihni Efendi: İsmi Ahmed olup İstanbul’uñ Kasımpaşa maħallesindendir. Hicretin on birinci ‘aşırına mensŷbdur. Beyātīden çenber uşŷlinde “Rāyic olmaz her zamān naķd-i temennā böyledir” bestesi onuñdur.

Zeki Mehmed Ağa: Sultān Maħmūd-ı Şānī’niñ muşāhiblerinden ve zamānıñ eñ yüksek tanbŷrīlerindendir. “Rāħatŷ’l-Ervāh çaldı göçdi Tanbŷrī Zeki” mışrā’ınıñ delāletiyle “1261” vefāt itmişdir. Ferahnāk pīşrevi bu zātın eşeridir. Ser-sāzende büyük ‘Osman

Beg bu zātın oğlu olup çocukluğında Zeki Ağa'nın istirhāmıyla Enderün-ı Hümāyün'a alınmıştır. (1)

Zekāī Efendi: “1240” senesinde Eyüb'de Cedīd 'Ali Paşa mahallesinde doğdu. Babası o mahallenin imamı Süleyman Hikmet Efendi idi. İbtidā babasından hatt ve İbrahim Zühdi Efendi'den hıfz-ı Kurān'a çalıştı. “1259” da hıfzını ikmāl ve hattdan icāzet aldı. İlk yazdığı levhalar gāyet güzel olup zamānının meşhūr hattatlarının takrīzlerini hāvīdir. Müte'ākiben Balçıklı Hâce 'Ali Efendi'den tasavvurāt ve taşrīfāta kadar 'Arabca okudu. Bir taraftan da ma'rūf Muştafa 'İzzet Efendi'den şülüs ve nesh meşğine çalışmakta idi.

(1) Zekī Mehmed Ağa mu'āşırı 'ulemādan Ketḥūda-zāde Efendi'ye hacca giderek tanbūra tevbe ideceğini söylemiş. Müşārun ileyh de şu yolda muḳābele itmişti. Zekī Ağa! Hacca git faḳat tanbūra tevbe itme! Hatta 'Arafat'da da çal dimiş ve ona meşnevīnin şu beyitlerini okumuştu.

Pes hekimān göfteend in lahnḥā

Ez devvārı çerḥ be-giriftim mā

Bānk-i gerdişhā-yı çerhest in ki ḥalk

Miserāyendeş be-tanbūr ü be-ḥalk

[23^b] Faḳat eñ büyük emeli mūsikī taḥşil itmekti. Bunun için Dede'nin talebelerinden Eyyübī Mehmed Beg'e mürāca'at itmişti. Mehmed Beg şakirdinin isti'dād-ı mūsikīsine ḥayrān ḳalarak terbiyesi için lāyık olduğu i'tināyı göstermiş ve Zekāī Efendi bir sene içinde on beş faşillik küçük bir üstād olarak yetişmiş 'aynı zamānda ufaḳ tefek şeyler yapmak şüretiyle bestekārlığı da tecrübe itmiştir. Mehmed Beg rüfekāsından şadāret müsteşārı 'Ali Şefḳatī Efendi ve ma'rūf Dellāl-zāde ile haftada birkaç def'a Dede Efendi'nin meşğine devām idiyordu. Bir gün Dede'nin arzusuyla Zekāī Efendi'yi ve diger talebesi Hāfız Hamdi'yi üstādın nezdine göndermişti. Dede Zekāī Efendi'ye birçok şeyler okutdu. İsti'dād ve ḳabiliyetini pek begenerek kendisinden meşke teşvīḳ itti. Zekāī Efendi'yi bu şüretle Dede'den ta'līme başlamış ve ilk olarak Zāḥāryā'nın “Çeşm-i meygūnun..” segāh bestesi ile hicāzdan “Ey çeşm-i āḥū..” nakışını ve nühüftten “Bende oldı gül...” şarkısını öğrenmişti. Müte'ākiben Dede'nin teşvīḳıyla “Dil ḥasret vuşlūn ile talan gel efendim” mısrā'ıyla başlayan sūzidil ağır semā'iyi besteleyerek üstādın nazar-ı taḳdīrini celb itdiği ilk ağır eşeri budur.

“1261” senesinde Mısırlı Fāzıl Muştafa Paşa’nın dāiresine intisāb iderek Mısır’a gitdi ve orada “Şeyh Şehābe’d-dīn” nām ‘ālimden mūsikī-i ‘arabī uşūllerini öğrendi. Paşa yazları Bahāriye’deki yalısında geçiriyordu. Mehmed Beg’de ihtiyārılığı münāsebetiyle tekā’üd idildiginden Zekāī Efendi’yle Bostan İskelesi’nde bir kâhvede meşke devām iderlerdi. “1280” de pederi vefāt itdiginden Mihr-i-şāh Sulţān ibtidāī mektebine yazı hāceliğine başladı.

“1281” de mevlevīlige intisāb iderek Yeñikapu şeyhi ‘Osmān Şalāhi’d-dīn Efendi’den sikke aldı. “1287” de Muştafa Fāzıl Paşa’nın arzusuyla sūzidilden bir āyin-i şerīf bestelemiştir ki bu ancak “1309” da Bahāriye Mevlevīhānesi’nde okunmuştur.

[24^a] 1292’de Fāzıl Muştafa Paşa vefāt itdi. 1302’de Bahāriye Mevlevīhānesi kudūmzen-başılığına geçdi. 1305’de Dāruşşafağa mektebi mūsikī hācesi ta’yīn idildi. 1310’da irtihāl iderek Kāşkarī Dergāhı şerīfi hāziresine defin idilmiştir. Dede’den sonra āsārının çokluğu i’tibāriyle Zekāī Dede gelir. “āyīn, na’at, ilāhī, dūrāk, kār, naķış, murabba’, semā’ī, şarkı” olarak pek eser bestelemiştir. Ba’zılarının iddi’aları gibi eserlerinin ilāhī tarzını andırdığı toğri degildir. Bugünkü üstādların pek çoğu üzerinde haķķ-ı taa’lūmi olduğundan Zekāī Efendi’ye eslāfın eserlerine vāsıta-i naķil olmuştur. Ve bugünkü mūsikīimizde maḥsūs bir te’şīri vardır. Mevlevīlige intisābından sonra münḥaşıran āyīn-i şerīf bestelemekle iştikāl itdi. “Māye, ısfahān, şabā zenzeme, sūzināk” maķāmlarından mütē’addid āyīn-i şerīfleri olub hepsi de güzeldir.

“Beyātī pūselik, hicāz ‘aşīrān” terkībleri ibdā’ iden Zekāī Efendi’dir. Noṭa bildiği hālde eserlerini yazmağa lüzum görmemişti. Faķaṭ şedit zekāsına bakılsın ki ḥāfızasında iki biñe yakın eser vardı.

[25^a] 1338 – 24 = 1314

Rāşid Efendi: Baba Rāşid nāmıyla ma’rūf olub Mızıka-i Hümāyūn yüz-başılığını itmiştir. Enderūndan Latīf Ağa’yla beraber baş-çavuşlukla naķil itmiştir. Meşhūr bir neyzen ve meşhūr bir bestekārdır. Ħampārsūm noṭasını Ermenilerden daha iyi bilirmiş. İlk meşķini mütē’ākīb Oskiyān’dan çok istifāde itmiştir. (Beyātī sāz semā’īsi Oskiyān’ın yegāne eseridir.) Aşlen Üskūdārlıdır. Yigirmi dört sene evvel vefāt itmiştir. Baba dimeleri bektāşī şeyhi olduğundan tolayıdır. Üskidār’da Aḥmediye’de sākin idi.

Receb Çelebi: İstanbulludur. Babası taşcı olduğundan taşcı-zāde nāmıyla ma'rūfdı. Avcı Sultan Mehmed zamânında yaşamıştır. Yüzden ziyāde murabba', nakış ve şarkı bestelemiştir ki en meşhûrları: Muḥayyerden evfer uşûliyle "*Fikān kim ḥaste-i hicrānın ol şūḥ cihān bilmez*" İrākdan şakıl uşûliyle "*Lütf-ü hevā benim siḥr-i bād-ı nev bahar*" murabba'larıdır.

Receb Çelebi: Bu da Avcı Sultan Mehmed zamânında iştiḥār itmiş üstādlardandır. İstanbulludur. Evvelce eşnāflıkla meşğûl olduğu ḥâlde mûsikî öğrendikten sonra sesiniñ güzelliğiyle tanılmış, ḥuzûr-ı pâdişāhîde birçok faşıllar yaparak zāt-ı şāhāneniñ taḳdîrini kazanmıştır. Müşârun ileyh en fa'al bestekârlardandır. Biñi mütecāviz eşer vücûda getirmiştir ki en meşhûrları: Hüseyñiden evfer uşûliyle "*Bûs eylemedir dehānıñ niyetimiz*" Uşşâkdan nîm devir uşûliyle "*Dil-i ğam ülfetiñ bir kerre mesrûr olduğın görsek*" murabba'larıdır. "1113" bahren Mısır'a giderken yolda vefāt itdi. (Evliyā Çelebi'de ismi geçen meşhûr Ḥānende Receb Çelebi'niñ bu ikisinden hangisi olduğunu kestiremedim)

Rıza: İsmi Muştafa'dır. Beşiktaşlı olup ikmāl-i taḥşilden sonra nakşibendî tarîkine intisāb itmiş ve Şeyḥ 'Arab-zāde 'İlmî Mehmed Efendi'den inābe alarak Sinan Paşa Medresesi'ne şeyḥ olmuşdu.

"... şî'ir, inşā ve 'ilm-i mûsikîde ḥazz-ı mevfûru vardı. (1)"

Reşid Çelebi: İstanbullu olup Sultan Aḥmed-i Sālis devrinde iştiḥār itmiştir.

(1) Sālim Tezkiresi'nden

Reftār Kalfa: Sultan Maḥmūd-ı Evvel'in cāriyelerindendir. Sîne kemānı çalarmış ve birkaç semā'î ve pîşrev bestelemiştir.

[26^a] Eski saray teberdârlarından iken Enderûn'a alınmış ba'dehu çerāğ çıkarılarak Damad İbrahim Paşa tarafından kağıd emîni ta'yîn olunmuştur. Vefâtı 1142 dedir. Eşerleri: Râstdan fer' uşûlünde "*Şol kaṭre-i eşkim ki āḳār kân arasında*" Baba tâhirden semā'î "*Şun sāğarı sākî baña mestāne disünler*"

Rāif Maḥmūd Efendi: İngiliz Maḥmūd diye ma'rūfdur. Anbar emîni İsmā'il Efendi'niñ oğlu olup Yusuf Āgāh Efendi Londra elçisi iken ma'iyetinde baş-kātib olarak

bulunmuş İngilizce öğrenmiş ba'dehu sırasıyla Donanma-ı Hümāyūn Müsteşarlığı, Begligcilik, Reīsü'l-Küttāblık yapmış ve nihāyet karadeniz bogazının tahkimine me'mur olarak kabağcı 'ișyānında yamaklar tarafından şehīd idilmiştir. "1222" Esāsen mūsikīšinās bir zāt olub "... bir muḳteżāy-ı hūkūm nev civānı ṭanbūrzenlik taḥşīliyle fenn-i mūsikīde mümtāz ve zātında şadā ve edāsı hoş ve dil-nüvāz olduğundan Ṭanbūrī Maḥmūd ... (1)" diye ma'rūf idi.

Rıf'at Beg: Sultān Maḥmūd-ı Şānī'niñ muşāhiblerinden ma'rūf mūsikīšinās Şehlevendim 'Abdullah Ağa'nın oğludur. Bidāyeten ḥazīne koğuşundan ve saray cündīlerinden olduğu hālde bir teşādūf sevkiyle tebdīl-i meslek itmiş ve mūsikīye çalışmıştır.

1235 senesinde pādīşāh ḥazretleri gülḥāne köşküne gelerek ḥuzūrunda top oynatırdı. Merāsım ĩcābı bir şarkı okumak lāzım geliyormuş, Rıf'at Beg güzel sesli olduğundan pādīşāhın müsā'adesiyle Şā'ir Vāşif Beg tarafından yazılıb Baş-çavuş Sa'dullah Ağa'nın bestelediği "*Ey keremkānı şeh-i 'ālī-cenāb, zerre-perversiñ mişāl-i āfītāb*" püselik şarkıyı okumuş ve pek beğenen pādīşāh Rıf'at Beg'in atlı şınıfından tefriḳini emir eylemiştir. Bu şüretle çavuş mülāzımı olarak 1242 de çavuşluğa terfī' itdi.

Meşhūr eșeri (*Ateş-i 'aşkıñ seniñ ey mehlika*) şarkısıdır. Ma'rūf Rıf'at Beg'den tefriḳ için "Büyük Rıf'at Beg" nāmıyla meşhūr idi.

(1) Cevdet Tezkiresi'nden Dīvān-ı Muḥasebāt evrak oḫasında Zühdi Beg

[26^b] **Rāsih Efendi:** Enderūnlı mehter-başı 'Osmān Ağa'nın oğludur. Çocukluğunda saraya alınmış ve çuḳadār aḡalığa kadar irtifā itdikden soñra ḥüdāvend-i gār eyāleti nān-pāresiyle çerāḡ çıkarılarak 1253'de vefāt itmiştir. "*Mūmā-ileyh ilm-i mūsikīye āşinā bir şā'ir bī-hemtā idi.. (1)*"

Rıf'at Beg: Müteahḫir bestekārlarımız içerisinde āşārının mütenevvi'i ve güzelliği i'tibāriyle Rıf'at Beg'in mevki'i büyükdür. Pederi meşhūr ṭanbūrīlerden "Keçi 'Ārif Ağa" olub annesi Ḥadīce Ḥānım da ma'rūf Dede Efendi'niñ kızıdır. Rıf'at Beg'in mūsikīšinās bir 'āileye mensūbiyeti ve bundan mülhem bulunması muḥaḳḳaksa da Dede'den bizzāt istifāde itdiğini mes'elesi bugün pek añlaşılmamıştır. (1) Bunları tenvīr idecek ḳayıdları elde itdikce ayrıca 'ilāve ideceğim. Ve ser-müezzinliği pek küçük Mūziḳa-i Hümāyūn'a dāḫil olarak ḳaṭ'-i mūrātible mir-alaylık rütbesi iḥrāz itmişti.

Saray-ı Hümāyūn'da “Hacı ‘Ārif Beg, A‘mā Sebūh, Hāşim Beg’lerde” birlikte bulunmuş ve şüphesiz bu zevâtdan pek çok istifade itmiştir. Esâsen Dellâl-zâde çıraklarındandır. Kendi Mûsika-i Hümāyūn’dan başka, Tophâne mûsıkasında ve Topkapu sarayında vazîfedârdı. Pek çok kimseler ve bilhassa meşhûr Bol-âhenk Nûri Beg üzerinde hakk-ı taa‘llûmi vardır. Ğarîbdır ki Nûri Beg, Rıf‘at Beg’in hastalık ve ihtiyârlığı sebebiyle vazîfesinden teka‘üd idildiği zamân hâcesine ihtilâf için lâzım kalan maķāmâta müraca‘at küstaşlığında bulunmuşdu.

Rıf‘at Beg Sulţan ‘Abdûlmecîd zamânında Mûsika-i Hümāyūn kumandânlığında bulunan Hasan ‘Ākif Beg’in kerîmesiyle teehhül itmişti. Yazları kâin pederiniñ Şariyer’deki kışları da Tophâne’deki evlerinde oturırmış.

(1) Faţin Tezkiresi’nden

Bol-âhenk Nûri Beg ilk meşķlerini Dede Efendi’niñ kızından almışdır. Bu kadıncağız Tophâne civârında oturuyormuş. Bu Rıf‘at

[27^a] Şariyer’de ikâmeti zamânında mücâviri Hasan Başri Beg’in evinde talebeleriyle toplanarak meşķ iderlermiş. O zamânlar bu gibi ictimâ‘lara müsâ‘ade idilmediği hâlde pek mer‘iyyü’l-hâţır bir zât olduğundan kimse müdâhalede bulunmağa cesaret idememiştir.

Sulţan ‘Abdûl‘azîz’in kendisine büyük teveccühleri vardır. Hatta Mısır seyâhatinde yanından ayırmamışdır. Yalnız bir def‘a küçük bir sebebden muğber olarak bir sene kadar hânesinde ikâmetini emir itmişti. Sulţan ‘Abdûlhamid zamânında bu zâta ehliyetiyle tenâsüb mu‘âmele gösterilmemiştir. Bî-çâre soñ zamânlarında müflîc olduğundan şol tarafını kullanamaz hatta sağı ile uşûl tutarmış. Hastalığın gitdikçe ilerlemesi üzerine nâm taşşîşâtıyla teka‘üd idilmiş fakat muntazaman i‘tâ olunmadığından soñ dem hayatında dūçar-ı zarûret olmuşdur. Vefâtı takrîben “1313” 306, 305 dedir. Yahyâ Efendi Dergâhı’na defin idilmiştir.

Noţası pek kuvvetli imiş. Bir aralık noţacı Emin Begle âşârınıñ ba‘zılarını başdırmış. Ve bunların bir kısmını evlâd-ı şühedâ menfa‘atine Yıldız’da tesîs idilen sergiye terk itmiştir. Kıymetdâr noţa ve mecmû‘aları vefâtını müte‘âkıb Cihângir harîķinde yanmıştır.

Güzel lavta çalarmış. Bestelediği eserlerin güftelerini çok def'alar mu'allim Ferîd ve Şūrâ-ı Devlet a'zâsından ma'rûf Sa'îd Beg'lere yazdırırmış.

Notalarını ekseriyetle güzel yazdığından tolayı Topḥâne mûsikâsından biñbaşı Rızâ Beg'e yazdırırmış. Az köse şakallı, mütedeyyin, nûrânî sîmâlî bir zât imiş. Hatta resim aldırmayacak derecede 'an'ane-perest idi. Yañlız sarayı ziyâret iden bir İspanya heyet-i mûsikâsının ricâlarına tayanamayarak elbise-i resmiyesi ile bir resmini aldırılmışdır.

Beg'in ya vâlidesi ya teyzesidir. Her iki ihtimâle göre Rıf'at Beg'in bu kadınlardan feyz-yâb olduğunu kabûle bir mâni' yokdur.

[27^b]

ZE (ٴ)

Zeyneb: Bu kadın Kaşamonılı ve ma'rûf bir şâ'ire idi. Edebiyât târiḥleri hayatından ve âşâr-ı edebiyesinden bahş idiyorlar. 'Aynı zamânda mûsikîşinâs imiş! Tezkire-i Hacı Sehî Beg *"İlm-i edvârda ser-âmed, fûnûn-ı şî'irde bî-mânend nice ma'ârife mâlik ḥâtundi.."* diyor.

Zârî: Bolı civârında "Mudurnı" kaşabasına mensûb eski bir ṭanbûrîdir. (1) "Taḡrîben sekizinci 'aşrın nışf-ı evvelinde" 'Aynı zamânda mütevassıt iktidârda bir şâ'ir imiş.

Zâḥâryâ: (2) Müte'addid bestelerinin delâletiyle kudret-i şan'atkârına meftûn olduğumuz bu büyük şan'atkârın tercüme-i ḥâlini pek mübhem biliyoruz. Kısmen elde idebildiğim ma'lûmât da muhteren Rauf Yektâ Beg'in 'inâyetiyle mümkün olabildi. Üstâd Rumca yazılan ve Rum mûsikîşinâslarından mücmelen bahş iden bir risâlenin delâletine 'aṭfen Zâḥâryâ'nın Fenâr Patrikḫânesi'nde kilisâ muḡannîsi olduğunu Ḥânende Zâḥâryâ nâmıyla mu'anven olup içeri ve tışarı mûsikînin ḥâ'iz-i ihtîşâsı bulunduğunu söylüyor. "İçeri mûsikîsi ta'bîriyle kilisâ mûsikîsi murâd idiliyor." Ayrıca bu adamın kürkcülükle meşḡûl olduğuna dâir bir rivâyet vardır. Onuncı birinci 'aşr-ı hicrinin nışf-ı evvelinde ber-hayât bulunmasını muhtemel görüyorum. Âşârının müte'âkıben üstâdlarımız tarafından ta'dîl ve tezyîn idildiği de vârid görölüyormuş. Çünkü Rauf Yektâ Beg patrikḫâne'de mevcûd olup "Geyveli" nâm muḡannî tarafından yazılan

(1) "... Ḥûb sâzende-i naḡme-sâz ve nevâzende-i ṭanbûr-nevâzdır ki naḡme-i ṭanbûrî rūḥunda bûlbûl-i naḡmeveri silinmez ve sūrûd-ı rûdî katında mürḡân sihri'nin sâz-ı cıfri aşla ötmez, ekşer evḡâtta hem-dem-i bezm-i rindân ve maḡrem-i meclis-i yârân olup..."
Laṭîfî Tezkiresi'nden

(2) Takrîben Sultân Ahmed-i Sâlis zamânında, ma'rûf bir tanbûrî olub "Cemil Beg" nâmında bir bestekârın hâcesi imiş.

[28^a] ba'zî âsârının nohalarını gözden geçirmiş ve hüseyinî besteyi başka bir şekilde görmüştür. Güftelerin taksimini meşhûd intizâm Türkçe'ye derin bir vukûfî istilzâm itdirir. Âhâd-ı nâsdan bir Rum olan Zâhâryâ'nın bu meziyetini taşıdığı güç fehim idebiliriz. Bunun için üstâd -Rauf Yektâ Beg- Zâhâryâ'nın kayd idilen eserlerin soñradan rötuş idildigini iddi'â itmesini mücib görüyorum.

Eşnaflıkla iştiğâli mümkündür. Bugün bile 'aynı sınıfa mensûb adamların sık bulunmadığından bu vazîfeyi îfâ itdiklerine şahiddir. Çünkü Kilisâ muğannîleri ruhbân meslegine mensûb degildirler.

Zâhâryâ ile Cemil'in 'aynı kimse olduğu ve Türkler arasında "Mîr Cemil" nâmıyla yâd idildiği hakkında ayrıca bir rivâyet vardır. O zamânlar maḥlaş isti'mâlinin revâcda olması bu ihtimâle hak kazandırıyor. Bunu te'yid edecek daha kuvvetli bir delil vardır ki bu da her iki nâmda zâtlara 'atıf olunan eserlerin birbirlerine pek beñzemesidir.

Hatta ısfahân faşında ma'rûf "*Leyle-i zülfûn*" bestesi Zâhâryâ'ya 'âid olub "*Karâr itmez*" mısra'ıyla başlayan o güzel semâ'ide Mîr Cemil'e 'atıf olunur. Çünkü o zamânki bestekârlığımızda şahısların nâm yapması ri'âyeti elzem bir kâ'ide şayıldı.

[28^b]

SİN (س)

Sâgarî: Edirnelidir. "Sekizinci 'aşr-ı hicrîde" Aşıl ismi Qazzâz 'Ali imiş. Şâ'irler arasında hicviyeleriyle tanılmışdı. Meslekdâşlarından birçokları gibi mey ü maḥbûb düşküni, güzel şatranç ve tâvla oynar, nûkte-perdâz bir zât imiş. Mûsikîye derece-i 'alâkası hakkında Faṭin'de 'aynen şu şatırlar vardır: "*Bir sâzende-i berbat-i sürûr-ı nağme-ârâ idi. Nağme-sâz sihr-perdâzı Hârût ve Mârûtı gökden indirirdi. Ve zaḥme-i sürûrın zühre-i zehrâya beñzirirdi. Pîr-keş maḥbûb meysiz ve def neysiz olmazdı...*" Sehî Beg'e nazaran meşhûr Hânende Şemsî ve Sâzende Bor Beg'le düşüb kalķarmış. Fakat çaldığı bir berbat olmayub kopupuzdur. (1) Hezeyâna 'âid bir dîvânı vardır. Şi'irinden bir numûne

Çeng-i ḥamîde- kâmete döndü kaddi henüz

Ne sâzı kodı Sâgarî elden ne sâgarı

Sultân Korkud: Müşârun ileyh hâzretleri de hanedan-ı ‘Osmânî a‘zâsından birçokları gibi şâ‘ir ve mûsikîşinâs idi. Hakkında Sehî Beg diyor ki: “‘İlm-i edvârda dahî mâhir ve her nev‘ sâzı çalmağa kâdir, hatta kendi ihtirâ‘âtından “gidâ-yi rûh” adlı bir sâz taşnîf itmiştir. Ehli katında mu‘teber u maḥbûb olan hoş-âvâz düşmüşdür..”

Laṭîfî de: “.. ‘alel huşûş ki ‘ilm-i edvârîñ ve fenn-i mûsikârîñ ibdâ‘ında bî-bedel

(1) “... eline kôpuz alub perdesini yüzden götürüb çalmağa başlayıcak Zühreyi gökden yer[e] indirüb bî-ihtiyâr rakş-ı semâ‘a...” Sehî Beg‘den

[29^a] ve ‘ilminde sâhib-i muḥammildi...” diyor. Sultandan kaç‘ emir iderek hacca gitmiş ve iḥrâm giymişdi. Bu münâsebetle “Ḥarîmî” maḥlaşını ihtiyâr itmiştir. Güzel eş‘arı vardır. (1) Şehâdeti () dedir.

Sütci-zâde: İstanbullıdır. İsmi ‘İsâ idi. Elli kadar eşeri olub meşhûrları:

Mâhûrdan devr-i revân uşûlünde “Dil-i sūzânı ol şūh-ı kemân-dârum nişân eyler”

‘Aşirândan evfer uşûliyle “Naḥl emel sebz olmadın geldik bu dehriñ bağına”

“1047” de vefât itmiştir. “Kıla meḥâfil cennetde Sütci-zâde maḳâm” vefâtına târîḥdir.

Seyyid Nûḥ: Diyârbekirlidir. Vefâtı (1126) dedir. (Nûri Şeydâ Beg bir maḳâlesinde Konyalı olduğunu ve (1066) vefât itdiğini yazıyor. Faḳat evvelki kayıd daha toğrıdır.) Bu zât Meḥmed-i Râbî‘ ve Aḥmed-i Şâliş zamânında mevḳi-i iştiḥârda bulunmuş ve zamânımıza birçok eserleri intikâl itmiştir. (Aṭrabü‘l-Âşâr otuz kadar eser bestelediginden bahş idiyor.) meşhûrları:

Baba ṭâhirden hâvî uşûlünde “‘Aşḳıñ yolunda menzil-i maḳşûda yetişem”

Hüseynîden nîm fâḥte uşûlünde “Muşḥaf dimek ḥaṭâdır ser şafḥa-i cemale”

Hümâyûndan semâ‘î uşûlünde “Şeb cünûn-i dil dimāgam râ perişân-kerde bûd”

Tâc ü kabâyı terk idüb ‘üryân olayum bir zamân

Ġurbetde seyrân eyleyüb mihmân olayum bir zamân

Çeng ü rebâbîñ soḥbeti muṭrib temâm oldu hemân

Bezm-i belâ da ney gibi nâlân olayım bir zamân

Gāh düşünüb gāhī durub geh gülüben gāh ağlayub

Gāh kan yudub serhoş olub sekrān olayum bir zamān

(yan) Nūri Şeydā Beg ayrıca Şeyhü'l-İslām Hüsām-zāde 'Abdurrahman Efendi'niñ dāiresine intisāb iderek mevķūfāt hāceligini elde itdigini yazıyor. Kendisi şahīhü'n-neseb bir seyyid imiş.

[29^b]

Ṭāhirden çenber uşūlinde “Nesīn-i bül-heves gīsūy-i cānānımdan el çeksun”

Ṭāhirden semā'ī uşūlinde “Ne hevāy-ı bāğ-ı ruhsār men esīr-i zūlf-i yārem”

Şehnāzdan çenber uşūlinde “Bezm-i meyde sākiyā devr eylesün mül gül gibi”

Nühüftiden darb-ı feth uşūlinde “Tā kim haṭṭıñ eh māh cebīnim yüze çıkdı”

Sulṭan Selim: Velādetleri “1175” cülūsları “1213” dedir. Pādişāhlarımız arasında şā'ir ve mūsikīşinās olarak mümtāz bir mevķi'leri vardı. Vālideleri “Mihr-i Şāh” sulṭāndan tevārūş itdikleri ḥassās ve mütevāzi' bir ṭabī'at bu şan'atlarda i'tilāsına pek yardım itdi. Şehzādelik zamānlarını mu'tād olduğu şüretde sarayın kafes oṭalarında geçirmişler ve ḥayātlarının bu safḥası mūsikī iştigālī ile geçmiştir. Güzel ṭanbūr ve birazda ney çalar, kudret-i şā'irānesi ḥayli yüksekdi, ta'lik yazmaḳda mahirdi. (1) Mūsikī-i şavtını İmam Kırımlı Kāmil Efendi'den ve ṭanbūrı da Īsāk'dan öğrenmişlerdi. Cülūslarını müte'ākib resmī iştigālleri arasında bizzat mūsikī ile meşgūl olamamışlarsa da erbābını ḥimāye şüretiyle bu şan'atın i'tilāsına ḥādım olmaḡdan geri kalmamışlardı (2) Şan'atda pek mütevāzi'miş!

Ḥikāye idildigine göre şevķ-i ṭarabdan besteledikleri bir murabba'ın ḥaṭa-ı laḥn-i Vardakosta Aḥmed Ağa tarafından Īzāḥ idilmiş ve infi'ālī āşarı göstermeyerek mütebessimāne dinlemişlerdi. Bir def'a da Ṭanbūrī Īsāk müretteb olan faşla geç yetişir. Nöbetçi zenci āhenk yapılan oṭaya girmesine māni' olmak ister. Meseleyi işiden Sulṭān Selim ḥiddetle:

- Kör fellāḥ! Seniñ emşālīñ her gün gemiler tolosu Sudan'dan geliyor. Īsāk 'aşırlarda bir gelir diyerek ṭanbūrīniñ idḥālını emir itmiş ve içeri girdiği zamān ḥātırını tatyīb eylemiştir. Sulṭān Selim iyi bilmesine ve iyi düşünmesine rağmen resmī ḥayātında

muvaffak olamadı. O da ihtimal ki fazla şan'atkar rûhı taşımasının bir neticesidir ki hilm ve sükûnetiniñ kurbânı oldu.

(1) Şi'irlerinin en güzel numûneleri 'Aṭā Beg'in Enderûn Tārîḥ'inde yazılıdır.

(2) "...Şi'ir ve inşāya ve fenn-i mûsikîye rağbet-i hümâyûnları olduğundan zuraḫā ve şü'ara meyḏān aldı ve fenn-i mûsikî pek ziyāde revaḥ buldı..." Cevdet Tārîḥ'inden

[30^a] Ğarîb bir tecellîdir ki üzerine kâtiller hücum itdiği zamân kendisini nâyiyle müdāfa'a itmek istemiş ve sonra Allah diye feryād itmiş, 'akabinde ğaddārâne şehîd edilmişdi. "1123" Muhit bu büyük pâdişāhı ve meâşir-i müteceddidānesini söndirmekle izhār-ı küfrân itdi. Fakat bir şā'irimizin didiği gibi Sulṭan Selim'i "...Diyār-ı şan'at təcîdārlığından.." henüz kimse iskāt idememiştir.

Sulṭan Selim büyük bir bestekârdı. Ekserîsi şehzâdelik zamânlarına 'âid olmak üzere müte'addid güzel eşerleri vardır. Mevlevîlige ve Hâzret-i Pîr'e büyük merbûtiyeti olduğundan ma'rûf Ğalib Dede'niñ iltimâsıyla Kulekapısı Dergāhı'nı ta'mîr itdirmiş ve eşnâ-i küşâdında okunmak üzere bir sûz-idil-ārâ âyîn-i şerîf bestelemişlerdir ki eşerlerinin en güzellerindendir. Bunu bizzat muşâhib Vardağosta Aḥmed Ağa'ya meşḫ itmişler o da âyînḫân dedelere geçerek resm-i küşâdda merâsim-i maḫşûşa ile okunmuştur. Mûsikîmiz Sulṭan Selim'in eşer-i ibdâ'ı olan birçok mürekkeb maḫâmları ihtivâ ider.

[Sûz-i dil-ārâ, râst, pûselik, ḫüseynî maḫâmlarının mezciyle vücûda getirilmiş bir terkidir. Hûzzâm-ı cedîd, ḫicâzeyn, ısfahānek-i cedîd, 'arâzbâr pûselik, nevâ kürdî, gerdâniye kürdî, ḫüseynî kürdî, şevḫ-i tarab]

Şoñ maḫâmıñ Sulṭan Selim tarafından vücûda getirildiği meş'elesi ihtilaflı ise de zât-ı hümâyûnları tarafından yapılan besteniñ güftesi ki:

Perçem-i gül-pûşiniñ yâdıyla feryād eyledim

'Andelib-i bâğa feryād ile imdād eyledim

Eskidir âğāze-i ḫâlet-fezâ-i bûlbûlân

Bâ'îş-i şevḫ-i tarab bir nağme îcād eyledim

cümlesiyle nihāyet bulur. Şon mışrā'ı bu maḳāmıñ da ḥazret-i pādīşāḥ tarafından ibdā' idildigine delil 'ad olunmaḳdadır.

Sūz-idil-ārānıñ bütün eşerleri kendilerine 'āid idi. Yalnız mūsikīşināslerden Ḥāfız Efendi'ye “Seniñ de bir eşeriñ bulunsun!” iltimāsıyla bir şarkı besteletdirmiştir. Faḳat irtihāllerini müte'ākib başka eşerler 'ilāve olundu. Sulṭan Selim küme faşlını ekşeriyā Ṭopkapu sarāyında ki serdābda yapıdırırdı. Bu pek müferreḥ dāire olub dört köşe bir şofḥa ve cenaḥlarda birer oṭadan mürekkeb imiş. Gerek bu serdāb ve gerek civārındaki çemşirlik - güya burada her gün şafaḳ vaḳtinde peri pādīşāḥları dīvān [30^b] tertīb iderek ma'ıyyetine emirler virirmiş! - Rum ili şimend ü feriniñ güzergāhına teşādūf eylemesi cihetiyle Sulṭān 'Abdül'azīz'in müsā'adesiyle ḳaldırılmışdır. Sulṭan Selim'in Ḥāşim Beg mecmū'asında mevcūd eşerleri şunlardır:

Sūz-idil-ārā pīşrev

Sūz-idil-ārā sāz semā'isi

Sūz-idil-ārā ḥafīf beste “Çin-i giysusuna zencīr-i teselsül didiler”

Sūz-idil-ārā ḍarbeyn beste “Kemān 'aşḳını çekmek o şūḥun ḥayl-i müşkülmüş”

Sūz-idil-ārā semā' i “Āh gönül cur'amıyız kār-ı penāh eyleyim”

Sūz-idil-ārā semā' i “Āb-u tāb ile bu şeb ḥāneme cānān geliyor”

Rāst cedīd ḥafīf beste “Çeksem o şūhı sīneye ḥülyālarım gibi”

Pesendīde çenber beste “Her ne dem sākī elinden sāgar 'işret gelir”

Pesendīde semā' i “Zīver-i sīne idüb rûḥ revānım diyerek”

Büzürk ḥafīf beste “'Aşḳıñla hevālandım bigāneligim gel gör”

Māhūr şarkı “Gel açıl gonca-i dehen zevḳ idecek günlerdir”

Māhūr şarkı “Sen şebḥ-i ḥüsn-ü behāsıñ”

'Arazbār şarkı “Oldı gönülüm saña mail”

Şehnāz şarkı “Bir nev civāne dil mübtelādır”

Muḥayyer sünbüle semā' i “O demlerdir ki idüb hemdem-i ülfet beni”

Muḥayyer sünbüle şarkı	“Bir yoşma şūḥ-ı dil-rubā”
Püselik şarkı	“Bir pür cefā hoş dilberdir”
Şehnāz püselik şarkı	“Bugün bir bī-āmān gördüm”
Tāhir püselik şarkı	“Güzel gel meclise تنها”
Hüzzām şarkı	“Gönül virdim bir civāne”
Şevk-i tarab zencir beste	“Perçem-i gül-püşunuñ yadıyla feryād eyledim”
Şevk-i tarab şarkı	“Kıpıldım ben bir civāne”
Şevk-efzā şarkı	“Ey serv-i gülzār-ı vefa”

[31^a] **Sulṭan Maḥmūd:** Pādişāh şehīdi kışa bir fāşıla ile Sulṭan Maḥmūd iḥtilāf itdi irtihālleri “1255” dedir. İyi bir ḥattat mutavassıf bir şā’irdi. Mūsikīye şāyān-ı taqdīr vukūf ve maḥbūbiyetini; bu şan’atın devr-i selīmi de ki revnaq ve kemānı muḥafazaya ḥādım oldı. Bu himmeti izhāra sebep olan sāk; şehzādeliklerini mūsikīşinās bir muḥitde geçirmekden ziyāde bizzat Sulṭan Selim tarafından terbiye-i mūsikīyeleriniñ istikmāline çalışılmasıdır. Cevdet Paşa bunu taşriḥ itmemekle beraber Selim-i Şāliş Ḥazretleriniñ erkek evladdan maḥrūmiyeti cihetiyle şehzādeyi veled-i şahī ‘ad iderek şamīmī ḥasbiḥāllerde bulunduğunu kayıd idiyor. ‘Atā da şu şariḥ ma’lūmāt vardır:

“‘Amm-i ekremleriniñ fenn-i mūsikīde müsellim olan ma’lūmātlarından āvān inzivālarında ekşer evkātinde beraber bulunarak ḥüsn-ü ülfet ve bu fennden vesāir fūnundan istiḥşāl-i ma’lūmāta himmet buyurmuşlardır..”

Bu şatırların delāletiyle hüküm ideriz ki Sulṭan Maḥmūd’un bizzat Selim-i Şāliş’den mūsikī ve tanbūr meşq meşq itdigini iddi‘ā idenler toğrı söylüyorlar. Muştafa ‘İzzet Efendi’den ney öğrendigini rivayet idenler varsa da buña inanamayacağım. Çünkü Efendi mūmā-ileyh aşağıda yazacağım mufaşşal tercüme-i ḥālden anlaşılabacağı üzre cülusu pādişāhdan çok soñra genç bir talebe olarak Enderün-ı Hümāyūn’a alınmış ve orada ney meşq itmiş, ancak Sulṭan Maḥmūd’un soñ zamānlarında bu sınıfa yetişebilmişdi. Zāt-ı hümāyūnlarına ‘aid olub Hāşim Beg mecmū’asında mūnderic eşerler:

‘Acem püselik şarkı	“Aldı ‘aqlım yine bir nevres nihāl”

‘Acem püselik şarkı	“Ey sīne şāf-i la ‘l-i mül”
Evc püselik şarkı	“Nihāl-i gülbün-i hüs-n-ü ezelsin”
Evc püselik şarkı	“Düşdi göñlüm bir güzele”
Şehnāz püselik şarkı	“Ey dilber-i zengin edā”
Şehnāz püselik şarkı	“Göñlüm o şūh-i gül ‘izār”
Muḥayyer püselik şarkı	“Ey gonca-i nāzik tenim”
Müste‘ār şarkı	“Sevmez miyim ey şūh seni”
Hüzzām şarkı	“Güller açıldı geldi yaz”
Püselik ‘aşirān şarkı	“Pek ḥāhişi var göñlümün ey serv-i bülendim”
Ḥişār püselik şarkı	“Āmān ey şūh-u nāzende”
Şevk-i tarab şarkı	“Ey gül nihāl-i ‘işvezā”
Ferahfezā şarkı	“Sevdim yine bir mehveşi”
Şet ‘arabān şarkı	“Mānend-i meh itdi zuhūr”
Süz-idil-ārā şarkı	“Gülşende yine meclis rindāne donansın”
Süz-idil-ārā şarkı	“Nihāl-i kāmetin bir gül fidandır”
Nihāvend şarkı	“Gel ‘azm idelim bu gice gökşuya beraber”
Nihāvend şarkı	“Olmasun mı mübtelāsı serseri”
Māhūr şarkı	“Aldı ‘aqlım bir gonca leb”
Māhūr şarkı	“Ne ararsan sende mevcūd”
Beyātī şarkı	“Ey şāh-ı cihān eyleye ḥaḳ ‘ömrüñi efzūn”
Ḥicāz şarkı	“Söylemezmiydim saña ey gül ‘izār”
‘Ārazbār şarkı	“Nāz itme gel ey gonca fem”
Püselik şarkı	“Gül ‘izāra şalın gonca-ı zibāy-ı zamānsın”

[31^b] **Hacı Sa‘dullah Ağa:** Hacı Sa‘dullah Ağa nāmıyla ma‘rūfdı. Sultān Selim-i Şālīş’iñ muşāhiblerinden olub ba‘zılarının rivāyetine bakılırsa şehriyār müşārūn ileyh hāzretlerinin ḥaqq-ı te‘allūmi de vardır. Sesiniñ güzelliği ile meşhūr idi. Vefātı “1222”de dir. (1) Büyük bestekārlarımızdan birisi idi.

Beyātī ‘arabān ve segāh zemzeme faşıllarını bu zāt yapmışdı. Beyātī ‘arabān faşlınıñ ibdā‘ına sebep olan ġarīb macera herkesce ma‘lumdur. Sa‘dullah Ağa Mihr-i Şāh Sultān’iñ cāriyelerine meşğine me‘murdı. Birine te‘aşşuk itmiş ve çerağ çıkarılarak kendisine tenkihini istirhām eylemiş,

Faḫaṭ bu taleb vālide sultānı ḥiddetlendirerek: - Nān ve ni‘met düşmanı bu adam benim cāriyelerime göz dikmiş, arslanım (ya‘ni pādişāh) ḥaqqından gelsün! Diye taraf-ı pādişāhiden tecziyesini taleb itmişti. Sa‘dullah Ağa celb itdiği felāketden beyātī ‘arabān faşlını yapmak şūretiyle yakayı kurtarabilmiş, ḥatta maṭlūbu olan cāriyeye nāiliyetle talṭif idilmiştir. (2)

Sa‘dullah başka bir menkıbesi daha vardır. Vālide keṭhūdāsı Yūsuf Ağa’yla mu‘ayyen para muḳābilinde ‘ömriniñ yedi senesini şatmış, ve buña dāir Ġalaṭalı ḳāzısı Şeyṭān Emin Efendi tarafından bir ḥüccetde tanzīm idilmişdi ki mūmā-ileyh Yūsuf Ağa’nıñ ḳabākcı meşelesinde Brūsa da i‘dāmını mūte‘ākib metrūḳatı meyānında elde idilmiş ve kesi ḥayretde bırakmışdı. Cezā’ olarak Emin Efendi nefy idildi ve bundan bahş iden Cevdet Paşa diyor ki:

“... Vāhib ‘ul‘aşr Sa‘dullah Ağa muşāhib zümresinden begāyet mūsikīşinās ve hoş-āvāz ve zātında ‘aql-ı dirāyet şāhibi ve “Penbe-ḥāre”(1) şarkısında nāzım ve mürettibi olub hele ol yādigār bu takrīble bir miḳdar meblağ almağ ġarażıyla irtikāb eylediği te‘vīline şalāhiyeti vardır. Nitekim ‘Arablar bir ḥīle yap bin akçe al dirler lākin ġarābet ol iki diḥātdan olan devletlülериñ ḳabūl ü imzālarındadır. Ḥatta muḳābilinde aḡayı müşārūn ileyh Sa‘dullah Ağa’ya yedi kise akçe virdiği resīde-i şıḥhatdir ve ġarāibdendir ki

(1) Ba‘zı eşerler mevcūd olan baş-çavuş diger bir Sa‘dullah Ağa vardır ki Sultān Maḥmūd devrinde Enderūn-ı Hümāyūn’da buluyordu. Her ikisiniñ ‘aynı zāt olması mümkün degildir. Çünkü Cevdet Paşa Muşāhib Sa‘dullah Ağa’nıñ vefātını 1222 de gösteriyor.

(2) Evc ve evc-ārādan güzel eşerleri olan Dilḥayāt Ḳalfa’nıñ bu cāriye olduğunu rivāyet idiyorlar.

(1) Giyme kuzum penbe-ḥāre Muṣṭafa Paṣa Dergāhı'nıñ tıṣarısında medfūndur. Cāmi'e Nāzır / 'İṭrī Efendi'niñ

(yan) Şā'ir Aḥmed 'Ārif Beg tarafından vefātına tāriḥdir.

(yan) [Aḡlamaḡdan dōndi girdāba dü çeşm-i 'ārifi / Oldı Sa'dullah Aḡa ḡaṣr-ı cinānıñ bülbüli] 1222

(üst) (1142) de Fātiḥ Cāmi'i müezzınlerinden Ḥāfız Kerīm Efendi'niñ şulbünden dünyāya gelmiş, babasından maḡāmat 'ilmini

(iç) Öğrendikten soñra enderūna virilmiş ve orada mūsikī taḡşıl itmişdi. Tāriḥ ve edebiyātımız añlar, lobud atar, ata binerdi.

(iç) (1182) de Rus muḡārebesinde bulunmuşdur. Yūsuf Aḡa'nıñ maḡhar-ı teveccühi olarak ser-muşāhiblige ḡadar terfi' itmişdir.

(iç) (1215) de ṭaraf-ı pādişāhiden iḡsān idilen ḡonakda sākin iken yetmiş ṭokuz yaşında vefāt itmişdir.

[32^a] beş ay mürūrunda Sa'dullah Aḡa vefāt eylemişdir...”

Ba'zı eşerleri:

'Uşşāk kār “Dil esīr-i kākül-i nāmdār hemān geḡ gele”

Hümāyūn naḡış “Neyleyim şaḡn-ı ḡemen seyrini cānānım yok”

Beyātī 'arabān ḡenber beste “Pādişāhım lutf idüb”

Beyātī 'arabān ḡafif beste “Bülbül-i dil ey gül-i rānā”

Beyātī 'arabān semā'ī “Raḡş eyleyecek nāz ile”

Beyātī 'arabān naḡış semā'ī “Diller nice bir ḡāh-ı zenaḡdānına”

Muḡayyer semā'ī “Ḥāl-i siyeh-i gerden-i nāzik-terindedir”

Muḡayyer semā'ī “Bir elif ḡekdi yine sīneme cānān”

'Acem pūselik şarkı “Ḡün irdi hengām- bahār”

'Arazbār pūselik ḡarbeyn beste “Nice bir şūḡ-i cihan”

‘Arazbār pūselik semā‘ī	“Düşdüm düşeli”
‘Arazbār pūselik nakış semā‘ī	“Al gönül āyine-i ma‘nādır bu”
Şabā zemzeme zencīr beste	“Nedir bu gonca-dehen sende ey gül-i aḥmer”
Şabā zemzeme semā‘ī	“Gel şāh-ı cihānım gidelim gülşene biz de”
Hüseynī ‘aşirān zencīr beste	“‘Azīmetin nereden böyle bī-nikāb senin”
Hüseynī ‘aşirān ḥafīf beste	“Nev-bahār oldı yine ‘azm-i gülistān görünür”
Hüseynī ‘aşirān semā‘ī	“Dilber olucak ‘āşıkā eyleye çare”
Hüseynī ‘aşirān semā‘ī	“O müşkin tırnalar kim ol büt-i dil-cūde”
Sūz-idil semā‘ī	“Beni ey gonca fem bülbul şıf‘at nālān iden”
Şet ‘arabān zencīr beste	“Ne dem ki sīnesi ol gül-ruḥun”
Şet ‘arabān semā‘ī	“Nedir murādı dil-i kūy-i yāri biz biliriz”
Hicāz kār şarkı	“Hırām it gülşene gūş eyle ‘ar‘ardan mudārāyı”
Evc-ārā şarkı	“Bir leṭāfetli havā kim bu şeb ey māhlikā”

Sebūḥ: Zamānıñ eñ yüksek kemānisi olub Beşiktaş da Yeñimaḥallede Sultān ‘Abdül‘azīz tarafından baḥş idilen evde sākindi. Gözleri a‘mā idi. Sultān ‘Abdülḥamīd zamānında vefāt itmiştir. Evvelce Unkapanı’nda bir kıraathānede çalışdığı hālde Sultān ‘Abdül‘azīz tarafından saraya alınmıştır. Usta-kār ya‘ni kemān mu‘allimi şıf‘atıyla bulunuyordu. Şāyāna ḥayretdir ki kemānı tek parmakla çalarmış.

(üst) Üslub bir maḥşūş şāhibidir.

(üst) Eşerlerinde eslāfa nāzaran bir kıvraklık meşhūd imiş. Üstādı kim olduğu bilinmiyor.

[32^b] Sālim Beg: Tārīḥ-i vefātı (1313) sene-i hicriyesindedir. Ma‘rūf ḥānende Hacı Fāik Beg’iñ büyük birāderidir. Üskūdār’da Toḡancılar’da sākin idi. Bundan tolayı Eskidārī Sālim Beg nāmıyla ma‘rūfdur. Bāb-ı Ser‘askerī de (şimdiki Hārbiye Nezāreti) me‘mūr imiş. Müşārun ileyh müteahḥir nāyizenler içerisinde eñ ileri gidenlerdendir. Yūsuf Paşa derecesinde kuvvetli deme mālīk olmamakla berāber tatlı çalışıyla akrānı arasında

mümtâz idi. Maḥdūd faqat kıymetli āsār vücūda getirmiştir. (hicāz ve şehnāz pūselik pīşrevleri gibi)

Üskūdār'da Ahmediye tarīkat-ı sa'diyye meşāyihinden Fethi Efendi'niñ damadı idi. Fethi Efendi cüz'î nāy üflermiş. Birgün Sālim Beg'e bir nāy virerek çalmasını tevcih itmiş ve teberrüken fātiha okumuştur. Sālim Beg heman heman sa'î zātisiyle nāyi elde itmiş ve Sultān 'Abdül'azīz'niñ nāyizen-başılığana kadar irtifā eylemiştir. Bir ramazān gicesi Üskūdār'da Taputcular'da tarīkat-ı rufā'iyeden (Şandıkçı) dergāhında zikir idiyormuş!

[33^a] Zākir

(Kerimullah ...) 'ibāre-i celīlesiyle başlayan şehnāz ilāhisini okunmakta ve kendisi nāyiyle refākat itmekte imiş. O anda füceten vefāt itmiştir. Kain pederi Fethi Efendi'niñ Ahmediye'deki dergāhında medfūndur. “Çaldı nāyizen Mīr Sālim 'ömriniñ soñ faşlını” vefātına tārīhtir.

[33^b]

ŞİN (ش)

Şāvur: Kaşamonılı ve kādı imiş. Sekizinci 'aşr-ı hicrīniñ ilk nısfında yaşamıştır. “Fenn-i eş'ārda ve 'ilm-i mūsikārda hūb te'līfleri ve garra taşnīfleri vardır..(1)” Faqat bunlarıñ nelerden 'ibāret oldığı şukūt geçilmiştir. Meşhūr şā'ir Necāti Beg'niñ mu'āşırı ve taqdīr-girdesi imiş!

Şükrullah: Yine bu devirde yaşayan mūsikāşināslardan Ahmed Ağa oğlu Şükrullah ismini bugün mevcūd kalabilen kitāblardan anlıyoruz. Bunlardan biri Hāce Şafiyüddin 'Abdülmümin'niñ tercüme itdiği eşerdir ki şāyān-ı ehemmiyet-i ma'lūmātı muhtevidir.(2)

Diger bir kitābniñ da Viyana Kütübḫānesi'nde bulunduğı anlaşılmışsa da bunuñ 'aynı kitāb olup olmadığını bilmiyoruz. Bu devirde mūsikāi ehemmiyetli iştiğālatdan ma'dūd idi. Bu zātdan başka Hızır bin 'Abdullah nāmında diger bir Türk: Müstakilen mūsikāye 'āid bir kitāb te'līf itmiştir.

(1) Latīf Tezkiresi'nden

(2) Kitāb Hāce Zekāi Efendi'niñ metrūkātından Rauf Yektā Beg Efendi tarafından mübāya'a idilmiştir. Viyana'daki eşeriniñ mevcūdiyetini de müşārun ileyhden

mesmū‘um oldu. Bu kitābın bir kısmı vaktiyle Şehbāl Gazetesi’nde neşir idilmişdi ki kitābet-i mūsikīden bahş itmesi cihetiyle şāyān-ı dikkatdir.

“... *Ve bunda birkaç tarīka ki ānlara pīşrev dirler ol tarīkaların şüretin bildirmekçün yazalum ve ol pīşrevleriñ nağmelerini bildirelüm. Ve her nağmeler altında zaħmeler bütün hesāblarını Türk dilince yazalum: Māhir kişi ki bu yazılan şürete bakub ol pīşrevleri ‘amele götürse ve zaħme didigimiz yere ursa bu şan‘atda lā-naẓīr ola ammā şol şartla ki bu kâ‘ideyi hatırında tuta. Eger kitāb içinde görse ve hatırında tutmasa ‘amele götürmek dilese ve kelime de rāst düşmez. Meger gāyet zīrek ola ve zihni tiz ola ve bu harfleriñ şüretinden haberdār ola ol vakit kitābda görmekle ‘amele götürebilir..”* Netice şu oluyor ki ecdādımız pek eski devirlerde notaya vākıf bulunuyordu.

[34^a] **Şemsī:** Sultān Süleyman’ın ilk zamānlarında vefāt itmiştir. Kaşamonılı idi. Hakkında Laṭīfī diyor ki: “... *Bu daḥī ‘ilm-i maḳāmātın üstād-ı yahşī idi. On iki maḳāmi, on iki buruca ve yedi āvāzeyi yedi yıldıza ve dört şu‘beyi dört ‘anāşıra yigirmi dört perdeyi yigirmi dört sâ‘ate terkiḳ ve taḳṣīm idüb çok şavt delāvizler ve āvāze-i tarab-engīzler ‘amele getirmiştir..”*

Sehī Beg’sē tezkiresinde “Naḥīfī” nām zātından bahş iderek Güyende -ḥānende- olduğunu ve Usta Şemsī dinildigini söylüyor ve diyor ki: “*Güyendelikde şol mertebede pehlivāndır ki diyār-ı ‘acemden sāzende ‘Abdülkādir geldikde Sultān Mehmed adına bir taşnīfin hem ebyātın deyüb hem taḳṣīmün idüb taşnīf bağlayub ırlamıştır. -ya‘ni teganni itmiştir..”*

Her ikisinin ‘aynı zāt olarak kabūl itmemize heman ‘aşırlık fāşıla mānī‘dir. Yāḥud tezkire şāhibleriniñ zühülüne hüküm ideceğiz. Şemsī’niñ biraz da şi‘irle iştigālī varmış. Bereket virsün ki bu meziyeti kendisine şā‘irlere maḥşūş bir tezkirede yer kazandırabilmiştir (1)

(1) Zāten mūsikīşināslardan çoğunun şā‘ir, ḥattāt, ḥāce gibi tālī bir sınıfın sālīki olmaları sāyesinde tercüme-i ḥāllerini bu zevāta maḥşūş olan tezkirelerde bulabiliyoruz. Şırf mūsikīşināslar için bir tezkire yazmak ḳadirşināslığını gösteren yalnız Es‘ad Efendi merḥūm olmuştur ki bu sāyede hiç olmazsa o zamāna ḳadar gelenleri öğrenebildik. Müşārun ileyh efendiniñ yaşadığı Damad İbrahim devri gibi baḥtiyār şafḥalara tarihımız her zamān mālīk olsaydı biz de mükemmel bir tārīḥ-i mūsikī elde itmiş olacaktık.

[34^b] **Şeyh Yūsuf:** Şeyh Yūsuf Mevlevī Çengi diye şöhret almışdı. Konyalıdır. İstanbul’a geldikten sonra kulekapısı dergâhında Âdem Dede tarafından terbiye edilmiş ve nihayet mezkûr tekyeye neyzen-başî olmuşdı. Sultân Murad-ı Râbi‘ tarafından derviş kıyafetinde saraya alındı ve Ğilmânân-ı Hâşşa’ya ilhāk olundu. Sultân İbrahim’in cülüsünde bi’l-istizân tışarı çıkarak Beşiktaş Dergâhı şeyhi Hasan Dede’niñ kızını almış ve “1070” de Nâci Ahmed Dede’yi ihtilâf iderek mezkûr tekyeye şeyh olmuşdı. Vefâtı “1080” dedir. (1) Ma‘rûf bir çengzen olduğından çengi ‘unvânını almışdı.

Kendi tarafından nazım idilen [*Bir sînede kim nâr-ı muhabbet eşeri yok, Zulmetdedir ol nûr-ı Hudâdan haberi yok*] beytini râstdan devr-i revân uşûlünde bestelemiştir.

Şeyh-zâde Ahmed Efendi: Diyârbekirlidir. Sultân Mehmed Hân-ı Râbi‘ zamânında İstanbul’da nakşîbendi şeyhi idi. Eşerleri:

Evcden devr-i revân uşûlünde “*Nice demdir ki seyr-i mâh-rûy-ı yârdan dūruz*”

Nişâbürdan devr-i kebîr uşûlünde “*‘Aceb çok cevriñi çekdim ben ol hâl-i siyehkârıñ*”

Şîve Ahmed Çelebi: İstanbullıdır. Avcı Sultân Mehmed devrinde Himmet-zâde Efendi Tekyesi’nde zâkir-başî idi. Yüzden ziyâde eşeri vardır.

Ezcümle Muḥâlif-i ‘ırakdan zencîr uşûlünde “*O meh-veşîñ yine yâd-ı ruḥuyle ah itdim*”

Hüseynîden evfer uşûlünde “*Gezersiñ sū-be-sū ‘âlemde bir mesrûr gördüñ mü?*”

(1) Vefâtına Fennî Dede şu târîhi söylemiştir: “*Oldı Yūsuf Dede’miz Mısr-ı na‘îm içre ‘azîz*” Mu‘cizât-ı nebeviyeden bâhiş ve on beytden mürekkeb “*Ravzatu’n-nûr*” isminde farsî bir kitâbı, ayrıca Türkçe eşerleri vardır.

[35^a] **Şerîf Çelebi:** Aşlen Türk olup Mısır’da tavaṭṭun itmiştir. Avcı Sultân Mehmed zamânında yaşamış büyük bir üstâddır. Elli kadar eşeri varmış. Meşhûrları şunlardır:

Nevâdan şakîl uşûlünde “*Ben ol bed ‘ahde rağmen bir vefâdâr eyledim peyda*”

‘Aşîrândan çenber uşûlünde “*Belâ-yı ‘aşka düştün; ‘aşk-ı miḥnet-kârı gördün mi?*”

Şehlâ Muştafa Çelebi: Diyârbekirlidir. Sultân Ahmed-i Sâlis devrinde yaşamış bir zâtdı. Mücellidlikle te’mîn-i ma‘îşet idermiş. On kadar eser bestelemiştir ki eñ meşhûrları:

Işfahāndan arbeyn uşūlinde “*Feryād iderim zūlf-i siyehkārūñ elinden*”

Segāhdan semā’ī uşūlinde “*Ādem bu bezm-i devr-i dil-ārāya bir gelür*”

murabba‘larıdır.

Şeyh ‘Abdūlbākī Efendi: Yeñi Mevlevīhānesi meşāyihiñdendir. Şeyh Ebūbekir Efendi’niñ oğlu olub birāderi Nuṭķi ‘Ali Dede’niñ meşīhatinde tekyeniñ neyzenbaşılığını yapmış ve (1219) da mūmā-ileyhiñ irtiḥālīyle yerine post-nişīn olmuştur. Vefātı (1236) dadır. Müşārun ileyh ḥazretleri mūsikīye vūkūfuyla müştehir üstādlardan (1) ‘aynı zamānda şā’ir ve müellif bir zāt idi. Müretteb dīvānı, ta’rīb-i şāhidīye şerḥ, Menākibu’l-‘Ārifīn tercümesi yazmışdır.

Mūsikīde eñ ma’rūf eserleri; Işfahān ve ‘acem pūselikden iki āyīn-i şerīfdir. Ayrıca efendiniñ “Delāvīz, rūḥ-efzā, dildār” nāmındaki terkībleriñ mübdi’i olduğunu Hāşim Beg yazıyor.

(1) “*‘İlmī ve ‘amelī mūsikīniñ müşārun bi’l-benānı ve o ‘ilmiñ üstād-ı bī mişl ü akrānı olub ḥaḳķında Fārābi-i zamān dimek elyaḳdır...*” Esrār Dede Tezķiresi’nden

(2) “*‘Ālem-i lāhūta cān atdı bu dem Bākī Dede*” vefātına tāriḥdir.

[35^b] ‘Abdūlbākī Efendi Sultān Selim-i Şālīş Ḥazretleri’niñ arzusuyla (tedķīķ ü taḥķīķ) ‘unvānıyla mūsikīye bir kitāb yazmış. Ayrıca (taḥrireye) ‘unvānıyla bir risāle de ebced ḥarflerinden mürekkeb bir noṭa ḳayıd itdiğini īzāḥ eylemişdir. (1) Ve pādīşāḥ ḥazretleriniñ besteledikleri (sūz-idil-ārā) āyīn-i şerīfini yazarak zāt-ı hūmāyūnlarına taḳdīm itmişdir.

Tāhir Beg telīfātını ta’dād iderken Edvār-ı Mūsikī’ye bir zeyl yazdığını ‘ilāve idiyor. Bütün bu şalāḥiyetdār zevātın tedķīķātı ‘Abdūlbākī Efendi’niñ; zamānında mütameyyiz bir mūsikī ‘ālimi olduğunu ortaya ḳoymaḳdadır.

Şemsī Beg: İstanbullıdır. Sultān Maḥmūd-ı Sānī devriniñ ma’rūf ṭanbūrīlerinden idi. İbtidā Enderūn-ı Hūmāyūn’a alınarak ḥānendeler meslegine idḥāl idildiyse de bir sebebeden ṭolayı ḥıdmetini terk iderek baḳiyye-i ḥayātını sefīhāne geçirmiş ve (“*Āb ü ḥākinde var āşār-ı feraḥ meykedeniñ, kim ki endūh ile ‘azm itse meserretle döner*” beyt-i neş’e-baḥşını güya olarak kāḥ meyḥāne ve kāḥ ḳahveḥāne peykelerinde sāzende ve

Şâkir Ağa: Sultân Maḥmūd-ı Sānī devriniñ yüksek şan‘atkarıdır. Aşlen “Köprü” kazâsına mensubdı. Çocuk iken İstanbul’a gelmiş tatlı bir sese mâlik olduğundan Sultân Selim’in ḥazîne kethüdâsı Sâlih Beg’in dâiresine intisâb eylemişdi. Müte‘âkıben saraya virildi. “... *Tab‘ pesendîde nice üstâd-ı nihâvende qarîn ve her kâr ‘arazbârı mûsikîye mekârin olmağın ...*” pek çabuk kendisini tanıttırmış ve çavuş ağalara

(2) Her iki kitāb müellifiniñ haqq-ı destleri ve bir cild derūnunda mevcūd olaraq dergāhiñ kütübḥānesinde mevcūddır.

Fakaṭ bu ta'yīn Şākir Ağa içün inkisār ḥayāl-i mūcib oldu. Sevḳ-i te'sirle çerāğlığını isteyerek “1244” de saraydan çıḳdı. Meşhūr Çilingir-zāde de kendisine ihtilāf itdi. Mūmā-ileyh zamānının mūcib mübāhātı şayılacak bir zātdır. Bestekārılıkta zamānının eñ ileri gidenlerindi. Feraḥnāk faşlının mübdi'i (1) olub eserlerinin eñ güzelleri bu faşla 'aiddir. Mūsikīden başka mütenevvi' ma'lūmāta mālīk ve iyi ta'līḳ yazarmış! Māba'de ḥayātı iltizamcılıkla geçmişdir. Ba'zı eserleri:

Rāst şarkı *“Her dilden ol meh çalmıyor”*

Rāst şarkı	“Hiç böyle dilbaz”
Büzürk şarkı	“Beni cevriñ harāb itdi”
Māhūr şarkı	“Zevki çokdur şu cihānıñ”
Māhūr şarkı	“Diñleyenler hōb şadāsını”
Hicāzkār şarkı	“Cān ile ben ey dil-rubā”
Şabā şarkı	“Gelmiş degil böyle peri”
Işfahān şarkı	“Düşdi göñül yandı nāre”
Işfahān şarkı	“Buyur bezme ey keremkār”
Hicāz şarkı	“Meclisde ey büt elzem mi bade”
Nevā şarkı	“Mevsim-i güldür gülistān vaqtidir”
Beyātī ‘arabān şarkı	“Görmedim sen gibi yāren aramaz”
Hışār püselik şarkı	“Umulmazdı bu iş senden”
Evc-ārā şarkı	“Efsūn okur ‘uşşāķına ol ğamze-i cādü”
Evc-ārā şarkı	“Sen gibi bir māl-i nāz”

(iç) Hāşkōy’de Kālaycı Bāġçesi’nde Rum Kābristānı’nıñ kapusunda

eşerleri bu yüzden başka ve kendisine haş bir üslubı hāvīdir. Ğarb lahnından ilhāma delālet idecek nağmeler çokdur.

(1) Şākir Aġa fevķ el’āde parlak bir sese malik olub evc maķāmından taķsīm yapıdığı zamān ṭabī’atınıñ sevķiyle yegāh açar ve ba’zı tezyīnāt-ı lahīne ‘ilāve idermiş. Bu şüretle yeñi bir maķām ĩcādına zāhib olmuş ve arķadāşlarından bilāhare ķādı ‘asker olan Nāyizen Muştafa Efendi, Kemānī ‘Ali Aġa ve Zekī Mehmed Aġalarla birlikte bir faşıl vücuda getirmişler ve bunuñla huzūrda Dedeyi maķcūb bırakmamak istemişlerse de Dede meşeleyi haber alarak ‘aynı maķāmdan

[36^b] Şeyh Hüseyn Efendi: Maḥlaşı “Faḥreddin” dir. “1268” de tevellūd itmiştir. Pederi “Nazīf” Efendi’yi - evvelā Yeñişehir ve soñra Çıraġan Dergāhlarınıñ post-nişānı

idi. - İhtilâf itdigi zamân ancak on iki yaşında imiş “1326” ya kadar medîd bir yaşantı vardır. Mez-kûr târîhde zühûr iden müstevli koleraya muşâb olarak ‘âlem-i ‘uqbâya intikâl eylemiştir. Çırağan Dergâhı sarayın inşası münâsebetiyle hedm idilerek ibtidâ Maçka’ya müte‘âkıben Bahâriye’ye nakıl idildi. Ğarîbdir ki Nazîf Efendi’nin ceddî de bu tahvile tâbi‘ tutularak iki def‘a kabrinden çıkarıldıktan sonra Bahâriye[‘ye] defin edilmiştir. Şeyh Hüseyn Efendi de ‘aynı makberedeistirâhat-güzîndir.

Şeyh Hüseyn Efendi de pek çok emşâli gibi şi‘ire ve mûsikîye meczûb bir zâtdı. Kudret-i şâ‘irânesi mutavassıt, mûsikîsi ise pek yüksekti. Şan‘atı ma‘rûf üstadlardan Müytâb-zâde’den öğrenmiş ve Yûsuf Paşa’dan nây meşk itmişti. Ve binnetîce mu‘âşır nâyizenler meyânında eñ mütemeyyiz bir mevki‘ kazanmışlardı. Dem ve tavır i‘tibâriyle emsalsiz bulundıklarını bu sınıfın zî-iktidâr müntesiblerinden işitdim. “Acem-‘aşirân” âyîn-i şerîfi zâde-i ihtisâbîleridir. “Dügâh” deneñ bir pîşrev bestelemişlerdi. Yeñikapu Mevlevîhânesi şeyhi ma‘rûf ‘Osmân Şalâhaddin Efendi’nin damadı idi.

[37^a] Şeyh Celâl Efendi: Meşnevîhân ‘Osmân Şalâhaddin Efendi’nin şulbünden “1265” sene-i hicriyesinde toğdu. Vâlideşi ‘Âtâr Hâcî Tâhir Efendi, kerîmesi Hâcî Münîre hânımdır. İbtidâ Dâvud Paşa Rüşdiyesinde mebâdî-i ‘ulûmı tahşîle başladı. Müte‘addid mu‘allimlerden ‘Arabca ve şer‘iyyât “Tunuslu Muştafa” Efendi’den de “Futûhât-ı Mekkiyye” “Buḥârî-i Şerîf” okudu. Pederinden “ḥuşûşî” tederrüslle icâzet aldı. 1283’de Muştafa Nâil Paşa’nın kerîmesi Nazîfe Hânım’la izdivâc itmiştir.

1286’da pederinin ihtiyâr-ı ‘uzlet buyurması münâsebetiyle Konya seccade-nişîni “Şafvet Çelebi” nin müsâ‘adesiyle vekâleten nişîne ta‘yîn olundu. O eşnâda yigirmi iki bulunuyorlardı. 1302 ‘Osmân Şalâhiddin Efendi ‘âzîm-i ‘uqbâ olduğundan aşâleten îfâ-yı vazîfeye başladı.

1305’de Eskişehir Mevlevî Dergâhı post-nişîni “Hasan Hüseyn” Dede’den Meşnevî-i Şerîf icâzeti aldı. Vazîfe-i meşîḥat kendilerine tevciḥ olundıktan

sonra muḳâbele günleri muntazaman Meşnevî-i Şerîf tadrîsine devâm ider. Kitâbı on sekiz senede ikmâl buyurduktan sonra tekrar takrîre başlamış, ancak ḥastalığı bu mebrûr vazîfeye mâni‘ olmuş ve son def‘asında:

Hemçünân yâd-ı ecel bâ-‘ârifân

Nerm şev hemçün nesîm-i gül-sitân

beytini okuyarak dersi terk etmişlerdir. Müşârun ileyh hazretleri “Çeşdî, Şâzelî, Kâdirî” tarîklerinde hilâfeti hâizdirler. Âdâb-ı tarîki muhâfazaya pek ri‘âyetkâr, mevki‘-i resmiyetde vakûr, ma‘mâfîh huşûşiyet ‘âlemi sâde ve nezîh idi. Tekellüfsüz görüşir vüs‘at-i ‘ilmiyesi ile muhâtablarına bir hiss-i hürmet ilkā iderdi. Müntesibîn-i tarîk arasında mümtâz şahsiyetleriñ bulunması ve bunlarıñ şeyhi şık şık ziyaretleri [37^b] o devir irâdesinde cây-ı şüphe görülmüş ve [bu] yüzden Celâl Efendi pek çok tazâyikâta ma‘rûz kalmışdı. Hayâtının soñ zamânlarında “Tederrün-i ri’e ve hançere” hastalığıyla muhtarib bulunuyordu. Üç sene kadar marazın ıztırâbâtıyla ezildi. Bir aralık etibbânın gösterdiği lüzûm üzerine “Gedikpaşa” civârında bir ev kiralayarak nakil itdi. Fakat hastalık yerini ta‘kîb etmiş ve “1324” mayısında şeyh hazretleriniñ irtihâliyle netîcelenmiştir. Dergâhda pederleri ‘Osmân Şalâhaddin Efendi’niñ yanında medfûndur.

Meslek-i müşîkîsi - Celâl Efendi merhûm zamânın eñ yüksek tanbûrîlerinden biridir. Müşîkîyi büyük ve küçük ‘Osmân Beglerle, ‘İşmet ve Niğogoş Ağalardan öğrenmişdi. Soñra bunu isti‘dâd-ı zâtının sevkiyle pek ileri götürmüş, nazariyât-ı müşîkiyede birçok mübhem mesâili hâl idecek derecede ihrâz-ı liyâkat eylemiştir. Tanbûrdaki tavrı silk-i kadîm ile Cemil Beg tarzları arasında mutavassıf bir çığırdır. (Ya‘ni ne pek sür‘atli ne pek ağır) Fakat hassâsiyeti i‘tibâriyle çalışı pek kasvetdâr imiş. Müşârun ileyhiñ tanbûrını dinleyenler bunu ‘umûmiyetle fehm idiyorlar. Bir gün Gedikpaşa’daki konağına Kemânî Memdûh Efendi’yi çağırarak berâberce ba‘zı parçaları çalmışlar, Memdûh Efendi şeyhiñ tanbûrdaki mahâretini “*Şimdiye kadar böyle tanbûr dinlemedim!*” takdîrâtıyla i‘tirâf etmiştir. Bilhâşşa mızrâblarındaki huşûşiyet şan‘at müntesiblerini hayrân bırakırdı.

1322 Nâyî ‘Osmân Dede’niñ hicâz âyîn-i şerîfiniñ güftesini düğâhdan besteleyerek yeñi âyîn vücûda getirmiştir ki erbâb-ı arasında pek makbul sayılan bir eserdir.

Güftesi: *Şevk-i hayâli dost-ı tenim cânı cân ider*

Sû dü ziyân-ı zevk-u gam-ı bî nişân ider

mısrâ‘ıyla başlar. Haqîkatte bu âyîn uslûbunda ihtişâm ve ‘ulviyet ve soñra da hicâz düğâh makâmlarının yer ve hareketçe müşâbehetleri olmasına rağmen ‘Osmân Ağa’niñ kullandığı eşkâl-i nağamâtı tağyîr itmemek şartıyla düğâha nakli [38^a] şeyh hazretleriniñ müşîkîdeki rüsûhuna birer sağlam delildir.

Celâl Efendi mûsikîşinâslara mevki‘ ve din farkını nazar-ı dikkate almaksızın hürmet gösterirdi. Bu onun mütehallik olduğu efkâr-ı ‘ulviyye ve kadirşinâslığının bürhânıdır. Topkapılı “Niğogöş” un hastalığını işiderek mûsikîşinâslardan ma‘rûf Behlül Efendi’yle ziyâretine gitmiş ve “Biz seni mûsikî ile tedâvîye geldik” diye hâtırını tatyîb itmiş ve sonra paşanın etrâfına dizilerek “ırâk faşlını” çalmakla adamcağız bu ‘ulviyet karşusunda ağlamış. Teşekkürler itmiş sonra da kendisi de bir şeyler çalmak istediği hâlde muvaffak olamamışdı. Tanbûrî Yovakim de gırtlak vereminden muhtarıben Şamatya’daki evinde yatarken Celâl Efendi ziyâretine giderek bizzât hıdmet şüretiyle hastanın tatyîb-i hâtırına çalışdığını orada hazır bulunan bir zâtdan işitdim.

Seyh Mehmed ‘Âtâullah Efendi: “1258” Kulekapısı Dergâhı’nın pederleri Seyyid Kudretullah Efendi’nin şulbünden dünyâya gelmiştir. ‘Umûmî mektebde ibtidâî bir tahşîlden sonra Bayezid müderrislerinden Kaşîdecî-zâde Süleyman Efendi’nin dersine devâm iderek icâzet almışdır. Daha sonra huşûşî mu‘allimler vâsıtasıyla müktesebâtını tevsi‘a çalışmış, Almanca ve Fransızca öğrenmiştir. Emşâli arasında müteceddidâne ma‘lûmâtıyla mümtâzdır. Felsefe ve ictimâ’iyyâta ‘âid kitâbları dergâh civârındaki kitâbcı “Vâyis” ve “Kâyil” vâsıtasıyla celb iderek muhtâlâ‘adan hâlî kalmazmış. Hendeseye de pek meraklı imiş.

Ta‘lîk yazısında da mahâret şâhibi idi. Dergâh âteşbâzının (matbah) tākında mahkûk kıt‘a-i târîhçe müşârun ileyhiñ yazısıdır. [38^b] Pederinin irtihâlinde (1288) Maḥmūd Şadreddin Çelebi tarafından meşîhat kendilerine tefvîz idilmiş ve kırk sene kadar bu vazîfeyi kemâl-i ciddiyetle îfâ itmişlerdir.

Şon zamânlarında Mekteb-i Sultânî’yi ikmâli üzerine bulunan bir oğlının ufûli kendisini pek müte’essir itmiş, sıhhati şarşılmış gözlerine ‘asab-i başari (karaşu) hastalığı gelmişdi. Buña rağmen muhtâlâ‘adan hâlî kalmazlardı. (1326) da bir gice sekte’i kalbden irtihâl iderek dergâhda pederinin yanına defîn olunmuşdur.

Tabî‘aten sâdelik ve mahviyyeti sever, mü’eddib, hoş şöbet, herkesin hatta mücâvir Hristiyanların bile muhabbetini celb itmiş bir zâtdı. Cenâzesinde gösterilen ‘alâka buña şahiddir. Merhûm mevlevî ‘urefânın şon mütekâmil numûnelerinden idi.

‘Âtâullah Efendi zamânının mûsikî ‘âlimlerinden idi. Şon zamânlarında gözlerine ‘arız olan za‘af olmasaydı bu şan‘atda pek yükselmesi me‘mûldi. İktidâr-ı mûsikîyi birçok emşâli gibi yalnız işitmekle ‘aql itmemiştir. Mükemmel nota bilir kânûna ve ‘uda

kaṭī'atle ḥakim bir zātdı. Pederiniñ meşīhatinde maṭraba kânûnla iştirak idermiş. Âşâr-ı eslâfı teşbīt itmiş faķaṭ bu noṭalar vefâtından soñra metrûkâtı arasında bulunmamışdır. Vaķtiyle tebdīl-i havâ idüb Begķoz'da Aķbaba'da bir ev isticâr itmişdi. Ba'zı evraķ ve noṭalarınıñ orada metrûk kalması muhtemel görölüyormuş. Muķâbil günleri maṭrablar[d]a okunan âyînleri büyük bir zevķle ta'ķīb ider ve ḥitâm-ı âyinde uşûl ve nağme ḥaṭâlarını lâzım gelenlere nazikâne ihṭâr idermiş.

[39b]

SAD (ص)

Şuyolcî-zâde Şâlih Efendi: “1222” de toğmuşdur. Babası şuyolcî nâm kimse idi. Sesi güzel olduğından bidâyetten Hâlet Efendi dâiresinde müezzînlîk itmiş, soñra saraya intisâbıyla mazhar-ı teveccüh olmuşdı. Şûret-i kabûlî şu şûretledir: 1230 senesi rebî'ü'l-evvelîñ on ikinci günü ağalar dâiresinde mevlûd okutılıyormuş. Hânende 'Azîz Hüdâyi Efendi post-nişîni Şeyḥ Şehâbeddin Efendi dervîşleriyle celb olunarak ḥuzûr-ı hümâyûnda âyîn yaptırılmış bu eşnâda ilâhî okuyan Şuyolcî-zâde nazar-ı taķdîri celb eylemişdir. Hâzîrûn tarafından çocuĖuñ enderûna idḥâlî arzûsı izḥâr olunmuş Sulṭân Maḥmûd da is'âf iderek Seferli KõoĖuşu'na kaydını emir eylemişdir.

Şâlih Efendi pek çabuk yükseldi. Ve bundan tolayı da sarayñ feyz-i terbiyetķârına borçludur. Mûte'âķiben pek çok vazîfelerde bulundu.

Vaķ'a-yı ḥayriyeyi mûte'âķib İslimiye kazâsına ta'yîn olunarak infî'âlini mûte'âķib oradaki çuḥa fabrikasına nâzır oldu. (1269) Daha soñra İstanbul'a gelmiş ve ḥitâm-ı ḥayâtına ķadar on sene Beşiktaş'da ikâmet itmişdir. Güzel eşerler vücûda getirmişdir.

Ma'rûf bestekârlarımızdandır. Bilḥâşşa na'at ve ilâhî okumaķla müştehirdi. “Maṭrabḥâne-i kemâliñ Farâbî-i meşḥûre-i şânî dinmege şâyân bir mûsikîşinâs ḥoş elḥâmı ..” olduğını Hâfız İlyas yazıyor. Kâbri [Maçķa] Maçķa kışlasının karşısındaki kabristândadır. Mu'âşırı olan Şâ'ir Ḥasan Ḥüseyin Efendi ḥaķķında şu beyti söylemişdi.

Ne zamân kılsa da taķsîm şuyolcî-zâde

Sû-be şu aķıdır lûle mişâli çeşmim

Vefâtı (1279) sene-i hicriyesindedir. Vefâtına târîḥ (*Ḥaķķ Şuyolcî-zâde'yi kevserle isķâ eyleye*)

[40^a] **Şarı bākī:** On birinci ‘aşr üstâdlarından Ġalaṭalı bir zâtdır. Şabâdan bu semâ‘î onuñdur.

Dilim o nâdire-gūy āşinā-yı dilberdir.

Sözüm laṭīfe-i ḥāṭır-gūşā-yı dilberdir.

Şālih Efendi: Sultān Maḥmūd-ı Sānī devri ḥānendelerindendir. Enderūn-ı Hümāyūn’a mensūb olub Kılarlı Kōğuşu’nda müstaḥdem idi.

[41^a]

TI (ط)

Ṭanbūrī Ḥacı Kāsım: Diyār-ı Mağrib’de ṭoğmuşdur. “Aṭrabū’l-āşār ‘aynen bu ta‘bīri kullanyor. Cezāyir, Fas, Tūnus ũlkelerinden birine mensūbiyetini ḳabūl idecegiz”. Bilāḥare İstanbul’da tavaṭṭun itdi. Avcı Sultān Meḥmed devriniñ ma‘rūf ṭanbūrīlerinden Yigirmi ḳadar eşeriniñ eñ güzeli ‘Arazbārdan ḳenber uşūlinde “*Firḳatiñ yandırdı bağrım cigerim ḳan oldu gel*” mışrā‘ıyla başılayan bestedir.

Ṭurmuş Ağa: On birinci ‘aşr-ı hicrīye mensūb üstâdlardandır. Ġalaṭalı idi. Güzel sesli bir zât imiş! Yüz ḳadar eşer bestelemiştir ki eñ meşhūrı ‘Acem ‘aşirāndan ḳenber uşūlinde “*‘Andelibem gülşenim ṭab ‘-ı münīrimdir benim*” bestesidir.

Ṭomṭom İmamı: Bu da ‘aynı devirde yaşamışdır. Aşlen Anaṭolı ahālisinden olub bilāḥare İstanbul’uñ Ṭophāne maḥallesinde yerleşdi. O maḥalleniñ imamı ve diger emşāli gibi ‘aynı zamanda mekteb mu‘allimi idi. ‘İlmī ve ‘amelī mūsikīde māhir, güzel sesli bir zât imiş. Otuz ḳadar bestesi vardır.

Hüseyniden ḳenber uşūlinde “*Alma ey gül ‘andelibiñ eşk-i ḳeşm-i pür-nemin*”

Şabâdan evfer uşūlinde “*Ḳaldı vişāl-i ḳün ḥaṭṭ-ı ‘anber feşāne dek*”

Ṭālib Efendi: İsmi Tezkire-i Sālim’e göre Meḥmed; Es‘ad Efendi’ye nazaran Aḥmed’dır. Babası Brūsalı Kürd Muşṭafa Efendi nāmında şuleḥādan bir zât imiş! Bu münāsebetle kürdī-zāde nāmıyla añılıyordu. ‘İlmiyeye intisāb ile sırasıyla iḥrāz-ı murābıt itdikden soñra (1117) de Erzurūm ḳazāsına ta‘yīn idilmiş ve bir sene soñra orada vefāt itmiştir.

Sālim “.. *Fenn-i şî‘ir ve inşāda tab‘ı pāk bir şā‘ir-i huceste-idrāk idi...*” diyorsa da mūsikī ile iştiğālinden bahs_ itmiyor. Aṭrabü’l-Āşār’da āyetdeki murabba‘larıñ bestekārı olarak gösterilmiştir.

Kürdīden ḥafīf uşūlünde “*Nīlgūn fūṭada seyr eyle o simin bedeni*”

‘Aşirāndan semā‘ī uşūlünde “*Būy-ı gül-i nāzı dirmeyenler bilmez*”

[41^b] Tavuḳcī-zāde: İstanbullıdır. Avcı Sultān Mehmed devrine müşādifdir. İsmi ‘Abdullah idi. Baba ṭāhirden çenber uşūlünde “*İtmeden nazara ḥüsn-ü dilbere debrem henüz*” mışrā‘ıyla başlayan murabba‘ı bestelemiştir.

Ṭosun-zāde: İstanbullıdır. Sultān Aḥmed-i Şālīş’iñ müezzınlerinden ve zamānıñ eñ yüksek ḥānendelerindendir. “*Nevā-sāz maḳām-ı evc ‘adn olsun Tosun-zāde*” mışrā‘ıñ delāletiyle “1127” de vefāt itmiştir. Bestelediği iki yüzi mütecāviz eşeriñ eñ güzeli nevādan ḍarb-ı fetḥ uşūlünde “*Seni tebrīde benden olsa aḡyār ittifāk üzre*” murabba‘ıdır.

Ṭāhir Aḡa: Sultān Maḥmūd-ı Şānī devrinde Enderūn-ı Hümāyūn sāzendelerindendi. Kemānçe çalarmış. Vefātı “1243” dedir.

Ṭanbūrī Muşṭafā Çavuş: Sultān Selim ve Sultān Maḥmūd zamānında bulunmuş ḥatta ṭanbūrī İsāk bundan öğrenmiştir. Büyük bir bestekārdır. Ḥatta ṭavşanlarıñ pek çoḡı oña ‘aiddir.

[42^a] Ṭaṭyos Efendi: Aşlen Ortaköylü olup vefātına yakın Ḳāḍıköy’de oturuyormuş () tarihinde vefāt itmiştir.

[42^b] ‘İṭrī o zamāna kadar edebiyātımız gibi ĩrānī te’sīr nüfūzı altında kalan mūsikīye milli bir istikāmet virmekle ma‘rūfdur.

[43^a]

AYIN (Ͳ)

‘**Andelībī:** Fātiḥ Sultān Mehmed devrinde yaşamışdır. Ḳaşamonılı idi. İsmi Ḥasan’dır. Işıkla ḡayet güzel bülbul taḳlidi yapıdığından ahālī arasında “Bülbul Ḥasan” dinirmiş! Bu münāsebetle ‘andelībī maḥlaşını taşıyordu.

“Elhān ü āvāzesi bī-mānend idi. Āvāze-i hūbi kuvvetü'l-kulüb ve hüsni-şadāsı rūh efzāsı bezm āşubdı. Şadā-yı sürūdı nağme-i Dāvud gibi āb-ı cereyāndan ve mürğ-i tayrandan geri kordı.” (1)

‘**Andelīb Çelebi:** Aşlen Ruscuklı olup İstanbulda mutavaştın idi. Sesiniñ güzelliği ile meşhürmuş! İhtimalki ‘andelīb ‘unvānı da bu münāsebetle virilmişdi. Sultān Aḥmed-i Evvel ve Murad-ı Rābi‘ zamānlarında iştiḥār itmişdir. “*Hāfiz-ı Qurān, Dāvudī bülend āvāzeli bir üstād-ı kāmildir..*” (2)”

Evfer uşülüyle nevādan “*Hüsni kim gāliye vü gāzyeden imdād ister*”

‘Aşirān semā’i uşülüyle “*Cān kalmadı ben ki nāle kıldım sensiz*”

murabba‘ları onuñdur. Daha yigirmi kadar eseri varmış.

‘**Acem ‘Avvād Meḥmed Ağa:** İranlıdır. Sultān Murad-ı Rābi‘ devrinde İstanbul’da tavattın itmiş bir bestekārdır. Evliyā Çelebi bu zātı ma‘rūf ‘ūdīler meyānında kayıd idiyor. (3)

‘Acem ‘aşirāndan ḥafif uşulinde “*Qānde varsa ‘āşık-ı bī-çāre cānānın arar*”

Beyātiden devr-i kebīr uşulinde “*Lāleler bezm-i çemende cām-ı işret gösterir*”

murabba‘ları onuñdur.

‘**İtrī:** Bu zāt eñ yüksek bestekārlarımızdandır. Geçen uzun bir zamāna rağmen el-ān āşārı ḥāiz-i kıymetdir. Bunların mühim bir kısmı bize müntakıl bulunuyor. Ḥakkında kādı‘asker Sālim Efendi “.. ‘ilm-i edvārīñ ḥāce-i şānīsı ve fenn-i mūsikīniñ şeyḥ-i nizām-ı ḥākānīsı..” diyor. Es‘ad Efendi’niñ Aṭrabü’l-Āşārı’nda “*Micmer-i derūnı ma‘ārif-nümūdi dūd-efrūz-ı ‘anber-sürūd*”

(1) Latīfī’den

(2) Evliyā Çelebi’den

(3) Evvelce ‘ūdīlere ‘avvād dinilirdi.

(alt) ‘İtrī cum‘a namazlarında okunmak için birçok na‘atlar bestelemişse de şāyān-ı teessüfdür ki bunları bilen müezzınler kalmamışdır. Terāviḥ namāzlarının ilk dört

rek‘atında ısfahān, ikinci ve üçüncü dörtlerinde hüzzām, dördüncü dört mutlakā evc beşinci dördüñ mutlakā ‘acem ‘aşırān okuması ‘İtrī’niñ ihtirā‘ itdiği uşuldür.

[43^b] ve nefḥa-i nağam-ı müşgīn-demi ‘ıtr-sāy-ı dimāğ-ı fenni ma‘hūd olub nūkhet-i ‘abīr-āşārı būyīde-kār-ı meşām-ı dünyā ve rāyiḥa-i ‘ūd-ı kemāli tebhīr-efşen-i bezmgāh-ı verā olmağın zamān-ı şādi-resān-ı Ḥazret-i Mehmed Ḥān’da ‘ilm-i edvārda kemāl-i üstādiyyet ile iştiḥār ve taşnīf-i nakış-ı nakış u kārda esātīz-i a‘cām-var daḳāyık-şi‘ār....” olduğından diye tımtıracı bir ifāde taşvir idiyor. Gerçi o zamānıñ müellifleri herkes ḥaḳḳında bu yolda taşvire ile müellif iselerde bu sözler ‘İtrī ḥaḳḳındaki şübhesiz ḥaḳ olarak söylenmiştir.

‘İtrī ‘aynı zamānda müretteb dīvān şāhibi bir şā‘ir ve ḥattātlar arasında ta‘līḳ yazmaḳla meşhūr idi. Bunun için her üç sınıf ḥaḳḳında tezkire yazarlar kitāblarında ‘İtrī’ye mühimce bir mevḳi‘virmişlerdir.

‘İtrī İstanbullı idi. Buḥurcī-zāde dinilmekle meşhūr olub ismi Muşṭafa’dır. Ḥużūr-ı Hümāyūn’da mūte‘addid faşıllar yaparak nażar-ı taḳdīri celb itmiş ve maṭlūbı olan Esirciler Kethüdālığı ile talṭīf olunmuşdur. Vefātı “1124”

Eşerleriniñ meşhūrları:

Hüseynīden ḍarb-ı feth beste	“Sirişk-i çeşm-i ḥūnīm ”
Muḥayyerden fāḥte beste	“Dilber dile dil dilber-i fettāna münāsib ”
Reḥāvī semā‘ī	“Biz ālūde-i sāğar-ı badeyiz”
Pençgāh fer‘ beste	“Hem şoḥbet-i dildāra ile mesrūr idik evvel”
Pençgāh çenber beste	“Pāy-i yāre düşmege ağıyārdan nevbet mi var”
İsfahān zencīr beste	“Gel nesīm-i şabā ḥatt-ı yārdan ne ḥaber”
Nevā beste	“Piyāleler ki o ruḥsār-ı al-e der getirir”
Ḥişār nīm devir beste	“Cām la‘līndir seniñ āyine rüy-i enveriñ”
Ḥişār semā‘ī	“Dil-i pür-izṭırābım mevce-i seylābdır sensiz”
Segāh semā‘ī	“Tū-ti-i mūcize gūyem ne disem lāf değıl”

‘Irāk semā’ī

“Nevrüz irişdi bağa şerāb istemez misiñ?”

Rāhatü’l-ervāh zencir beste

“Unutdurır gamıñ ol kāmuranı söyletsen”

Nühüft semā’ī

“Mecbūr-ı ‘aşkı olduğımı bilen bilir”

Püselik hafif semā’ī

“Her gördüğü periye gönül mübtelā olur”

(1) Rehāvīden şakıl uşulinde bir pīşrev, nühüftten yine şakıl uşulinde bir pīşrev ve semā’ī, beyātiden evşat uşulinde bir pīşrev

Segāh āyīn-i şerif-i ile rāst na‘at şerifi Cenāb-ı Mevlānā’nın āsitānesine hediye itdiği iki lā-yemūt ve enfes eseridir. Eñ büyük şah eseri ve ‘ālem-i mūsikīyye de nāmını ilel-ebed pāyidār idecek olan bayram tekbiridir ki segāh uşulinde bestelemiştir. Her okunduğı zamān qalbimiz vech ile titrer. İlāhiyāt zemīninde pek çok āsarı vardır. Bilhaşşa “Sāyesi düşmez yere bir böyle naḥl tursuñ.” nühüft ilāhisi zākir arasında pek maḳbūldür.

(iç) Ekşer mūsikīşināslarımız gibi mevlavī olan ‘İtrī’niñ nāy üflemekde mahāreti varmış. Müte‘addid sāz eserlerinden pek azı meşhūrdur. (1)

“Buḥurcū-zāde’yi bū yāy-ı bezm-i ‘adn ide Allah” vefātına tārīḥdir. Buña nazaran tārīḥ-i vefātı “1123” görülmekdedir. Eski mecmū‘alardaki güftelere nazaran biñe yakın eser bestelediğı muḥakkaḳsa da şāyān-ı teessüfe ki bize intikāl idenleri aşağıdaki eserlerdir. Bunların ikisiniñ güftesini Aṭrabü’l-Āşār’dan aldım.

[44^a] ‘Oşmān Efendi: İstanbullıdır. Avcı Sulṭan Mehmed zamānında iştiḥār itmiş bir üstād idi. Tersāne rūznāmçecisi Maḥmūd Efendi’niñ oğlu ve Muşāhib Muştafa Paşa’nın dīvān efendisidir. Şadāsı ve nāṭıkası güzel bir zāt imiş! Murabba‘, naḳış ve şarkı olarak elli kadar eser bestelemiştir. Ezcümle hüseyiniden terk-i darb uşulinde “Ey murğ siḥr-i ‘aşk zi-pervāne bi-yāmuz” mısrā’ıyla başlayan beste onun eserdir.

‘Oşmān Çelebi: Maḥlaşı Vehbī’dir. Avcı Sulṭan Mehmed zamānında bostancılarının damcı dinilen zümresinden iken bir nānpāre iḥsānıyla teḳā‘ūd idilmiştir. Nevādan “Muṭrib-i ‘aşk ‘aceb sāz nevāḥı dāred” semā’isini bestelemiştir. Daha elli kadar eseri varmış.

‘Ali Paşa: Sulṭan Mehmed devri vūzerāsındandı. Efrasiyab oğlu ‘Ali Paşa nāmıyla ma‘rūf olub Başra vāililiginde bulunuyordu. Vefātı 1062’dedir. ‘Arazbārdan nīm devir uşulinde “Reftim ve berdim dāğ-ı to ber dil” murabba‘ı onun eserdir.

‘**Abdŭlbākī ‘Ārif Efendi:** ‘Ulemādandır. Kasımpaşa’da sâkin, tersâne maḥzen kâtibi Mehmed Efendi’niñ oğludur. İkmâli taḥşîlden şoñra iḥrâz-ı merâtible iki def’a Rum ili kâdı ‘askerligine irtifâ itdi. Şâ’ir Seyyid Vehbî’niñ seng-i mezarında muḥarrer olan “*Gidüb ‘Ārif Efendi ismi kaldı dehrde bâkî*” mısra’ınıñ delâletiyle “1125” de vefât itmiş ve Eyüb’de türbe-i şerîf civârına defin olunmuşdur.

Müşârun ileyh ‘âlim, mûsikîşinâs, neyzen ve ta’lîk-nüvîs olmak i’tibâriyle birçok mezâyâyı nefsinde cem’ itmiş fuzalâdandır. Ma’lûmât-ı mûsikîyesi pek yüksek olmasına rağmen iştiḥâr arzusunda bulunmamış! Bunun için eserleri iştiḥâr itmemiştir. Yalnız Aṭrabü’l-Āşâr rûy-ı ‘irâḳdan zencîr uşûlinde:

Küşâd olur gül-i baḥtım tebessüm itdikce

Açıldı gonca-i ṭab’ım terennüm itdikce

murabba’ını kayıd idiyor. Müşârun ileyh nazım itdiği mi’râciyesini besteleyerek her sene mi’râc giceleri [44^b] Ḥazret-i Eyyüb’uñ türbesinde tarafından tertîb olunan büyük bir cem’iyyet ḥuzûrunda okutdirmek i’tiyâdında imiş.

‘**Osmân Ağa:** Mağnisalıdır. İkinci Sultân Muştafa devrinde ze’âmet aşḥâbindandı. Segâhdan muḥammes uşûlinde “*Terk-i ser eyledi kucmak için sim teniñ*” murabba’ını bestelemiştir.

‘**Ārif Mehmed Ağa:** Sultân Selim-i Şâliş devri mûsikîşinâslarındı. Elimizde birçok eseri mevcûd olan Mehmed Ağa’nıñ ‘aynı zât olması ihtimâli vardır. Ḥâfız İlyas Enderûn Târîhi’nde: Sultân Maḥmûd-ı Şânî mûsikîşinâslarından ve Enderûn’uñ Seferli Koğuşu çavuşlarından bir ‘Ārif Ağa’dan baḥş idiyor ve sîne kemânı çalmaḳla meşhur olduğunu ‘ilâve idiyor. Bütün bu müşâbih isimleriñ ‘aynı devire teşâdüfû - târîhiñ delâiliñ mefkûdiyeti cihetiyle - beni şaşırttı. Bilḥaşşa ma’rûf bestekâr Mehmed Ağa’nıñ tercüme-i ḥâlini basitçe olsun yazamadığıma pek müte’essifim.

Şeyḫ ‘**Abdürrahim Efendi:** Sultân Selim-i Şâliş devrinde Yeñikapu Mevlevîḫânesi post-nişîni ma’rûf mûsikîşinâs ‘Abdŭlbākī Efendi’niñ birâderidir. Ğalaṭa Mevlevîḫânesi kudümzen-başı idi.

“*Fenn-i mûsikîde Farâbî-i vâḳt ü zamân ve bu ‘aşırda üstadân beyninde mu’allim-i şânî olub ...*(1) Ma’rûf Nâyî ‘Osmân Dede’niñ ḥicâzdan bestelediği âyîn-i şerîf unutulmaḳla

yeñiden bir āyīn-i şerīf bestelemiştir. (2) Hāşim Beg "'anber-efşān" nām terkībīn muhtıra'ı olduğunu söylüyor.

Ġalaṭa Mevlevīhānesi kudūmzen-başı Dervīş Mehmed bu zātīn talebelerinden olub onuñ da delāletiyle meşhūr Vardağosta mevlevīlige intisāb itmiştir.

'Ali Ağa: Kemānī 'Ali Ağa diye meşhūrdı. Sultān Maḥmūd-ı Şānī devrinde ḥazīne koğuşı çavuşlarından olub "1228" de baş-çavuşluğa terfī' itdi. Miron ve Corci gibi müsteşnā yetişmiş kemānīlerde dāḥil olduğu ḥālide bütün mu'āşır meslekdaşlarına fāik olduğunu rivāyet idiliyor. Bundan ṭolayı Sultān Maḥmūd'uñ büyük bir teveccūhi vardı. Faḫaṭ bir aralık teşādūfī bir felākete uğramışdı. Bir ramazān günü Sultān Maḥmūd

(1) Esrār Dede Tezkiresi'nden

(2) Bu āyīn hiç bir maḫāma temās itmeyerek şırf hicāz nağmelerden mürekkeb olmasına rağmen yeknesāk şāibesı bulunması şāyān-ı diḫḫat imiş! Güftesi men 'āşık ḥusnem

(iç) Hāşim Beg (Dilküşā) dilküşā maḫāmını taşrīf iderken Muşāḥib Hızır Ağazāde 'Arif Mehmed Ağa'nıñ eşer ihtirā'ı olduğunu söylüyor. -Bir de enderūnlı şā'ir ve mūsikīşinās Hızır Ağazāde Sa'īd Beg vardır. 'Acaba ikisi de ḫardeş midirler. -Çünkü 'aynı devre teşādūf idiyorlar.

(iç) Sesi rifḫ ve mūsikīye ṭab'ī bir isti'dātı olduğından bu şan'atda ve şi'irde pek çabuk iḫrāz-ı ehliyet itmiş ve āvāre bir zāt olduğından meczub diye yād idilirdi. Vefātı (1248) de Yeñikapu Mevlevīhānesi'nde medfūndur.

(yan) Birāderzādeleri Receb Ḥüsni Dede'niñ vefātıyla (1245) de meşīḫate geçmiş ve iki sene ḫalmışdır.

[45^a] Tebdīlen sarayīn bağcasında ṭolaşırken kemānīye rast gelmiş, 'Ali Ağa oruc sersemliyiyle padişahı tanıyamadığından ihtirāmda kuşur göstermiş, buña ḥiddetlenen pādīşāh 'Ali Ağa'yı nefy itdirmişdi. Sekiz ay soñra Silāḫdār İbrahim Ağa'nıñ tavassuṭuyla 'afv iderek tekrar saraya girindi. Ḥuzūrunda taḫsīm yaptırdı ve talṭīfen Ṭoğancı başılığa ta'yīn itdi. Bunuñla berāber 'Ali Ağa'yı sever ve ḥimāye iderdi. Hatta ma'rūf cündīlerden Türki Mehmed Ağa'yı 'Ali Ağa'yı taḫḫīr itdiginden ṭolayı Beşiktaş'dan İstanbul'a sarayına teb'īd itdirmişdir.

‘Ali Ağa “1245” de vefât itmiştir. Şişman ve toplu bir zât idi. Yüksek bir bestekârdır. Hâşim Beg Mecmû‘ası’nda gördüğim eşerleri:

Râst şarkı	“Düşdi göñlüm saña şimdi ey peri”
Sûzinâk şarkı	“Bezme buyur ey mâh-ı münevver hele bir şeb”
Büzürk şarkı	“Niçün ey meh seni ‘âşıkıñ arayub”
Ṭarz-ı nevîn şarkı	“Ey şâh-ı vefâ güster-u lutf hümem-ârâ”
Şabâ şarkı	“Seyr eyle ol mâh-ı tal‘atı”
Beyâtî şarkı	“Dâim seni ben arardım”
İşfahân şarkı	“Hicriñle ey şûh dil pâre pare”
Hicâz şarkı	“Göñül virdim bir zâlîme”
Nevâ şarkı	“Bir dañî semt-i vefâya gitmedim”
‘Arazbâr büselik	“Şâhim seniñ hemân”
‘Arazbâr büselik	“Ey melek-ñu dilber-i nâzik edâ”
‘Acem kürdî şarkı	“Çehre idüb dñn bî-sebeb”
Bestenigâr şarkı	“Kerem kıl bu dil-i zâre”
Evc-ârâ şarkı	“Sen döküb ruhsâra kâkül”
Hüseynî ‘aşirân şarkı	“Vechiñ bu cāya virdi nūr”
Hüseynî ‘aşirân şarkı	“Eylerim ben intizârıñ”
Hüseynî ‘aşirân şarkı	“Dünyāya virmezdim seni”
Şevk-efzâ şarkı	“Ey şehenşâh-ı ‘adâlet irtisâm”
Şet ‘arabân şarkı	“Kaşları yāy-ı mâh-ı taban”

‘İzzet Ağa: (Mehter ‘İzzet Ağa) zurna ve girift çalmağdaki mahâretiyle meşhûr idi. Sulţan Selim-i Şâliş zamânında mehterhâneye dâhil olarak “1235” de mehter-başı İsmâ‘il Ağa’nıñ çerâğ idilmesi üzerine yerine geçti ve baş-çavuşluğa irtifâ itdi. Ālāyişe

düşkün bir zât olduğundan bindiği at ve takımları görenlerin mücib-i hasedi olurmuş! Faḳaṭ Nizām-ı Cedīd’iñ ḳabūlinde mehterhāne laḡv idilerek yerine mūsika ḳabūl olunmuş, ‘İzzet Aḡa da

‘aşḳesti münācātem

[45b] süvāri aḡaların borizenligine geçmişti. Bir müddet aralarında başı bozuk kıyafetiyle tolaşdı. Faḳaṭ artık şan’atıyla nazar-ı diḳḳati celb itmiyordu. Nihāyet bu metrūkiyyete taḥammül idememiş ve “1244” de iḥtilāl iden Çanaḳḳal’a dizdārlığına ṭalib olarak mezkūr vazīfeye ta’yīn idilmiştir.

‘İzzet Aḡa; tāriḥimizde birçok şarkılar ḥātıralar bırakan mehterlerin soñuncusudur.

‘Ömer Efendi: (Ak Monla) nāmıyla ma’rūfdı. Zamānıñ eñ yüksek ḥaṭṭaṭ ve mūsikīşināsıdır. İhtişāşı nāy çalmaḳda imiş! Boğaz içinde İncirköyü’nde sākin olub her şabāḥ seher vakti ḳalkar yarım ḳadar dem üfler ve demini ṭoldırdıḳdan soñra evc maḳāmında eşşalāt virirmiş.

Eyüb civārında Şeyḫ Murād Dergāhı şeyḫi ‘Ali Mirī Efendi’niñ ḥalīfesi olduğundan vefātında mezkūr dergāhıñ ḳapu ḳarşısındaki maḳbereye defin olunmuştur. (1191)

‘Abdullah Aḡa: “Şehlevendim ‘Abdullah Aḡa” da dirler. Enderūnlı bir ḥāfızdır. Sulṭan Maḥmūd-ı Sānī devrine mensūbdı. Ma’lūmāt-ı mūsikiyesiniñ yüksekliyle mūtenāsib güzel bir sese mālīkmiş.

‘Abdi Aḡa: Laḳabı Ṭulum ‘Abdi’dir. Bu da o devre mensūbdı.

‘Osmān Beg: Büyük ‘Osmān Beg yāḥud Ser-sāzende ‘Osmān nāmlarıyla ma’rūfdı. (1) 1232 de Ṭophāne civārında ṭoḡdı. Pederi Ṭanbūrī Zeki Meḥmed Aḡa’dır. Çocuḳluḡunda babasından ṭanbūr ve mūsikī öğrendi. Ve yine onuñ delāletiyle saraya girdi. Şūret-i ḳabūlüni Ḥāfız İlyas şu şūretle aṅlatıyor: “İş bu şehir-i zū’l-ḳa’ideniñ yigirmi sekizinci gününe teşādūf iden cum’a irtesi şehriyār-ı baḥtiyār ḥazretleri çinili köşkte şa’ādetle teşrīf ve aḡayān-ı ḳadr-dānı ḥaḳḳa talṭīf ḥatminde ṭopunuñ ṭopdan ṭop oynamasını teklif buyurdıḳlarında aḡalar taşnīf olub aralıḳda alaya ḳarşı yakaya geçeceḡi zamān

(1) Resmi Şehbāl’iñ 49 ve tercüme-i ḥālī 51’nci nüshasındadır.

[46^a] çağırabilecek şarkıyı çağırmaḡa ḥuzūrda ḥāzır bulunan muşāḥiblerden Ṭanbūrī Zeki Aḡa oḡlunuñ şadā-ı a’lā olduğı medḥ-ü şenā ve şarkıyı bizim maḥdum oḡusa

didigini istihzā itdilerse de herifiñ mezhebi geniş olduğundan oralara ilişik itmeyüb hitām melce de maḥdūm-ı merķūmuñ çavuş mülāzımı olmasını recā ve bizim rızkımız çalub çağırmaḵ iledir diyerek her taraḫa ilticā itmegin çocuğun şadāsı ḫānende edāsı degil ise de babası olacaḵ deyyus (2) me'būs olmasın içün çavuşlara mülāzım ve ḫānendelere mülāzım oldu...”

‘Osmān Beg rüfekāsından Rıf’at ve Hāşim Beglerle berāber “1242” de çavuş aḡalığa terfi itdi. Pederiniñ vefātından soñra şırf tanbūra çalışdı. Ancaḵ babasınıñ tavrında çalmıyordu. ‘Osmān Beg Sulṫan ‘Abdūlmecīd ve Sulṫan ‘Abdūl’azīz devirlerinde sarayda ser-sāzende olarak bulunuyordu. Faşılara da tanbūrıyla iştirāk iderdi.

“1302” de göḡüs hastalığından vefāt iderek Beşiktaş’da Yaḫyā Efendi Dergāhı’na defin idilmiştir. Müşārun ileyhiñ eñ büyük eşeri pīşrevleridir. Eslāfınıñ uzun, muṫtarid ve büyük uşūlde yapılan pīşrevleri yerine münakḵaḵ, oynak naḡmeli ve basit uşūllerde pīşrevler iḵāme itmiştir. Heman her maḵāmda bir pīşrevi olub hepside güzeldir.

Eskiden yalnız hüzzam pīşrevini begenir ve “*Tatar’ıñ hüzzamı tırırken yeñi pīşrev yapmaḡa teeddüb iderim*” dirmiş! Faḵaṫ soñra Şeyḫ ‘Aṫāullah Efendi’niñ ricā ve ısrārına ṫayanamayarak bir hüzzam pīşrevi bestelemiştir.

Eşerlerini bozanlara pek ḫiddetlenirmiş, bir gün kıraathāne de faşıl yaparlarken ḵānūn çalan ‘uşşāḵ pīşreviniñ teslīmine fazla bir naḡme ‘ilāve itmiş. ‘Osmān Beg ḫiddetinden herifi döḡmege ḵalkmışdı. Pīşrevcilik vādisinde müşārun ileyhiñ ka’bına kimse yetişememiştir. Ser-nāyī Dede Şālīḫ Beg, Giriftzen ‘Āşım Beg ṫaṫyos Efendi ‘aynı meslege mensūb büyük şahşiyetler olduğu ḫāldde ‘Osmān Beg’den geridirler.

‘Osmān Beg mevlevīlige maḫbūb olduğundan muḵābele günleri Ḵuleḵapısı’na gider, hitāmında ḫoş şöḫbet ve laṫīfeci bir zāt olduğundan meclisine pek çok zevāt toplanırdı.

(1) Hırş insanı ne ḵadar ‘ādīleşdiriyor. Büyük şan’atkārımız ḫaḵḵında bu sözi söylemege ‘acabā ne lüzum vardı.

[46^b] Ḥāzır cevāblığına bir mişāl olarak şu ḫikāyeyi söylerler: Arḵadaşlarından Mu’ammer Beg bir eşege rākiben yolda kendisine teşādūf itmiş ve ḫayvana ḫitāben öp aḡabeginiñ elini dimesine muḵābil ‘Osmān Beg elini derḫal merkebiñ aḡzına ṫaḵlaşarak “*Mu’ammer ol! Evlādım*” demiştir.

‘**Ali Efendi:** Aşlen Midilli ahâlisindendi. 1252 senesinde Hâfız Bekir Efendi’niñ şulbünden dünyâya gelmiş, yedi yaşında ikende hıfzını ikmâl eylemiştir. Güzel bir sese malikiyete müsteşnâ bahtiyârlardandı. Yedikapu Mevlevîhânesi şeyhi Celâl Efendi merhûmla uzun müddet ‘Osmân Beg’den tanbûr meşğine devâm itmişti. Her ikisi de ma‘rûf tanbûrilerdendir.

‘Ali Efendi’niñ ma‘lûmât-ı kalemiyyesi de iyi idi. Sultân ‘Abdül‘azîz zamânında ihdâs olunan şarıklı müezzînler meyânında mâbeyne alınmış, biraz soñra imam-ı şânî olmuş. Mevleviyet re’yi almış ve Kudüs mollalığını kazanmışdı.

Hayâtınıñ soñ zamânlarını İzmir ve Magnisa’da geçiriyor. Ve oradaki müsikî heveskârlarını ta‘lîm ile uğraşıyordu. Eşerleriniñ eñ mühimleri mezkûr vilâyetde iķâmeti zamânınıñ maşşulıdır. “Süzidil, evc, siphir, muhayyer zirkule” lerini hep orada bestelemiştir. Fakat şâyân-ı teessüfdür ki bunların çoğı gayr-ı mektûb bulunuyor. Elde olan eşerlerinde ‘Ali Efendi’niñ hassâs rûhı okunmaktadır. Tanbûrî Cemil Beg’de bir müddet kendisinden meşķ itmişti.

Eñ mühim eşerleri süzidil faşlındandır. Ğarîbdir ki süzidil takımını bir ramazânda ikmâl itmişti. Vefâtı (1206) senesindedir. Bir gice dostları ve tilmîzleriyle berâber bulunurdu. Ğnî olarak rahatsız his itdi. Ve evlâdlar siz meşķiñize devâm idiñ, ben diger oñada biraz istirahat ideyim dimiş müte‘âķiben Raķmet-i İlâhî’ye kavuşmuşdı. (Tanbûrî ‘Ali Efendi) nâmıyla meşhûrdur.

[47^a] ‘**Ali Ağa:** Baş-çaķır salan ‘Ali Ağa nâmıyla ma‘rûf olub Sultân-ı Şânî müsikîşinâslarından ve Enderûn mensûbiyetindendir. Kemânçe çalmaķda muktedir bir zât idi. 1234 de Yedikule dizdârlılığıyla çerağ çıkarılmışdır.

[47^b] ‘**Ali Beg:** Başınıñ tüysüz bulunmasından tolayı ahâli arasında “Kel ‘Ali Beg” nâmıyla şöhet bulmuşdı. İstanbullıdır. Enderûn-ı Hümâyûn’uñ Seferli Koğuşu’na mensûbdı. Pek küçük iken Saray-ı Hümâyûn’a alınmış, Dede Efendi ve Dellâl-zâde’den müsikî öğrenmişti. Sesi pek âhenkdâr bulunmuş ve tegannisindeki huşûşiyet tolayısıyla zamânınıñ eñ yüksek hânendesiydi. Hatta Sultân ‘Abdülmecîd merhûm daha çocuk iken elinden tutarak vâlideleriniñ yanına götürür ve “*Vâlide! Saña insan bülbülü getirdim*” diye beyân-ı takdîrât idermiş. Bilâhare Enderûn-ı Hümâyûn’dan infi‘âlî ile Şadr-ı a‘zam ‘Ali ve Mısırlı Kâmil Paşaların dâirelerinde bulunmuş, müşârun ileyh ile bir müddet Mısır’da kalmış, ‘avdetinde Kâdiköyü’nde emlak idinerek oraya yerleşmişti.

Mey-keş olduğu ve her akşam fazlaca 'ışret itmeniñ i'tiyādında olduğu halde yine sesiniñ tarāvetini muhafaza itmişti. Şir-pençe hastalığına muşāb olarak tedāvide bulunduğu Prūsya Hastahānesi'nde vefāt itmiştir. (1311) Birkaç güzel eser bestelemiştir.

1284 de ıraq ıkarılmışdır. Kādıköyü'nde ('Osmān Ağa) mahallesinde sākin idi. Sesi ğāyet tiz ve tab'ī bir oynaklığa mālīk olduğundan zamānının eñ yüksek hānendesı idi. Koşma, dīvān, gibi şeyleri okumağda şöhet-şi'ār imiş. Eşerleriniñ pek çoğunu semā'ī uşūlinde bestelediğinden (Semā'īci 'Ali) nāmıyla meşhūr idi.

[48^a] **'İşmet Ağa:** Sultān Maħmūd zamānında iştiħār itmiş bir kemānī idi. Aşlen Ermeni olub muahħaran ihtidā itmiştir. (!) Saray-ı Hümāyūn'da kemān mu'allimi idi.

'Ali Ğālib Beg: Hānende Köse 'Osmān'ın Beg'in kardeşidir. Hānende Ğālib diye meşhūr idi. Ayaşofya şeyhi Hilmī Efendi'nin oğlu olub Maṭba'a-yı Bahriye de müstaħdem idi. Fātih'de Kādıçeşmesi'nde sākin imiş. Henüz genç bir yaşında iken (42 - 43) yaşlarında vefāt iderek Fātih'de Otağçılar civārına defin idilmiştir. 'İşrete farṭ-ı inhimāki şıḥhatini şarşmış, nihāyet şol kolu bir 'āğrıdan tolayı taht-ı tedāvide bulunduğu Yeñibağça Hastahānesi'nde kesilmesi mūcib-i mevti olmuşdı. Bu zāt pek mūteħassis, sesi güzel ve 'āşikāne teğannisiyle herkesin meftūniyetini celb itmişti. Muḥitiñ kādirnāşināşlığına bakılsın hāli şıḥhatde bulunduğu zamānda heman her gün bir yere da'vet idilir, hūmet gösterilirken hastahānede yatdığı birkaç ay zarfında hiçbir aḥbābının ziyāretine mazhar olamamışdı.

[Biri pīşrev ve sāz semā'īlerini ve diğeri mūtedāvil şarkıları ihtivā iden iki noṭa mecmū'ası vardır ki yazılışındaki şıḥhat i'tibāeriyl herkesçe pek maḥbūl tutilır.] (1) Eski ve yeñi āşārın güftelerini [ğıdā-yı rūḥ] isimli ayrıca bir kitābda toplamışdı. Bestelediği birkaç şarkısı tab'īatındaki rikkate delildir.

(1) Bu 'Ali Ğālib Beg diğeri bir zāt olub elyevm ber-hayātdır. Bir 'ūdīdir. Diğeri tefriḥ için Noṭacı Ğālib Beg diye tesmiye idilir. Rūsūmātda kitābetle meşğul imiş!

[48^b] **'Azīz Dede:** Mūteahħir neyzenler içerisinde eñ mūtemeyyizlerinden biridir. (1270) de İstanbul'da toğmuş! (1323) de vefāt iderek Üskūdār Mevlevīhānesi'ne defin idilmiştir. [Tārīḥler rümīdir.] Gelibolu Mevlevīhānesi'nde çile çıkarmış ve erbāb-ı tarīḫ arasında nāy meşşine başlayarak bilāhare meşhūr Sālim Beg'den çok istifāde itmişti. Mūmā-ileyh deminiñ kuvvetiyle müştehirdi. Bir aralık Hālim Paşa'nın da'vetiyle Mışır'a gitdi ve mazhar-ı 'izāz oldu. Şoñ zamānlarında Kulekapusı, Bahāriye ve

Yeñikapu dergâhlarının nâyizen-başılığını îfâ idiyordu. Hamparsum notası kullanırdı. Hatta büyük ‘Osmân Beg eserlerini ‘Azîz Dede’ye yazdırırmış.

‘Azîz Dede kısa boylı, şişman, muḳāvim bir vücūda mālîkse de ‘işrete ziyadeyle inhimāki mey-keş olmadığı halde vefâtını mûcib olmuştur. Haşin bir ṭabî‘atde olduğundan talebeleri pek müşkilât gelirlerdi. Hatta kendilerini müte‘ākib Kulekapısı’na nâyizen-başı olan Hakkı Dede bir meşki müte‘ākib şarf-ı nazar itmekle mecbûr olmuştur.

‘Azîz Dede evvelce girift ve nişfiye ile de meşgûl olmuşsa da bilâhare şırf nâye haşr-ı diḳḳat eylemiştir. Hatta nâyizenlerin nişfiye üflemelerine mu‘teriz bulunurmuş. Büyük uşûllerden yalnız devr-i kebîri kuvvetle kullanabilirse de eñ ziyade [49^a] semâ‘ide şāhib-i ihtisāş idi. Hatta devr-i kebîr ikā‘ındaki eserleri bile kolaylıkla semâ‘iye mütemāyil-i taḥvîl idi. Bundan tolayı eñ mühim eserleri sâz semâ‘ileridir. ‘Uşşāk, ḳārcigâr, yegāh, sultānî yegāh, ḥicāz, hümāyûn, rast, ḥüseynî, şabâ, sūz-dil. İki de pîşrev bestelemiştir. Ḥicāz ve nev-eşer

‘Aşım Beg -

[49^b] **Gârbis Efendi:** Uzun Gârbis dirlerdi. Bir az ḳānûn çalarsa da esasen notacılıkla müştehirmiş.

‘Azîz Efendi: (Medenî ‘Azîz Efendi) vefâtı 1313. *Hakk ‘Azîz’i yevm-i mahşerde ider muṭlak ‘azîz*

[50^a]

KAF (ق)

Ḳoca ‘Osmân: Sultān Murād-ı Rābi‘ devrine mensûbdur. Ḳasımpaşalı dî. Pek küçük yaşında müsikî taḥşîline başlamış, zamānîn üstâdları sırasına geçmiştir. Eşher āsârı pûselik maḳāmından terk-i ḍarb uşûliyle [Niyāz-nāme] nāmındaki maşnu‘ bir kârdır ki Es‘ad Efendi kitābında mübālağakārāne taltîf idiyor. Segāhdan ḥafîf uşûliyle “*Āşiyān-ı mürğ-i dil zûlf-i perîşānıñdadır*” bestesi de onuñdur.

Ḳadri-i a‘mā: Kezālik Sultān Murād-ı Rābi‘ zamānında yetişmiş, iki yüzden ziyāde eşer meydana getirmiş, İstanbullı a‘mā bir bestekârdı. Meşhûr eserleri.

‘Acemden ḍarb-ı fetḥ uşûliyle “*Ey şûḥ-ı cihān pîşe için niçün cāna kıyarıñ?*”

Hüseyin'den evfer uşûliyle

“‘Anber haţţın ańdım tama‘-ı hāma düşürdüm”

Ƙara Mehmed: Sultān İbrahim zamānında İstanbul’a yerleşmiş bir Mardinlidir. Eñ güzel eşeri beyātiden çenber uşûlinde bestelediği “*Rūşen olmaz şām-ı bahtım māh-ı vuşlat neylesün*” bestesidir.

Ƙantemiroğlu: Boğdan voyvadası “Ƙonstantin Ƙantemir” iñ oğlıdır. 1673 sene-i mīlādiyesinde toğdı. Babası tarafından rehin olarak İstanbul’a gönderilmişdi. Enderūn-ı Hümāyūn’a alındı ve orada Türkçe ve mūsikī öğrendi. Mütenevvi‘ ma‘lūmāt edindi. İstanbul’da belli başlı iķāmeti büyük ķardeşiniñ eşāretten ‘azlini müte‘ākıbdır ki toğuz sene ķadar imtidād itmiştir.

Boğaziçinde Ortaköy’de ve İstanbul’da Fethiye Cāmi‘ civārında Sancaķdār Yoķuşu’nda Ulāh Sarayı tesmiye idilen iki iķāmetgāhı vardı ki ikincisi eşnā-i inşāsında Saray-ı Hümāyūn’a nezāreti bahāne ‘ad idilerek men‘ idilmek istenilmişse de Şadr-ı a‘zam ‘Ali Paşa’nıñ mūsā‘adesiyle ikmāl olunmuşdı. [50^b] İtalyalı rāhib “Toderini” niñ Fransızca tercüme nüshası 1289’da Paris’de başılmış olan “Türkleriñ Edebiyatı” nām eserinde tārīhimizden naklen şu izāhat mevcūddur. Ƙantemir’iñ rivāyetine göre Mehmed-i Rābi‘ aşrında mūsikī Türkler arasında canlanmış ve birçok hünerver hānende ve sāzendeler yetiştirmekle muvaffaķ olan “‘Osmān Efendi” nām üstādıñ himmet ve ğayretiyle teraķķī bir hāle gelmiştir.

Prens Ƙantemir 1691’den i‘tibāren mūsikīyi el-āt-ı mūsika üzerinde meşķe başlamışdı. Muahharan Hazīne-i Hümāyūn müdürī İsmā‘īl Efendi ile saray hazīnedārı Latīf Çelebi’niñ teşvīķleriyle nazariyat-ı mūsikāmızdan bāhiş Türkçe bir kitāb yazmış ve Ahmed-i Şāliş Hazretlerine taķdīm eylemiştir.

Ƙantemir nağmeleriñ teşbīti içün yeñi bir noķa iķtirā‘ itmiş ve eserlerini bu vāsıta ile yazmışdır. Bu Türkçe harflerden mürekkebdı. Noķanıñ ta‘mimine çok çalışdı. Fakat mūsikī müntesibleri ‘ameli şekilde çalışmaķda şarf-ı nazar idemediler. (1) 1710’da başlayan Rus muhārebesi münāsebetiyle hūdūd kebīr ehemmiyet itdiginden Boğdan yeñi “Niķola Mavroķordato” niñ iķtidārı ğayr-ı kāfī görülmüş ve vazīfesi Ƙantemir’iñ ‘uhdesine teveccūh olunmuşdı. Bu münāsebetle huzūr-ı pādīşāhiye celb idilerek hil‘at giydirildi. Bu eşnāda meşhūr eşeri olan “Sultānī nevā” sāz semā‘isini iķtirā‘-kerdesi olan noķa ile teşbīt iderek zāt-ı hümāyūna taķdīm şüretiyle ‘arz-ı şükrān eylemiştir. Müte‘ākib hayātı şāyān-ı teessüfe bir netice ile nihāyetlendi. Eşnā-i baķiyyesinde i‘tāsı

mu'tād olan hediyeden 'afv idilmişdi. Buña rağmen Şadāret Kethüdālığı tarafından taz̄yīk idilmiş ve sefir olan Kantemir Deli Petro'nun ittifaq teklifini muşib bularak düşman tarafına geçmek şüretiyle hükümet metbū'asına ihānet göstermiştir.

Ruslar erzak fiqdānından bu seferi başa çıkaramadılar. Müşālahada Kantemir'in i'ādesi teklifini Petro red iderek ikāmetine Ukrayna bir çiftlik tahşiş itmişti. Kantemir orada 1723 sene-i mīlādiyesinde öldi.

Türkler alafranga nota tahvīl idierek sefir (Ferriol) uñ (Recueil de cent estampes) nām eşerine derc ve fazla olarak alaturka ve alafranga şadālarını mütē'āliyesini hāvī bir cedvelde 'ilāve idilmiştir.

[51^a] Orta boylı, sevimli, hoş şolbet bir zāt imiş. Ana dilinden başka "Türk, 'Arab Fars, Rum, Latin, Rus, İtalyan, Yunān-ı kadīm, Fransız" lisānlarıyla görüşebiliyormuş Latince dört cildten mürekkeb bir 'osmānī tarihī yazmıştır. Bu kitābın Fransızca tercümesi vardır. Güzel tanbūr çalarmış. "Kitāb-u 'ilmü'l-mūsikī" yi nazariyāt için iyi bir me'hazdır.

Ma'lumātın yüksekliğiyle temeyyüz itmişti. Mūsikī mesāilinde dūçar müşkilāt olanlar re'yine mūrāca'at iderlermiş! (1)

Ba'zı eşerleri

Sultānī nevā sāz semā'īsi	Püselik 'aşirān pīşrevi
Nişābürekden beste	Püselik sāz semā'īsi
Nişābürek semā'ī	Işfahān cedīd pīşrevi
Sultānī 'irāk pīşrevi	Işfahān cedīd sāz semā'īsi
Sultānī 'irāk sāz semā'īsi	'Uşşāk pīşrevi
Pençgāh pīşrevi	'Uşşāk sāz semā'īsi
Pençgāh sāz semā'īsi	Nihāvend pīşrevi
	Nihāvend sāz semā'īsi

Rauf Yektā "Beg'in elinde" Kevşerī Mecmū'ası" nām isimli bir risāle vardır ki hurufātımızdan mürekkeb bir nota ba'zı eşerler yazılmışdır. Bunuñ; Kantemir'in notası olduğına kuvvetle ihtimāl virilmektedir ki şu şekildedir:

(1) Romanya Akađemisi a'zāsından Mösyö "Teodor" İstanbul'a gelerek Rauf Yektā Beg'den āşārının notalarını almış ve akağemiye 'arz itmişti. Eşer takdīr idildi. Ma'ārif

Romanya Hükümeti tarafından tesviye edilerek 1911 de Viyana ve Laybzîk’de şu nâmda başdırıldı. (Scrieril[e] muzicale al[e] lui Dimitrie - Cantemir)

[51^b]

Hā = Kaba çargâh	B = Püselik	G = Gerdâniye
Y = Yegâh	Hā = Çargâh	Seh = Şehnâz
‘a = ‘Aşirân	Ş = Şabâ	M = Muḥayyer
‘ah = ‘Acem ‘aşirân	L = ‘Uzzâl	S = Tiz segâh
R = ‘Irâk	H = Nevâ	Neh = Tiz püselik
V = Rehāvī	Sā = Beyâtī	H = Tiz çargâh
R = Râst	H = Hîşâr	Şah = Tiz şabâ
Z = Zengüle	Hah = Hüseynī	Leh = Tiz ‘uzzâl
D = Dügâh	‘ah = ‘Acem	Lā = Tiz nevâ
H = Nihâvend	E = Evc	Seh = Tiz beyâtī
S = Segâh	Mā = Mâhūr	Hah = Tiz hüseynī

Bu işaretler birbirine beñzer. Ancak medâr-ı temyîz olarak aralarında rik‘a ve nesih farkları vardır.

Emdâdıyla rakamlarla gösterilmiştir. Meşelâ

Ḳ	R	D	D	H Hā	Hā S
2	1	4	3	1	1

..ilâh gibi

Kevşerī Mecmū‘ası’ndan alafranğa noṭa tahvîlen alınmış ba‘zı eserler Şehbâl Mecmū‘ası’nda mevcüddür.

Ḳazzaz Ḥasan Çelebi: İkinci Sultân Muştafa devrinde iştiḥâr itmiş bir üstâd-ı müşikīdir. İstanbullı bir ḥıdmetkâr idi. Otuz kadar murabba‘, şarkı, ilâhī nev‘inden eseri vardır. Eñ meşhûrī Mâhûrdan fer‘ uşûlinde “*Bezm-i çemende şîveler eyler yürür misin*” bestesidir.

Ḳapudan-zâde: Aḥmed-i Şâliṣ devri üstâdlarındandır. İstanbullı ve ismi Aḥmed’dir. Gür sesli ve mühîb vücudlı bir zât imiş!

Segâhdan muḥammes uşûlinde “*Eyleye yâr sezâ-vâr-ı vişâl aḡyârı*”

Rehāvīden remel uşūlünde “*Seyr ‘izār-ı yārı hatt-ı müşk-bār ile*” murabba‘larını bestelemiştir.

[52^a] Kandillili İmam: Sultān Selim-i Şālīş vüzerāsından Selim Paşa’nın imamı idi. ‘Aşrının eñ ma‘rūf neyzenlerinden olub meşhūr Aķ Molla ‘Ömer Efendi’niñ talebelerindendir.

[53^b]

KEF (ك)

Kātibi: Monla ‘Aşķi’niñ şākirdi imiş. Güzel yazı yazdığından bu maħlaşı almışdı. “.. ‘ilm-i mūsikīde pehlivān-ı kāmīl, kendiniñ ve ğayrıñ eş ‘ārını naķış ve taşnīf bağlayub ırlandı - ya ‘nī teġanni iderdi - ...” Süleyman Kānūnī zamānında İstanbul’da vefāt itdi.

Küçük İmam: -İstanbulıdır.- Sultān Mehmed zamānında Vālide Cāmi’nde na‘atħān idi. Mūsikīye vuķūf-ı tāmminā bināen “İmam-ı fenn” nāmıyla tesmiye idilmiştir. Meşhūr eserleri:

Evcden evfer uşūlünde “*Cüy-i eşkim serv-ķaddi geķsün ķo aķsun sū-be-sū*”

Hüseynīden nīm devir uşūlünde “*Niķün sūz-ı derūnıñ ‘aşıķ-ı bī-dil nihān eyler*”

besteleridir.

Kemānķeş-zāde Aħmed Efendi: Bu da Avcı Sultān Mehmed devrine mensūb Topħāneli bir üstād-ı mūsikīdir. “*Yāre şorunca şīve-i ķadd-i nihālini*” murabba‘ı onuñdur.

Gülcibaşı-zāde: İstanbulıdır. Avcı Sultān Mehmed zamānında Tersāne-i ‘Āmire’niñ maħzen kātibi idi. Eşher-i āşārı hicāzdan şaķil uşūlünde “*Gördüm kenār-ı cūyda ‘andelīb-zār*” murabba‘ıdır.

Küçük Müezzīn: İsmi Mehmed ve İstanbul ahālisindendir. İkinci Sultān Muştafa merħūmuñ hużūrunda yaptığı faşıllar nazar-ı taķdīri celb iderek mazhar-ı hürmet olmuş ve binnetīce Anaķolı muħāsebesine nāiliyete bekām buyurulmuştur. 1129 senesinde Edirne’de vefāt itmişti. “*Eyledi Küçük Müezzīn maħfeli me ‘vādā cāy*” mışra‘ı vefātına tārīħdir. Bestelediği on beş ķadar eşeriñ eñ güzelleri:

Muħayyer pūselikden devr-i revān uşūlünde “*Alub āġūşa hem-ķün hāle ol māh-ı nevi*”

Nevādan ķenber uşūlünde “*Dersen ey dil ķeşm-i baħtım derd-i hicrān görmesin*”

murabba'ları idi.

[54^a] Kerîm Efendi: Sesi ve lehcesi güzel bir zat olduğundan “Cennet Filizi” nâmıyla şöhretkârdır. Müsikîde şâhib-i vukûf olduğundan Sultân Selim-i Şâliş zamânında Saray-ı Hümâyûn müezzîn-başılığında ve Sultân Maḥmûd’uñ cülûsıyla imam-ı şânî ve daha soñra Aḥmed Kâmil Efendi’yi ihtilâf iderek imam-ı evvelikte bulundu. İ’timâd-ı şâhâneye mazhariyetinden tolayı şadr-ı a’zam ve Seyḥü’l-İslâm’a irâdât-ı şifâhiye teblîği tercîhen kendisine tevdî’ idilirmiş!

Keçi ‘Ārif Ağa: Sultân Maḥmûd-ı Şânî devrinde Enderûn-ı Hümâyûn Kılarlı Koğuşu’na mensûb çavuşlardandır. Çirkin yüzli bir kimse olduğundan “Şirin ‘Ārif” ‘unvân-ı mecâzıyla da tesmiye idilirmiş! Mu’âşırı içinde eñ yüksek tanbûr çalmaḡda ma’rûf olduğundan (1246) da muşâhiblikle taltîf idilmiştir. (1)

Giriftzen ‘Āşım Beg: Begoglı mıntıkası itfâiye beg-başlılarından zamânımızıñ eñ yüksek girift çalanlarından. Elyevm ber-hayâtdır.

(1) Keçi ‘unvânını almasına sebep kolları pek kısa olduğundan çalarken yegâh perdesini çalmaḡ birdenbire sıçraması keçiye beñzermiş. Bilâhare Dede Efendi’niñ kızı Ḥadîce Hanımla evlenmiştir ki ma’rûf bestekâr Rif’at Beg bu izdivâcın maḥşûlûdür.

[54^b] Kemânî Ağa: “Aleksan Efendi” () târîhinde nüzûlen vefât itmiştir. Ortaköylidir. Bestekârlığı yüksektir. Ḥalim Paşa’nıñ pek ziyâde mazhar-ı teveccühi olduğundan Bebek’deki yalısında ḥarem meşḡiyle meşḡul bulunurdu.

Sırto: Oyun havâsı bu köçekçe - Sîne Kemânî Muştafa Ağa îcâd itmiştir. Ve tavşancalarıñ (mücib/mevcud? yanıdır) içinde geçer. Çengiye kadınlar köçekçeyi erkekler oynarlar. Sırtoyu erkek elbisesiyle kadınlar oynarlarmış.

(1) Yeñiköyde Ḥânende Köse ‘Oşmân Beg - Ḥarbiye Nezâreti kâtiblerinden

[55^a] Laṭîf Ağa: Sultân ‘Abdûlmecîd zamânında Enderûn-ı Hümâyûn mensûblarından olan baş-çavuşluk ve ser-ḥânendelelikle Mûziḡa-i Hümâyûn bâ-irâde-i pâdişâhî naḡil idilmiştir. (Ser-âgâz) Sultân ‘Abdûl’azîz zamânında ḡol-aḡalıḡa kadar irtifâ itmiştir. O vakte kadar müezzînlikle daḡî meşḡul olduḡu ḡâlde Sultân ‘Abdûl’azîz kendisini müezzînlikden ‘azl iderek yalnız ta’lîme me’mur itmiştir. Sultân ‘Abdûlḡamîd zamânında (Şeh-i ḡikmet-i şinâs-ı bende-perversin) ḡuzzam ağır semâ’isiniñ ḡuzûrda terennûmi yle maḡzûziyet-i şâhaneyi mucib olarak biñ-başılıḡa terfî’ itmiştir.

Begoğlu Kazancı'da sâkin ise de vefâtına yakın Şehzâde Câmî'î arkasında bir eve nakil iderek orada vefât itmiştir. Vefâtında 83 yaşında idi. (1306) İstanbullıdır. Dellâl 'Abdi Efendi'den meşş itmiştir. Hatta vefâtına yakın çağırarak Latîf Ağa'yı itdiği rivâyet olunur. Latîf Ağa oldukça muntazam şi'ir yazmağa muhtedir olduğundan güfteleri ekseri kendisiniñdir. Eñ soñ eşeri (püselik) den (*İnanmaz va'd-i vaşl yâre gönüm*) Ğâyet hoş ve mübârek bir tabî'ate mâlikmiş. Hatta kendisine ihtirâm yapılmğa râzı olmayacak derecede mütevâzi' imiş. Ba'zen eşerini şaklayarak derecede mahviyyet-perest olduğu söylüyorlar. Mûcib-i vefâtı meşâne hastalığı idi. Hâcî 'Ârif ve Rauf Begler üzerinde hüsn-i te'allümi vardır.

[57^a]

MİM (م)

Meşrebî: Süleyman Kânûnî devri üstâd-ı müşikîlerinden bir İstanbullıdır. Pek çok emşâli gibi lâ-ebâlî, kalendar meşreb bir zât idi. “.. *ilm-i edvârda tāmîka kudreti ve fenn-i müşikârda mahâreti vardır..*”

Maķāmî: Müşikîye vukûf ve mensûbiyet tāmmesine binâen bu maķlaş kazanmışdır. Mu'âşır meslekdâşları arasında temeyyüz itmiş bir zât idi. Birçok zamân hitâbetde bulunmuş ve soñra erkân-ı devletiñ taķdîrini celb iderek bir miķdâr ma'âş taķşîşiyle vazîfesinden 'afv idilmiş, Sultân Süleyman'la Bağdâd seferine giderek orada vefât itmiştir. İktidârı mutavassıt bir şâ'irdi. Eş'arından munteķab şu parçayı 'ilâve idiyorum:

Âh ile cihân halkını bîzâr ideyim mi?

Nâlemle seg-i kūyîñi âzâr ideyim mi?

Dilberlere mey almağa meyķânecilerden

Câmî'de ķaķîbim deyü ben 'âr ideyim mi?

Meşhûr-ı cihân olmağa rindân arasında

Bir tâze ğazel gün gibi izķâr ideyim mi?

Murad Ağa: Sultân Murad-ı Râbi' Bağdad'ı işķâlinde iden esirlerden ma'rûf iki ķânende ve on sâzendeyi İstanbul'a getirmişdi. Ğânendelerden biri “Mîr Muķammed” diğeri “Murad Ağa” dır. Ki aşlen İrân ahâlisindendi. Memleketinde müşikî öğrenmiş ve İstanbul'a vuşûlünü mûte'ākib müşikîşinâsân meķâfîlinde pek çabuk işķihâr

itmiş ve bu şöhretini Avcı Sultan Mehmed devrine kadar muhâfaza eylemiştir. Murad Ağa ‘aynı zamânda mâhir bir “Şeştârzen” idi. Bestekârlığı yüksektir. Vücûda getirdiği yüzi mütecâviz eşiñ eñ güzelleri:

Hüseynîden şakîl uşûliyle “*Geçmiş meger fevt-i dem-i furşat itmişiz*”

kezâ hüseynîden evfer uşûliyle “*Ey reşk-i peri hüsni ü Hüdâ-dâd senindir*” besteleridir.

[57^b] **Mehmed Beg:** Avcı Sultan Mehmed devri alay-beglerinde ‘Ayıntâblı bir zât idi. Müte‘âkiben İstanbul’a yerleşti. Mu‘âşırları arasında sesiniñ güzelliği ve ma‘lûmât-ı mûsikasınıñ yüksekliğiyle mütemeyyizdi. Bestelediği yüzi mütecâviz eşiñ eñ güzeli Evcden terk-i darb uşûlinde “*Peri veş-i dil-i dîvâne mi-keşed sūyeş*” murabba‘ıdır.

Muḥarrem Ağa: Bu da Sultan Mehmed devri sipâhî sınıfına mensûbdur. Kilis’de toğmuş ve İstanbul’uñ Yeñibâğca Maḥallesi’ne yerleşmişdi. Güzel sesli bir zât imiş! On beş parça eşiñ bestekârı olun eñ meşhûr eşi:

‘Aşirândan devr-i kebîr uşûlinde “*Hayâlîñ dîdeden naqşîñ dil-i bî-kîneden çıkmaz*”

‘Acemden hafîf uşûlinde “*Bir bî-kesim ki ḥâlime hemdem bulunmadı*” murabba‘ıdır.

Müezzîn Muştafa Ağa: Ḥanende-başı ‘unvânıyla müsemmâ idi. Kâsımpaşalıdır. Avcı Sultan Mehmed devrinde Enderûn-ı Hümâyûn ḥanendelerinden idi. Meşhûr eşi:

Beyâtîden çenber uşûlinde “*‘Âlem oldu şâdından ben esîr-i gam henüz*”

‘Irâqdan devr-i revân uşûlinde “*Dil esîr olmağa bir kâmet-i şimşâd ister*”

Yigirmi kadar eşi vardı. Vefâtı “1120” târîhindedir. Şu mısrâ‘ı vefâtına târîḥ düşmüşdi. “*Üç me‘vâyı Müezzîn Çelebi ide maḳâm*”

Maḥmûd Çelebi: Avcı Sultan Mehmed devrinde yaşamış Diyârbekirli bir mücellid idi. Otuz kadar eşi bestelemiştir ‘Uzzâlden devr-i revân uşûlinde “*Ruḥ-ı âlın sânemâ reşk-i şarâb olmuştur.*” murabba‘ı onuñdur.

[58^a] **Muştafa Ağa:** Bu da Avcı Sultan Mehmed devrine mensûbdı. Kâdıköylidir. Enderûn-ı Hümâyûn’da ser-ḥanende idi. Yigirmi murabba‘ bestelemiştir ki meşhûrları:

Baba [tâ]hirden nîm devir uşûlinde “*Hayâl-i cılve-ger dilde o şûḥ-ı dil-sitân gâib*”

Segâhdan hezec uşûlinde “*Baḥa rahm iderdi eger bileydi o melikâ nigerânımı*”

besteleridir.

Müsiķī-nāibī Muştafa Efendi: Avcı Sultān Mehmed devriniñ mübāhī bulunduğı müsiķişināslardandır. İstanbullı idi. Mu‘āşır meslekdāşları besteledikleri āşarı evvelā mūmā-ileyhiñ nazar-ı tenķitlerine ‘arz iderek muvāfık bulmadıklarını gizlerler imiş, bu sebebe bināen müsiķī-nāibī ‘unvānıyla meşhūr idi. Ehliyetine bu bir delildir.

Hişārdan muḥammes uşūliyle “*Ey peri peyker ezelden mest ü ḥayrānıñ seniñ*” bestesi onuñdur.

Mahmūd Ağa: Üsküdarlıdır. Avcı Sultān Mehmed’iñ vüzerasından Viyana muḥaşırı meşhūr Kara Muştafa Paşa’nıñ ḥānendesidir. Güzel sesli ve müsteşnā bir ḥānende imiş.

Evcden çenber uşūlinde bestelediđi “*Sāķi be-nūr-ı bāde ber efrūz cām-ı mā*” murabba‘ı eñ güzel eşeri idi. (1099) senesinde vefāt itmiştir.

Memiş Ağa: (Kaftānī Memiş Ağa) dağı dirlerdi. Ğalaṭa’nıñ (Fındıklı) maḥallesinden ve Sultān Muştafa-i Şānī devri üstādlarındandır.

Segāhdan zencīr uşūlinde “*Çıkınca pir-heninden o sine deryāda*”

‘Āşirāndan devr-i kebīr uşūlinde “*Būse-i la ‘l-i lebin ol mest-i bed-ḥū virmedi*”

murabba‘ları onuñ eseridir. Bunlardan mā‘adā elli kadar beste, nakış ve şarkısı vardır.

[58^b] Mecdī Efendi: İsmi Mehmed’dır. Tevellüdi (1047) vefātı (1128)de İstanbul’dadır. Sultān Aḥmed-i Şālī devri ‘ulemāsından olub Anaṭolı kādı‘ askerligine irtifā eylemiştir. Ḥalūķ ve ḥoş şoḥbet bir zāt idi. On kadar eşeri vardır. Eşher āşarı bestenigārdan “*Yād-ı ruḥuñla ağlasam eşkim gül-āb olur*” semā‘isidir.

Muşallī Efendi: Edirneli ve şehir-i mezķūr müderrislerindendir. Annesi Enderūn-ı Hümāyūn kābilesi olduğından “Ebe-zāde” ‘unvānıyla şöhet bulmuştur. Otuz kadar murabba‘, semā‘ī ve şarkısı olub eñ ma‘rūfları:

Beyātīden firenkçin uşūlinde “*Haṭṭ-ı ‘izāri gördi seniñ o ḥālet ile*” ve

Hüseynīden devr-i kebīr uşūlinde “*Şimdi meyl-i göñlümün bir serv-i ḥoş-reftāradır*” murabba‘larıdır.

Monla Mehmed Efendi: Bu da Sultan Ahmed-i Şâliş devri üstâdlarından Üsküdârlı bir zâtdır. Şeyh ‘Abdülhay Efendi’niñ oğlıdır. Yigirmi kadar eşi vardır. Meşhûrları:

‘Uşşâkdan çenber uşûlinde “*Hasret ile dîdesi pur-nem nice bî-çâre var*”

Mâhûrdan çenber uşûlinde “*Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş saña*”

besteleridir.

Mehmed Nûrî Efendi: Egrikapu hâricinde “Şavağlar” dergâhı şeyhiniñ oğlu olup tarîk-i mevlevî mensûbiyetindedir. Mükemmel girift çalar, uşûl-[â]mîz bir zât imiş! Hoş sohbet olduğundan meclisine birçok zevât toplanırdı. Soñraları ma‘rûf Hâlet Efendi’niñ ikrâm ve ri‘âyet görmüş ve bu vesîle ile efendi mûmâ-ileyh mezkûr dergâhı ta‘mir itdirmiştir. Vefâtı Hâlet Efendi’den kırk gün soñradır.

[59^a] **Muştafâ ‘İzzet Efendi:** (1216) senesinde Tosya kaşaba toğmuşdur. Babası düztaban-zâde Muştafa Ağa idi. Vâlidesi tarafından İstanbul’a gönderilmiş ve Fâtih’de Kurşunlu Medrese’de tahşîle başlamışdı. “..*Şadâ-ı ferağfezâları ve fenn-i mûsikîde mabâ’d Fîşâgoreş ve Farâbî olan ma’lûmât mükemmele ve kâbiliyet-i meşhûreleri..(1)*” hasebiyle mûsikî meşşine başladı ve Muşâhib Kömürçi Hâfız Efendi’den öğrendiği bir na‘tı Bâğçâkapusu’nda Hidâyet Cami’de yapılan selamlıkda huzûr-ı şâhânede okumuş, mazhar-ı taqdîr almış ve terbiyesi Silâhdâr ‘Ali Paşa’ya havâle olunarak üç sene Galata Sarayı’na ve daha soñra İlyas Ağa’nıñ silâhdârlığında Enderûn-ı Hümâyûn’a alınmışdı.

Sarayda mûsikî ve nây öğrendi. Bir taraftan da Yesârî-zâde’den ta‘lîk ve Muştafa Vâsîf Efendi’den şülûş ve nesha çalışdı. Binnetice “..*mûsikîde ve huşû-ı mütenevvi’ada ferîd-i ‘aşr ve vahîd-i dehr...*” olacak derecede terakkî itdi.

Bilâhare istihşâl itdiği musâ‘ade üzerine Kayserili Şeyh ‘Ali Efendi’yle Hicâz’a gitdi, ‘avdetinde bir müddet Mısır’da ikâmetden soñra İstanbul’a gelmiş ve gizlice Maḥmûd Paşa Hamâmı civârında satın aldığı eve yerleşmiş ve orada nakşî dervîşi kıyâfetinde ahbâblarıyla mutaşavvîfâne bâhşalara talmışdı. O eşnâda Sultan Maḥmûd Bayezid Cami’ne selamlık yapmışdı. Muştafâ ‘İzzet Efendi de üzerinde dervîş kıyâfetinde müezzîn mahfilinde bulunuyordu. Efendi vâkı‘ olan istirhâm üzerine ikâmet getirmiş, Fakat bu fenâ bir hâdiseniñ vukû‘una sebep olmuşdı. Sultan Maḥmûd ‘İzzet Efendi’yi sesinden tanıyarak İstanbul’a vürüdünü ketm itmesini ve dervîş kıyâfetinde bulunmasını kendi teveccüh ve iyiliklerini istihkârına ‘atıf iderek i‘dâmını emir itmişdi. ‘İzzet Efendi

ancağ Muşāhib Sa'īd Efendi ve Hüsrev Paşa'nın tavassuţuyla hayatını kurtarabildi. Ertesi günü Kömürce-zāde zavallıya Bayezid'de teşādūf iderek:

- Akşam şü Küttāb Efendimize özbek kıyāfetinde görünmüş olduğına infi'ālî buyurdılar tebdīl-i cāme iderek başına fes giy! demiş, 'İzzet Efendi de;

(1) Küre içindeki mecelleler 'Aţā'dan alınmışdır.

[59^b] - Señeye başga kisveye tebdīl idemem diye muķābil idince

- Öyle ise bir daha nazār-ı şāhāneye te'alluķ idecek yerlerde bulunma, zīrā haķķında mazarrat me'muldür. Tavşiyesinde bulunmuşdı. Faķať hayırhāh bir zāt olduğından vaķ'adan pādīşāha baħş itmemiş, infi'ālî şāhāneyi teskin iderek 'İzzet Efendi'yi 'afv itdirmişdir. Müte'ākiben şādır olan irādeye ittisāliyle 'İzzet Efendi saraya gitdi. Ve huzūr-ı şāhānede nāyle taķsīm yaptı. Memnūn kalan pādīşāh bestelediği şarkıları okudarak 'İzzet Efendi'niñ şormuş o da:

- Efendimiziñ şarkıları şarkılarıñ pādīşāhıdır. Ancağ taħsīn ve teşīrinden başga bir şey dinilebilir mi? Cevābını virmişdi. İğbirarını unudan Sultān Maħmūd 'İzzet Efendi'niñ - Üç def'adır efendiyi dervişāne sarayımıza da'vet ve haķķında olan hüsni şāhānemizi ithām eyledik, bundan soñra da bir işi olmadığı şüretde ba'zı, ba'zı sāz nevbetlerine gelsün; diye tatyīb-i hātırına çalışmış, 'İzzet Efendi de pādīşāhın tārīh-i vefātı olan (1255) senesine ķadar saray faşıllarına devām eylemişdir.

Sultān 'Abdūlmecīd ilk cum'a selamlığını Eyüb'de yapmışdı. Hutbeyi okuyan 'İzzet Efendi'yi pek begendi. Ve kendisine ikinci imam ta'yīn itdi. Müte'ākiben sırasıyla Anaťolı pāyesi, baş-imāmet, rum ili pāyesi tevcihe ve şehzadelere yazı mu'allimi ta'yīn buyuruldı. Ba'dehu imāmetden infi'ālî ile meclis-i vālā a'zālīgında, naķību'l-eşrāflıkda bulundu ve 1294 senesinde seksan yaşına yakın olarak irtihāl ile Tophāne'de ķādirī dergāhına defin olundu.

Orta boylu, nāzik, edīb, güzel yüzli bir zāt imiş. Müşārun ileyh ma'rūf haťtātılardan olub cāmi'leri teyzin iden birçok kitābelerden mā'adā on bir muşhaf-ı şerīf bir o ķadar delāil, iki yüze yakın hilye-i şerīf yazmışdır. Bilhāşşa sūlūs yazmaķda meşhūr idi. Yeñiköyli Hāfız Hasan Sırrı, Medenī 'Azīz ve Behlül Efendilerin hācesidir. [60^a] Faķať ihtişāşı mūsikīde idi. Aşarı ağır, meşķi ve ta'līmi güç şeyler olduğından gençler bunlarıñ birçoğuna bī-gāne ķaldılar.

“Hāşim Beg, Dellāl-zāde İsmā‘īl Efendi, Rıf‘at Beg mişillü mūsikī üstādlardan efendi-i müşārūn ileyh için hāce-i zamāndır dirlerdi...(1)” İhtiyārlığında nāy üfleyemez olmuş ve sesi kalınlaşmış idi. Ma‘māfih mūsikī mahfelleriniñ eñ muhterem bir şahşiyeti idi. Hānende ‘Ali Beg’iñ rivāyetine göre ‘Ali Paşa’nıñ konağında yapılan sāz meclislerinde ekseriyā efendi de bulunur, genç hānendeleriñ tiz yerlere çıkmalarına paşa i‘tirāz iderek “Begefendiler! Hāce-efendi hāzretlerini diñleyecegiz” ihtarıyla efendiye izhār-ı hürmetden hālī kalmazmış. Allah hepsine rahmet eylesün. Ba‘zı eşerleri:

Hicāz şarkı “Harāb oldu dil-i nā-şād elinden”

Hicāz şarkı “Ey dil-rubā -yı dil-şikār”

Nişābürek şarkı “Ol yoşma gönül yıkıyor

‘Arabān püselik şarkı “Ey şehsuvār-ı meydān-ı işve

Māye şarkı “Şeb-mi dir bu yā sevād-ı āh-ı pinhānım mıdır”

Bestenigār şarkı “İdüb sen hātırım āyāl”

Bestenigār şarkı “Ey serv-i nāz reftār-ı bālā”

Evc şarkı “Bir sebeble sen gücenmişsiñ baña”

1294 – 1216 = 78

/ 1340 – 1294 = 46

/ 1294 – 1216 = 78

[60^b] Marķar: Hāşköylidir. Hānende Marķar nāmıyla şöretşi‘ār olub birçok nefis eşerleriñ bestekārıdır. Hānciyān Efendi’niñ vālidesi (‘anber) Marķar’dan meşķ itmiştir. Niķoğos Ağa’da da hāķķ-ı te‘allūmi vardır. Haftada bir def‘a da saraya müdāvetle meşķ idermişlermiş. Eski hānendeler (Çarşuda imāmeli hānda) meşķ iderlermiş. de meşķ takımı olmayub piyasa sāzları yalnız kemānçe ve lavtalar olub oyun havaları çalarlarmış. Bir de tavuķ pazarı ‘aşıķları varmış. Meşhūr şā‘ir Serķiz de bunlardan? biri imiş.

İlk evvel piyasaya çıkan Serķiz Kānūnī Cigerci Kırķor Hānende Artin Tanbūrī Miķāil’den mürekkeb bir faşıl takımı çıkmışdı. Sulţan ‘Azīz zamānında Üskūdār’da Millet Bāğçası’nıñ karşısındaki gāzinoda çalarlardı.

Nāyizen Rāşid Efendi: Tanbūrī Oskiyā’nıñ talebesidir. (Çünkü oldukça güzel nāy üflermiş) İsaķ öldükden soñra yerini tutacak bir adam aramışlar. Oskiyān kuyumcı ve

pek zengin bir adam olduğundan saraya ücretle getirilmesi müşkil görülmüş, nihāyet pādīşāhīn irādesiyle gelmiştir.

[61^a] Melekzet Efendi: Noṭacı Melekzet nāmıyla ma‘rūfdur. Elyevm Mısır’dadır.

[62^a]

NUN (ن)

Nizārī: Toḳuzuncı ‘aşrın nısf-ı evvelinde yaşamıştır. Güzel sesli ve iyi tanbūr çalar bir zāt imiş, hıdmetkārlıkla te’mīn-i ma‘īšet iderdi.

Naşūḥpaşa-zāde ‘Ömer Beg: İstanbul ahālisindendir. Sultān İbrahim zamanında Ḥācegān-ı Dīvān-ı Hümāyūn mensūbiyetinden olub mūsikīden mā‘adā ekşer ‘ulūma vukūfiyla meşhur idi.

Kürdīden evfer uşūlünde “*Bīm-i reh bilmez şeb-i tārīkde tenhā gelür*”

‘Aşirāndan ḥafīf uşūlünde “*‘Za f-ı gāmıñla qalmadı tāb-ı nigāhımız*”

murabba‘larınıñ bestekārıdır.

Nāzım Çelebi: İsmi Muşṭafa’dır. İstanbul’uñ yeñimaḥallesinde sākindi. Bektāşī ḥalīfelerinden Yeñiçeri Efendisi Ördek İsmā‘īl Efendi’niñ oğlu olub bilāḥare babasını iḥtilāf itmiştir. 1106 sene-i muḥarreminde vefāt itdi. Şā‘ir ve mūsikīşinās bir zāt idi.

Nażım itdiği: *Farq olunmaz şu ‘le-i āhım gice meh-tāb dan*

Neyleyim ḥurşīd-i raḥşānım göz açmaz ḥābdan

beytini ḥüseynīden çenber uşūlünde bestelemiştir.

Na‘athān ‘Abdī: Avcı Sultān Mehmed devri vazīfedārlarından İstanbullu bir mūsikīşināsdır. Eşerleri:

Nişābūrdan çenber uşūlünde “*Baḳışın deler cigerler bu ne ḡamzeli baḳışdır*”

Muḥayyer semā‘ī uşūlünde “*Mest olub gel gel açılmışsın bu fettānlık nedir?*”

[62^b] Nābī: Ma‘rūf şā‘irimizdir. Aşlen Ruhālī, ismi Yūsuf’dur Avcı Sultān Mehmed zamanında İstanbul’a gelerek Muşāḥib Muşṭafa Paşa’ya intisāb itmiş, ḥürmet ve teveccūh görmüş ḥacc-ı şerīfe gitmiş ve ‘avdetinde tekrar paşanın hıdmetine girdi ve kethūdālığında bulundu. Mute‘ākiben vazīfesinden ‘afv olunarak Ḥaleb’e gitdi. Baltacı

Mehmed Paşa vâli bulunuyordu. Müşârun ileyh fazıl ve ‘irfânına lâıyık kalmamış, şadâretinde İstanbul’a celb iderek baş-muğâsebecilikle taltîf itmiştir. Vefâtı “*Nâbî be-ğuzûr âmed*” cümlesiniñ delâletiyle 1124 dedir. Müşârun ileyh her üç lisânı kat‘iyetle bilir. Taşavvufa âşinâ, kudret-i şâ‘irânesi yüksekti. “Siyer-i Veysel-i Zeyl, Tuğfetu’l-Harameyn, Hayriyye, Ėazâ-nâme, Münşeât, Müretteb Dîvân” yazmıştır. ‘Aynı zamânda ‘aşrınıñ mûsikî üstâdlarından sayılacak bir zât idi. Mûsikîyi Diyârbekirli Seyyid Yahyâ’dan meşğ itmişti. Güzel bir sese de mâlikmiş. Ėyetdeki murabba‘ı o bestelemişdi.

Rehâvîden nîm devir uşûlinde *Ruğunda bâdeden yâriñ ki âb u tâb olur peydâ*

Derûnumda benim bir ma‘den-i sîmâb olur peydâ (1)

(1) Nâbî med‘uvven 1120 de Diyârbekir’e gitmişti. Vâli Recep Paşa, kâdı da şâ‘ir Sâbit Efendi imiş. Eşrâf-ı memleket tarafından şerefine tertîb olunan ziyâfetde birçok mûsikîşinâslar bulunmuş ve Nâbî’yi hürmeten dîvânından münteğab parçaları besteleyerek okumuşlar, bunlardan Hânende Zerger Ahmed Çelebi hicâzdan zencîr uşûlinde “*Seni tebrîde benden olsa a‘dâ ittifâk üzre*” Şehlâ Muştafa Çelebi ısfahândan çarbeyn uşûlinde “*Yâriñ bilirüz bezmimize rağbeti vardır*” Hânende ve Mücellid Mahmûd Çelebi ‘acemden evfer uşûlinde “*O dil kim sâğar-ı bî-renk ciha[n]-ı bî-hakâyıktır*” Meşhûr Seyyid Nûğ nişâbürdan devr-i kebîr uşûlinde “*Çemende cûy-veş bu cüst-cûlar hep seniñçündür*” Şeyğ Ahmed Nakşîbendî de ‘ırâğdan nîm devirde “*Sevâd-ı mümkinât âşâr-ı şun‘ı bî-suhan söyler*” bestelerini terennüm itdiler. Nâbî de Diyârbekir şâ‘irlerinden intihâb itdiği parçaları okumak şüretiyle muğâbele itdi.

[63^a] Na‘ıçe Efendi: İstanbullıdır. Avcı Sultân devrinde müştehir üstâdlardan idi. İsmi Mehmed ve muşâhib paşanıñ mektubcısı imiş! Üç yüz kadar murabba‘, şarkı ve na‘atların bestekârı olub eñ meşhûrları:

‘Uşşâğdan rehâvî uşûlinde “*Zebân-ı ‘aşkı añlar saña beñzer işve-ger var mı?*”

‘Aşirândan zencîr uşûlinde “*Zülf-i dilber sünbül-ü bâğ-ı cinânımdır benim*”

Nazım Efendi: Avcı Sultân Mehmed devrine mensûb mûsikî üstâdlarından İstanbullı bir müderrisdir. Şeyğ-zâde Mehmed Efendi’niñ oğlı ve meşhûr Emirgün-zâde’niñ dâmâdıdır. Şeyğü’l-İslâm Bahâyî Efendi zamânında Fetvâ Eminlikinde bulundu. Hattat, şâ‘ir, mütenevvi‘ ma‘lûmâta ve ba‘zı tâlî şan‘atlara vâkıf ve her sâzı az çok çalabilecek

iktidârda imiş. Bestelediği on kadar eserini en meşhûr muhayyerden devr-i kebîr uşûlünde:

[Göñül te'sîr-i tâb-i neşve-i çeşmiñle mest olmuş

O keyfiyetle âhîr vâsıl-ı bezm-i elest olmuş] murabba'ı idi.

Nâyî 'Osmân Dede: İstanbul'un Vefâ mahallesinde doğdu. Sinn-i temyîze geldikten sonra mevlevîliğe intisâb iderek uzun müddet Ġalaṭa Melevîhânesi şeyhi Aḥmed Ġavṣî Dede'ye ḥidmet[de] bulunmuş ve ondan aḥz-i tarîk itmiş, mûsikî ve nây öğrenmiş ve tekyeniñ on sekiz sene nâyizen-başılığını îfâdan sonra mesbûk iktidâr ve ḥüsn-ü ḥilkate mebnî 1109 senesinde şeyḥ müşârun ileyh ihtilâf itmiştir. 'Aynı zamânda Ġavṣî Dede'niñ damadı idi.

Ġâyet ḥalûk bir zât olduğundan herkesiñ maḥbûbı idi. Şâ'ir, muḥarrir, faḫaṭ en ziyâde mûsikîşinâsdır. “..Fenn-i mûsikîniñ üstâd-ı üstâdân zamânları olub maşnû'ât ḥayâliyye-i hevâiyyeleri ḥayret-figen-i ḥavâṭır mühre-i fenn-i mezbûr (1)” idi.

'Osmân Dede bir noṭanıñ muḥterî'idir. Sâlim Efendi Tezkiresi'nde diyor ki:

(1) Esrâr Dede'den

[63^b] “... Fenn-i mûsikîde muḥayyer-i 'ukûl bir ma'rifet-i vâlâya destres olmuşdu kim kelimât ve ḥurûf kitâbet ider gibi nağme ve şavtı zabt iderdi... ki raḫam-ı keşîresi olan kâğıdı önüne koyub ol kârı, ol besteyi bi-nağamâtiha min-ğayrı ziyâde ve lâ-nokşân okurdu ...”

Bir noṭadan istifâde itdiği muḥaḫḫaḫdır. Faḫaṭ bu noṭa şeklen bize ma'lûm degildir. Âṣâr-ı mûsikîyesinden mevcûd bir şey olduğını bilmiyorum. Yalnız ḥicâzdan bestelediği âyîn-i şerîfiñ te'âkub zamân ile unudılarak yeñiden bestelendiğini tezkirelerin delâletiyle öğrendim. Mu'cizât nebeviyeden bâḫiş "Ravzatu'l-İ'câz" ve Şems-i Tebrîz'den muḫtebis "Zübde-i Maḫâlât Şemsî" nâm eserleri ve ayrıca bir de mi'râciyeleri - ma'rûf bir eser olub rivâyete göre bir gicede bestelemiştir.- olub bunu bestelediklerini Esrâr Dede yazıyor. Vefâtı 1146 dadır. Seyyid Vehbî şu târîhi söylemiştir. “'Osmân Dede göçdi ola sırrı bâkî”

Naẓîm Çelebi: İstanbul'un Kımḫapu mahallesindendir. Sâlim diyor ki “... Ḥâşşen 'ilm-i mûsikîde a'lem ve ol fenn-i 'âlî-maḫâmîñ üstâdânı meyânesinde müsellemler olub ... Şu

rütbe şāhib-i mahāretdir ki hālā āgāze olunan maḳāmlardan bir maḳām yokdur ki ol sırrı -defter ehl-i tıbā‘ ānda bir vāfir beste ve semā‘ī ihtirā‘ eylemiş ola ...”

Tiz bir sese mālīkmiş, ‘aynı zamānda müretteb dīvān şāhibi bir şā‘irdir. Ayrıca her maḳāmı cāmī‘ bir na‘t-ı şerīf vücūda getirmiş, Sultān Muştafa zamānında şadr-ı a‘zam ‘Acemzāde Hüseyn Paşa tarafından ehlini taḳdīr olunarak kendüsine İstanbul’uñ meyve bazar-başılığı iḥsān olunmuştur. Ġāyet güzel Fārisi bilirmiş. Vefātı “1139” senesindedir. Beş yüz kadar murabba‘, naḳış ve şarkının bestekārı olub eşheri:

Hüseynīden zencīr uşūlünde “*Cihān ḫarab girişme-i siyāh çeşminden*” murabba‘ıdır. Şu na‘atı da hüseynī maḳāmından bestelemişdi:

Ey ledün mektebiniñ ḫāce-i ümmī laḳabı

Enbiyā ve Rasūlūñ zīver-i tesbīḫ-i lebi

Eylediñ da‘vetiniñ ḳabza-i teşhīrine rām

Rūm u Hind ü ‘Acemi, Mısr ile Şām ü Halebi

[64^a] Diğer meşhūr eserleri:

‘Acemden muḫammes beste “*Ol kim mişāl-i ḫāle meh-i mihribānı var*”

Muḫayyer zencīr beste “*Göñül düşüb ḫam-ı giysüy-i yāre ḳalmıştır.*

Şehnāz ağır semā‘ī “*Dīdem yüzine nāzır, nāzır yüzine dīdem*”

Nāyizen Muştafa Efendi: Sultān Maḫmūd-ı Şānī zamānında enderūn mensūbiyetinden ve Kılarlı Kōğuşu’ndandır. Zamānıñ yüksek nāyizenlerinden biridir. Ta‘līḳ ve şülüş yazmakla da meşhūr idi. 1245 de çıraḳ çıkarılmışdır. (Ma‘rūf ḳādı‘ asker Muştafa Efendi olacak)

Niḳoğos Ağa: İstanbul’uñ Topkapu Maḫallesi’ndendir. (Taḳrīben 93) Sultān ‘Abdülḫamīd’iñ bidāyet devirleri Mūsikīyi evvelā Balaṭlı Ḳarabet Ağa’dan ba‘dehu Dede Efendi’den meşḳ itmıştır. Zamānının eñ güzel sesli adamlarından ve Enderūn-ı Hümāyūn mu‘allimlerindendir. Dellāl-zāde ve Hāşim Begle berāber bu vazīfeyi müştereken īfā eylemişlerdir. Edhem Paşa tarafından yapılacak ḳolleksiyon için çağırılmış ihtisāb āgası Hüseyn Beg’iñ oğlı tarafından ihtiyārılık sāikāsiyla ağır yürümesi bahāne idilerek taḫḳīren bir toḳat urulmuş ve şevḳ-i teessürle evine gelerek

vefât itmişdir. İhtiyâr, mûlahham, kırmızı ve güzel yüzlü bir zâtmiş. Topkapu Ermeni mezarlığında medfûndur. uslûb mûsikîye mâlik bir zâtdı. Âşârı pek çok ve hepsi güzeldir. Şadr-ı a‘zam ‘Ali Paşa kendisine meftûn olub ekseriyâ o‘taya çağırır ve sevişirlermiş. Bir gün o‘tada bulunurlar. Bir müsted‘î o‘ta[ya] girer ve paşa zannıyla Niğoguş‘uñ ayaklarına kapanmış, ve Niğoguş‘uñ ısrârına rağmen adamcağız ‘Ali Paşa’yı ufağ tefek görerek Niğoguş‘ı bırakmazmış.

Zamânîñ tarzına göre giyinirmiş. Hatta kulaklarına kadar geçirir, (.....) nişânı Ermeniden ziyâde ağır başlı bir Türk ricâline beñzerdi. Türk okumağa ve yazmağa kâdir bir zâtdı.

[64^b] Nûri Beg: “Bol-âhenk” vefâtı () Fâtih makberesinde medfûndur. İstanbullıdır. Mûsikîyi Hâşim Beg‘den ve Dellâl-zâde ve Rıf‘at Beg‘den meşğ itmişdir. Mûsikîde bir silk-i mûsikî şâhibi olub müte‘addid âşârı vardır. Toksân küsür faşlı hâfızasında mevcûd olub no‘taya vukûfı olmadığından her gün üç dört def‘a tekrâr idermiş. Fâtih‘de Emir Buğârî‘de medfûn idi. Topğâne‘de bahriye ve mu‘âyene dâiresi baş kâtibi idi. (Yâhûd mümeyyizi) Âşârı muhâfazasından ve revnak okumasından tolayı bol-âhenk ‘unvânıyla meşhûrdı. Sesi güzel degilmiş. Mu‘âşırı Zekâî Efendiyle hâli temâsda olub müşârun ileyhden pek ziyade istifâde itmişdir. Vefâtında seksana qarib olub yetmişine yaklaştığı bir zamanda tehhül itmişdi. Zîk-i şadre uğrayarak vefât itmişdir. Mûsikîyi ibtidâ dedeniñ kızı Hadîce hanımdan meşğ itmişdi. Fâtih‘de Emir Buğârî Tekyesi civârında sâkin idi. Meşrûtiyetin i‘lânında teğâ‘üd idilmişdi. Mütedeyyin, ‘işretten müctenib idi. Tatlıyı pek sever imiş. Orta boylı, az şakallı, gâyet tiz bir tabî‘atde olub i‘tirâzdan hoşlanmaz mûsikî huşuşunda pek ziyâde hodbın bulunmuş. Bundan tolayı mu‘âşırlarını pek tezlîl ider faqat eslâfa gâyet hürmetkâr bulunur ve biz onlara çırağ olamayız dir imiş. Vaktiyle bir az nây üflediginden tolayı perde âşinâ bulunuyormuş. İyi muhâsib ve iyi kâtibdi.

Mutavassıt bir hattat olub güzel ‘Arabî bilirmiş. Kârcigâr ve püselikden iki âyîn bestelemiştir. Bir def‘a da Hâfız Ahmed Efendiye hiddetlenerek şişâr püselik ve şevk-i tarab faşlılarından (1)

Dinî mûsikîye meraklı bir zât olub Topkapu civârında bir tekye (diğer tekyelerce de) müdâvim bulunur hatta zikre iştirâk idermiş. Sultân ‘Abdûlmecîd tarafından kendisine ezan okutulduğu mervîdir. On iki kardeşinden Nişân sîne kemânı çalar, Kapril ba‘zı şarkılar vücuda getirmiş bir bestekârdır.

(1) bestelemiştir. Müte‘addid şarkıları ve hatta pîşrevleri vardır. Cenāzesi iki gün müddet teahhürden sonra irādesi istihsāl olunarak Fātih’e defin idilmiştir. (1235)

[65^a] Niğogoş Ağa: Sulţan ‘Abdül‘azîz devrine mensûb mûsikîşinâslar arasında Niğogoş Ağa’nın mümtâz bir mevki‘i vardır. Bestelediği müte‘addid eserler; nezîh ve hassâs bir rûhuñ tezâhüridir. Niğogoş kulaqlarına kadar geçen ‘azîziye hatta eski İstanbul’uñ efendilerinin mu‘tâdı olan kıyâfeti, iri vücûdı, kırmızı ve güzel yüzü, ak şakalı ve ‘örfümüze haş olan ağır tabî‘atiyle Ermeni’den ziyâde Türklere yaklaşmış bir şahsiyet idi. Türkçe okuyub, yazması ve daha ğarîbi dînî mûsikîyi olan farţ-ı inhimâkini ‘ilâve idersek bu i‘tiyâdının derecesini göstermiş oluruz. (1)

Niğogoş bu sâik teşîriyle öğrendiği birçok na‘atlar ve âyînleri teganni idebilmek için tekyelere devâm iderdi. Sesinin güzel ve âhenkdâr olması bu gibi mahfillerde hûsn-i kabûlünü mücib olurdu. Hatta Sulţan ‘Abdûlmecîd’in arzusuyla bir def‘a da Ezan-ı Muhammedî okuduğu rivâyet idilir. Mûsikîyi ibtidâ Balaţlı Karabet Ağa’dan ve Dede Efendi’den öğrenmiş daha sonra Marķar’dan da istifâde itmişdi. Enderûn-ı Hümâyûn mûsikî heyet-i ta‘lîmesinden olub Dellâl-zâde, Hâşim Beglerle bu vazîfeyi müştereken îfâ itmişlerdir. Topkapu da sâkindi. Vefâtı mücib-i teessûf bir vak‘a sebebiyledir. **[65^b]** Şadr-ı a‘zam Edhem Paşa âsâr-ı eslâfî ihtivâ idecek bir kolleksiyon tanzîmine çalışıyormuş! (Halim Paşa gibi) Niğogoş da‘vet edilmiş paşa dâiresine girerken ihtiyârlığı sebebiyle ağır yürüyormuş orada bulunan ihtisâb ağası Hüseyn Beg’in oğlu bunu lâkayıdlıka haml iderek hiddetle (Hızlı yürü be herif!) tahkîriyle bî-çâreye bir tokat urmuş, bu ağır mu‘âmele bîçâreyi pek müteessir itmiş, evine ‘avdetinden sonra çok yaşamamış, hissiz bir şahsın kurbân-ı ğadrî olmuştur.

On iki kardeşinden (Kâpril) ba‘zı şarkılar vücûda getirmiş bir bestekâr (Nişân) da güzel sîne kemânı çalmakla meşhûrmuş.

Niğolâki: Mûzika-i Hümâyûn tavşanca mu‘allimi idi. Güzel kemânçe çalarmış. Sarayda ustakâr şıf‘atıyla bulunurdu. (Hazîne-i Hâşşa da biñ ğuruş ma‘âşla bir ev tahşiş idilmişdi) Pek çok güzel eserleri vardır. Şan‘atkârlığı Kôr Sebûh’dan yüksektir.

(1) İlk görüşde zamânın Türk ricâlini aındırır bir te’sîr virirdi. Ğarîbdir. Şadr-ı a‘zam ‘Ali Paşa kendisi pek sever ve ekseriyetle yanına celb iderek görüşürmüş, bir gün ikisi yalnızca otururlarken içeriye müsted‘î girer adamcağız paşanın ufaķ tefek bulunmasından şadr-ı a‘zam olmasına ihtimâl viremeyerek Niğogoş’uñ ayaklarına

kaplanmış. Ağası bu yañlışlığı derhâl neşh iderek paşayı göstermiş ise de bî-çâre bunu başından şavmak istedigine haml iderek Niğogoş'ı bırakmaz ve istirhâmlarına devâm idermiş.

[66^a]

VAV (٧)

Varda Koşa Ahmed Ağa: Sultân Selim-i Şâlis'in muşâhiblerinden meşhûr bir üstâd-ı mûsikîdir. Târîk-i melevî mensûbiyetinden olub hicâz ve nihâvend şabâ âyîn-i şerîflerini bestelemiştir. Hepsî de güzel bir eşerdir. Vefâtı Gâlib Dede'niñ (*Muşâhib oldı humûşâna aḥbâb*) mısra'ının delâletiyle 1209'dadır. Kulekapusı Mevlevîhânesi'nde medfûndur. Refîkî Dervîş Mehmed Gâlaṭa Dergâhı kânûn-başısı ve ma'rûf 'Abdürrahîm Dede'niñ talebesi olub mûmâ-ileyhiñ delâlet ve teşvîkiyle melevîliğe intisâb itmişdi. (Varda Koşa) kelimesi meşk getirenlere tahşîş idilen eski bir ta'bîrimizdir.

Ahmed Ağa bestelediği âyînleri Huzûr-ı Hümâyûn'da okumuş ve hassâs pâdişâhda âyîn bestelemek merakı uyanmıştır ki “süzidil-ârâ” âyîniniñ vücûda getirilmesine sebep de budur. “Süzidil-ârâ” râst şu'bânından bir makâmıdır. Sultân Selim bu âyîni besteledikten sonra bizzât Ahmed Ağa'ya o da diğer âyîn-hânlar geçerek dergâhda merâsim-i mu'tâda pâdişâh hazır olduğu hâlde okunmuş ve hepsi 'atîyelerle talât idilmiştir.

[67^a]

HE (٥)

Hâşim Beg: Seyyid Mehmed Ağa nâm zâtıñ oğlıdur. Pek küçük iken saraya alınmış ve güzel bir çocuk olduğu için “Perverde-i nâz-ı na'im...” olarak terbiye idilmiştir. Mûsikîyi Dellâl-zâde'den meşk idiyordu. (1) “1242” de çavuş ve Sultân Maḥmûd'un vefâtından sonra müezzîn-başılığa kadar irtifâ itdi. Evâḥîr hayatında sâkindi. Bektâşî mensûbiyetinden olub Üskidâr'da Tunus-bâğı'nda medfûndur. Mûte'addid eserleri vardır ki eskilere nazaran bir yenilik irâ'e ider. Şarkı tarzınıñ eñ yüksek bestekârı olan Hâcî 'Ârif Beg'in ḥâcesi olmak cihetiyle mûmâ-ileyhiñ kendisinden mülhem olduğu aşikârdır. Nazariyât-ı mûsikiyeden bahş iden ve eski eserleriñ güftelerini ihtivâ iden bir mecmû'ası vardır.

(1) Şu satırlar Enderûn Târîhi'nden alınmıştır. Dellâl-zâde “... Raḫs eyler iken ez ḫazâ, sen şûḫa oldum mübtelâ” me'alinde şarkılar meşk itdiği ḫüsnâ ve müsteḡnâ çocuklardan Hâşim Beg nâm bir mîr-i sîm-i endama ibtilâ beliyyesiyle ḫarşusunda her

gice yanarak “Şu gibi çağıladığım, yüregim tağladığım seniñ ‘aşkıñ degil mi? Her gice ağladığım” tarzında şeyler söyledigine ‘Amr ve Bekr intikāl idüb bir takrīb ve dil-firīb ile heman çocuğa lala ve başına belā idince ba‘dehu bir kimse ile şoḥbet itdirmemege ikdām ve ‘aled-devām beste ve semā‘ī meşk iderek çavuş mülāzımı itdirdigi netice-i kelām olmağın nihāyet elān bir takım şerir bir tavr-ı diger olarak...”

Bir bahāne ile çocuğu Şarıkcı Şākir Ağa’nıñ yanına virdirmişlerdi. Bundan teessür olan Dellāl-zāde artık sarayda тұрмаğa taḥammül idemeyerek kaçmış. Faķat vak‘a-yı ḥayriye de görülen yārlığı üzerine Sulṭan Maḥmūd tekrar kendisini saraya aldırmaş ve müstevfī ma‘āş ta’yīn eylemişdir.

[69^a]

YE (٥)

Yahya Çelebi: Diyārbekirli bir üstād-ı mūsikī olub Avcı Sulṭan Meḥmed devrine mensūbdur. Bestelediği on beş kadar eṣeriñ eñ güzelleri:

‘Acem ‘aşirāndan nīm devir uşulinde “Yaşım ki gözden ‘aks-ı ‘ārız-ı cānāna düşmüşdür”

Kürdiden fer‘ uşulinde “Mürğ-i dilimiñ kārını hep nāleler itdi” murabba‘larıdır.

Yahya Çelebi: Üsküdarlıdır. Devātī-zāde Şeyḥ Meḥmed Efendi’niñ ‘aşādārınıñ oğlu olub Avcı Sulṭan Meḥmed devrinde dārū’s-sa‘āde ağası olan Yūsuf Ağa’nıñ ḥademelerindendi. Vefātı 1098 senesindedir. İsfahāndan devr-i revān uşulinde “Ruḥuñda bādeden yāriñ ki āb u tāb olur peydā!” murabba‘ını bestelemiştir.

Yūsuf Çelebi: Sulṭan Aḥmed-i Şālīs zamānında yaşamış bir mūsikīşināsdır. Sulṭan Selim Cāmi‘i’nde na‘athān imiş. Aşlen köle idi. Elli kadar murabba‘ ve şarkısı vardır. Mevlūd-i şerīfe nazāire olan ‘Ārif Efendi’niñ mi‘rāciyesini bestelemiştir. Meşhūr eṣerleri:

Nühüftden zencīr uşulinde “Ne feyz-i şevk-ü ne ser-sebzi-i bahāra döner”

Segāhdan hāvī uşulinde “Baña kan ağladır derd-i firāk la‘l-i ḥandāniñ”

Nikrizden zencīr uşulinde “Gelince çeşmiñe cānā şarāb-ı nām seniñ”

Yağlıkcı-zāde Aḥmed Efendi: Sulṭan ‘Abdül‘azīz devrinde iştiḥār iden mūsikīşināslardan olub Şadr-ı a‘zam ‘Ali Paşa’nıñ kitābcısı idi.

[69^b] **Yūsuf Paşa:** Sultān ‘Abdūlmecīd ve Sultān ‘Abdūl‘azīz Hān zamanlarında Mūsika-i Hümāyūn’da bulunmuş ve ‘uhdesine mīr-i miranlık rütbesi teveccühe olunmuştur. Pederi Beşiktaş Mevlevīhānesi şeyhi ma‘rūf mūsikīşināslarından “Sa‘īd Efendi” dir. Zamānının eñ yüksek bir neyzeni idi. Rivāyet idildigine göre Yūsuf Paşa’nın demi pek kuvvetli olup nāy üflediği zamān sākin gicelerde boğazın bir sāhilinden diger sāhiline ‘aks itdirirmiş! 1301 de vefāt itmiş ve Bahāriye Mevlevīhānesi’nde meşāyiha mahşūş olub sema‘hānesinde bulunan yanında maḳbereye defin idilmiştir. Müşārun ileyhiñ mūte‘addid sāz eserleri vardır. Bilhāssa sāz semā‘ileri el-ān bile sāmi‘amızı tehzīz itmekdedir. Eskidār’da sākin idi.

[72^a] **Ārmonī:** (Harmonie) “üç dört sesiñ ‘aynı zamanda ve kulağa hoş gelecek şürette kullanılması

Ārmonī uşūli ibtidā mūsikīşinās Ramu tarafından vaz‘ idilmiştir. (1722)

Neşir itdiği (Traite'd' harmonie) nām kitābı ārmonīden bahş iden eñ eski kitābdır. “Mūsikimiz Avrupalıların melodi didikleri parçalardan mürekkeb olub ārmonī devrine henüz dāhil olmamıştır.”

Avrupalıların ārmonisi bize nāil-i tatbīk degildir. Faḳat zamānla bizimde bir ārmonimiz olacaḳdır. Henüz Tatyos ve Şemsī Efendiler sevḳ-i ihtiyacba ‘zı ārmonī parçaları yapmağa başlamışlardı.

(Falşo oldu) yerine eskiler (tenāfir vāḳi‘ oldu) dirlermiş. Āḳord = āhenk / Türkçesi düzen virmek

‘Arab ve ‘acem mūsikīşināslar eskiden naḡmeyi perde yerinde isti‘māl iderlermiş. Meşelā nevā naḡmesi - nevā perdesi.

[73^a] Dede Efendi babasından ḳalan emvāl ve ḥamamı ḥatta evi sefīhāne yiyüb bitirdikten soñra mevlevīhāneye ilticā iderek çile çıkarmışdı. Daha babasının saḡlīgında merḥūm Uncı-zāde’den meşḳ idiyormuş. Sāzkār faşlını geḳerken Ṭab‘ī’niñ “*Hemīşe dilde sūḥan elde sāzkārımdır*” bestesiniñ meyānını ḥācesi ḥatırlayamamış ve talebeleri iyice yetişmiş olduğundan hepsine bir bir meyānı yapmalarını söyleyerek bunlardan biriniñ ḳabūlünü zarūrī bulmuş, Dede’niñ zevḳ-i mūsikisi Ṭab‘ī’niñ eserine pek yaklaşdığından eski meyānı ḥatırlamış ve meşḳ itmiştir. “*Zülfüñdedir ..*” şarkısını daha mevlevīlige intisābından evvel bestelemiştir. Bilāḥare Enderūnlılar vāsıtasıyla işiden

pādişāh Dede'yi huzûruna celb iderek okutdirmış ve pek ziyâde takdîr iderek atıyyeler vermiştir. Meşhûr üstâdlardan (Eyyübî Mehmed Beg, Dellâl-zâde, Hâşim Beg, Zekâî Efendi) kendi talebelerindendir. Mûsikîmizde mühim bir inķilâb yapmıştır (!) Ba'zı [uşûlleri] uşûllerde ta'dîlât yapmış ve ğarb nağmelerine müşâbih nağamâtı hâvî şarkılar vücûda getirmiştir.

(1) Hûzzâm bestesiniñ “*Gören fütâde olur..*” uşûli zencîrdir. “*Çifte düyek, çenber, fâhte, devr-i kebîr, berefşân*” berefşân yerine yine devr-i kebîri ikâme itmiş ve bunuñla nağamâtıñ leţâfet tabî'atını muhâfaza itmiştir. Şet 'arabândan “*Fer virdi yine dehre bu nev sūr-i meserret*” evcden “*Ebrûlarıñıñ zahmı nihândır cigerimde*” ısfahândan “*Âşık olalı sen yâre gönül*” şarkılarında uşûl deġişdirmesi o zamâna kadar mu'tâd olmadıġı hâlde kendi eşer-i ibdâ'ıdır.

[73^b] Dinilebilir ki kendi zamânından ziyâde bu zamânıñ rûhunu taşımışdı. Tanzîmât i'lânından soñra Avrupa 'âdet ve teşķilâtıyla berâber biraz da mûsikîniñ memlekete girmesi Dede'de alafrança karşı bir temâyül uyandırmışdı. Râstdan (*Yine bir gülnihâl*) şarkısı gibi eşerler bu temâyülün belli başlı âşarıdır. İmam-ı Zeyne'l-Âbidin Efendi ile bir rekâbet netîcesinde feraħfezâ faşlını ibdâ' itmiştir.

[74^a] **Nedîm Beg:** Üsküdârda Toġancılar'da sâkindi. Harbiye Nezâreti inşâât dâiresi veznedârı Cemâl Beg'in dâmâdıdır. Harbiye Nezâreti muhasebât birinci şu'besinde kâtibdi. Soñra Halim Paşa'nıñ kerîmesiyle evlenmiş ve soñra araları açılarak kaķ'ın itmişdi. Vefâtında 40 - 45 yaşlarında imiş. Hâcî Kirâmi ve Behlül Efendi'yle mu'âşır ve hâli temâsda olduğundan bu zevâtdan pek çok istifâdesi olması muhtemeldir. Bestekârlıġı yokdur. Noķa da bilmezdi. Eñ büyük meziyeti sesiniñ fevķa'l-'âde parlak olması ve güzel takşîm yapması i'tibâriyle zamânınıñ eñ yüksek hânendesidir. Mâni ve takımı yollarında yapılmış eşerleri okumaķda pek mümtâz imiş! Halim Paşa tarafından mazhar-ı himâye olmuş ve vefâtını müte'âķib damadı olmuşdu.

[74^b] **Hâcî Kirâmi Efendi:** Vefâtı 24 yâhûd 25 dedir. Aşlen İstanbullu olup Şehremîni'nde sâkindi. Hâbeşî idi. İbtidâ Mekteb-i Harbiye'ye gitmiş ve ma'lûliyyete binâ'en çıķmışdı. Harbiye Nezâreti muhasebât birinci şu'besinde mümeyyizdi. Sulţân Reşad'ın şehzâdelik zamânında ramazân müezzinliğini îfâ idiyordu. Biraz tanbûr çalar. Biraz da alafrança notaya vâķıfıdı. Maħdûd bir kaç şarkı bestelemiştir. Zârûrete dūķâr olduğı cinnet sebebiyle kendisini aşmak şûretiyle intihâr itmişdi. Pek çok eşer bilir ve bunları a'zamî bir güzellekle okudığından tolayı her yerde mazhar-ı hürmet olurdu.

[75^a] **Behlül Efendi:** Bahriye Nezāreti mahzen-i evrāk müdürü. (Ziyā Beg'in dayısıdır) (16, 17) Edirne Kapısı'nda medfündür. Eyyübî Mehmed Beg'in talebesidir. Biraz da Dede'den meşş itmiştir. Hānende idi. Aşlen İstanbullıdır. Noṭa bilmezdi. Kerimesi elyevm ber-hayāt olub güzel kânūn çalarmış. Bu zāt ekşeriyā Şāhib Monla Beg'in yalısına müdāvim bulunuyormuş. Noṭa bilmediği hālde perde āşinā bir zāt imiş.

[75^b] Niçoğuş, Hācı Fāik Beg, Kel 'Ali, Dellāl-zāde çırakları

Hācı Fāik Beg - Esāsen enderūnī idi. Şoñra [şoñra] Aḳsaray'daki kız mektebiniñ müdürü idi.

Behlül Efendi: Üsküdārda Hācı Bayram Dergāhı'nda bulunurdu.

Niçoğuş: Kumkapulı idi. Ve orada Ermeni kemānī idi. Meşhūr Niçoğuş ise Topkapulı idi. Ve (Muharrem'in 7'nci günü 45 sene evvel) Topkapu'da Karagöz de.. 71 sinde aramışsa da pazar dergāhı olduğundan oraya götürmüş, orada bir Niçoğuş imiş. şeyh efendi tarafından Niçoğuş'un eli öpülmüş şoñra Niçoğuş'la beraber Karagöz sine giderek orada (*Gördüğim*) şarkısını meşş itmişler. Elyevm Hāfız 'Osmān imiş. **Oradan** Niçoğuş İstanbul'a gitmiş ve oldukça **za'if** imiş. (Takrīben 81 tārīhinde) Dellāl-zāde çıraklarından idi.

.... Yeñişehirli İbrāhīm Efendi'den naklen: O zamānlar Niçoğuş 45 - 50 yaşlarında var idi.

[76^a] **Giriftzen Nāfız Beg:** Zerafet-i tab'ī ve cemāliyle meşhūrdı. Çengelköyü'nde sākindi. (hāriciyye de me'murdu) takrīben yigirmi sene evvel vefāt itmiştir.

Rızā Beg: Üsküdarlıdır. (Ahmediye de takrīben) Giriftzendir. Meşhūr Giriftzen 'Ali Efendi ondan miş. Otuz sene evvel altmış yaşında idi. (takrīben) Bāb-ı ser-'askerī ketebesinden idi. 'Aynı zamanda iyi ci ve iyi hakkākdı. Pek meşhūr girift çalarmış.

Gārbis: Beşiktaşlı bir kânūnīdir. Balkan muhārebese eşnāsında öldi.

Hāḳḳı Beg: Kör Hāḳḳı. İstanbullıdır. Harbiye Nezāreti muhāsebāt birinci şu'besi ketebesindendi. Zeyrek'de Çelebi oṭalar mahallesinde sākindi. Eñ meşhūr bir neyzendir.

[76^b] **Dervīş Hüseyin:** Külhānbeği nāmıyla ma'rūfdı. İbtidā Külhāne hademesindendi. Bir gice teşādūfen zikirde okuması Sulṭan Maḥmūd'un nazar-ı diḳḳatini celb iderek Seferli Koguşu'na çerāğ idilmiş bilāhare 'an'anāsine muḥālif olduğü iddi'asıyla ve Hālet

Efendi'niñ müdāhalesiyle yüz gurus ma'āsla iḥrāç idilmiştir. Dede Efendi'niñ talebelerindendir. Pek çok yaşamıştır. Şoñ demlerinde Yeñikapu Dergāhı'nda iḳāmet idiyordu. Ğāyet güzel bir edāya mālīk olduğundan Dede, talebelerine onuñ tavrını taḳlīdi tavsiye idermiş.

[98^a] *Yine oldum esīri āh bir şūḥ-ı sitemkāriñ*

Ki dilber sevmemiş, bilmez belāsın 'āşık-ı zārīñ

Ne kāfirlikleriñ gördüm ben ol zūlf-i siyehkāriñ

O ebrūnuñ o zālīm ğamzeniñ ol çeşm-i mekkāriñ

O tıfl-ı nāzı gördüm rūyine ḥūrşīd eşer itmiş

Haberdār olmamışdım şoñra bildim neylemiş netmiş

Meger zālīm kaçub tenhāca sa'd ābāda dek gitmiş

Temāşa eylemiş ālāyını şevketli ḥünkārın

Gezermiş kaşrıñ eṭrāfında yer yer tāze meh-rūlar

Mükeḥlel gözli şirin sözlü leyli yüzlü āhūlar

Heman alkış şadāsın aındırırmiş çağlayan şular

İderlermiş du'āsın pādişāh-ı ma'delet-kārın

Güzelsiñ bī-bedelsiñ şūḥsuñ ālüftesiñ cāna

Söz olmaz ḥüsnüñe gelmez nazīrin 'āleme ḥaḳḳa

Seniñ her cevriñle biñ cān ile şabr eylerim amma

Beni pek öldirir ey bī vefā ellerle pāzārīñ

Bugün bir mahrem-i esrâr yâr-i nûkte-pîrâdan

İşitdim kim şayub ‘uşşâkını ey şûh-ı sîmîn-ten

Nedîm-i zâra beñzer ‘âşıkım yokdur dimişsin sen

Efendim işte vardır ben esîriñ ben giriftârîñ

[98^b]

Eylemiş tanzîr dîvân-ı rübâ‘iyyâtımı

Çâr eṭrâf sitanbuldan çıkub çâr

İhtiyârım gitti elden mest-i şevk oldum yine

Cân gibi döndükce eṭrafda şûḥân el-amân

Câna yetdim ben de aldım her birinden bûseler

Cân nedir kim olmasun cânân yolunda râyegân

[99^a] Bir laḫzacık olsun beni yâd eyleyebilseñ

Hicrâna da râzı idim ḫüsrâna da bilsen

[99^b]

Râst	Kürdî	Gerdâniye
Rehâvî	Ḥüseynî	‘Arazbâr
Nikriz	Kürdîli hicâzkâr	Ḥüseynî ‘aşîrân
Zâvil	Yegâh	Şet ‘arabân
Siphir	Sultânî yegâh	Sûz-i dil
Zirkule	Nihâvend	Çârgâh
Büzürk	Nev-eşer	Pençgâh
Mâye	Ḥişâr	Dügâh
Müste‘âr	‘Uşşâk	Ḳarcigâr
Hüzzâm	Gül‘-izâr	Beyâtî ‘arabân
Segâh	Beyâtî	Şabâ zemzeme

Evc	Nevā	Dilkeş hāverān
Feraḥnāk	Pūselik	Muḥayyer
Evc-ārā	Ṭāhir pūselik	Māhūr
‘Irāk	Hişār pūselik	Işfahān
‘Acem	Şehnāz pūselik	Beste ısfahān
‘Acem ‘aşirān	Evc pūselik	
Şevk-efzā	Gerdāniye pūselik	
Feraḥfezā	Nevā pūselik	
Şabā	Ḥicāz pūselik	
Bestenigār	Şabā pūselik	
Şevk-i tarab	Ġarīb ḥicāz	
Ḥicāz	Ḥicāzeyn	
Şehnāz	Hüzzām-ı cedīd	
Ḥicāzkār	Ṭāhir	
Sūzināk		

[100^b]

1- İbrahim Efendi	20- Burnāz Meḥmed Ağa
2- Aḥmed Çelebi	21- Baba Nevāyī
3- Aḥmed Çelebi	22- Pārsā Efendi
4- Aḥmed Ağa	23- Pīrī Çelebi
5- A‘mā İbrahim Çelebi	24- Behlül Efendi
6- Āhenī	25- Tesbīḥī-zāde
7- Emīn	26- Tatar
8- Oṭabaşı-zāde	27- Çuvaldız-zāde
9- Aḥmed Çelebi	28- Çemen-zāde
10- Ebūbekir Ağa	29- Cevher Ağa
11- İsmā‘il Ağa	30- Çārşeb Meḥmed Ağa
12- Es‘ad Efendi	31- Çilingir-zāde
13- Aḥmed Refi‘ Efendi	32- Cemīl Beg
14- İbrāhīm Paşa	33- Hāfız Kumral
15- İsāk	34- Hāfız Post
16- Aḥmed Hāmid Efendi	35- Hābīb-zāde

17- Aḥmed Kāmil Efendi	36- Ḥāfız Kōmür
18- Āvvādiye	37- Ḥasan Efendi-zāde
19- İbrāhīm Efendi	

[101^a]

38- Ḥasan Ağa	58- Derviş ‘Abdi
39- Ḥāfız Rıf‘at	59- Derviş Çelebi
40- Ḥacı ‘Ārif Beg	60- Derviş Muştafa
41- Hızır Ağa-zāde Sa‘īd Beg	61- Derviş ‘Ali
42- Ḥāfız Portaḳal	62- Derviş Kāsım
43- Ḥacı Kirāmī Efendi	63- Derviş Şeydā
44- Ḥasan Efendi	64- Dellāl-zāde
45- Ḥamparsum	65- Dede Şālīḥ Beg
46- Ḥāce ‘Abdülkādīr	66- Derviş Mehmed
47- Ḥalil Efendi	67- Dede Efendi
48- Ḥobyār-zāde	68- Zihni Efendi
49- Ḥaṭīb-zāde ‘Osmān Efendi	69- Zekī Mehmed Ağa
50- Ḥazīnedār Aḥmed Ağa	70- Zekāī Efendi
51- Ḥalil Efendi	71- Receb Çelebi
52- Dā‘ī	72- Receb Çelebi
53- Derviş ‘Ömer	73- Rızā
54- Derviş Şadāyī	74- Reşīd Çelebi
55- Derviş ‘Ali	75- Rāif Maḥmūd Efendi
56- Derviş Mehmed	76- Rıf‘at Beg
57- Derviş Mehmed	77- Rāsiḥ Efendi

[101^b]

78- Zeyneb	98- Şeyḫ ‘Abdūlbākī Efendi
79- Zārī	99- Şemsī Beg
80- Zāḥarya	100- Şākīr Ağa
81- Sāḡarī	101- Şevkī Beg
82- Sultān Korkud	102- Şeyḫ Celāl Efendi
83- Südcī-zāde	103- Şeyḫ Ḥasan Efendi
84- Seyyid Nūḥ	104- Şeyḫ ‘Aṭāullah Efendi

85- Sultān Selim	105- Şuyolcı-zāde
86- Sultān Maḥmūd	106- Şarı bākī
87- Sa‘dullah Ağa	107- Şālīḥ Efendi
88- Sebūḥ	108- Tanbūrī Hācı Kāsım
89- Sālīm Beg	109- Turmuş Ağa
90- Şāvur	110- Tomtom İmamı
91- Şükrullah	111- Tālīb Efendi
92- Şemsī	112- Tavukcı-zāde
93- Şeyḥ Yūsuf	113- Tosun-zāde
94- Şeyḥ-zāde Aḥmed Efendi	114- Tāhir Ağa
95- Şeydā Aḥmed Çelebi	115- Tatyos Efendi
96- Şerīf Çelebi	116- ‘Andelībī
97- Şehlā Muştafā Çelebi	117- ‘Andelib Çelebi
	118- ‘Acem ‘Avvād Meḥmed Ağa
	119- ‘İtrī

[102^a]

120- ‘Oşman Efendi	139- Kara Meḥmed
121- ‘Oşman Çelebi	140- Kantemiroğlu
122- ‘Ali Paşa	141- Kazzāz Ḥasan Çelebi
123- ‘Abdūlbākī ‘Ārif Efendi	142- Kapudān-zāde
124- ‘Oşmān Efendi	143- Kandillili İmam
125- ‘Ārif Meḥmed Ağa	144- Kātibī
126- ‘Abdürrahīm Efendi	145- Küçük İmam
127- ‘Ali Ağa	146- Kemānkeş-zāde
128- ‘İzzet Ağa	147- Gülcibaşı-zāde
129- ‘Ömer Efendi	148- Küçük Müezzīn
130- ‘Abdullah Ağa	149- Kerīm Efendi
131- ‘Abdi Ağa	150- Keçi ‘Ārif Ağa
132- ‘Oşman Beg	151- Gışftzen ‘Āşım Beg
133- ‘Ali Efendi	152- Kemānī Ağa
134- ‘Ali Ağa	153- Meşrebī
135- ‘Ali Beg	154- Maḳāmī

136- ‘İşmet Ağa	155- Murad Ağa
137- Koca ‘Oşman	156- Mehmed Beg
138- Kadri-i A‘mā	157- Muḥarrem Ağa
	158- Müezzīn Muştafa Ağa

[102^b]

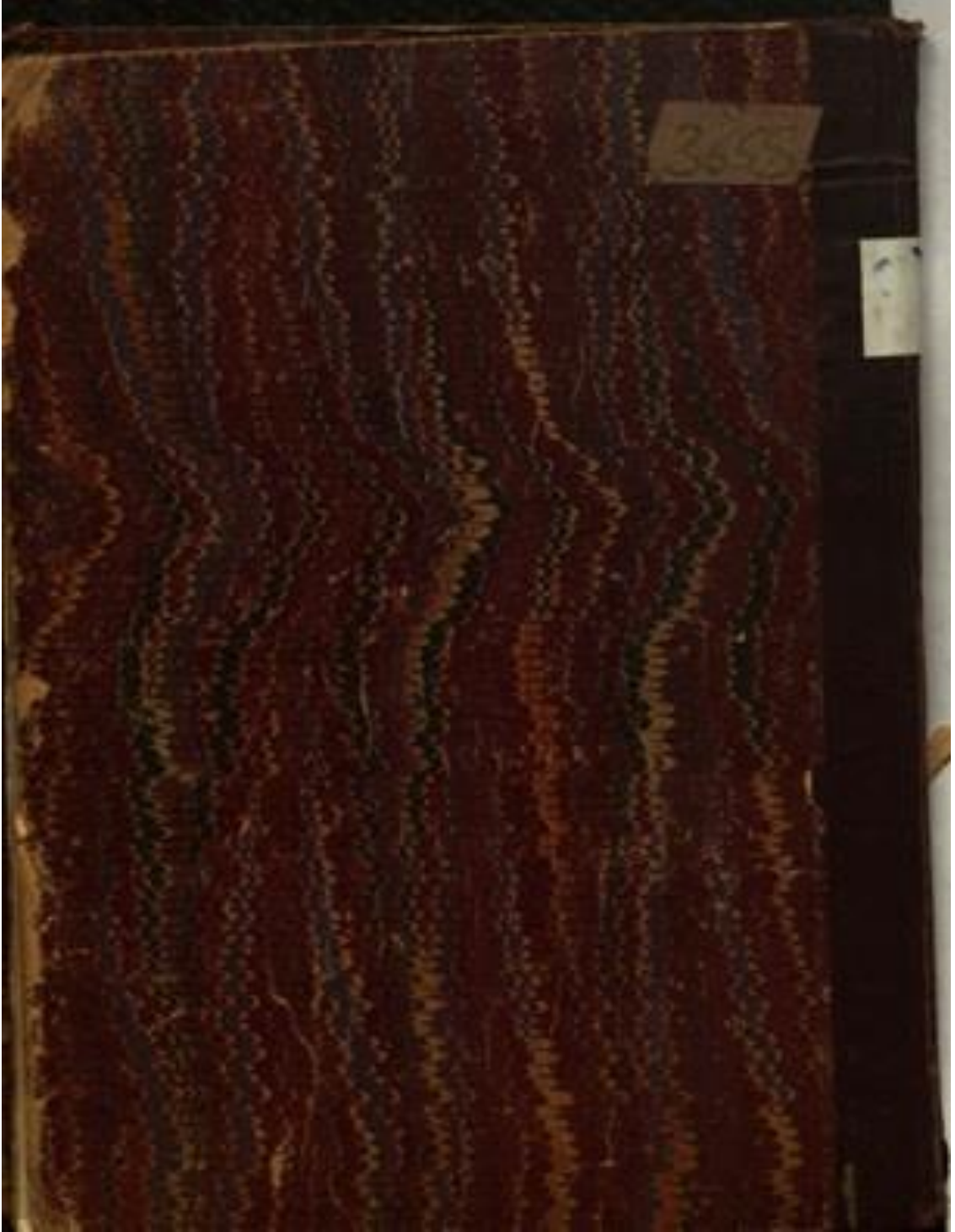
159- Maḥmūd Çelebi	179- Nāyzen Muştafā Efendi
160- Muştafā Ağa	180- Niğoğuş Ağa
161- Muştafā Efendi	181- Nūrī Beg
162- Maḥmūd Ağa	182- Vardağosta Aḥmed Ağa
163- Memiş Ağa	183- Hāşim Beg
164- Mecdī Efendi	184- Yahya Çelebi
165- Muşallī Efendi	185- Yahya Çelebi
166- Monla Mehmed Efendi	186- Yūsuf Çelebi
167- Mehmed Nūrī Efendi	187- Yağlıkçı-zāde
168- Muştafā ‘İzzet Efendi	188- Yūsuf Paşa
169- Markar	Antalya tarīkla?? Konya vilāyeti Egirdir aḥz-ı ‘asker şu‘besi inżibāt zābıtı Mülazım-ı evvel Niyāzī Rāmī bostan maḥallesi Muştafā Efendi 8 sene 28
170- Nizārī	
171- Naşūḥ Paşa-zāde	
172- Nāzım Çelebi	
173- Na‘aṭhān ‘Abdi	
174- Nābī	
175- Na‘lçe Efendi	
176- Naẓīm Efendi	
177- Nāyī ‘Oşmān Dede	
178- Naẓīm Çelebi	

[103^a] Harem iskelesi şerīf kuyusu 6 numero Ziya Beg

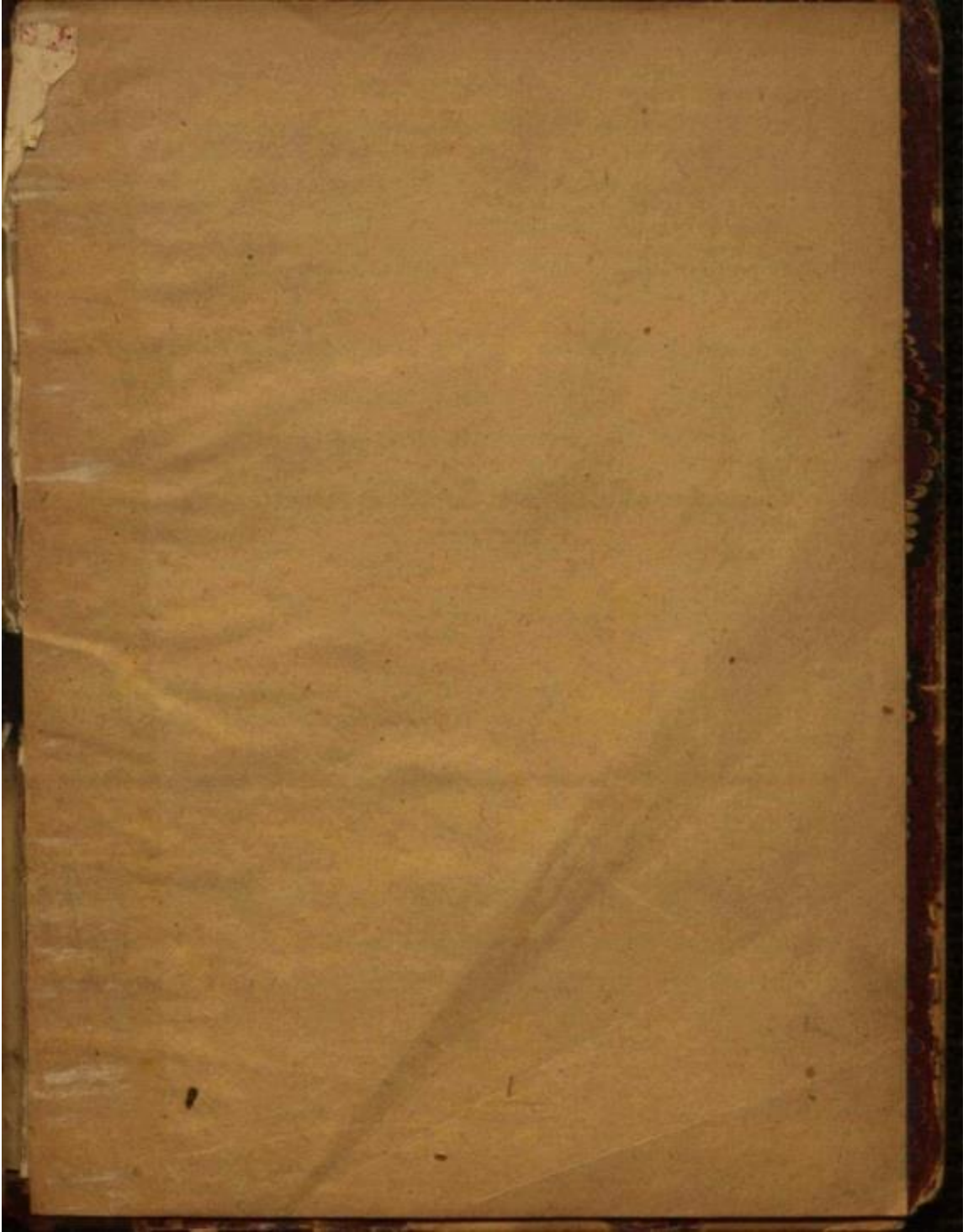
Aksaray’da Horhor’da Kızıl Mināre Maḥallesi 114 numeroda Remzi Efendi’niñ oğlu
‘Ali Nācī

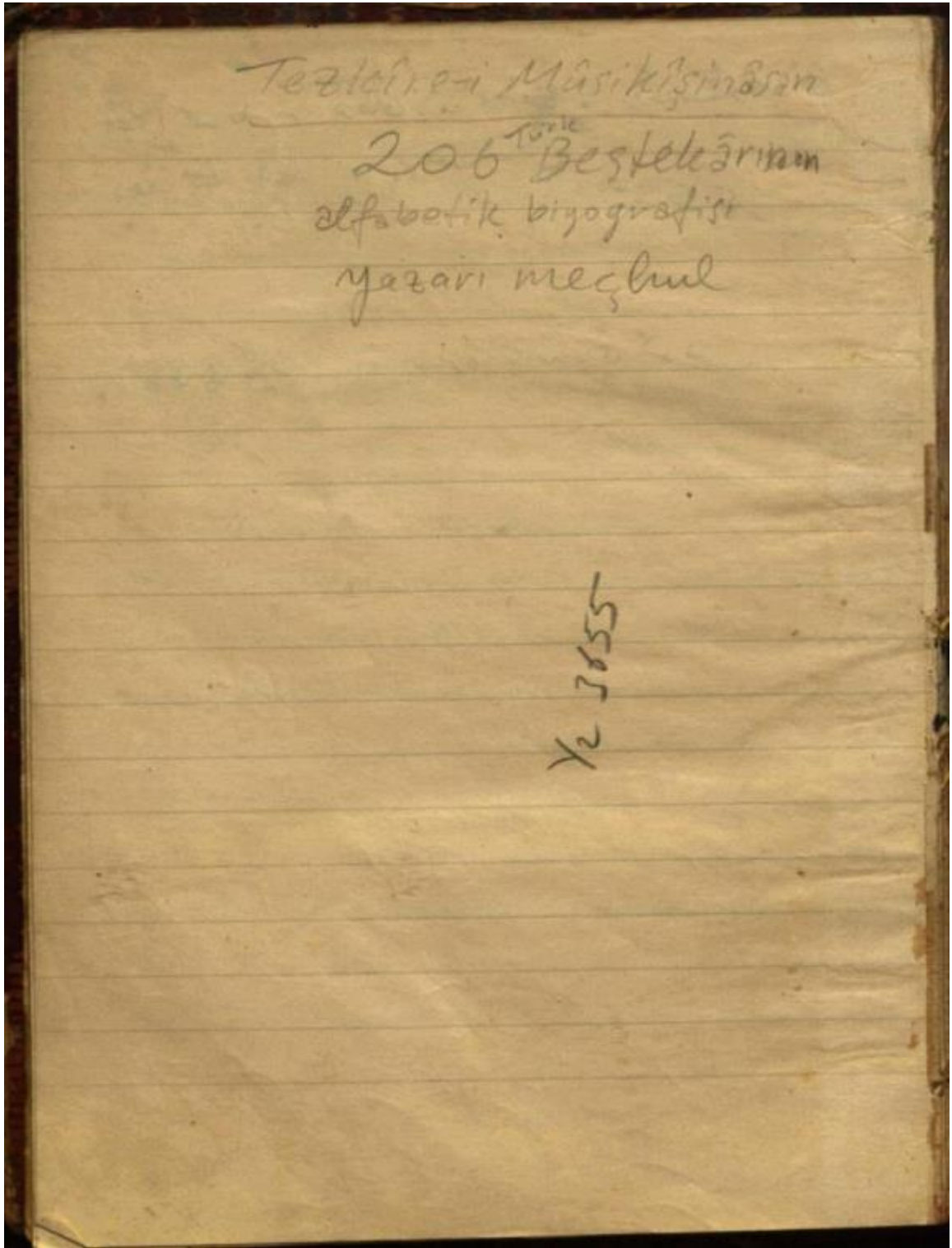
B. TEZKİRE-İ MÛSİKÎŞİNÂSÂN'IN ASLI

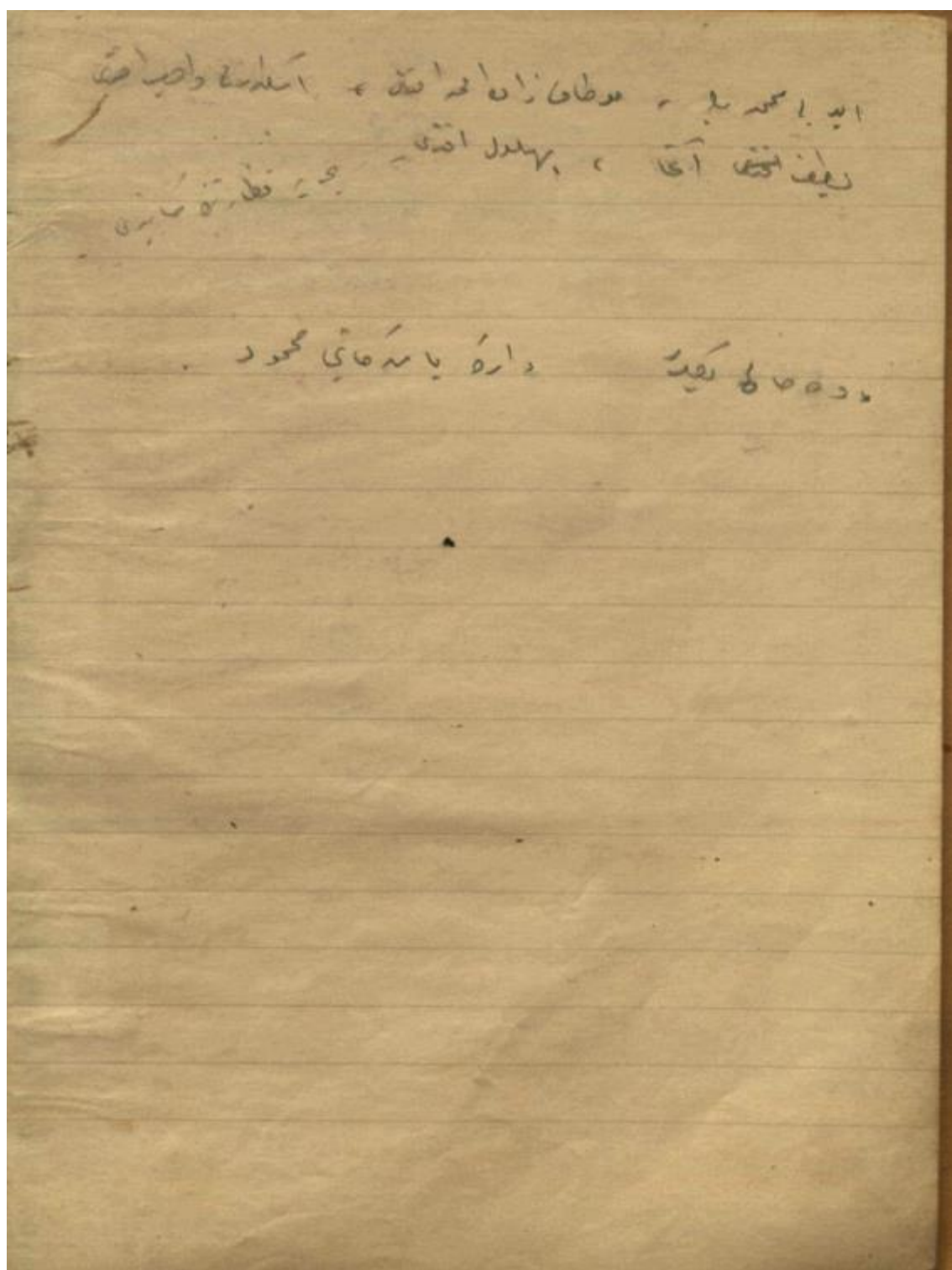
Sayfa ön kapak

Sayfa ön kapak

— ۱ —

ابراهیم آقچه — وفات « ۱۸۰۷ » در ... اصل او ...
 اولاد بزرگ حاجی محمد آقچه ارغی در ... گزین سالی بزات او ...
 آری حیات محمد آقچه بیست و نه ساله است ایضا خدمت
 ایستاد ... سهولت اثر ...
 هجرت در ... و وفات او ...
 او ... حقیقتاً او ... خدمت حقیقی و صحت جانانه دهائی در ...
 بر بیدار ...

احمد حاجی — نفع احمد حاجی ناید سهولت در ... خدمت او ...
 آری حیات محمد آقچه ... ایستاد ... وفات « بوستان »
 عدد اولی بزرگ حاجی ... « وفات » « ۱۰۹۸ » ده در ...
 عینه در ... به ...

احمد حاجی — برده می ده ده بیست و ... او ...
 حاجیه گره « .. داد برده سند ب ... او ...
 بیات او ... او ...
 ندادن ... او ...
 بر بیدار ...

309/1373

12 Nisan 1973
Abdullah Öztürk Samli

احمد اغا — برادر من — اصلاً ادرته نامیده . موسیقیه علی
و محمد . روح حاجی برزاق اولاد . وقه قده ریلجی وارمه .

اعلیٰ ابراهیم حاجی — استانبول قیقه رفق با س که سنه — آرمی
سلطان محمد دورجه مدور بته کار ویزندنه — ایلی یوری
میاورن سبلا و بر مقار فقه بته کار که الی مهورلی :
هیندن برنج اورد . ابریک مدیح گن بو گلستان ایدرگر
نرادد اونی اصرلیم اوشا هلد بوننه دینا که حنا خیاره ویرنه
مریضه .

آهلی حاجی — وفات " ۱۰۷۷ " ده در . کفه والیج احمد
یا س تله دیوارق افری ایلی . مهور اترلی :
هیندن یقور اصرلیم اشلی دوکیمو صرت ایلد اند ورمدا
نهقندن من اصرلیم لک که که گن صرت اولم بلبلد کفره
" موی ایتک آهلی یا دست حاداجی " مضامی و قاتنه
قاریخ دوکیمو .

اصیر — اعی اسی محمد اولاد " نطی زاده " قاید مورف .
" ۱۷۷۷ " وفات ایتک . دو دلیقه " ل اولک ایتک

سازنده برینجه ، مستعد " است بجز مصلحت و ... ، مصلحتی
 بزاد آرد بقیه کجا ، می خنده هر که گوید ، ده صدرا
 مصیبت صفتی در و ، آرد بقیه "خج الاسامح" "خفته آید ،
 اقدار تقوی آید " ای دست دلت ببطقت و جود آمده ،
 ضایعه بآستاید و بی سبب نقد اولی و جویی زواری
 بقیه آید بقیه .

ت- ای دست معدومایت صفت ، خج زنده زبانت
 برکت بر مدیقتی آید ! آرد به صد اثر به طر که ال
 سبب ف- ف- در دو- کبر اصدیل " آذر بری رها-
 آمد های در دل کرد و رفت ، مربی در .

اوله پاک زاده — آید به آید . اسمی محمد کلمه " رها در .
 صفات احمد بافت زبانه است- آینه است در و نه . " فادغم
 بمانده محمد بافت یا صفت و انقیاد آید " کافیه این حاجی
 در کبر توجه آید- صفات صفتی نقد آینه و کور و کور
 بر و لطف بقیه آید- گزین او قدر ، طبر و طایع لایحه
 در به نه ما کما بقدرت و لغاده دخی صفت بزاد آید
 بآید ف- برج ، سوز و آلبه وار در .
 فرزند محمد در و دان اصدیل :
 دایمی ی- ی- فقهه کاجو ادلا .

احمد علی — دیار بکرت در . اورادہ ک زر کردی « فریجی ک بر صف
اوچہ صہ لہ ایدر ، کتہ ای ایدر . ماہر بکرتا ارلوب ارہ
در ای بے لہ .

ابوبکر آغا — سلطان احمد نیک زبانه اندرونه کویونہ خانہ بیلار
آغا لوند ایدر . جی مذہ بزجی اصلینہ :
سناکون خداب راحت یحیح گریا غلہ دکنہ .
در ارمیزد رن اصلینہ : ی شہ غم دلربا نی ارمیزد . مرہلوی اولہ .

اسماعیل آغا — وقایہ (۱۱۷۶) دہ دہ . اورنہ قربہ شاہی
قہانہ بنوبہ . سلطان مہم زبانه بز داران حاقہ داران
خانہ کیمہ آئینہ : دہ مورا سند گد زکی جوتہ خانہ
خانہ طراغ ایدلیدی . سلطان احمد خانہ بز رعیت احسان اولہ
طیار ی جیف بیلد . سہر انولری :
قہاند محمد اصلینہ کدک مہر وفا خانہ ناز اعفہ مذہ ؟
کر دیند سالی اصلینہ بدقاب ایلہ . خارہ جہانہ با قلماز .
احمد افندی — یحیی الودیع ابراہیم اسمعیل افندی اوغدا لوب (۱۱۰۹)
دہ طہرہ . (۱۱)

(۱۱) فیلہ گورہ (۱۰۹۶) دہ .

[illegible]

قدرت سحرانجی بدکدی .
 باقی او ایوانه فطرتی از دست
 سحرین منتهی به ابدی می ماند
 اسعد مانع فطرتی که بدو را می آورد .
 ناز از کرم اولور رسیده اولور کدو .
 ماعدی کندیش .
 سحر شده فقط قانع بدو اندک صحنه دنیا به کمال .
 احمد رفیع اقدی — سلطان احمد شاه و محمد داور از ملایک صاحب
 شهید اولور بر آینه در نه نفی ایلیک . اراد اولور
 و بنی کدیه عالمه شوقی .
 مکتوبه دور ایوب غنیمت سوزان ابد
 قسطنطنیه برفته جان من سحر ؟
 بدو که نصیب آمده در نظر معنوی . مدونه حیوانه کف
 در دنیا و در مکتوبه بدو . مدونه نیت اقدی بدو .
 ابراهیم باشا — سید قنوی رز بر اولور بقول ریا بقول ابراهیم باشا
 مکتوبه صحر دیو کله .
 روی درامی کردن عسره کرد این دن بوسه داد و هیئت و سینه ازها .
 الهادی بته نکا . سحرانجی با اولور و کعبه صحر بلیا مدانه
 طینه انداز صحر بته وینه آقام اولور صحر مستعار و هدی درفته
 ازانی که ابد دوام بدو

ماری بچند نه برین اوست و بچند نه مگر بر کانی او دان اراهم ندرت
 قدر صافی و افندی طبعیه نه نفی حدیثی یا تا بقدر طبعیه صافی
 بد صافی که کرم ندرت صافی و طبعیه و نفی حدیثی که کرم ندرت صافی
 کانی برین اراهم ندرت صافی و طبعیه و نفی حدیثی که کرم ندرت صافی
 صافی که کرم ندرت صافی و طبعیه و نفی حدیثی که کرم ندرت صافی
 اوست و ندرت اوست که اوست و ندرت اوست که اوست و ندرت اوست که اوست

خدمت اقدس و قدی بجد رسید بقیه ایست
نوعی و قدی بروتا اندر زهره نوبه و اخلاصه ... بقیه علم و طایفه
مع زیاده علمی و در نسخه ... این یکی سیدیه است شاید و طایفه ایست
بدان ده صدرا در افق اولی و ...
ارسله باقی و قدی بجد رسید بقیه ایست

اربعه با تاجه ابد بریدی .
 مدینه دونه « که بود کار » نه اژدها به قاری ارد به ابراهیم با
 کد بریدی . بود احمد که مدون و زری نه شد ابراهیم با اولدنه
 دار مدینه دونه بر نه سهداسه به ذات مدینه دونه
 و اید صفت می به نی ایهات مدینه ابد استعدایه دونه دار نه
 قاری نه . سید ابراهیم با اید مدینه ساید و اید
 انشای ال از داده بد زری با دیم ایدی . حذاده اندوه مکینه
 ایدی که بدنه بد زری که به کار بد ذات دونه به نه دونه
 مع با که که سید و ایدی اید سیدی نه .

ت

تسبی زاده - طبری نامه ای در قضا (۱۵۷) مستقیم
 زاده سندنارنجی سوله مدنی : « میر خدیو دی حیفه قبی خادق باقی به »
 اثری : کردین محسن احمدی قد کدر رب آسج بخ دانند در مختار
 هندی نفع احمدی گشتاد غفیل بملدد آفته نادر کلب

تاتار - لغام پشرونی به کاری اردلان قاتا - « موسیقی سیکسج بونامه
 متجددین اسکی دیت سو و جلیقند بوی خطه انبرجس و بد خط بر حیه تا
 مسخ ان زاره و جید ریگه ای . کدیا پیروی قدیم یکدیگر آخ اوزرتی به علمه
 و ساره و ساره -
 قلم رؤف کت قکت دلاز مدیونم که بن اسد ای . و قاتر اسکی قلم
 قاترنا قاتر کران ادریق هتا اسد چه مجهولده سادهم تاتا . کدی ؟ برده
 خانه اقدی کاتار خان آ اردی بقا بهدین سوبدین .
 عانی کرا حقا قاری عتانی ورم کجقدند بری اصفین ندر حان بی بی ناخیزه
 با نام قلم قاتر به راجع اطلی اقد ایران « کلبی خانده » بهلمه کمت -
 به براده تمدا بانه جقم -
 تقیبا « ۱۵۱ » نه سه قداشته . و قاتر خان اقلاد - کج آبی
 قلم قاتر به رقه سرکدی قزان قاتر قتا بقا ماشد - ایلده ، اوتانما بقی
 داتله - یزای یاقا لومه - ایجه جودای بقدمه اریا اراق نه ایدیمه
 قلم بریده قلمه دغه طرقد اسقلا ایلمه . کجده قی و دضر بران ایدین
 جقم قاتر به رقه قاتر به رقه قاتر به رقه قاتر به رقه قاتر به رقه
 کز بر ابر ایلمه . « قلم » قلمه سته بری نه محوسی قادی . رنایه قار
 ایدر ددیه قی ققه ار قردم ککمه مودنه اولمه و ایدمه راده ایدم
 کراه و قاتر ایتمدن قلم خانلقه بقیه بوردنه -

[illegible]

— ج —

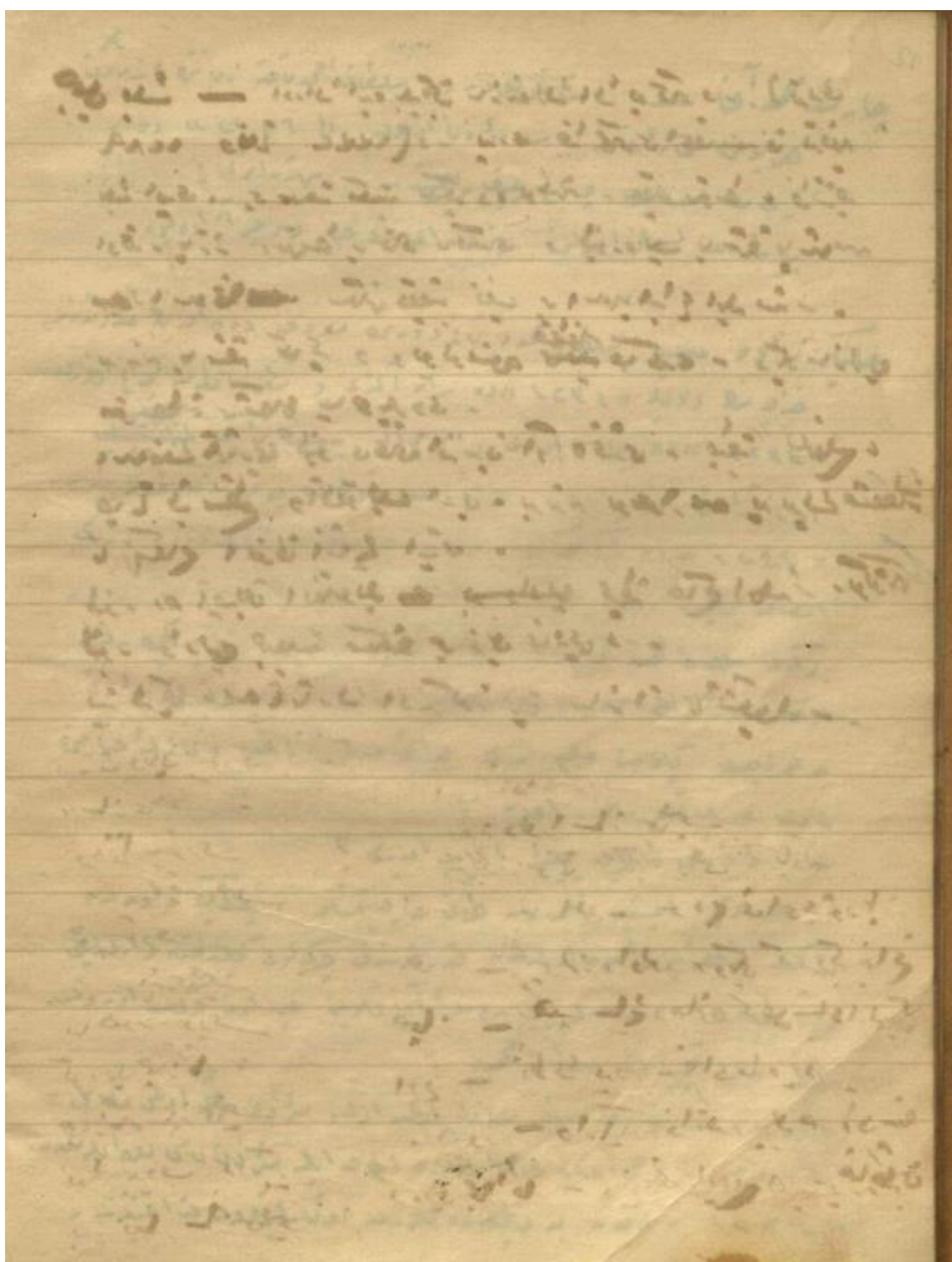
میرزا زاده — آدمی سلطان محمد در سنه پانصد و سی و هشتاد و یک میلادی
 و پانصد و هشتاد و یک میلادی :
 که در سنه هفتاد و یک میلادی هفتاد و یک میلادی برین د —

صیحه زاده — در سنه دویست و یک میلادی — او را ایالت ندرمیلادی
 سلطان محمد دویست و یک میلادی —
 خداوند معنی امولید ای که کوه فیضی به میوایم جانان برادر —
 رفیق به —

میرزا آغا — سلطان محمد دویست و یک میلادی است در سنه هفتاد و یک میلادی
 ایله شهرت — شیخ الاسلام بحیثیت کوهی امیری — اندیشه و —
 آری ارباب الک شهرت —
 که کلمه کوهی زلف سیاه و دوسو و دهم
 ندان تقوا صدیق — خدای بر لاله کرد — نه لاله لاله صرا
 اصواتی سلطان ارباب — صاحب سلطان پانصد و یک میلادی رده ی هاف
 حجاب پانصد و یک میلادی — بدون بدست نایا اقبه بد سلطان دویست و یک میلادی
 (۱۱ ، ۱۲) در وفات اقبه — به فقه از —
 صبا فرقه سراده در دینه محمدی کوهی و
 ابر حاکم دیر او کشفی کرد و کوهی ؟
 نجم محمدی که در دله کفایان در دویست و یک میلادی
 فند به جه کوهی که در شهرت کرد و کوهی ؟

چارچوب محمد آقا — استانبول — سلطان احمد پاشا زبانه اندرون
 هر یونان خانه خاصه یاسه مؤذن اولدی « ۱۷۷۷ » ده بر
 زبانه امانیه صانع جعفر بک — سهر — اری
 بیانه دت سرخی اصله بزده ای بدی ویرجانه آده لره

هکله زاده — سلطان محمد زبانه دورنه معروف دده اتریه بدله نه
 خدمت دلايه « ۱۷۷۱ » ده رایب آندی و سفا ایلانه صانع اتریه
 « ۱۷۷۷ » ده چارده اولدی . سوما ایله سفا زبانه ^{چند} طریقه
 اتریا آتیه سنا ایه . رایب سب بقوله بد مزینه طریقه
 « ۱۷۷۹ » ده شرافتک منقلا جافلی استی اتریه آتری
 اصاف ایدیه ربریه حیدر آده بک — بقی به ذریه —
 رکند سلطان محمد قایما بداء ترکیه بدله بقی قولا بک —
 اوکله غایبه طریمه ، نئی مقابله اقامه کزه حیدر بقی مؤذن
 بدله دینف کیده ، صلح ایدی براینه دهمه ایته و غایله خاتمه
 دوا م حیدر سله آقا :
 — مؤذنو خایه بک ایی دایه ؟
 دیه صد و پنجاه ایته و نوزده طر قایمیه ، هکله زاده ده
 نکد — و طبعیه فاسه — اوله فیه قدر قسند جکلی کیده ختمه دارله بقی
 حیدر بیایه ، در صد بی سمد آیا قایمیه بیه ادا دکتله اده و سه
 فقط حاکم آقیا ن سلطان محمد :
 هکله زاده نیک طایه یمنه معادل اوله اوله مؤذن بقی اولی مقابل
 اولد — دیه — ک ایی آقا حاصل ایلده ایله ایله مؤذن بقی یله ایلده —
 « ۱۷۷۹ » ده — بد و طبعیه نکره اوله بقی وفات ایته —

۱۸
 همه آنها — است بنویسند که می کنند. و تا « ۱۱۹۱ »
 کتب خانی ایلی . ابتدا از رون کوی خانی کیکاره اوقاد
 اوله زره مدیعی اوکره عنه و « ۱۱۹۲ » ده کتب مقارنه و فیه
 عقیده افکار و حقایق حقیقه ایلی . سیمین گدش اوله یقین رفوخته
 زنی آلمه . ایله یوزون خطه سرب ، نضه ، سرتی بته لته .
 سهر اولی :
 محبت زنجی اهلوتی : آندین آینه رطب جفانه لک
 عاقلن جم دور . یقین خنده ده سینه جوی سوا ارایه که خنده زره
 خا طه فقت — اهد بکده درونی پات به است بنویس بر بته خا دور .
 بیکه قدر سرب ، سرتی و سیمین واره یا
 خا طه عارف بک — « ۱۱۹۳ » ده است بنویس طوفی . بدی ایلی سیمین
 کتبه بیکه با سه کتب بیکه افندی ایلی . کتبه ایله ایلی بیکه بیکه که سینه
 کدش آلی طوفی مدرف ایلی با محبت و خطه خا جوی زکایا افندی
 قدری جباریه لک زیم سیمین آتکذ جایی بیکه .
 « ۱۱۹۴ » ده محمد بیکه دلایل باب سرتی به مدون خا اولی .
 سفاقی بون هدا اراده سید مدینه کویله آینه زره همت بیکه بیکه
 کدیکه با سرتی . سلطان با لجه جوی سفاکی به مدون بر بیکه کد بیکه
 ده کد کدرا آینه سید و آلی بیکه زره مدینه عقیده لک طوفی .
 عارف بیکه بر مدون سرتی دولت خفا لک و کتبه ایلی . سرتی بیکه
 سفاقی دوری کدرا سرتی آینه و خطه کویله سیمین در سرتی دوا بیکه
 اسطوخودوس

۱۵

اوقه ری .
 - مفت بد ، هجی فعله بد ، مدافیه اندی ، رسته یقعا اردن هجی
 ی - ن کیدن یای کوسه . پیرانا سقاچه سیتی کیکه آجیلدی .
 اوط آتیه کنه ی مجله با صرسته ده ادا گنده اردی بدنت صیقل
 مشرا به خه .

مضامین زاده سعید بد — مایه سلطان محمد قنای دو - یه مدوت
 توارتن امید . اندر دله بد کیدلما قطفه سوغه . باکوفه
 مدیق فقه با سیمبره مدینه اولمه در صند زره نه ارفا ییلیر
 دقنا « ۱۷۵۷ » دور . ای کلافه ییلدی .

حافظ بهر نقاد — سلطانزاده ایلزنت یاسه قمع یاسا یاسا دور .
 صانع احمد یاسا عهده غلام سادی ایلدی . اویلا حله مدیقانه
 باتن به زانف اسن ده ذکر ایلیر .

هجره راندی —

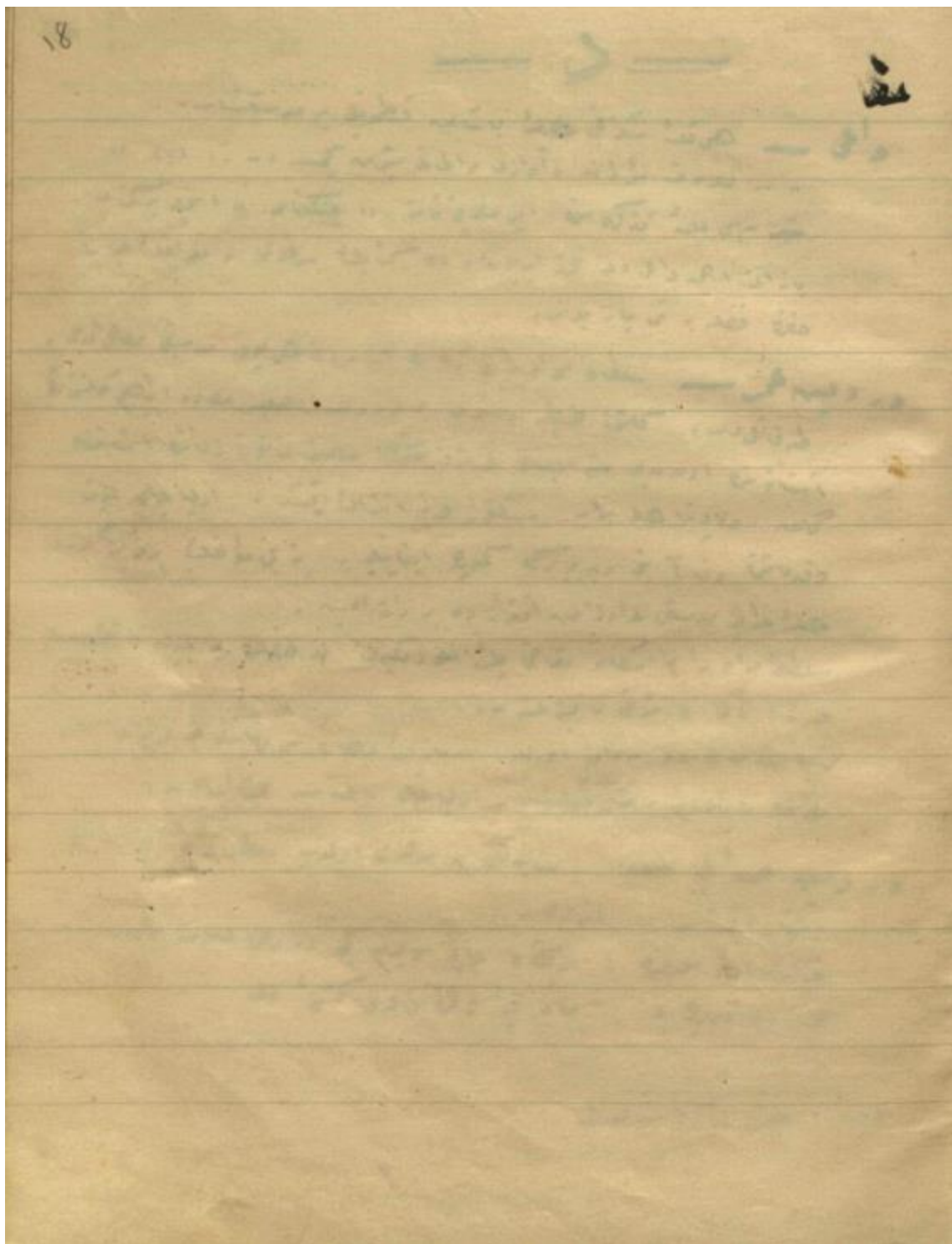
= خ =

۱۶

خواجه عبدالقادر — آذربایجان و اصفهان و خراسان و هند و مدنی . مدنی بنی علی
 دگله . بابی "خانی الدین" یعنی خان و سقیانی بر داشت . خالقادر
 گزند سال اولینند اصفاد سقیانی خراسان و آذربایجان و زن کرمی فقط
 آذربایجان . بر فرود ده جد خطه خراسان و زن کرمی است و زن کرمی خراسان
 در ده ده بنی اولی .
 بابی اولی که در ده ده بنی خراسان و زن کرمی . او ده ده بنی کرمی
 "ابلیک بنی" که او بنی خراسان . سلطان خراسان بنی خراسان . او بنی خراسان
 خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 مدنی موسیقی در ده بنی خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 اهل بنی خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 بنی خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 او بنی خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 طریقی آذربایجان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 بنی خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 سلطان خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 بنی خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 او بنی خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 این بنی خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان : خراسان :
 سقانی کرمی .

[illegible]

خالد افندی — منتهی زکوة در . دوازدهمی زاده ، خدای خدای ، نفوح یات زاده
 دوازدهمی . علم مستطاب منسوب از ادب انکاد فطرت همدکا مدیح و دکنه
 آتیه مدح و ذن منفعی اردو در مدح منصفه زانی اولی . وقایع ۱۱۱۵
 ربیع . ثقی ، قریح ، علم مستطاب ده منصفه صبی بر ذوق ادب .
 اوقاف منصفه یمن بر بن بخت که اولی منصفه در .
 داشتند کتب اصیل را سرای مدیح ای در آتیه آه جلد سوره
 بیان دن خبر اصیل را در سبب غریبه اوقاف کدورتی کدینه
 ربیع .
هدیه زاده — آرمی مستطاب دوری یمنه . استانبول اولی
 مدی منصفه دارد .
 جادو منصفه اصیل را در جادو کدورتی یمنه اردو منصفه جادو
 ربیع اولی .
فطی زاده عثمان افندی — غلط دارد . بی دوری است و زنده . منصفه زانی
 زاده در کدورتی اصیل را در جادو زانی منصفه زانی اولی .
 ندا منصفه سبب بر زانی ادبی هم آه منصفه جادو اردو
 اصیل را منصفه ای منصفه کدورتی زانی اردو منصفه زانی .
فدیه دار احمد آبی — کدورتی بی دوری منصفه . استانبول اولی منصفه زانی
 فدی زانی زانی منصفه زانی .
 محمد منصفه اصیل را ای ای منصفه زانی بابو منصفه زانی . منصفه زانی منصفه زانی
 منصفه زانی اردو .
خالد افندی — سلطان یلم تان و محمد تان زانی منصفه . اندرون منصفه
 بر منصفه منصفه . اصیل را منصفه زانی . و آن کدورتی زانی منصفه زانی
 و آیه منصفه .

د

دای — هوند سندی عهد بات مه قشونیه بر مسیقتا . .
 " مدوت موزنه و آوازی واطط سربه کچه در . . " " " "
 کچه ای بد تکره سفا ایرسکای قاتنه در یکتا " اسجد بکتب
 پنا از احمد دای دلی عی ایویر سه ده کن بد سقندی و مؤلفه جانا
 حقه فقه به تی پنا بد .

در ویه عمر — سلطان مراد راج زمانه اندرون کویون سینه معالی بی .
 طوقند . . کللی طبقه منسوب بر در ویه ارلدب مدوه اریصم کنتنه
 آتانه سفا اوله دی سفا ایلی خدین هولا سمن قاتنه زمانه استانه
 گکه وادنه هدا بار سکتوا هدا آتانه ایقنه . اریلجلی بدز
 وقه بانه ونا بخ ویریر که کدیج اینایند . بتی مؤلفه رواجه لدره
 هدا خدای مسبق عاوله صبه اقتدا ده بر زان امیه .
 سلطان مراد راج کفا سقانی بد سودکین بد فقه به عیده " نفسه "
 صفا ذکر و سقانی " به خه . .
 بایه مقصد دور دای اصدلم " دای دها سر هاند خدیر " "
 دایه بانه بانه ^{بفطن} اریلجلی باد به عی ایویر .

در ویه صافی — سبوی بر مدوه ارلدب سلطان راج زمانه
 اشرا ایقنه . . آری :
 عیانه او اصدل : بدیکته عاید ویرج کی در دلی خلاصه دای .
 عیانه دلی دور : میان لیل خرقه قادی کتی دل

" " بطن تکره سفا

در و سیه های — اوده برنجی عودهای سینه — است بندای و کشتی
 طیفند — خداداد از اصداد خدایان بهای نالند — غنچه ک
 کافه حقیقت دلدازه زرم ایبه — هیچ بدیه
 مدورق از سن اولاد ده بدنه قدر ربی دآل بدنی بی دند حدت ربی
 و آلی بنه —
 در و سیه محمد — غلط مدونی سن مکه ایبه — اصلاً نهد — آبی سلطان
 محمد دور به مدون بر نازنا ایبه — مهتر ایلای :
 بیایه دن جز امدن : جمع جان پنج زلف خدایان سن
 خادون حقیقت امدن : گدر روح عکس روی باری کدره ایبه آینه ده
 در و سیه محمد — بودو بی دور است درنده — اصلاً نهد ادا بر مدونی
 ایبه — اودن به قدر از کاداد مدونی :
 دسویه اودن زنجی امدن ترا دوده خدایان کن — جاسنت
 جازون : عرفت وصف ابدایک کفه ایبه کلا حله
 در و سیه حمیدی — بوده او دورو سوب بر مدونی —
 جازون از اصداد بر بانای بدنه — جود جادوت بی — ربی طیفند —
 در و سیه های — جی عهده است درنده — ایبه ایبه — بیه کدره
 آیه مدینه آره عهده و اودن به قدر آینه نهد —
 بخودن جز امدن کردن جان کده زلف جان غنچه — ؟
 جمع دن اوز — بها — حقیقت بی خدیه ای به جادوان های !
 در و سیه عطفی — آرمی سلطان محمد زمانه اودنه مدونی سن آبی
 با سنی ایبه — جازون زنجی امدن شراب کج عقیقه نومه ایوب سنه دیکو کلام
 ربی بنه —
 در و سیه های — اصلاً نهد اولاد اودنه دو قله ایبه بر مدونی قدرنا در — اودنه
 قدر آینه نهد — که سته رای بی نوسه نهد دور و اذ امدن : ناز ایوب به یثقه زاده و سوره سینی
 بیایه نهد زنجی : کطای جاکلها — دن نه جی

در و سیه قلم — استخوانی رسولی در ... آری حفظ محمد بن ... ۲۰
 در اول و اول از جمله غزالدن حقیقاً معلوم :
 به اینه زینیه او یکمید بدین اوده ... ربه او کند ...
 در و سیه سید — اسی جبار هم در ... استخوانی اول و اول در و سیدند
 به این ارفق ایی . آیه حفظ جلیسته با قافیه گذر به می گمید بکند . در سید
 او که نیک و بد صد تله محاسبه معین اید ایدله مد لیکم انتساب اینه و سیم دده ده
 سیم آلهی . ماله آری زبانه صنفی بنده و زبانه است و زبانه است
 یکمید با نده ... (۱)
 واقعیت به لیلی آیه سرفیه سید ...
 بعد سلطان به نیک حفظ به نیک الفانی اوده ... می و کیم و عده ده
 قیام نه اوده ... از اینه کده صله " ۱۴۱۶ " ده اید ایدله اسکند ...
 دانه ایست ... سید اینه زده بر سوا ایی ...
 دلال زاده — سیدین قیو آری دلا ... حفظ آینه اول و اول " ۱۴۱۷ "
 ده عده که زده سید ... بد ایدله آیه و آن آری حفظ اینه و دده اید
 سید شفا با سید ... و کون حفظ ... سید ... حفظ اینه و سید
 خدایت آری با دت ... حب اینه ... ایدله دده ... اویه ...
 اوده طم ایدن دلال زاده اید جیک زاده با نیک ایدله سیر ...
 سید ... زده ... سید ...
 " علم به سید ... با ... ایدله ... ایدله ...
 ایدله ... دده ... و نیک ... ایدله ... ایدله ...
 ایدله ... ایدله ... و سید ... ایدله ... ایدله ...
 بر و سید ایدله ... دلال زاده ... ایدله ...
 (۱) ... سید ... ایدله ...
 سید ... دده ... ایدله ...

[illegible]

مستور اولی :
 راسته جدید خدیجه فاروق خرمه و آله :
 نقه سخی اوینار نور و رخ :
 راسته سخی دور عاز اولدنا کارون :
 سخی افاده شمع ای بی دن :
 یوزکده لولها منور این :
 اریس خ سطرجه :
 دل یی گزله اولدی اهلله :
 بنه یوکلرالی آدی بولکللی :
 رهاوی مخنی بنه نه اداو بونه کاهدیو :
 ندرار زخیمه نقل اولدیو اولدیو :
 نقه سخی دیریم بنه ارقی سندن :
 سوزنک قیزی بنه متاهه جیانت کیم کورن :
 نقه سخی نه سانی اکلوزل :
 نقه سخی جانان اوله قصه ایلله :
 ماهره خدیجه ای غمده صحرایم :
 نقه سخی بنه نورده دروغ :
 سخی شکارو غمی ای غمی :
 کوریم بولون جانان دل :
 درگاه خدیجه غدار کور کورده :
 صیا سخی کورده ایلله کور بیلور :
 صیا کورده کورده یار سوزم :
 عتاه براتیم آهیرم حایه :
 بیای نیجه یوقه قله زبایدیم :
 شمه کورده کورمده کورمده :
 شها نقه سخی سودی یوکلور کور :
 شها سخی شکار ای جیانت جانان :

بیای سخی عقیقه آتو عاقده کورده :
 سخی شکارو غمی ای غمی :
 سودی جیانت عاقده کورده :
 یوسلک نقه سخی دهر اولمده دهر اولمده :
 یوسلک سخی کورده دروغ نخت سیم :
 یوسلک یوسلک اولمده بنه دهر اولمده :
 صیا یوسلک خدیجه یار ایلله آتو عاقده کورده :
 زخیمه سخی ارقی یار لطفات آتو :
 سخی سخی رنارخ کزای ساه ایلدی :
 صیا یوسلک کورده روی تو جیانت طرب کلون باد :
 مخنی بنه کورمده عاقده ایلله :
 نقه سخی بنه نغمه عیبه وصلت دل کورده :
 اویم یوسلک خدیجه آغدا ایلله بنه یوز سوز :
 سخی ساقیامه و ساقیامه ایلله :
 مخنی بنه عیبه کورده دل آتو عاقده :
 سخی قوی ایلیم ییلسیه کورده :
 شها یوسلک بنه کورده ای جیانت :
 سخی بنه کورده ایلله :
 طاهر یوسلک کورده اولدیو اولدیو :
 جیم کورده سخی کورده کورده :
 شها سخی کورده کورده ایلله :
 مایه سخی بنه ایلله کورده :
 بیای سخی کورده ایلله :
 اصرهان سخی کورده ایلله :
 صیا نقه سخی ای جیانت ایلله :
 صیا زخیمه ایلله کورده :
 صیا نقه سخی بنه کورده :

[illegible]

۲۸
 ۱۴۷۰ ده فو موفقیات و فائز آید .
 ۱۴۷۱ ده چهارم بدینکلی قرض با شرف آید .
 ۱۴۷۲ ده دوازدهم مکه موسیقی خواجه یقه آید .
 ۱۴۷۳ ده ایستاد آید . که کشفی درگاه شریفی عفو سرور آید .
 ده دن حکرا آنرا به مرقع اجازت زکاء دهد . « آیه ، نقد ، آله
 دوران ، کار ، نقش ، مربع ، سخی ، سخی » اندر به یک آریه مشر .
 معقد به امدادی که اثر به آله طاری آنرا در دین طوفی دگر . بد کوه
 است در آن به مرقع اندرین همه نقاشی اولد بقدر زکاء آنرا به اسلاف اثر
 و انچه نقاشی اولد . در بد کوهی موسیقی در ده بر تباری وارد .
 بد لیک است بند حکرا خفا آیه سربل به نقد استغنی آید . « عایه ،
 اجنات ، صابرم ، سوزند » مقادیرن معقد آیه سربل اولد لکیده
 کرد .
 « بیاید سب ، هیز جنان » ریکدو ایداع آیه زکاء خذیر . نه بیک
 حاده اثر درین یازمه لازم که در مری . فقط سب زکاء به یقینه که
 خاندن آلی بیک بقیه اش کوردی .

— — —

رجب های — استانبول — بابک طبعی اولدفنن حاجی زاده رفیع مدودی ،
 آری سلطان محمد زاده با شمس — مدینه دق زاده ربیع ، نقشه در شرقی نشسته که
 اول مهری :
 مجنون او را صلیب نشان یکم ضلع جوانه اول سوغ جهان پاک
 وادق نقیر : لطف کواشیس سحر باد نوبه — رعبه —
رجب های — مدینه آری سلطان محمد زاده اسرا — اقیه استا اردش — استانبول —
 آری اضافت مفضل اولیفی حاجی مدینی اوکرنگدن صفا سند کز لیل
 خانه رعد بدست هیچ بر صیده فلفل یاب — زادت کاهت نفق تقریری
 فزافه — متا بداد فضا یکه اردش — بکلی بی و زار
 و صده کز مشه که اول مهری :
 حیدر او را صلیب نوی ابد — ده کنگ نیت
 عتق — دق — دق فضا بکره سرو — اولیفیه کد —
 رعبه — « ۱۱۱۱ » « ۱۱۱۱ » مدو کد — مدینه و فای ایسی —
 د موط اردی جلد د ای کله / رجب های نیت یه بکینست فایکس اولیفی کد به ۲۴
رضا — اسمی مفضل — بکلی اولوب اکاد عقید صوگا نقینه
 طیفه انت باقیه رنج عید زاده علی محمد افندین انا به آدره ستان
 مد — رنج اولستی —
 « ... افت دعلی مدیقی خط مدودی داری — «
رسید های — استانبول اولوب سلطان احمد نکی دور سنه اسرا — اقیه —
 « ۱۱۱۱ » صاحب تذکره سنت
 نقا — حقیقه — مقام خود اهل جاری لمد — سینه کاز چا لاصه
 درینج سحر دیردیت طاهر —

اسکی ساری بر دانه آینه اندرون آینه بجه طایف بیدار دایه دارم
 بیت طایفه کافیه بقیه اوقتش - وفای ۱۱۹۴ ده -
 آرای : راسته قرع اصولی سول قطعه اشک که آقا - قاف آراسته
 بابا طهرت سلی صدق ساطع ساقی بقا مستانه دیوانه

رائف محمود افندی — اکید محمد دیم معوضه - انبارانی اسماعیل افندی
 اوغلا اولوب حریف آگاه افندی لونه - ایلیسی آینه سینه ناسیه کاتب اولورده بیله
 اکید اولمعه لیمه مرد سیمه دون غای کیم بید مت - لعی ، بکلمه کیمیت ،
 سینی آلتا بق بقیه و نهایت فارا درک بوق زینت کیم مایه - اولورده اسماعیل
 قایقی قیانه یارقد طغف سته ایدلیشه - " ۱۷۷۷ "

" موسیقی ساری بر دانه اولوب " ... بر مقتضای کلام فوهرانی طینوز نعل
 مفید منه موسیقی ده محتار و ذائقه صدا و اداسی خدمه دولتوز اولدیفینه لیموز
 محمد ... " ۱۱۱ " دیه مدوف امیدی -

رفت بک — سلطان محمد قانتا معبدن مدوف مدیقانی شهنشاه
 جاسه آفتاب اولمورده - بدایه خیره قدق شدن رسرای خیزدین اولدیفنی هالره
 تصوف سربله سیرل معط اقبه و موسیقی و جالیته -

۱۷۷۵ - منزه بدنه خفندی گمانی که شمع گدردن حضرتن طرب اربانه روی -
 راسم ایلیا بر رتق اولمورده لایم کیمورده - رفت بد گدردن سالی اولدیفینه بدنه
 ماحد سید شو دامت بد طمعه با سیمه ناسیه حادیه سعاد آفتاب بدنه لکلی
 " ای کیمانه سحر عجیب ، زره بود سیمه مثال آفتاب " بد سعاد رتق یارنده
 و بد بکته بدنه - رفت بکده ^{آفتاب} ~~جالیته~~ قدیق اربانه -

بد سعاد سیمه سوز اولورده " ۱۷۷۷ " ده حیرتند رتق ایلی
 شهنشاه آتیه عفت - خدای رهلق - زحیر و -
 مدوف رفت قدیق قلوبه ایچیه " بدور - رفت بک " فخر شهنشاه

(۱۱) جودت قاریخت
 دیلادی سادات ادراره نه زحیر

[illegible]

۲۹
 و علامه صاحب محمد ... " دیو ...
 سلطان قلی ایله ... " دیو ...
 منقش اقباله ... " دیو ...
 سوره زاده — استاذ ...
 اولاد مشهور ...
 عیاض اولاد ...
 " ۱۱۴۶ " ده و نشت اجماع ...
 وقت تاریخی ...
 سید قاسم — دیو ...
 د خدیو ...
 یازم ...
 بدو ...
 انقضا ...
 سوره ...
 بیا ...
 حین ...
 که ...
 تابع و قیای ...
 فیه ...
 خط ...
 فرج ...
 شاه ...
 شاه ...

[illegible]

(۱۱۴۴) ده تاریخ طبعی مؤلفه حسن حافظ کریم اختصار جلدین دنیا به کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
سوره آفا - هیچ سوره آفا نبد مدودی - سلفی سیم ناکت
 صاحب سن اولوب بقیه رایت باید - سید - ساراب مفرده
 قلمی وارد - سنه که زکی ایل سید رایت و فانی ۱۱۴۴
 در (۱) برده است عارفی در برده ای
 بیان طایف و نگاه نرزم فطرت بدو یا کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 بیان و بیان فضله ابراهیم اولون فیه باها هم صلوات - سوره آفا مدینه
 جبریه رایت رایت دی - بریت فقه اینه در جرای مقایسه کذبه کتب اسفندیه
 نقطه به طبع و الله سلطان صندره - (۱۱۴۴) در کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 - نان و فقه و فقه برادرم جبریه ام که در کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 کماله بهایار سنه ۱۱۴۴ در طریقت کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 بیان و بیان فضله کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 نقطه ایست - (۱۱۴۴) در کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 سوره فیه بریت و وارد -
 واده کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 سلفی اینه اولون برجهه تیغ اینه کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 برده ده امان مقابله فقه اینه ابراهیم و کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 اینه اینه فقه اینه کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 " - راجه الی سوره آفا صاحب نرزم سلفی مدینه کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 و زان فقه و رایت حلی و " سوره آفا " سرفه نفع در کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 بر کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 پید اینه آل دیر کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 فقه مقابله آفا ساراب سوره آفا سیر کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 (۱) سلفی اینه سوره آفا ساراب سوره آفا سیر کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 در کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 پات سید سوره آفا ساراب و فانی ۱۱۴۴
 (۱) ابرام و ابرام آردن کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 سلفی اینه کماله بهایار سنه ۱۱۴۴
 (۱) کماله بهایار سنه ۱۱۴۴

محمد یوسف — محمد یوسف برادر خانی در بزرگ آملی . قویلی د . استانبول
 مکدر کن صدرا قدس لوی در صحنه آملی دده طوقن تربیه اید بهبه و نهایت
 نه که سبکیم یزن باقی آملی . سلطان رادرایح طوقن در دبه قیاقه رایح
 آملی و غنی خان خاصه املی . سلطان ابراهیم مدوین با لاجوردان
 طبری جیدیه بکطاسد . صهی یمنی مه دده نیک قیاقه آملی و « ۷۰۰ »
 ده نهی احمد دده بک با اتحاد اید در زکده سبکیم یمنی آملی و قیاقه
 « ۸۰۰ » دده د . (۱) مدوین بر حیف زدن اردیفان خانی خدای آملی .
 کزی طوقن نطم اید یمنی { بر سینه ده یمنی تا یمنی آملی مدینه
 (ملقه د . اردن . خادان جزی مدینه)
 یمنی راستن دده . مدوین ایدون بیتلست .

سیراوه احمد املی — دیار بکلی د . سلطان محمد خان خانی استانبول
 نقبند یمنی اید . املی :
 ایدون دده . ران ایدون یمنی دده که یمنی ماهوی بایردن دورن
 یمنی بایردن دده که ایدون یمنی جیده جیدینی حکم بن ایدون خانی سیراوه
سیراوه احمد خانی — استانبول دده . آملی سلطان محمد دورن که خانی دده
 ایدون که یمنی خانی یمنی ایدون . یمنی دده زیاده آملی دده .
 از جیده حکم خانی یمنی ایدون ایدون یمنی یمنی یمنی آملی
 یمنی دده ایدون کز سبک سیراوه یمنی بر زکده دکی ؟

« دانهانی دده سیراوه سیراوه » : « املی یوسف دده فر یمنی ایدون خانی »
 یمنی جیده دده یمنی دده یمنی « رفقه الد » « اسحق خانی بکلیا آملی
 نه که املی دده .

سریف خای — اصلاً نذر اولاد برده نطفی ایتدی . آبرو سلطان محمد
 در خانه پادشاه بریدک بر استاد — الی قدر از دیار سه ، مهتر در
 نذر —
 نذر ایتدی ایتدی : بن ایتدی همه غنی بر وفادار ایتدی پید
 مبادت خیر ایتدی : بدی خیر دوست : حق مختاری کور دخی ؟
سریف خای — دیار بکورد — سلطان احمد نقت دور نایات سه
 بر دانی . بکورد کفد نایاب معیت ایتدی — ایتدی ایتدی ایتدی که ایتدی
 مهتر در : اصلاً نذر خیر ایتدی : فریاد ایتدی زلف سکه ایتدی ایتدی
 کاهن سخی : آبرو بر برنج دور دلا ایتدی بر دلا
 بر دلا —
شیخ عبدالباقی ایتدی — ایتدی مولد ایتدی قایتی — شیخ ایتدی ایتدی ایتدی
 اولاد بر دلا نطفی علی دده نذر بخت — ایتدی نذر نایاب ایتدی ایتدی (۱۷۱۹)
 ده ده ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی — وفات « ۱۷۲۶ » دور —
 مایه ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی — ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی
 ایتدی . بر دلا ایتدی . رب دلا ، نایاب ایتدی ایتدی ، نایاب ایتدی
 ترجمه ایتدی —
 ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی
 آبرو ایتدی « دلا ایتدی ، روح ایتدی ، دلا » نام ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی
 هیتدی ایتدی ایتدی —
 (۱) علی و علی موسیقی مایه . با ایتدی و ایتدی استاد ایتدی ایتدی ایتدی
 هیتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی — « ایتدی دده نذر نایاب
 (۲) « عالم ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی ایتدی

۱۱۱) *فصلی در بیان...*
 ۱۱۲) *فصلی در بیان...*
 ۱۱۳) *فصلی در بیان...*
 ۱۱۴) *فصلی در بیان...*
 ۱۱۵) *فصلی در بیان...*
 ۱۱۶) *فصلی در بیان...*
 ۱۱۷) *فصلی در بیان...*
 ۱۱۸) *فصلی در بیان...*
 ۱۱۹) *فصلی در بیان...*
 ۱۲۰) *فصلی در بیان...*

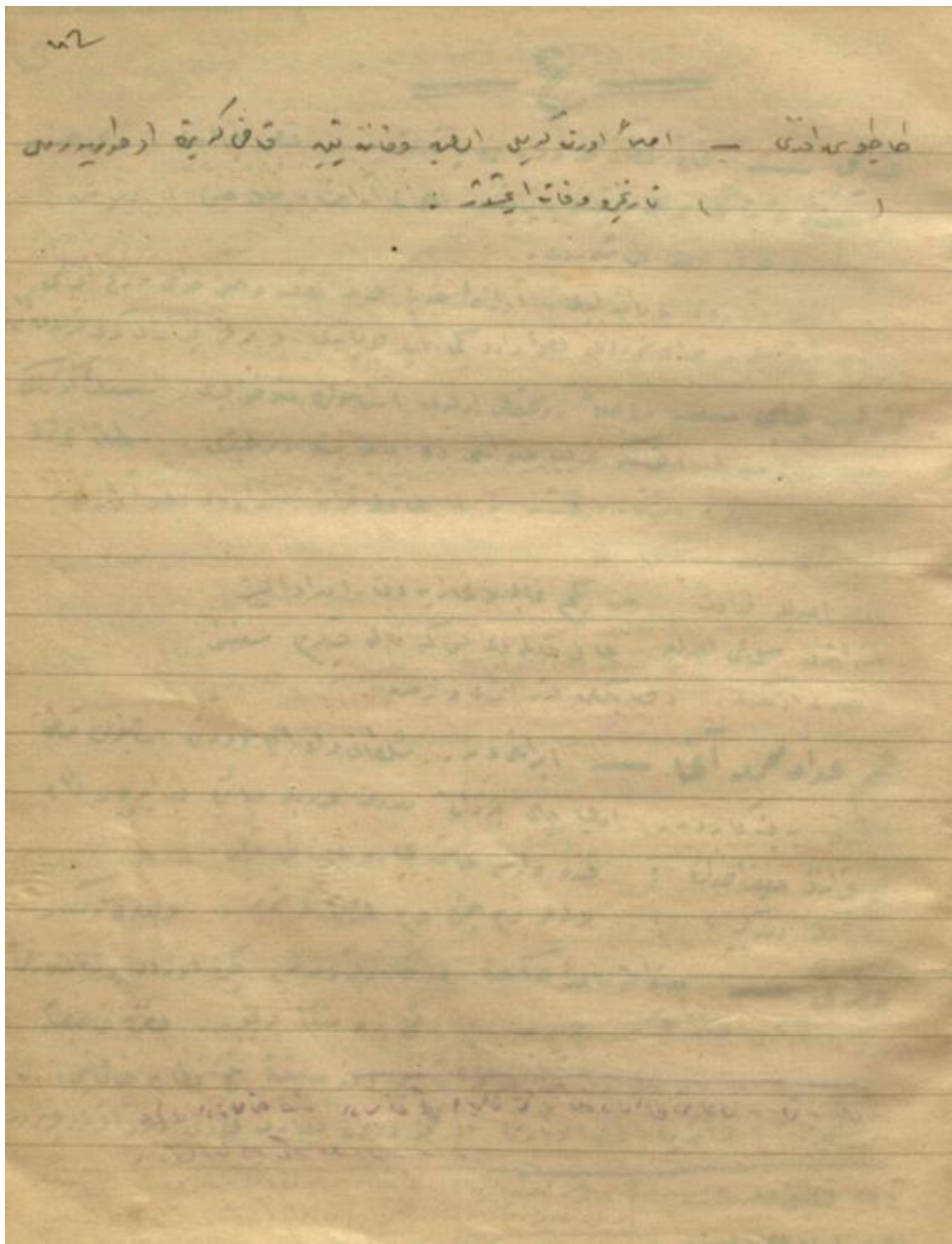
34
 شیخ جلال افندی — متوفیون علیهم السلام مدوح الدین افندی علیه السلام « ص ۵۶ »
 « ص ۵۷ »
 « ص ۵۸ »
 « ص ۵۹ »
 « ص ۶۰ »
 « ص ۶۱ »
 « ص ۶۲ »
 « ص ۶۳ »
 « ص ۶۴ »
 « ص ۶۵ »
 « ص ۶۶ »
 « ص ۶۷ »
 « ص ۶۸ »
 « ص ۶۹ »
 « ص ۷۰ »
 « ص ۷۱ »
 « ص ۷۲ »
 « ص ۷۳ »
 « ص ۷۴ »
 « ص ۷۵ »
 « ص ۷۶ »
 « ص ۷۷ »
 « ص ۷۸ »
 « ص ۷۹ »
 « ص ۸۰ »
 « ص ۸۱ »
 « ص ۸۲ »
 « ص ۸۳ »
 « ص ۸۴ »
 « ص ۸۵ »
 « ص ۸۶ »
 « ص ۸۷ »
 « ص ۸۸ »
 « ص ۸۹ »
 « ص ۹۰ »
 « ص ۹۱ »
 « ص ۹۲ »
 « ص ۹۳ »
 « ص ۹۴ »
 « ص ۹۵ »
 « ص ۹۶ »
 « ص ۹۷ »
 « ص ۹۸ »
 « ص ۹۹ »
 « ص ۱۰۰ »

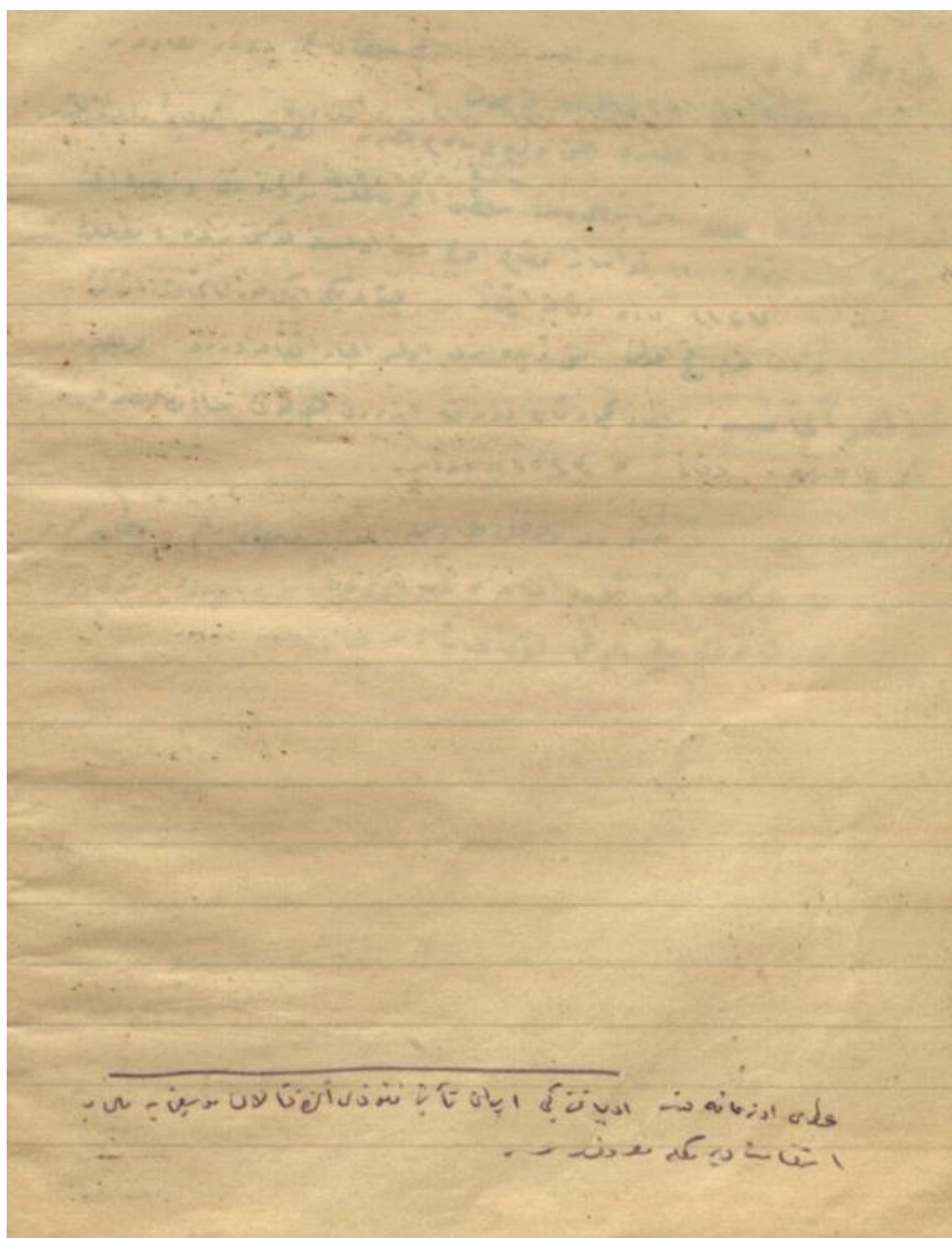
[illegible]

۶۵

صاری باقی — اود برنجی و استادان عنقریب بنامند . صردن
 بدست آید
 درخ اوند و کدی آشت و لرد .
 سنج لطفه خاک کای دزد .
 صالح افسدی — سلطان محمد دانا دوری خوانده اند
 ارلدب کیمیا فو قد من متع ایدی .

[illegible]

— ع —

عنه لی — قانع صفای محمد دوری پاسته — قلعہ بنیادی — اسی حذر —
 اقصیٰ ذی گزند بلی فقیدی بایرینند اهدا آراست " بلی صنی " برتر سہ یا
 بر نبتہ خدی محقق طبعی دی —
 " اذن و آوازہ کی پامانہ لیری . آوازہ و ہدایا قدس القلب و حق صلی روح اتری
 بزج آتیدی . صلی سوددی لغو داد کی آبا جریان و رقی پرائن آری قندی " (۱)
 عنه لیب شای — اصل " روحیہ اولیہ استخون منوط لیری . سند کونک
 اید شرمہ ! حق کہ خلیب خوانی دہ بدناستہ درہمیت . سلتا اورد
 و رادایہ زمانہ استہا . ایتہ — " حافظ قرآن " دادی بلی آوازہ بر
 استہ دہمہ — (۲)
 ادر اصلہ ندادن حق یکم غلبہ و غلبہ دت امدادایت
 حیاتی سہمی اصلہ جان قائم دی بلی کہ تالہ قدم سنو
 رعبہ داندہ — دہمیتہ قد آری وارمہ —
 عہد محمد آری — ابرامہ دور — سلطان رادایہ دورن استخون قرنی
 ایتہ بیکار دہ — ابرامہ جلی بدناستہ مدون مدد بہ مبانی قیامیہ (۳)
 عجم و آری حیفان : قدم دارم حسیہ بیارہ جانانہ آرا
 بیات دت دوسریہ : لالہ بزج حیفان وین کونک — رعبہ داندہ —
 عطری — بدناستہ ادر کونک بیکار دتہ — کین ادر دت برہمانہ
 آتہ آتہ صلی دتہ — بدناستہ ہم برقی بڑہ منتق بدینہ — حق و ضیق
 سلم آتہ " — علم ادوارک خدامہ تانی دتہ بدینہ عجم حیفانہ ...
 دیر — امداد بہ اطباء الانام " محمد درون معارف خودی دوداؤد خرد
 (۱) دلیق دت —
 (۲) اولیہ جلی دت —
 (۳) اولیہ مددیدہ عداد دینار دی —

خطی محمد نادرش از دستخط ...
 بدینہ جلی دتہ ...
 خطی محمد نادرش از دستخط ...

عثمان افندی — استانبول در . آرمی سلطان محمد زیارتی است . ایشیه برانسه ای .
 ترسانه روز نایم حبیب محمد افندی در صاحب مطلق بیت نیک و دیوان افندی .
 هادی و ناله های گم زل بر ذات اعلیه ! بریم ، نقشه و شرق اهل به الهی قدر . از به طاعت .
 از محمد هندی ترک فب اهل : ۱۵ مرغ حرمه زبردانه بیادش . مطهر با شهادت
 به افندی است .

عثمان هادی — محقق و حبیب . آرمی سلطان محمد زیارتی برستان محمد دایمی و بنی
 زمره شهنشاهی برانیه اهل به ناله های .
 ندان : مطرب عثم عجیب ساز خای دارد . سرچشمه به طاعت . دص الهی قدر .
 ایشیه و .

هادی با — سلطان محمد دوری و . استانبول . از ایاد افندی علی بیای نایب
 مدون ادب و به و الملک بدین . دقت ۱۰۶۴ دور .
 و غیره . دن به دور . اهل : رفیق و بریم داغ تو بر دل . ربی افندی است .

عبدالباقی عارف افندی — هادی و . قلم با به که ترسانه محمد هادی
 محمد افندی افندی . آملی قهقن صدرا اواز و ابی دانه روح الهی قاصد کلام
 ارتقا ای . سحر سید و هندی ناله زارن کو . ارلان و کوب و عارف افندی
 اسم قلعه دهد ده باقی « بقاعند دلائل » « ۱۱۴۵ » ده و ناله ایته و ابی
 ربی تربت جداریه و نه افندی .

م . اید و . مدیقنای ، زنه و نعلیه نعلی به ارمله اهل به به
 زایل نفس جم ایته فضا و نه .
 حلقه مدیقه سید یوسف الله عز و جل است . آرزو سید به : مدیقه ایته
 اری است . ایته . بکند اطباء الدار . مدیقه و ربی اهل :

کتاب ادب و سخن به تبسم ایته کج
 احمد غفره طبع رفیع ایته کج
 ربی قیاری . مشاء به نظم ایته مدیقه به به مدیقه مدیقه

[illegible]

سرای آفراد بدین نیکه بگری . بر سر آزارت باری مدد و یاری یافتند هرگز
فقط آری ضعیف خط و قی بد ایستادی . نهایت بد و کینه بگری بگری
و « ۱۱۹۹ » ده اعدای این خانه قلع و دروازه طاب اهرم زکمر
و لایحه بقیه ایست .
و آفر : تا بخدا بر عید شاد و راه رایتان هزار در هدیه در .

عراقی — (آیه نه) زید مدونی . زیاده از بیک قطار و مدینه در .
اصطفا نای جاحض امیه ! بدعا ایمنی ای کونی سکه ادوب هدیه و دق قلعه .
بارج قد . دیم او فزاد و دق طبر بردن ضلالت اوج مقامی اعدان در برمه .
انیب جدارت تخت واد ده هی یمنی روی انزیر خفیه اولیفته دقتی زکمر و کاه
قلای فارسیان بقیه و فزادند . (۱۱۹۸)

عبده ای — . سهندیم عباس آفر . ده در . اندرون . سلطان محمد
نای و دیر سندی . سعادت مدینه بکعبه نایب گوزل بر سه با کعبه

عبده ای — ای طویل عبده . بدو او دوره سندی .

عنایت — بدیدل غمزه بیک بصد سر سینه قفا با تری مدونی . (۱۱)
« ۱۲۰۰ » ده طبرین جدارت مدونی . بری جنوری ذکی غمزه آند . حیدر جعفریه بدین
جند و موسیقی آلوده . دین ادب دلا بیکه سرای بکری . حد و قی حافظ ابی
سودر تا آسمان .

« آتو سزدی الفقه و فک یکنی کدنی دق و اهریم هدایتی سداب بقیه خفتری
خیلی کدنی و دلا کتب و آفرین کدنی دلا و فقه تعلیم طبرین مدینه مدی
اوران تکلیف بدیدر دندن آفر تکلیف ادوب آفر آفری قاسم بقای که کدنیان

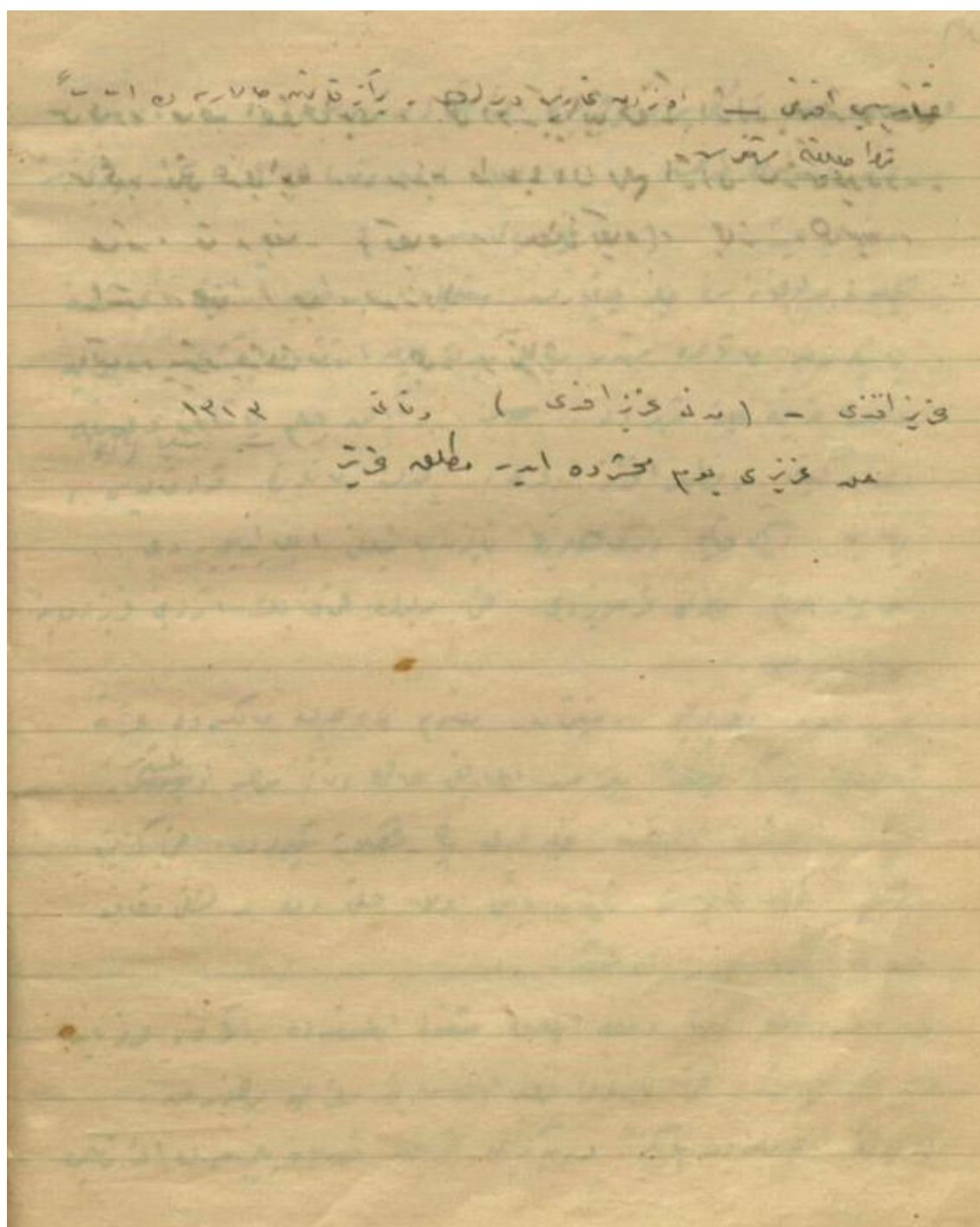
(۱۱) سر سینه ۱۹ و نه ها ۱۸ بقیه مدونی .

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

[illegible]

۷۹

سوی دور صاحب اصفهانی - دو - بر این عین کاران بدنه لایقانه
 سنجیده بنی عذری اید - مدینه طوبی از راه انان ساز سیدور -
 عاتق - ق - د - ج - ک - ه - ع - ط - ن - ی - ک - ه - ج - ز - ه - ن - ی - ه
 است - ج - ن - ج - ه - س - ز - د - د
 این دو بیشترین است - ج - ز - و - ن - د - ا - ز
 عالم یک -

ق

50

قصه عثمان — سلطان را در ایام دورینه مسخره . قاصص یاتا امیری . بدو کعبه
باشن مدینه عقیق با ترمیمه . زمانه استاده ده سه یکشنبه . استه آناری
بریده متان نزد ضرب اهلید [بنا نام] ناله که رفع بر کار و در که اسفاده
کن بنی بهانه کاهه عقیق ایرو . کاهن حقیق اهلید . آسیف ریح دل
زلف ربانته ده . « بنی اوتد » .

قدری اعمی — کذک سلطان را در ایام یاتا یستمه . اکی مدون تراده از
بدان کرمه . استبه اعمی برینه کار دی . مهذ اراری .
عجده ضربت اهلید . ای سوخ جهاد یست یخون چانه یبار بست ؟
چندت ادو . عذضط اکمع علی خام دد تروم

قارا محمد — سلطان ایلیم نغانه استبه یستمه پر مار دیند . ارگ کند
ازی بماند عیبه کن یست کبکی « رستم ایلیم شمع نجم ماه و صلت نیمه سون »
بنی ده .

قانی اوغان — حیدان و دیوادی « قطنین قانی » در افکده . ۱۶۷۴
نایبیه سه مدون . یاب پی طوق رهز اودره است بول کندن بهی . اندرون
هله آندی و اوداده ندرکه و موسیقی اکره زنی . نول مصلحت اینه ده . است بول
بوی بستی اتان برید قاره ده سفارتن فانی سفینه که طوقه نه ضلالت اوجده .
بدختر ایمی اوده کدر و است بول نچه بی حیدان سجا تار بدنه سفارده ایما
نجه ایلی اکی اف نعه ده و کده ایتمه اتای ات سنه ساری هی بونه نظار
بلانده ایید ده مع ایهله استینه ده « افلیح علی سب ندات و سبده
اکده افندی .

52 قسمة بالله اسام — سلطان یحییٰ یکتا وزیر اسبق بیگ پادشاه ایلانی
عقیده آرد معدون بنده ندان ابدی سیه آه مندا عجزانیه جدراند .

— ل —

کافی — منوچهر بن شداد اجمه . گداز بازی بازیننه بدخشی آندی .
 .. هم در سبقت پهلوان کمال ، کزین و فیل اسقاری نفسه و تکیف با غنویب
 ایرلردی . — حق قتل ایریدی . — .
 سیدنا قاضی زمانه است بزرگ وقت ایری .

کوهک امام — ۲ ساجلوی در . سقانی محمد زمانه والده جاسق نفت خندان ایری .
 سبقت به وقت مات بیا " امام قی " زبیه نیراییم . — سهوا اردی :
 ارمین اوزاعلی : جبهه اشک سوزدی کندن خد آفتون سربو
 جین دن نیم دور اهلان : بجهه سوزد درونه هاسکه جادول زمانه ایری بناییم .
کاتکسه زاده احمد آقای — موده آرجی سقانی محمد دوبرین مسوول حیرتی :
 بر استامبولی . — " بایره هر نیم سبوه قد زانی " ربلد اوتکسه .

کافی بابی زاده — استامبولی در . آرجی سقانی محمد زمانه رسانای رونه
 فیلد کافی ایری . استامبولی در جانه دانیق اهلان : گدیر کتا . جوده غایب زاده ریلدر .

کوهک سوزی — استامبولی در استامبولی در . آرجی سقانی سقانی ریلدر
 عفتنه بایه یق قفلد نظرتی بی جیب ایری قلد حوت اهلان دبانیم آنا اهلان
 کسبه سن نیکه بکیم یی . — ۱۱۴۹ سنه سن ادرنه ده وقت اقیه یی .
 " ایله دی کوهک سوزی سقانی زاده جانی " مودن و قانی قانی .
 یی دبی اهلان به قانی اهلان اهلان :

قی هر مودن دور . راز اهلان : آلب آفتنه لکیمه هاله اهلان نری
 خندان قی اهلان : دریه اهلان سقانی . — ده جوان کوهک سقانی
 ریلدر ایری .

[illegible]

[illegible]

محمدی اقصی — اقصی محمدی (۱۰۹۷) و نیا (۱۱۴۸)
 و اما بگوید — سلطان احمد قاضی دوری علی بن اودب آن طبع
 قاضی کذا ارتقا بدست — جنود و خدمت محبت بزرگ انجیه -
 ارن قضاوتی داد — است آتای -
 به کفایت : باد - محمد آقا صاحب اسرار الله سرکشی -
 مصطفی اقصی — ادره تا و رهنه که به بدستند - آنکه
 اندرون هر یون قاضی اودب بن - ایزاده " خواند سزای بدست -
 اودب و بر سر - سی و تری اودب ان بدستند -
 بیایان و زبانی اهل : خط خدای گویدی شد اودب ایله
 و خدی دود و بیل : ! سجد بیک که کلمه بر سر و خونه زنانه در -
 رعبه به -
 ملا محمد اقصی — بدیده سلطان احمد کذا دوری است دارند است -
 بر ذات - نج جلالی اقصی ادری - یکم قضاوتی در - معلوم بود -
 قاضی قضاوت : هرت ایل درجه یی پنجیمه دار -
 مامور و ذی اهل : حردن یکم ازاکت یال و یال ادره کفا به ربه -
 محمد قوری اقصی — آوی قاضی خا حیدر " هرات " در کمالی جنت اودب ادره
 طبع مولی متبینه - کمالی کفا حیدر " اودب بر ذات انجیه ! خدمت محبت
 جنت اودب بنه محبت بر حیدر " ذوات قاضی ادری " کمالی مولی حیدر ادری
 آرام در یی نگردد به ربه ایل اقصی ادری ایل " مذکر - در کمالی قاضی
 ایزه ربه - رقتا حیدر ادری و قضاوت کذا -

۵۹
مصطفی عزت افندی — (۱۶۱۱) سنه صوابه فی سنه مودتیه -
 بابی دوت بلان زاده مصطفی آفندی . واده ی لطف ات بود گدنه رلیسه و
 خانی قدر توخا نه رسیده عقیده یاشته .
 ... صای و خفای دخی موسیقی سابعه یاشته و فایا اولان ملایک
 و قیامیه ره ری (۱۶۰۰) « جید موسیقی متقی یاشدی و صاحب کومدیری
 حافظ افندی اولدیکه برلوقه یانچی قیوسف هدایت جامعیه یاشدی سادقه
 حضرت صاحب دهم ادرومه - ملکه تقی زاده و تربی ساداره علی یاشم هدایه
 اولدیه ارج نه صولا غله ساینه و ده صرکله ایسی آفانت ساداره لطف اندون
 هر یوزه آلمه -
 مراده موسیقی و نای اولدیه . بر طوقه یاشته ادره دن تعلیمه و مصطفی
 و صاف افندی نکه و لطف قیامیه یاشدی . یانچی ... موسیقی رنجه طوقه
 ذریعه و وصیه دلف ... اولدیه درجه دره رقی آیدی .
 بدافه اسفند آیتی ساداره ادرینه قیامیه یانچی افندی یاشم کبری رعدیه رعدیه
 مرده افندی قولا است بزرگ گامه و کین یانچی محمد دیا می جوارنه حایه ادیق ادره ریشمه
 و ادره نقی درویش قیامیه اصیابیده مقولاه یاشم راه طامسری . ادره
 او اتماده سلطان محمد یازیه جامع سولمه یاشدی . مصطفی و افندی در ریشی
 قیامیه مدون محفل ملایه دی . افندی و ات اولان اسرار ادرینه افندی سیه
 فقط بدق بر عادت نکه و ندره سیه ادره . سلطان محمد و افندی سندن حایه
 جسن است بزرگ و حریف کیم ایمن و درویش قیامیه برلوقه کندی نهجه و ایلکدن تحفیه
 صفایه رگ ادره ادره . و افندی آجیه صاحب سیه افندی در حایه
 سطله حایه قدره یاشدی
 ابرتن کدنا کلدور یاشم ادره ادره یانچی یازیه دره نقی ادره :
 — آق کیم شوکتی آب افندی ادره ادره درویش قیامیه کدر رفته اولدیه انفعالی بیله
 بهرین حایه ادره یانچی کیم ادره . افندی ادره :
 (۱۱) که ایچنه تا مجهر رطله دن آلمه .

[illegible]

فقط اصفی مدینه ای . آندری آبی . منی و بقی کدی . مد اولیوند کجند ۶۰
 بدتو بر جودت بیفان قاید .
 " هاشم بد " ولاد زاده امیو اندی . - قصه بد سکو موسیقی آندری اندی
 مایه ایوند قواید زبانه - دیرل دی . . . (۱۱) " ^{مدینه}
 اصفی لفظ نای ادقید زاده و سس قابندوخته ای . مع مایه ایوندی از محرم
 پر مخفی ای . خدای من بقید . رایت گره . مایه ایوندی قنای بیرون
 ساسم بدین آریا اندی ده بدند . - کج خدایه لک ز بر دله جیوندی یان
 اقاصه ایارک " بد اندید ! خدای اندی خدایه بدیکه جک " ، افکار بد
 اندی به الک . وقت صادق عتسه . اسم صین . رحمت ابدسون
 بقی آری :

هی . برتی خراب روی و نایه لالین
 ای دایه دلشاه
 قاصد " اولیوند لکلی بیفور
 عیان بدند " ای شهوا مایه مقدم
 مایه برتی ، نجی در بویا و آه سلام

ای سوزنا قنایه بالاک
 اوج = بر سینه سوزنده ها

۱۴۹۸
 ۱۴۱۶

 ۸۸۲

۱۴۹۸
 ۱۴۱۶

 ۸۸۲

۱۴۹۸
 ۱۴۱۶

 ۸۸۲

[illegible]

== انا ==

نزاری — مظهری مظهری نفاذی یا ساف — گدود سکه دایه لوبه جالار بر دات
ایته . حرفه رلقه نایبه معینه میردی .

تصویر یا ساف زاده محمد — استانبول اهلیت — سلطان ابراهیم زمانه
خدا هیکل دین کی چون سنو بنده اولوب موسیقی دن ماعدا اکثر علومه وقت قید منور
ایده . کدره دین اوز اهلون : بیج . ه . بیانی . ب . قاریه . نهنگه .
عاشق حقیق : صفت محمد قلمادی تاب نقاشی
رباعیه به کاریه .

ناظم های — احمی مظهر در . استانبول یکی کده سنو سکنه . بک متغیرلشن
بایی آتشی اور دت اسلی اندیه اوقفا اولوب با توفه بابائی اتحاد یافته .
۱۱۰۶ نهی محمد وفات ایته . محمد موسیقیناسی روزنایری . حلسه
ناظم ایته : فیه املان سعه آهم کیم ماهایین
نیم جم خدر سید زخما غم کدر آیمز خوانی .
تی جنون جز اهلون به است .

نعت خدان عبیدی — آوجی سلطان محمد دوری و طبعه دارین استانبولی
به مدیقت . . . اتری ۱

فت لودن جز اهلون : باقیته دلو جگر بدنه غمه ل باقیته .
می دن سحر اهلون : مت ادرلر کی آهیمز بدنه غمه در ؟

نظام افندی — است بولی و... آوی سلفق دورنه مهزات رادنده ۶۳
 ایی ، احمد محمد و صاحب یاتنک مکتبیس **احمد** ۱۱ دیو
 قر برپ ، سرق ، ونقلا بنه کار و ادب ای سهر روی
 عافدن ره دی اصوله : زبانی حققی آفده - سقا بکده - خوه کر واری ۵
 عیان زبانی امدان : زلف دیر سبزی باغ جافه نیم

نظم افندی — آوی سلطان محمد دورنه سوز مسبق است و رشت است بولی
 برده... یحی اده محمد افندی اده رسته - اوگون زاده نند دامادیه -
 یحی اده سوز یحی افندی زبانی خدی اینکده بودی - خطاطی ، نسا معلومه
 و بیفت نسا ضفده واقف و ده سازی آره حیه جلد بدیه افندی احمدیه -
 میده کیمی افندی اده ای اده مهوری یحی دوز دوریک اصوله :
 کده یحی ای تاب نود حقیقه مت اولسم
 اد بقیقه آف واصل یحی اده است اده ریلی ایی -

نالی حیان دده — است بولی و نالی حیان دده ایی - سنی خیره حیدر
 صلا دلیکه است یحی اده اوزون مد فقه مدلولی یحی یحی احمد خوی دده دین
 صلا دلیکه و اوین افندی طلبه احمدیه ، مدینه و نالی اکره عنه و تیدنک اوده مکر
 نه نایزه با سلفق اینان صلا سوز افندی و ضا خلفه یحی ۱۱ ، ۹ نهضت
 یحی مت اده ایحی افندی - یحی زمانه خدای دده نالی دامادی ایی -
 عافدن دده یحی زبانی اده حیه هکله یحی ایی - ساق ، حور رفق از زیاده مدینه
 «... نه مدینه استاد است و انا نه زمانه ای اده مدینه خبابه صلا یحی
 اتون حور قاسم فوط مرده نه مدینه...» ایی -
 یحی ن دده بر نهضت افندی و... ساج افندی نزهت مدینه دلیکه :

۱۱ اسرار دودن

[illegible]

دیدم که از راه :
 محمد بن محمد بن بته اولی که مناد نهادم مهر بانی دار
 می زنی بته کدوا در سوئی خم کیوی باده قلمند
 شریک آبی سخی دیدم یوزینه ناظر ، ناظر یوزینه دیده ۲
 نایزن صفی افندی — صفی محمد کانی زبانه اندرون سزینده و
 کبیرا قدغه شنده زبانه بوبک نابزنده به دیده صفیه و شک یازنده
 سهند اید ۱۷۹۵ ده هجری قمری — آمدن صفی محمد (نایزن)

استخوانی — استخوانی صوفی کد شنده (نایزن) (نایزن)
 دیدم که از راه اولی که مناد نهادم مهر بانی دار
 می زنی بته کدوا در سوئی خم کیوی باده قلمند
 شریک آبی سخی دیدم یوزینه ناظر ، ناظر یوزینه دیده ۲
 نایزن صفی افندی — صفی محمد کانی زبانه اندرون سزینده و
 کبیرا قدغه شنده زبانه بوبک نابزنده به دیده صفیه و شک یازنده
 سهند اید ۱۷۹۵ ده هجری قمری — آمدن صفی محمد (نایزن)

استخوانی — استخوانی صوفی کد شنده (نایزن) (نایزن)
 دیدم که از راه اولی که مناد نهادم مهر بانی دار
 می زنی بته کدوا در سوئی خم کیوی باده قلمند
 شریک آبی سخی دیدم یوزینه ناظر ، ناظر یوزینه دیده ۲
 نایزن صفی افندی — صفی محمد کانی زبانه اندرون سزینده و
 کبیرا قدغه شنده زبانه بوبک نابزنده به دیده صفیه و شک یازنده
 سهند اید ۱۷۹۵ ده هجری قمری — آمدن صفی محمد (نایزن)

[illegible]

[illegible]

آرمونی (Harmonie) در ادبیات و درت سید فی زمانه 42
 و قدرتی شوم که در هر رسته قبولیست -
 آرمونی اصل آیه موسیقی را در وقت دفع اینک (۱۷۷۷)
 تریایک (Traite d'Harmonie) نام کتاب آرمونی است
 ان اسکای کتاب -
 " موسیقی در دیار یونان به لودی و سیکلیدی یازم اردن یک ارمونی آرمونی
 دینی گفته دافو الهام شد - - -
 در دیار یونان آرمونی به یک ریتم و یکس. نقطه یازم و ده بر آرمونی
 ارمونی - گفته طالع و در سحر اندیشی مدد میاید بقیه آرمونی
 یازم را با یک با سید مددی -
 آرمونی = آهنگ
 (فاله اولی) برینه اسکای (نخستین دافع اولی) در سحر -
 نزد یونان دوزخ و پاره -
 عجب و عجب موسیقی است اسکای که در یونان به سحر است و آرمونی
 سحر در انفس - در آرمونی -

۹۸
 تدریس است - استعداده خود را بخیزده ساخته . حرمه نظارت آن است
 و آردی و زنده داری حقیقی که با داند و بداند . حرمه نظارت می باشد برین
 مقصد کافیست . هرگاه علم یا علم کرمه سیده اولیست و در هر
 اداره اقدیمه کلمه اقدیمه . و تافته - - - - - با تافته اقدیمه
 علی کرایه دیهلول اندرین - - - - - و می تواند اولیفته بر ذراته
 حرمه استقاده بر اقدیمه کلمه - - - - - به کمالی بر تافته - - - - -
 از برین تافته - - - - - سید فخر الدین یا لایله اقدیمه و گرنال بقیه پاک
 این سیده تافته از تافته حرمه سیده - - - - - و تافته بر تافته
 یا تافته از تافته اولیفته یا تافته اقدیمه - - - - - حرمه یا تافته حرمه
 نظارت حرمه اولیفته و سید فخر الدین یا لایله اقدیمه - - - - - و تافته
 حرمه اقدیمه

هر چه گرامی آمدی — دفاة من بعد من در — اصلاً استیلا
 از این سنانیه سانی — حیاتی — ایام ملیت و ملیت و معلولیه
 نیا و حیاتی — علی نظریه من سبب برین بطنه کما جبر و جزی
 نظام — در رهنمود و زمانه و نظام مؤلفه این ایدیه
 بر آن ظهور می لای — یا از راه آفریننده نظام و اقتدی — محدود
 حای — از سقوفیه نظام — قدرت حقیقه و دوچار ایدیه
 جنبه سبب — ازین آینه حدیقه — آثار ایدیه — به هر حال
 پدید و بزرگ انگلیز بکنند بلکه از تدریجیه مولا و هر دو
 نظام است ~~حکومت~~ ادورس .

46

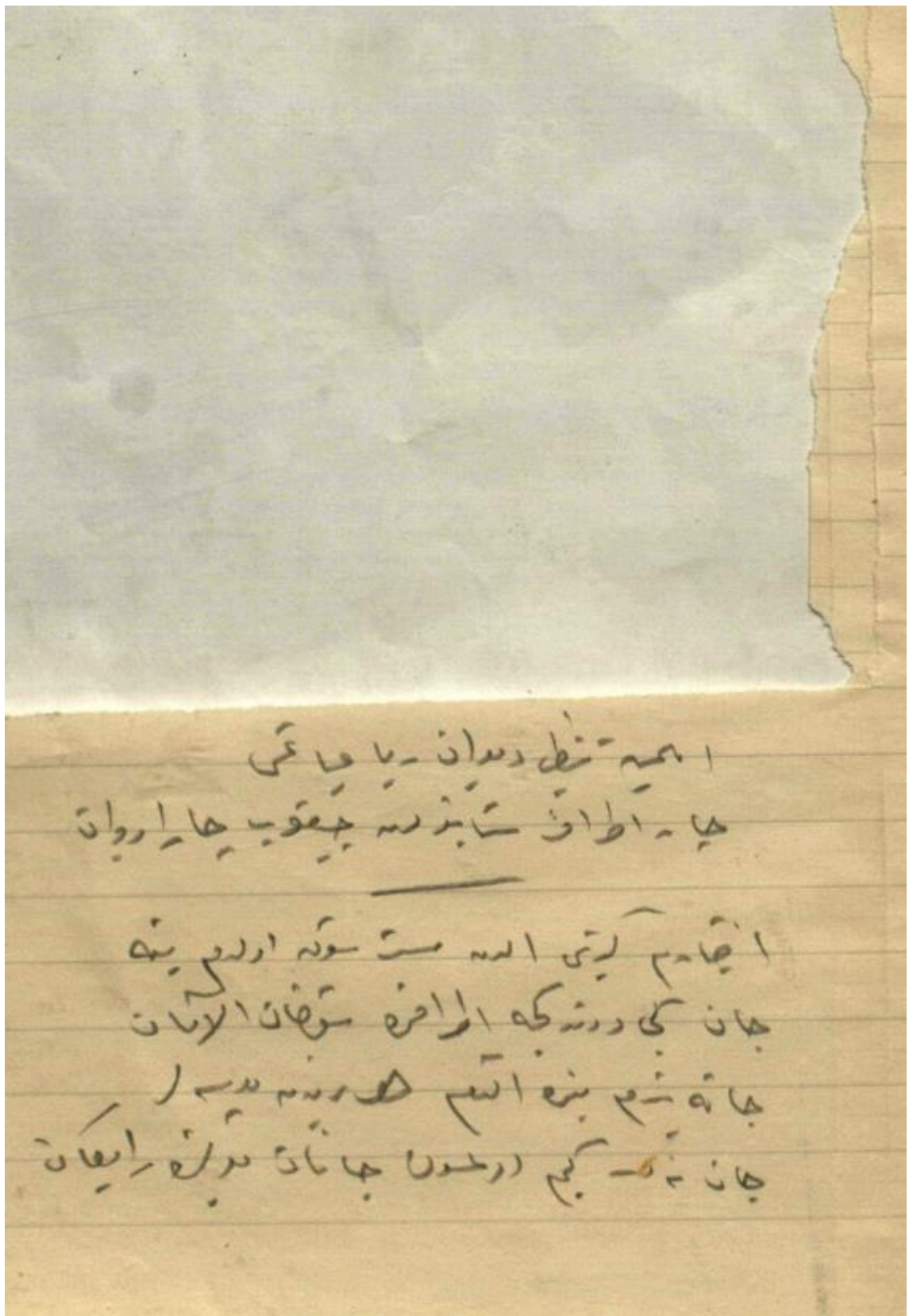
کرزنه فاندیا - خطرات صف و صولت بندر را در جنگ و صلح
 ماکتبی - (تجارب و حوادث در راه) نقیض یکدیگر است
 و در این کتاب

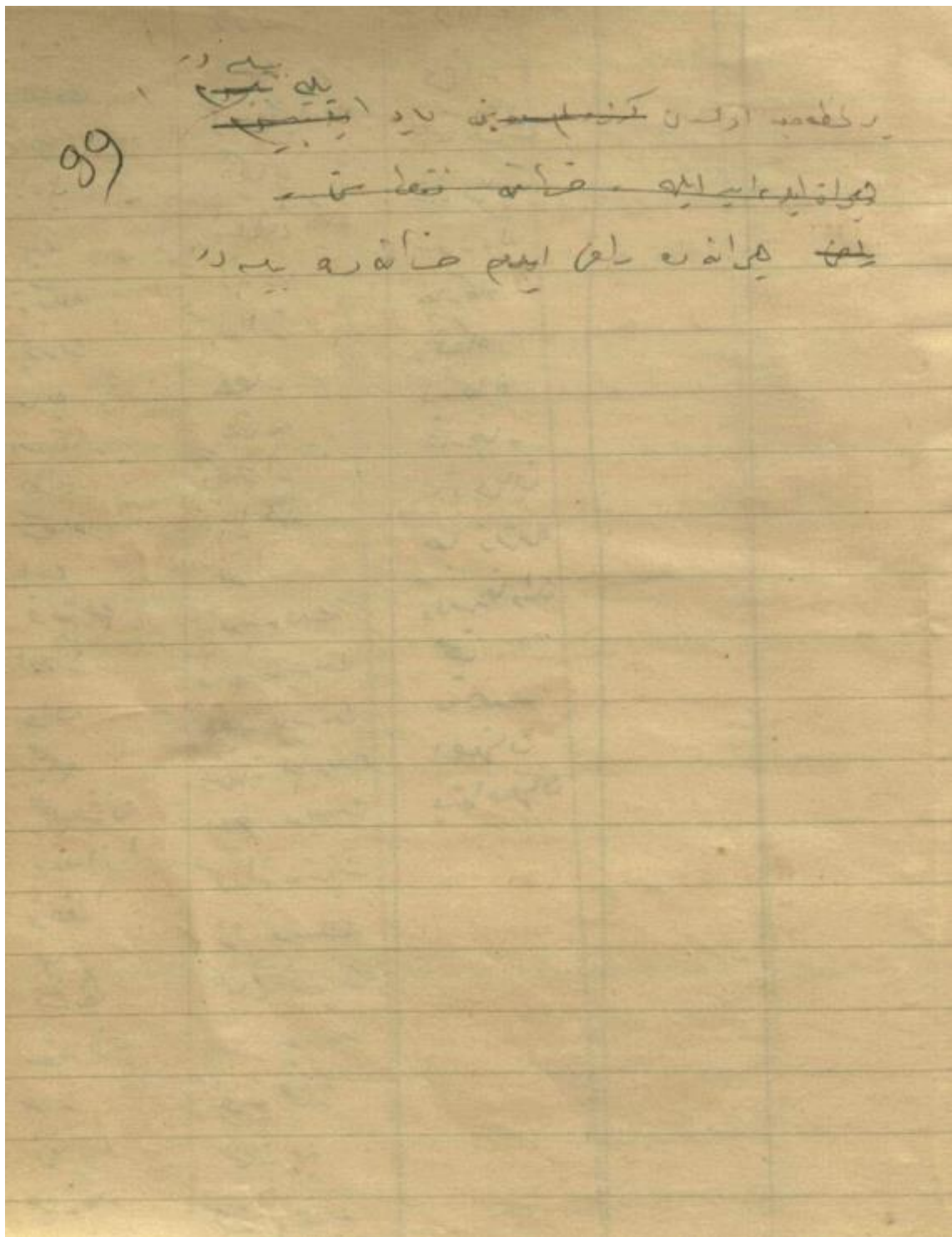
فایده - اندام در (احمدیه و نقیض) کرزنه
 بندر کرزنه و ایضا و غیره و غیره
 یکدیگر (نقد) باین مکتب و غیره ایضا
 ایضا و غیره و ایضا و غیره

عبارت - مکتبانی و فاضل در ایضا و غیره

حقیر - کور و ایضا و غیره
 مکتب کتبی و غیره
 مکتب و غیره

د - د مېه مېه - کښان کې نایه لودنه - ایا کښانه
 خورنده - پکې دافان کره اړوندې مېه محمود نظر آت
 مېه اړوندې مېه دافان کښان اړوندې مېه
 مېه اړوندې مېه اړوندې مېه اړوندې مېه
 مېه اړوندې مېه اړوندې مېه اړوندې مېه
 مېه اړوندې مېه اړوندې مېه اړوندې مېه
 مېه اړوندې مېه اړوندې مېه اړوندې مېه
 مېه اړوندې مېه اړوندې مېه اړوندې مېه

100	100	100	100
101	101	101	101
102	102	102	102
103	103	103	103
104	104	104	104
105	105	105	105
106	106	106	106
107	107	107	107
108	108	108	108
109	109	109	109
110	110	110	110
111	111	111	111
112	112	112	112
113	113	113	113
114	114	114	114
115	115	115	115
116	116	116	116
117	117	117	117
118	118	118	118
119	119	119	119
120	120	120	120
121	121	121	121
122	122	122	122
123	123	123	123
124	124	124	124
125	125	125	125
126	126	126	126
127	127	127	127
128	128	128	128
129	129	129	129
130	130	130	130
131	131	131	131
132	132	132	132
133	133	133	133
134	134	134	134
135	135	135	135
136	136	136	136
137	137	137	137
138	138	138	138
139	139	139	139
140	140	140	140
141	141	141	141
142	142	142	142
143	143	143	143
144	144	144	144
145	145	145	145
146	146	146	146
147	147	147	147
148	148	148	148
149	149	149	149
150	150	150	150

۱	ابراهیم افندی	۲۰	بورخان محمد آغا
۲	احمد علی	۲۱	بابا نوایی
۳	احمد علی	۲۲	یار ما افندی
۴	احمد آغا	۲۳	یری علی
۵	اعلیٰ ابراهیم علی	۲۴	پهلوان افندی
۶	آلکلی		
۷	امیر	۲۵	تشی زاده
۸	اولم بیگ زاده	۲۶	تانا
۹	احمد علی	۲۷	عبدالرحمن زاده
۱۰	ابوبکر آغا	۲۸	همیه زاده
۱۱	اسماعیل آغا	۲۹	جولکر آغا
۱۲	احمد افندی	۳۰	حیات محمد آغا
۱۳	احمد مع افندی	۳۱	حیات زاده
۱۴	ابراهیم بابا	۳۲	حیدر بیگ
۱۵	ایمان	۳۳	حافظ قورال
۱۶	احمد حامد افندی	۳۴	حافظ دوست
۱۷	احمد حال افندی	۳۵	حسب زاده
۱۸	آدا علی	۳۶	حافظ کورور
۱۹	ابراهیم افندی	۳۷	حسب افندی زاده

۵۸ درویش خدیو	۴۸ حسام
۵۹ درویش علی	۴۹ حافظ رفته
۶۰ درویش مظهر	۵۰ حاجی غار خانی
۶۱ درویش علی	۵۱ خطبای زاده مصدق
۶۲ درویش قاسم	۵۲ حافظ نور تقی
۶۳ درویش شیدا	۵۳ حاجی ترابی افندی
۶۴ دلا زاده	۵۴ همه افندی
۶۵ دره صالح بد	۵۵ حامیدار سرم
۶۶ درویش محمد	۵۶ خواجه عبدالقادر
۶۷ دره افندی	۵۷ ملا افندی
۶۸ ذکری افندی	۵۸ خورشید زاده
۶۹ ذکری محمد آغا	۵۹ خطبای زاده عثمان افندی
۷۰ ذکری افندی	۶۰ قزاق زاده احمد آغا
۷۱ رجب حای	۶۱ حیدر افندی
۷۲ رجب حای	۶۲ داعی
۷۳ رضا	۶۳ درویش محمد
۷۴ رشید حای	۶۴ درویش صای
۷۵ رائف محمد افندی	۶۵ درویش علی
۷۶ رفته بد	۶۶ درویش محمد
۷۷ رانخ افندی	۶۷ درویش محمد

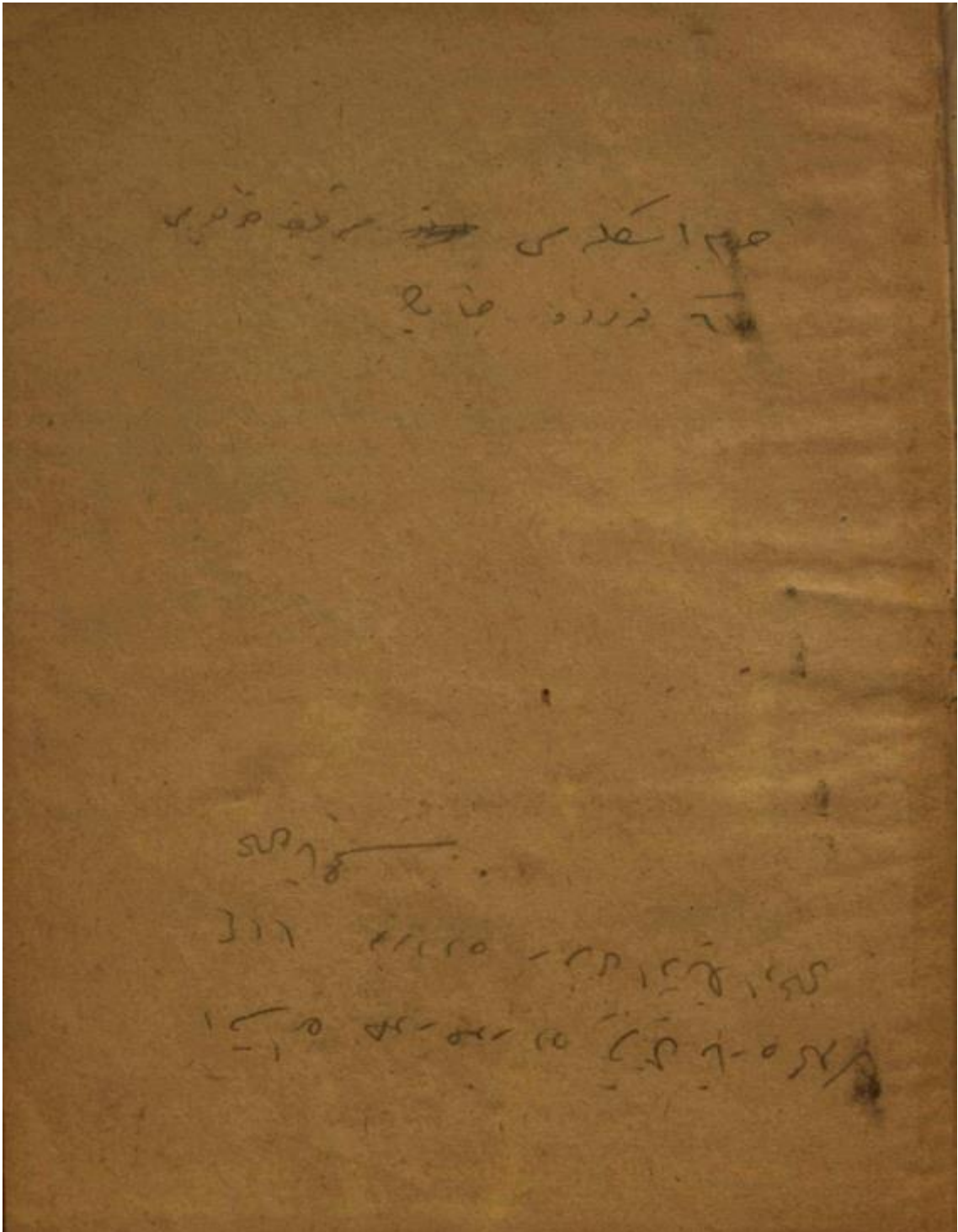
۸۸	زینب	۸۸	شیخ عباسیانی افندی
۸۹	زارری	۹۹	شیخ بید
۹۰	زاهاربا	۱۰۰	شیخ آغا
۹۱	ساحری	۱۰۱	شیخ بید
۹۲	سلطان قود	۱۰۲	شیخ حایلی افندی
۹۳	سودجی زاره	۱۰۳	شیخ حبیب افندی
۹۴	سید نوح	۱۰۴	شیخ مصداق افندی
۹۵	سلطان سلیم	۱۰۵	صوبی زاره
۹۶	سلطان محمود	۱۰۶	صاری بانی
۹۷	سدا آغا	۱۰۷	صالح افندی
۹۸	سید	۱۰۸	طبریزی حایلی قاسم
۹۹	سلم بید	۱۰۹	طودیه آغا
۱۰۰	سارود	۱۱۰	طردم لودم انامی
۱۰۱	سارود	۱۱۱	طایب افندی
۱۰۲	سارود	۱۱۲	طادجی زاره
۱۰۳	سارود	۱۱۳	طودون زاره
۱۰۴	سارود	۱۱۴	طاهر آغا
۱۰۵	سارود	۱۱۵	طابوسی افندی
۱۰۶	سارود	۱۱۶	طابوسی
۱۰۷	سارود	۱۱۷	طابوسی
۱۰۸	سارود	۱۱۸	طابوسی
۱۰۹	سارود	۱۱۹	طابوسی

۱۴۱	قائم	۱۴۱	قائم
۱۴۲	قائم	۱۴۲	قائم
۱۴۳	قائم	۱۴۳	قائم
۱۴۴	قائم	۱۴۴	قائم
۱۴۵	قائم	۱۴۵	قائم
۱۴۶	قائم	۱۴۶	قائم
۱۴۷	قائم	۱۴۷	قائم
۱۴۸	قائم	۱۴۸	قائم
۱۴۹	قائم	۱۴۹	قائم
۱۵۰	قائم	۱۵۰	قائم
۱۵۱	قائم	۱۵۱	قائم
۱۵۲	قائم	۱۵۲	قائم
۱۵۳	قائم	۱۵۳	قائم
۱۵۴	قائم	۱۵۴	قائم
۱۵۵	قائم	۱۵۵	قائم
۱۵۶	قائم	۱۵۶	قائم
۱۵۷	قائم	۱۵۷	قائم
۱۵۸	قائم	۱۵۸	قائم
۱۵۹	قائم	۱۵۹	قائم
۱۶۰	قائم	۱۶۰	قائم
۱۶۱	قائم	۱۶۱	قائم
۱۶۲	قائم	۱۶۲	قائم
۱۶۳	قائم	۱۶۳	قائم
۱۶۴	قائم	۱۶۴	قائم
۱۶۵	قائم	۱۶۵	قائم
۱۶۶	قائم	۱۶۶	قائم
۱۶۷	قائم	۱۶۷	قائم
۱۶۸	قائم	۱۶۸	قائم
۱۶۹	قائم	۱۶۹	قائم
۱۷۰	قائم	۱۷۰	قائم
۱۷۱	قائم	۱۷۱	قائم
۱۷۲	قائم	۱۷۲	قائم
۱۷۳	قائم	۱۷۳	قائم
۱۷۴	قائم	۱۷۴	قائم
۱۷۵	قائم	۱۷۵	قائم
۱۷۶	قائم	۱۷۶	قائم
۱۷۷	قائم	۱۷۷	قائم
۱۷۸	قائم	۱۷۸	قائم
۱۷۹	قائم	۱۷۹	قائم
۱۸۰	قائم	۱۸۰	قائم
۱۸۱	قائم	۱۸۱	قائم
۱۸۲	قائم	۱۸۲	قائم
۱۸۳	قائم	۱۸۳	قائم
۱۸۴	قائم	۱۸۴	قائم
۱۸۵	قائم	۱۸۵	قائم
۱۸۶	قائم	۱۸۶	قائم
۱۸۷	قائم	۱۸۷	قائم
۱۸۸	قائم	۱۸۸	قائم
۱۸۹	قائم	۱۸۹	قائم
۱۹۰	قائم	۱۹۰	قائم
۱۹۱	قائم	۱۹۱	قائم
۱۹۲	قائم	۱۹۲	قائم
۱۹۳	قائم	۱۹۳	قائم
۱۹۴	قائم	۱۹۴	قائم
۱۹۵	قائم	۱۹۵	قائم
۱۹۶	قائم	۱۹۶	قائم
۱۹۷	قائم	۱۹۷	قائم
۱۹۸	قائم	۱۹۸	قائم
۱۹۹	قائم	۱۹۹	قائم
۲۰۰	قائم	۲۰۰	قائم

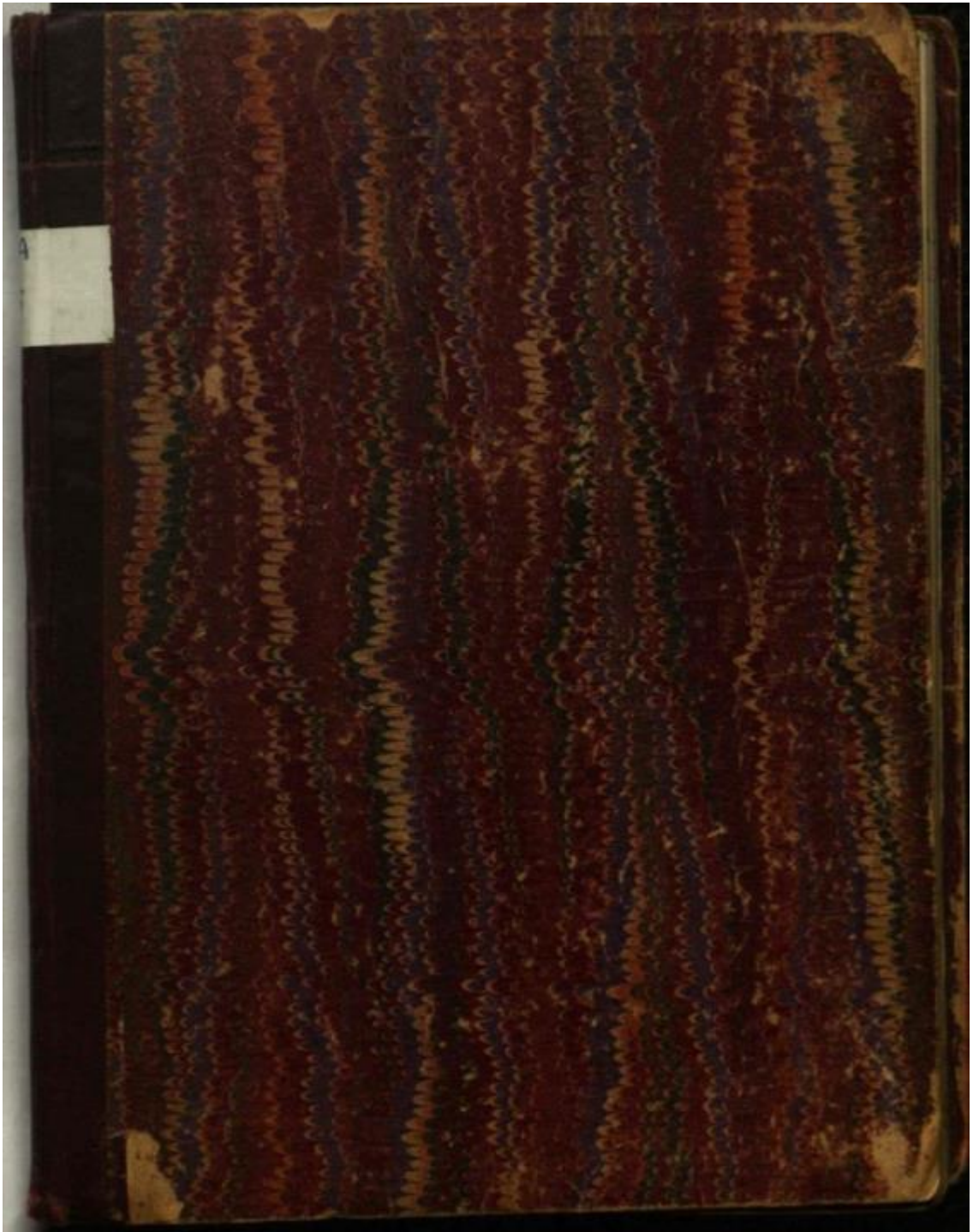
۱۶۹ محمد رهای	۱۶۹ فایده معنی آفتی
۱۷۰ معنی آغا	۱۷۰ نقوش آغا
۱۷۱ معنی آفتی	۱۷۱ نوری بک
۱۷۲ محمود آغا	۱۷۲ واراقه معنی احمد آغا
۱۷۳ محمد آغا	۱۷۳ صاحب بک
۱۷۴ محمدی آفتی	۱۷۴ جی خای
۱۷۵ معنی آفتی	۱۷۵ جی خای
۱۷۶ محمد آفتی	۱۷۶ برف خای
۱۷۷ محمد نوری آفتی	۱۷۷ یاغلی زاده
۱۷۸ معنی عت آفتی	۱۷۸ برف خای
۱۷۹ ما - فا -	
۱۸۰ نوری	
۱۸۱ محمد یاغلی زاده	انظاره لایحه
۱۸۲ ناطق خای	فدیه دلائی آر در آفتی
۱۸۳ نفت خوان عبیدی	عقد نفی انظاره ضلع
۱۸۴ نایک	مهرم الدینانی
۱۸۵ معنی آفتی	
۱۸۶ تنظیم آفتی	
۱۸۷ نایک معنی دده	
۱۸۸ تنظیم خای	

H: 100 - TL

۱۲ Nisan 1973
در نایک

Sayfa arka kapak b

C. KAYNAKÇA

AKDOĞAN, Bayram, *Örneklerle Türk Mûsikîsinde Formlar*, Ankara 2010.

AKDOĞAN, Bayram, *Mevlevîliğin Din Anlayışında Mûsikî - Huccetü's-Semâ' Risâlesi*, Ankara 2009.

AKDOĞAN, Bayram, Fethullah Şîrvânî'ye Göre Makamların Tesileri ve İcrâ Edileceği Vakitleri, A.Ü.İ.F. c. XLVIII, s. 77-82, 2007.

AKPINAR, Hüseyin, Tasavvufî Bir Kurum Olan Ahîlik'te Mûsikî, *İstem Dergisi*, S.13, 2009.

AKYOL Tûbâ, *Sultan II. Mahmûd'un Mûsikîşinaslığı ve Bestelerinin Müzikal Analizi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.

AYANGİL, Rûhî, "Türk Mûsikîsi Tarihinde Yenikapı Mevlevîhânesi", *Z Dergisi*, web, erişim tarihi 24.12.2017, <https://zdergisi.istanbul/makale/turk-musikisi-tarihinde-yenikapi-mevlevihanesi-59#>.

AYNAGÖZ, Pervin, *Mustafa Safayi Efendi Tezkire-i Safayi (Nuhbetül-asar min Feva'id'il eşar) (2 cilt)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1988.

BAŞER, Alper, Günaydın, Alper. *Gülbün-ü Hânân - Kırım Hanları Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü, İstanbul 2013.

BATMAZ, Eftal Şükrü, *Osmanlı Devletinde Kale Teşkilatına Genel bir Bakış*, Ankara Üniversitesi, Ankara 1996.

BEHAR, Cem, *Şeyhülislam'ın Müziği*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017.

BEHAR, Cem, *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz Geleneksel Osmanlı / Türk Müziğinde Öğretim ve İntikal*, İstanbul 2016.

CAN, Neşe, "Unutulan Çalgımız: Mıskal", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, c.24, S.3, s. 193-206, Ankara 2004.

DANACI, Tülin, *Neccarzâde Şeyh Rızî Divanı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1988.

- DEMİRKAYA, Kenan, “Osmanlı Dönemi Arap Edebiyatında Tarih Düşürme Ya Da Şiirle Tarih Düşürme”, *Şarkiyat Mecmuası*, S. 5, s. 87-124, İstanbul 2014.
- EKMEN, Güldeniz, *Hacı Sadullah Ağa ve Diğer Sadullah'lar*, (Sanatta Yeterlilik) İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993.
- ER, Elvina Abduvaliyeva, *Bora Gazi Giray Han: Hayatı ve Eserleri*, (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.
- ERDEMİR, Avni, *Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri*, TÜSAV Yayınları 1, Ankara 1999.
- ERDOĞAN, İsmail, “Kethudazâde Ârif Efendi ve Felsefî Görüşleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. XV, S. 1, s. 171-188, Elazığ 2005.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet, *Türk Musikisi Antolojisi*, Vadi Yayınları, İstanbul 2017.
- Esendere Kültür Sanat Derneği*, “Bestenigâr Ziya Bey”, web sitesi, erişim 18.05.2018, http://www.eksd.org.tr/bestecilerimiz/bestenigar_ziya_bey.php.
- EKİNCİ, Mehmet Uğur, *Kevserî Mecmuası / 18. Yüzyıl Saz Müziği Külliyyatı*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2016.
- ELÇİN, Şükrü, *Gevheri Divanı, İnceleme-Metin-Dizin-Bibliyografya*. Ankara 1984.
- EVCI, Alime, *Şükrullah el-Amasyavî'nin Kitâbu Behcetî't-Tevârih'inin Mustafa el-Fârisî Çevirisi (vr. 31b - 61a) (İnceleme - Metin - Dizin - Tıpkıbasım)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2013.
- GENÇ, İlhan, *Esrar Dede Tezkire-i Şuaray-ı Mevleviyye*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1986.
- GÜNEY, Kerem, *Lavta Metodu “Türk Lavtası İçin Bir Eğitim Modeli”*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015.
- GÜNGÖR, Tahir, *Enderun Saray Mektebi'nde Has Oda Teşkilatı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.

GÜZELYÜZ, Ali, *Hoca Neş'et'in Hayatı, Eserleri ve Tûfân-ı Ma'rîfet'teki Tasavvufî Görüşleri*, İstanbul 1999.

İNAN, Ömer Suat, *Hoca-zâde Ahmed Kâmil Efendi ve Dîvân'ı (İnceleme-Metin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016.

İNCE, Adnan, *Tezkiretü'ş-şuarâ*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2018.

İSEN, Mustafa, *Latîfî Tezkiresi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.

İSEN, Mustafa, *Sehî Bey Tezkiresi Heşt- Behişt*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

KALENDER, Ruhi, “Ruh Hastalıklarının Tedavisinde Mûsikî”, *A.Ü.İ.F. Dergisi*, Ankara 1989, c. XXXI.

KAMİLOĞLU, Ramazan, *Ahmed Oğlu Şükrullah ve “Edvâr-ı Mûsikî” Adlı Eseri*, (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

KARADUMAN, İrfan, *Mehmet Zekâi Dede Efendi'nin Makam Anlayışının Türk Din Mûsikîsine Etkileri*, (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.

KARAHAN, İsmail, *İbnü'l-Hâcib ve el-Kâfiye Adlı Eseri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2011.

KAYA YİĞİT, Bilge, “Bolulu Divan ve Tasavvuf Şairleri”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bolu 2013, c.13, S.2, s.301-324.

KİŞİ, Abdullah Rüştü, “Kitap Terimleri Lügatçesi”, *Din ve Hayat, TDV. İstanbul Müftülüğü Dergisi*, Ankara 2016, S.16.

KOÇ, Ferdi, *Sultan III. Selim Hân'ın Mûsikî Eserlerinin Müzikal Analizi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003.

KONUK, Ahmed Avni, *Mesnevî-i Şerîf Şerhi 7*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008.

OLTAYLI, İlber, *Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007.

KONUR, Himmet, *İbrâhîm Gülşenî Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, İnsan Yayınları, İstanbul 2000.

Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, İstanbul 1985.

Milliyet Gazetesi arşivi, web, erişim tarihi 06.12.2017,
<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1959/04/03>.

National Library of Moldova, web, erişim tarihi 26.03.2018,
http://catalog.bnrm.md/opac/bibliographic_view/467379;jsessionid=665413658148C5B85F92A11E4BB4A7AF.

ÖZDEMİR, Mustafa, “Dimitri Kantemir; Osmanlı Devleti’nde Yetişmiş Bir Oryantalist”, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, İstanbul 2016, S.10, s. 65-76.

ÖZDEN, Erhan, *Osmanlı Maârifî’nde Mûsikî*. TTK. Yayınları, Ankara 2015.

ÖZSES, Mustafa Ali, *Enderûn ve Türk Mûsikîsi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.

ÖZKAN, İsmail Hakkı, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velvelleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015.

ÖZTUNA, Yılmaz, *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, 2 cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1974.

TEKİN, Hakkı, *Şeyhülislâm Esad Efendi ve Atrabü’l-âsâr fî Tezkiret-i Urefâi’l-Edvâr Adlı Eseri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1993.

TEKİN, Şinasi; TEKİN, Gönül Alpay, *Çenknâme Ahmed-i Dâî*, Harvard Üniversitesi, Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, ABD. Boston 1992.

Türk Tarih Kurumu, Tarih Çevirme Kılavuzu, web, <http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>.

Sehî Bey Tezkiresi <*Hest Behîst*>, Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser, İstanbul 1980.

SEVER, Sevda, “*Tanbûrî Cemil Bey’in Klasik Kemençe ile Eser İcrasının Özellikleri*”, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.

SEZİKLİ, Ubeydullah, *Abdülkâdir Merâgî ve Câmiu’l-Elhân’ı*, (Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.

SÜREYYA, Mehmed, *Sicill-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, c. V, İstanbul 1996.

ŞAFAK, Dilek, “*Dilhayat Kalfa Hayatı – Besteciliği – Eserleri*”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1996.

ŞAHİN, Ahmed; KEMİKSİZ, Mehmed, *İstanbul 2010 Ramazan Enderûn Terâvihi ve Cumhur Müezziniği*, Artus Basım, İstanbul 2010.

TAYYARZÂDE, Ata, *Osmanlı Saray Tarihi: Tarih-i Enderun*, Haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010.

TUNA, Yalçın; Nâsır Abdülbâki Dede, *Tedkik ü Tahkîk İnceleme ve Gerçeği Araştırma*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2006.

ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.

ULUDAĞ, Süleyman, *İslam Açısından Müzik ve Semâ*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004.

USLU, Recep, “Müzik Tarihi Açısından Esad Efendi’nin Atrabu’l-Âsâr’ı”, *Musikişinas Dergisi*, S. 10, 2009, s. 192-232

USLU, Recep, “Türk Müziği Estetik Terimleri: “Atrabu’l-Âsâr’da Müzik Estetiğinin İzleri”, *Musiki Dergisi*, erişim tarihi 24.12.2017 <http://www.musikidergisi.net/?p=584T>.

UYGUN, Mehmet Nuri, “Girift Sazı ve Deliklerinin Açkısındaki Sayısal Değerler”, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakóltesi Dergisi*, c. I, S. 2, İstanbul 2015, s. 111-128

ÜLKAR, Esra, “Her Notadan IQ Yayılıyor”, *Hürriyet Gazetesi*, web erişim tarihi 16.07.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/her-notadan-iq-yayiliyor-40084588>.

UZUNÇAYIRLI, İ.Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Baskı, Ankara XIII. Dizi.

YEŞİLÇAY, Tunisa, *Klâsik Türk Mûsikîsi’nde Zaharya ve Eserleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2005.

YÜCEİŞİK, Zeynep Sema, *Şeyhülişlâm Esad Efendi ve Atrabü’l-âsâr fî Tezkiret-i Urefâi’l-Edvâr*, (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990.

DIYANET İSLAM ANSİKLOPEDİSİ

AKSOY, Hasan, “Nûri Bey, Bolâhenk”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXXIII, TDVY., İstanbul 2007.

AKSOY, Hasan, “Osman Bey, Büyük”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXXIII, TDVY., İstanbul 2007.

AKSOY, Hasan, “Ömer Bey, Nasuhpaşazâde”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXXIV, TDVY., İstanbul 2007.

AKSOY, Hasan, “Sâlim Bey, Üsküdarlı”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXXVI, TDVY., İstanbul 2009.

AKSOY, Hasan, “Seyyid Nuh”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXXVII, TDVY., İstanbul 2009.

ALBAYRAK, Nurettin, “Gevherî”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XIV, TDVY., İstanbul 1996.

BEYDİLLİ, Kemal, “Kabakçı İsyanı”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXIV, TDVY., İstanbul 2001.

BEYDİLLİ, Kemal, “Mahmud Râif Efendi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXVII, TDVY., İstanbul 2003.

BEYDİLLİ, Kemal, “Vak’a-i Hayriyye”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XLII, TDVY., İstanbul 2012.

BİLGİLİ, Ali Sinan, “Tebriz”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XL, TDVY., İstanbul 2011.

BİLGİN, Orhan, “Temellük ve Tesâhüb Kaydı”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XL, TDVY., İstanbul 2011.

EKMEN, Güldeniz, “Hacı Sâdullah Ağa”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XIV, TDVY., İstanbul 1996.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Atâ Bey, Tayyazâde”, *İslam Ansiklopedisi*, c. IV, TDVY., İstanbul 1991.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Kazasker”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXV, TDVY., İstanbul 2005.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Musâhib”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXXI, TDVY., İstanbul 2006.

KUT, Günay, “Heşt Bihişt”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XVII, TDVY., İstanbul 1998.

KUT, Günay, “Ahmed-i Dâî”, *İslam Ansiklopedisi*, c. II, TDVY., İstanbul 1989.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Ahmed Rifat Efendi, Yağlıkçızâde”, *İslam Ansiklopedisi*, c. II, TDVY., İstanbul 1989.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Bâb-ı Seraskerî”, *İslam Ansiklopedisi*, c. IV, TDVY., İstanbul 1991.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Çakırcıbaşı”, *İslam Ansiklopedisi*, c. VIII, TDVY., İstanbul 1993.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Hâlet Efendi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XV, TDVY., İstanbul 1997.

ÖZCAN, Nuri, “Abdi Efendi, Basmacı”, *İslam Ansiklopedisi*, c. I, TDVY., İstanbul 1988.

ÖZCAN, Nuri, “Abdullah Ağa, Hânende Şehlevendim”, *İslam Ansiklopedisi*, c. I, TDVY., İstanbul 1988.

ÖZCAN, Nuri, “Abdullah Efendi, Tosunzâde”, *İslam Ansiklopedisi*, c. I, TDVY., İstanbul 1988.

ÖZCAN, Nuri, “Abdülbâkî Nâsır Dede”, *İslam Ansiklopedisi*, c. I, TDVY., İstanbul 1988.

ÖZCAN, Nuri, “Abdürrahim Dede, Şeydâ Hâfız”, *İslam Ansiklopedisi*, c. I, TDVY., İstanbul 1988.

ÖZCAN, Nuri, “Âhenî Mehmed Çelebi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. I, TDVY., İstanbul 1988.

ÖZCAN, Nuri, “Ahmed Ağa, Vardakosta”, *İslam Ansiklopedisi*, c. I, TDVY., İstanbul 1988.

ÖZCAN, Nuri, “Ahmed Çelebi, Na’ne”, *İslam Ansiklopedisi*, c. II, TDVY., İstanbul 1989.

ÖZCAN, Nuri, “Ahmed Çelebi, Şîve”, *İslam Ansiklopedisi*, c. II, TDVY., İstanbul 1989.

ÖZCAN, Nuri, “Ahmed Kâmil Efendi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. II, TDVY., İstanbul 1989.

ÖZCAN, Nuri, “Ali Şîrugânî”, *İslam Ansiklopedisi*, c. II, TDVY., İstanbul 1989.

ÖZCAN, Nuri, “Âsım Bey”, *İslam Ansiklopedisi*, c. III, TDVY., İstanbul 1991.

ÖZCAN, Nuri, “ATLI, Halit Lemi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. IV, TDVY., İstanbul 1991.

ÖZCAN, Nuri, “Atrabü’l-Âsâr”, *İslam Ansiklopedisi*, c. IV, TDVY., İstanbul 1991.

ÖZCAN, Nuri, “Aziz Dede”, *İslam Ansiklopedisi*, c. IV, TDVY., İstanbul 1991.

ÖZCAN, Nuri, “Behlûl Efendi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. V, TDVY., İstanbul 1992.

ÖZCAN, Nuri, “Cemil Bey, Tanbûrî”, *İslam Ansiklopedisi*, c. V, TDVY., İstanbul 1992.

ÖZCAN, Nuri, “Derviş Abdî”, *İslam Ansiklopedisi*, c. IX, TDVY., İstanbul 1994.

- ÖZCAN, Nuri, “Derviş Ali, Kudümzen”, *İslam Ansiklopedisi*, c. IX, TDVY., İstanbul 1994.
- ÖZCAN, Nuri, “Derviş Ömer Efendi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. IX, TDVY., İstanbul 1994.
- ÖZCAN, Nuri, “Derviş Sadâyî”, *İslam Ansiklopedisi*, c. IX, TDVY., İstanbul 1994.
- ÖZCAN, Nuri, “Ebûbekir Ağa”, *İslam Ansiklopedisi*, c. X, TDVY., İstanbul 1994.
- ÖZCAN, Nuri, “Hacı Ârif Bey”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XIV, TDVY., İstanbul 1996.
- ÖZCAN, Nuri, “Hacı Fâik Bey”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XIV, TDVY., İstanbul 1996.
- ÖZCAN, Nuri, “Hacı Kirâmî Efendi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XIV, TDVY., İstanbul 1996.
- ÖZCAN, Nuri, “Hâfız Kömür”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XV, TDVY., İstanbul 1997.
- ÖZCAN, Nuri, “Hâfız Kumral”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XV, TDVY., İstanbul 1997.
- ÖZCAN, Nuri, “Hâşim Bey”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XVI, TDVY., İstanbul 1997.
- ÖZCAN, Nuri, “Hüseyin Fahreddin Dede”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XVIII, TDVY., İstanbul 1998.
- ÖZCAN, Nuri, “İbrâhim Efendi, Edirneli”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXI, TDVY., İstanbul 2000.
- ÖZCAN, Nuri, “Îsâ Efendi, Sütçüzâde”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXII, TDVY., İstanbul 2000.
- ÖZCAN, Nuri, “Limonciyan, Hamparsum”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXVII, TDVY., İstanbul 2003.
- ÖZCAN, Nuri, “Mehmed Celâleddin Dede”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXVIII, TDVY., İstanbul 2003.
- ÖZCAN, Nuri, “Mehmed Efendi, Küçük İmam”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXVIII, TDVY., İstanbul 2003.

ÖZCAN, Nuri, “Mehmed Efendi, Küçük Müezzîn”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXVIII, TDVY., İstanbul 2003.

ÖZCAN, Nuri, “Rifat Bey, Sermüezzîn”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXXV, TDVY., İstanbul 2008.

ÖZCAN, Nuri, “Sâlih Efendi, Suyolcuzâde”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXXVI, TDVY., İstanbul 2009.

ÖZCAN, Nuri, “Şakir Ağa”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXXVIII, TDVY., İstanbul 2010.

ÖZCAN, Nuri, “Tatıos Efendi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XL, TDVY., İstanbul 2011.

ÖZCAN, Nuri, “Yûsuf Çelebi, Niznâm”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XLIV, TDVY., İstanbul 2013.

ÖZCAN, Nuri, “Yûsuf Paşa”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XLIV, TDVY., İstanbul 2013.

ÖZGÜVENLİ, Osman Gazi, “Merâğa”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXIX, TDVY., İstanbul 2004.

ÖZTÜRK, Yücel, “Kefe”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXV, TDVY., İstanbul 2002.

“Rifat Süleyman Efendi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXXV, TDVY., İstanbul 2008.

ŞİMŞEK, Halil İbrahim, “Rızâ Efendi, Neccarzâde”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XXXII, TDVY., İstanbul 2006.

TANMAM, Mehmet Baha, “Âsitâne”, *İslam Ansiklopedisi*, c. III, TDVY., İstanbul 1991.

TANMAM, Mehmet Baha, “Cemâlîzâde Tekkesi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. VII, TDVY., İstanbul 1993.

TANRIKORUR, Cinuçen, “Ali Efendi, Tanbûrî”, *İslam Ansiklopedisi*, c. II, TDVY., İstanbul 1989.

TAYŞİ, Mehmet Serhan, “Hakkı Bey, Üsküdarlı”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XV, TDVY., İstanbul 1997.

TÜRER, Osman, “Biat”, *İslam Ansiklopedisi*, c. VI, TDVY., İstanbul 1992.

ULUDAĞ, Süleyman, “Halvetiyye”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XV, TDVY., İstanbul 1997.

UYGUN, Mehmet Nuri, “Yûsuf Dede Efendi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. XLIV, TDVY., İstanbul 2013.

D. ÖZET

Çalışmamızda **Tezkire-i Mûsikîşinâsân** adlı yaklaşık bir asır öncesine ait el yazması müzisyen biyografisi diyebileceğimiz eseri inceledik. Osmanlı Devleti döneminde yazılmış tek mûsikîşinâslar tezkiyesinin Atrabü'l-Âsâr olması, bu alandaki incelenme ve araştırmaların ne derecede az ve yetersiz olduğunu gözler önüne sermektedir.

Biz de Osmanlı Türkçesi'yle yazılmış bu yazma eseri tez konusu olarak belirleyerek eksikliği bir nebze olsun gidermeye gayret ettik. Toplam 205 mûsikîşinâs içermekte olan bu yazma; 32 farklı mûsikîşinâsin yaşam öyküsü ile de mûsikî tarihi açısından önem arz etmektedir.

İhtiva ettiği doğru, yanlış ve ihtilaflı bilgiler açısından tezkireyi inceleyerek gerekli açıklamaları yaptık. Tezkire-i Mûsikîşinâsân'ın yazarı meçhul olduğundan yazar hakkında da alan araştırması yaptık ancak eskilerin tabiriyle *sadre şifâ* olacak tatmin edici bilgilendirmeye ulaşamadık.

ABSTRACT

In this work we studied the manuscript musician biography called **Tezkire-i Mûsikîşinâsân** which was written approximately one century ago. The fact that Atrabü'l-Âsâr is the only one collection of musician biographies written in the Ottoman period. Thus reveals literature and research at this topic is infrequent and insufficient.

We tried to fill the deficiency on this Ottoman Turkish notebook as a thesis subject. Totally two hundred and five musician containing notebook tells life story of different thirty two musicians and has significance in terms of music history.

We made the necessary explanations by examining right, wrong, and controversial information involved. Since Tezkire-i Mûsikîşinâsân's writer was unknown, we did field research on the author, but we could not reach satisfactory information.